Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):
Titel | Title: Købstæderne i Lolland-Falsters Stift.
Udgivet år og sted | Publication time and place: Odense : Dansk Handel & Industri Forlag, 1917
Fysiske størrelse | Physical extent: 1-7 i 1 bd. (294 s.) :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

I.-VII. DEL

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

MDCCCCXVIII

32-48-8

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

NYKØBING F.

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

I. DEL

NYKØBING-FALSTER

UNDER MEDVIRKNING AF

KANTOR NIELS J. NIELSEN, NYKØBING

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1917

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

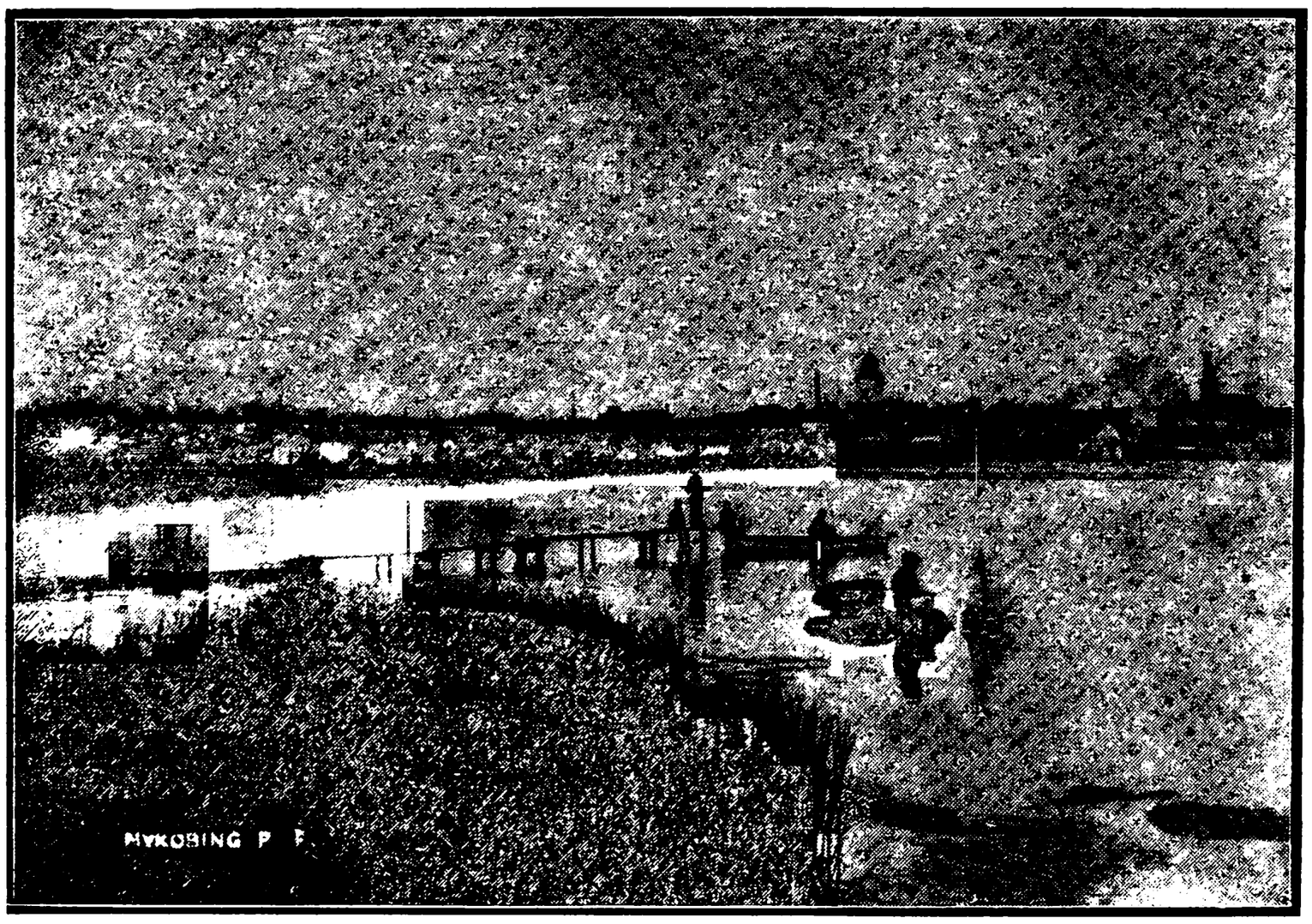

Sommeraften ved Guldborgsund.

(Fragment.)

— — — — — — — — — — — —

Kom, mens alle Vinde sover,
medens Aftenklokken ringer
Hvile for det trætte Sind!
— Kom, mens Sindets klare Vover
langsomt plaskende sig svinger
imod Blomsterkysten ind.
— — — — — — — — — — —

Hør fra „Lindeskovens“ Kroner
Nattergalens yndefulde
kælent-ømme Elskovskvad!
-- Intet kan som disse Toner
smelte alle Hjerters Kulde,
gøre Sindet ungt og glad!

Ser du, over Broen ruller
Toget langsomt, saa man hører
kun Maskinens dumpe Stød.
Aftnens Fred og Tavshed luller
os til Stilhed ned og fører
ind i Drømmens Favn saa blød.

Hist bag „Kongebroen“ troner
som et Minde om det svundne
stolt den gamle Færgegaard.
Og som Mørkets Regioner
ud mod Sundet floromvundne
Øens dybe Skove staar.
— — — — — — — — — — —

Niels J. Nielsen.

NYKØBING F.

I.

NYKØBING PAA FALSTER — Nykøbing F. — Stiftets største og betydeligste By, er ingen Aarsunge blandt de danske Købstæder, om end den ej heller maa regnes mellem de rigtige Gamlinge. Det er forholdsvis sent, at man hører noget om den i Historien; først noget hen i Middelalderen ser man Nykøbing omtalt, i hvert Fald Navnet, men det kan være Tvivl underkastet, naar man ser Navnet dukke frem, om dermed menes Byen eller kun Slottet. Den kendte Historiker C. Paludan-Müller mener dog, at Slottet er opført efter Byens Grundlæggelse; thi i modsat Fald vilde Byen rimeligvis — i Lighed med andre danske Byer, — have faaet Navn efter Borgen eller Slottet, hvilket ikke er sket her. Hos Saxo støder man flere Gange paa Navnet *Falster* i hans Omtale af Valdemar den Store — 14. og 15. Bog i Saxos Krønike — men Nykøbings Navn møder man ikke. Forøvrigt er hans Omtale af Falstringerne lidet smigrende; de holdt til med Venderne paa forræderisk Maade, og det rimeligste er at antage, at Beboerne paa den sydlige og sydøstlige Del af Falster har været beboet af Folk af vendisk Afstamning. Imidlertid maa det betragtes som givet, at Nykøbing har eksisteret paa Saxos Tid. I nogle Optegnelser af Kronens Indtægter fra det 13. Aarhundrede nævnes Byen sammen med Sakskøbing og Nakskov, og da Nykøbings Andel i de her nævnte Ydelser er langt den betydeligste, tør man nok gaa ud fra, at Byen i Størrelse og Betydning har overgaaet de to andre

Hvorledes har Nykøbing og dens Omegn set ud paa den Tid og langt senere hen? Ja, det er givet, at den har ligget paa en Halvø og har været tildels omflydt af Vandet; saaledes paa de Steder mod Nord, der nu er saa stærkt bebygget, og mod Syd, hvor „Prinsholm"s Jorder nu breder sig, alle de Nord for Byen liggende Engarealer dannede dengang enten en Sø eller en Vig fra Sundet, som i tidligere Tider har strakt sig langt ind i Landet. Guldborgsund har rimeligvis dengang ved en Arm skaaret den nordligst bebyggede Del, hvor Slottet laa, fra, saaledes at dette laa paa en Ø, hvorfra senere en Bro førte over til „Nørre Ladegaard", det nuværende Westensborg. Nykøbings Omraade har i de Tider været meget ringe, maalt med vor Tids Maal; den daværende Sognekirke laa i Nærheden af, hvor nu Nobels Tobaksfabrik staar, — maaske paa samme Plads, — hvorom Navnet paa det nuværende Grønttorv, Gammel Kirkegaard, vidner. Slottet med sit Omraade dan-

nede som en By for sig, og hvor nu Jærnstøberiet Bruunshaab ligger, har Slotsgraven været. Grunden, hvorpaaa Arkitekt Glahns Ejendom ligger, er rimeligvis den tidligere indre Slotsgaard.

En fornylig afdød Lokalhistoriker, Bibliothekar *Gudmand-Høyer,* fremsætter den Formodning, der dog ikke maa tages som selvfølgelig, at den nuværende Bangsebroskov som et Næs eller Halvø har strakt sig ud i Sundet, „hvor endnu „Snekkehøjene" (urigtigt kaldet „Snedkerhøjene") ligesom hvisker om, at en Oldtidens Søkonge her har fundet sin sidste Ankerplads." Trods alle Gisninger angaaende Nykøbing maa det betragtes som fastslaaet, at det er meget lidt, man ved om Byen i den ældste historiske Tid, og det er, som sagt, først langt hen i Middelalderen, at man kan betragte Nykøbing som et

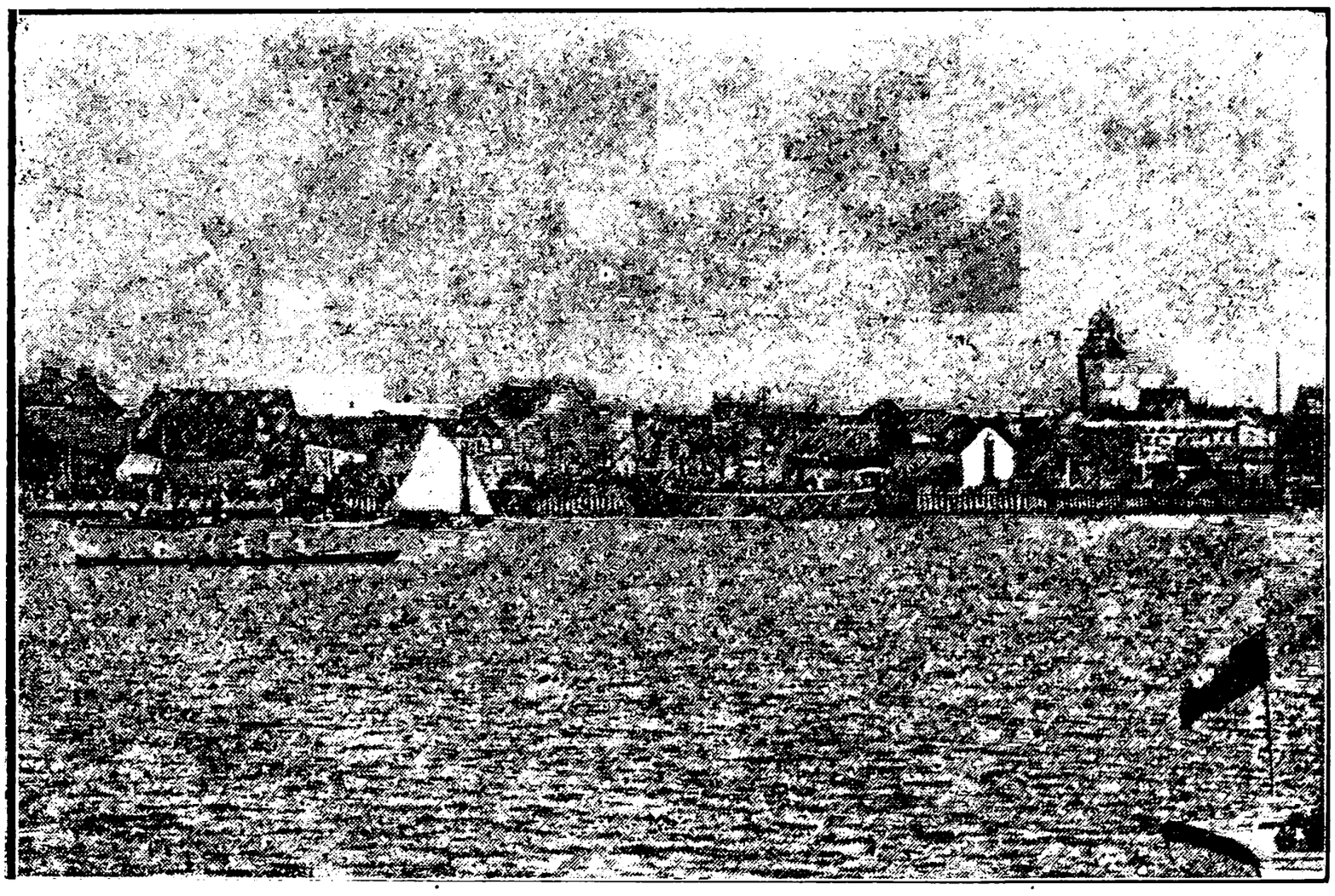

Parti fra Nykøbing Havn.

Led i Danmarks Historie. Byen har flere Gange været indviklet i Stridigheder, og det var særlig den skarpe Brydningstid imellem Danske og Tyske, der først drog Byens Navn frem. Saaledes i Aaret 1253. Da førte de holstenske Grever i Forbindelse med Lybekkerne Krig med Christoffer Valdemarsøn om Værgemaalet for den sønderjydske Hertug Valdemar, og under denne Krig blev Nykøbing Slot indtaget af Lybekkerne, og Byen afbrændt.

Det næste Uvejr, Nykøbing blev Genstand for, kom ikke fra Syd, men fra Nord. I Aaret 1286, d. 22. November — St. Cæcilie Nat — blev som bekendt den danske Konge Erik Glipping snigmyrdet i Finderup Lade, og blandt de formummede Skikkelser, der her optraadte, blev to pillet ud som Anstifterne, Marsken Stig Andersen og Kammersvenden Rane Jonsen. Der blev Aaret efter holdt Dannehof i Nyborg, hvortil de to Herrer stævnedes for at staa til Regnskab for deres Bedrifter. „Man tillod dem ikke", siger C. Paludan-Müller træffende, „at sværge sig fri ved nogle Tylvter Mened, saaledes som Erik Plovpennings Banemænd i sin Tid." Den stolte Marsk Stig erklæredes fredløs og i Kirkens Band; men den haarde Hals, som han var,

nøjedes ikke med at sikre sig i sin Fredløshed, han tog „Offensiven“, for at bruge et i vore Dage aktuelt Udtryk, og sluttede Forbund med den norske Konge Erik Magnussøn, der paa den Tid stod i et skarpt Forhold til Danmark. Han erklærede den unge Konge, Erik Menved, Krig i Aaret 1289. Marsk Stig gik i Spidsen for en Afdeling norske Krigsfolk ind i Storebelt, hærgede Sjællands Kyst og Laaland, hvis Befolkning dog ydede saa kraftig Modstand, „at de overlevende af Fjenderne hurtigt maatte ty om Bord“. Marsken drog da til Falster, hvor han hærgede paa rigtig Røvermaner, som den Ildgerningsmand han var mod sit eget Land. Han afbrændte Nykøbing By, medens han vistnok forløftede sig paa at indtage Slottet. Han drog nemlig *hurtigt* herfra, hvad han vel ikke vilde have gjort, saafremt han havde faaet

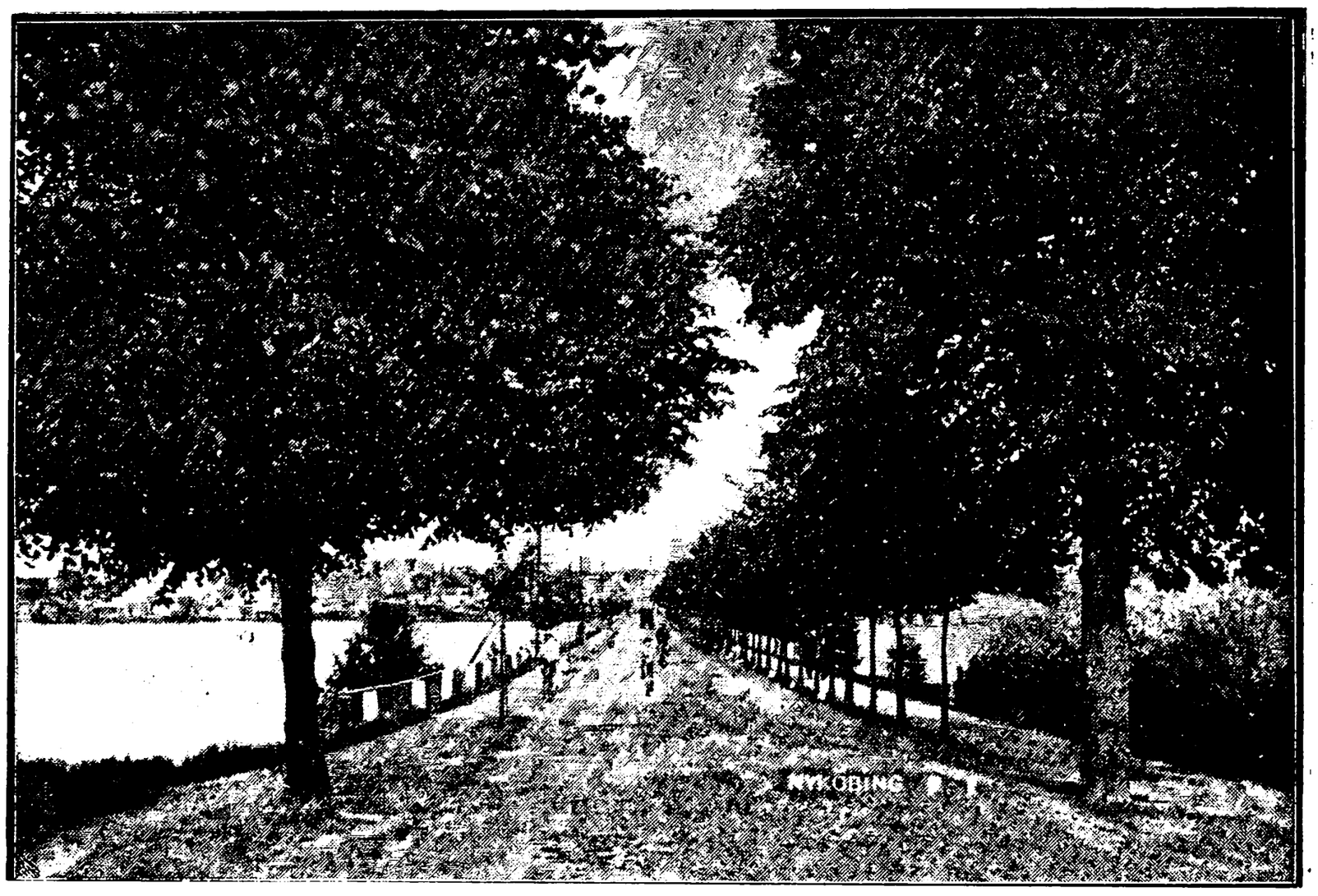

Nykøbing set fra Lolland.

Slottet i sin Magt. Han sejlede til Amager, hvor han forenede sig med den norske Hovedflaade, gik derpaa Syd om Møen, op gennem Grønsund, og Falster hærgedes for anden Gang af den stridbare Marsk, saa grumt, „at den islandske Biskop Arne, der var med paa dette Røvertogt, forargedes saadan, at han hellere vilde spise den usselige Skibskost end de kostelige Fetaljer, der paa saa ukristelig Maade var bragt til Veje.“

Man kan ganske sikkert gaa ud fra, at Nykøbing By under Marsk Stigs gentagne Hærgninger er bleven i Bund og Grund ødelagt, og hvor længe Byen har været om igen at komme til Kræfter, ved man ikke. Paludan-Müller er af den Formodning, at det ikke har taget særlig lang Tid, „thi“, siger han, „ved Opførelsen af Snedker Stahls og Købmand Dreslers Gaarde har man under Udgravningen fundet engelske og tyske Mønter, der godtgør, at Byen i Tiden noget efter Marsk Stigs Tog maa have haft en ret betydelig Handel, der dog sandsynligvis har været i Hanseaternes Hænder.“

Efter de Tyskes og Marsk Stigs Hærgninger træder Nykøbing, saavel som hele den øvrige Del af vort Fædreland, ind i et af de sørgeligste og

tungeste Aarhundreder, som Danmark har kendt. Mørket rugede over Folk og Rige i den største Del af dette Hundredaar: Ufred, Pestilens og alt andet ondt, Adelens æreløse Forrædderi, Danmarks Sønderslittelse under Skyggekongen *Christoffer den Anden*. Under denne sølle Konges „Forsæde" holdtes et Møde i Nykøbing 1326 mellem de mecklenburgske Herrer og Herrerne af Werle samt Christoffer II om fælles Støtte i Ufredens Tider; men som bekendt gik alt den ulykkelige Konge imod; tilsidst havde han ikke stort mere tilbage af sit Rige end Nykøbing. Grev Gert var imidlertid ikke den Mand, der kunde unde en slagen Fjende Ro, han kom til Falster, fik bragt en „Overenskomst" i Stand, hvorefter Christoffer den Anden sammen med sine to Sønner og sin Søster, den ulykkelige svenske Enkedronning, drog udenlands.

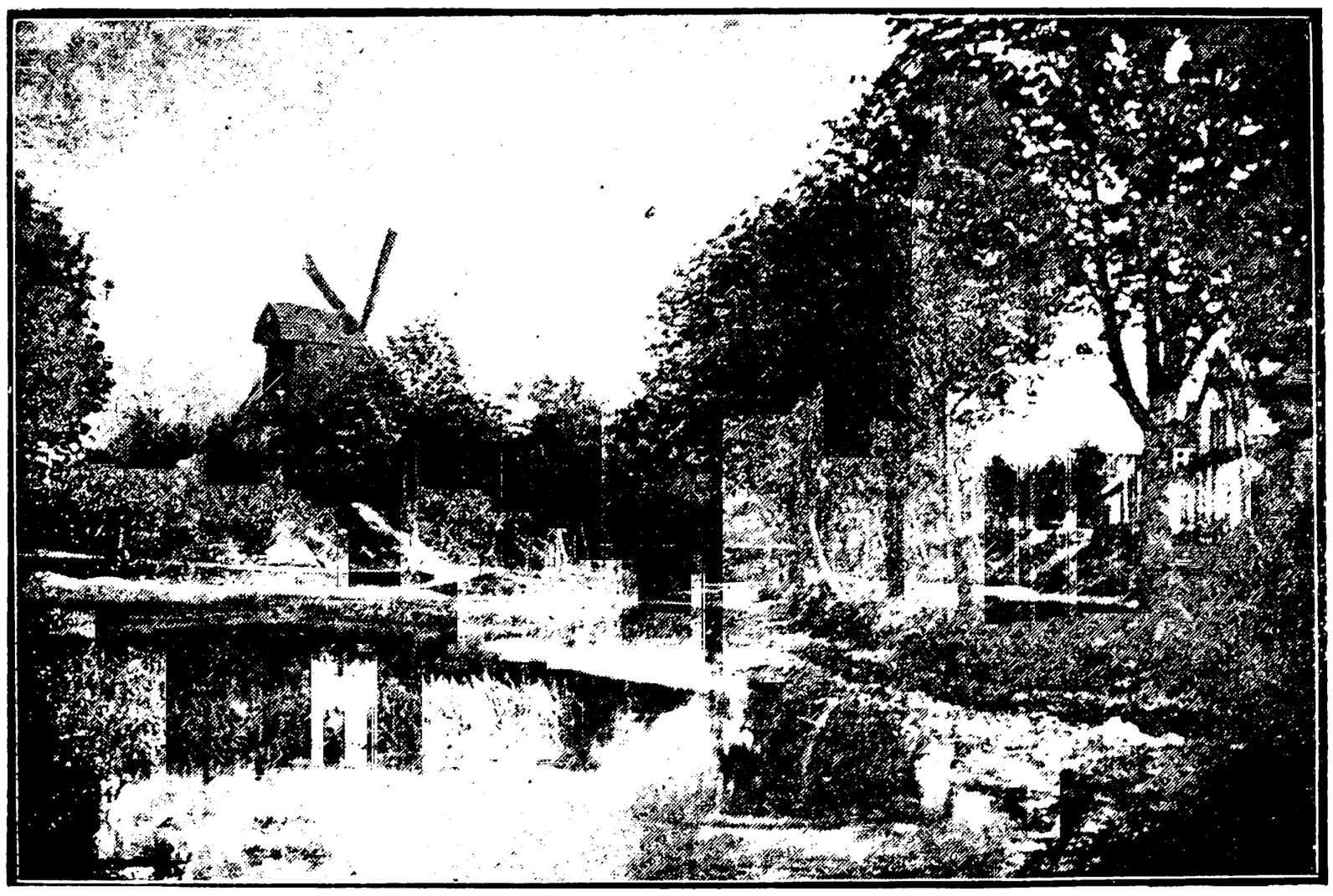

Møllen paa Volden: Fra det gamle Nykøbing.

I Aaret 1331 lykkedes det Christoffer at faa samlet en Hær, som han førte imod Grev Gert paa Lohede, hvor Kongen blev helt slaaet. Han flygtede til Saxkøbing, hvor han i „Peter Hvitfeldts Hus" opslog sin „Residens"; men Ulykken, der havde forfulgt ham hele Livet, kunde heller ikke her unde ham Fred. Et Par mindre laalandske Adelsmænd, *Henrik Breide* og *Johan Ellemose*, stak Ild paa Huset, hvor han opholdt sig. Han sprang ud af det brændende Hus og søgte at redde sig ved Flugt, men jaget som et vildt Dyr blev han greben og overgivet til sin Halvbroder, Grev *Johan*, paa Aalholm Slot, der lod ham bringe til Nykøbing Slot, hvor Stakkelen endelig døde en af de første Dage i August 1332.

Grev Johan, der siden 1329 havde haft Slottet i Pant tillige med det meste af Øerne, beholdt Slottet indtil den 25. April 1343, da han afstod det til Valdemar Atterdag, der her 1365 sluttede Forlig med Hanseaterne.

I disse Aar har der rørt sig et bevæget Liv paa Nykøbing Slot; Fyrster og Bisper har været hyppige Gæster her i denne Sværdets og Krumstavens Tid. Her har ofte været kæmpet haarde Kampe mellem de adelige Lensmænd

og de gejstlige Herrer, der sad inde med en umaadelig Indflydelse. Borgerne i Byen har gennemgaaende været Smaakaarsfolk, der med en vis andagtsfuld Ærbødighed har set de høje verdslige og gejstlige Herrer færdes her. Næringslivet i Byen var som i de fleste danske Byer lammet ved Hansestædernes stærke Indgriben i Landets Handel. At disse Stæder har haft en meget stor Indvirkning paa Livet saavel i Nykøbing som overhovedet i hele Landet, derom vidner dette, at der hele tre Gange blev sluttet Forlig med Hansestæderne paa Nykøbing Slot: første Gang, som ovenfor nævnt, 1365, anden Gang 1399, da *Dronning Margrethe* sluttede Forlig og Forbund med dem, og endelig tredje Gang den 7. Juli 1507 under Kong *Hans'* Regering („den Nykøbingske Reces"). De mange fyrstelige Besøg hernede kan foruden politiske Foranledninger ogsaa nok tilskrives andre mere „private" Aarsager; og hvad der uden Tvivl har trukket de høje Herrer herned saa ofte, som Tilfældet har været, var rimeligvis Falsters rige Vildtbestand. Det er en bekendt Ting, at denne var usædvanlig rig, og Jagten var jo i de Tider en meget yndet kongelig Adspredelse. Skovene her har i hine Dage ofte genlydt af de fyrstelige Jægeres „Hallo".

Og nu selve det berømte *Slot?* Hvornaar er det anlagt? Ja, derom ved man ikke noget bestemt; men man kan nok med en til Sikkerhed grænsende Sandsynlighed gaa ud fra, at det oprindelig (i det 12. Aarhundrede?) er opført som en Borg til Værn mod de vendiske Folk, og omkring denne Borg er saa Byen yderligere vokset frem. Denne første Borg har staaet indtil Erik Menveds Tid; af nogle Historikere hævdes det bestemt, at Marsk Stig 1287 afbrændte baade Byen og Slottet, og at Erik Menved paa den gamle Borgs Grund lod opføre en ny Borg, fastere og stærkere end den første. Den var opført af røde Sten, Murene var tykke med rødt Murværk paa Yder- og Inderside, og Rummet mellem Mursiderne var udfyldt af mægtige Graasten, nedlagte i stærk Kalk, saa de dannede en næsten ubrydelig Masse. Denne Borg stod i henved tre Aarhundreder, og paa den foregik de alt omtalte historiske Begivenheder.

I det 16. Aarhundrede har Slottet i særlig Grad haft Besøg af de fornemme kongelige Personer, og saadanne rige Gæsters ofte langvarige Ophold her maa uden Tvivl have været til stor Fordel for selve Nykøbing By. De mægtigste Herrer paa Falster i dette Tidsrum var *Biskoppen* og *Oluf Holgersen Ulfstand* til Bønned — i Horbelev Sogn — der var Høvedsmand paa Nykøbing Slot († 1529), samt *Oluf Falster* til Korselitze. Mellem disse udspandt sig en meget bitter Strid. Biskoppen, den kendte *Jens Andersen Beldenak* — en fattig Landsbyskomagers Søn — følte sig højligt forurettet af Slotsherren, der havde forgrebet sig paa Bispestolens Gaard Sørup. Kong Hans kom selv herover og mæglede Forlig paa Landstinget paa Tingsted Kirkegaard; men særlig solidt har dette Forlig ikke været underbygget, thi Striden brød ud efter Kongens Død 1513. Oluf Holgersen lod sine Svende ihjelslaa en af Bispens Folk, hvorfor Bispen lod lyse Band over Slotsherren. Senere hævedes Bandet paa Foranledning af bl. a. de to Nykøbing Borgmestere Jakob Væder og Niels Jyde; men det har rimeligvis kostet Hr. Oluf en Del. Om bemeldte Oluf Holgersen findes der et, om end meget beskedent, Minde i den Trappesten, der ligger ved Nr. 21 i Nygade og i hvilken er indhugget de to Adels vaabener, der hentyder til Oluf Holgersen og hans Hustru Anne Fikkesen

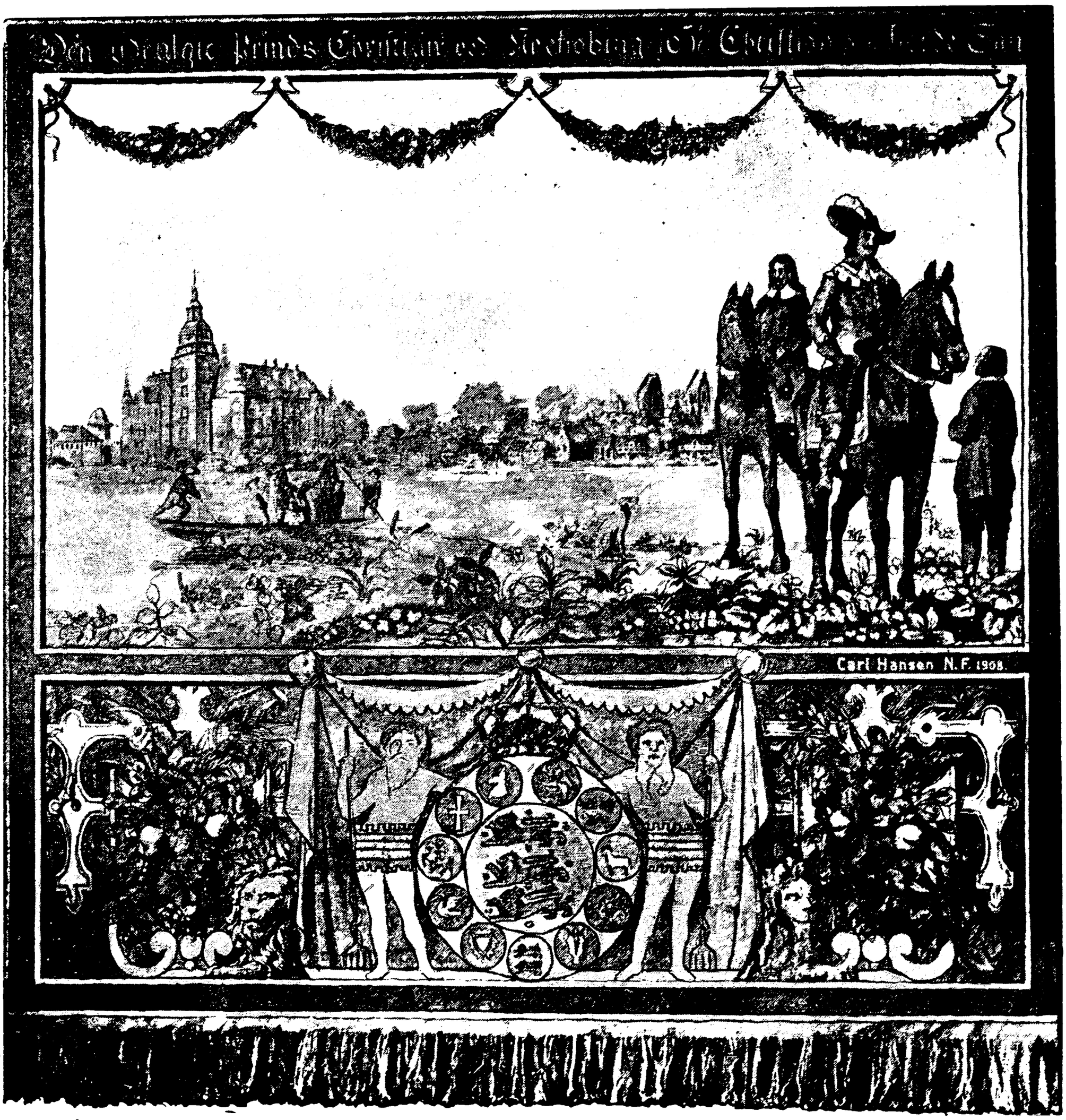

Gobelins-Maleri, udført af Carl Hansen, Nykøbing.

I nævnte Sten er tillige indhugget Indskriften: ANO DNI MDXIIII (Anno Domini 1514).

At *Christian II* yndede Opholdet i Nykøbing ses deraf, at han hvert Aar — ofte flere Gange — var Gæst her. Hans store Interesse for Købstædernes Opkomst har rimeligvis ogsaa været til stor Fordel for Nykøbing. Som bekendt forbød han Bønderne at udføre deres Varer ad Søvejen til Tyskland, og han paabød, at alle Varer skulde føres til Købstaden for *der* at forhandles; men under denne Konges Landflygtighed truedes Købstaden en Tid af Adelens Overmagt, hvorfor det ikke undrer én, at den oldenborgske Grev Christoffer fik Borgerne paa sin Side.

Hvorledes Reformationskampen, der paa flere Steder i Landet gav sig ret drastiske Udslag, er foregaaet i Nykøbing, ved man ikke. Bekendt er det for de fleste, at der paa den Tid fandtes et *Franciskanerkloster* her, som var blevet stiftet 1419 af Erik af Pommern, der bemeldte Aar gav sit Samtykke til, at det maatte „funderes, bygges og oprejses", og til dette Forehavendes „Hjælp, Fundering og Bygning" skænkede han St. Nicolaj Kapel og en Gaard, kaldet Kongsgaarden, Øst for dette Kapel. Klosteret laa paa Byens sydlige Side og var indviet til Vor Frue, St. Mikael og St. Franciskus. Klosterets Omfang og dets nøjagtige Grænser er ret vanskelige at paavise (se V. Lorentzen: „De danske Franciskanermunke"); den kendte Nykøbing-Historiker *Viggo Holm* har dog ved Hjælp af skrevne Kilder fremsat en Formodning, der uden Tvivl grænser nær op til Virkeligheden (se Lolland-Falster historiske Samfunds Aarsskrift 1916). Resterne af det nævnte Franciskanerkloster er den nuværende Sognekirke med tilhørende Sidebygning.

Ved Brev af 5. Juni 1532 skænkede Frederik I den ene af Klosterets Bygninger til Raadhus og Kirken til Sognekirke, „da den gamle Kirke skulde afbrydes". Munkelivets Opløsning i Nykøbing er rimeligvis foregaaet ret stille, thi i et Skrift af 1533, der omtaler Kirkeforandringens mere eller mindre stormfulde Optrin rundt omkring i Riget, nævnes Nykøbing ikke. Med det her omtalte Graabrødre-Kloster maa ikke forveksles den Institution, der i vore Dage gaar under Navnet: Nykøbing Kloster, thi dette sidste er ganske uden Forbindelse med det her omtalte Graabrødre-Kloster. Det endnu bestaaende „Kloster" eller *Hospitalet,* som dets rette Navn er, ligger Syd for den nuværende Sognekirke og har sin Rod i et *Helligaandshus,* der i den senere Middelalder var rejst i Nykøbing, — det nævnes først i Aaret 1447 — dets Stifter kendes ikke. Det er rimeligvis opstaaet paa Foranledning af en eller anden Hospitaliterorden, og dets Bestemmelse var at yde et Hjemsted for fattige og syge. Det har uden Tvivl været smaat med denne Stiftelses Midler fra Begyndelsen, hvad man kan se deraf, at de ikke havde nogen fast Sjælesørger, thi Aar 1452 sluttede et Par Adelsmænd af Slægten *Falster,* der var Patroneter for St. Olafs Alter i Helliggejsthus, en Overenskomst med Sognepræsten ved Skjelby Kirke om at læse to ugentlige Messer mod til Gengæld at nyde Indtægterne af Alteret. I Aaret 1485 skænkede Kong *Hans* ved Gavebrev Idestrup Kirke til Hospitalet, hvorfor Kongen for sig og sine Efterkommere sikrede sig „jus patronatus" til Hospitalet. Paa en i det 16. Aarhundrede udført trefløjet Altertavle til Hospitalet, ser man Kong Hans og hans Søn Christian den Anden fremstillede som to af de hellige tre Konger;

denne Ære er sikkerlig timedes de tvende Konger paa Grund af forannævnte Gavebrev (se E. F. S. Lund: Danske malede Portrætter, X. Bind). Denne Tavle findes nu paa Nationalmuseet. Om Hospitalets Størrelse og Omraade vides kun lidt. 1532 ophørte alle Messer, og samtidig fik Forstanderen, Mester Laur. Ølmand, Tilhold om at underholde 5 syge og give 4 fattige frit Husly. Aar 1585 fik Hospitalet af Frederik II sin første Fundats, og samtidigt skænkede han Kongetiende af 11 Sogne. Ved Bortsalg af Jordegodser, der tilhørte Hospitalet, ved Legater skænkede til denne Stiftelse, er den efterhaanden bleven særdeles kapitalfast, og dens Formue kan sikkert anslaas til ca. $1^1/_2$ Million Kroner. I det 19. Aarhundrede er sket store Forandringer med Hospitalet: 1818 blev det gamle Hospital nedrevet. Nu bestaar det af 5 Byg-

Gadeparti fra Nykøbing: Langgade.

ninger: den vestlige saakaldte „Lemmefløj“ (opført 1834), Christian den 8.s (1848), Frederik den 7.s (1862), Christian den 9.s og Kronprins Frederiks (1895), hvilket sidste tjener som Bolig for ca. 20 særlig svagelige Damer. I hele Hospitalet er Damernes Antal ca. 100. Det bestyres af en Forstander, der udnævnes af Kongen.

Følgerne af Reformationen blev for Nykøbings Vedkommende dette, at den fik en *Latinskole*, et *Raadhus* og *en ny Sognekirke*, idet Frederik den 1. skænkede Graabrødre-Kirken til Sognekirke og den med denne forbundne *Vestfløj* til Kommunen, som deri indrettede en Latinskole og et Raadhus. Dette sidste benyttedes lige til 1808. Forøvrigt er den her omtalte Vestfløj et ret mærkeligt Minde fra gamle Dage. Pladsen her tillader ikke at komme nøjere ind paa denne Bygnings arkitektoniske Mærkværdigheder — bl. a. de hvælvede Kældere, der lige til det 19. Aarhundrede brugtes til Fængsler. Jeg skal kun her henvise til en overordentlig interessant Afhandling i Laaland-Falsters historiske Samfunds Aarbog for 1916 af fhv. Kantor Viggo Holm.

Vi vil nu vende tilbage til det, hvorom Nykøbings Historie paa de Tider — det 16.—17. Aarhundrede — samlede sig: *Slottet*, og da paa den Del af Slottets Tilværelse som man med et fremmed Udtryk har kaldt *Livgedingstiden*. Selve Navnet forklarer Paludan-Müller som Udtryk for de Indtægter, en Konges Enke, naar hun var af fremmed Herkomst, fik tilstaaet, altsaa en Slags fyrstelig Enkepension. Frederik den 1.s Enke, „den ældre" Sofie, en Datter af Hertug Bugislav X af Pommern, fik ved Kongens Død Nykøbing Slot som Enkesæde. Den nævnte Enkedronning har ikke efterladt sig mindste Spor i Danmarks Historie. Hun boede ikke her, men havde Bosted i Kiel, der ogsaa hørte til hendes Livgeding, og Enkegodset her lod hun bestyre for det meste af Holstenere og Tyskere. Hun døde den 13. Maj 1568. Hendes Forældres Billeder findes paa den bekendte meklenborgske Stamtavle i Nykøbing Kirke. Hendes Lensmand paa Slottet var en Tid den landskendte Adelsmand *Knud Petersen Gyldenstjerne,* som havde Befalingen over Slottet paa Grevefejdens Tid Han havde den vanskelige Opgave at forsvare Slottet under den oldenborgske Grev Christoffers Angreb 1534. Knud Gyldenstjerne holdt sig længere end baade Skaanes og Sjællands Adel, men dog kom baade Byen og Slottet i Grevens Magt samme Aar; „rimeligt er det", — siger Paludan-Müller — „at Byens Borgere af Hengivenhed for Christian den Anden har overrumplet Slottet. Greven overgav Aalholm og Nykøbing til Lybekkerne, og saaledes har Borgerne her set den mægtige lybske Borgmester *Jørgen Wullemweber* brede sig som Herre i Byen og paa Slottet."

I Aaret 1571, i November, indtraf saa en Begivenhed, som skulde sætte dybe Spor ikke blot i Nykøbing, men hele Landets Historie. Da mødtes her paa Slottet den danske Konge Frederik II med sin tilkommende Brud, den 14-aarige *Sofie* af Meklenburg; med hende fulgte hendes Forældre, Hertug Ulrik og Hertuginde Elisabeth (Kongens Faster). Der havde været rettet ikke saa faa Attentater paa Kong Frederiks noget „uregelmæssige" Ungkarleliv, men hidtil var det sket uden Held. Det sidste Forsøg var udgaaet fra Pommern, hvor en 17-aarig Prinsesse var bleven ham tilbudt. Hun blev oven i Købet protegeret af selveste Hertuginde Elisabeth. Ved det foran omtalte Besøg paa Nykøbing Slot fulgte med Hertugparret foruden deres egen Datter tillige den omtalte pommerske Prinsesse. Frederik II havde forlangt at se den, som man vilde forlove ham med, og saa kunde han dog drage en Sammenligning mellem de to Dronninge-Emner. Resultatet blev — som bekendt — at han trods sine 34 Aar foretrak sin lille noget mindreaarige Kusine Sofie, og den pommerske Frøken blev sendt hjem igen. Meklenburgerne fulgte med Kongen til Frederiksborg Slot, hvor Trolovelsen deklareredes, efter at man paa Grund af det nære Slægtskab havde erhvervet det teologiske Facultets Tilladelse. Et halvt Aar efter hjemførtes Sofie til Danmark. Brudetoget fra Meklenburg drog over Falster til København. Sognepræsten i Thoreby, *Sadolin,* den bekendte „poeta laureatus", men forøvrigt en noget anløben Prælat, skrev et Hyldestdigt paa Latin, hvori han skildrer, hvorledes „Nereiderne stiger op af Østersøen og byder Danmarks tilkommende Dronning Velkommen." Den 20. Juli 1572 fejredes Brylluppet paa Københavns Slot under stor Pomp og Pragt. Dronning Sofie blev en ypperlig, forstandig og dygtig Hustru for Frederik II, og hun har efterladt sig et godt Eftermæle blandt sit

Folk. Det tillader imidlertid Pladsen her ikke at komme ind paa, og det vedkommer heller ikke direkte Nykøbing By og Slot, som Dronning Sofie først træder i nær Forbindelse med efter sin Ægteherres Død 1588.

Slottet her gennemgik i Aarene 1588–92 en gennemgribende Ombygning. Frederik II havde allerede 1586 sluttet Akkord om det gamle Slots Nedbrydelse og den ny herlige Kongeborgs Opførelse. Han bestilte nævnte Aar gullandske Bloksten til Slottet hos Stenhugger Hermann i Helsingør, men selve Slottets Bygmester fik han anvist af sin Svigerfader, Hertug Ulrich, der 1587 sendte sin egen Bygmester, *Filip Brandin*, i hvem vi altsaa har Mesteren for det stolte Værk, hvis Lige ikke fandtes i Riget, naar undtages Frederiksborg og Kronborg. Frederik II døde 4. April 1588, og det blev Sofie, der saa den nye Kongeborg rejse sig, og det var hende, der gav Slottet med dets Omgivelser den Berømmelse, som det fik i Historien.

Sofies „Regeringstid" paa Falster omfattede Tidsrummet fra 1589 til hendes Død 14. Oktober 1631. I denne Tid havde hun ofte Besøg af sin yngste Søn, den senere Christian den 4., endda flere Gange om Aaret. Her paa Falster var Sofie kommen ind i en Virksomhed, der stemte godt med hendes overordentlige Virketrang, ja med hele hendes Natur og Anlæg, og den fyldte hendes Sind med en Ro og ægte Tilfredshed, som hun i Tiden lige efter Kongens Død i saa høj Grad havde savnet. Der var Orden i Dronningens Sager, og det hedder i Ligprædikenen over hende, at hun var en Dronning, der „udtrykkeligen anviste enhver, hvad han havde at gøre, saa at ingen skulde staa og gabe og spørge om, hvad han skulde foretage sig." Og der var Orden i hendes Husholdning, „til rette Tid gik man til Bords og igen fra Bords, til rette Tid til Hvile og igen til Arbejde." Hermed stemmer det godt, at der fandtes forbavsende mange Ure paa Slottet, bl. a. en Mængde Vækkeure. Der fortælles, at hun holdt streng Justits blandt sine undergivne; der gaar Frasagn om, at hun „risede" sine Hofdamer og forbød dem at pynte sig, hvorfor de indrettede sig en Garderobe ude i et Hus ved Ejegod, som derfor gennem mange Aar bar Navnet „Pyntenborg". Hvad der derimod er historisk korrekt er, at der paa Slottet fandtes ikke mindre end 17 Straffeceller til genstridige Hoffolk. Dronning Sofies Virksomhed strakte sig langt uden for Nykøbings Grænser. Hun forstod at benytte alle Indtægtskilder, og fra Nykøbing blev der f. Eks. i et Aar solgt halvfjerde Hundrede Tønder Nødder. Selv havde Dronningen, der ikke for intet var Christian IV.s Moder, Indseende med alt, fra det største til det mindste. Selv naar hun var paa Rejse, forlangte hun Underretning om, hvorledes det f. Eks. gik med Oldensvinene paa Skoven eller med Studene paa Halstedkloster, thi Kvægavlen kastede Sofie sig over som den mest indbringende Side af Landbruget, baade Fedning af Okser og Opdrætning af Ungkvæg, „saa Vor Kvægavl ved Guds Velsignelse har formeret sig fra Aar til Aar, hvorfor den Almægtige billigvis skal have Lov og Tak." Kornet solgte hun til Tyskland, hvor hun ogsaa gjorde store Indkøb, f. Eks. af Humle, thi hun fulgte Prisernes Bevægelse meget opmærksomt. Haardhed var et fremtrædende Karaktertræk i Sofies Forhold overfor Bønderne. Hun samlede sig i Aarenes Løb en meget betydelig Formue, endskønt hendes kongelige Søn ofte gjorde dybe Greb i den; hans Gæld til Moderen beløb sig ved dennes Død til $1^1/_2$ à 2 Mill. Rdlr.

Alligevel efterlod Sofie ved sin Død sig over over 5½ Mill. Rdlr, hvad der svarer til 22 Mill. Kr. i vore Dage. Desuden efterlod hun sig en Mængde kostbare Ting — et enkelt Diamanthalsbaand vurderedes til 82,000 Rdlr.; — i hendes egen Liste over Ejendelene fylder alene Opregningen af, hvad der fandtes i en Egekiste og „en lille lang Skuffe“ med Sølvtøj, 5 Foliosider, deriblandt fem Hundrede Sølvskaale og Fade.

Dronning Sofie, der naaede at samle en af de største Formuer, som kendes i vort Land, var dog hverken smaalig eller nærig. Paa sine mange Rejser var hun ledsaget af et Følge med 3—400 Heste, og sin Søn Kongen forærede hun et Orlogsskib. Paa Slottet fandtes en betydelig Samling Malerier af høj Værd, og Nykøbing Kirke byggede hun saa godt som fra ny og smykkede den med den mægtige *Ahnetavle,* der findes som et Minde om Dronningens Slægtsfølelse, der ofte gav sig smukke Udslag. Saaledes fulgte hun altid sine Forældre til Gedser, og paa en af disse Hjemture blev hendes Moder syg og bragt ind paa Gedsergaard, hvor hun døde i Datterens Arme. Da Dronning Sofie døde her 1631, blev hendes Lig ført fra Nykøbing til Roskilde. Foran gik Disciplene fra Latinskolen, der sammen med Rektoren skulde følge Liget til Vordingborg, hvor de skulde afløses af de Vordingborg-Disciple, hvorover der opstod en Kontravers, som resulterede i, at den Vordingborg Rektor gav Nykøbings Rektor en forsvarlig Kindhest.

Efter Dronning Sofies Død blev Slottet og Falster overdraget til hendes ældste Søn, den udvalgte Prins *Christian,* som efter et ret bevæget Ungdomsliv 1634 ægtede Prinsesse *Magdalene Sibylle* af Sachsen. Prinsen — der forøvrigt er kendt for sit Forhold til *Anne Lykke* — døde 1647, og hans Enke beholdt Slottet som Livgeding indtil 1652, da hun indgik nyt Ægteskab med en Hertug af Sachsen-Altenburg. Da kom Falster til Kronen igen, medens haarde Tider under *Carl Gustav-Toget* gik hen over Byen. I Aaret 1670 tog *Sofie Amalie* Slottet i Besiddelse, og ved hendes Død gik Falster atter over til Kronen. *Christian V* besøgte i den Tid jævnlig Nykøbing paa Grund af Jagten, særlig Svanejagten ved Gedser. Hans Bryllup stod paa Nykøbing Slot 25. Juni 1667, og efter hans Død tog hans Dronning, *Charlotte Amalie,* Bolig paa Slottet til sin Død 27. Marts 1714. Efter den Tid har Slottet ikke været *varigt* Opholdssted for nogen fyrstelig Person — Peter den Stores Gemalinde, Katharina, boede i 1716 flere Dage her. Trods forskellige Forandringer i Aarenes Løb beholdt Slottet dog i sin Helhed den Skikkelse som det havde fra Begyndelsen. Da Frederik V ved et Besøg 1750 opholdt sig her, udtalte han angaaende Slottet de ret lovende Ord: „Det er dog en artig gammeldags Bygning, den vil vi holde vedlige;“ men det blev kun ved Ordene. I nogen Tid tænkte man paa at udlægge Slottet med en Del Bøndergods til en af Prinserne af Holstein Beck i Stedet for en traktatmæssig Appanage, men det blev kun ved Tanken. 1766 bød man *forgæves* Byen det frit og kvit, imod at den skulde vedligeholde det eller i det mindste ikke nedbryde det. Da Krongodset samme Aar — 1766 — blev solgt, stillede man Slottets store Bygningskompleks til Auktion; men da der kun blev budt 7,205 Daler for det, blev det opraabt anden Gang 7. Februar 1767 og solgtes for 16,718 Rigsdaler, hvorefter det blev nedbrudt. Materialierne anvendtes til Bygning, bl. a. af forskellige Herregaarde, saaledes Ourupgaards Hoved-

bygning — ikke dens nuværende — og dens Udbygninger, samt Valdnæs i Vaalse Sogn og Vennerslund i Stadager Sogn. Af Bygninger i Nykøbing kan nævnes den røde Bygning i Slotsgade, som blev bygget af Agent Hincheldey, og som siden 1808 har været brugt til Latinskole, hvortil den delvis anvendes endnu, foruden som Bolig til Skolens Rektor; tillige Nr. 43 i Frisegade, hvis Tømmerværk er taget fra Nykøbing Slot. Den' overordentlig smukke Gadedør i Nr. 1 A i Nygade siges at have haft sin oprindelige Plads i Slottet. Af Bygninger, der har hørt til Slottet, og som ikke blev nedbrudte, kan nævnes det store Bindingsværks-Magasin med Staldgaardsporten i Slotsgade, ligesom den lige overfor liggende Bygning med det brudte Tag har hørt til Slottet.

Det Nykøbing, der saa Kong Frederiks og Dronning Sofies stolte Kongeborg rejse sig, har været en yderst beskeden By. Her fandtes ingen adelige Stenhuse, og Befolkningen har helt igennem været Smaakaarsfolk, der boede i smaa en-Etages Bindingsværkshuse, der var opført uden Brug af Mursten; ja, det lyder underligt for os, der dog mener at kende lidt til Bindingsværk, men disse blev bygget paa den Maade, at man, naar Tømmerskelettet var rejst, udfyldte Mellemrummene med sammenflettede Pilegrene, uden og inden paa hvilke man klaskede vaadt Ler, som man Lag for Lag lod tørre, hvorefter det blev pudset og kalket. Det saa helt pyntelig ud. De sidste Huse af denne Slags var Tømrer Mads Greens Hus paa Torvet, der i sin Tid laa ved Siden af det, hvor nu Bager Honoré har Forretning, og blev nedrevet for nogle og fyrretyve(?) Aar siden, samt Nr. 36 i Frisegade, der for endnu kortere Tid siden blev nedbrudt for senere at opføres i Grundmur. I disse Huse var Yderdørene delte i to Halvdøre, saaledes som vi saa det for ikke saa mange Aar siden i Nr. 31 i Østergade. Rendestenen var i Midten af Gaden, saaledes som Trollestræde nu viser os det. Torvet var ikke mere end halvt saa stort som nu, og her havde Byvagten, „Kagen" og Gabestokken deres Plads. Den gamle Sognekirke var ikke mere til, dens Grund var til Dels optaget af Bygninger. Byens Grund naaede til den nuværende *Sideniuske* Vinkælders Port. Her strakte sig over Gaden en høj Mur, i Midten af hvilken der fandtes den brede Byport med Vagthuset ved Siden. Kom man udenfor, fangedes Synet straks af den prægtige Borg med alle dens omliggende Bygninger: to mægtige Kornmagasiner, hvoraf det ene staar endnu, to store Gaarde, Staldgaarden og Krygergaarden, og fra 1635 tillige „Prinsens Stald". Slotshaven strakte sig fra „Staldgaarden" Nord om Byen til den nuværende nyanlagte „Gartnergade", altsaa henover Gartner Andersens, det nuværende „Rosenvænget"s og Kongensgades Grund samt over Gartner Jørgensens Have og videre.

Stiftamtmand Oxholm.

II.

Stiftamtmand, Kammerherre W. H. Th. Oxholm, født 1868, udnævntes til Stiftamtmand her efter Kammerherre Feddersens Død i September 1912. Kammerherre Oxholm var forinden sin Udnævnelse her ansat i Indenrigs-

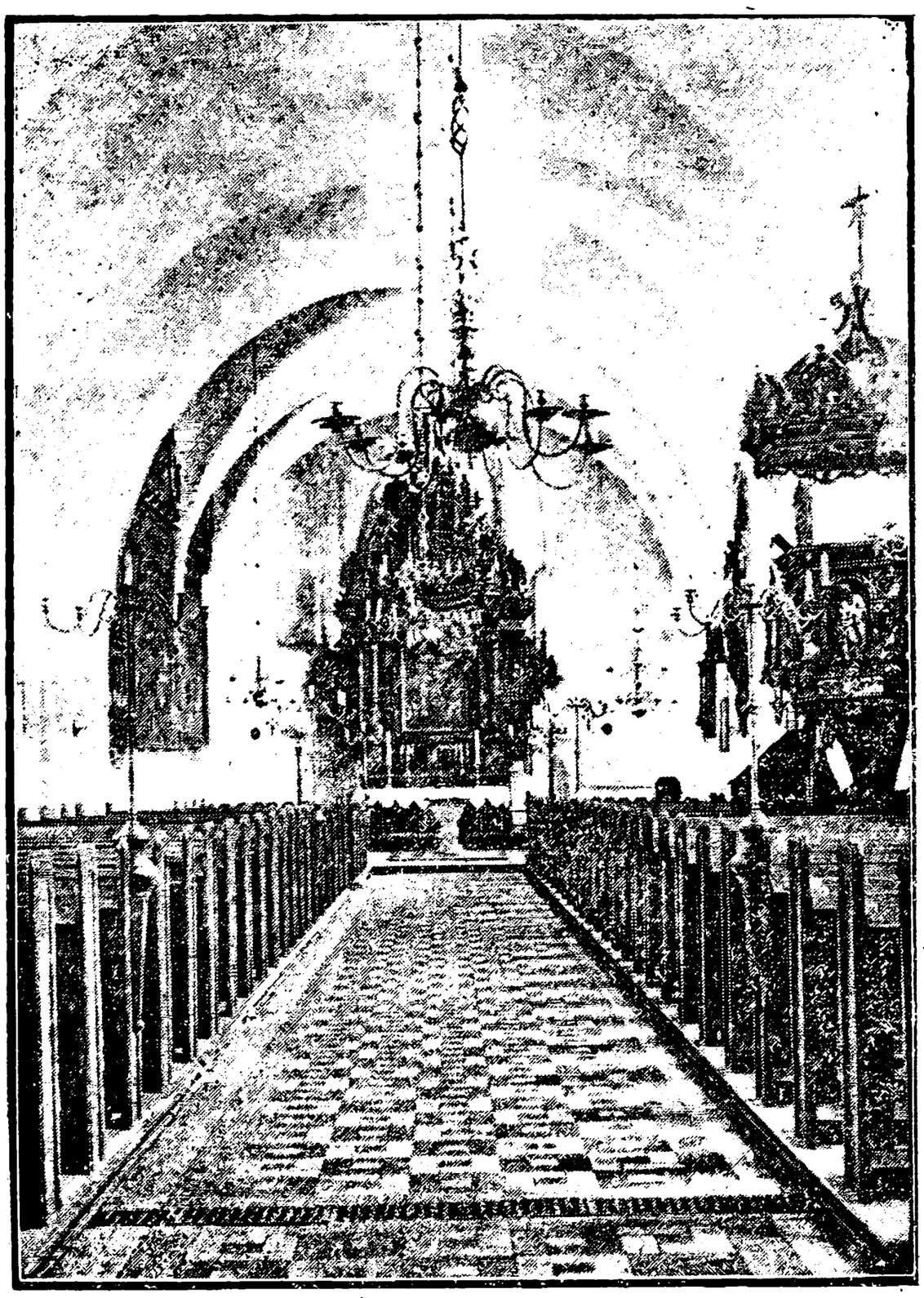

Det indre af Nykøbing Kirke.

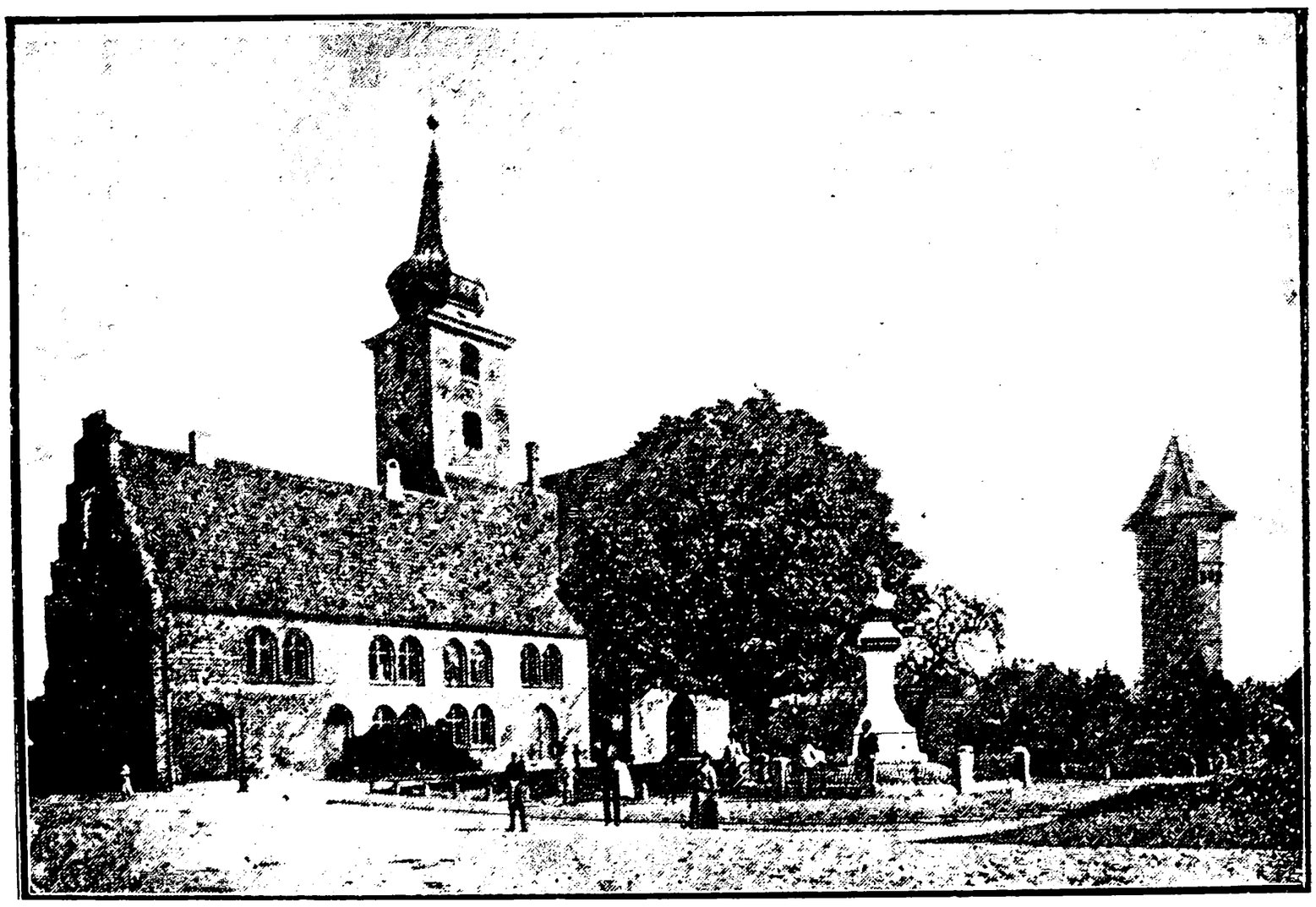

Nykøbing Kirke.

Biskop Wegener.

Stiftsprovst Kemp.

ministeriet og medbragte herfra en Indsigt og Dygtighed til den som Stiftamtmand højt betroede Post, at han har vundet Anerkendelse blandt alle de mange, der er kommen i Berøring med Stiftamtmanden. Stor Dygtighed i administrativ Henseende i Forbindelse med Elskværdighed og udsøgt Dannelse har gjort, at Stiftamtmanden er særlig velset hernede.

De synlige Frugter af Reformationen var for Nykøbings Vedkommende bl. a. en ny *Kirke* og *Kathedralskole.*

Kirken, den nuværende Sognekirke, er opført samtidig med og som en Del af det foran omtalte af Erik af Pommern grundede Franciskanerkloster. Bygningsmaterialierne kunde dengang sejles helt hen til Byggepladsen, da Sejlløbet strakte sig op til Hjørnet af det nuværende Store Kirkestræde og Klosterstræde, hvor nu Tesdorf-Monumentet staar. Som tidligere omtalt havde Nykøbing sin gamle Sognekirke forinden den nuværende opførtes. Ifølge kgl. Befaling af 1532 skulde denne Kirke „afbrydes", men nogle antager, at den i Grevefejdens Tid blev afbrændt af Lybekkerne; der fortælles imidlertid, at „1539 fik Borger i Nykøbing Jens Brygger Ejendomsbrev paa et Stykke Jord sønden op til Vor Frue Kirke," saa dens Endeligt er noget omtvistet. 1532 blev imidlertid Klosteret nedlagt, og dets Kirke taget i Brug som Sognekirke. Som man ser, er det en ret anselig Bygning i Spidsbuestil og opført af røde Munkesten. Dens høje Taarn er forsynet med et kobberdækket Spir fra 1766. Den har en anselig Hovedgang med 7 smukke Hvælvinger, foruden Sidegangen med lave Korshvælvinger. *Altertavlen* er et meget smukt Billedskærerarbejde, skænket 1618 af Dronning Sofie. Det er den fra Nakskov bekendte Billedskærer, Jørgen Rusgnis, der har været Mester for den og den ualmindelig smukke Prædikestol. Imponerende er den mecklenburgske Slægtstavle paa Korets Nordvæg. Den er malet 1623 af Mester *Anthon Clement* fra Odense, som derfor fik udbetalt 500 Dl. caur. Tavlen forestiller Dronning Sofie med hendes fædrene os mødrende Ahner, ialt 63 Portrætter. Af Epithafier findes en Del, saaledes over Johannes Oberberg, Dronning Sofies Sekretær, Præsterne Nikolaj Wismar og Jens Mikkelsen Vejle samt en Del andre. De meget gamle Lysekroner er en Pryd for Kirken, ligesom man i den Lysarm, der findes ved Prædikestolen, har en Prøve paa den Tids Kunsthaandværk. Den er skænket af Anna Petersdatter, Enke efter Borgmester Hs. N. Lundt, og toges første Gang i Brug ved Pinsehøjtiden 1674 (efter Viggo Holm: Ny-

Kantor N. J. Nielsen.

Organist Nimskov.

køb ing Kirke o. s. v.). Kirken har flere Gange været restaureret, saaledes 1873—74, da Ydermurene blev istandsat, Hvælvingerne afpudsede og Altertavle og Prædikestol restaureredes (de fik danske Indskrifter, tidligere har de haft tyske).

Biskoppen over Laaland-Falsters Stift, C. F. J. Wegener, er født 1851 og udnævnt til Biskop her 1908. Biskoppen er inden for den danske Kirke kendt som en dygtig, pligttro og selvstændig Embedsmand. Han, der i sin Tid var et virksomt Medlem af det kirkelige Udvalg, har i de senere Aar staaet midt i den kirkelige Strid og vist sig som en Mand, der altid har staaet væbnet til at kæmpe for sin Overbevisning. Biskoppen er Kommandør af Dbg. og Dbmd.

Sognepræsten, Stiftsprovst Axel Kemp (R*), er født i København 1844. Blev udnævnt som Sognepræst her 1890 efter at have virket som Præst i Jerne-Esbjerg. Stiftsprovsten fratræder sit Embede til 1. Januar 1918, og det er ikke for meget sagt, at hermed forsvinder en frisk, fornøjelig og meget afholdt Sognepræst fra Nykøbing. Ikke mindst blandt de gamle, fattige og syge vil Stiftsprovsten blive savnet; han har altid bragt et friskt Pust med sig, hvor han kom. Hans muntre Lune har ofte i de svundne Aar kaldt Smil frem paa mange ellers mørke Ansigter. Nykøbingenserne vil ledsage deres gamle Sognepræst herfra med de bedste Ønsker om en blid og skøn Solnedgang efter en vel tilendebragt Arbejdsdag.

Kirkens 2. Præst, N. B. Gotfredsen, tidligere i Andst ved Kolding, kaldedes hertil i 1909.

Byens Kantor og Kordegn er Niels J. Nielsen, født 1871, tog Lærereksamen 1893, Kursus i Sang og Musik 1900—1901. — Kantor N. J. Nielsen var ansat ved Nykøbing kommunale Skolevæsen fra 1894—1911, var i samme Tid Vikar for Kantoren, indtil han i 1911 ansattes som Kantor og Kordegn. Kantor Nielsen er Medlem af Værgeraadet, i Bestyrelsen for den kommunale Vælgerforening, og var tidligere Medlem af Ligningskommissionen. Foruden andre Hverv har Kantor Nielsen i mange Aar været Lærer ved Teknisk Skole, og han stiftede i sin Tid Teknisk Skoles Udlaansbibliotek.

Organist Laurits Vilhelm Nimskov har faaet sin Uddannelse i Orgelspil hos Professor Joh. Adam Krygell, Th. Laub m. fl. Nimskov har været ansat fra 1893—1896 som Vikar ved Sct. Mathæus Kirke, 1896—1901 Holmens

Kirke, Organist fra 1901—1907 ved Kristian Kirken, Organist fra 1907—1914 i Storehedinge, 1914 ansattes han som Organist i Nykøbing. Blandt de Tillidshverv, Nimskov er beæret med, skal kun anføres, at han er Sanglærer ved Nykøbing Statsskole og Dirigent i Nykøbing Korforening.

Rektor Christensen.

Kathedralskolen havde, som før nævnt, Lokaler i Vestfløjen ved Kirken indtil 1808, da man overtog Ejendommen i Slotsgade. I det Lokale, som det Classenske Bibliotek nu har, blev alle Klasser undervist indtil nævnte Aar. I Aaret 1707 havde Regeringen tænkt paa at bygge en ny og rummeligere Skole, men Planen mislykkedes og maatte opgives. Rektoren havde sin Bolig i et Hus i St. Kirkestræde, som Købmand *Jens Gustavus* 1720 skænkede Skolen. 1570 fik Skolen sin første faste Indtægt, idet Frederik II skænkede den et Vikariegods, som havde tilhørt Vor Frue Alter i Nykøbing, til lige Deling mellem Sognepræsten, Kapellanen og Rektoren. Samme Konge betænkte ogsaa Skolens Rektor og Hører ved 1585 at skaffe dem „Øl og Mad“ ved Hospitals-Forstanderens eget Bord, og det vedvarede indtil 1692, da Rektoren giftede sig; da forandredes denne hans Indtægt in natura til 2 Slettedaler (8 Mark) ugentlig, hvilken siden tilstodes ogsaa de andre Lærere. Store Stipendier og Legater er i Tidens Løb gaaet til Skolen, men en Del er igen forsvundne. Den sidste Gave, Skolen fik, var da i 1834 den ædle Johannes Dam Hage, Overlærer ved Roskilde Skole, testamenterede Skolen her hele sin Bogsamling og 3,200 Daler i Penge. Skolen udvidedes i 1906 med en ny, stor og smuk Bygning, hvor den egentlige Undervisning nu foregaar, medens Sang- og Sløjd-Undervisningen er henlagt til den ældre Bygning. Skolen er vistnok nu en af Landets største, og den frekventeres af saavel mandlige som kvindelige Elever. Begge Retninger inden for Studentereksamen er nu indført, ligesom ogsaa Mellem- og Realeksamen. Dens Rektor er Dr. phil. S. A. Christensen (tidligere i Odense). Tillige er ansat 2 Overlærere, 7 Adjunkter, 2 Lærerinder og 2 Timelærere.

Skoleinspektør Kirkeskov.

Det kommunale Skolevæsen, der skriver sin Tilværelse fra en kgl. Bevilling af 24. Decbr. 1779, der paabød Lærerens Løn 100 Rdlr. aarlig lignet paa Indbyggerne, er nu naaet til en efter Provinsforhold betydelig Størrelse. Skolen har Lokaler i selve Byen (Skolegade), paa Østerbro (Fromsgade) og paa Nørrebro (Thorsensvej); Byskolen tilsigter en videgaaende Undervisning, der kan afsluttes med Borgerskoleeksamen. Ved hver Skole er ansat en Overlærer, og den ved Byskolen ansatte Overlærer — N. H. Kirkeskov — er tillige Skoleinspektør og har som saadan Tilsyn med det samlede Skolevæsen.

Skoleinspektør Kirkeskov, født 1863, overtog 1891 Silkeborg private Realskole, blev 1907 ansat som Overlærer ved Silkeborg kommunale Mellemskole

og 1913 som Skoleinspektør i Nykøbing F. — Næstformand i Overlærerforeningen og Næstformand i Ungdomsskoleforeningen.

Efter Byfoged Finsens Fratrædelse som Borgmester er til denne Stilling valgt mangeaarig Sagfører i Nykøbing Ditlevsen. Byfoged Finsen er vedblivende Byfoged og Politimester i Byen, medens Sagfører Ditlevsen varetager Embedet som folkevalgt Borgmester.

Vi bringer her en Oversigt over Byens Indtægter og Udgifter i Aaret 1916—1917.

Indtægt:	Kr.	Ø.	Udgift:	Kr.	Ø.
Overskud fra forrige Aar	40129	17	Byens Bestyrelse.....	30243	87
Renter af Kapitaler m. m.	12486	03	Fattigvæsnet	80995	44
Købstadens Jorder.....	282	53	Tilskud til Hjælpekassen	2981	83
Købstadens Vandværk ..	40797	66	Dyrtidsforanstaltninger ..	43411	86
Købstadens Gasværk (Underskud 20,715 Kr. 03 Ø.)			Alderdomsunderstøttelse	10956	91
			Underst. til Børn af Enker	994	35
Købstadens Slagtehus...	46	62	Skolevæsnet	109258	02
Købstadens Elektricitetsv.	52439	85	Rets- og Politivæsnet...	35262	29
Ejendommen Matr. Nr. 86	1847	59	Midicinalvæsnet	32943	55
Afgifter af faste Ejend. .	2123	34	Gader og Veje.....	15978	57
Kendelser ifl. Næringsl. m. m.	22506	34	Byens Belysning.....	13229	18
			Begravelsesvæsnet		
Forbrug af Aktiver	221776	69	Den offentlige Renlighed	16208	75
Optagne Laan	311500	00	Brandvæsnet	4130	17
Tilskud fra Staten ifl. Lov			Indkvarteringsvæsnet ...	4476	80
af 27. Maj 1903.....	5067	00	De offentlige Lystanlæg.	1515	47
Koncessionsafgifter			Renter af Gæld.....	129882	06
Andre Indtægter	785	63	Afdrag paa Gæld	77712	04
Paalignede Skatter	579894	80	Udgifter, der afh. af Laan	227320	51
	1291683	25	Anden Forøgelse af Aktiver	273982	24
÷ Gasværkets Underskud	20715	03	Bidr. til forsk Institutioner	10081	50
			Andre og uforudsete Udg.	22129	37
			Overskud v. Aarets Udgang	106431	35
			Menighedsudgifter	20842	09
	1270968	22		1270968	22

Byens Kæmner er Johs. Spreckelsen, der tog juridisk Eksamen i 1882, var derefter Herredsfuldmægtig i Viborg, senere Byfogedfuldmægtig i Horsens, og kort forinden sin Ansættelse i Nykøbing var Spreckelsen en kort Tid Sagførerfuldmægtig i Aarhus, fra 1887 By- og Herredsfuldmægtig i Nykøbing, senere hen Byraadets Sekretær og fra Aaret 1904 Byens Kæmner. Foruden sit Hverv som Kæmner er Spreckelsen tillige Kasserer og Sekretær for Byens Havnevæsen.

III.

Vi har nu i store Træk skildret Nykøbing F. i de hensvundne Tider, set, hvorledes Slottet satte sit Præg paa Byen og dens Befolkning, ligesom stillede disse i Skygge. Lille og beskeden har Byen fjælet sig ved Foden

Toldforvalter Enevoldsen.

Politiassistent Hernø.

af Kongeborgen, den nykøbingske Borger har set med underdanig Ærbødighed op til de fyrstelige Damer og Herrer, mens de færdedes her, et Forhold, som vi i vore Frihedstider ikke gør os noget rigtigt Begreb om. Aarhundreder er gaaet hen over den lille By, der, som vi har set, ofte har været udsat for svære Tider. Ved Aar 1800 havde Byen 1079 Indbyggere. Det var et helt andet Nykøbing, der havde set Slottet synke i Grus end det, der havde set det rejse sig. Husene var ved 1800 vel endnu beskedne en-Etages Bygninger, Bindingsværkshuse; de var dog ikke lerklinede, men rejst af solidt Murværk, enkelte endogsaa i to Etager som „Czarens Hus“. Straatagene forsvandt lidt efter lidt og gav Plads for Tegltagene (de sidste straatækkede Huse, „Vestensborghusene“, der stod bag Staldgaarden, forsvandt for ca. 50 Aar siden). Efter Slottets Fald gik Aarene deres stille Gang over Byen; de daarlige Finansforhold i de første Aar af 1800 sporedes selvfølgelig ogsaa her. Efter den Tid voksede Byen sin regelmæssige Vækst, Handel og andet Erhvervsliv florerede vel ikke, set med Nutidens Øjne; men der gik en borgerlig Fællesskabets Aand gennem Borgersamfundet her i Byen: alle kendte hinanden, alle hilste hinanden og talte sammen om Vind og Vejr og anden Materie ved Havnen, der i de Tider var et almindeligt Samlingssted for Borgerne. I 1860 talte Byen 3242 Indbyggere, Koleraen i 1853 — en af de uhyggeligste Gæster, vi har haft — bortrev mange. Kirkebøgerne udviser, at der det Aar døde 168 Personer i Nykøbing med dens godt 3000 Indbyggere, og til Sammenligning kan anføres, at i 1916 døde der af Byens 12010 Indbyggere 150. Disse to Tal taler deres tydelige Sprog. Sundhedsforholdene var jo ikke gode i hine Dage, de stinkende Rendestene og det daarlige Drikkevand, i Forbindelse med de sumpede Engdrag, har i høj Grad befordret den frygtelige Epidemi. Nu er Kloakforhold, Vandvæsen o. s. v. i alle Maader tidssvarende, hvorfor Dødelighedsprocenten i de sidste Aartier har været stadig nedadgaaende. Fra det ulykkelige Aar gaar Byen særlig stærkt frem (i 1880: 5000 Indb., i 1890: 7000 og nu mellem 12 à 13000 Indb.). I Aaret 1852 lagdes Grunden til den betydningsfulde Forening, *Industri- og Haandværkerforeningen*, der ikke bidrog lidt til

Sagfører Gudmund Høyer.

Fremme af det almindelige Borgervél i Nykøbing, dels ved ligesom at ryste Borgerne sammen, dels ved at fremme samfundsnyttige Opgaver, saaledes som Navnet gav Løfte om: Her kom Borgerne sammen til et Slag Kort, her drøftedes Byens Ve og Vel, her læste de deres Aviser, og fra denne Forening udgik Ledelsen af Teknisk Skole, som gamle Tesdorf skænkede Grunden til; den har været et mægtigt Middel til at fremme en virkelig dygtig Haandværkerstand. Foreningen har redet enkelte Storme af, og den bestaar endnu, dog nærmest som selskabelig, men forhaabentlig vil den atter naa til at blive, hvad dens Bestemmelse oprindelig har været. I det sidste halve Hundredaar har Foreningslivet floreret stærkt i Nykøbing F.; nævnes kan Læseforeningen, Roklubben, Musikforeningen, Sportsforeninger og Sangforeningen „*Brage*“, der forlængst har holdt 50-Aars Jubilæum. En

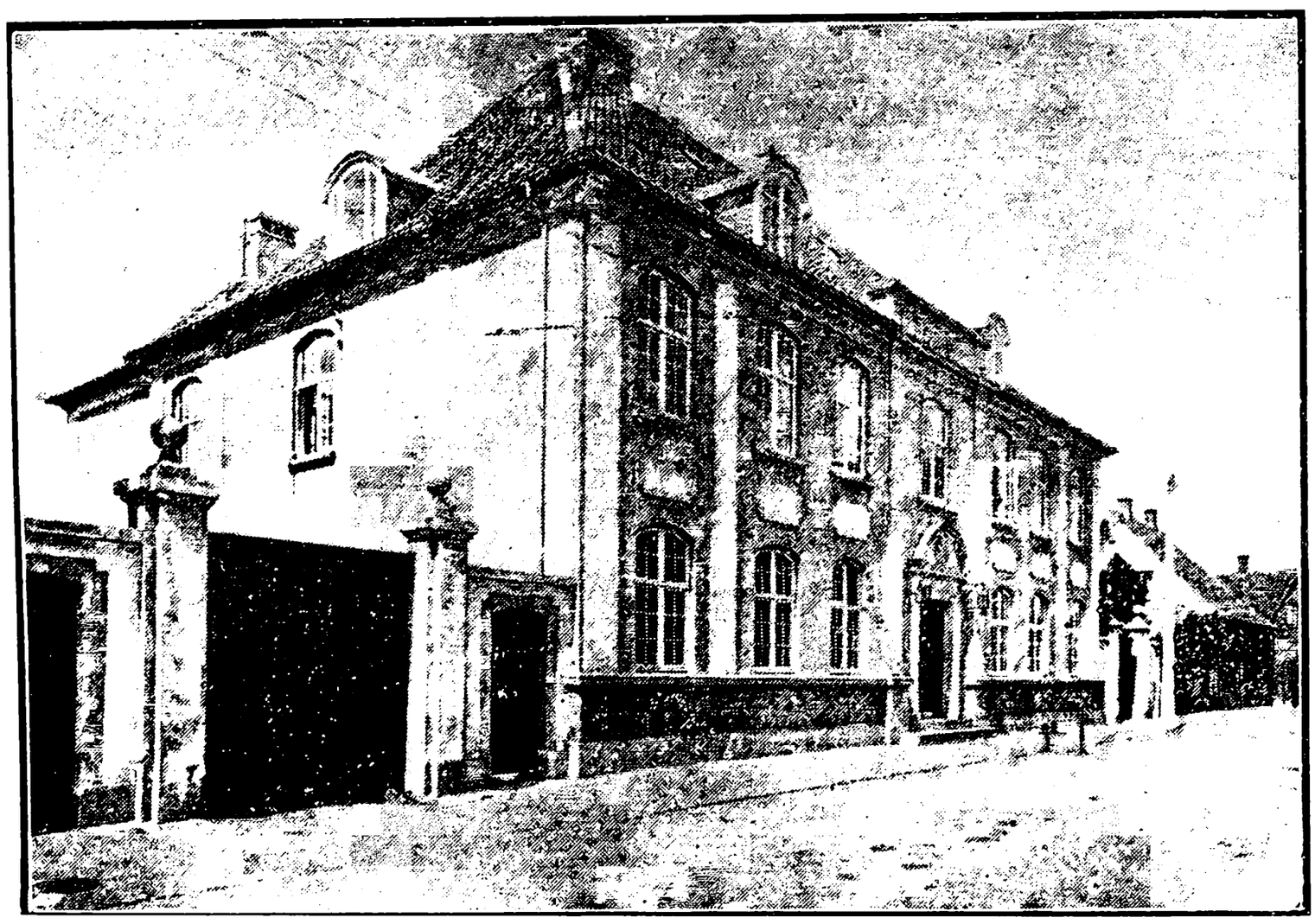

Administrationsbygningen.

enkelt Nykøbing-Borger, fhv. Bagermester V. Christoffersen, har været Medlem af „Brage“ siden dens første Tid og er det endnu — et vistnok sjældent Tilfælde — og hans Navn fortjener at nævnes her. Sportslivet florerer stærkt i Nykøbing — maaske lidt *for* stærkt — Boldklubben „1901“ er snart landskendt, og Roklubben hentede sig i sin Tid europæisk Berømmelse („Smedeholdet“) i Stokholm. Nu er Nykøbing den sidste Købstad i Danmark paa Vejen over Gjedser ud i den vide Verden, og vi Nykøbingensere med F. smigrer os med, at det Indtryk, den fremmede faar af vor raske By, nok er værd at tage med, thi Nykøbing er en By, saadan som en kvik dansk Købstad skal være, „rask i Svinget“, sagde en frisk og kæk ung Haandværker til mig forleden. Der er i de sidste Aartier kommen en Trang op her til ligesom et friere Aandedrag. „Her er for smal en Plads mellem Væggene“, sagde Byraadet i halvfemserne, og saa erhvervede man Engarealerne, hvilket gav sig Udslag i en Forbedring af Byens Konturer. Vi fik derved de smukke Anlæg, vi fik Kongensgade, Rosenvænget o. s. v., en yderligere Forbindelse

Byfoged O. Finsen.

med Nørrebro ad Nørre Boulevard og Thorsensvej. Den smukke Skovboulevard er nu en Fortsættelse af Tværgade, der tidligere var lukket med et Plankeværk; denne Skovpromenade traadte i Stedet for den smalle Gangsti langs Jernbanen. Vi har faaet en Christian Winthersgade og en H. C. Andersensgade; hvorfor den sidste ikke kom til at hedde Poul Martin Møllersgade er ret ubegribeligt, da de to berømte Brødre begge har søgt Latinskolen her, men der maa jo ligge noget dybere til Grund herfor. — Du raske Cyklist! tag din Cykle og aflæg et Besøg i *Vesterskov*, ad Vesterskovvej, og du vil derude finde et Stykke ægte dansk Natur med Skov, Eng, fede Kornmarker, smukke Anlæg og tillige Nykøbing Aa, der her slynger sig ud til Guldborgsund; kør saa hjem ad Grønsundsvej og gør en Afstikker ad *Østre Allé*, hvor Bispegaarden ligger, og du vil her finde Villa ved Villa, og for Enden af Fredensgade vil du imponeres af det overordentligt smukke ny Amtssygehus.

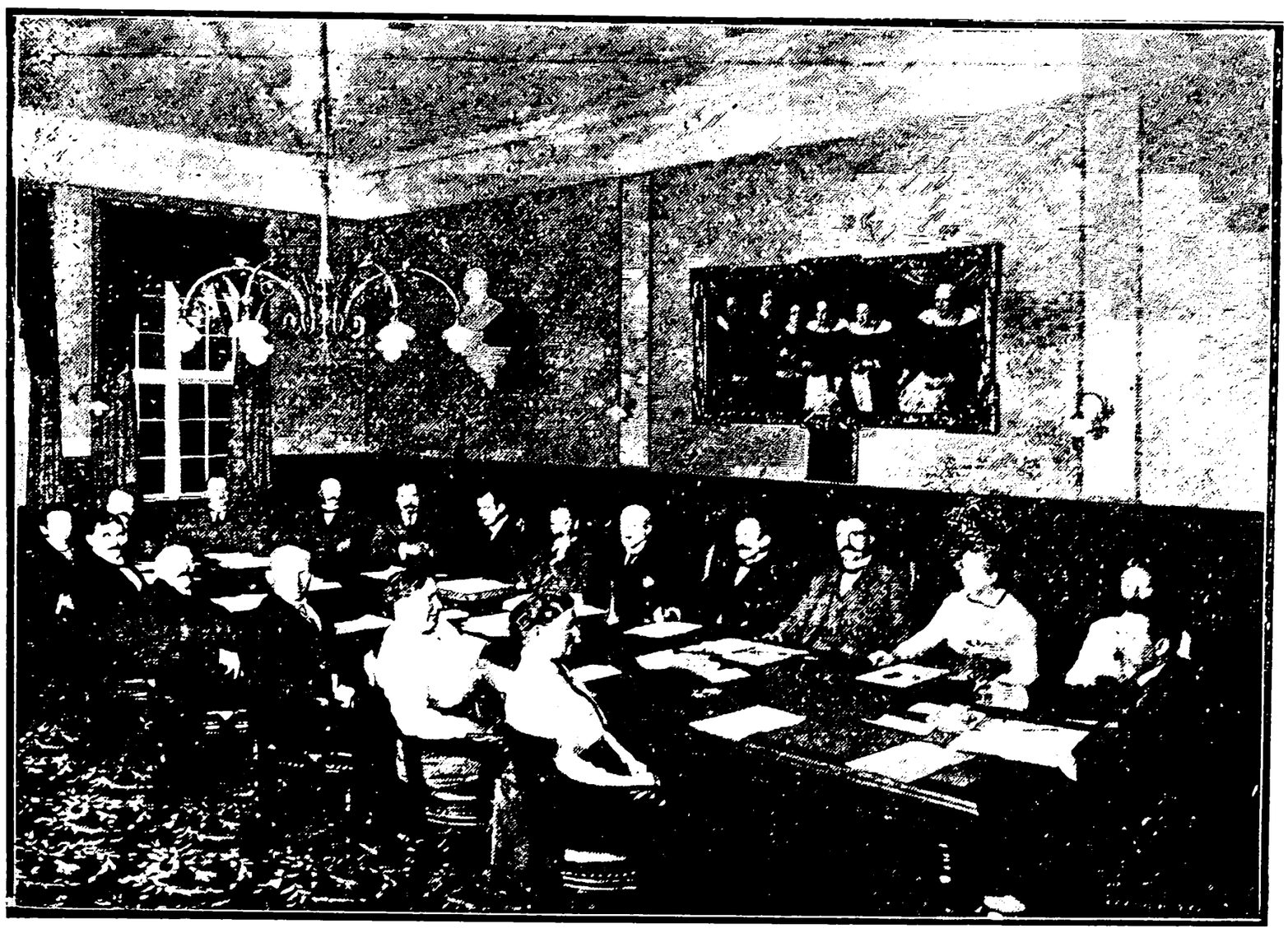

Byraadet under Borgmester O. Finsens Ledelse i 1916

Redaktør H. P. Jensen.

Redaktør Johs. Nielsen.

Du vil herude finde et af de smukkeste Kvarterer -- maaske det smukkeste — der findes i Nykøbing. For en Kuriøsitets Skyld kunde du tage til den indre By, gennem den ikke videre heldige Tunnel — Nykøbingdrengene kalder den „Kloaken“ — der forbinder Søvejen med Jernbanepladsen. Gør ogsaa Turen over *Nørrebro* ad Stubbekøbingvejen, forbi den gamle *Nørre Ladegaard*, nu *Westensborg*, til Bangsebroskoven, i gamle Dage Nykøbingensernes Valfartssted om Søndagen. Paa disse Ture vil man faa Indtrykket af en By, der er fulgt med i Udviklingen.

Ogsaa paa det aandelige Omraade er Nykøbing fulgt godt med. I mange Aar var *Laaland-Falsters Stiftstidende*, det gamle velkendte konservative Blad, der nu gaar i sit 112. Aar, det eneste Blad hernede; saa kom i de stærkt bevægede politiske Aar Venstrebladet „*Folketidende*“ frem 1872, startet af den kendte Politiker Rasmus Claussen, Digteren Sofus Claussens Fader; i 90erne kom det radikale „*Dagblad*“ og sidst „*Socialdemokraten*“. Naar der er politisk Uro i Luften, saa kan det hænde, at d'Hrr Redaktører maaler hinanden Skæppen fuld, men de er forøvrigt ellers de bedste Venner af Verden, og det hører heldigvis til Sjældenhederne, at man ser Debatten overskride det tilladeliges Grænser. De opfylder hver for sig deres Mission, og Pressen bringer nu engang Liv og Fart i en By. To store offentlige *Biblioteker* findes her: *det Classenske* og „Kathedralskolens“, som begge bliver stærkt benyttede. —

Og saa vil vi slutte med en „*Tur over Broen*“, et staaende Udtryk i Nykøbing F. Broen er Christian IX.s, der indviedes 1867 — før den Tid foregik Overfarten med Færge. — *Jernbanebroen* aabnedes 1875 og ombyggedes 1894. Vi vil tage Turen over Broen en herlig Sommeraften, naar Solnedgangen kaster sit bedaarende bløde Skær over Guldborgsund, Storskovens Kystlinie spejler sig i Sundet, og hele Skoven staar som „Slottet i Vesterled“.

Yndig er en saadan Aften ved Guldborgsund, Timerne glider, og man opdager pludselig, at man forlængst skulde have været hjemme, saadan drager og lokker denne Idyl, som det hele, Skov, Sund, Mark og By, danner — ikke at forglemme at

hist bag Kongebroen troner
som et Minde om det svundne
stolt *den gamle Færgegaard*,
mens som Mørkets Regioner
ud mod Sundet, floromvundne
Øens dybe Skove staar.

Man vandrer i den dejlige Sommernat hjem med Indtrykket af et yndigt Stykke *ægte dansk Natur*. Og man ønsker i sit stille Sind alt godt for den By, som vi trods alt dog holder af; ja, vi ønsker alt godt for den ogsaa i disse knugende tunge Tider, og vi vil slutte dette korte Rids af vor gamle By med alle gode Ønsker for „By som Borger".

Niels J. Nielsen.

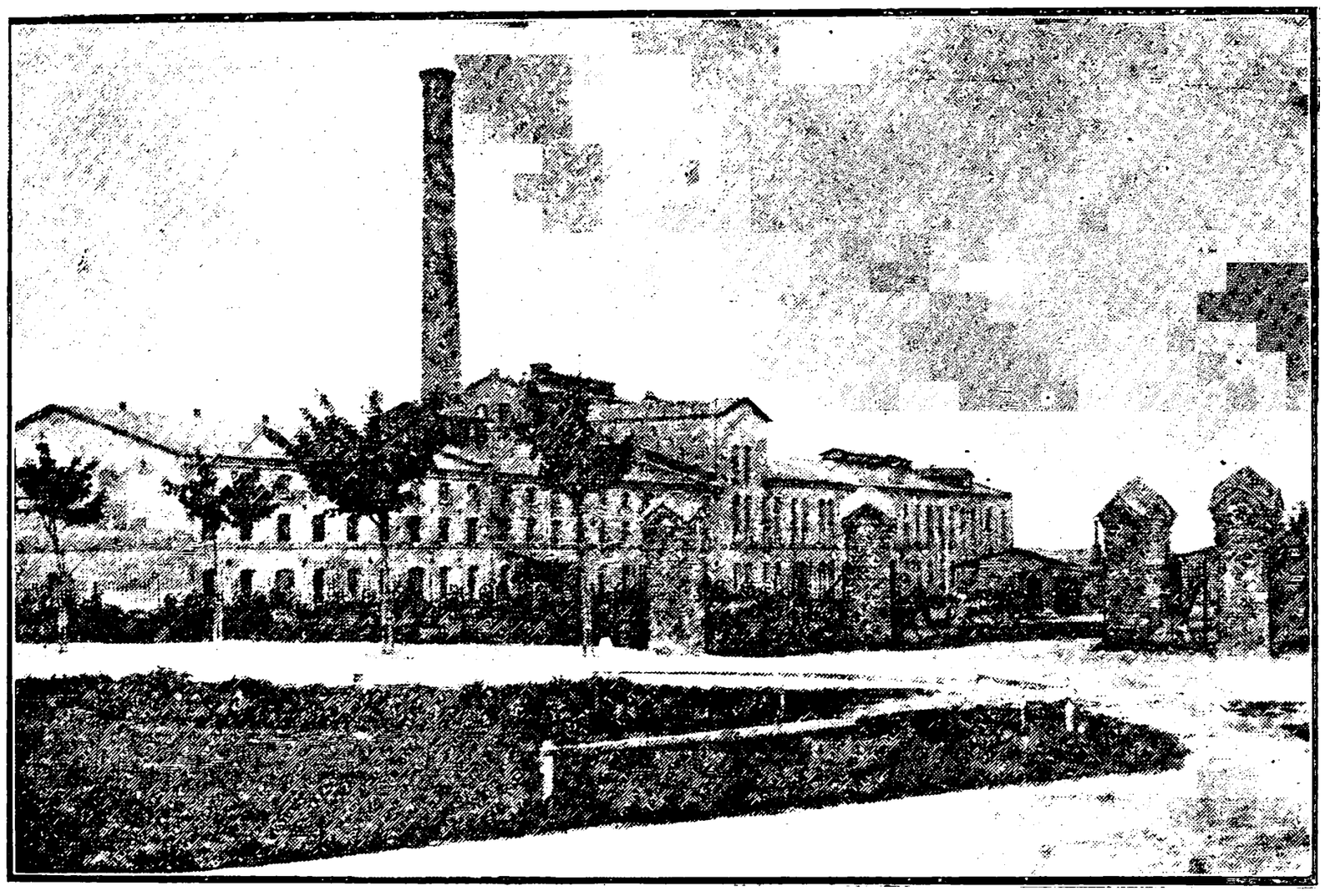

Sukkerfabriken Nykøbing F.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

NYKØBING er er en driftig By; der findes mange gode Forretninger og Virksomheder. Dette Forhold skyldes, dels Beliggenheden ved det selv for dyberegaaende Skibe sejlbare Guldborgsund, dels Byens driftige og dygtige Handels- og Haandværkerstand, der har forstaaet at drage Nytte af denne gode Faktor, og selvfølgelig ikke mindst det gode og frugtbare Opland, saavel paa Falster- som Lollands-Siden. Men det bliver dog altid Byens Mænd, der til Slut kommer til at yde det afgørende Arbejde — og det skal fremhæves her: dens Mænd har haft et vaagent Øje for, hvad der kunde gavne deres By; derfor indtager den ogsaa en fremskudt Plads blandt Stiftets Købstæder.

Paa efterfølgende Sider i denne Bog vil vi give et Billede af Erhvervslivet, som det leves og former sig i Nykøbing, idet vi skildrer Handel, Haandværk og Industri, samt dens Pengeinstitutioner.

Lolland-Falsters Industri- og Landbrugsbank stiftedes i Aaret 1907 med en Aktiekapital paa 250,000 Kr. I 1912 udvidedes Aktiekapitalen til 500,000 Kr. og i 1916 til en Million Kr. Omstaaende Oversigt over Bankens Virksomhed viser bedre end Ord, hvor enorm dens Udvikling har været i de forløbne 10 Aar, der er gaaet siden dens Start i 1907.

I 1912 erhvervede Banken Ejendommen paa Hjørnet af Torvet og Færgestræde, hvor den nu har til Huse. I store praktiske Banklokaler foregaar nu den daglige Ekspedition, ledet af en Direktion paa 3 Medlemmer, bestaaende af P. Damm, Jess Lange og Hans Henrichsen — førstnævnte som bankmæssig

Oversigt over Bankens Virksomhed.

Regnskabs-aar	Aktiekapital	Reserve- og Delkrederefond	Overskud	Udbytte	Indlaan og Folio	Veksler og Udlaan	Balance	Omsætning
1907/08 1½ Aar	250.000	4.000.00	25.083.19	6 %	950.217.54	819.039.22	1.311.975.86	62 928 361.30
1909	250.000	9.000.00	29.675.03	7 %	1.265.871.98	1.569 027.73	1.718.879.70	56.310.688.58
1910	250.000	12 500.00	25 562.04	6 %	1.468.826.16	1.600.226.93	1.819.377.35	70.338.844.53
1911	250.000	17.000.00	26.147.56	6 %	1.886.258.08	1.897.602.17	2.261.940.36	80.070.319.56
1912	500.000	40.000.00	37.952 20	6 %	2.795.254.42	2.517.476.29	3.433.060.64	127.770.453.07
1913	500.000	54.851.98	75.609.91	6 %	2.954.070.09	4.192.424.49	4.779.632.77	162.584.254.87
1914	500.000	76.019.38	77.785.32	6 %	3.521.456.62	3.962.661.39	4 488.610.55	174.700.074.37
1915	500.000	100.198.68	92 905.46	8 %	4.758.299.78	4.129.198.79	5.480.465.78	226.494.439.73
1916	1.000.000	314.595.22	143.952.63	8 % + 2 % Bonus	7.168.593.84	7.987.844.79	9.244.692.13	427.044.514.09

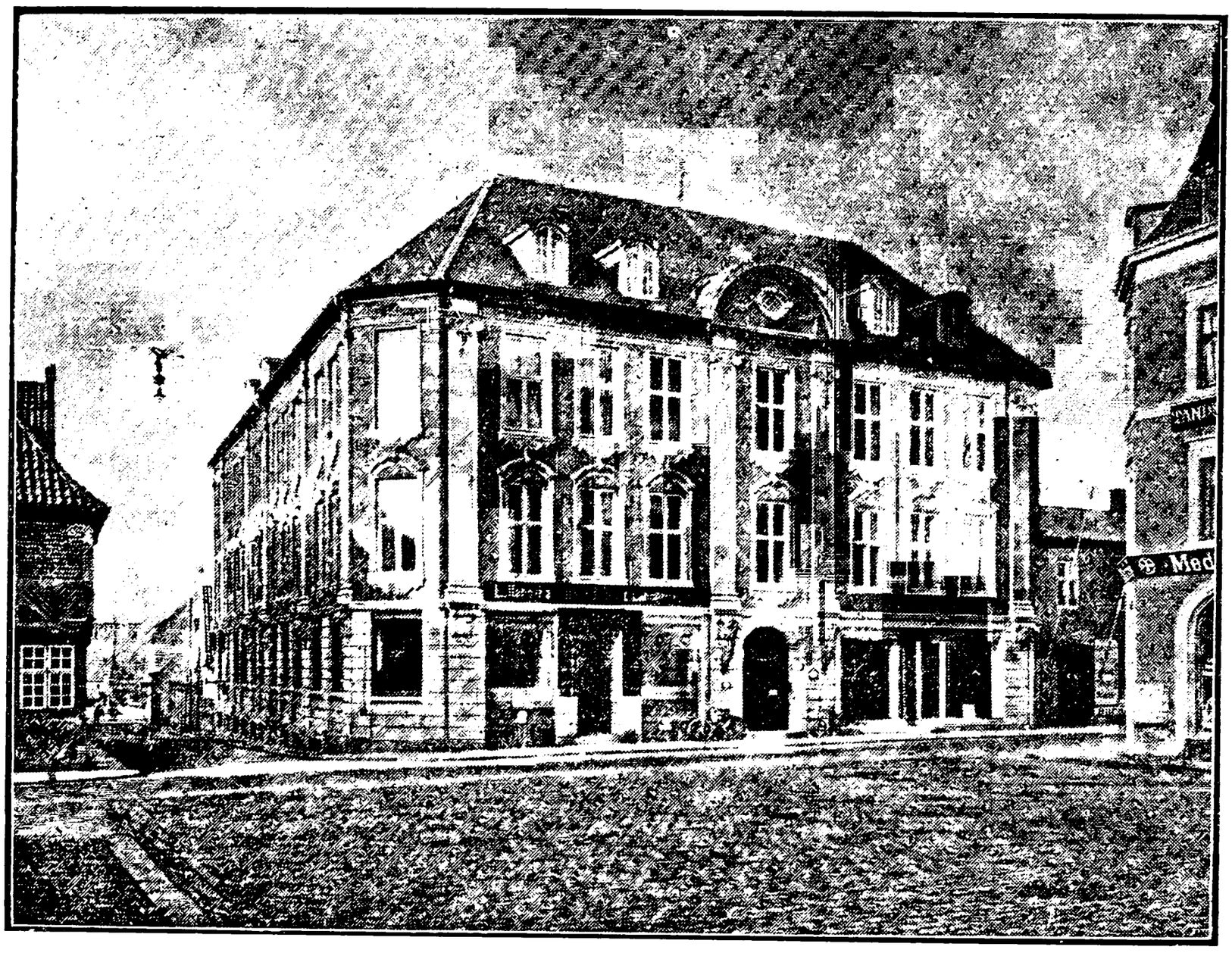

Lolland-Falsters Industri- og Landbrugsbank.

Interiør fra Banken.

Poul Rasmussen.

H. Henrichsen.

Leder, J. Lange som landbrugskyndig Direktør og Hans Henrichsen som handelskyndig Direktør. Formand for Bankens Repræsentantskab er den kendte Landmand Gaardejer Poul Rasmussen, Højetgaard, dens Næstformand er Købmand Gustav Møller; dets øvrige Medlemmer er følgende: Gaardejer Jens Andersen, Sønder Vedby, Gaardejer H. J. Andersen, Egebjerg, Lærer Carl A. Fich, Nørre Alslev, Købmand Aug. Green, Saxkjøbing, Gaardejer H. Gøtterup-Tang, Tunnerup, Gaardejer Hans Hansen, Sønder-Ørslev, Købmand J. P. Jeppesen, Nykøbing F., Restauratør L. Keis, Stubbekøbing, Gaardejer Johs. Klog, Bogø, Sagfører L. H. Kragh, Nykøbing F., Boghandler V. Kristoffersen, Nykøbing F., Gaardejer Jens Mortensen, Nysted, Gaardejer P. Møller, Flintinge, Forpagter Ole Olsen, Saxkjøbing, Gaardejer P. Pedersen, Saxkjøbing, Godsinspektør A. Schrøder, Nysted, Murermester Chr. Sørensen, Nykøbing F., Partikulier P. Toxværd, Nykøbing F.

Bankdirektør M. Seidel var Direktør fra dens Start i 1907 til April 1917. Derefter blev Peter Nicolaj Damm ansat som adm. Direktør. — Bankdirektør Damm fik sin Uddannelse i Grundejerbanken i København 1902—1908, derefter Handelsbanken fra 1908—1914 og fra 1914—1917 Andelsbanken. Bankdirektør Damm er en dygtig og en elskværdig Personlighed. — Banken har nu Filialer i Nysted, Saxkjøbing, Stubbekøbing, Nørre-Alslev og Gedser.

Jess Lange.

P. N. Damm.

Sparekassen i Nykøbing paa Falster er stiftet den 28. Januar 1828 af: Overauditør, Birkedommer C. G. Krüger, Kammerraad, Inspektør ved det Classenske Fideikommis G. Smith, Stadthauptmand, Købmand Schultz og Amtsforvalter H. L. S. Parelius.

Fra en ringe Begyndelse, med et Indskud det første Aar af 14,000 Rbd. paa 191 Konti, er den derefter vokset støt og rolig gennem Aarene, saaledes at den 1880 havde naaet en Indskudskapital af Kr. 1.200.000, medens Udlaanene var Kr. 1.280 000, Fondsbeholdning Kr. 1.500 og Reservefonden Kr. 115.000. Antallet af Sparere var da 1900 Fremgangen er derefter livligere, hvad fremgaar af følgende Statistik:

Philip Sørensen.

	Indskudskapital	Udlaan	Fondsbeholdning	Reservefond	Sparere
1890	2 500.000	1.900.000	850.000	205.000	4168
1900	3.500.000	3.100.000	645.000	270.000	7060
1910	5.500.000	4.700.000	1.000.000	445.000	10007
1917	10.000.000	7.000.000	2.500.000	600.000	12500

Kassens Omsætning er fra 1.500.000 Kr. i 1880 steget til Kr. 22.670.000 i Regnskabsaaret 1916—17.

Sparekassens Bestyrelse bestaar nu af følgende: Konsul Philip Sørensen, Formand, fhv. Proprietær C. K. Højer, Byfoged O. Finsen, Sagfører E. Toxværd.

Interiør fra Sparekassen.

Den danske Landmandsbanks Filial oprettedes den 27. November 1872 (et Aar efter Oprettelsen af Hovedsædet i København) og bestyredes af 3 Delegerede: Overretssagfører (senere Højesteretssagfører) P. G. C. Jensen, Købmand C. Vieth samt Godsforvalter paa Ourupgaard, Kammerraad C. Andersen.

C. Petersen.

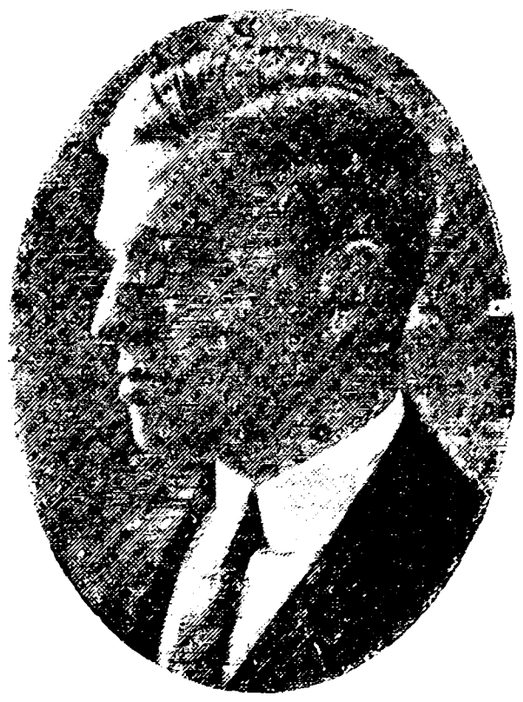

H. A. Reimer.

En Bank var dengang noget ukendt i Byen, men det varede ikke længe, inden baade By- og Landbefolkningen erkendte de Goder, som denne nye Forretning aabnede for dem, og de fandt flittigt Vej til Købmand Borellos Ejendom paa Torvet, hvor der paa 1. Sal var indrettet et Par mindre Værelser til Banklokaler, medens det brandfri Rum, der tjente til Sikkerhed for Bankens Bøger og forskellige Værdier, var indrettet i Kælderen. I 1876 flyttede Banken sin Virksomhed til Nygade, hvor Forholdene dog stadigvæk var for smaa, og siden 1886 har Banken haft sine Lokaler med Boxhvælving etc. midt i Byens Hovedgade, og disse fremtræder nu i en Skikkelse, som efter Provinsforhold maa siges yderst rummelige og tidssvarende. Ogsaa i Bankens Ledelse er der foregaaet betydelig Forandring i de forløbne Aar. Herr C. Petersen, der siden 1874 var Bankens Bogholder, udnævntes i 1889 til Bestyrer, og som saadan fungerer han endnu, idet han dog for 1 Aar siden ønskede

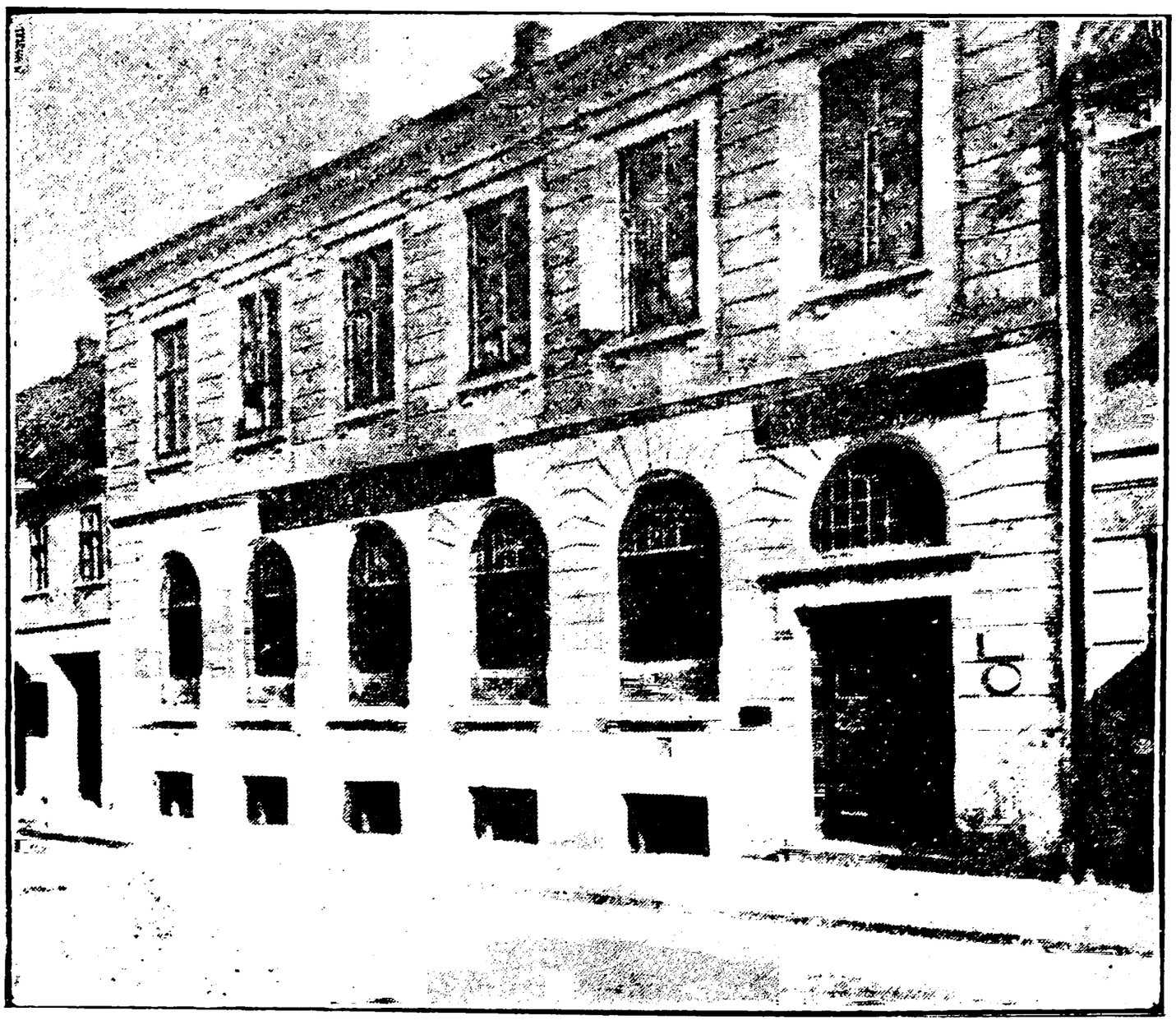

Landmandsbankens Nykøbing-Afdeling.

og fik udnævnt en Medbestyrer, Herr H. A. Reimer, der kom fra Nakskov efter Bankuddannelse i Tyskland, i London, i Paris og ved Hovedsædet. Endvidere har der stadig været ansat 2 Delegerede, og som saadanne fungerer for Tiden d'Herrer Konsul C. A. Kronmann og By- og Herredsfuldmægtig J. Lund-Jakobsen. — Bankens Kontorchef er Herr H. Høyer, ansat som Bogholder 1889, dens Kassererske Frk. F. Larsen, ligesom den endvidere beskæftiger 6 Assistenter.

Aktieselskabet „Dampmøllen i Nykøbing" er grundlagt 1857 af Købmand Frisenette. De første Aar var ret vanskelige, og først i 1890 begyndte Virksomheden at tage Fart. I 1882 overtoges Møllen af afdøde Frihavnsdirektør Thielsen, han associerede sig med Dampmøller M. U. Bay, der i 1884 overtog den for egen Regning og drev den til 1906. Den overgik paa dette Tidspunkt til et Aktieselskab med en Kapital paa 300,000 Kr. — og med en Bestyrelse, der bestod af Grosserer Frantz Bay, Dampmøller M. U. Bay og Overretssagfører Fr. Graa. M. U. Bay var Ene-Direktør, indtil Dampmøllens Prokurist, A. V. Jochimsen, der havde været knyttet til Virksomheden fra 1901, blev Meddirektør. Fra 1. Juli 1916 er Dampmøller M. U. Bay udtraadt af Direktionen, som derefter bestaar af Købm. A. Nielsen, Fmd., Købm. A. Jochimsen, Horsens, og A. V. Jochimsen, sidstnævnte administrerende Direktør.

A. V. Jochimsen,
Fmd. for Handelsforen.

Møllen er forsynet med de bedste og mest moderne Maskiner, og det Produkt, der fremstilles, er absolut første Klasses. Ved Virksomheden beskæftiges 40 Mand.

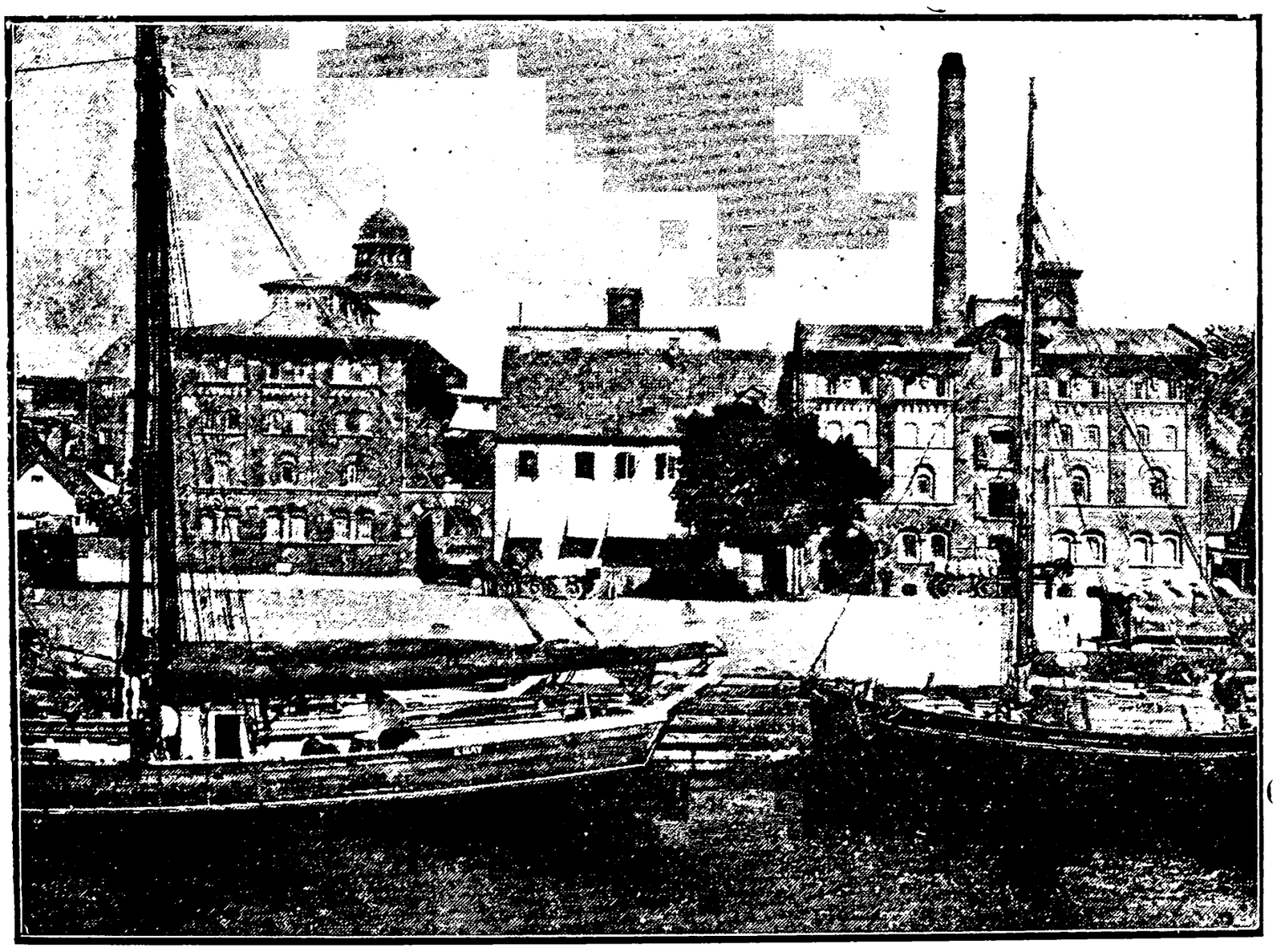

Parti fra Dampmøllen i Nykøbing.

Aage Nielsen.

A. Nielsen & Co. i Nykøbing er en meget gammel Forretning, dens Oprindelse kan føres helt tilbage til det 18. Aarhundrede. Firmaets Grundlægger levede saaledes under Kong Frederik den Femtes Regeringstid. — Købmand Rasmus Frandsen løste Borgerskab i Aaret 1791 i Nykøbing „paa selve den hellige Juleaften". Rasmus Frandsen, der var født 1756, døde i en forholdsvis ung Alder, han blev kun 42 Aar gammel. Efter hans Død i 1798 fortsatte Enken Forretningen et Aars Tid. Fra 1799 var Johan Reimer Schultz Leder af Forretningen, og fra den 27. Januar Aar 1800, da han løste selvstændigt Borgerskab, var han Eneindehaver af Firmaet. Reimer Schultz var en betydelig og anset Mand, beæret med mange Tillidshverv af sine Medborgere, bl. a. Stadthauptmand og Borgerrepræsentant. I 1831 blev han af Frederik den Sjette anerkendt som svensk-norsk Konsul, senere blev han benaadet med Ridderkorset. I Aaret 1843 overdrog Schultz Forretningen til Edward Benzon. Købmand Benzon var ligesom sin Forgænger en betydelig Mand, Medlem af Byraadet, svensk-norsk Konsul, og drev Forretningen indtil sin Død 1875. Fra 1875 bestyredes Forretningen af Niels Nicolai Nielsen, indtil han i Aaret 1885 overtog Forretningen i Korn, Foderstoffer, Trælast og Kul. N. N. Nielsen drev Forretningen under Firmanavn af N. Nielsen og var som sine Forgængere en anset og betydelig Personlighed; foruden svensk norsk Konsul var Købmand Nielsen Konsul for Nederlandene og i en lang Aarrække Medlem af Nykøbing Byraad. — Konsul Nielsen døde 1898. Forretningen gik derefter over til et Konsortium, indtil det i 1905 adskiltes, saaledes at Korn- og Foderstofforretningen overgik til et Aktieselskab med Aage Nielsen som adm. Direktør, og Kulafdelingen fortsattes af J. Lütken — Frigast & Co. Se-

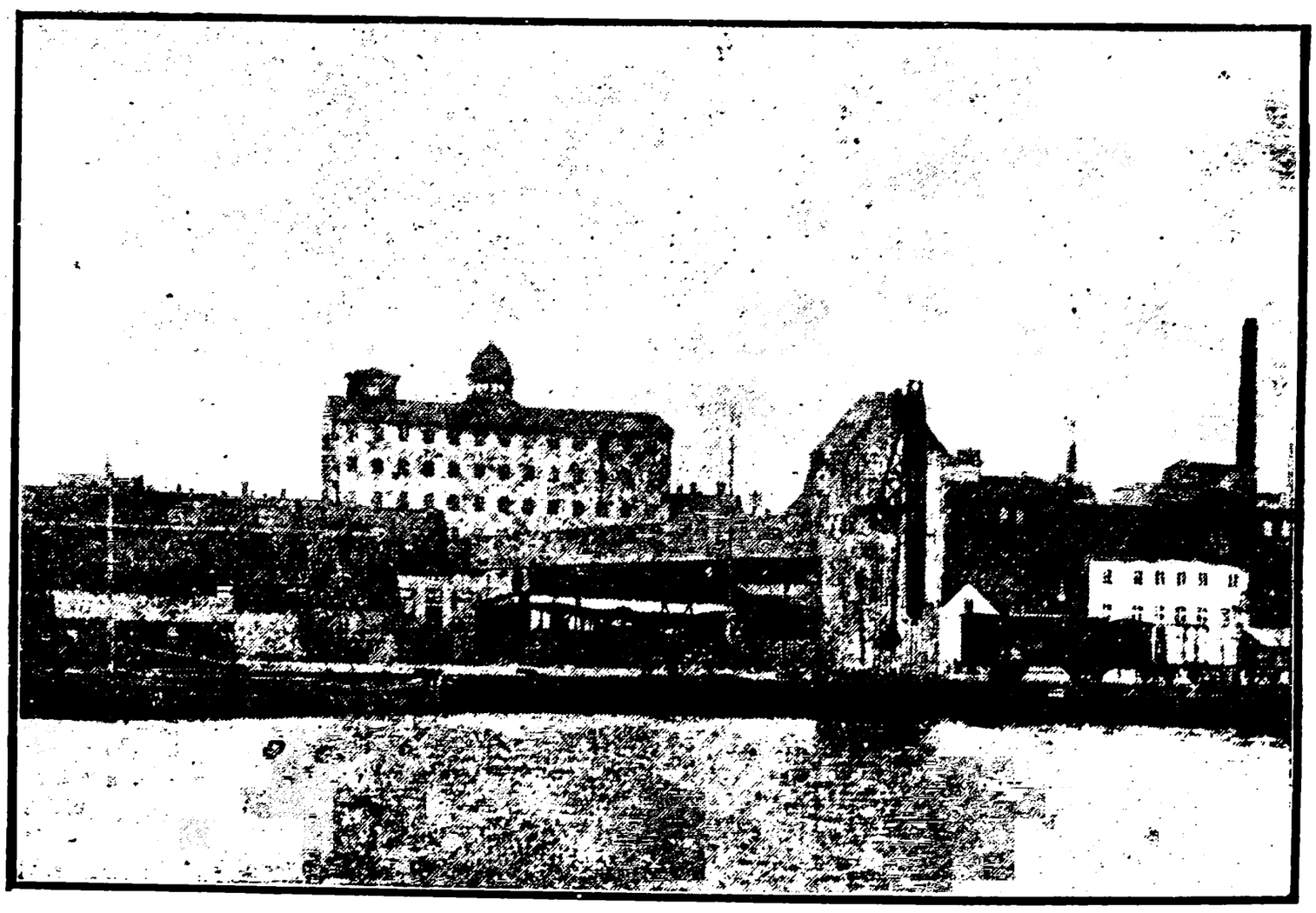

A. Nielsen & Co.: Pakhusene ved Havnen.

nere hen er Aktieselskabet ophævet og fortsættes nu af Sønnerne af den afdøde Konsul N. N. Nielsen, og hører nu til en af Provinsens største Forretninger.

I Industri- og Landbrugsbankens Ejendom har Firmaet *Vett & Wessel* deres Udsalg. Forretningen ledes af Købmand Richard Jensen, der overtog den i Aaret 1912. Som de fleste af Magasin du Nords Forretninger er denne hurtig vokset frem til at indtage en førende Stilling paa Modens Omraade. Foruden en komplet Hvide-Vare Afdeling er her alt, hvad der hører til fuldstændig Damekonfektion, samt iøvrigt alt til Manufaktur i alle dens Afskygninger. Ekspeditionen foregaar i moderne og stilfulde Lokaler, og Kunderne betjenes af en Stab paa 15 Personer. Forretningen har selvsagt egen Systue, og alt, hvad der udgaar fra dette Etablissement, er stilsikkert, moderne og nobelt.

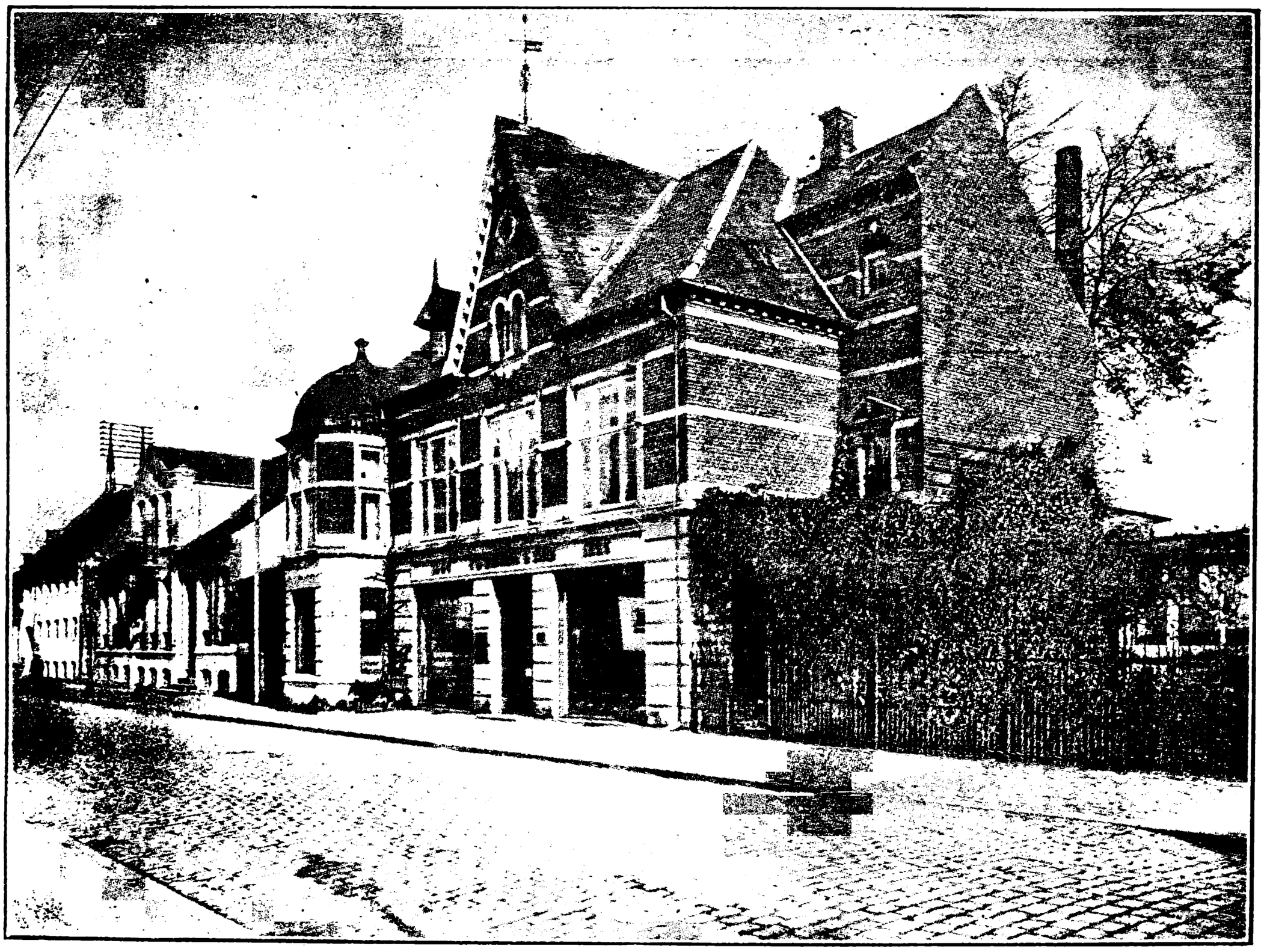

Fabriken Bruunshaab.

J. B. Bruun & Søn er grundlagt i Aaret 1844 af Jens Bech Bruun, 1860 optoges Sønnen N. S. Bruun i Firmaet, tre Aar derefter udtraadte Grundlæggeren, og Virksomheden fortsattes af Sønnen indtil 1891, da dennes to Sønner, C. B. Bruun og E. B. Bruun optoges i Firmaet. Efter Carl B. Bruuns

Ernst B. Bruun
(den nuv. Leder af Virksomh.).

Død er Ernst B. Bruun Firmaets Leder. Virksomheden beskæftiger nu ca. 300 Mand og har to Fabriksafdelinger i Nykøbing: Fabriken Bruunshaab, der specielt fremstiller Træbearbejdningsmaskiner, og Fabriken Guldborg, der fabrikerer Jævnstrømsmotorer og Vexelstrømsmotorer.

Firmaet *E. Nobels Tobaksfabrik* er grundlagt 5. Maj 1835 af E. F. Nobel og beskæftiger 250 Arbejdere. Den ejes nu af E. F. A. Nobel, H. S. Nobel og Nanna Nobel. Foruden Fabriken i Nykøbing har Firmaet en stor Fabrik i København, der beskæftiger flere Hundrede Arbejdere.

Købmand *C. A. Kronmann* driver Forretning i Jern, Staal og Rør. Kronmann er Vicekonsul, Delegeret i Landmandsbankens Filial, Medlem af Havneudvalget og Søretten.

Købmand *R. Skibelund* driver Forretning i Manufaktur en gros, samt Filiallager for A/S De forenede Textilfabrikker i Aalborg, for Sydsjælland og Lolland-Falster.

Brødrene Gjerdings Møbelfabrik er grundlagt 1850 den 8. Juli af Hans Jacob Johan Gjerding (f. 1825, † 1897). 1874 blev der anskaffet Dampkraft til grovere Skæring og Høvling. 1896 blev der købt Specialmaskine til Møbelsnedkeriet; dengang beskæftigedes ca. 20 Mand. I 1901 overtog Hans Jacob Johan Wilhelm Gjerding (f. 1870) og Jacob Chr. Gjerding (f. 1864) Forretningen, og denne er derefter gaaet jævnt fremad saaledes, at den efter i 1915 at have begyndt at levere Møbler til Videreforhandling nu beskæftiger ca. 60 Mand.

Købmand *V. Sidinius* driver en betydelig Forretning i Jern og Kul samt Kolonialvarer.

Alfred Nebles Forretning er beliggende paa Torvet. Foruden Detailsalg drives en stor en gros Forretning.

V. Sidenius.

Alf. Neble.

Firmaet *Julius Bernth* paa Langgade er startet i Aaret 1874 under ret beskedne Forhold, men ved Indehaverens ualmindelige Dygtighed og Forretningssans ført frem til noget meget betydeligt. Julius Bernth døde 1898, hvorefter Forretningen fortsattes af Enkefru Bernth med Thorvald Bernth som

Leder; denne var allerede indtraadt i Firmaet umiddelbart efter Starten. Ved hans Død i 1909 overtoges Forretningen af Axel Bernth og Lars Bernth, som har fulgt Traditionen fra Forgængerne at føre noget virkelig godt frem,

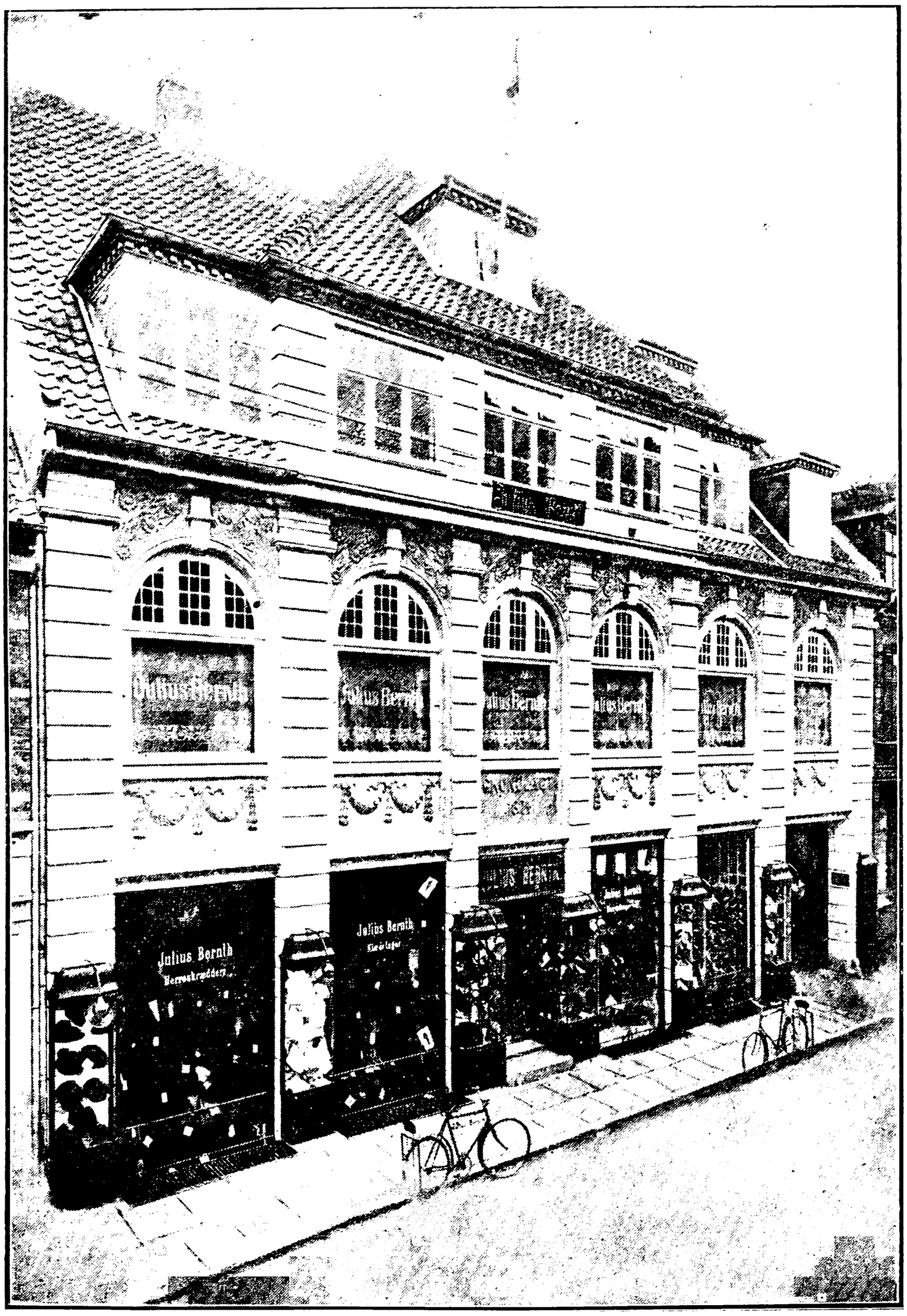

Firmaet Julius Bernths Forretningslokaler i 1917.

og det er lykkedes i fuldt Maal. Her forefindes alt, hvad der hører til fuldstændig Herreekvipering, og uden for København er den ubetinget den førende inden for sin Branche. Ejendommen, hvori Forretningen har til Huse, brændte i 1887, og op af Asken fremstod den nuværende smukke Ejendom med de moderne, tiltalende Lokaler, hvori en virkelig første Klasses Forretning forefindes. Der er over den et Præg, som ikke er almindeligt for Provinsen.

Dansk Madras Co. er grundlagt i Aaret 1900. Det er Landets største Specialforretning indenfor denne Branche, beskæftiger ved Virksomheden 60 Arbejdere foruden 4 Kontorarbejdere. Fabriken er forsynet med alle moderne Hjælpemidler til

P. W. Suhr.

Opnaaelse af et første Klasses Produkt. I Forbindelse med Madrasfabriken drives Bambusmøbelfabriken, der alene beskæftiger 12 Mand. Disse to store Virksomheder ledes af Direktør P. W. Suhr.

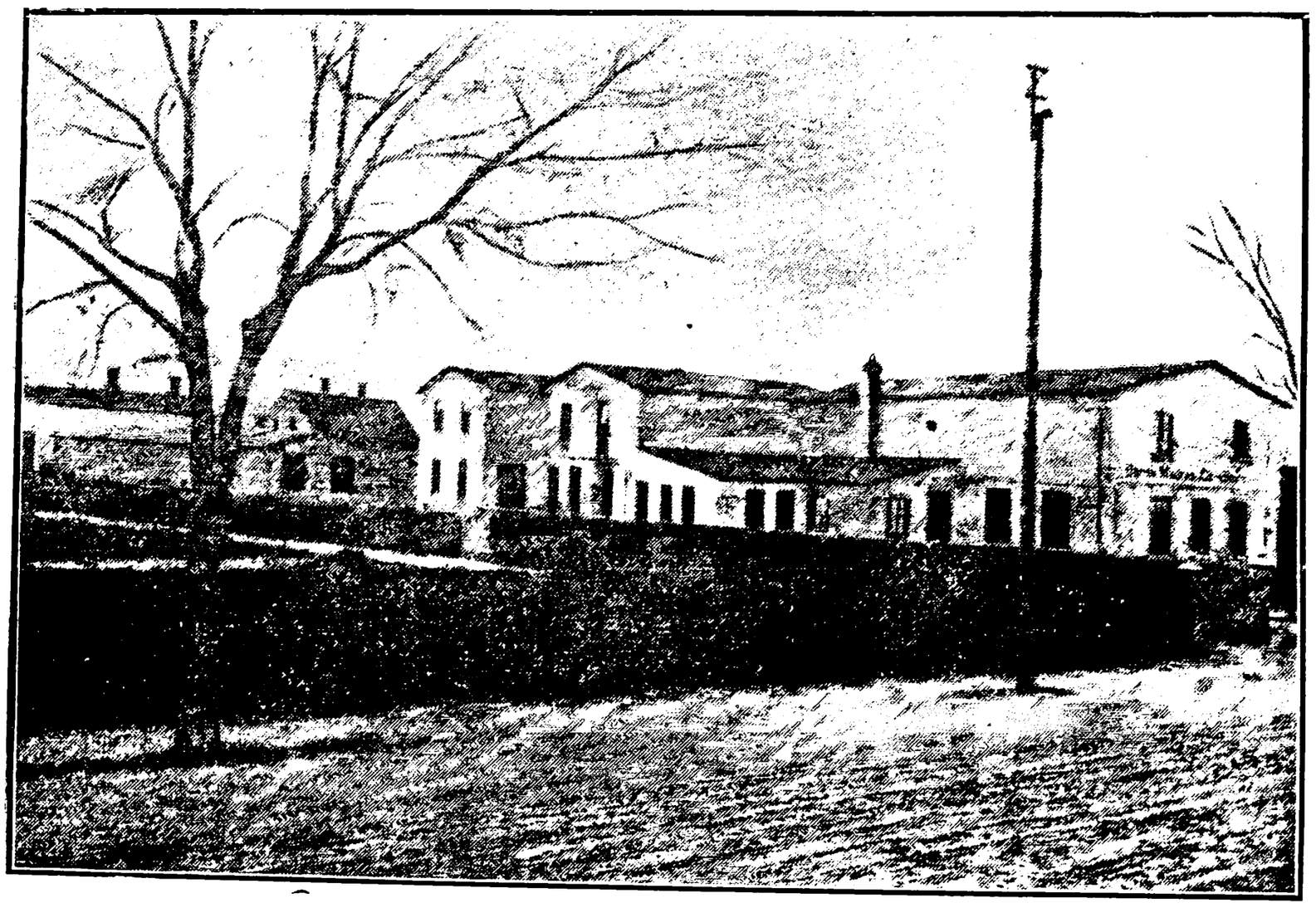

Dansk Madras Co.s Fabriker.

Crome & Goldschmidts Udsalg i Nykøbing er grundlagt 1. September 1882 af Christian Høst, en kendt og agtet Mand, i Besiddelse af flere Tillidshverv, bl. a. Formand for den statsanerkendte Sygekasse blandt Manufakturhandlerne, Repræsentant for Provinshandelsstandens Understøttelsesforening og flere andre. I 1911 overdrog han Forretningen til sin Søn H. B. Høst, der har fulgt Traditionerne fra Faderen og ført Forretningen fremad. Forretningen er gentagne Gange blevet udvidet og efterhaanden specialiseret i Kjoler, Bluser og Damekonfektion. Gennem den Aarrække, den har eksisteret, er den blevet den førende paa flere Omraader, navnlig Sengeudstyr og Fjerrensning; den har opnaaet en fin Anerkendelse paa dette Omraade, idet der er tilkendt den Sølvmedaille for Fjerrensning. H. B. Høst er Kasserer i Foreningerne

C. Høst.

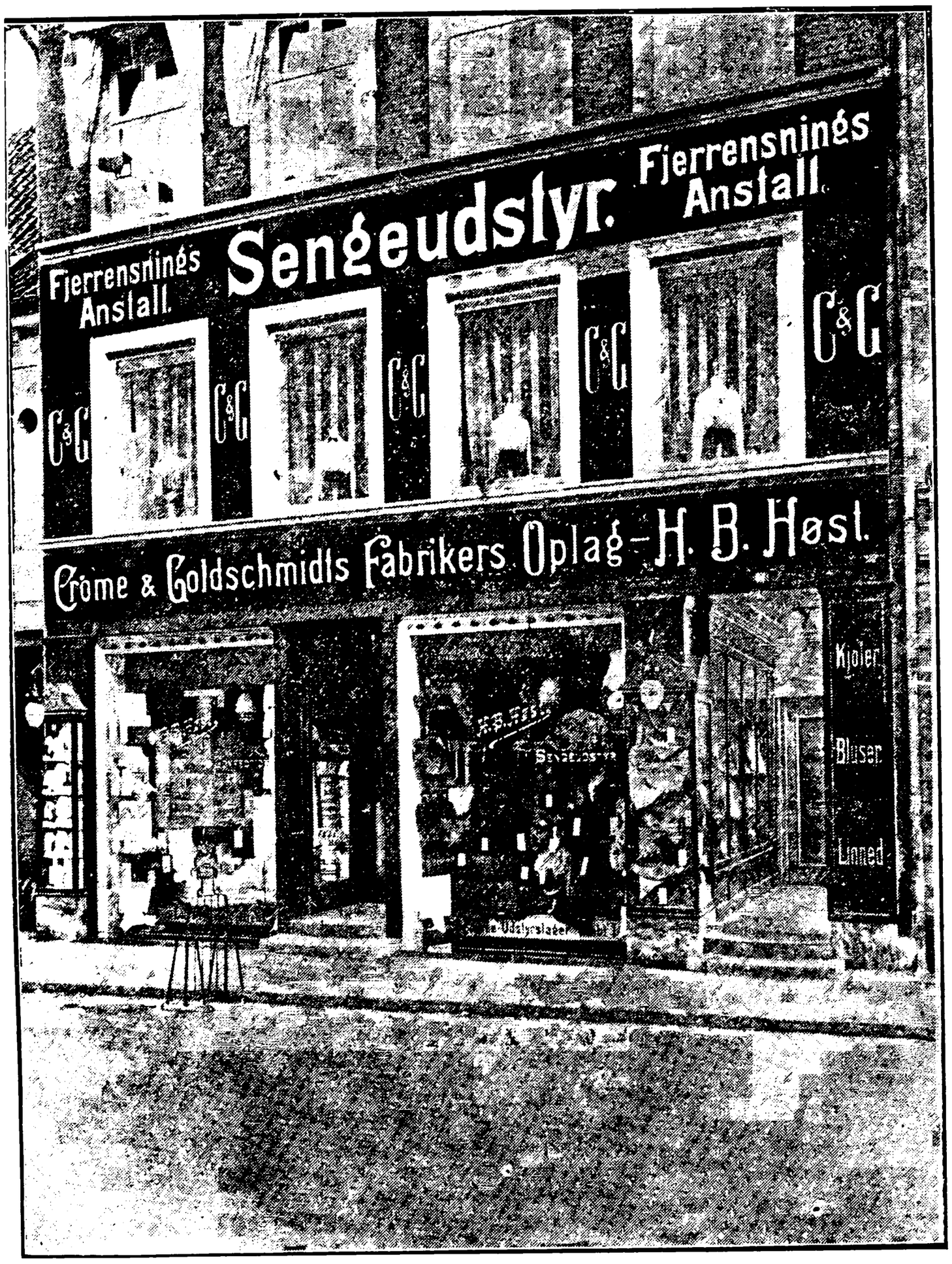

H. B. Høst's Forretnings-Ejendom.

„Dansk Arbejde" og „F. D. F." samt Revisor i Haandværkerbanken. Sin første Uddannelse fik han hos Købmand Østerbye i Sæby.

Ved at beskæftige os med de forskellige Forretninger, der har været med til at præge Erhvervslivet i Nykøbing, støder vi paa et Navn, hvis Bærer ved en altfor tidlig Død blev revet bort fra en betydelig Virksomhed og fra et stort Arbejde inden for Handelslivet. Vi vil derfor med et Par Ord genkalde nogle enkelte Træk.

H. O. Hansen.

Købmand *H. O. Hansen* blev Købmand i Nykøbing 1886. Hans første Forretning havde Lokaler i Brødrene Rasmussens Ejendom i Slotsgade; senere henflyttedes den til Store Kirkestræde, hvor den endnu har til Huse, og hvor der drives en stor Virksomhed med alt Slags Støbegods.

H. O. Hansen var en nobel og retlinet Karakter, der i høj Grad besad sine Medborgeres Tillid; han var saaledes Formand for Handelsforeningen, Medlem af Ligningskommissionen, Havneudvalgsmedlem fra 1906—1909, i Bestyrelsen for Foreningen til Støtte for trængende Handelsmænd.

Efter Hansens Død er Forretningen fortsat af hans Enke med Herr Hans Borchersen som Forretningsfører.

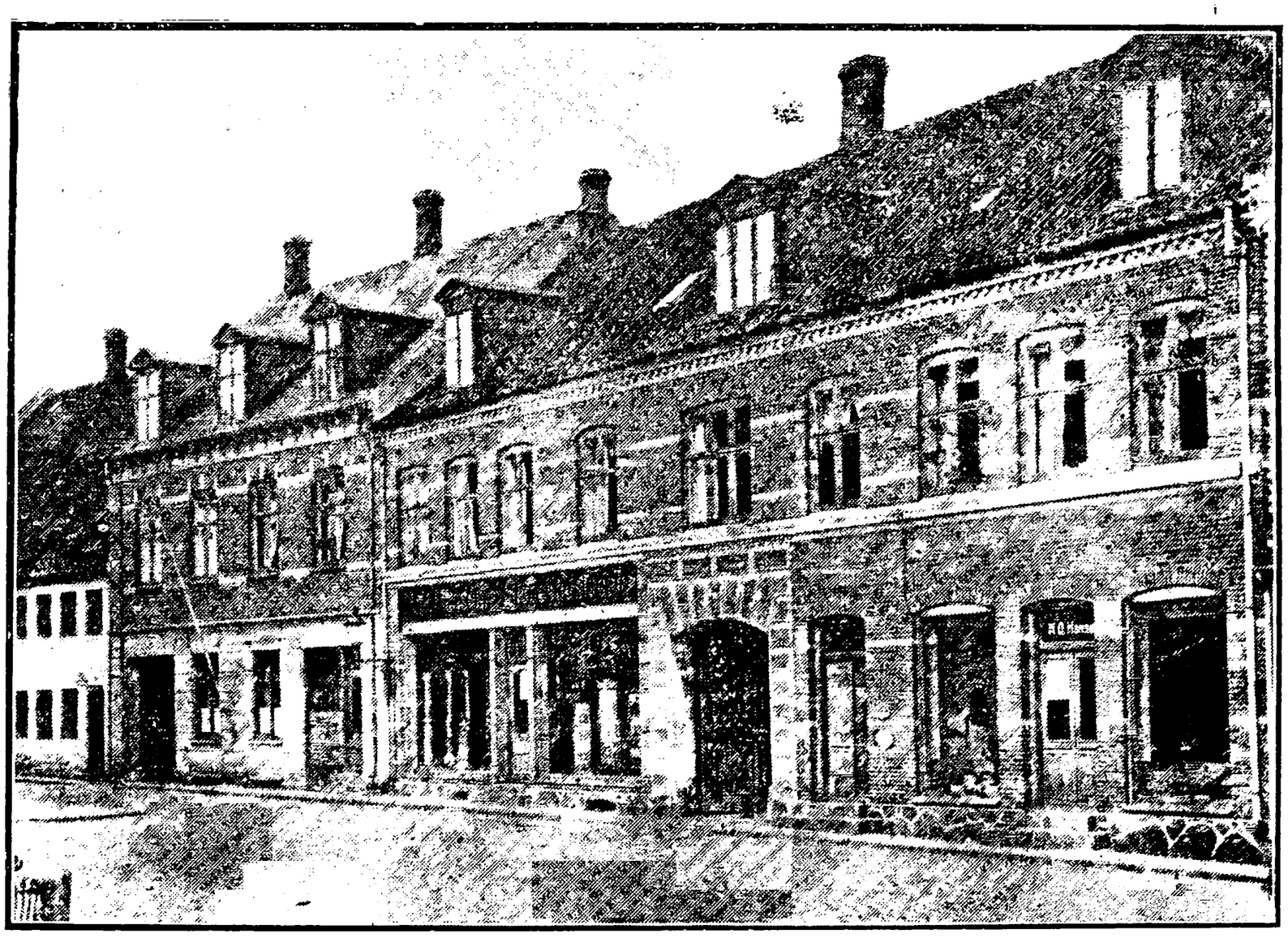

H. O. Hansens Forretnings-Ejendom.

R. J. Østergaard.

Fabrikant *R. J. Østergaard* startede i 1881 under meget beskedne Forhold sin Virksomhed, men med udsøgte, faguddannede Folk fra de enkelte Steder her i Landet, hvor disse fandtes. Efter nogle Aars Forløb, da Begyndervanskelighederne var overstaaet, nødvendiggjorde den skarpe Konkurrence inden for denne Branche, at Anskaffelse af Maskiner var en absolut Nødvendighed, og i 1898 holdt Maskinerne deres Indtog hos Østergaard. Fra nu af voksede Fabriken, saaledes at den nu beskæftiger tæt ved 30 Mand. Paa Landmandsudstillingen i Odense i 1900 opnaaede

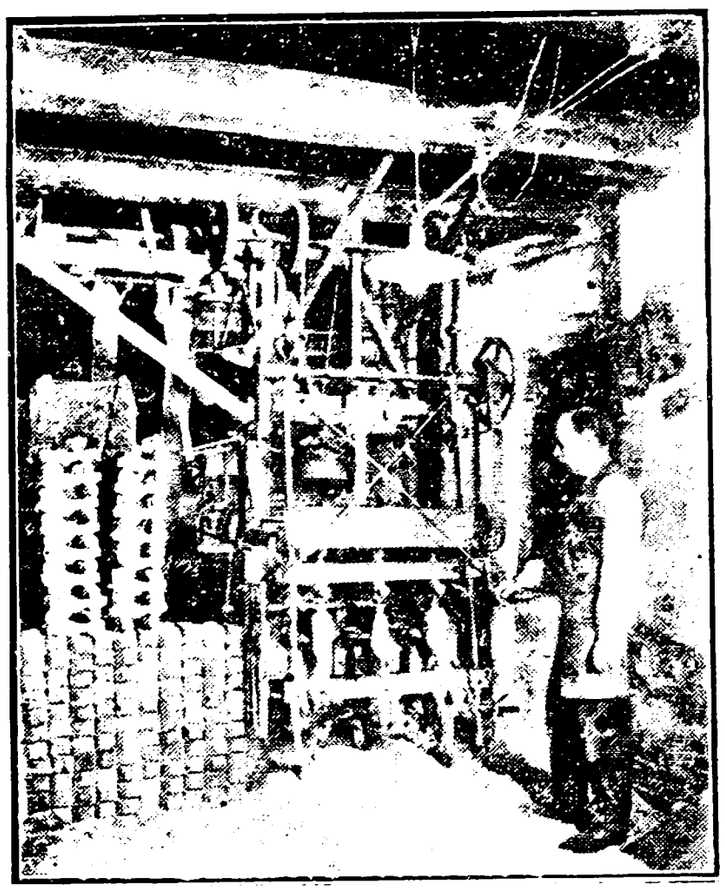

Interiør fra Østergaards Fabrik.

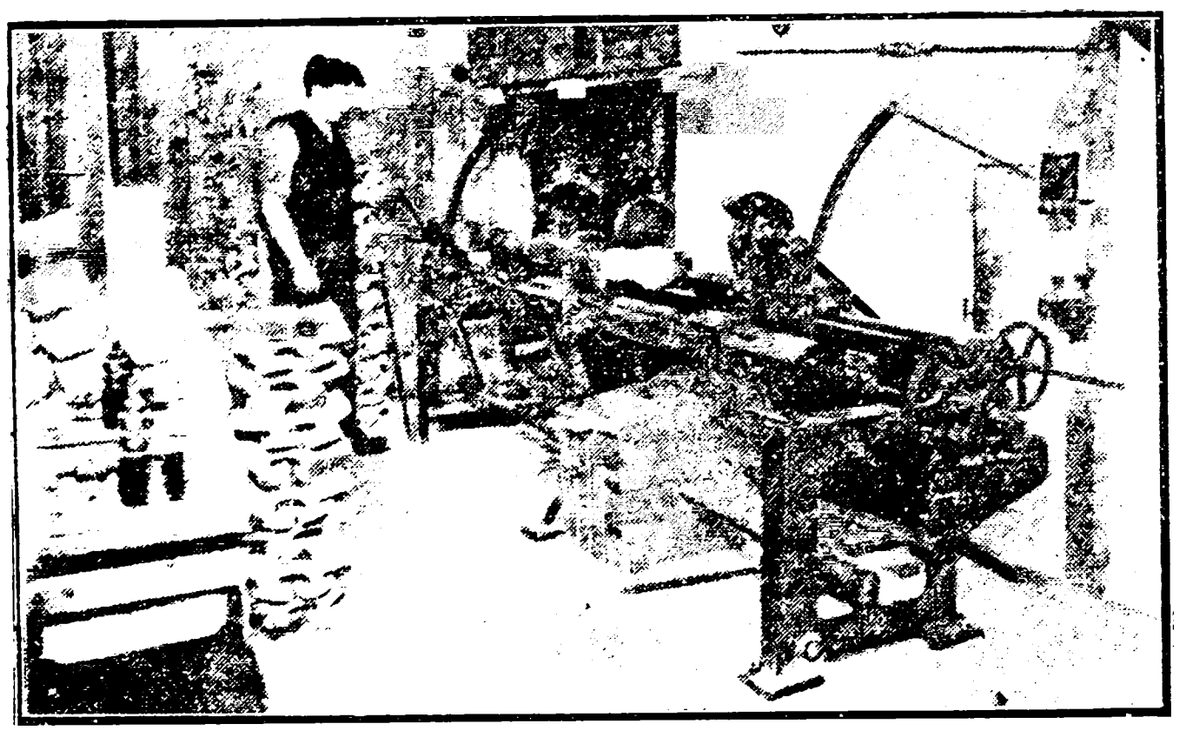

Interiør fra Fabriken.

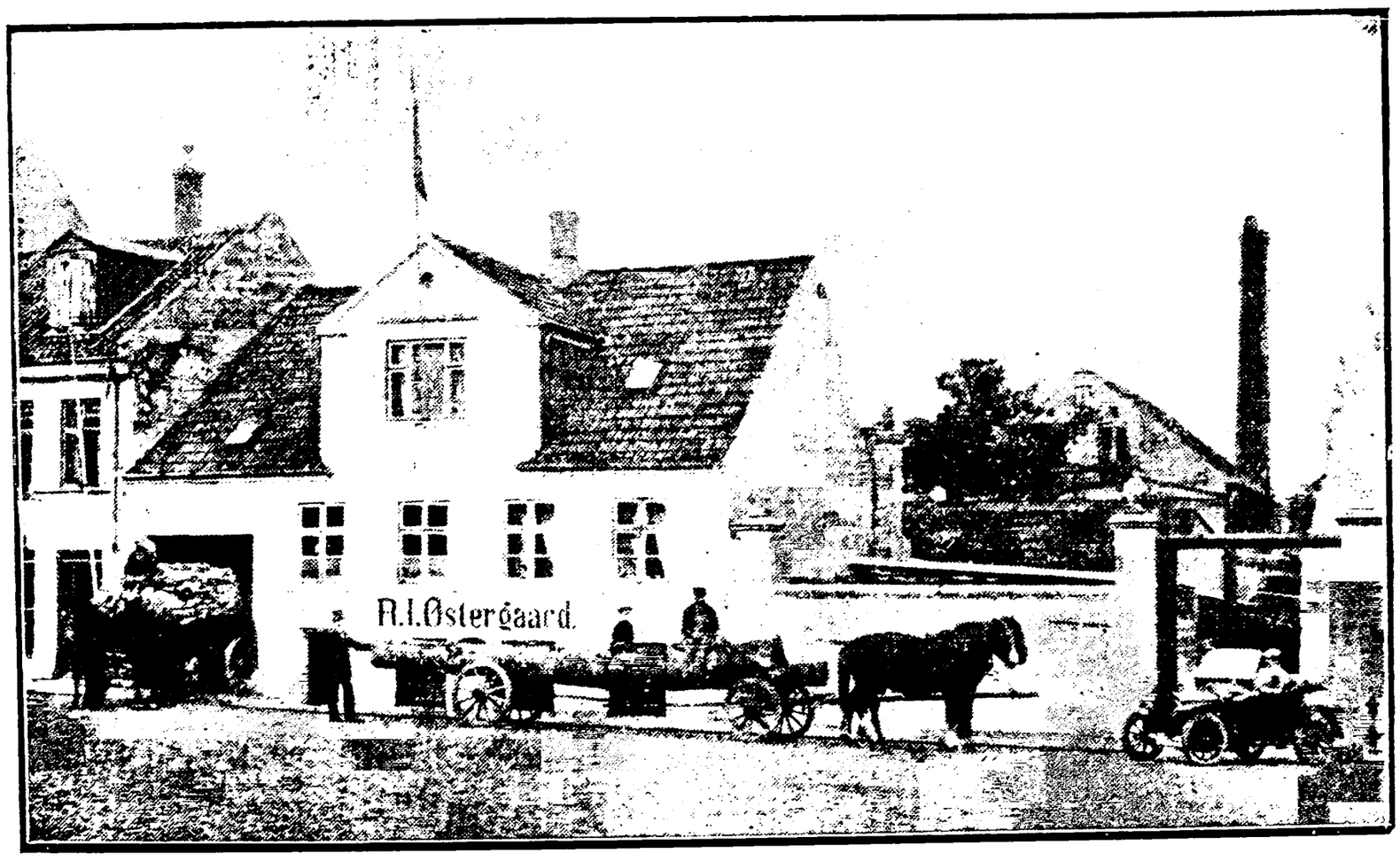

Ejendommen med Kontor.

Virksomheden at faa sit Fabrikat prisbelønnet. — Fabrikens daglige Produktion er nu 400 Par Træsko og Kapsko.

V. Lundqvist.

Blandt Byens Industridrivende maa her nævnes Metalvarefabrikant *V. Lundqvist*, der har Fabrik i Jernbanegade. Forretningens Tilblivelse gaar saa langt tilbage, at paalidelige Oplysninger for Tiden ikke har kunnet fremskaffes. V. Lundqvist overtog den i Aaret 1893. Fabriken tilvirker alle Arter af Metalstøbegods og beskæftiger ved Virksomheden 10 Mand.

Lundqvist er Assistent ved Byens Brandvæsen.

Interiør fra V. Lundqvist's Fabrik.

Chr. J. Friser.

Fabrikant *Christian J. Friser*, Direktør for Aktieselskabet Frisers Fabriker, Aktieselskabet Købmændenes Importkompagni samt Leder af en stor Agenturforretning i Sø, Transport og hermed beslægtede Agenturer, er en ung, men ikke ukendt Mand, der i en forholdsvis kort Tid har oparbejdet en betydelig Forretning. Frisers Fabriker tilvirker Sæbe, og Omsætningen er gaaet stærkt opad. Blandt de Mærker, som er paa Markedet, skal her nævnes: Medicinske Sæber: Borax-, Karbol-, Svovl- og Tjæresæber. Urtesæbe, Pimpstenssæbe, Macetlin, Lanolin og flere andre.

Købmændenes Importkompagni er en betydelig

Virksomhed i Import af Kolonialvarer og Sydfrugter. Den er oprettet 1. Januar 1917, Formand er Viggo Alfred Henriksen af Gaabense. Trods de vanskelige Tider, som Importørerne arbejder under, er det dog lykkedes Forretningen at holde Forbindelsen vedlige, saa Kundernes Behov inden for rimelige Grænser har kunnet tilfredsstilles, og der er ingen Tvivl om, naar Forholdene engang forandrer sig, at dette Firma vil udvikle sig til noget betydeligt paa Importomraadet.

Lederen af disse 3 Virksomheder er som ovenanført Direktør Chr. J. Friser, født i Aaret 1882. Det er mange Traade, der holdes sammen af ham, og at Forretningerne ikke alene har kunnet holdes gaaende, men endog i betydelig Grad udvidet sig, tyder paa store Evner paa det merkantile Omraade.

Fabriken og Kontoret er beliggende paa Nygade i Nykøbing. Vi vilde gerne have illustreret vor Tekst med et Par Billeder fra Virksomheden, men da der stadig finder Udvidelser Sted, har dette ikke kunnet lade sig gøre. Ved Omtalen af de Virksomheder, som er af Betydning for Byen, har vi med Glæde beskæftiget os med Frisers Forretninger.

Købmand *Holger Schwabe* hører til de mere kendte Personligheder i Nykøbing. Han er beæret med flere Tillidshverv, er saaledes Formand for den lokale Manufakturhandlerforening, i Bestyrelsen for Foreningen for trængende Handlende og Industridrivende paa Lolland-Falster. H. Schwabes Forretning er grundlagt 1888, er beliggende paa Langgade og omfatter alt, hvad der hører til en velassorteret Mode- og Manufakturhandel.

Holger Schwabe.

Holger Schwabes Manufakturhandel.

Firmaet *J. P. Møller & Co.*, hvis Indehavere er J. P. Møller og Gustav Møller, begyndte Virksomheden under ret beskedne Forhold i Aaret 1898 i

Ejendommen Frisegade Nr. 9. Forretningens stærke Vækst fordrede dog ret hurtigt Udvidelse, og til Trods for, at Ejendommen i de følgende Aar Gang paa Gang blev ombygget og udvidet, blev Lokalerne dog i Længden utilfredsstillende. Da Lolland-Falsters Stiftstidende i 1913 byggede sin store, stilfulde Ejendom Østergade Nr. 20, flyttedes Firmaet hertil, hvor der indrettedes store og moderne Lokaler for Forretningen. Damekonfektion er dens Speciale, iøvrigt drives den som blandet let Manufakturhandel; her skal dog nævnes, at der forefindes fuldstændig Sengeudstyr og Tæppelager i Kælderetagen i store, tørre og velindrettede Lokaler. Den egentlige Ekspedition foregaar i Stueetagen i et Lokale, der er 30 Alen langt og selvfølgelig fuldt ud nutidssvarende. Forretningen indtager ca. 700 □ Alen. Firmaets Chefer har ved deres noble Optræden vundet et trofast Publikum, som ogsaa bevises ved den stærke Vækst, Firmaet har gennemgaaet.

J. P. Møller & Co.s Forretnings-Ejendom.

C. W. Petersen.

I Slotsgade findes *M. Møllers Efterfølgers Klædefabrik*, der nu indehaves af Charles W. Petersen, der har faaet sin Uddannelse dels herhjemme, dels gennem et 10-aarigt Ophold i Tyskland paa Janchels Farverier og Klædefabriker.

Virksomheden paabegyndtes i Begyndelsen af 1850 som Farveri af Mailand, der i 1860 overdrog den til Fabrikant M. Møller, som anlagde Klædefabrik og i 1900 kemisk Tøjrensning og Garderobefarveri. Forretningen overtoges den 1. Januar 1913 af Charles W. Petersen og beskæftiger nu 15 Arbejdere.

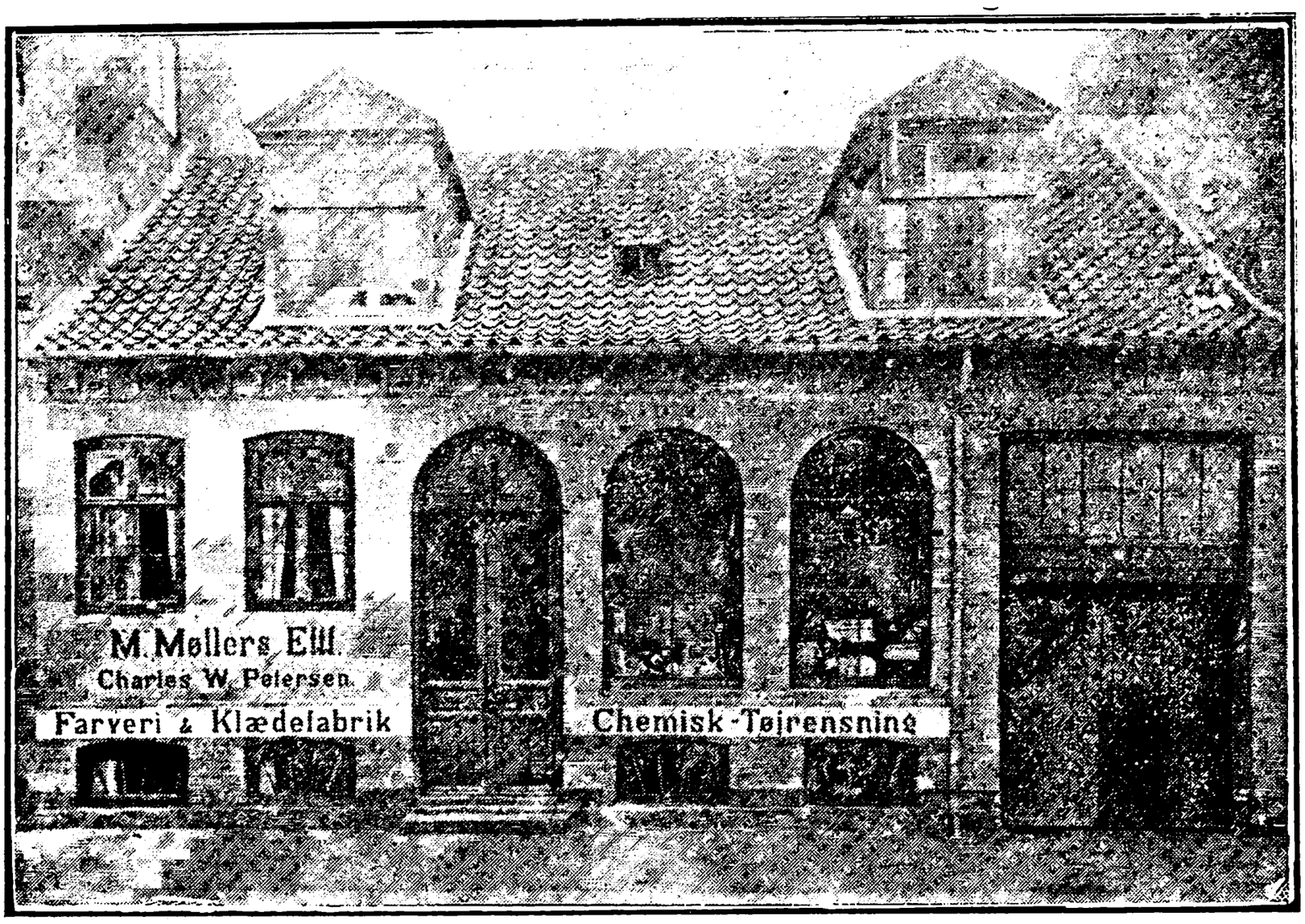

Charles W. Petersens Fabriks-Ejendom.

Skræddermester *M. Olafsen* hører til en gammel Haandværkerslægt. Firmaet er grundlagt 1863 af Hans Christian Olafsen, en dygtig og nobel Haandværker, der 1904 overdrog Forretningen til Sønnen, fornævnte M. Olafsen. Det er en stor Virksomhed, der udfoldes her paa dette specielle Omraade, og alt, hvad der udgaar herfra, er præget af Soliditet og Akkuratesse, absolut første Klasses. Foruden almindeligt Skræderi forarbejdes Uniformer af alle Slags. Ved Siden af sin Virksomhed yder Olafsen et stort Arbejde paa mange Omraader. Her skal blot nævnes Foreningen „Dansk Arbejde"s Nykøbing Afdeling, for hvilken han er Formand, og som i ham har en utrættelig Talsmand. Han kom ind i Bestyrelsen for Nykøbing-Afdelingen i 1912, fik straks Aaret efter foranstaltet en stor dansk Uge i Nykøbing og har siden været en utrættelig Agitator for Foreningen i hele Stiftet. Da han kom ind i Bestyrelsen, var Afdelingen ved at sygne hen, men Herr Olafsen, der ikke hører til de Mennesker, der sidder stille hen, men som bruger de Evner, han er i Besiddelse af, fik Fart i Tingene. Han forstaar at arrangere, og han forstaar

H. C. Olafsen.

M. Olafsen.

Fra Olafsens Skædderforretning.

— hvad der absolut ikke maa forglemmes — at faa den lokale Presse til at støtte sig. Resultatet er da blevet, at der er oprettet en Del ny Afdelinger, og at Medlemsantallet paa „Sydhavsøerne“ er stadigt og stærkt stigende.

H. Chr. Matthiasen.

Guldsmed *H. Chr. Matthiasen* modtog sin første Uddannelse hos Emil Christiansen i Odense. Efter endt Læretid opholdt Mathiasen sig flere Aar i Udlandet, indtil han 1902 etablerede sin egen Forretning i Nykøbing. H. C. Matthiasen har i de 15 Aar, han har drevet Forretning, frembragt mange ejendommelige Sølvsmedearbejder, der overalt har vakt smigrende Opmærksomhed for sin

Sølvsmedearbejde, udført af H. Chr. Mathiasen.

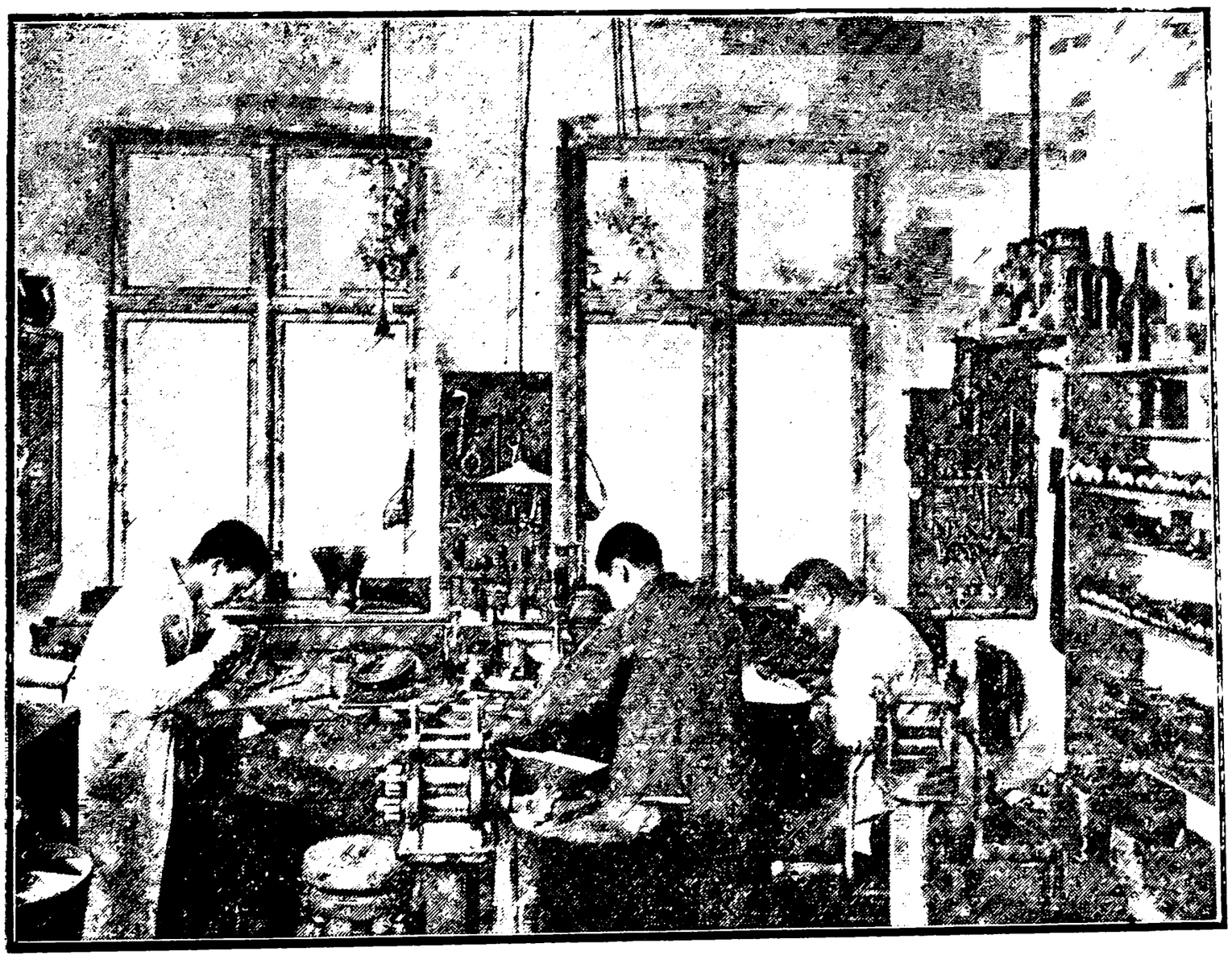

Interiør fra Matthiasens Værksteder.

kunstneriske Udførelse. Det er sjældent i Provinsen at træffe paa en Guldsmed, der selv fabrikerer Arbejder efter egen Tegning. Vi bringer her et Billede (der velvilligt er blevet os overladt) af et af Matthiasens Sølvsmedearbejder.

Inden for Haandværkerstanden i Nykøbing træffer man paa en ejendommelig Mand, en Mand, der er noget for sig selv. Enhver kender ham, det er Malermester *Carl Hansen*. Her er det kunstneriske forenet med det praktiske; foruden sin Malerforretning, Vognfabrik, Skiltefabrik, Farvehandel faar Carl Hansen Tid til at beskæftige sig med Teatermaling, Dekorationsmaling — bl. a. har han malet et Gobelinsmaleri, forestillende Nykøbing Slot i gamle Dage. Sin Forretning grundlagde Carl Hansen i 1888, i 1902 startede han en Fabrik til Fremstilling af Vogne og oprettede tillige et Cyklelakereri og Lolland-Falsters Stifts Skiltefabrik, der tilsammen beskæftiger 25 Personer. Mange Sølvmedailler og Diplomer har Carl Hansen faaet for sit Arbejde — Carl Hansen er Nykøbings Carl Lund.

Carl Hansen.

Uvilkaarlig maa man lægge Mærke til Købmand *Peder Christensens* Forretning, naar man passerer Langgade. Og kommen ind i den, forbavses man over den praktiske Maade, alt her er ordnet paa. Firmaet er overtaget af P. Christensen i 1911, det driver Handel med alt, hvad der henhører til en blandet Manufakturforretning og har saaledes et komplet Tæppelager. Der begyndtes under ret smaa Forhold, men gennem

Peder Christensen.

Carl Hansens Farvehandel.

Carl Hansens Vognfabrik.

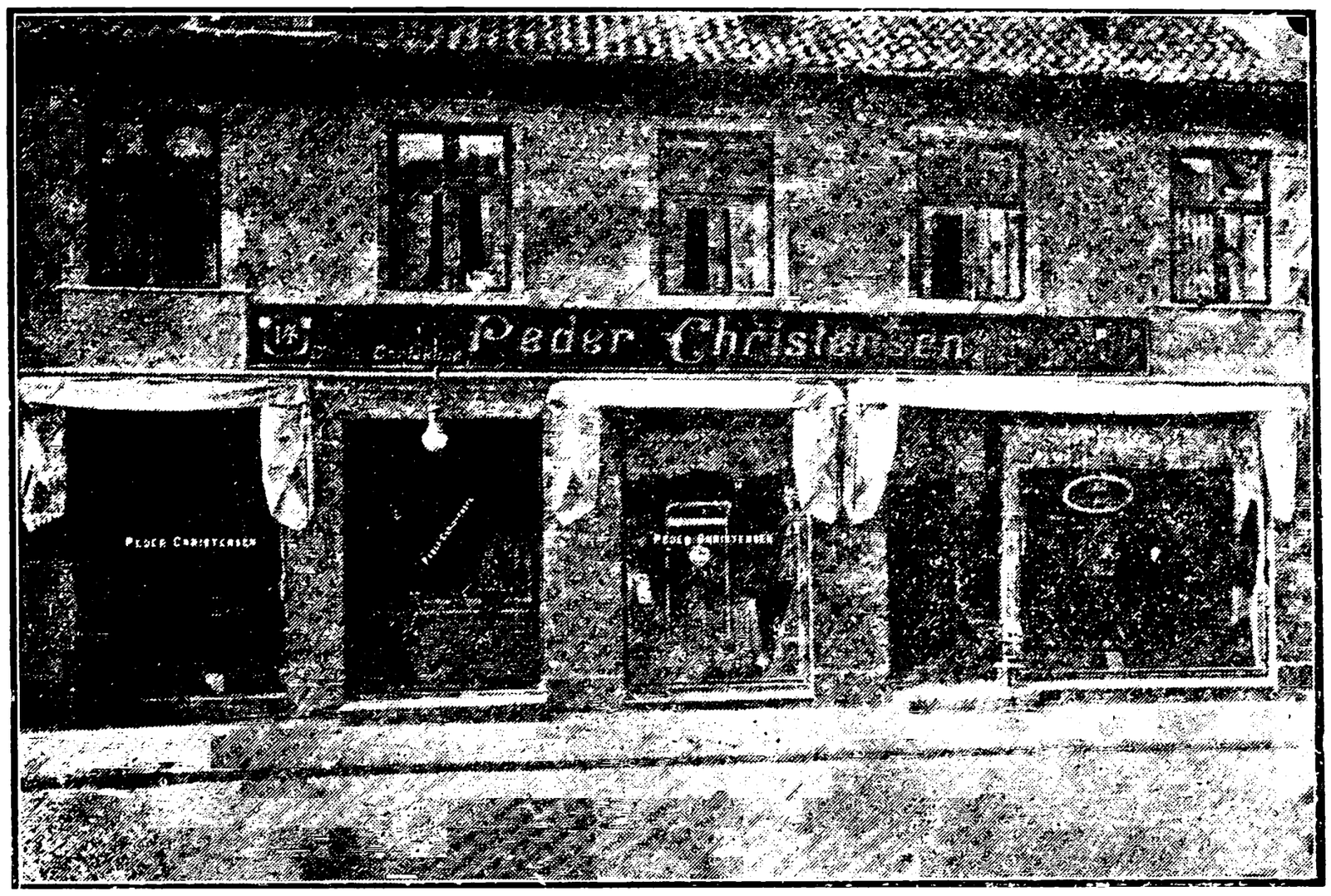

Peder Christensens Forretning.

Aarene er Forretningen vokset stor og har maattet udvides 5 Gange i den forløbne Tid.

Firmaet *J. O. Larsen*, Bestyrer Nicolaj Petersen, er grundlagt 1911 af J. O. Larsen, efter hans Død fortsat af Enken, Fru K. Larsen. Forretningen

Interiør fra J. O. Larsens Butikslokaler.

handler med Glas, Porcellæn, Bygningsartikler, Vaaben, Ammunition samt komplette Udstyr. Forretningen er beliggende i den smukke Basarbygning i Jernbanegade.

W. Kihl paabegyndte Fabrikation i 1891 i Slotsgade, Hjørnet af Torvet. 1917 byggedes en ny, moderne Fabrik paa Grønsundsvej. Fabriken ledes med Dygtighed og Energi, og dens Fabrikata er kendt over hele Landet.

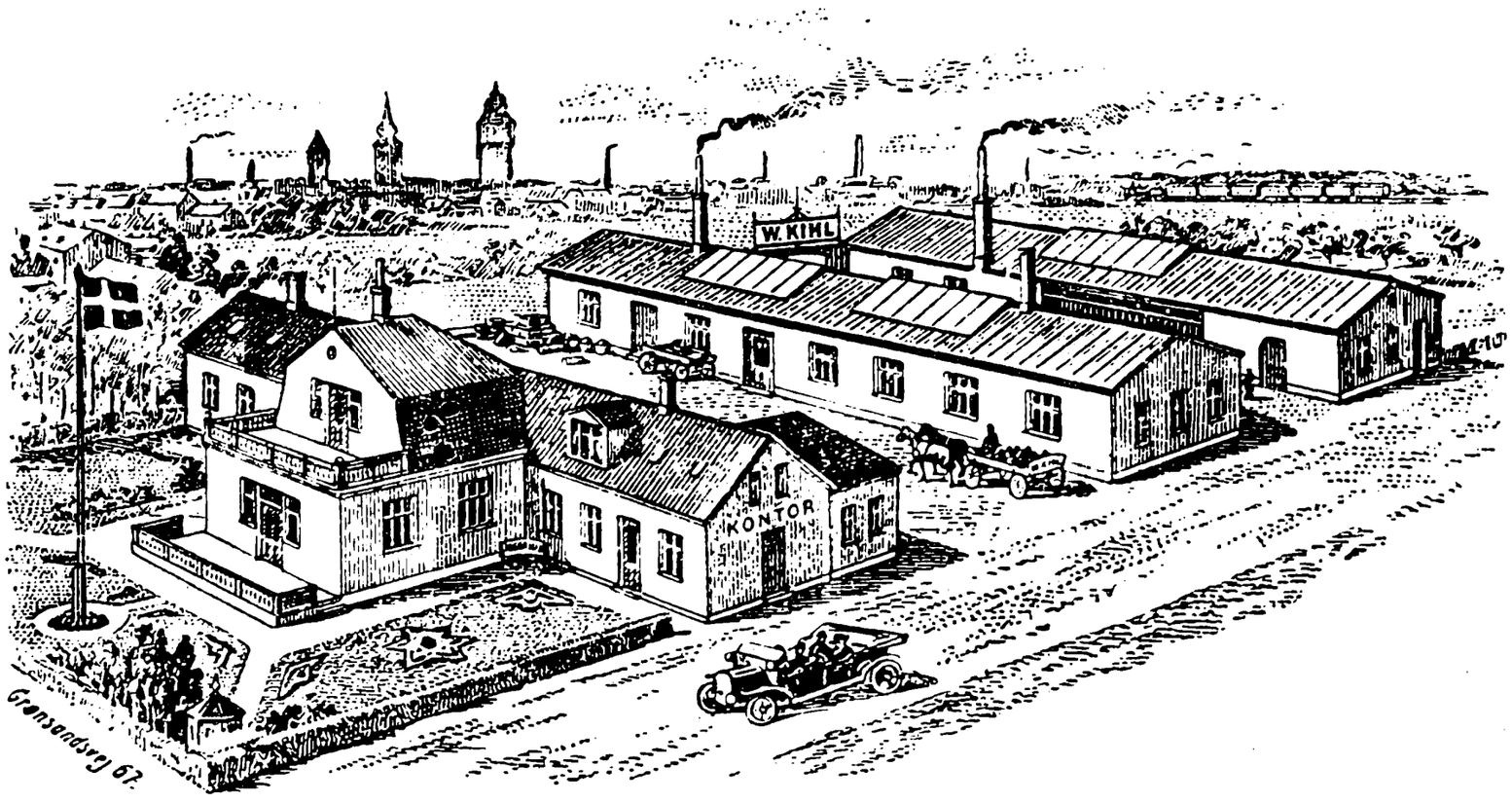

W. Kihls Fabrik.

A. Chr. Laursen.

Snedkermester *A. Chr. Laursen* har Forretning i Jernbanegade i Nykøbing. Laursen paabegyndte Forretningen i 1905 og har i denne Aarrække ført den frem til at være den største Specialforretning inden for denne Branche i Lolland-Falster Stift. Den er fra en mindre Begyndelse ført frem til denne Plads ved Indehaverens Dygtighed og Paapasselighed. Laursen leder, bistaaet af en dygtig Værkfører og Tegner, selv sine Værksteder, og Møblerne fremstaar saa at sige under hans Øjne, hvilket har bidraget meget til, at Kunderne har været tilfreds med det herfra udgaaede Arbejde. — Af sine Kolleger er Larsen bleven hædret ved at blive betroet Stillingen som Formand for den lokale Snedkermesterforening.

Interiør fra A. Chr. Laursens Værksteder.

Formand for den lokale Skomagermesterforening i Nykøbing er *Gustav Andersen*. Hans Forretning er beliggende i Jernbanegade; den er grundlagt 1902 og er velassorteret

i enhver Henseende. Gustav Andersen er afholdt af sine Fagfæller; et Bevis herpaa er, at han er valgt til Formand for Foreningen af Skomagermestre i Nykøbing.

Gustav Andersen.

Gustav Andersens Forretnings-Ejendom.

Handelsgartner *Thor Jørgensen* har Forretning i den gamle Slotshave. Den er oprettet i Foraaret 1864 af afdøde Handelsgartner C. M. Jørgensen,

C. M. Jørgensen.

Thor Jørgensen.

Thor Jørgensens Gartneri.

overtoges den 1. September 1917 af nuværende Ejer, drives som Special-Forretning i Blomstergartneri og Frø; af sidstnævnte føres alle Sorter. Den hører til Byens ældste Forretninger.

Købmand *Svend Teilmann* etablerede sig i Aaret 1903 i den Ejendom, hvori han endnu driver Forretning. Den er beliggende i Jernbanegade og er gennem Aarene vokset til en betydelig Forretning med et velassorteret Lager i Kolonial, Delikatesser, Materialvarer og Sygeplejeartikler.

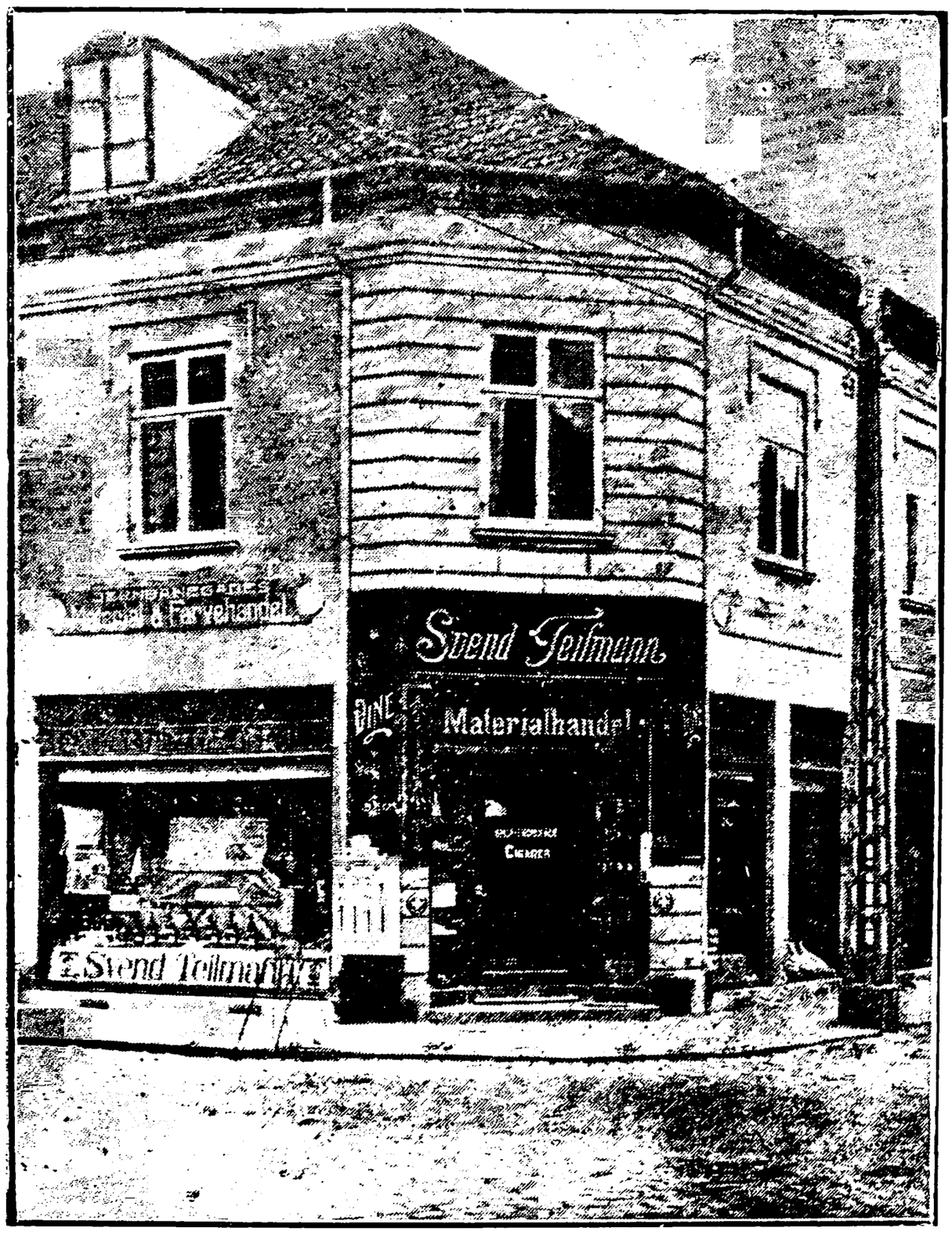

Svend Teilmanns Materialhandel.

Aktieselskabet M. I. Ballins Sønners Nykøbing-Filial er en Afdeling af det landskendte Garverifirma A/S Ballins Sønner med Hovedsæde i København. Det er et af Firmaets ældste og betydeligste Filialer, har Hovedoplag

M. I. Ballins Sønner.

af sit Moderfirmas Fabrikata for Landsdelen Lolland-Falster og driver desuden en over hele Landet udstrakt Handel med Produkter, Huder, Skind, Uld, Haar og tekniske Fedtstoffer — Filialen ledes af Købmand Ove Rasch.

Middelbo-Outzen etablerede sig i Aaret 1910 paa Jernbanegade i en stor, flot Forretningsejendom med Forretningslokaler i flere Etager. Forretningen er i de forløbne 7 Aar vokset betydelig, saaledes at den nu hører til en af

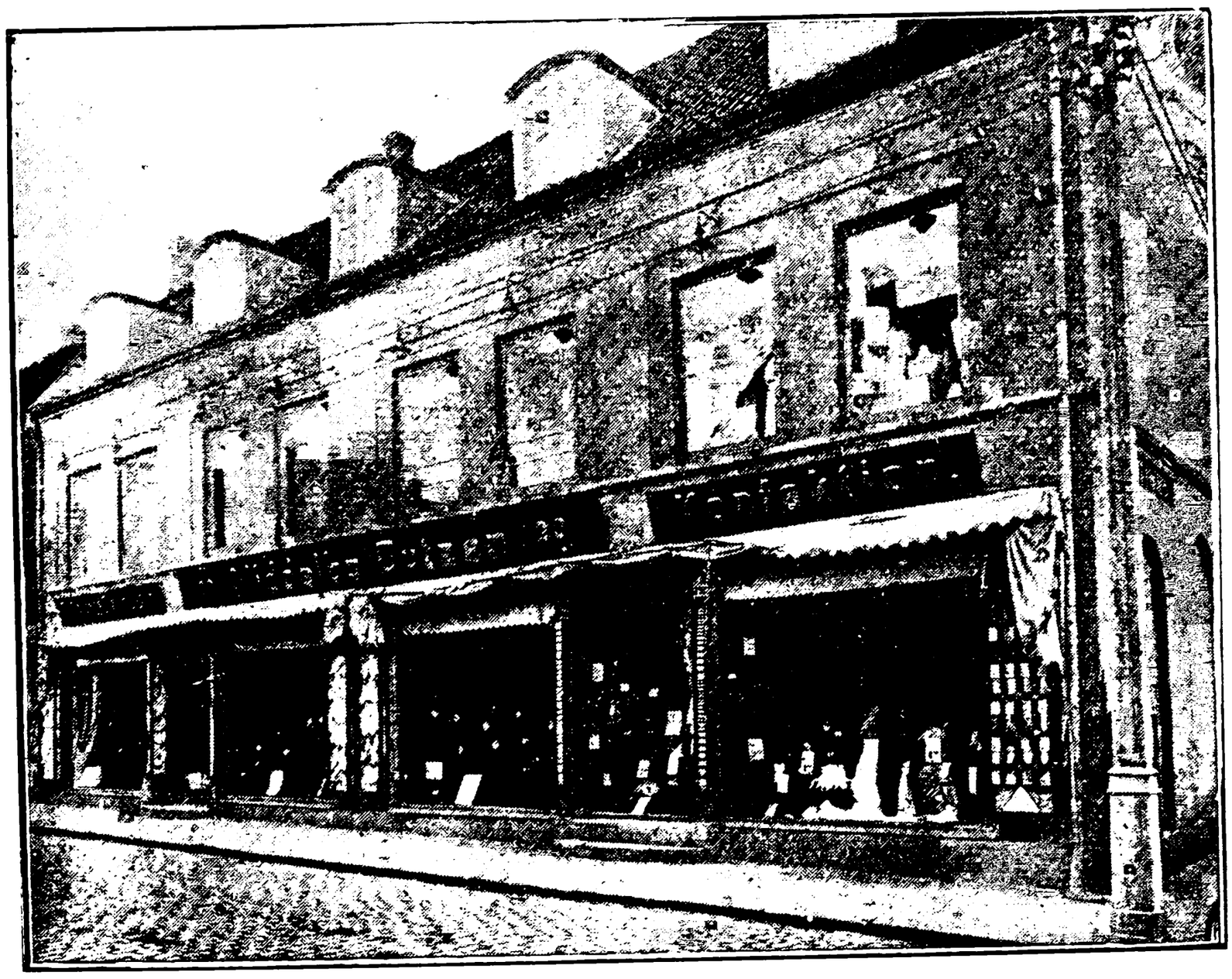

Middelbo Outzens Forretning.

de største i Byen. Forretningen har et righoldigt Udvalg af Manufakturvarer og Damekonfektion, tillige en speciel Afdeling for Sengeudstyr samt et stort Tæppelager.

R. Westmanns Vægtfabrik og Pengeskabsforretning er grundlagt 1866 af J. A. Westmann, overtaget af nuværende Indehaver R. Westmann i 1909. Det er en betydelig Virksomhed, der til Stadighed beskæftiger 10 Mand, og hvis

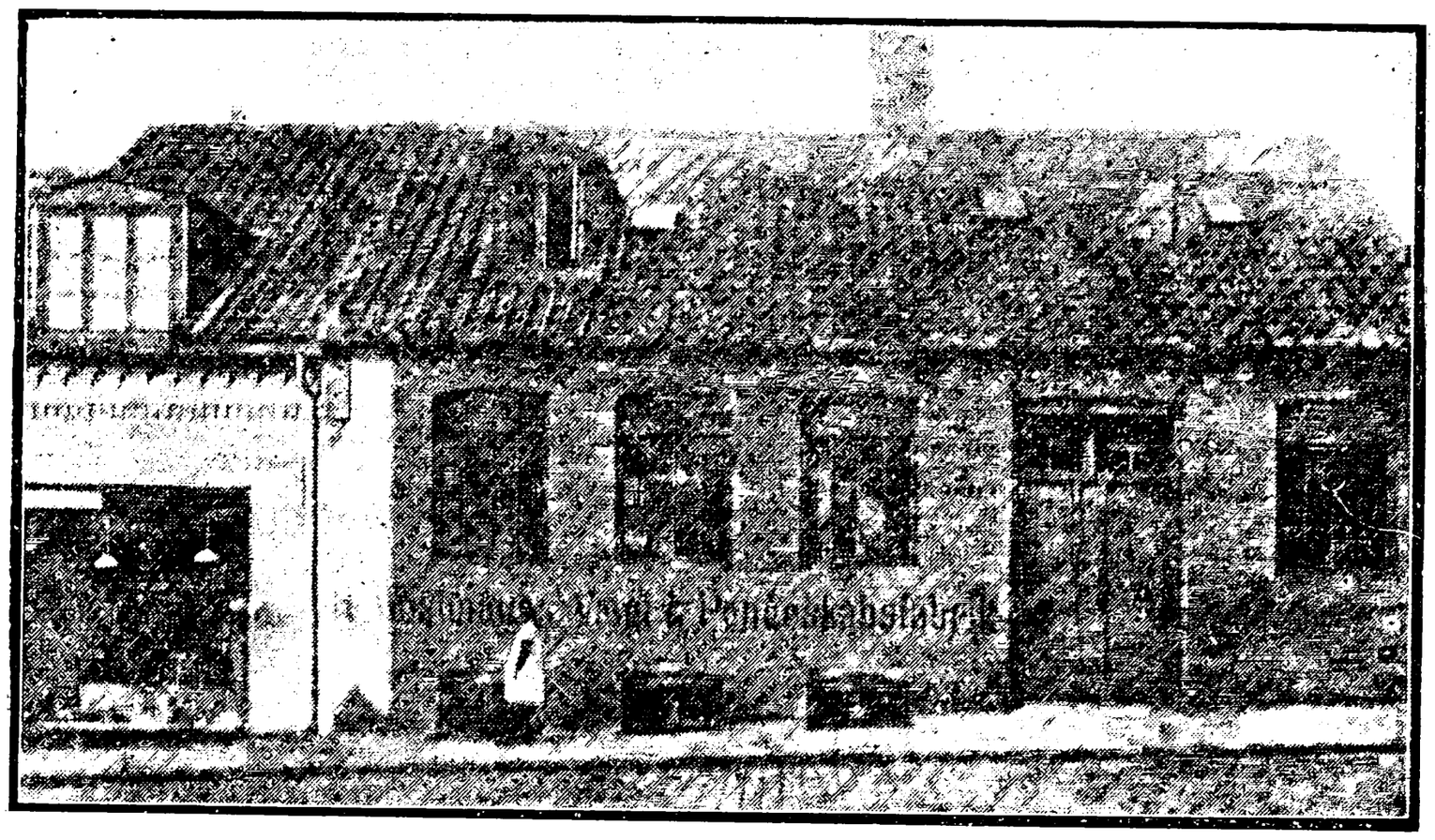

Westmanns Vægt- og Pengeskabsfabrik.

Fabrikata har vundet betydelig Anerkendelse. Der er tilkendt Firmaet Broncemedaille i Nakskov 1883, i Nykøbing 1895 og Sølvmedaille i Nakskov 1898.

A/S Terminus har til Huse i Jernbanegade i store, smukke Lokaler. Forretningen handler med Kolonialvarer, Konserves og Vin. Navnlig tiltrækker en Udstilling af forskellige Sorter alkoholfri Vine sig smigrende Opmærksomhed.

Firmaet *Carl Juuls Efterføgere* er grundlagt i Midten af forrige Aarhundrede og hører saaledes til en af Byens ældste Forretninger. Dens Indehaver er Købmand Ludvig Jensen, der overtog den i Aaret 1910 og driver betydelig Handel med saa forskellige Ting som Kolonialvarer og Delikatesser som Cykler og Automobiler, men alle disse forskellige Tings Administration foregaar udmærket, og Forretningen har betydelig Omsætning.

Carl Juuls Efterfølgers Forretnings-Ejendom.

Kihls Efterf. Materialhandel.

Dyssel Engel.

Axel Kihl.

Kihls Efterfølger handler med Materialvarer. Forretningens Indehavere er Købmændene Axel Kihl og Dyssel Engel. Firmaet er startet den 5. April 1917 og er beliggende paa Torvet i Nykøbing. Den tidligere Indehaver var den bekendte Fabrikant cand. pharm. Kihl.

Alfred Hansen begyndte sin Forretning 1916. Det er saaledes en af de yngre i Byen, men den har hurtig gjort sig gældende i Erhvervslivet, har sin egen 1. Klasses Systue og stort og smukt Udvalg i Damekonfektion og Selskabsstoffer.

Manufakturhandler *C. M. Nørgaards* Virksomhed er grundlagt i Aaret 1914. Den er beliggende i Jernbanegade, har et komplet Lager i Manufaktur og Damekonfektion.

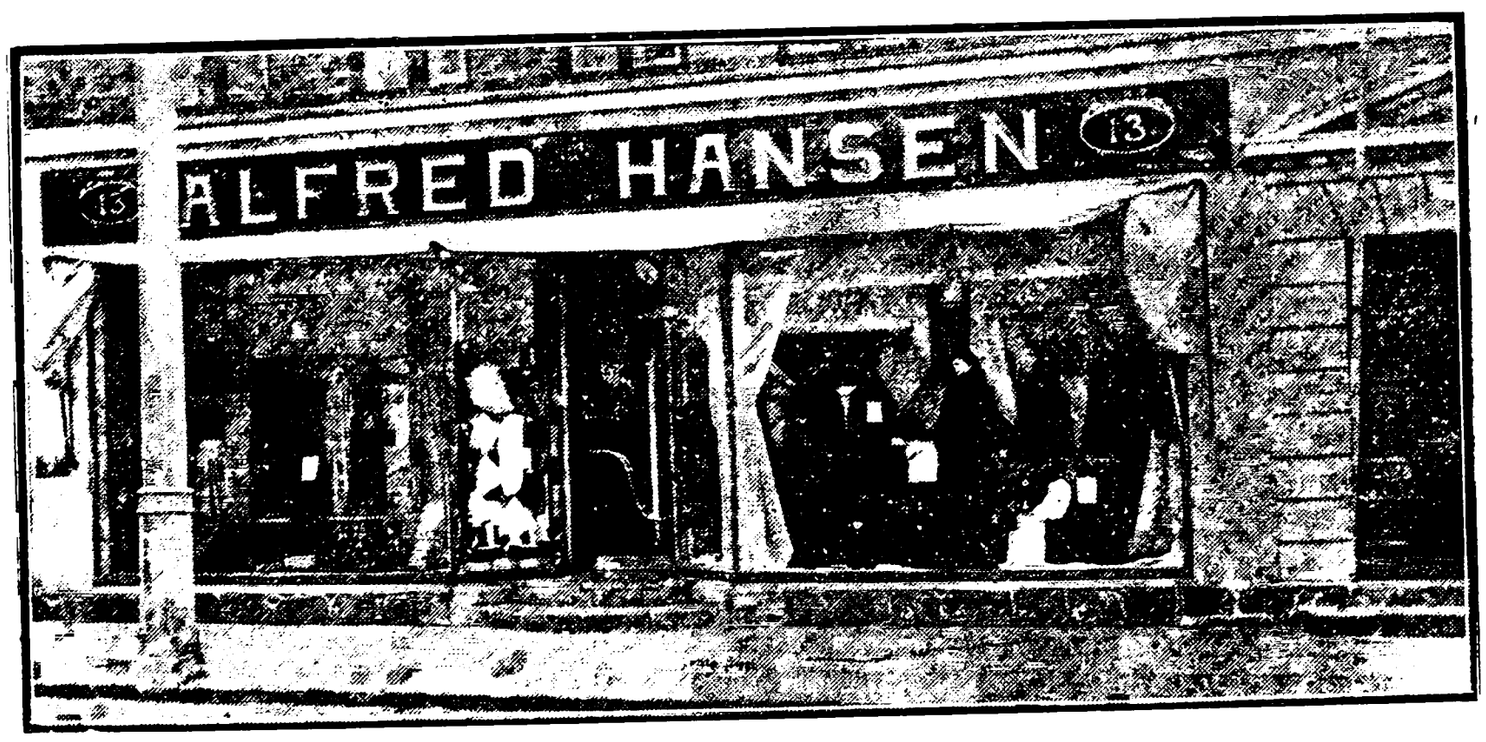

Alfred Hansens Forretning.

C. M. Nørgaards Forretning.

Alfred Hansen.

C. M. Nørgaard.

Chr. Juul.

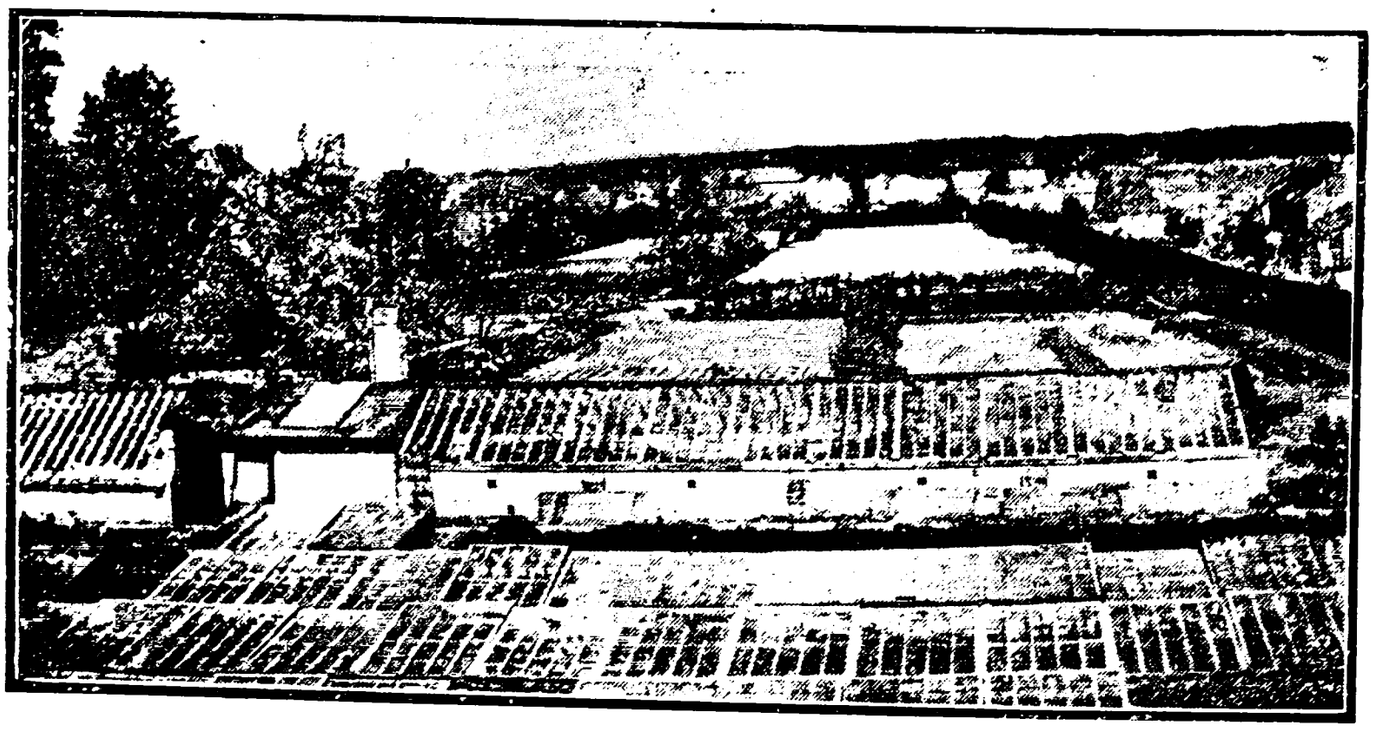

Chr. Juuls Gartneri.

C. Hansen.

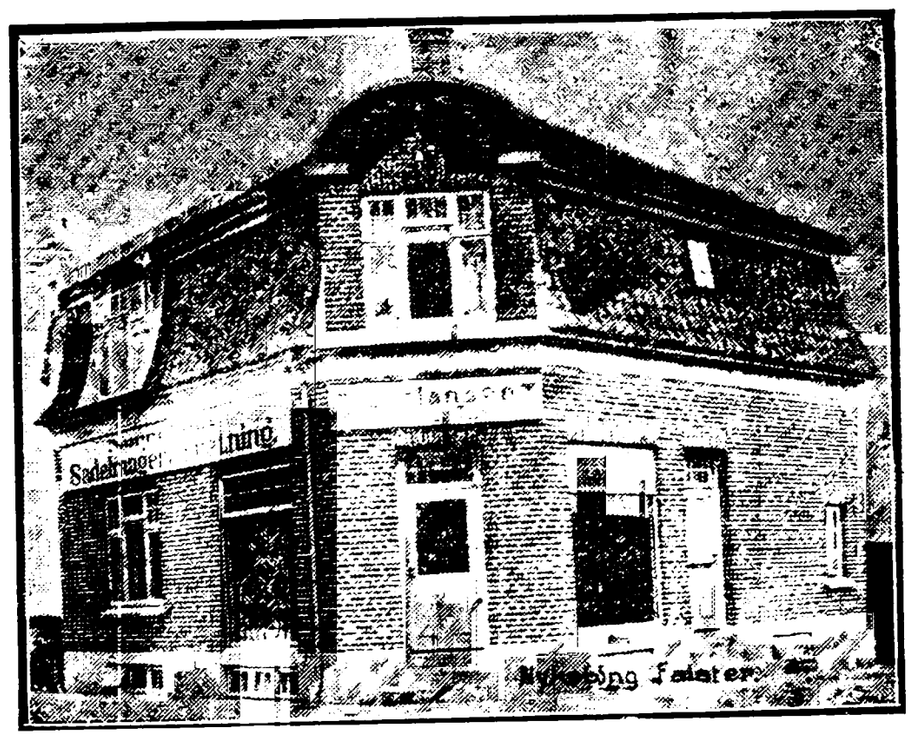

C. Hansens Forretnings-Ejendom.

I Slotsgade har *C. Hansen* sin Sadelmagerforretning. Den er grundlagt 1912, omfatter alt, hvad der hører til Sadelmagervirksomhed, samt Tilvirkning af polstrede Møbler.

Rudolph Breaums Forretning findes i det gule Hus, Frisegade Nr. 9. Forretningen er grundlagt 1910. Her findes fuldstændig Herreekvipering, Lingeri samt Fodtøj. Breaums Forretning er kendt af Nykøbings Beboere som af Landboere, og Kunderne kommer stadig igen, fordi Behandlingen har været tilfredsstillende. Breaum har lært Handelen i Nakskov hos Firmaet Carl Rasmussen, var derefter Bestyrer i Ringsted i 4 Aar, hvorefter han etablerede sig her.

R. Breaum.

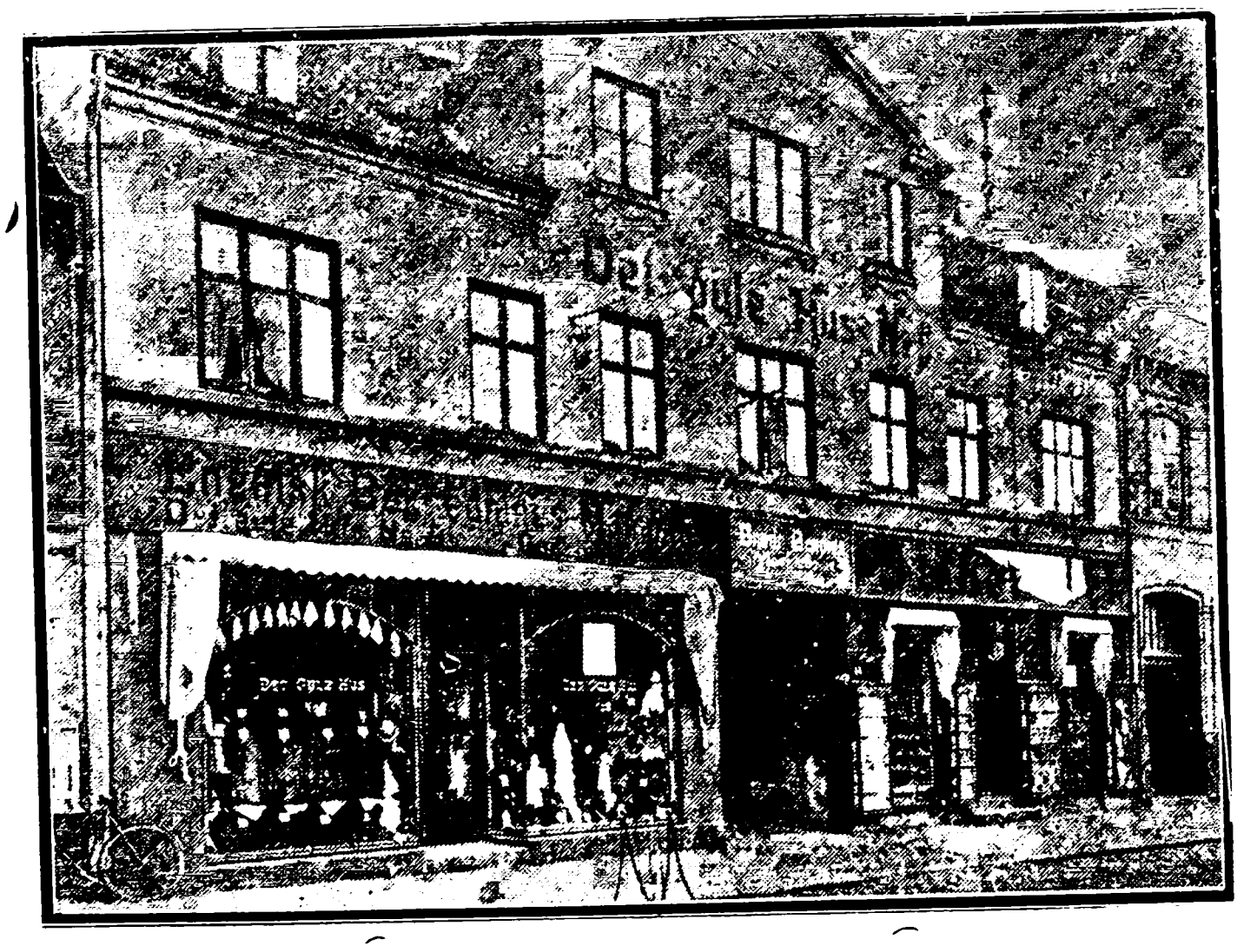

R. Breaums Forretnings-Ejendom.

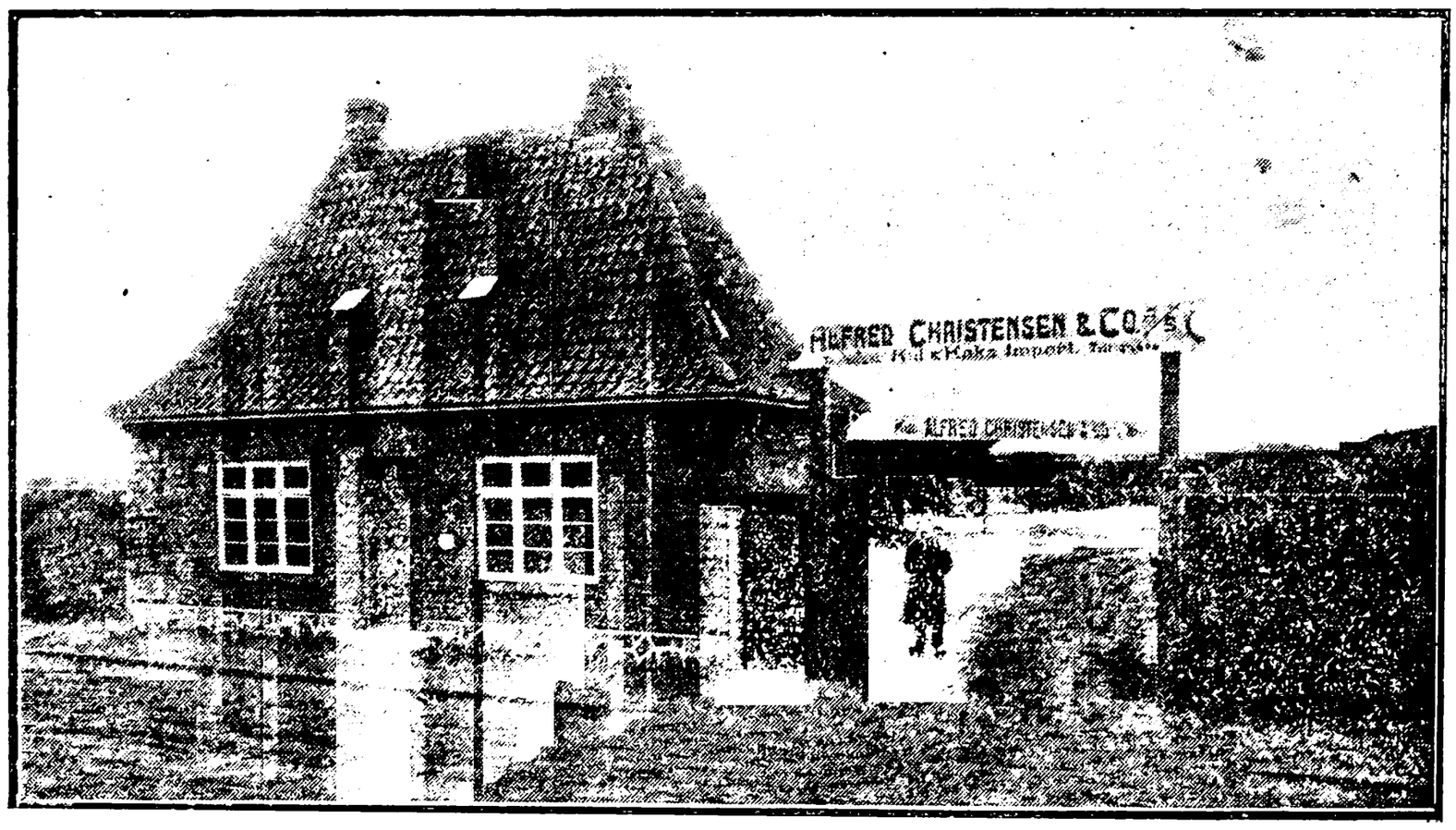

Alfred Christensen & Co.s Kontorbygning.

Alfred Christensen & Co.s Filial er oprettet i Nykøbing 1. September 1913 med Einar Christensen som Forretningsfører. Forretningen er en Afdeling af det gamle, ansete Københavnerfirma, hvis Indehaver er Grosserer Ferdinand Christensen, ældste Søn af Grundlæggeren, den bekendte Skibsreder Alfred Christensen.

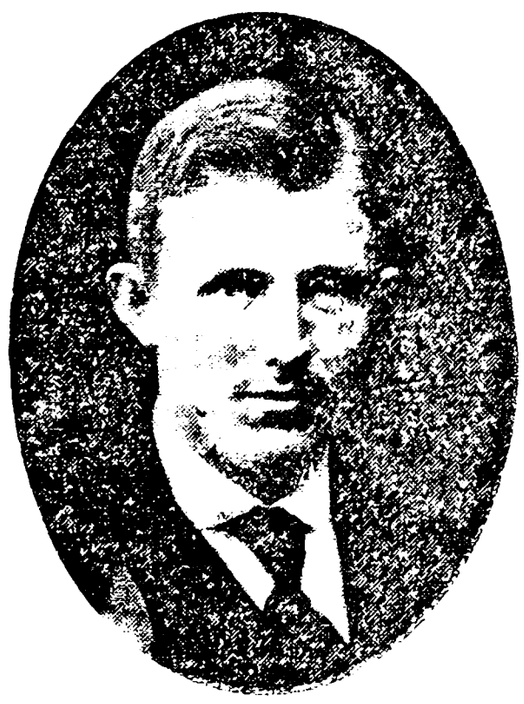

Forretningsbestyrer Ejnar Christensen.

Firmaet har foruden Nykøbingfilialen tillige en Afdeling i Nørresundby. Begge Filialerne har i Løbet af disse faa Aar erhvervet sig et betydeligt Omfang og hører nu til de betydeligste Kulforretninger i Provinsen.

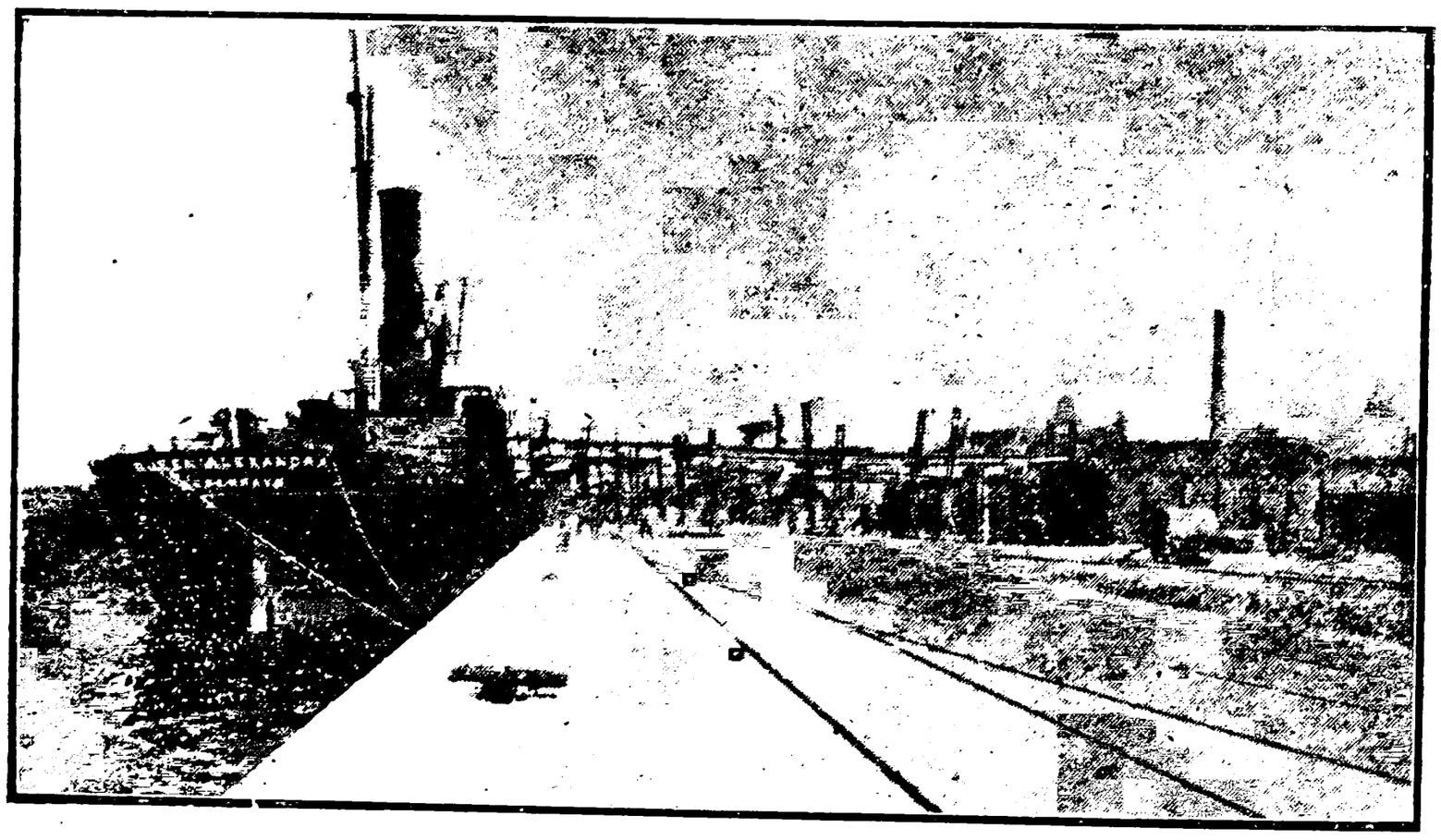

Skib under Losning til Alf. Christensen & Co.

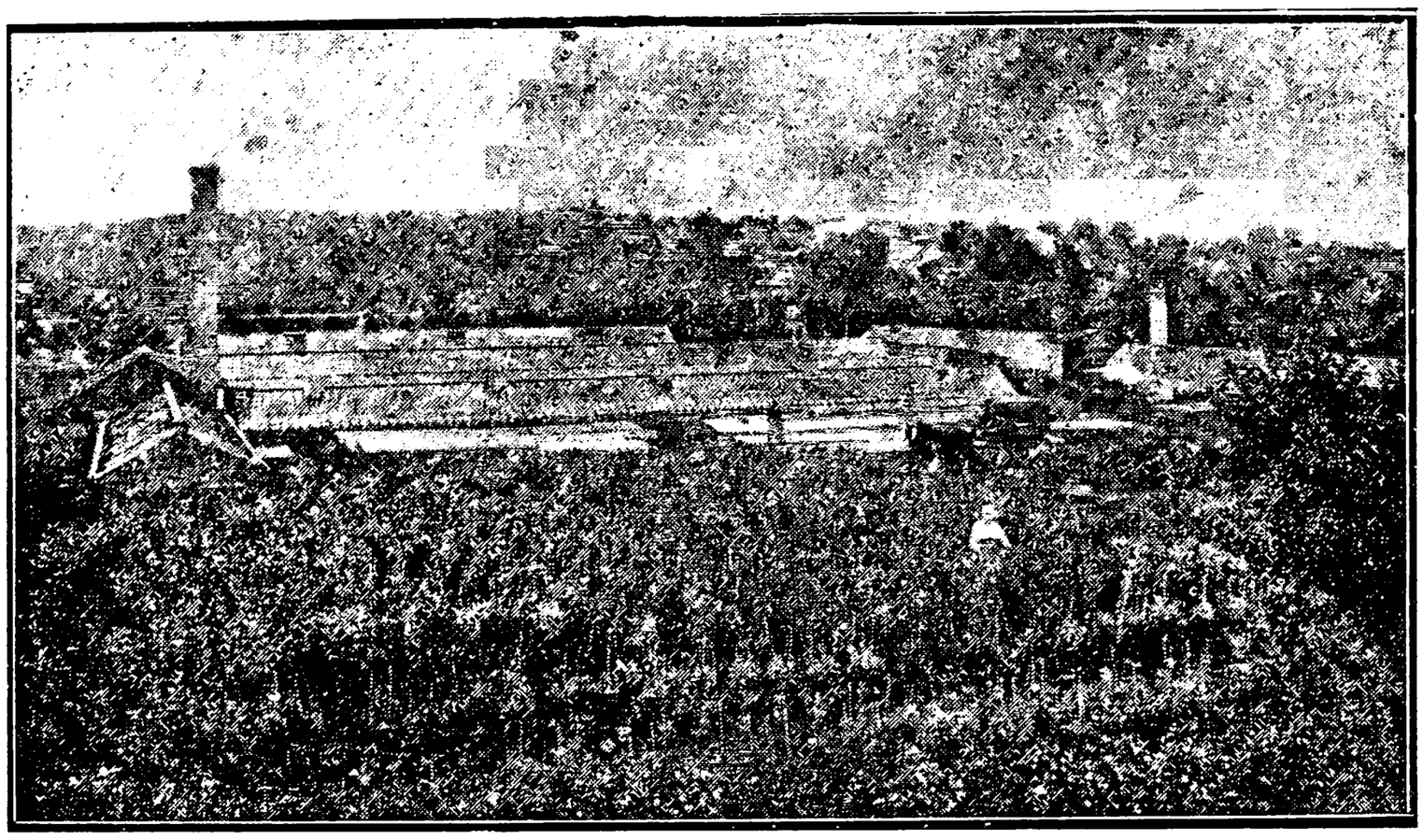

Corfitzens Handelsgartneri.

Handelsgartneriet „Pomona“ ejes af Corfitsen, der overtog det i Aaret 1904. Forretningen er grundlagt 1888 af I. B. Sidenius. Den omfatter Blomstergartneri og Handelsgartneri, navnlig Dyrkning af Tomater og Agurker. — Gartneriet har et Tilliggende af 5 Tdr. Land og beskæftiger en halv Snes Mand ved Virksomheden.

Skomagermester *S. Eriksens* Forretning er grundlagt for en Aarrække siden. Eriksen har overtaget den 1912. Det er en af Byens ældste Forretninger, beskæftiger 6 Mand.

Skræddermester *J. P. Jensens* Forretning er beliggende i Jernbanegade. Den er grundlagt 1902; den beskæftiger 5—6 Mand.

Emil Jacobsens Efterfølger indehaves af Købmand E. Kruse. Forretningen er grundlagt 1871 af Chr. Jacobsen, der i Aaret 1905 overdrog den til sin Søn, Emil Jacobsen. Kruse købte den 1916; den omfatter Kolonial og Delikatesse, er særlig baseret paa finere Delikatesser.

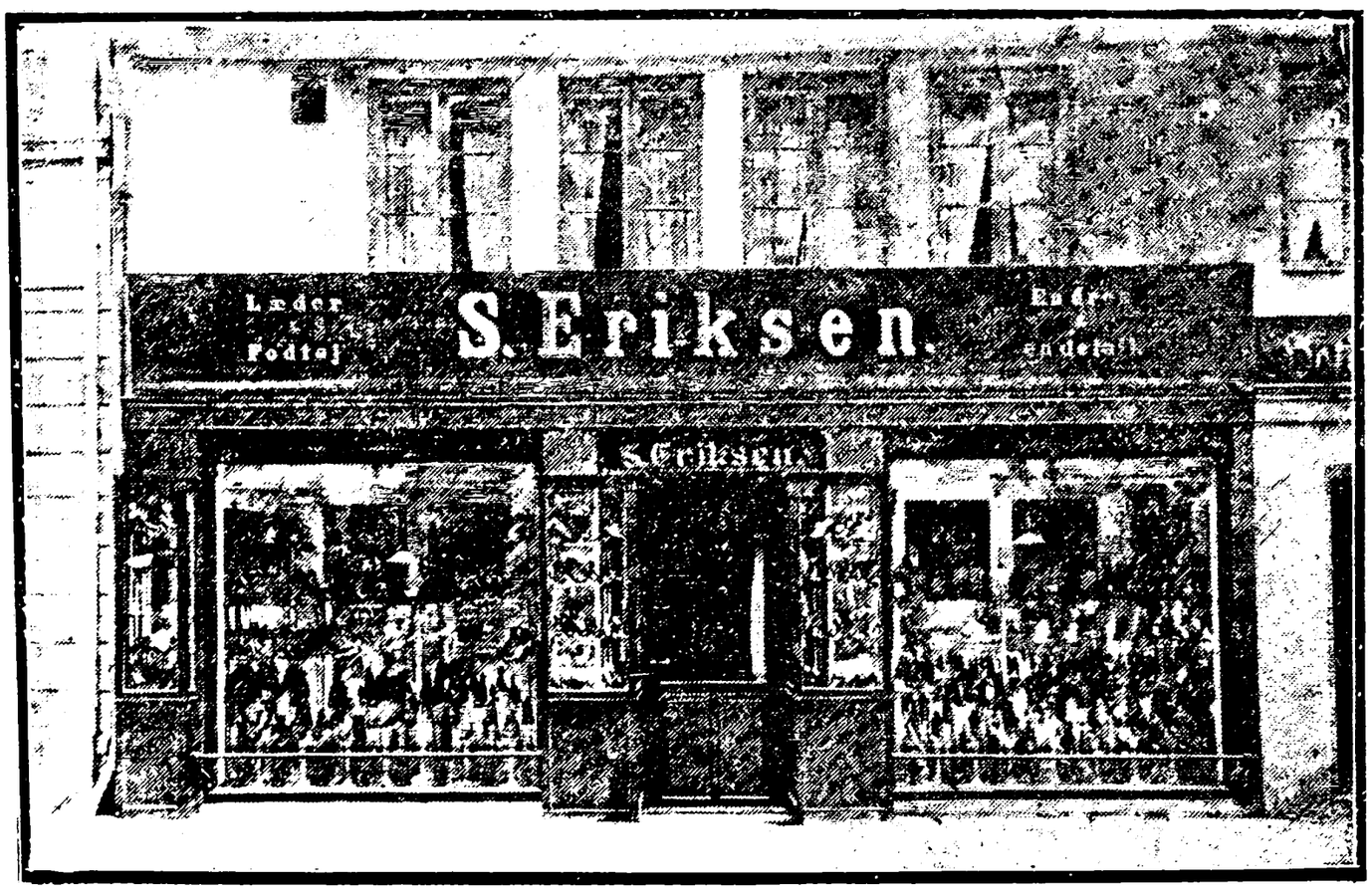

S. Eriksens Forretnings-Ejendom.

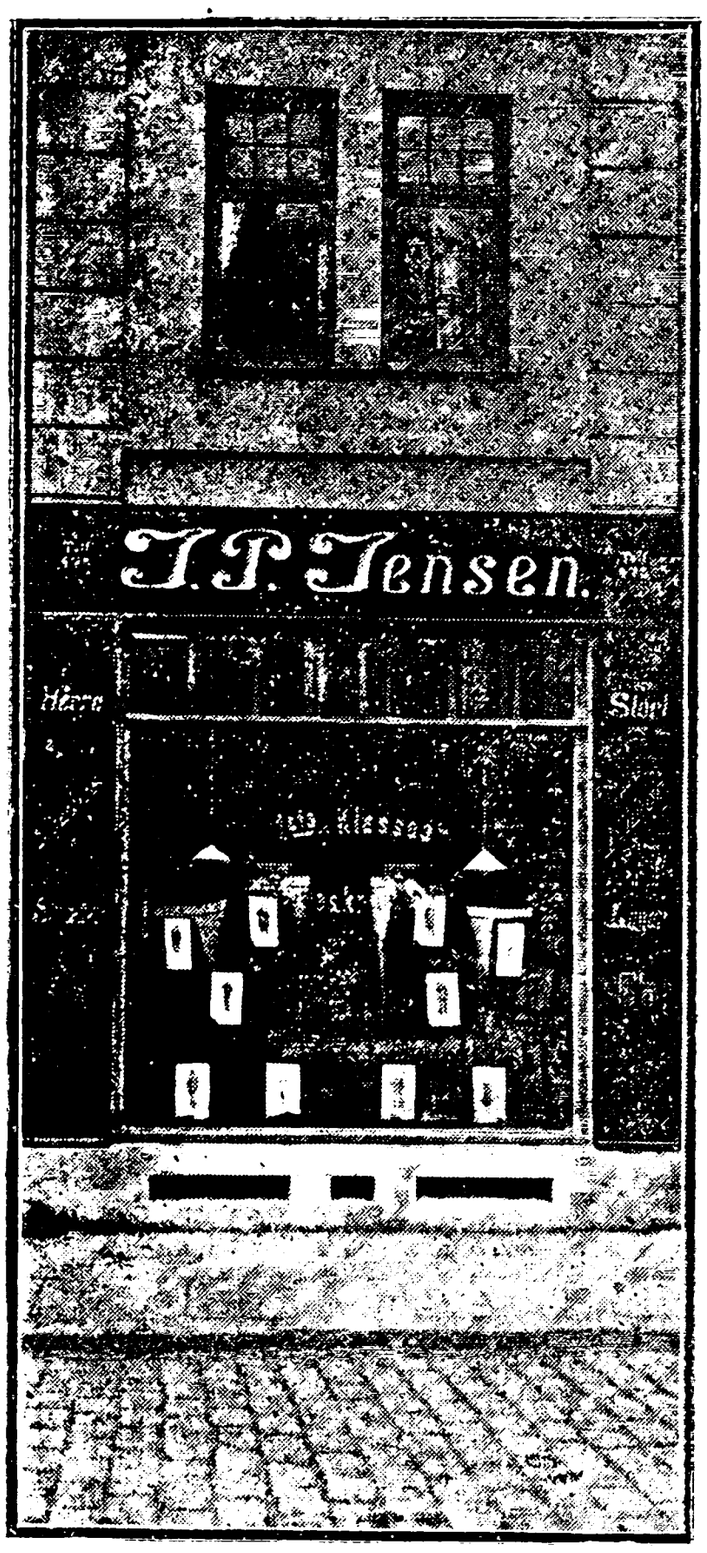

J. P. Jensens Forretning.

E. Kruse.

H. C. Andersen.

Emil Jacobsens Efterf.s Forretning.

Beklædningsmagasinet „Bristol“ er oprettet 1914 af Købmand *H. C. Andersen* og beliggende Jærnbanegade, Nykøbing. Forretningen er baseret paa at kunne levere alt, hvad der hører til fuldstændig Herrebeklædning og Herrelingeri.

I Jernbanegade har *Chr. Schellenberg* Forretning, den er grundlagt af ham i Aaret 1907, og er den eneste Special Forretning paa Lolland-Falster i Herrelingeri.

Bristol.

Chr. Schellenbergs Forretning.

R. J. Nielsen.

R. J. Nielsens Trævarefabrik i Kraghave er startet i 1876 af R. J. Nielsen, der er født 1836. Først uddannet som Mekaniker, senere 5 Aar som Ingeniørkonduktør, derefter Vejassistent for Amtet i nogle og tyve Aar, fik Patent i 1875 paa Spuncer til Øltønder o. lign., udvidede Trævarefabriken i 1890 og 1898, den beskæftiger nu 17 Mand. — Sønnen G. Nielsen er Virksomhedens Forretningsfører.

Fabrikant R. J. Nielsen er hædret med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

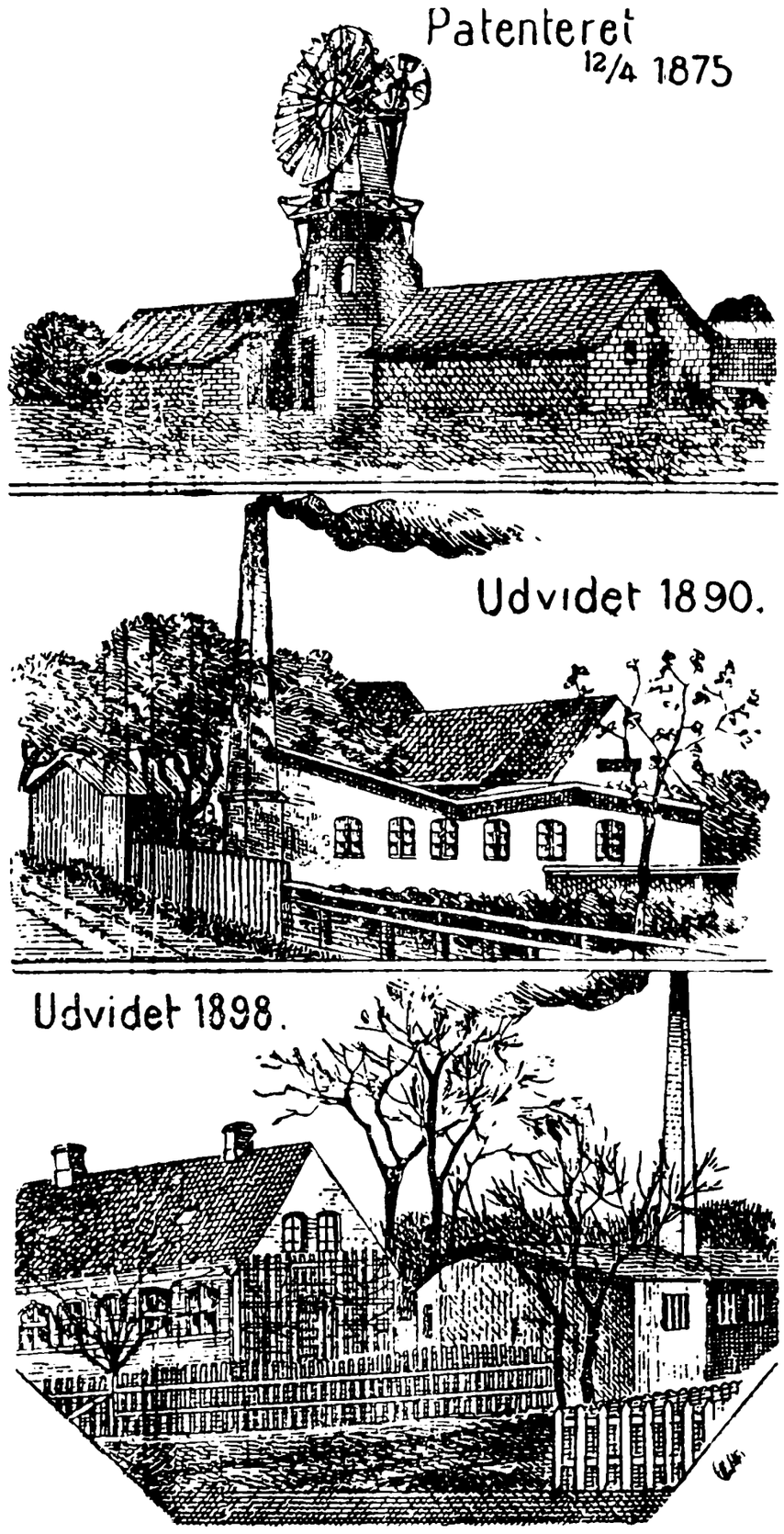

Kraghave Savværk.

Nykøbing Lervarefabrik er grundlagt i Aaret 1898 af J. Frydendahl, den beskæftiger 8 Mand, fabrikerer alle Arter indenfor Lervareindustrien. Fabriken er nyopbygget og forsynet med moderne Maskiner og Ovne, saa den er fuldt ydedygtig i enhver Henseende. Den er særlig baseret paa Masseproduktion i Brugsgenstande. Frydendahl har faaet sin Uddannelse hos H. C. Hauschildt i Vejen, er Bestyrelsesmedlem i Danmarks Pottemagerforening.

Andelssavværket „Fuglsang“, der ejes af Godset „Fuglsang“, er oprettet i Aaret 1900, det er en betydelig Virksomhed, der beskæftiger 30 Mand.

Blandt de mange Ting, som fremstilles og forarbejdes her, skal vi nævne Smørdrittelstave og Egetræ til Skibsbygning. Værket ledes af Driftsbestyrer Johan Larsen, der har faaet sin Uddannelse dels i Skjelskør, dels i København.

Johan Larsen.

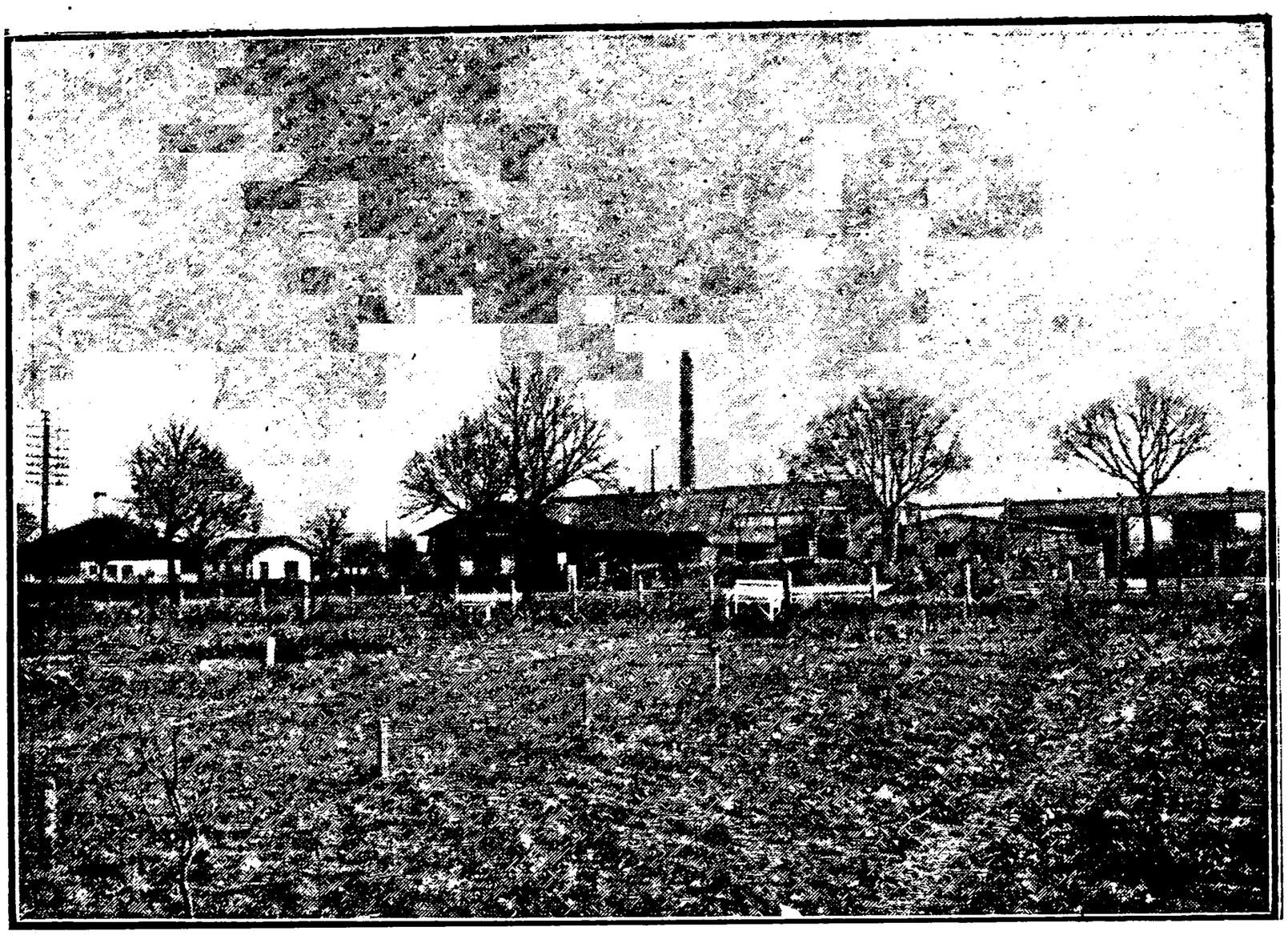

Andelssavværket Fuglsang.

Isenkræmmer *Bernhard Storm* er Indehaver af en af Byens ældre Isenkramforretninger. Bernhard Storm bestyrede først Forretningen i 6 Aar, inden han købte den i 1899. Forretningen omfatter Isenkram, Glas, Porcellæn og Udstyr og er beliggende i Langgade.

Obels Fabriker i Aalborg har fra 1. Maj 1917 oprettet et en gros Udsalg i Nykøbing, der ledes af Forretningsfører Vald. Th. Petersen, som i den korte Tid, han har bestyret Forretningen, har ført den ganske betydeligt frem. Udsalget forsyner Landsdelen med Fabrikens anerkendte Fabrikata. Vi vil med et Par Ord omtale Fabriken i Aalborg.

Obels Fabriker i Aalborg er oprettet 30. Marts 1787, da fik Christen Winther paa et Konsortiums Vegne Privilegium til at drive Tobaksfabrik i Aalborg. Virksomheden begyndtes 26. Juni samme Aar. I 1803 arbejdede der ved denne Fabrik en Mester, 3 Svende, 1 Dreng, 15 Karle og 30 Børn og der forarbejdedes aarlig 100,000 Pund Tobak. Det er ganske karakteristisk

Bernhard Storm.

Vald. Th. Petersen.

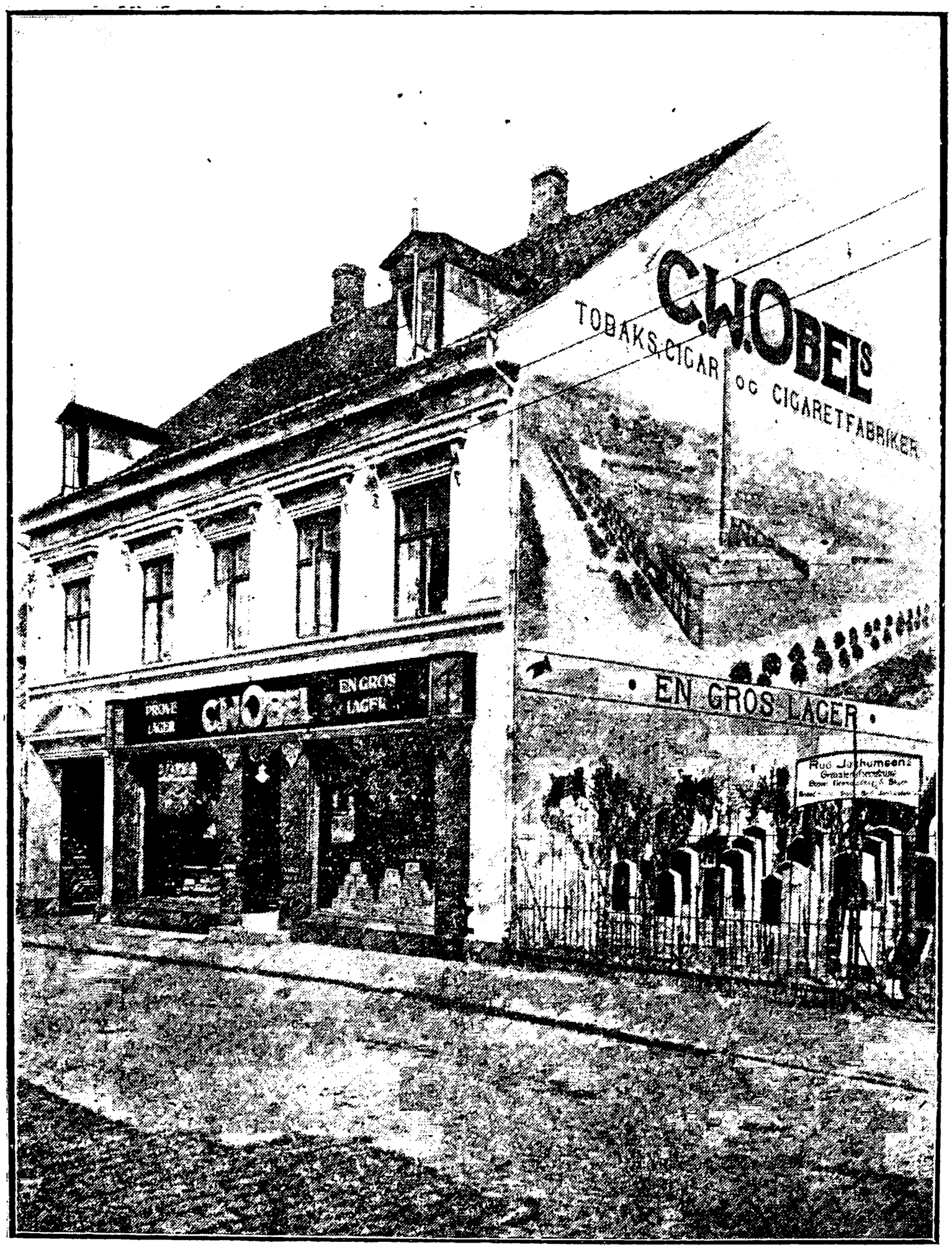

Obels Udsalg Nykøbing Falster.

Interiør fra Obels Udsalg Nykøbing.

at se, at man allerede i den Tid havde Sans for „dansk Arbejde“, som der ved denne Fabrik brugtes Fredericia Tobak. Dette var maaske mere en Følge af, at de privilegerede Tobaksfabriker havde Pligt til at dyrke Tobak. Fabriken dreves først af Christen Winther, senere af hans Enkes to følgende Mænd, Fr. Chr. Obel og C. C. Winding.

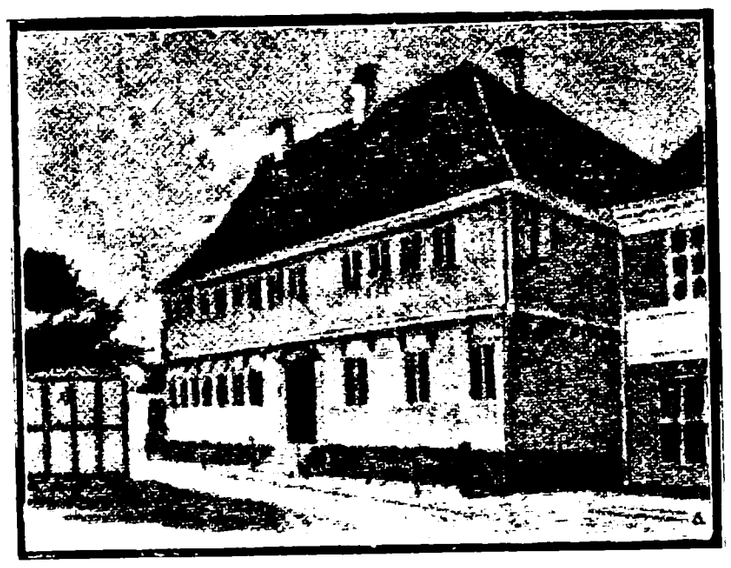

Obels Fabrik Aalborg 1787.

Obels Navn træder først rigtig frem 1828, i dette Aar døde Winding og Fabriken blev ved den Skiftebehandling, der fandt Sted, stillet til Auktion, og her købt af Fr. Chr. Obels ældste Søn, Christian Winther Obel, der drev den sammen med sin yngre Broder, Fred. Chr. Obel. Fra dette Tidspunkt kom den rask frem og Obels Tobakker blev kendt ogsaa udenfor Aalborgs snævre Grænser. 1860 afgik den ældste af de to Brødre ved Døden og hans Søn traadte ind i Firmaet ved Siden af sin Onkel. Fabrikens mangeaarige Mester Ole Kjær optoges som Kompagnon. Disse tre Herrer drev Fabriken til 1870, da den ældste udtraadte. 1888 optoges de to Indehaveres Sønner, Chr. W. Obel og Chr. Kjær, i Firmaet.

Kjær senior døde 1901 og Obel senior udtraadte af Firmaet 1910.

Fra 1910 var Chr. W. Obel og Chr. Kjær Ene-Indehavere til Kjær døde 1913 og fra dette Tidspunkt er Chr. W. Obel Ene-Indehaver; han er født 7. Maj 1862 og altsaa en Mand i sin bedste Alder. Fra den ringe Begyndelse i 1787 er Fabriken vokset op til at beskæftige over 1000 Arbejdere og Funktionærer og er nu Nordens største Tobaksfabrik. Fabrikken fremstiller Cigarer, Cigarillos, Cigaretter samt Røg-, Skraa- og Snustobak. 1897 byggedes i Aalborgs Udkant en ny og velindrettet Fabrik og paa den tilvirkes nu 1½ Million Pund Røgtobak og ½ Million Pund Rulle- og Kardusskraa foruden 50 og 60 Millioner Cigarer og Cigarillos. Hertil kommer 80 Millioner Cigaretter.

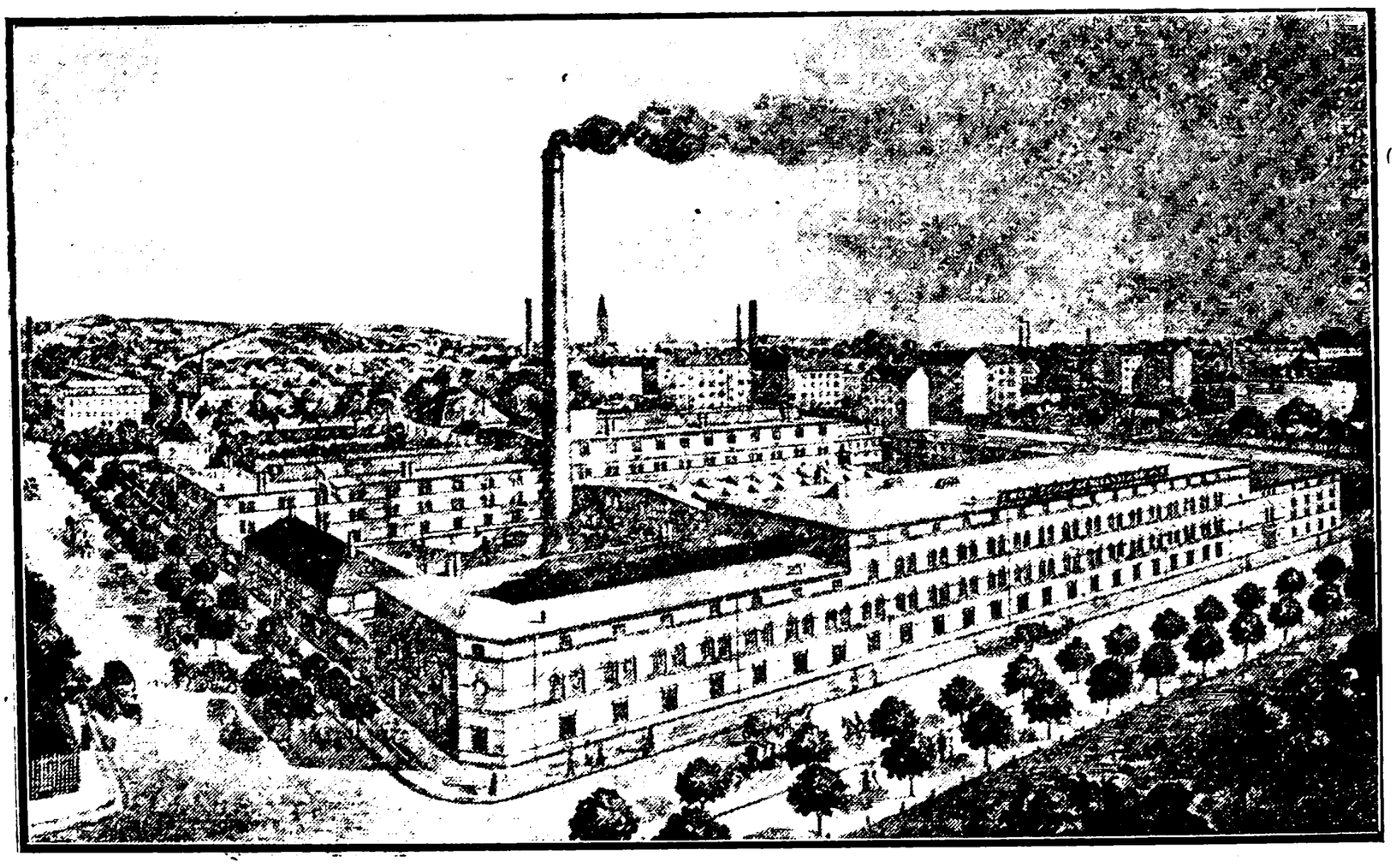

Obels Fabriker i Aalborg 1917.

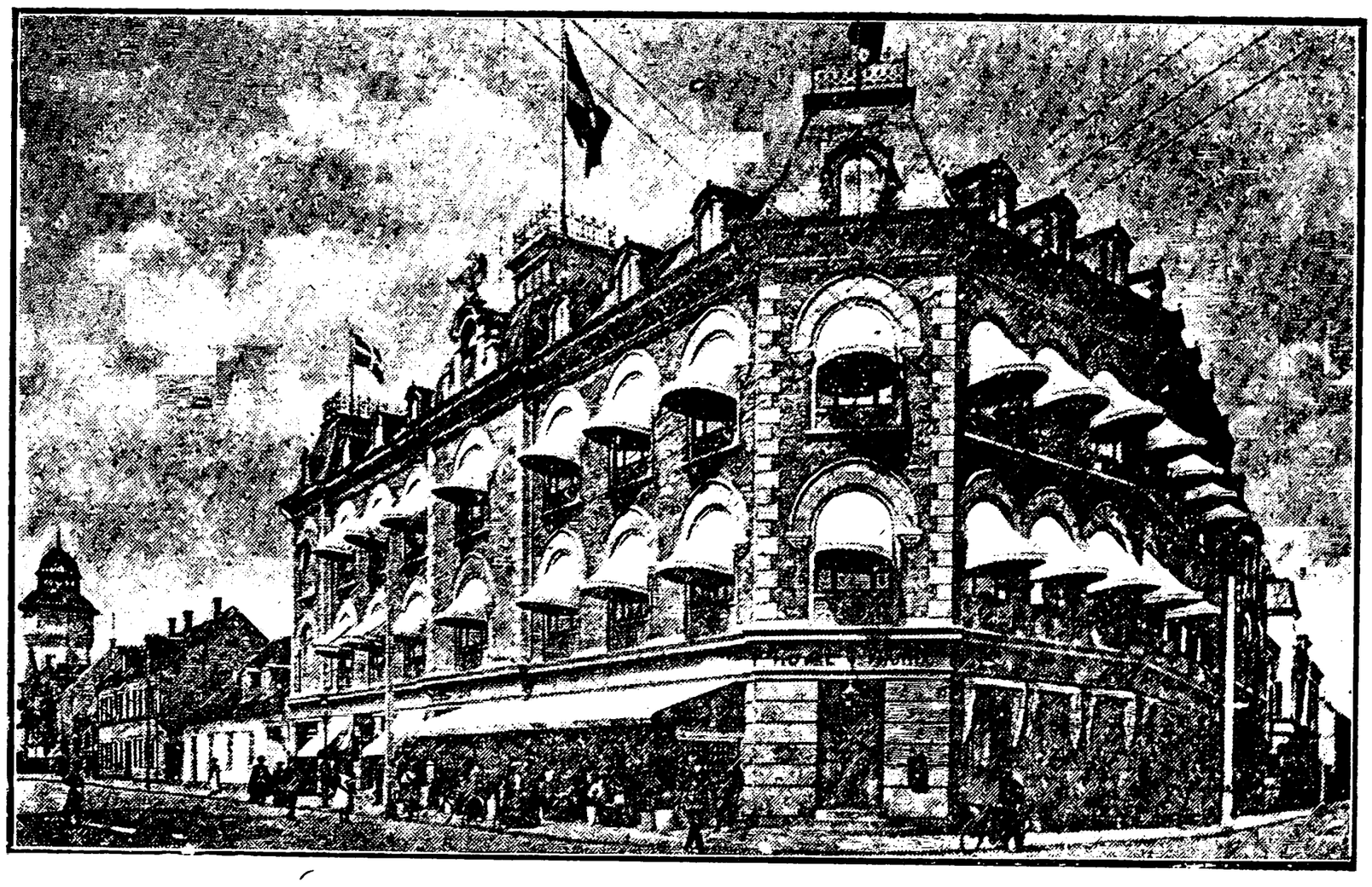

Hotel Phøenix Nykøbing.

Hotel „Phøenix“ i Nykøbing betragtes af alle som Stiftets største Hotel. Et er sikkert, hvad Komfort og moderne Udstyr angaar, indtager det absolut Førerpladsen. Hotellet har haft nogle vanskelige Aar at gennemgaa, men er nu sikkert over disse og kan se en rolig Fremtid i Møde.

Hotellet er bygget 1900 og overtaget af Hotelejer Henningsen i 1915, her findes 40 fuldt monterede Værelser, en Række stilfulde og hyggelige Restaurationslokaler. I den nuværende Ejer har Hotellet fundet den rette Mand til at lede Virksomheden.

„Stad Nykøbing“, eller som det populært kaldes „Staden“, er et hyggeligt og rart Hotel, kendt af alle, saavel fra By som Land. Her samles By-

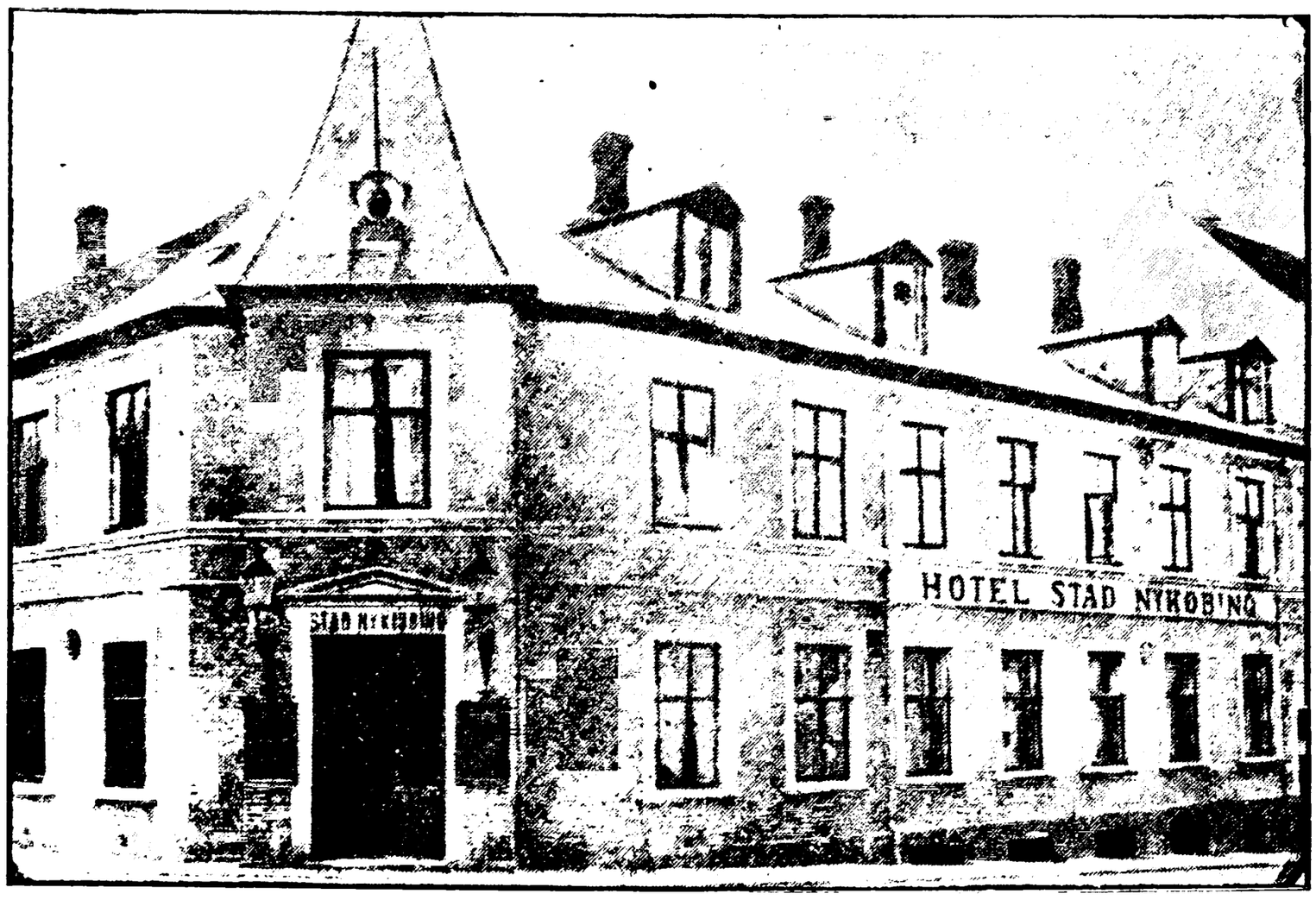

Hotel „Stad Nykøbing“.

boeren sammen med Landmanden og tilbringer nogle fornøjelige Timer i behageligt Samvær. Et saadant Forhold har jo altid sin Aarsag, og her er alle enige om at dette skyldes den rolige og sikre Maade Hotellet ledes paa. Lokalerne er hyggelige og der er hver Aften fin og nobel Musik. I 1917 blev H. P. Svendsen Ejer af Hotellet.

Interiør fra „Stad Nykøbing".

Fotograf Søndergaard.

Billedstoffet til denne Bog skyldes *Fotograf Søndergaard*, der af alle anerkendes som en dygtig Fotograf. Billedernes Klarhed er et fuldgyldigt Bevis paa Rigtigheden heraf.

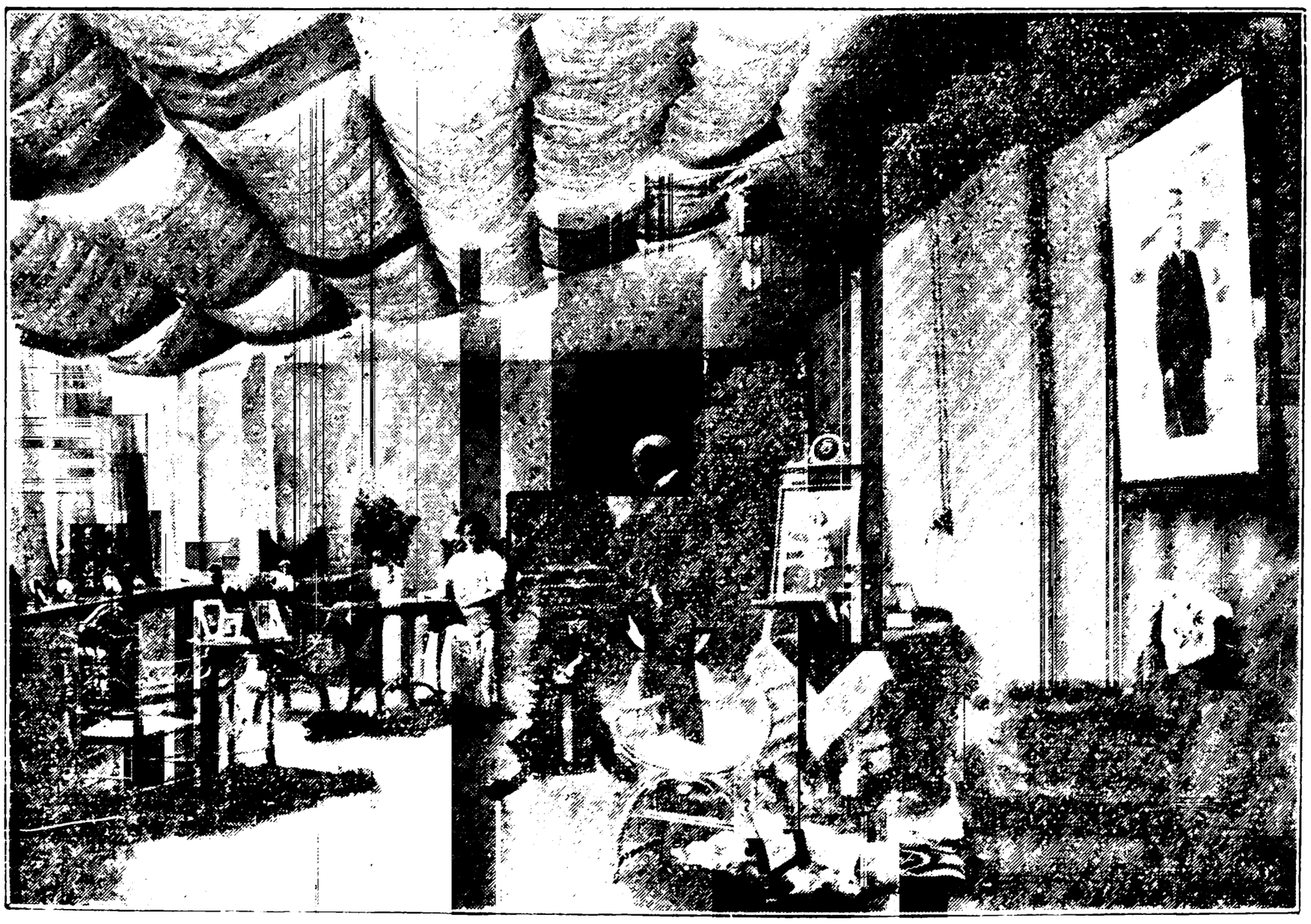

Søndergaards Atelier.

STUBBEKØBING

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

II. DEL

STUBBEKØBING

UNDER MEDVIRKNING AF

APOTHEKER H. REDDELIEN, STUBBEKØBING

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1918

Parti fra Ore Møllebakke.

STUBBEKØBING

Et FOLKESAGN fortæller: „En Tilrejsende tilbød Bogøerne at bortmane Rotterne. Han tændte et Baal ved Stranden efter først at have faaet Tilsagn om, at der ingen Lindorm var paa Øen, thi saa var han forloren. Alle Rotterne manede han i Baalet, men saa kom Lindormen. Maneren flygtede lige over til Falster, forfulgt af Lindormen, der gik tværs gennem Baalet ud i Stranden ved det Sted, der hedder Lindebroen, og tog Vej til Falster. Paa det Sted, den krøb i Land, blev Fribrødreaaen, og formedelst Lindormens Hidsighed drejede den snart Hovedet til den ene snart til den anden Side, og dermed fik Aaen mange Krumninger og Bøjninger."

Folkesagnet søger her som saa ofte at forklare de synlige Kendetegn paa Naturvirkninger ved at danne en Mythe. Det Dalstrøg, der følger Fribrødreaaens Løb fra Tvede Sø og omliggende Moser, er et Smeltevands Afløb fra en Gletscher; ved Aaens Udløb i Grønsund ved Kongsnæs fandtes under Jernbanens Anlæg en Mamuthtand. I Oldtiden og den ældste Middelalder har Aaen været en sejlbar Havarm, der mod Vest har været begrænset af det Bakkedrag, der har sit højeste Punkt i Bavnehøj. Den nederste Del af dette Dalstrøg var omgivet af Kongens 16 Jorder, Nordsiden af Havarmen; den senere Gaasesø, Mellemsø og Tvede Aa var Grænsen for Stubbekøbings nuværende Marker, Nymarken og Skovmarken. Partierne om Gaasesøen og Mellemsøen og videre Vest paa er baade i botanisk og geologisk Henseende meget interessant; begrænset af Liselund Skov i Syd og smukke Bakkeskraaninger mod Nord danner det hele et smukt Landskab.

Den sydvestligste af Kongens 16 Jorder hed Skipperholmsmarken; helt inde Øst for Byen udfor Tyrholmen antages Byens ældste Havn at have ligget,

hvor senere Mølledammen fik Plads. Længst mod Syd, i Partiet ved Skipperholmsmarken med Borreknuden, antager jeg, Byen „Rathwet“ har ligget. Landsbyen Raaed var nedlagt, før Købstadprivilegierne blev udstedt.

Stubbekøbing ligger ved det dybe Grønsund, bekvem for al Sejlads, og uagtet den ovennævnte Havn i lange Tider har været tilgroet, har Byen dog ved Lossebroer helt op til 1839 klaret sig som Søkøbstad uden Havn. Den gode Red, med Grunden Fæstet lige Nord for Byen, brugtes til Ankerplads, og mod Øst fandtes en Række Pæle, hvor hjemmehørende Redere havde

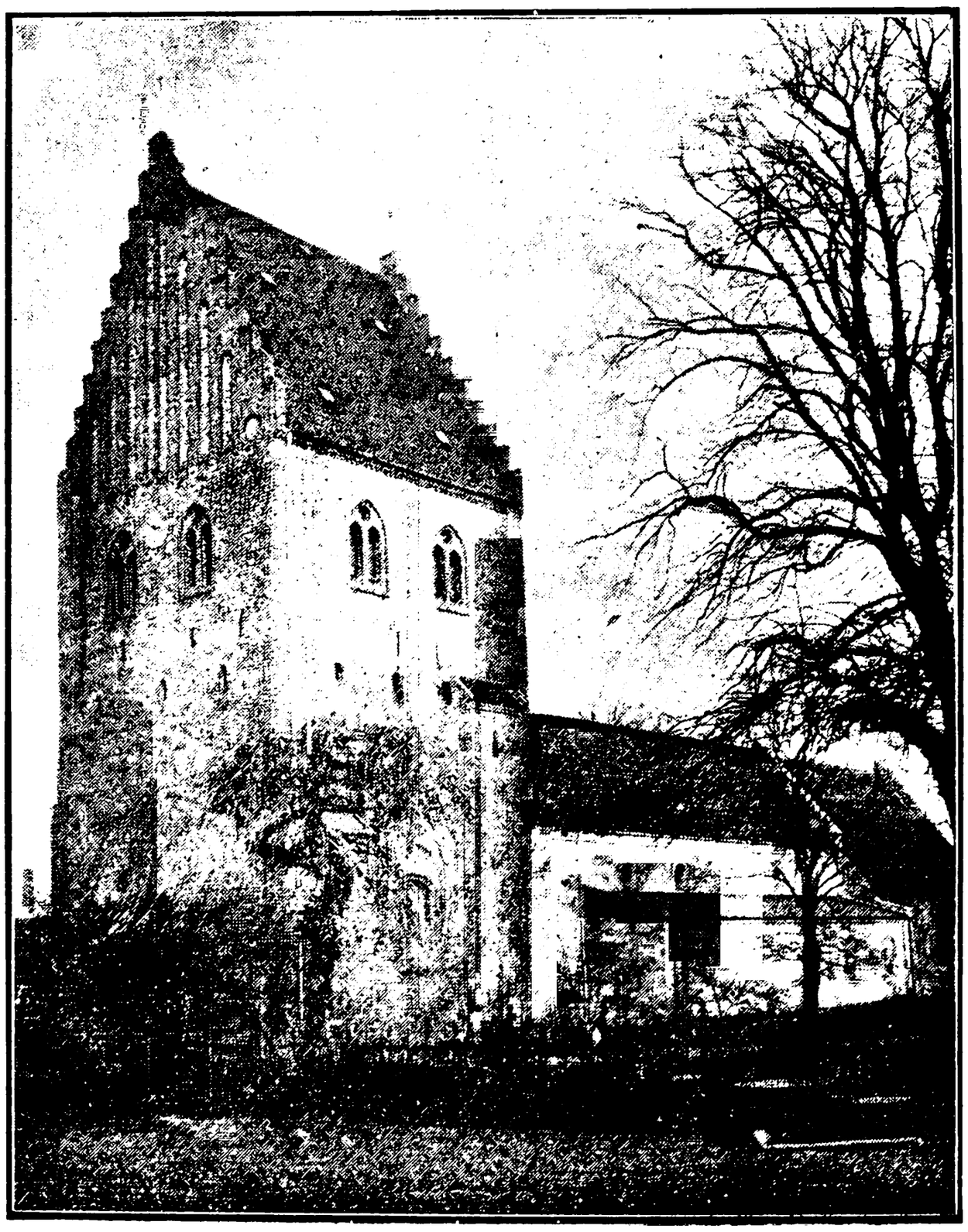

Stubbekøbing Kirke.

deres Skibe fortøjede. Ja, selv udenbys Mænd, f. Eks. General Claesen, havde Fortøjnings-Pæl her, som brugtes til hans Skib, der førte Proviant fra hans Godser her til Frederiksværk.

Byens ældste og mærkeligste Bygning er Kirken, en af Landets ældste. Her kan kun blive lille Plads til en kort Beskrivelse, udførligt er den omtalt af Bering Liisberg i „Stubbekøbing gennem Tiderne“. Kirken er 1881—82 med Støtte fra Staten underkastet en fuldstændig Restauration under Ledelse af Prof. Storck. Den oprindelige Kirke er opført samtidig med Kirken i Ringsted i Rundbuestil. Den er bygget af Kridtsten fra Stevns med Baand og Sokler af røde Sten. Kirken er en treskibet Basilica; oprindelig har alle Skibene ligesom Hovedskibet været forsynede med Bjælkeloft; sandsynligvis

har Kirken været afsluttet med en Korrunding. Hovedskibet aabner sig gennem en Arkaderække paa fem Buer til Sideskibene, udfor disse har Sideskibet Vinduer og Hovedskibet højt oppe tilsvarende mindre Vinduer. Denne Bygning maa være opført mellem 1160—1180. Altsaa maa Kirkens Alder være over 700 Aar. Til denne gamle Kirke er saa senere tilbygget et Kor med 2 Hvælvinger, 1 Taarn samt 2 Kapeller mod Nord. I Koret findes over Monstransskabet et i Fresco malet Pavevaaben, der foruden Tiaraen og St. Peders Nøgler har Pavens personlige Vaaben, en Æske med Piller, det er Mediæernes Vaaben, altsaa Leo X, 1513—1521; her har vi et fast kronologisk Holdepunkt for Korets Alder. Med Hensyn til Kapellerne synes det ene ligesom Kirken at have været helliget St. Anna, det vestlige Kapel har 2 Hvælvinger, under den vestlige er nu Varmeapparat, her har mulig været St. Gertruds Alter og under den østlige Hvælving — nu i Forbindelse med Kirken — St. Anna Alter; denne sidstnævnte Hvælving har fire Kalkmalerier, St. Rochus med en Engel, der renser en Pestbùbon paa hans Laar, St. Søren med en Kirke paa Haanden og en Biskop uden Navn, rimeligvis St. Augustin, samt St. Morten med Glavind paa en Fole. 1532 faar Mikkel Henriksen en Gaard tilbage, som hans Forældre havde skænket St. Gertrud Kapel. Det vestlige Kapel med den smukke Trappegavl kan maaske henføres til, da den nordre Kirkemur, som blev fjernet ved Restaurationen, blev opført. Kirken har ved Fjendehaand engang faaet hele nordre Mur nedrevet, en anden var opført nogle Alen Nord for den oprindelige, man ser paa Taarnets Østside, hvor den har været. En ny blev 1881 opført paa den oprindelige Plads, alle Rudera fra den og Arkaderækken var tilstede.

Prof. Magnus Petersen har bestemt Alderen paa det ældste Kalkmaleri, en Arkaderække paa den nedrevne Mur, til Midten af det 14. Aarhundrede. Kapellernes Alder kan vist sættes til denne Tid. Det østlige Kapel, nu Sacresti og Lighus, har formodentlig været Guds Legems Kapel. 1427 skødede Kristen Michels sin Gaard til Guds Legems Lav, og da var Præsten Oluf Pedersen Oldermand for Broderskabet paa Falster.

Kirken er forsynet med 4 Messingkroner og en Krystalkrone. Altertavlen blev opsat 1618, i Chr. 4. Tid, da Dronning Sofie regerede over Falster. Den har det danske og mecklenborgske Vaaben samt 3 Tavler med de 10 Bud, Altersacramentets Indstiftelsesord og Fadervor. Navnlig Midtertavlen er udført kaligrafisk kunstnerisk. Et smukt stort Krucifiks i Korbuen er af ukendt Oprindelse. Prædikestolen er udført af Jørgen Rignis i Nakskov. I Stolens Felter er der Figurer af Johannes Døberen og de 4 Evangelister med deres Attributer, langs Trappen Moses, David og Elias. Stolen er skænket af Borgmester Laurids Pedersen Mønbo og Hustru Anna Christensdatter, den bærer Givernes Portrætter.

Bynavnet Stubbekøbing afleder Rhode af Stuff, et Særkøb. Arendt Berntsen siger: „*Stuff eller Stub, Særkiøb oc i Norge Theye, finnes med Ornum, en Deel eller en Mercke at være Synonyma eller Ord som betyde en Ting oc forbemeldt, skal være et, med Steen, Stobel eller Grøft, særdelis affskilt Stycke Jord oc Eyendom, oc icke at kand forstaais (som nogle ville) om den gandske eller almindelige Ager Jord oc Eng, til en Gaard eller Bye er liggende. Dog er den underskeed mellem Ornum, oc Stuff eller Særkøb,*

at naar Byemænd selff eige oc bruge saadant særligt Stycke Jord, da kaldis det Ornum, men dersom uden Byesmænd eye eller bruge det, da kaldis det Stuff eller Særkiøb i Gemenligst pleyer slig Jord at brugis til Byens Tyr, derpaa at underholde, eller pleyes deraf at tagis Øll til Bymænds bæste, saadanne en Deele rebis icke, men blifver den til bæste, der kiøbt hafver . . ."

Der findes netop en Tyrholm ved Stubbekøbing, hegnet med Sten og dybe Grøfter — Stobel betyder Stage. — Der er i Raadstuemøder ført mangen Strid om Byfogdens Pligt til at holde Tyr, tilsidst blev det endog 2 Tyre, og Stridighederne slutter, da ingen ved Besked med en Overenskomst, tinglæst $^{14}/_{5}$ 29, approberet af Cancelliet. Hvis denne Fortolkning af Bynavnet er rigtig, kan maaske heri søges en af Aarsagerne til, at Byen ikke er nævnt i Valdemars Jordebog. Den af Bering Liisberg fremsatte Formodning, at Kir-

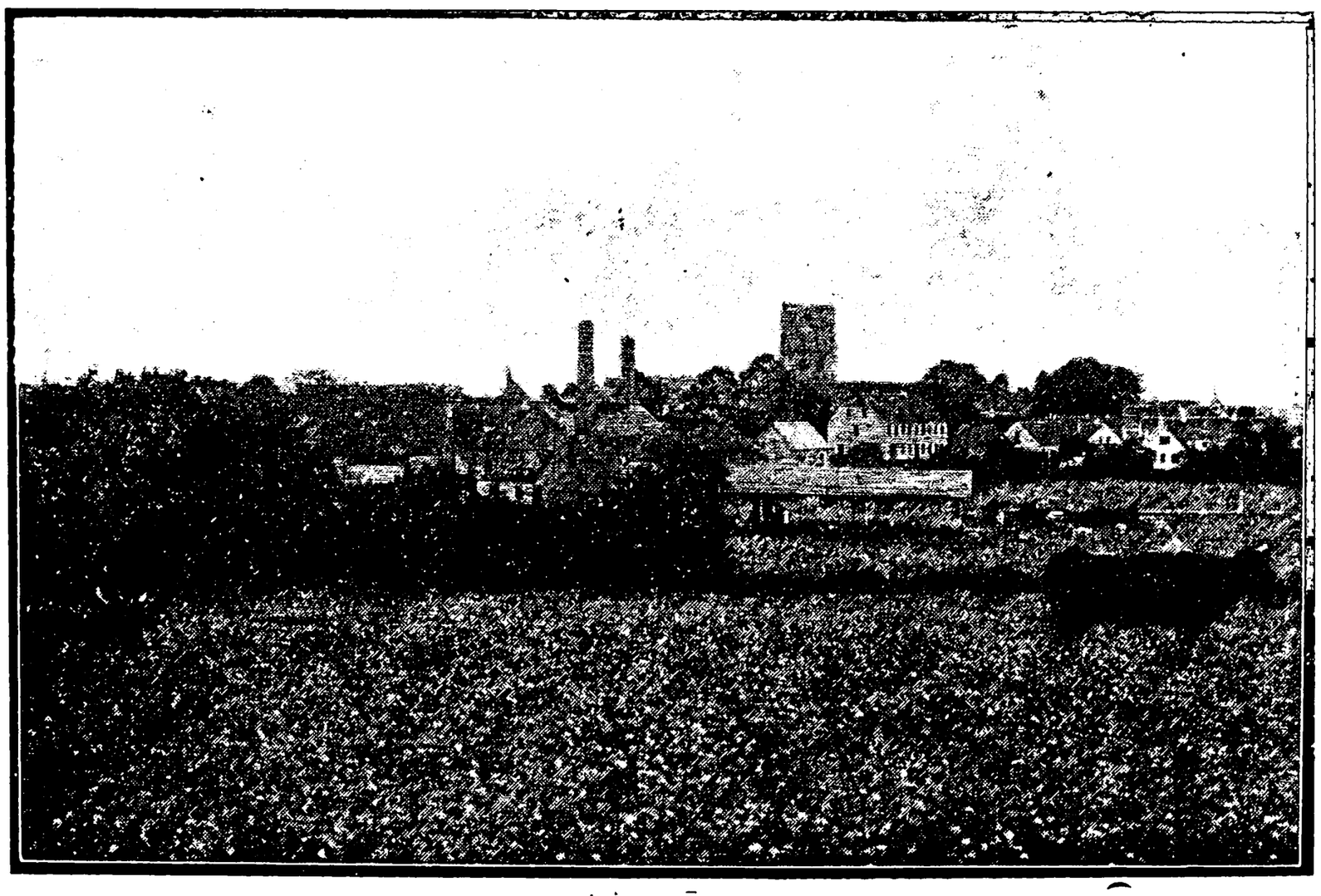

Parti fra Stubbekøbing: Tyrholmen.

kens Oprindelse skyldes en Stormands Gave, maaske Valdemar den Store, støttes foruden af hans Redegørelse maaske ogsaa af dette Særkøb af udenbys Mænd.

Stubbekøbings først kendte Privilegier er givne af Kong Valdemar Atterdag 1. Maj 1354, om det er Byens første, faar staa uafgjort; men allerede 1282 maa en Mand fra Cismar gennem Godekind Rød, en dansk Mand, skaffe en Erklæring fra Fogden (Advocatus) i Stubbekøbing. Byen har altsaa 70 Aar før de kendte Privilegier haft en Byfoged. I Privilegierne nævnes efter, at Byfreden er beskrevet, Markerne og endelig Græsningen. Byfredens Grænse begynder udfor Sønderport, den østlige Tyrholm nævnes ikke, maaske fordi den var et Særeje. Om Græsningen hedder det, at den har Borgerne haft i 100 Aar, den omfatter mere end Byens Jorder, mod Vest Faareskifterne i Lillebrænde og mod Øst Kongens 16 Jorder. Det er meget muligt, at det af Bering Liisberg fremdragne Brev af Byfoged Benzon, hvori det hedder, at Byens Oprindelse og første Privilegier skal være fra Valdemar den Stores

Tid og skænket, fordi Indbyggerne gjorde en vendisk Flaade i Grønsund stort Afbræk, indeholder en, nu tabt, men virkelig historisk Oplysning om en ældre Bylov.

Som tidligere nævnt, ejede Kongen 16 Jorder om Fribrødreaaens nedre Løb, lige Nord for sidste Kongsjord ligger Tyrholmen. I Wismar Stadsbog findes Vidnesbyrd om, at Stubbekøbing har staaet i Handel med denne By mellem 1280—1300, f. Eks. at Borgere i Stubbekøbing udlaane Penge til St. Nicolaj Kirke i Wismar. Aar 1289 i de første Dage af August maatte Nordmændene under Høvdingen Odin Hestkorn opgive deres Angreb paa Møen, de vendte sig mod Falster og hærgede Landet og nedbrændte Stubbekøbing. Erik Menveds Politik overfor de vendiske Byer har vel bidraget til hurtigt at oprejse Byen og give den ny Opkomst. Ved Siden af Handelen drev Byen Sildefiskeri, Falsterbo har sit Navn af, at det var Fiskeplads for Falstringerne.

Byens Vaaben, der er gengivet i det gamle Sølvsignet, der er Borgmester og Raads eneste Værdistykke, er et Skib, forsynet med en Mast med Raa og underslaaet Sejl uden Rigning. Forskibet er dækket af en Bak. Agterskibet er kendeligt med en tydelig Gilling, paa hver Side af Masten ses to Bukke, der af Bering Liisberg formodes at være brugte til at lægge Raaen i, naar den var nedfiret, for at Skibet kunde tjældes med Sejlet og saaledes danne Telt over den agterste Del af Skibet. Netop denne Type passer paa Fiskeflaaden ved Falsterbo. I Kong Olufs Brev til Stubbekøbing 1386, den 15. August, forbydes det at fortrænge Byemændene fra deres Leje ved Munkholm, som de har Aldershævd paa. Munkholm er en smal Halvø ved Falsterbo, som nu kaldes Revl. Frederik I giver 13. August 1523 en Mand en Bod, „som ligger norden op till thet pryttske fith og østen for Stubbekøbings Leje." Bønderne havde deres eget Leje, „Falsterbo Bondeleje", i 1494 havde Stubbekøbing 66 Boder derovre. Markedet i Falsterbo varede fra 24. August til 9. Oktober; saa snart Høsten var bjerget, gjaldt det om at komme af Sted. Det var ikke Fiskere alene, men Haandværkere, Smede, Bødkere, Mænd og Kvinder, Handelsmænd og Tjenestefolk, alt hvad der kunde forlade Byen maatte af Sted og arbejde derovre. Retten hvilede, og Visitatser maatte ikke holdes i Markedstiden. Det var ikke blot Fangsten, det gjaldt, men Nedsaltning og Handel med Hansernes Udsendinge. Ved Byttehandel skulde Staal, Klæde, Gryder, Øl, Pottemagerarbejde m. m. erhverves til mindst 1 Aars Handel og Forbrug. Endnu har Stubbekøbing sin Sildetid. I Grønsund og nærmeste Østersø kan der i gode Aar fiskes 45000 Ol Sild.

Gilder: I Købstads-Privilegierne 1354 gives der Post 4 St. Knuds Gildes-Brødre tredobbelt Vidnekraft. Man kan antage, at dette Gilde har omfattet Købmændene, medens St. Gertrudgildet, hvis Stempel findes i Nationalmuseet, har været overvejende Haandværkerlaug; et noget yngre Laugsegl for Skomagere i Ystad har St. Gertrud i lignende Gengivelse med en Kirke paa Haanden. St. Gertrud sammenblandes tidligt med en nordtysk hedensk Dødsgudinde. Skomagerlauget her i Byen maa have haft Bestemmelser om Ligbæring, thi Liglauget forbyder 1768 sine Brødre under Mulkt at bære Lig med Skomagerne, og 1807 giver Stiftamtmanden Skomagerlauget en Røffel, fordi de har nægtet at bære en Skomagerenke fra Fattighuset.

1500—1600:

Der berettes, at Stubbekøbing 1503 havde 600 Borgere og andet Sted 60 Skibe, hvilke Udtalelser Friis i Lolland-Falsters Historie, 2. Udgave, reducerer inabsurdum. Det er maaske ikke saa galt. Thi i 1536 udskrives en Skat af 1500 Mark Sølv af Byen, idet hver 20 Borgere sættes til 80 Lod. Efter denne Udskrivning maa Byen have ca. 375 skatteydende Forsørgere og et Folketal paa ca. 1500—1900 Indbyggere. Med Hensyn til Skibe, har Sildefiskeriet krævet en stor Flaade til Varers og Personers Transport fra og til Markedet, og naar Byen ved Stormfloden 1625 mistede 40 Skibe, Krejerter og andet stort og smaat Fartøj, saa er det meget muligt, den 1503 havde 60 Skibe.

1600—1700:

Stubbekøbing har ved Begyndelsen af det 16. Aarhundrede kulmineret, en svag Tilbagegang spores. Aarsagerne er nogen Krigsulykke, Sildefiskeriets Ophør og endelig, at Dronning Sofie tager fast Ophold i Nykøbing; saa kommer i det 17. Aarhundrede Stormfloden 1625 og Ulykken under Svenskekrigen 1659—1660. „Det er som en Storm, et vældigt, knusende Uvejr, der farer hen over den lille By ved de smilende Strande," siger Bering Liisberg. — Den 26. April 1659 kom en stor svensk Flaade, ca. 24 Orlogsskibe, vest fra ind i Grønsund og landsatte Tropper i Stubbekøbing, nemlig Carl Gustavs Garde, 2. Comp., Prengels Regiment, Greven af Soemesz Regiment, Oberst Dalwigs Regiment m. fl. Den 29. April forsøgte Philip af Sulzbach at gaa over til Møen ved Skansen ved Borrehuset. Møen forsvaredes af Oberstvagtmester Hans Schrøder, der havde faaet Kanonerne ved Grønsund over til Møen i sidste Øjeblik. I mere end en Maaned afslog Schrøder de svenske Angreb med store Tab for Fjenden; endelig den 29. Maj blev en svensk Styrke af Bønderne paa Bogø, som sagtens blev tvungne dertil, ført ad en Vadevej over Letten, og samtidig blev Møenboerne angrebne fra Kallehave og Grønsund, og dermed var Modstanden brudt. Før Overfaldet svarede Stubbekøbing Borgere Skat af 248½ Nat, efter Indfaldet kunde kun udredes 99 Nætter. Af Borgerne er 35 døde, 23 borte og 1 bortflyttet, 34 Gaarde er nedbrændt, medens 37 Gaarde og 2 Huse staar øde. De fleste af de døde er vel faldne under Forsøget paa at modsætte sig Fjendens Landgang, og den sejrrige Fjende har nedbrudt, hvad der har tilhørt dem, der var faldne med Vaaben i Haand. Byfoged Hans Wolsen siger: „*Det stod Gud bedrit ikke udi vores Magt og Vælde at hindre Fjendens Indfald, langt mindre kunde vi hindre Fjendernes haarde og ulidelige Skatter og haarde Krigspressurer, hvilke mange, som det forsøgte, aldrig skal kunne forvinde saa længe, de lever.*" I 1666 udtales i en Skrivelse fra Borgmester og Raad: „Vi er alene 10 Mand overblevne, som have Lifsmedel, Resten er Stakkarle, der mesten ved Dørene maa søge deres Brød."

Ja, Byen var knust, og Ulykken fortsættes; der tales om at nedlægge Købstaden, den mister Borgmester og Raad, Ret til at handle paa Udlandet og skal styres af en Byfoged alene. Foruden den udmærkede Byfoged Hans Wolsen, der ordnede Byens Financer og Skattevæsen samvittighedsfuldt i den tunge Tid, maa en Slægt af Skotter nævnes; den stammede fra Montrose Sogn og tog Montrose til Slægtsnavn. Den ældste var Jakob Villumsen

(Williambs), han døde 1640; hans Svigersøn, Borgmester Hans Anderson Montrose, der var Raadmand og ledende Mand under Svenskekrigen, og mod Slutningen af Aarhundredet hans Sønner Jacob og Alexander. Familien var velstaaende, et Minde om den er den store smukke Krone i Kirkens Hovedskib, skænket af Hans Anderson Montrose og Margrethe Williambs 1670.

1700—1800:

1672 havde Byen 511 Indbyggere, ved Aarhundredskiftet ca. 500, den har undergaaet store Forandringer med Hensyn til bebygget Areal. I Listen over Grundskat 1672 nævnes 53 øde Pladser, efterhaanden sammenlægges de med andre Naboejendomme, og der dannes store Matrikler, der bliver til det næste Aarhundredes store Købmandsgaarde, men store Tomter henligger ubebyggede til første Halvdel af det 19. Aarhundrede. Den gamle Liste over Skatter fra 1659 viser, hvor tæt bebygget den velstaaende By havde været i forrige Aarhundredes første Halvdel; den Gang vendte mange Huse Gavlen mod Gaden i Mangel af tilstrækkelig Facade.

Ved Aarhundredskiftet var Alexander Montrose den førende Mand, han var en Tid Consumptions-Forpagter og tillige Forpagter af Skørringe. Tillige var han Borgernes Hovedmand, han stiftede Liglauget, der bestaar endnu og har Protokol lige fra Stiftelsen. Et andet Laug var Skomagernes, der har Protokol fra 1740, men denne er Fortsættelse af en ældre, som mangler. Skræderne havde ogsaa Laug, men jeg har kun set Bindet af Protokollen, Resten er borte. I danske Atlas omtales en blomstrende Pottemager-Virksomhed, som havde sin Afsætning over hele Stiftet, endog til Tyskland. Endvidere var der nogle Pibemagere, som lavede Kridtpiber, Virksomheden var saa stor, at den næsten kunde kaldes en Fabrik. Materialet, Kridt, fandtes i Ler i en Sænkning Syd for Byen, Vest for Tyrholmen, her findes Kridt i store Stykker. Leret til Pottemagerne fik man udenfor Mølleport i Lergraven, som i 1861 solgtes til det Claessenske Fideicommis for 800 Rdl.

Vigtigst var selvfølgelig Handelen; her maa nævnes Ditlev Flindt, en Købmands Søn fra Nykøbing, som blev Borger her ca. 1706 og var Købmand over 50 Aar. Han var en særdeles agtet Mand, der altid omtales godt, hans Datter Anna blev gift med Købmand Lars Staal, der 1735 vendte hjem efter at have været i Trankebar som Assistent med asiatisk Compagnis Skib „Cronprinds". Chr. N. Benzon kom hertil 1716, gennem sin Morfader Richard Williamson i Stege var han besiægtet med Montroserne, som tage vel imod den unge Slægtning, han blev ført frem af dem og blev baade Byfoged og Borgernes Hovedmand i én Person. Jørgen Stadager var gennem Giftermaal i Slægt med Alexander Montrose. Hans Kjende formodes at være her fra Landet ligesom Stadager.

Over disse Købmænds Handel har vi en Oversigt i Eksporten 1749:

	Rug Td.	Byg Td.	Malt Td.	Ærter Td.	Hvede Td.	Flæsk Pd.
Ditlev Flindt.....	782	230	10	141	99	2713
Jørgen Stadager	427	150	16	267	120	1264
Chr. N. Benzon	427	166	8	102	92	600
Hans Kjende	708	341	6	71	34	420
Jens Benzon.....	37.	14				

Ialt 4658 Td.

Endvidere er der paa Stubbekøbing Mark og Kongens 16 Jorder avlet 24150 Pd. Tobak. En Kultur, der senere viste sig ufordelagtig og efterhaanden opgaves, den er dog til Stede endnu 1778. Om Haandværkerne ved vi Besked om Skomagerne; der var til Tider indtil 25 Mestre, hvoraf dog nogle privatiserede og dyrkede deres Jord eller Sejlads, navnlig Pramføring. En afdød Laugsmester har fortalt mig, at Mestrene med Folkene arbejdede stadigt paa Oplag og afsatte deres Produkter paa Markederne, helt over til Fyn. Til saadan Rejse fyldte Mester Lageret i Tværsækken, og saa red han ud til Markederne og afsatte Varerne. Af en Strid, nævnt i Laugsprotokollen, om en Mester, der havde købt 50 Par Støvler paa et Marked paa Fyn og taget Lageret hjem, faar man en Antydning af, at Handel og Haandværk her gik sammen. Nogle af de gamle Mestre skal her nævnes. Jokum Abrahamsen, Stamfader til Familien Schultz, Jens Piilsmed, Stamfader til en Familie Neble, og Jens Rasmussen, Stamfader til en anden Familie Neble, en Descendent nu Redaktør af Pioneren i Omaha. Paa Markederne var disse Navne velkendte som Stubbekøbing-Mænd. Navnet Piilsmed kan følges tilbage til 1660, det maa være et Tilnavn, der har sin Oprindelse i en middelalderlig Profession. Der var ogsaa Knivsmede her, en Gade havde Navn efter dem. Den 6. Decbr. 1765 fik Jacob Kølle Bevilling som Farver og Katuntrykker. Den 9. September 1766 led Stubbekøbing et stort Tab, Kongens 16 Jorder blev solgt til Prins Carl af Hessen og dannede Grundlaget for Hovedgaarden Carlsfeld. Fra Arilds Tid havde disse Jorder været forpagtet til Stubbekøbing-Borgere og dyrket af disse. Naar undtages Afgiften til Byfogden, gik al Indtægt tabt for Borgerne. Der blev holdt en Tyr paa Skipperholmen, formentlig for Brugerne af de 16 Jorder.

Ved Midten af Aarhundredet var der kommen ny Mænd til. I Præstens Gaard, en gammel 2 Stokværk høj Bygning ved søndre Side af Torvet, var der den 5. September 1751 Barnedaab. Forældrene var Præsten, tidligere Grønlands Missionær, Alsbach og Hustru Christine Egede. Barnet blev frembaaren af Mdm. Wiby. Fadderne var Mdm. Stadager, Jomfru Inger Benzon (senere Fru Aagesen), Jomfru Fro Staal (senere Fru Scheel), Biskop Hans Egede, Sgre Ditlev Flindt, kgl. Forvalter Wiby, Byfoged Benzon og Consumptionsforpagter Jørgen Scheel, Barnet blev døbt Hans Egede. Denne lille Begivenhed fremføres for at vise en Samling af Byens Borgere ved en festlig Lejlighed.

Ved Flid og Dygtighed og Sparsommelighed er der trods trange Tider tjent Formuer i første Halvdel af Aarhundredet, og der kommer Anvendelse for dem. Jeg maa her nævne Kammerraad Chr. Kehlet, kgl. Forvalter i Stubbekøbing Distrikt. Ved Krongodsets Salg 1766 forsøgte han at skaffe Bønderne Selveje, han købte Gundsemagle By som Kautionist for Bønderne, men disses svigtende Selvtillid bevirkede, at Kehlet maatte beholde Byen, som han da lod gaa ind i det af ham købte Stangerup Gods. Kehlet havde den Sorg 1754 at miste sit eneste Barn, en Datter. Til Minde om Kehlet, der døde 1768, lod Controleur Hans Borg sætte en Marmortavle over sin Port: „En død Vens Æresminde 1768“; den sidder stadig paa den smukke Bygning. Ved Fru Kehlets Død 1785 blev Godset solgt ved Auktion. Ved snilde Manøvrer paa Auktionen lykkedes det Jørgen Scheel, med sin Svoger Ditlev Staal som

Kautionist for Bønderne, at faa disse gjort til Selvejere; der var nemlig andre interesserede paa Auktionen, Præsten i Aastrup og Chr. Hineheldey fra Ourupgaard. Det var saaledes, Kehlet havde ønsket det. Til Forstaaelse af, hvor store Formuerne var her paa den Tid, kan jeg oplyse, at Kehlets ved Skiftets Afslutning var 86,972 Rdl. 1 Mk. 0 Sk. Formuen blev delt lige mellem Ægtefællernes Slægt. Kehlets gik til hans Slægt i Ærøskøbing, Fruens med Halvparten til hendes Søster Fru Jørine Jæger, hvis Søn købte Kehlets Ejendom og Magasin, der atter ved Auktionsskøde efter Kbm. Jæger 1815 købtes af Etatsraad Stampe, Skørringe (i dgl. Tale Stampes Magasin og Jægergaarden).

Ditlev Staal, Byens største Købmand, forsøgte at købe Kallehave Gods, men det blev Peder Johannsen, der blev Ejer. Senere købte Hofagent Ditlev Staal Klintholm Gods paa Møen, her døde han under et Sommerophold 22. Juli 1797. Der var god Købstad-Politik i at faa Bønderne til Selvejere, thi alle Afgifter betales med Korn og Landprodukter i Købstaden. Dette medfører ny Bestillinger. Købmand Viborg bliver Overmaaler, og der ansættes tillige 2 Undermaalere, den ene, Hans Fogt, havde Ejendom paa Torvet, som senere blev Købmand Wulffs. Viborg tjente ved sin Bestilling en stor Formue, han opgiver 1786 sit Borgerskab som Købmand og gaar saaledes ud af al borgerlig Næring og Tynge. Viborg byggede sig en særdeles smuk Ejendom i Vestergade; et Billede, der findes optaget her i Bogen, en Tegning af Storstuen, findes i Stubbekøbing gennem Tiderne. Desværre har denne Ejendom i de senere Aar lidt meget ublid Behandling. En Del af Viborgs Formue blev skænket til Kirken og en Del gik i Arv til Partikulier Elvers, der for sin Hustrus Slægt (Descendenter af Jens Piilsmed) stiftede Elversminde, og ellers indsatte Byen til sin Universalarving.

I 1792 udskibes herfra:

Jørgen Scheel	2321 Td.
Samuel Jæger	217 -
Hofagent Ditlev Staal	5842 -
Niels Benzon	2927 -
	11300 Td.

1779 faar Byen Distriktschirurg, Licent. med. G. Koch, og samme Aar oprettes her Posthus, Posten maatte tidligere hentes og afleveres til den kgl. Post, naar den kørte gennem Nr. Alslev. 1794 faar Byen sin første Jordemoder, Elisabeth Jensen. Mod Slutningen af Aarhundredet, 1791, afløstes den dygtige Byfoged Scheel, med Hs. Maj. udtalte Velbehag over hans lange og tro Tjeneste, af Prokurator J. N. Canariis, der levende interesserede sig for Landbruget; det lykkedes ham trods en Del Modstand at faa Jorden udskiftet 1797. Med Hensyn til Manufakturhandel og Skrædere henvises til Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog 1913—14; som det var i Nykøbing, var det ogsaa her.

1800—1900:

Forrige Aarhundrede begyndte med 511 Indbyggere, 1769 494, i 1801 havde Byen 467 Indbyggere. Med andre Ord, Byen har samme Størrelse som ved forrige Aarhundredskifte. Om Byens Udseende ved denne Tid haves en Del Oplysninger, de falder omkring denne Tid, men ikke absolut ved nævnte

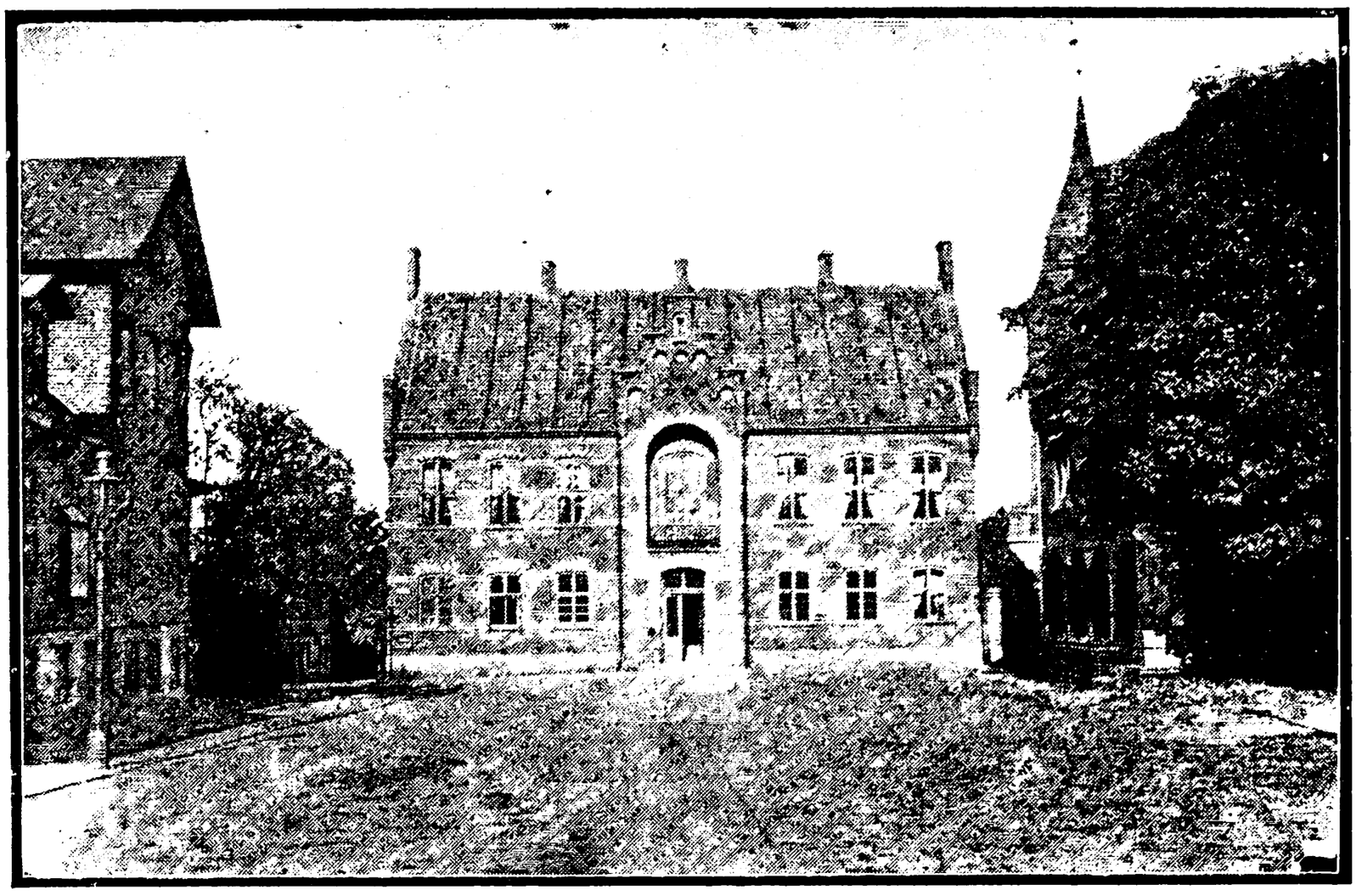

Torvet med Raadhuset.

Aar. Byen har ingen Havn, al Losning og Ladning foregaar ved, at Vogne kører ud i Stranden og afleverer eller modtager Varerne fra Pramme, der ror ud til Skibene. Om Gaderne siger Hans Staal, at man med tom Vogn meget ubekvemt kan passere dem, endsige med Kornlæs og deslige 1815—18 blev Brolægningen udført, hver lagde Bro fra sit Hus til Rygstenen i Gaden; Købmand Schiernoff, Formand for de eligerede Borgere, skaffede Stenpikkere til Byen, som man kunde faa til at besørge Arbejdet. 1816 anlægges en ny Vej til Alslev. 1822 fornyes Vejen til Fribrødre. Byen faar et Gæstgiveri efter Postdirektørens Forlangende, i 1814 et Apothek. Torvet var mod Syd begrænset af en 2-Etages Bindingsværks-Bygning, der i ca. 150 Aar var Præsternes private Ejendom og Bolig. Øst for denne Bygning laa Arresthuset, om dets Tilstand fortæller et Forhør. 3 Haandværkere og en ung Svend blev indsat i Arresten paa Grund af løftet Stemning. Den unge sad og græd over sin Ulykke, de 3 dansede, saa Bilæggerovnen faldt fra hinanden; de dansende flk travlt med at pille Pladerne ned og sætte dem til Side, derpaa spadserede de gennem Aabningen til Vægterens Køkken ud i Byen, den angrende gik samme Vej bag efter. Overfor Arresten laa Skolen til 1740, den latinske Skole, nu den danske.

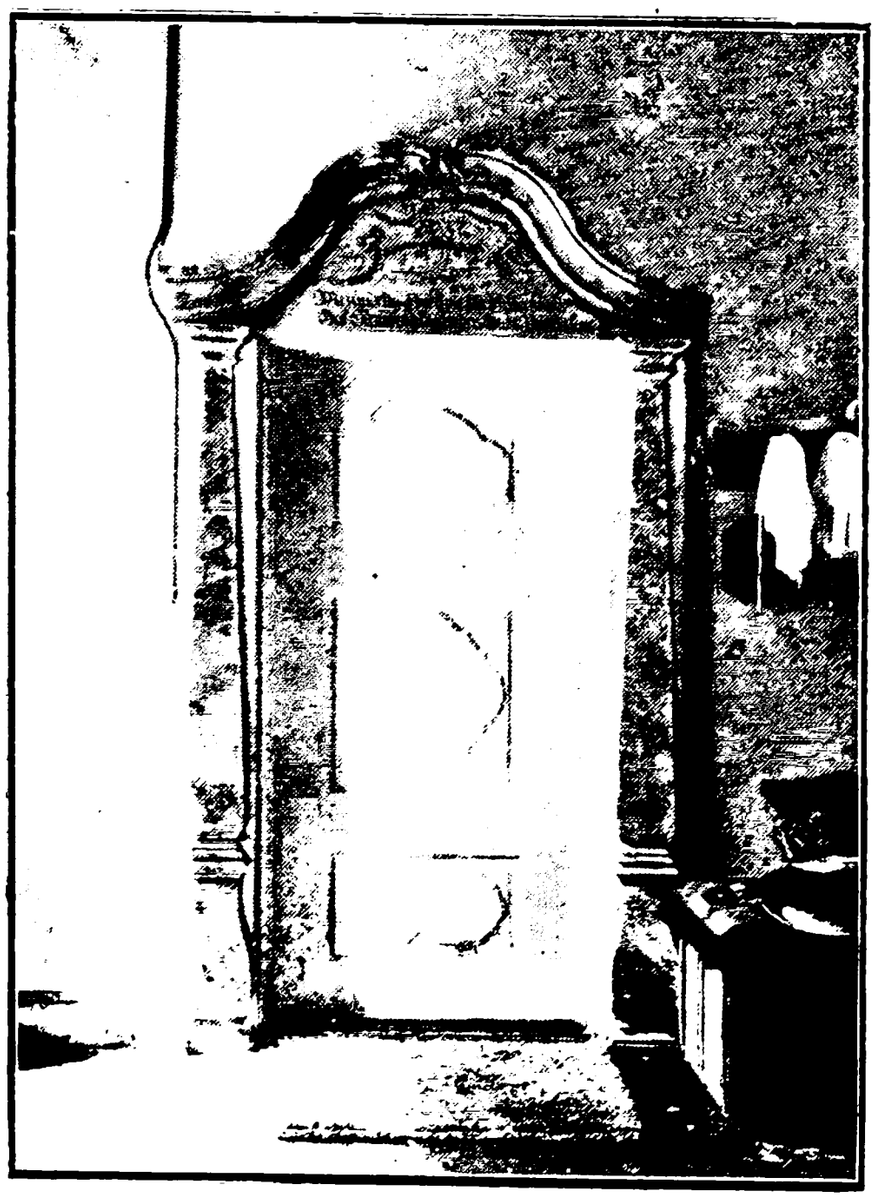

En smuk gammel Dør i Hans Borgs Gaard.

Bag Præstens Gaard nede ved Ringgaardsstræde var der en Del vandfyldte Grave, her havde Pibemagerne hentet deres Materiale. Langs Kirkegaarden var der en 2½ Alen høj Mur af Sten, klinet og hvidtet, dækket med

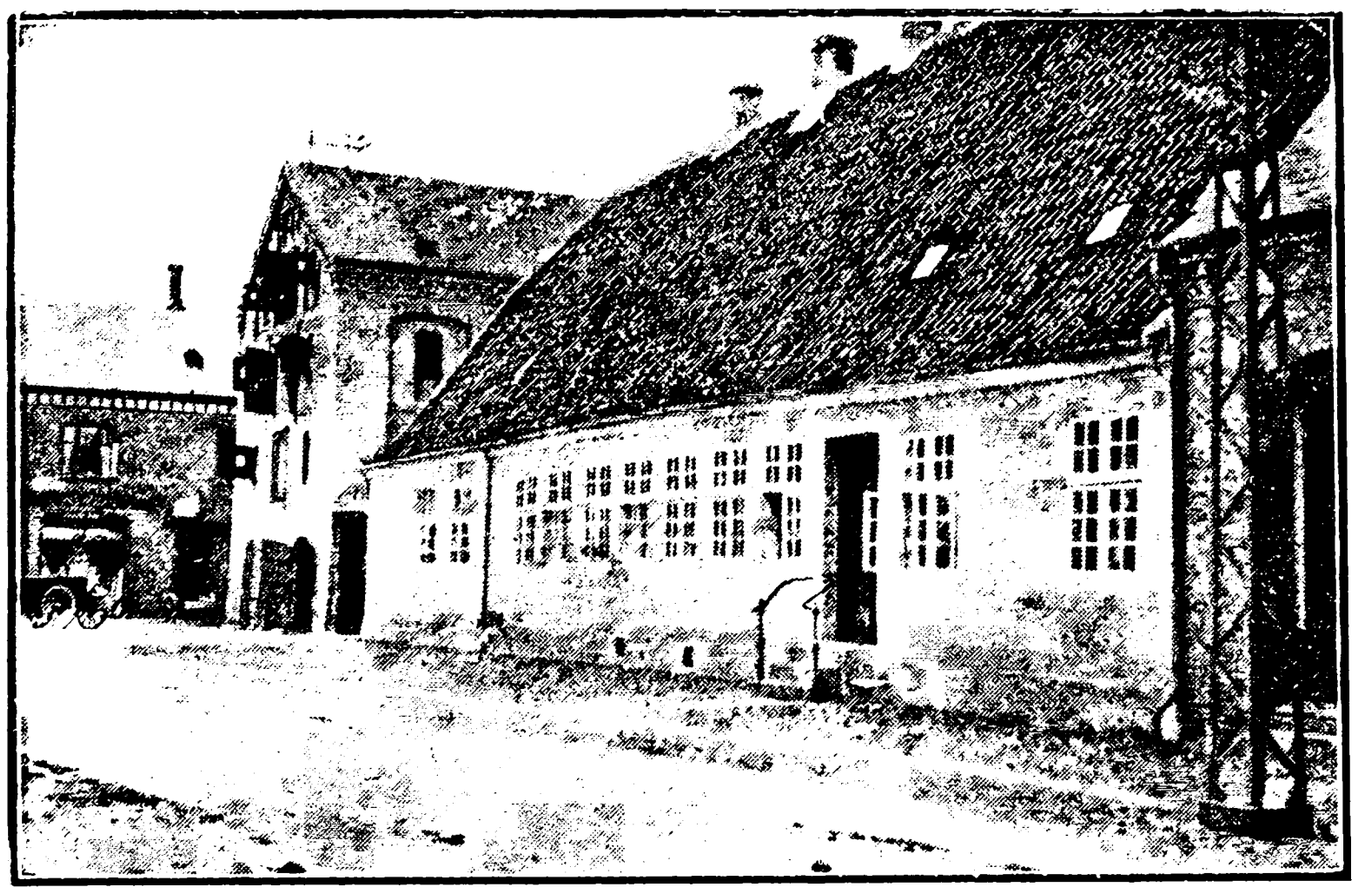

Hans Borgs Gaard.

røde Tagsten, med en lille Laage ud mod Torvet. Den nordre Side af Torvet blev afsluttet med en 2 Stokværk høj, graa Bygning med et Lindetræ uden for Bygningen, den tilhørte Familien Benzon, oprindelig var den Montrosernes

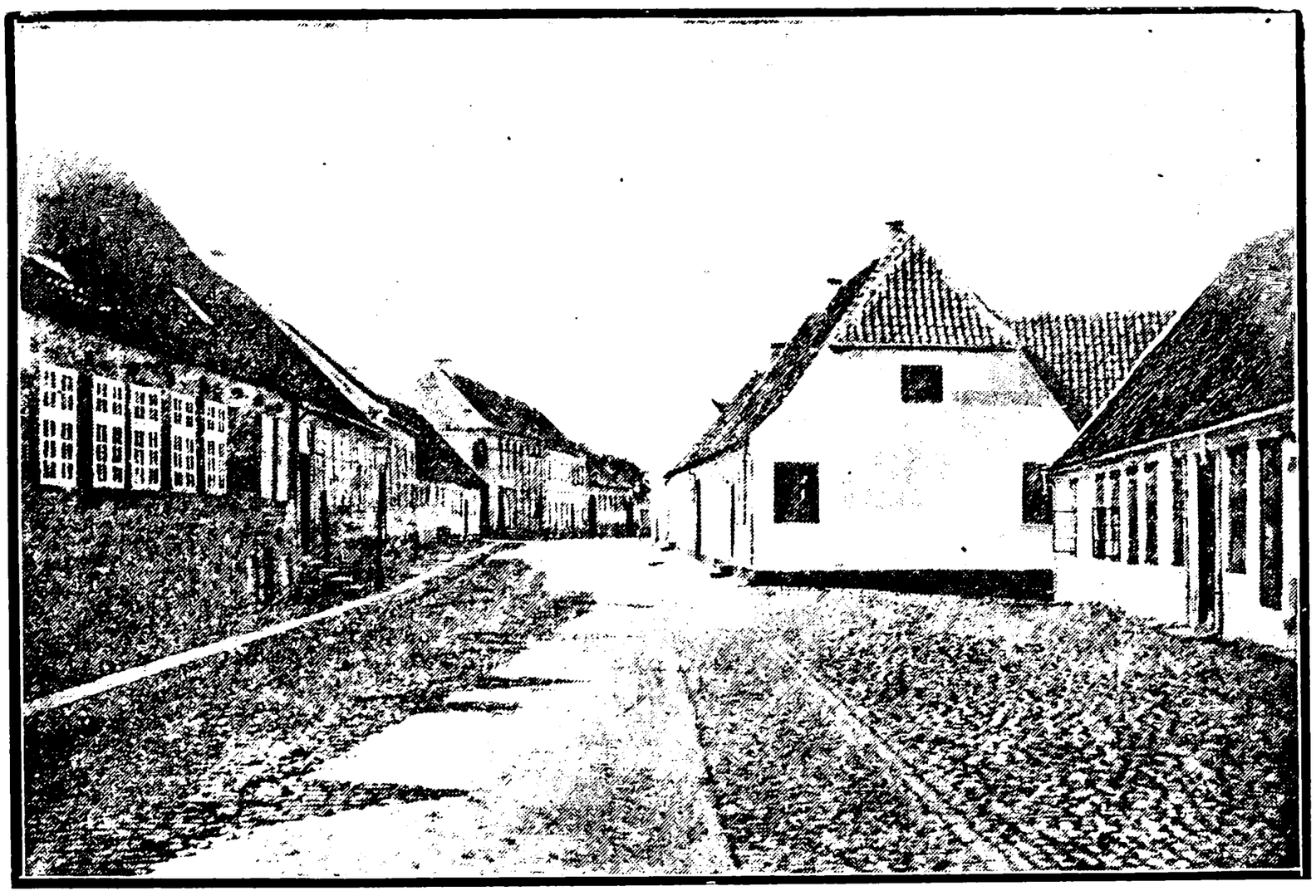

Viborgs Gaard.

Gaard. Her ligger nu Raadhuset, opført 1860. Klokkerpladsen havde paa begge Sider samme Hegn som Kirkegaarden mod Torvet. Det østlige begrænsede den gamle katholske Præstegaard med den over 1 Td. Land store Grund. Denne Præstegaard brændte 1638, blev atter fuldstændig ødelagt 1660,

og nu var den, naar nogle værdiløse Bygninger undtages, en Byggegrund. Ud mod Klokkerpladsen var der mod Nord Hovedindkørsel til Kirken. Helt mod Øst, mellem Grønnegade, Møllegade og Møllestræde, laa ligeledes en stor Grund ubebygget, ligeledes stammende fra 1660. Og mod Vest var Carréen, Vestergade, Rosenvænget, Elversvej, Friheden, en med Stengærde hegnet Plads mod Stampa Magasin og Maanedsleutenant Ells Købmandsgaard; alle Bygninger paa denne Carré blev nedbrændt i 1660 af Fjenden.

Af Bygninger i Byen kan nævnes den af Controlleur Hans Borg byggede smukke Gaard i Vestergade (nu Trojels) med førnævnte Marmorplade, den er den mest velholdte af det 18. Aarhundredes Gaarde. Dørene, der er indfattede i smukke Rococo Gerichter, har Felter med Fyndsprog, og Lofterne er dekorerede med smukt Stukarbejde. Overfor denne ligger Viborgs Gaard,

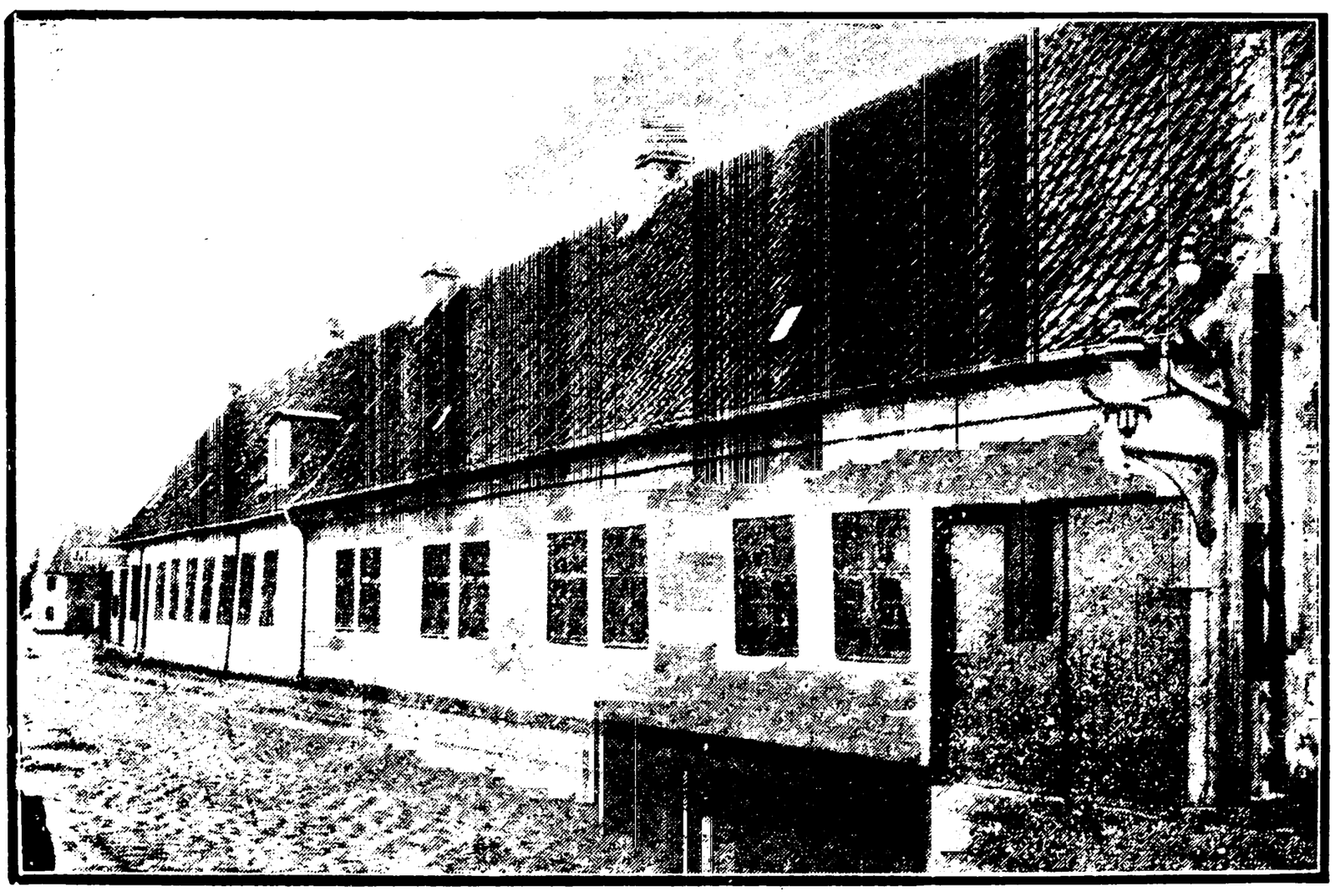

Ditlev Flindts og Ditlev Staals Gaard.

længere mod Vest, paa Gadens Nordside, kommer Apotheket, derefter Ditlev Flindts Gaard (nu Lauritzen og Maler Lund) og tilsidst ved venstre Stræde Jørgen Scheels Gaard. Traditionen siger, at samme Bygmester har bygget Hans Borgs, Viborgs og Jørgen Scheels Gaarde. Stubbekøbing har haft dygtige Bygningshaandværkere paa den Tid.

Byen var lukket med 3 Porte, Mølleport i Øst, Sønderport ved Jernstøberiet, der ligger paa den Plads, St. Jørgensgaarden sandsynligvis har haft. Gammel Tradition i den Benzonske Familie, der ejede Vænget der, og nogle der fundne Rester af gl. Kakler og Sten at en middelalderlig Bygning tyder herpaa. Vesterport afsluttede Vestergade. For Elversvej var en Stakitport. Der var Stakit om Byen ud mod „Friheden“ og svære Stendiger ved Stranden. Byens Udstrækning har ikke været større, og naar forskellige Forfattere taler om, at denne har været større, begrundet paa fundne Rester af tidligere Bebyggelse, maa disse Fund henføres til Tomterne fra 1660, af hvilke jeg har antydet de største. „Friheden“, skænket af Kong Hans, laa som en Fælled

uden om Byen, her græssede Smaafolks Geder, Faar og navnlig Gæs; efter de sidste sankede man Fjer, ligesom Aks efter Høsten, i Poser eller Forklæder. 1828 blev den udparcelleret som Haver til Ejendommene. 1 til hver.

Byens Mænd. I 1812 kom Lorenz Jacob Benzon hjem og indtraadte i Moderens Forretning, som han overtog 1815, da han blev fuldmyndig; som alle Købmænd havde han Agerbrug, Brænderi og Handel med alle Slags Varer, Manufaktur, Urtekram, Isenkram, grove Varer o s v. Han kastede sig særlig over Kornhandelen og nøjedes ikke med Stubbekøbings Opland, han handlede over hele Falster og en stor Del af Østlolland. Kraftig og flittig var han, meget tidligt oppe, ofte var han ude paa Forretningsture langt ovre paa Lolland, før de andre Købmænd var oppe hjemme i Stubbekøbing. Han havde et udmærket Efterretningsvæsen og derigennem et Overtag over

Parti af Vestergade, tilhøjre Jørgen Scheels Gaard.

for andre Købmænd. Det var før Telegrafens Tid, den Gang gjaldt det om at have gode Heste og paalidelige Ryttere, Benzon var en af Danmarks største Kornhandlere I sin Optræden var han velvillig og forekommende og redebon til at yde Hjælp til de mange, som henvendte sig til ham. I 1823 blev han valgt til Formand for de eligerede Borgere, og han tog virksom Del i Byens Sager. I 1833 blev han Konsul, i 1839 Agent Det er netop paa den Tid, Byens Havn med et Brohoved er færdigt. Staten har ydet Laan hertil. 1846 optog han sin Søn, C. B. Benzon, i Forretningen, i 1857 overdrog han denne hele Forretningen. I de sidste Decemnier af dette Aarhundrede overdrog C. B. Benzon efterhaanden de forskellige Brancher af Forretningen til Th. Trojel, og nu fortsættes den under Firma Trojel & Hjorth. Landbruget beholdt Benzon til sin Død og drev det intensivt og mønsterværdigt.

I 1801 kom W. M. Wulff hertil fra Mecklenburg-Strelitz og begyndte en Forretning, som han snart faar etableret i tidligere Undermaaler Fogts Ejendom paa Torvet. Det er svære Krigsaar, der kommer i den nærmeste Tid, i

1807 forbydes det at have Lys i Vinduer, der kan ses fra Stranden. Der etableres Strandvagter, et Skib bliver taget af Englænderne i Grønsund, Mandskabet lod de gaa i Jollen. Fartøjerne søger ind til Pælene ved Byen. En Veksel paa Kristiania maa protesteres her, da al Forbindelse er afbrudt. Nu begynder Kaperkrigen og dermed Prisernes Opbringelse her, og det sker hyppigt. Med al denne Trafik følger ogsaa Købmænds Medvirkniug, og her træffes Wulffs og Hans Staals Navne ret ofte. Senere, i 1815, lejer Wulff Jord ved Friheden til en Maltovn, Borgerne tør for Brandfare ikke have den i Byen. Wulff døde temmelig ung, 1833, og Forretningen overtages af P. W. Wulff, en intelligent og af offentlig Virksomhed stærkt optaget Mand, der fra 1856—59 var Medlem af Landstinget. Forretningen led noget under hans offentlige Arbejde, og maatte, da hans Søn, P. W. Wulff, i 1865 overtog den,

Dosseringen.

helt omlægges. P. W. Wulff jun. deltog i Krigen 1864 som Officersaspirant, han kæmpede paa Als og var den eneste Befalingsmand ved Kompagniet, der var levende, da dette kom ud af Fægtningen, han førte Resterne til Hørup Hav og afleverede det i Svendborg. Senere blev han Lieutnant. Forøvrigt havde han ikke Tid at ofre paa Militærvæsnet, Forretningen krævede hans fulde Arbejdskraft. Han var i Besiddelse af resolut og korrekt Optræden og streng Retfærdighed, han førte Forretningen frem til en sjælden Størrelse i Forhold til Byens. Han arbejdede strængt og ihærdigt og fik alt i god Gang, og først da tog han fat paa det store Arbejde for Byen, som han fik udført. I 1883 fik han med Købmand Boas senior dannet „Dampskibsselskabet Stubbekøbing". Han var ogsaa den, der først rejste Sagen om at skaffe Byen et Lystanlæg. I 30 Aar var han Medlem af Byraadet, hvor hans Arbejde navnlig faldt i Kasse- og Regnskabsudvalget, i Havne- og Vejudvalget. Ved Forretningens 100 Aars Jubilæum lod han, blandt flere andre gode Gaver, Hr. Slotsforvalter Bering Liisberg indsamle og bearbejde, hvad der i ældre

og nyere Dokumenter maatte findes til Oplysning om Byens Historie. Dette Arbejde udgav han under Titlen „Stubbekøbing gennem Tiderne“. Han var saa levende interesseret i sin By og dens Skæbne, at denne Gave ved Jubilæet med Rette staar som et Minde om den gode danske Mand, han var, og om hans store Kærlighed til sin By og sit Land.

I 1851 tog Ole Christoffer Boas Borgerskab som Købmand og etablerede en Manufakturhandel her i Byen; han var nøje kendt med sin Fødeøs Bønder og de Fordringer, alle Dele af Nationaldragter krævede, brogede Tørklæder, Lin, Baand m. m. De alm. Købmænds Forretninger ophørte ved den Tid at føre Manufakturvarer, og Boas var dygtig og driftig, han anlagde sin Forretning efter Stedets Krav og fulgte godt med i Udviklingen, blev ogsaa Indehaver af en anerkendt førende Forretning Naar han begyndte sit aarlige Udsalg, var der Marked i Stubbekøbing, til det Udsalg kom man langvejs fra. Stille og bramfri var han i Væsen, han interesserede sig meget for de smaa i Samfundet, var hjælpsom og raadgivende for mange. Sammen med sin Ven, Lægen Fr. Rostrup, fik han gennemført en Alderdomskasse, der holdt, hvad den lovede — men endda ved dygtig Administration havde opsparet en lille Kapital, der overgik til en Sygeplejeforening, mod at denne opfyldte de endnu paahvilende Forpligtelser. De to Mænd arbejdede ogsaa troligt med at lede Børneasylet, saaledes at dette kunde blive en selvejende Institution, og de naaede et godt Resultat. Udenfor Næringslivet maa jeg nævne Lærer R. C. Andersen, han blev dimmiteret som Lærer med udmærket i alle Fag, det højeste, der kan naas. Hans udmærkede Arbejde som Lærer maa her udelades. Men Byen kan takke denne Medborgers Utrættelighed, Indsigt og Kundskaber for, at vi fik det Lystanlæg, vi har. Med ganske smaa Midler fik han dette Arbejde udført, han forstod ved Bekendtskab og Henvendelser at faa Medborgere til at yde gratis Kørsel til belejlig Tid, og det Classenske Fideikommis, Hesede Plantage og botanisk Have til at skænke Planter. Med personligt Arbejde og god Anvendelse af Arbejdskræfter forstod han at have Jorden parat til at modtage Gaverne, saa det hele trivedes vel. Saavel parkmæssig som botanisk set er Anlægget en Pryd for Byen, og Medborgere har ogsaa anerkendt Grundlæggeren ved at rejse ham et Minde her. Efter at have berettet om Handelens Mænd er det rimeligt at vende sig til Haandværket I 1807 fik Mathias Hallengreen Borgerskab som Gørtler, denne Forretning fortsættes gennem hele Aarhundredet, efter M Hallengreens Død af Faxø, der var en dygtig Haandværker med stor Lyst og god Evne til Eksperimenter, han udtænkte og udførte den første Motor her i Landet, den var ikke en Eksplosionsmotor, men den dreves med en Lampe. I en Cylinder fandtes et Stempel, Luften foran dette fortyndedes ved at bortbrænde Ilten, det ved denne Proces og Opvarmning opstaaede Vacum sugede nu Stemplet fremad, medens samtidig kold Luft, drevet ind paa Stemplets modsatte Side, drev dette fremad. Der var for at komme over Dødpunktet to vekselvis virkende Cylindre. Motoren gik, men den præsterede temmelig ringe Kraft. Kong Frederik VII gav Faxø kgl Tilladelse til at fremvise sin Opfindelse; Etatsraad Hummel omfattede Opfindelsen med stor Interesse og foranledigede en større og kraftigere bygget af Faxø. Her lærte P. W. Hallengreen og deltog med Liv i denne Opfindelses Tilbliven. Et med Forretningen drevet Bøssemageri gav

Anledning til at udføre Præcisionsarbejde. Efter Faxø overtog Hallengreen Forretningen, og da Gasværket kom i 1863, blev Hallengreen Anborings- og Gasmester, han fik Reparationsarbejde ved Maalerne, lavede først enkelte Dele og tilsidst helt ny Maalere. Denne Virksomhed fortsættes nu i Maalerfabriken A/S P. W. Hallengreen & Søn, der er Indehaver af mange Patenter, som Hallengreen og hans afdøde dygtige Søn Helmuth har udtænkt og udført. A. C. Rasmussen nedsatte sig 10. Juni 1836 som Møllebygger her i Byen, i 1845 begyndte han at bygge Hestemøller og Kærneværker, i 1852 oprettede han et Jernstøberi, som han havde god Brug for i sin Virksomhed. Med Grundlæggerens Søn, C. C. Rasmussen, fik Virksomheden Udvidelse til at omfatte Landbrugsmaskiner af forskellig Art. I 1866 begyndtes der med Saamaskiner, der ved et Tandhjuls Indstilling var i Stand til nøje at udmaale

Søbadeanstalten.

Sæden til et vist Areal. Maskinerne var gode nok til Korn, men Sæd, som Kløver og Græsfrø, af ulige Størrelse og Vægtfylde krævede ny Opfindelser, ogsaa disse lykkedes det at fuldføre med præcis Maaling. En Række Patenter beskytter Fabrikaterne, der ikke alene solgtes over hele Danmark, men Afsætningen gik ud i Evropa, ja, selv til Sydamerika er der sendt en Del. Solidt, nøjagtigt Arbejde var Firmaets Reklame. I denne Fabrik blev i 1872, paa Initiativ af Dyrlæge H. Jensen, fremstillet den første Centrifuge. Vi omtalte Pottemageriet i første Halvdel af det 18. Aarhundrede; efter lang Hvile optages Virksomheden igen 1878 af Hasforth Larsen, der fik dannet en stor Virksomhed med Afsætning til hele Falster, Møen og Østlolland. Hasforth Larsen har med Held fremstillet mangefarvede Glasurer, endog en Del Platter er lavet paa Fabriken. I Slutningen af Aarhundredet byggede Havnen en Bedding og hertil knyttedes et Skibsværft, der ejes og ledes af Skibsbygmester Otto Hansen; her er bygget og solgt 16 Skibe, men det største og vigtigste Arbejde er Reparation.

Vi begyndte med at nævne Byfogden, „Advocatus“, 1282, som den første Person, vi ved var bosiddende i Stubbekøbing; lad os saa slutte med den sidste Byfoged for Byen alene. Den 18. Februar 1856 udnævntes Auditør paa Christiansø M. C. V. Oxenbøll til Byfoged i Stubbekøbing, hele Jurisdiktionen var Købstaden og intet videre. Efter kort Tids Forløb blev det overdraget Oxenbølle at lede Delingen af Falsters Birk i 3 Herreder, og i Januar 1859 udnævntes han til Herredsfoged i Stubbekøbing Herred. Som Byfoged fungerede han som Magistrat og stod saaledes i nærmeste Berøring med Borgerrepræsentationen. Ved Kommunalordningen blev han 1869 Borgmester. Paa Grund af disse Udnævnelser kom Oxenbøll til at lede og grundlægge hele den administrative Virksomhed i Stubbekøbing, og han gjorde det udmærket, saaledes at hans Eftermænd har fulgt hans Spor uden nævneværdige Ændringer. Oxenbølle var ung, da han kom hertil; paa sine daglige Rideture færdedes han rundt i Jurisdiktionen og kendte alt af eget Syn. Han var en velvillig Raadgiver for alle, og han ydede gerne gratis Bistand til dem, der trængte til det. Hans Embede var Sportellønnet, og derfor var han i Stand til at gaa i Spidsen med Bidrag, hvor saadanne var ønskelige, og han havde en aaben Haand. Hans politiske Virksomhed som Landstingsmand fra 1870 gjorde det let for ham at skaffe sig dygtige tekniske Raagivere til hans kommunale Virksomhed, og paa Grund af hans lange Ophold i København var det let for ham at ordne mange Sager for Byraadet der. Under hans Ledelse fik Byen Fattiggaard 1858, Gasværk 1863, Sygehus 1862, Kirken restaureret 1881—82, Raadhus 1860 og Lystanlæg 1881 samt gentagne Udvidelser af Havnen og Dosseringen langs Stranden. Sine store Evner stillede han til Byens Raadighed og virkede altid for dens Bedste. Almindelig afholdt af baade Land og By nedlagde han sine Embeder 1888.

Byens Topografi nu er der ingen Anledning til at omtale, kom selv og se.

Ejendommene er 1916 takserede til Ejendomsskyld for 4,968,000 Kr., 1917 vurderede til Brandassurance for 4,998 238 Kr. Borgernes Formue er ansat til 4,864,600 Kr., deres Aarsindtægt til 1,470,000 Kr. Byens Formue anslaas til 548,000 Kr., Gælden er 310,000 Kr.

Ejendomsskyld-Vurderingen i 1916 giver en noget anden Bedømmelse en Assurance-Vurderingen i Efteraaret 1917, fordi denne har været Genstand for et procentvis Tillæg til alle ældre Vurderinger og Omvurdering af nyere, alt af Hensyn til Byggematerialiernes stærke Værdistigning. Byens Formue er anslaaet uden Hensyn til dette Forhold og derfor for lavt ansat.

Byen har ved Aar 1500 været tæt bebygget, og Indbyggerantallet har været som i Nutiden, ved 1600 en Del mindre, ved 1700 ca. 500 og meget svagt bebygget, ved 1800 ca. 500, 1850 var Indbyggerantallet 1081, 1910 var det 1658 og 1917 er det 2215.

Borgmester, By- og Herredsfoged Valdemar Schultz blev cand. jur. 1881, var derefter ansat ved Guvermentet for De dansk-vestindiske Øer fra 1885—1900, blev Aaret 1900 Borgmester i Stubbekøbing. Foruden sit Embede som Borgmester, By- og Herredsfoged deltager Borgmester Schultz med Interesse i Ledelsen af Sparekassen for Stubbekøbing og Omegn. — Borgmester Schulz er Ridder af Dannebrog.

Eskild Bondesen, f. 1854, er Sognepræst for Stubbekøbing og Magle-

brænde. Sognepræsten er Formand for Hjælpekassen, for flere velgørende Stiftelser og Legatbestyrelser.

C. J. Schmidt er Byens Overlærer. Schmidt er født 1854. Efter at have absolveret Lærereksamen med udvidet Kursus ansattes han som Førstelærer i Nr. Alslev; her oprettede han 1887 Nr. Alslev private Realskole, der hurtig fik Kommune-, Amts- og Statstilskud. I Aaret 1900 modtog Schmidt kgl.

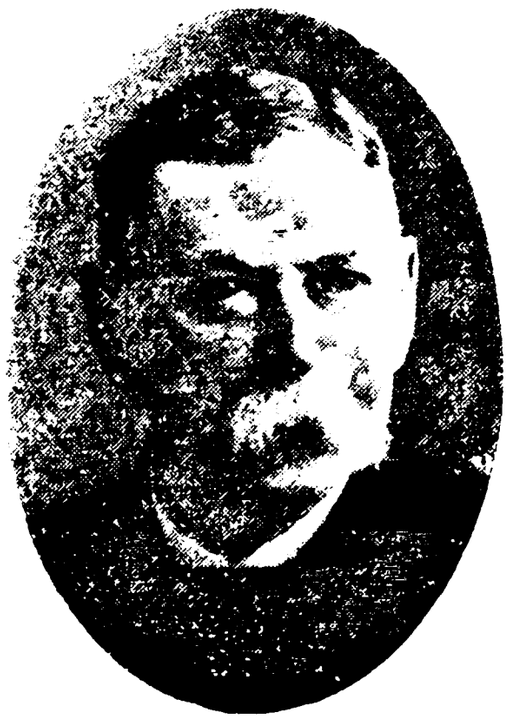

Borgmester Schultz.

L. J. Benzon.

Pastor Laursen.

H. Reddelien.

Overlærer Schmidt.

Udnævnelse som Overlærer ved Stubbekøbing kommunale Borger- og Realskole. Han er Formand i Lærerkredsen gennem 10 Aar og Formand for Ligningskommissionen.

Fhv. Apotheker H. Reddelien fødtes i Aaret 1855 ved Aarhus, cand. pharm. 1877, Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium fra 1878—1885, 1885—1907 Apotheker i Stubbekøbing, 1888—1913 Medlem af Byraadet. H. Reddelien er Formand for Lolland-Falsters Telefon-Aktieselskab og Kassérer i historisk Samfund.

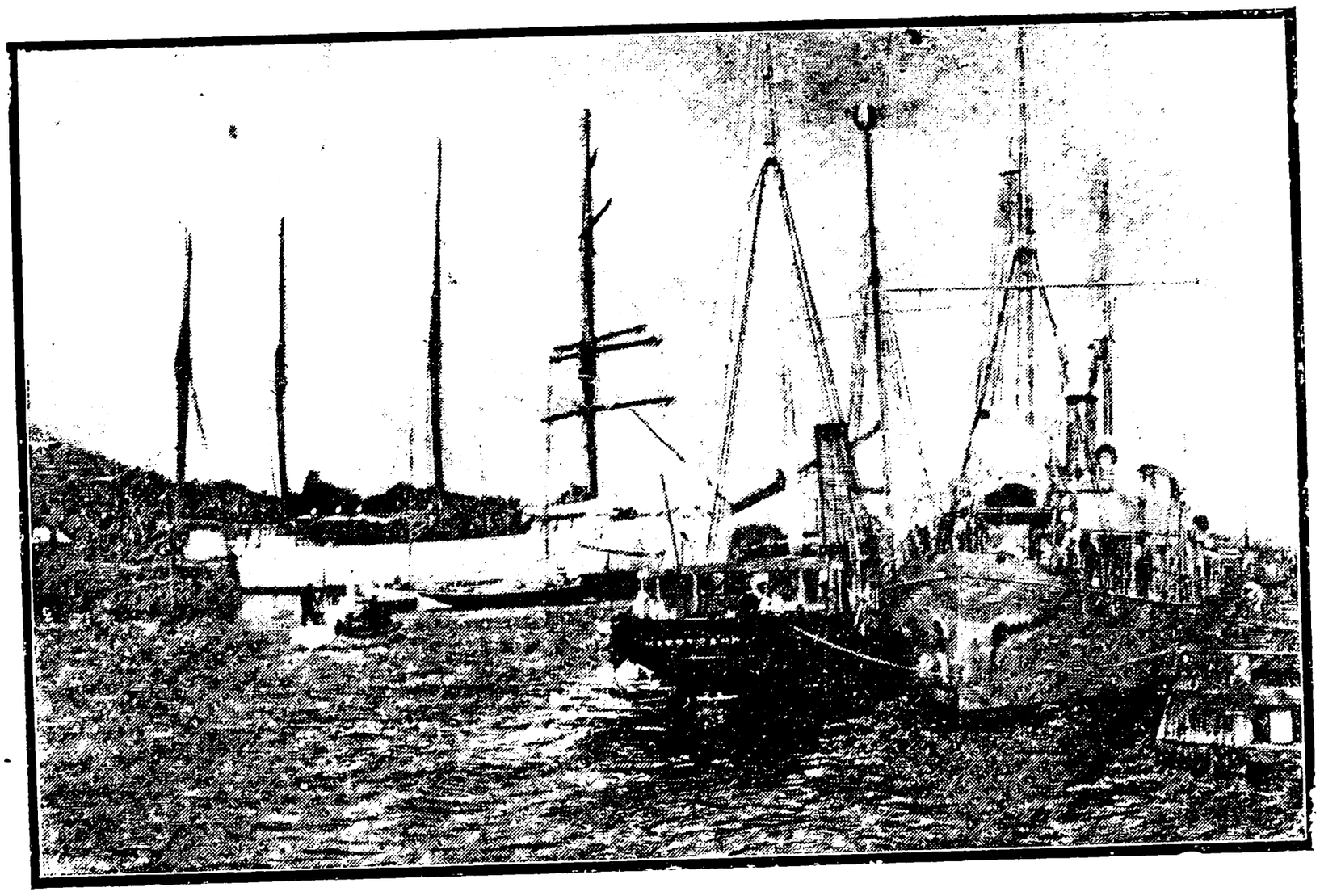

Fra Stubbekøbing Havn.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

STUBBEKØBING er en By med gamle ansete Købmandsnavne. — I tidligere Tid drev dens Købmænd en ret udstrakt Handel paa England og Holland, særlig i det 15.—16. Aarhundrede florerede den stærkt, men efter Svenskekrigen 1658—59, da Byen brændte og Havnen sandede til, gik Handelen helt tilbage, — men i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, da Byen fik en ny Havn, tog Handelen fat igen og tæller nu ikke faa dygtige Handelsmænd blandt sine Indvaanere.

Paa efterfølgende Sider i denne Bog vil vi skildre Byens Handel, Haandværk og Industri samt dens Pengeinstitutioner, saaledes som Erhvervslivet former sig i det Herrens Aar 1918.

Den 5. Juni 1857 begyndte *Sparekassen for Stubbekøbing og Omegn* sin Virksomhed. De to Mænd, der først undfangede Tanken om Oprettelsen af Sparekassen, var Borgmester, Auditør Oxenbøll og Toldforvalter Thomsen. De rettede straks en Henvendelse til 5 andre Mænd fra Byen og Omegnen om at træde til som Medstiftere; disse 5 var følgende: Konsul C. B. Benzon, Gaardejer P. Boesen, Bønned, Proprietær L. Nyholm, Liselund, Etatsraad H. Stampe, Skjørringe, og Gaardejer P. Steffensen, Alstrup; disse 7 Mænd dannede Sparekassens første Bestyrelse. Sparekassens Kontor var dengang i Toldkammerbygningen indtil 1862, da det henflyttedes til Ting- og Arresthuset, hvor det havde til Huse til 1873. I 1873 henflyttedes Kontorlokalerne til Kæmner Tiedemanns nybyggede Ejendom i Grønnegade; denne Ejendom erhvervedes senere (1898) af Sparekassen. Men Trangen til større og mere

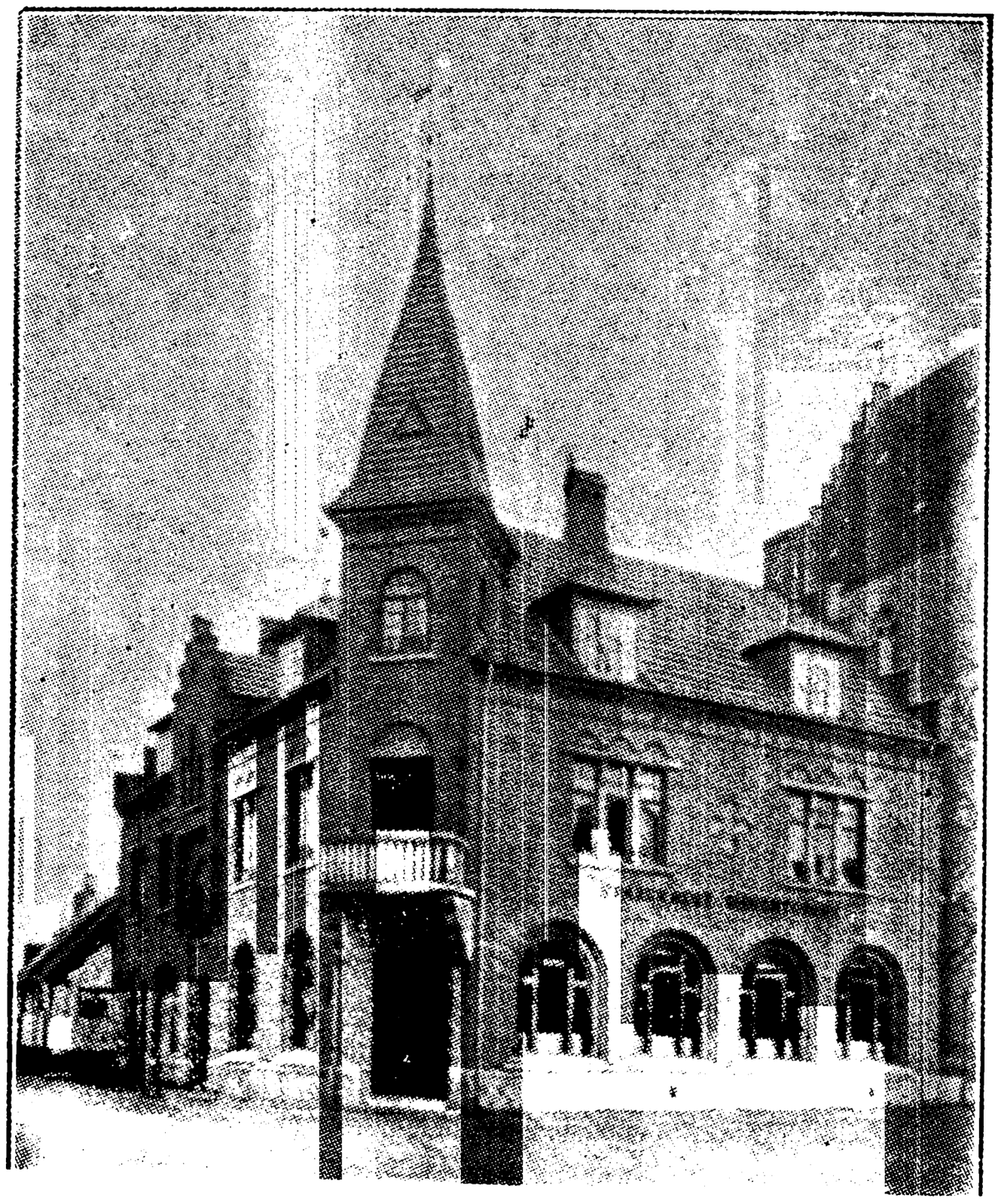

Stubbekøbing Sparekasse.

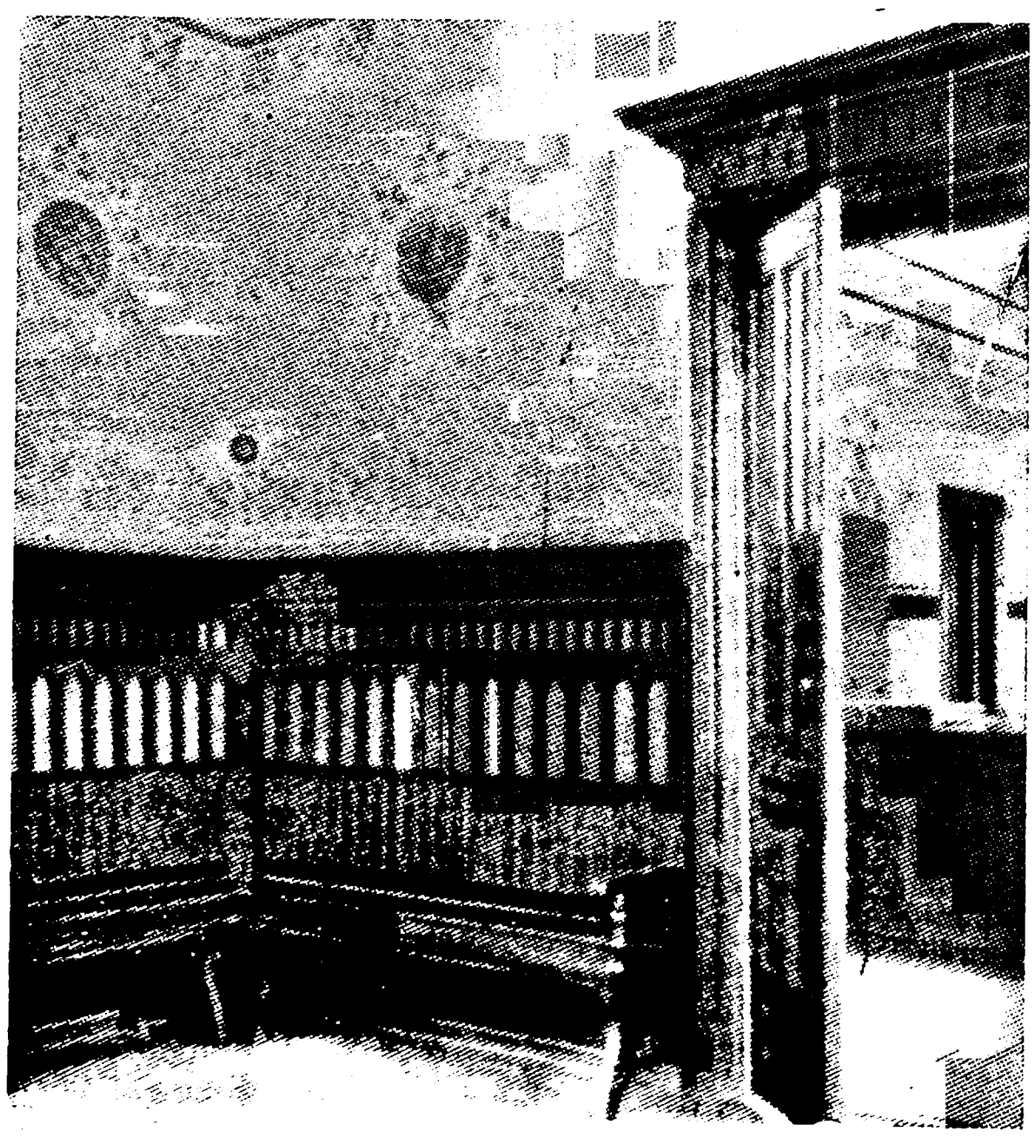

Forstue i Sparekassen.

moderne Lokaler bevirkede, at Sparekassen i 1903 mageskiftede sin Ejendom i Grønnegade med en paa Torvet beliggende. Samme Aar byggedes en ny moderne Ejendom med store rummelige Lokaler, hvor Sparekassen endnu har til Huse. Sparekassens første Bogholder var Kammerraad Thomsen, der senere afløstes af Carl Herman Eli Tiedemann, som atter efterfulgtes af den nuværende Direktør M. Lindholm. — Nedenstaaende Oversigt over Sparekassens Virksomhed i de første 50 Aar viser, hvor betydeligt den er vokset gennem de forløbne Aar.

M. Lindholm.

	Indskud	Renter af Indskud	Interessenterne tilgode	Sparekassens Balance-Saldo
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1858...	38.124	1.132	35.997	36.190
1860...	50.999	3.430	101.478	102.927
1865...	67.534	7.885	218 592	224.834
1870...	65.409	13.919	337.788	368.762
1875...	119.881	20.954	548 622	568.757
1880...	171.891	27.197	680 259	714.055
1885...	109.201	31.271	810.853	856.313
1890...	115 032	29.115	834.058	889.945
1895...	169.603	34.012	980.225	1.055 511
1900...	244.246	43.434	1.233.727	1.353.763
1905...	502.419	62 485	1.706.711	1.818.734
1906...	540.044	70.572	1.877.191	1.997.548
1907...	651.223	79.552	2.101.967	2.230 000

Ialt har Sparekassen i de forløbne Aar modtaget som Indskud et samlet Beløb af Kr 8.764.888, medens den Interessenternes Konti tilskrevne Rente andrager 347.145 Kr. 83 Øre.

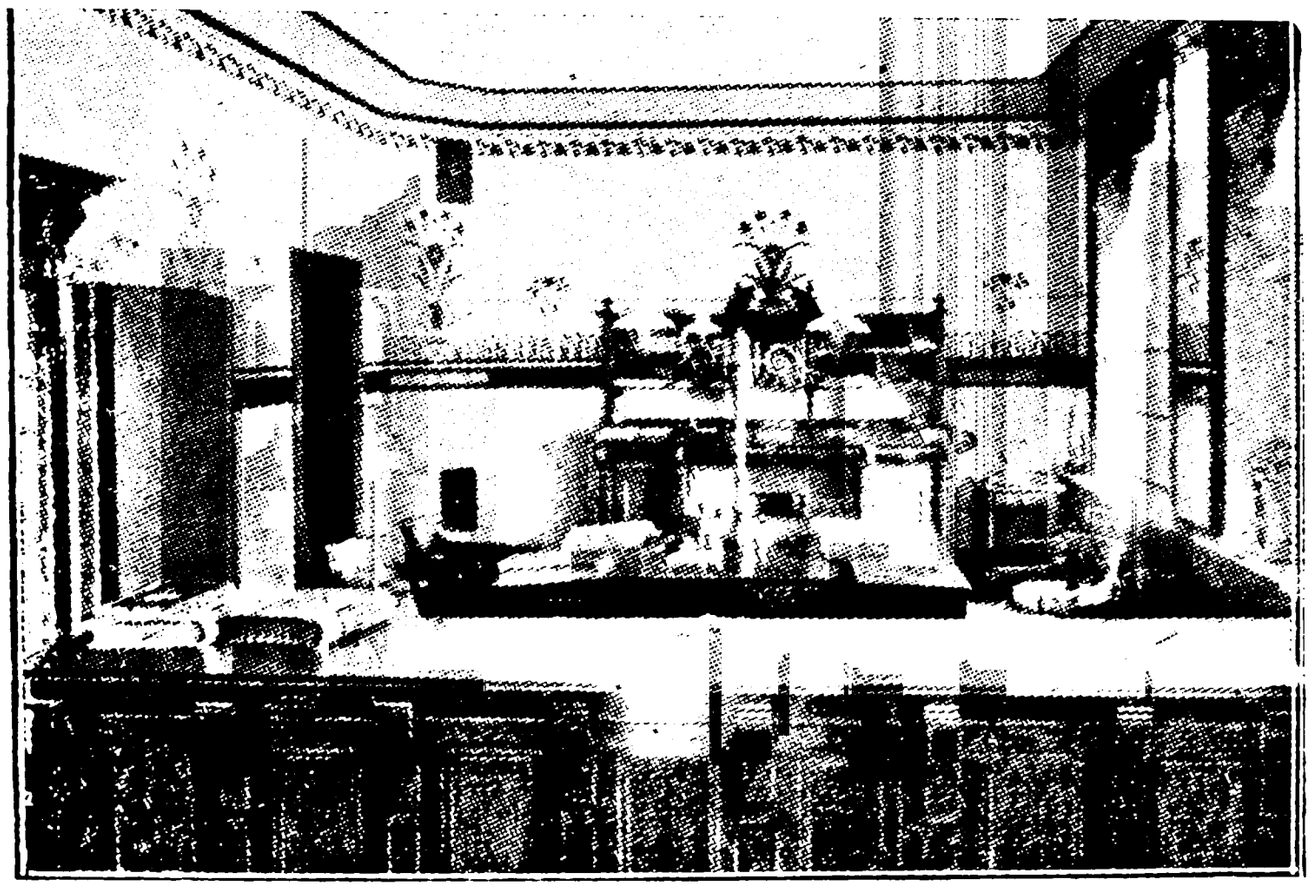

Interiør fra Sparekassen.

A/S *Nordfalsters Bank* er stiftet 1896 med en Aktiekapital af 20.600 Kr. I 1914 udvidedes Aktiekapitalen til 85.000 Kr. Aktionærernes Udbytte var i 1914 5 pCt., 1915 6 pCt. og i 1917 7 pCt. Foruden almindelig Bankforretning driver den Vexellererforretning.

P. W. Wulff.

P. W. Wulff.

Johs. Wulff.

Firmaet *P. W. Wulff* grundlagdes i Stubbekøbing 5. Juni 1801 af W. M. Wulff. Ved Siden af Købmandsforretningen dreves i over 100 Aar Brændevinsbrænderi og Landbrug. Grundlæggeren døde 48 Aar gammel og Enken fortsatte Forretningen, til den i Aaret 1833 overdroges til den 29 Aar gamle Søn, P. W. Wulff, der var Indehaver af den til 1865, da den overtoges af Sønnen, der ligeledes hed P. W. Wulff. Ved hans Overtagelse var Brænderiet

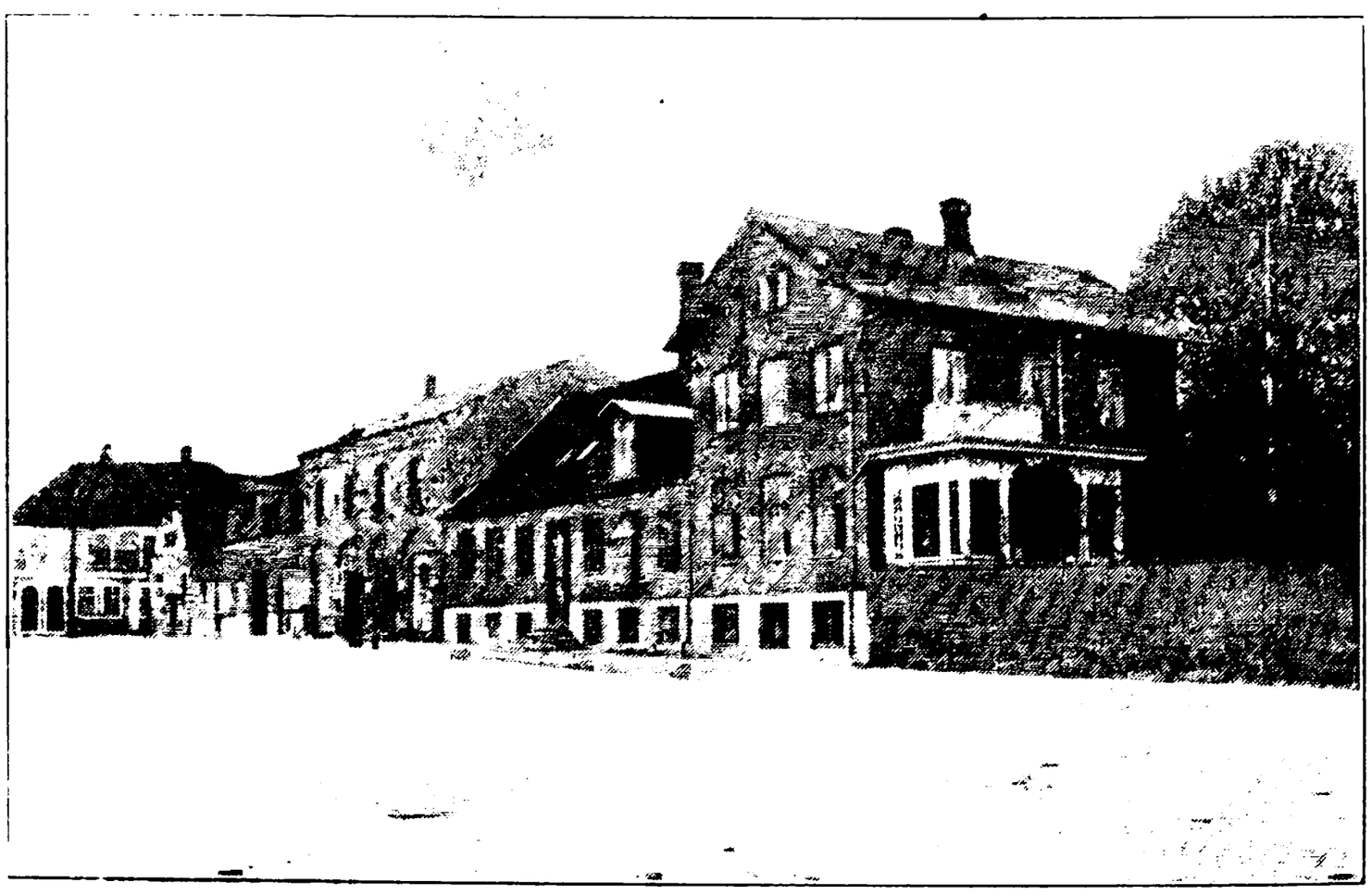

Firmaet P. W. Wulffs Forretningsejendom paa Torvet.

og Landbruget de egentlige Indtægtskilder, Handelen uden væsentlig Betydning. Da Forholdene paa dette Omraade i 70erne bedredes, tog Kornforretningen et stort Opsving. Senere da Landbruget begyndte at anvende Kraftfoder, blev ogsaa denne Artikel optaget. Skridt for Skridt førtes Forretningen fremad. I 80erne begyndte den at importere Kul og Trælast, og nu gik den hurtigt frem. Wulff var bleven ældre og ønskede mere Ro, derfor bortlejede han i 1907 Kolonial- og Isenkramforretningen til Ejner J. Bassøe, og Korn- og Foderstof- samt Markfrøforretningen til Aktieselskabet A. Nielsen & Co., Nykøbing Falster. Wulff var en æret og anset Mand, fra 1879—1909 Medlem af Stubbekøbing Byraad, Rheder for Dampskibsselskabet „Stubbekjøbing", Medlem af Bestyrelsen for Stubbekøbing Sparekasse, og Lolland-Falsters Stifts Handelsforeninger, Formand for Lolland-Falsters Stifts Understøttelsesforening for Handlende fra 1903. Wulff var hædret med Dannebrogsordenens Ridderkors. Ved hans Død 11. Juli 1911 overgik Forretningen til hans fire Børn, indtil Sønnen Johannes Wulff i September s. A. overtog den Del, der ikke var bortlejet. Den omfatter nu Trælast, Bygningsartikler, Kul og Jern.

O. C. Boas.

O. Christoffer Boas grundlagde Forretning den 30. August 1851 under Former, som vi slet ikke kender. Den Gang gik Falstringerne i den kledelige Nationaldragt med de mange spraglede og pyntelige Baand, og det var netop disse Dragter og deres Tilbehør, som Forretningen leverede. Butiken laa den Gang i en Sidegade, men henflyttedes i 1856 til den Plads, hvor den nu er. I 70erne afskaffedes Nationaldragten og Damekjolerne begyndte at vinde Indpas, og

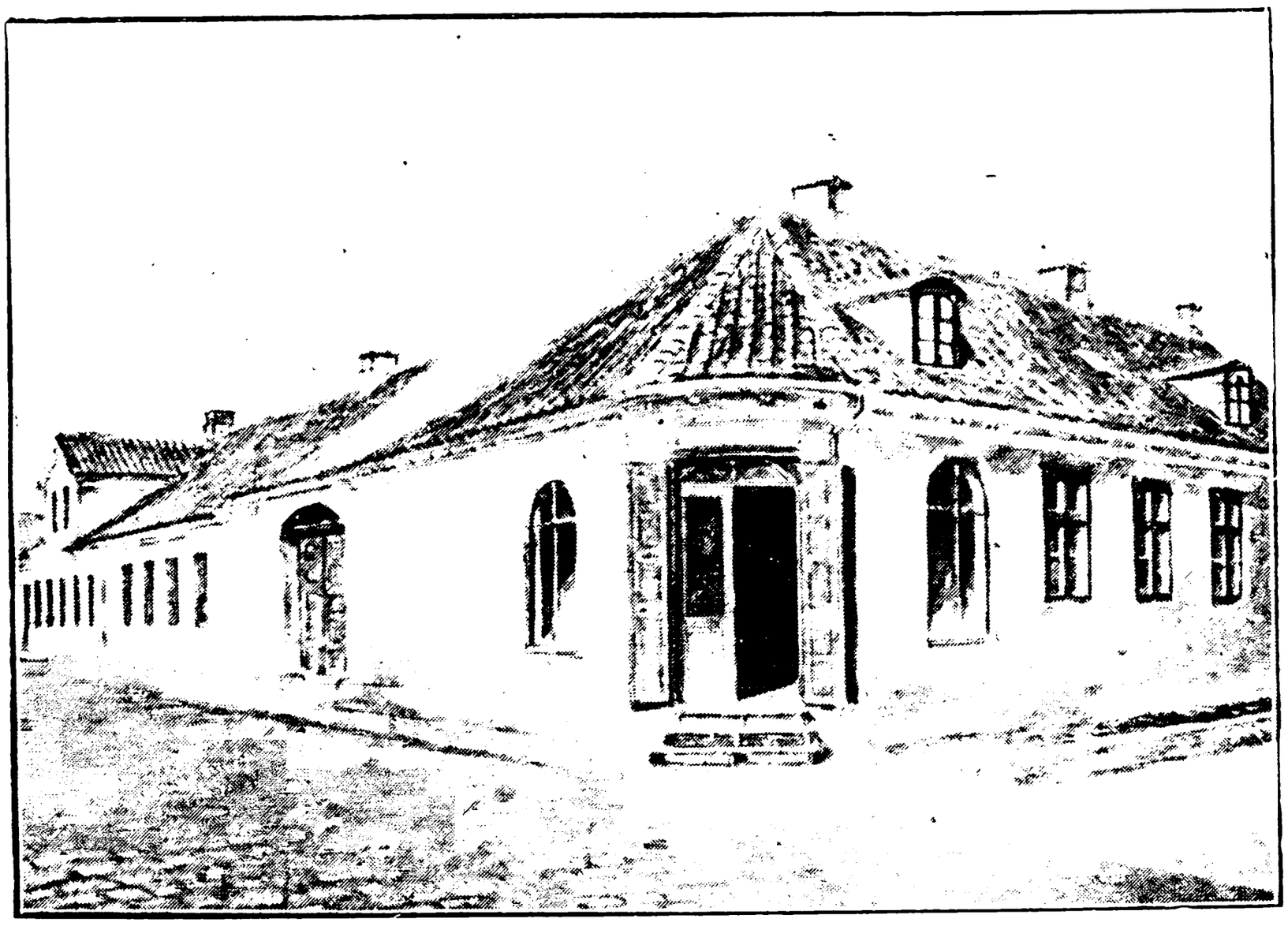

Den gamle Ejendom hvori Firmaet startedes i 1851.

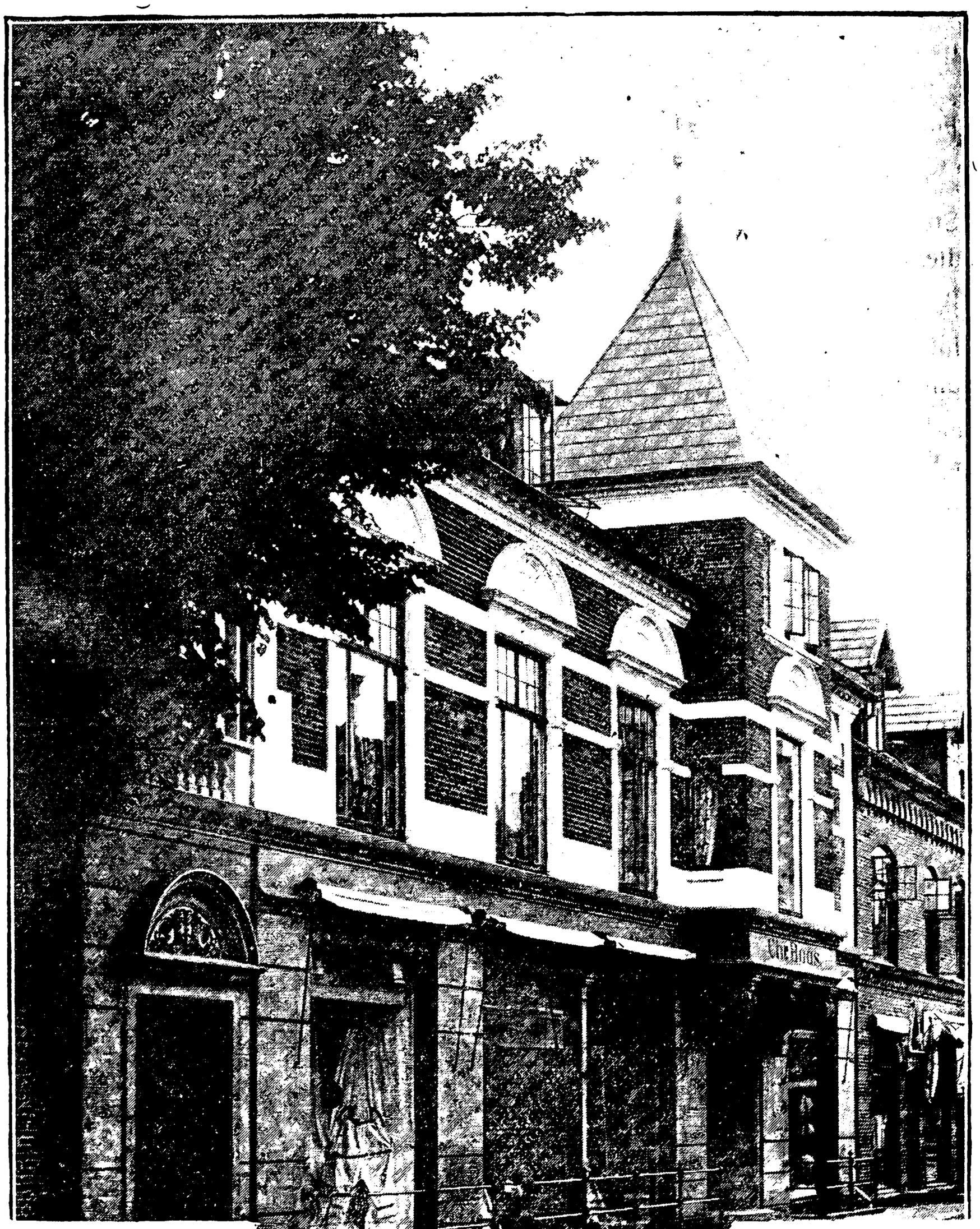

Firmaet Boas' Forretning i 1918.

Forretningen fulgte straks med. 1894 overtog en Brodersøn af Stifteren, der ligeledes hed O. Christoffer Boas, sin Onkels Forretning. Han ombyggede 1898 Ejendommen og indrettede det nuværende smukke Lokale, der er et af Provinsens bedste. Samtidig med Forretningens Udvidelse blev et Skræderi anlagt og en Mængde ny Artikler optoges. Forretningen beskæftiger ca. 25 Personer og hører til de betydeligste i Stiftet. Forretningens Grundlægger var i mange Aar Byraadsmedlem og udnævntes for sine Fortjenester til Ridder af Dannebrog. Den nuværende Indehaver er Rheder for Dampskibsselskabet „Stubbekøbing" og Packetselskabet „Pollux", Formand for Stubbe-

køb̊ing Søbade, Medlem af Sparekassens Bestyrelse og Bestyrelsen for Lolland-Falsters Understøttelsesforening for trængende Handlende og af De danske Købstæders Manufakturhandlerforening, samt Formand for Interessentselskabet Horbelev Stationsby.

P. W. Hallengreen & Søn A/S fabrikerer Gasmaalere, saavel vaade som tørre samt Apparater til Gasværksdrift. Specialitet er Automat-Gasmaalere

E. A. Heegaard.

L. Lundbye.

efter egne Patenter, der benyttes af Landets fleste Gasværker og i Sverrig samt Norge.

Virksomheden er grundlagt af Blikkenslagermester P. W. Hallengreen, der etablerede sig i Stubbekøbing d. 12. September 1858; den har i en Aarrække været drevet af Fabrikant E. Anker Heegaard og er fra 1. Januar 1917 overgaaet til Aktieselskab med Ingeniør, cand. polyt. Louis Lundbye som administrerende Direktør.

Blikkenslagermester P. W. Hallengreen begyndte i ca. 1874 at reparere Gasmaalere, først for Stubbekøbing og senere for de nærmest liggende Byer.

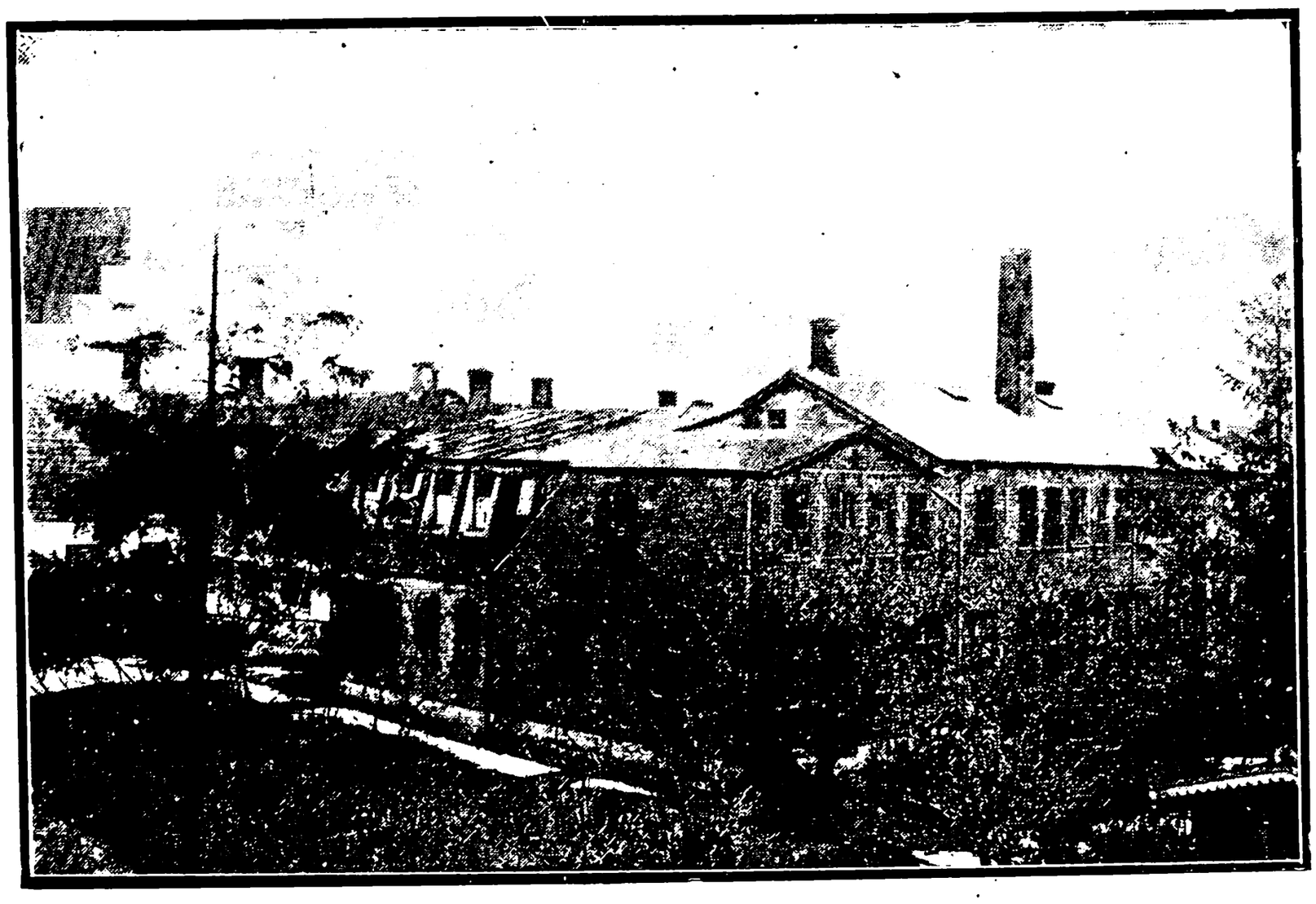

Aktieselskabet P. W. Hallengreen & Søns Fabrik.

I Begyndelsen af 80erne anskaffedes de første Maskiner og Fremstilling af nye Maalere tog sin Begyndelse. Forretningen dreves i en lille Ejendom i Søndergade under yderst beskedne Forhold. I 1897 købte Hallengreen Ejendommen Matr. Nr. 41 i Vestergade, hvor Virksomheden endnu drives og her udvikledes Forretningen hurtigt efter at Hallengreen jun. var traadt ind i Firmaet. Da denne Søn døde i 1907, overdrog Hallengreen sen. Forretningen til Fabrikant E. Anker Heegaard, der i de følgende Aar udvidede den meget betydeligt.

Virksomheden er Indehaver af adskillige Prisbelønninger, sidste Udmærkelse: Sølvmedaille Verdensudstillingen i Brüssel som højeste Belønning for Gasmaalere. — Der beskæftiges nu ca. 40 Mand foruden Funktionærer.

C. B. Benzon. Th. Trojel. Ejner Hjorth.

Trojel & Hjorths Forretning er grundlagt 1730 af Købmand Christian Benzon, og gennem flere Slægtled kan vi følge den Benzonske Familie. Christian Benzon fødtes 1699 og døde 1765. Derefter kom Niels Benzon

Firmaet Trojel & Hjorths Forretningsejendom

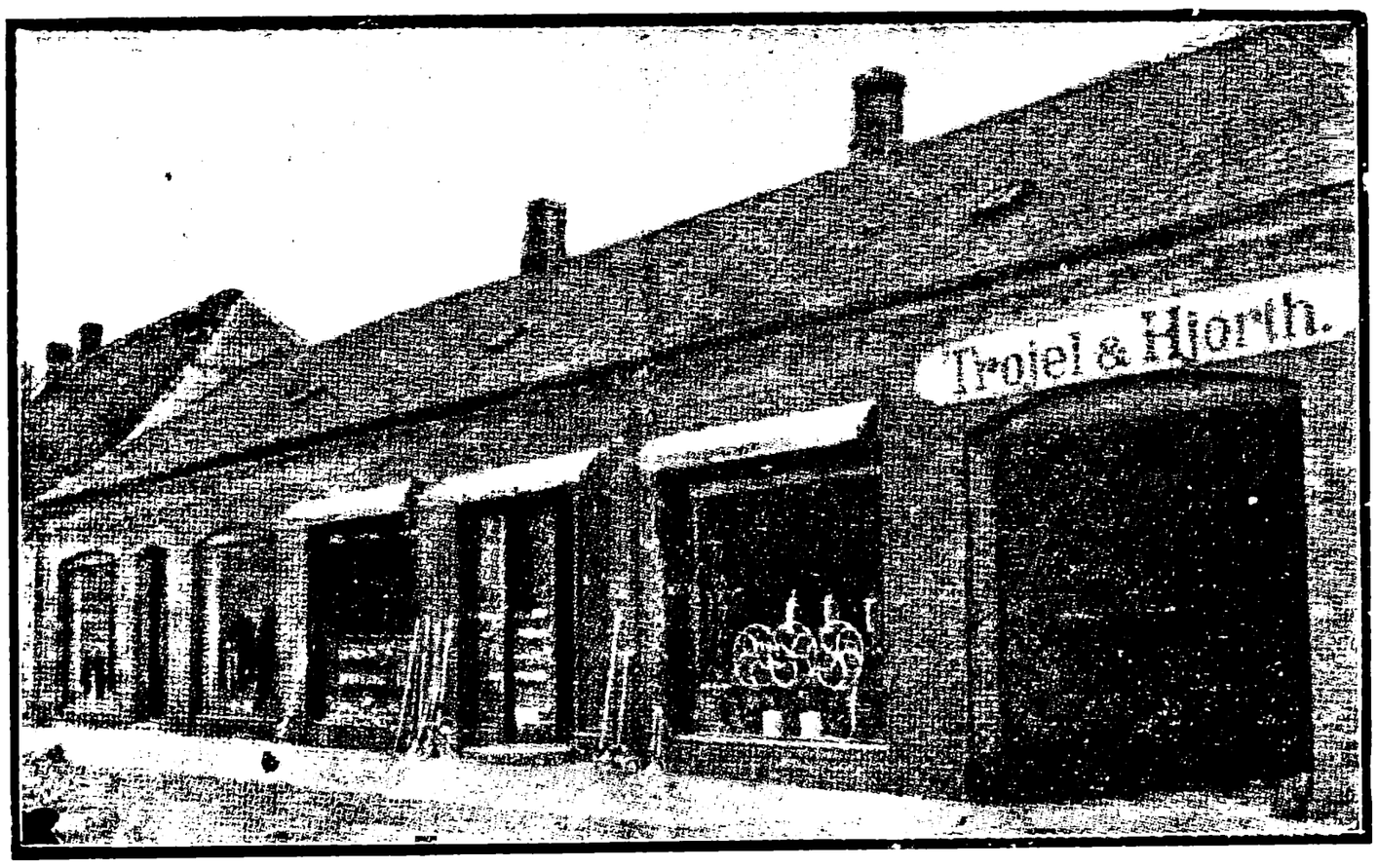

Firmaet Trojel & Hjorths Forretningsejendom.

født 1747, død 1803. Forretningen dreves af Bestyrer til Sønnen Lorentz Jakob Benzon i 1815 blev myndig og kunde overtage den. L. J. Benzon drev Forretningen betydeligt frem. Han afstod den i 1846 til C. B. Benzon, der var Indehaver af den til 1882. Allerede 1874 overgik Butiksforretningen og 1882 den øvrige Forretning til Thomas Adam Trojel. Den 1. November 1901 ansattes Ejner Hjorth i Forretningen og 1. Juli 1908 optoges han som Kompagnon, og derved opstod Firmaet Trojel & Hjorth. Forretningen har fra Begyndelsen været baseret paa at handle med alle mulige Varesorter, men i 1858 nedlagdes Manufaktur og 1875 optoges Jernstøbegods. Den omfatter nu Trælast, Foderstoffer, Jernstøbegods, Korn, Kolonial, Isenkram, Kul og Jern.

A. C. Rasmussen & Co. er startet i Aaret 1836 af A. C. Rasmussen, der

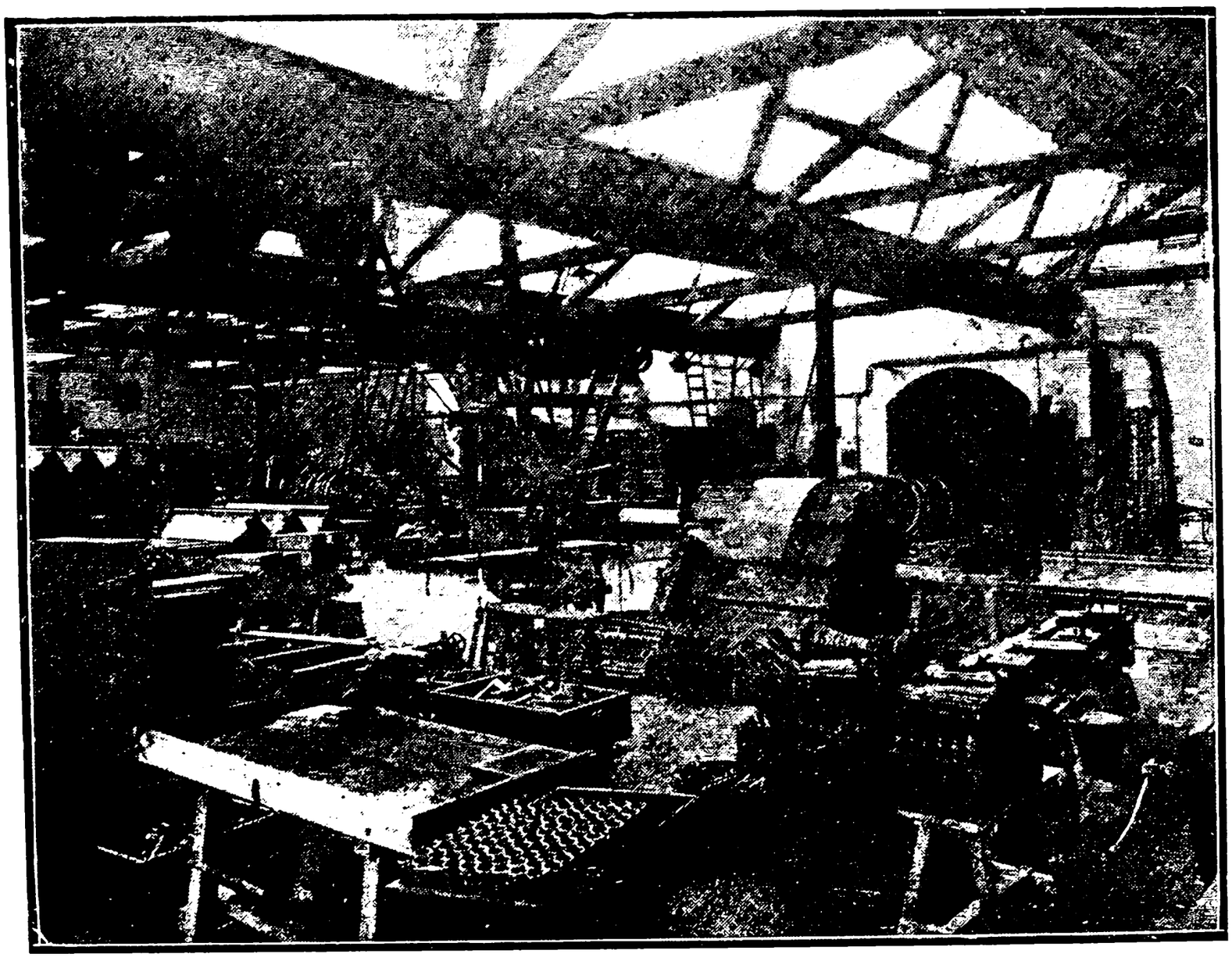

Interiør fra A. C. Rasmussen & Co.s Fabriker.

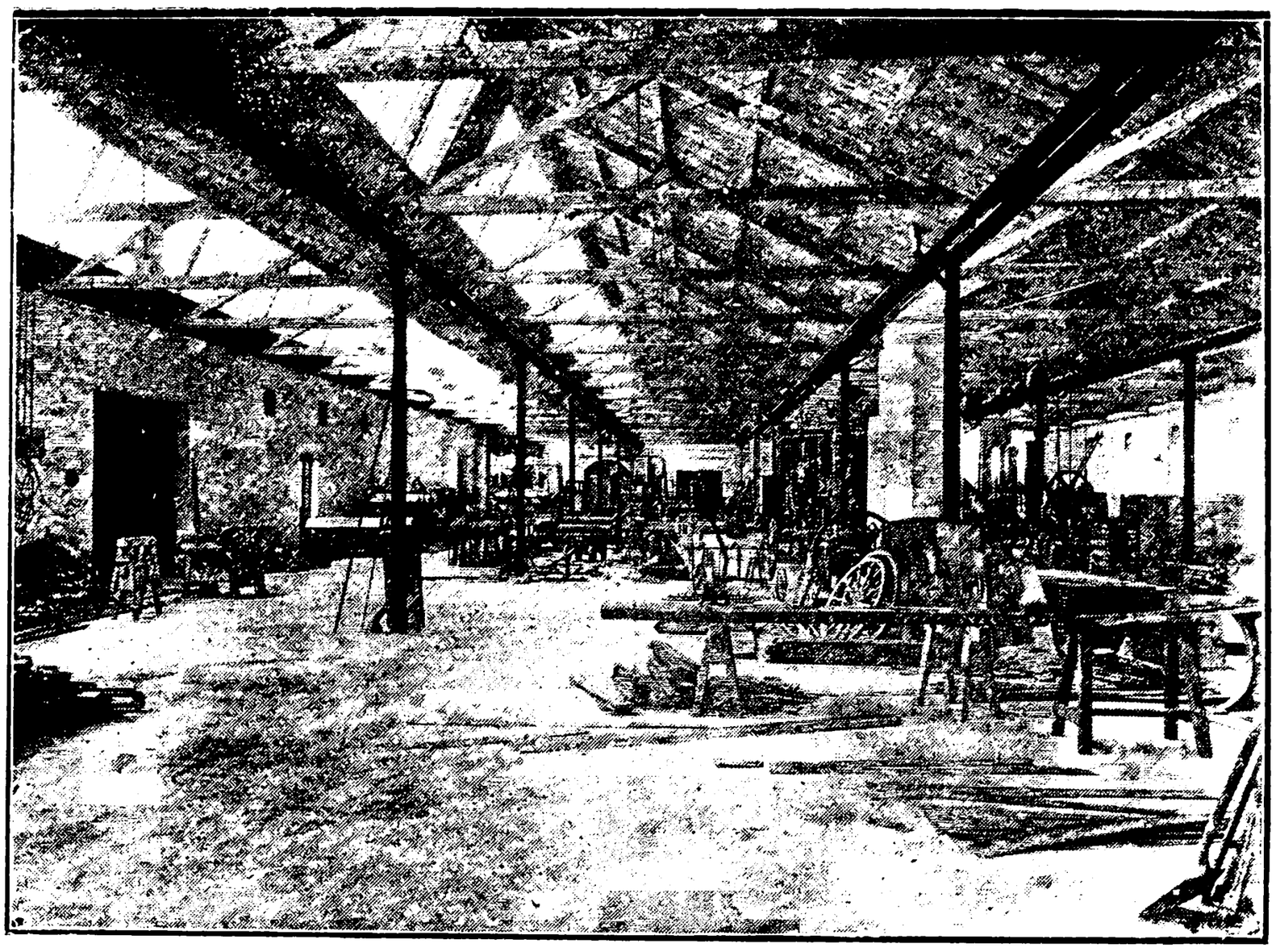

Interiør fra A. C. Rasmussen & Co.s Fabriker.

drev Fabriken indtil 1870, da Sønnen Carl Chr. Rasmussen overtog den under Firmanavn A. C. Rasmussen & Co. I 1910 omdannedes Firmaet til Aktieselskab. I Fabrikens første Aar var dens Speciale særligt Møllebyggeri, senere ændredes dette. Fabriken begyndte da at fabrikere andre Maskiner, Saamaskiner i forskellige Typer; disse Maskiner skabte sig et landskendt Ry. Senere hen omfattede Fabrikationen foruden Saamaskiner ogsaa Radrensere og Gødningsspredere og har overalt vundet Anerkendelse for deres Holdbarhed. Fabriken er endnu beliggende paa samme Plads, men er i de forløbne Aar udvidet betydeligt, saaledes at Fabrikens Areal nu udgør ca. 3 Tdr. Land, selve Fabrikens Gulvflade maaler 16000 □ Alen. Virksomheden beskæftiger omkring 150 Arbejdere. Den nuværende administrerende Direktør er Johs. Rasmussen.

Formand for Haandværker- og Industriforeningen er *P. W. Svendsen*, der i Aaret 1895 overtog en mindre Uhrmager- og Guldsmedeforretning i Stubbe-

P. W. Svendsen,
Fmd. f. Haandv.- & Industrif.

H. P. Rasmussen Kragh.

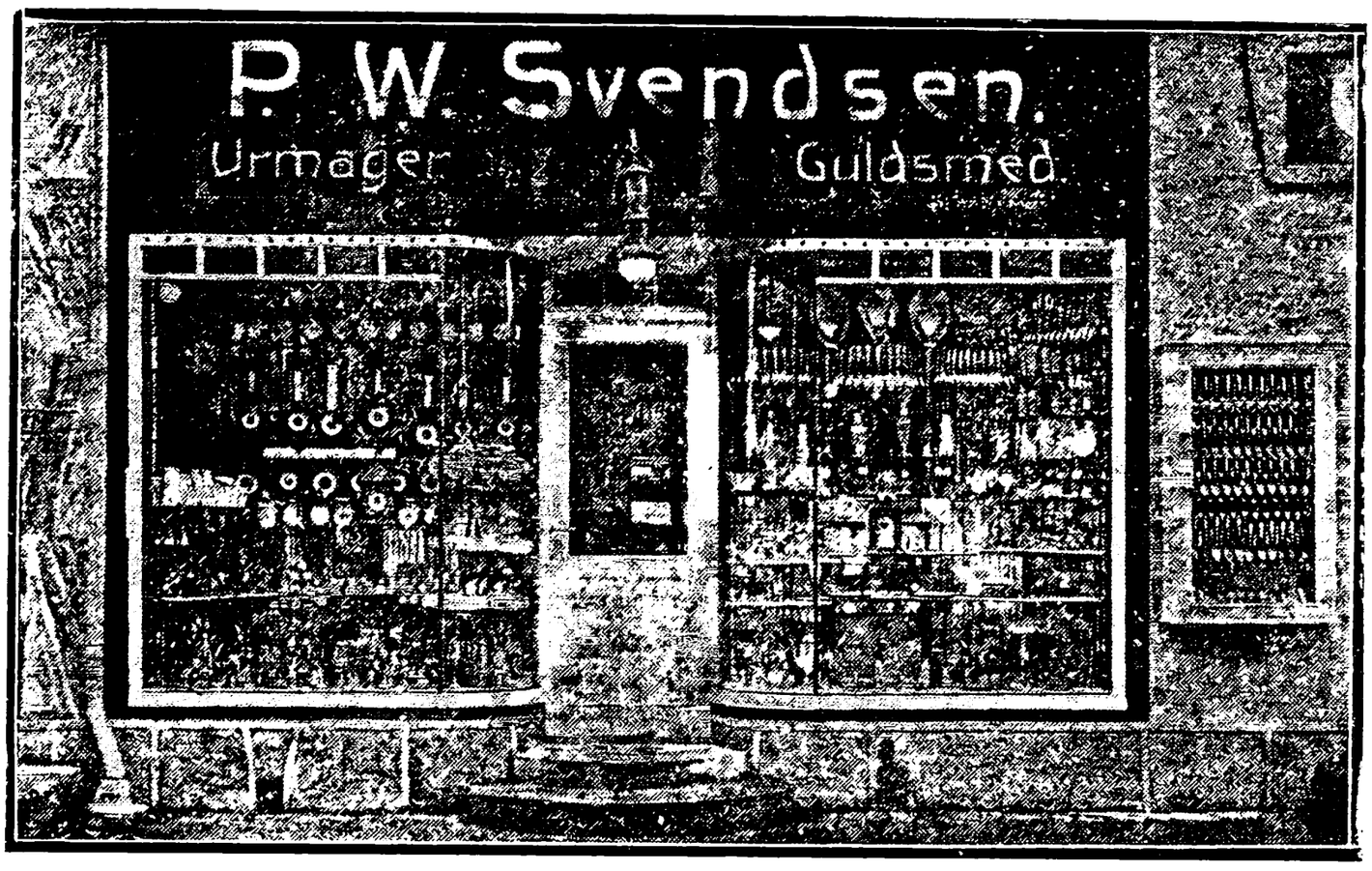

P. W. Svendsens Forretning.

køb ing, men i Løbet af faa Aar er Forretningen drevet betydeligt frem, saaledes at den nu er Byens største i sin Branche. Foruden sit Hverv som Formand for Haandværker- og Industriforeningen er P. W. Svendsen Næstformand for Centralforeningen af Uhrmagere i Danmark og tillige Formand for Jernbaneudvalget, der er dannet for Tilvejebringelsen af en Jernbane Stubbekøb ing—Nørre Alslev, samt i Bestyrelsen for Foreningen Dansk Arbejde.

Handelsgartner *H. P. Rasmussen Kragh*, født 1867, grundlagde sit Handelsgartneri i Stubbekøb ing i Aaret 1891; det er navnlig baseret paa Blomstergartneri, og til Fremelskning og videre Kultur er der bygget 7 Drivhuse. Udenfor Byen drives 4 Tdr. Land med Haveurter og Frugter. Det er en betydelig Virksomhed, der til Stadighed beskæftiger 8 Mand. Kragh er Formand for Stubbekøb ing Brugsforening.

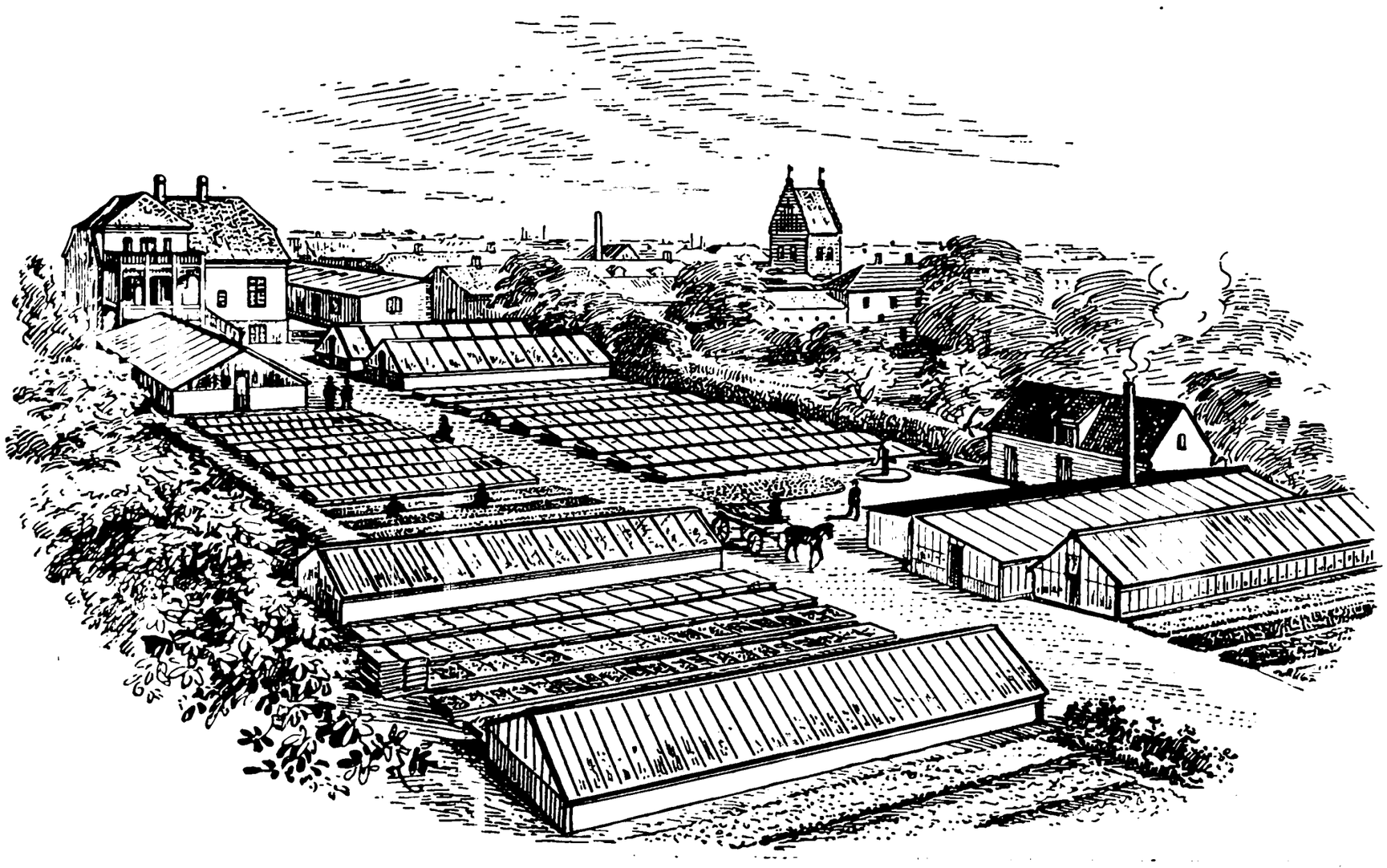

Rasmussen Kraghs Handelsgartneri.

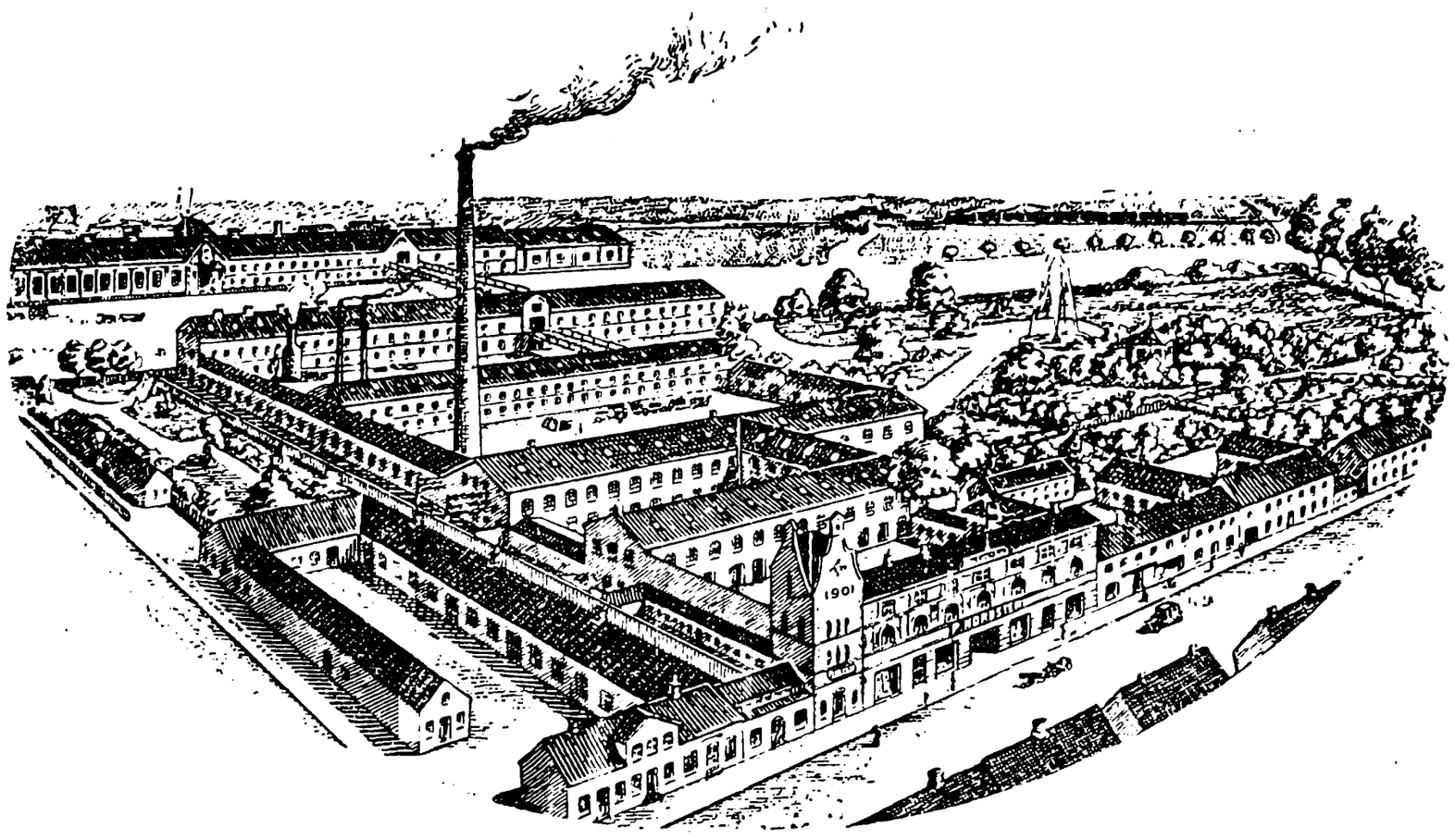

Fra Fabriken som J. M. Dressel repræsenterer.

J. M. Dressel, Fmd. for den lokale Afd. af Dansk Arbejde.

J. M. Dressel er født 1884. Han grundlagde sin Forretning i Aaret 1915, det er altsaa en af de yngre, men paa sit Omraade en betydelig Virksomhed. Det er specielt paa Landbrugsmaskinernes Omraade, Forretningen har sit Virkefeldt, og den har hurtig vundet Indpas blandt Landmændene. Alle Arter af Landbrugsmaskiner føres, dog er navnlig Fabrikant Nordsten, Hillerød Maskinfabrik, repræsenteret; Dressel har Enerepræsentationen for denne Fabrik for hele Lolland-Falster samt Møen. Forretningens Speciale er Petroleumsmotorer og disses Anlæg. J. M. Dressel er Formand for Foreningen Dansk Arbejde's Afdeling i Stubbekøbing.

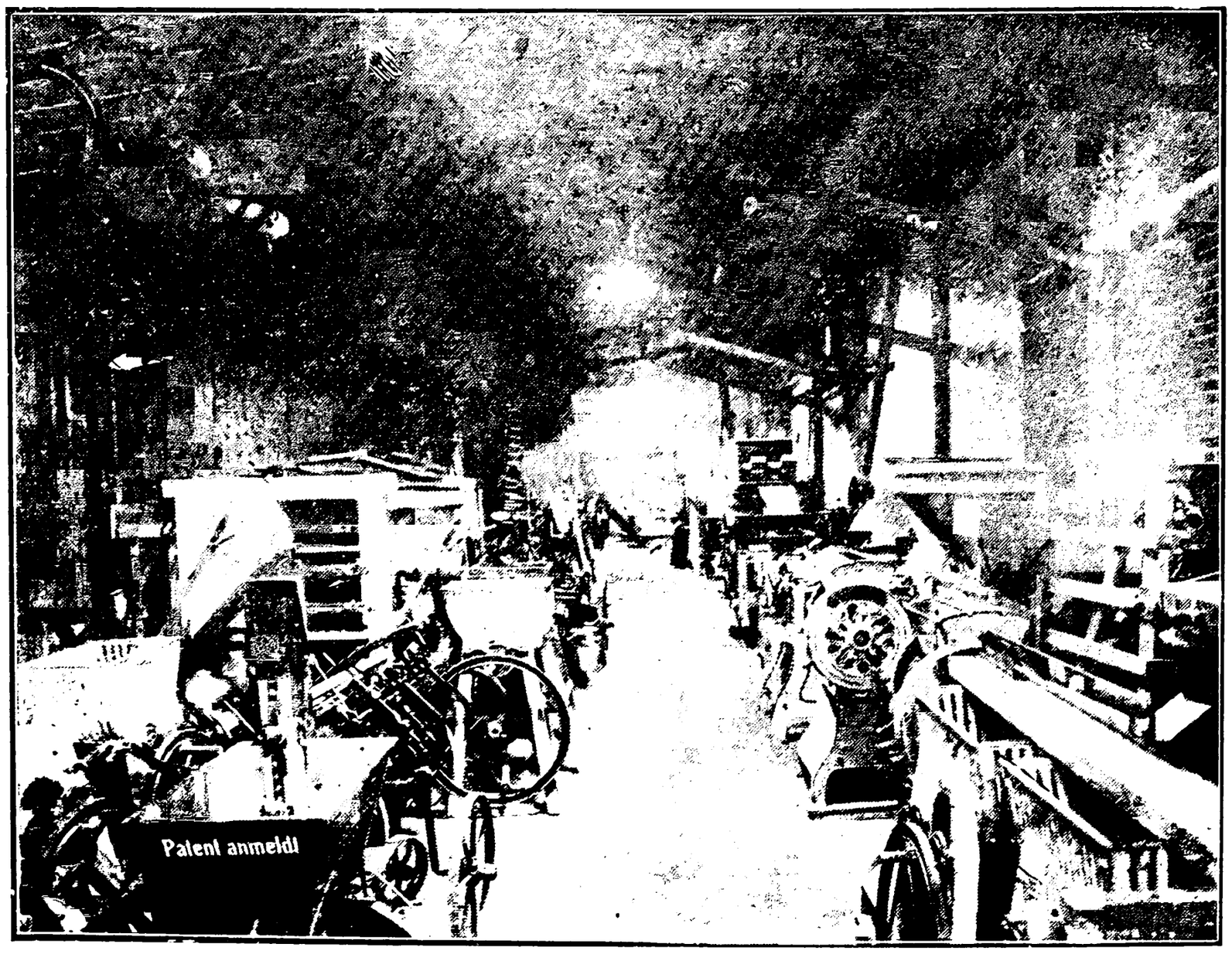

Fra J. M. Dressels Landbrugsmaskine-Afdeling.

Fra Fabriken som J. M. Dressel repræsenterer.

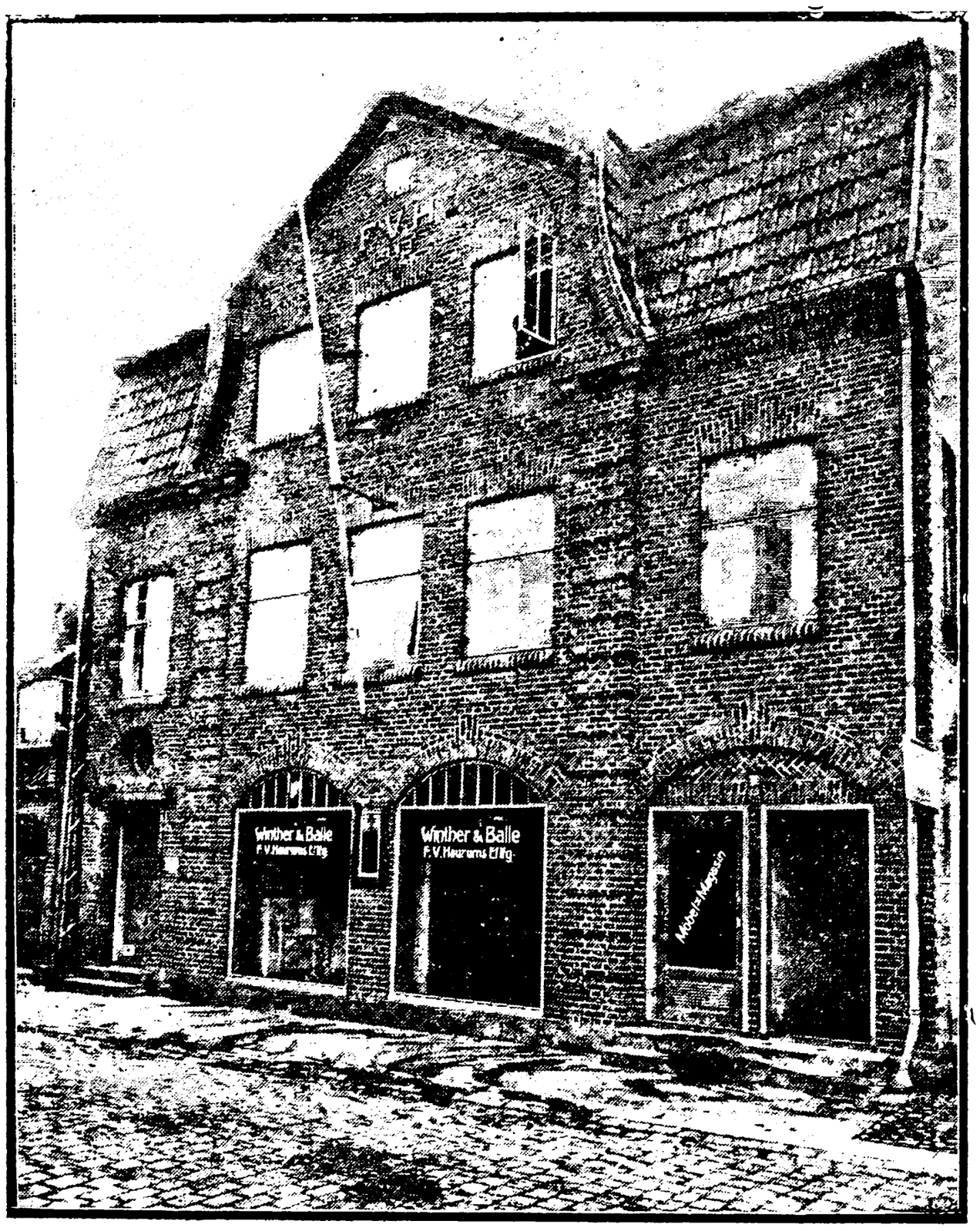

Winther & Balles Møbeletablissement.

Chr. Winther.

A. Balle.

Lauritz Hansen.

Inden for Møbelbranchen i Stubbekøbing er Firmaet *Winther & Balle* det største. Forretningen, der er grundlagt i Midten af forrige Aarhundrede, overtoges i 1916 af Winther & Balle og drives nu under Firmanavn Winther & Balle. Firmaet tilvirker Møbler af alle Stilarter fra eget Værksted og beskæftiger 8 Mand.

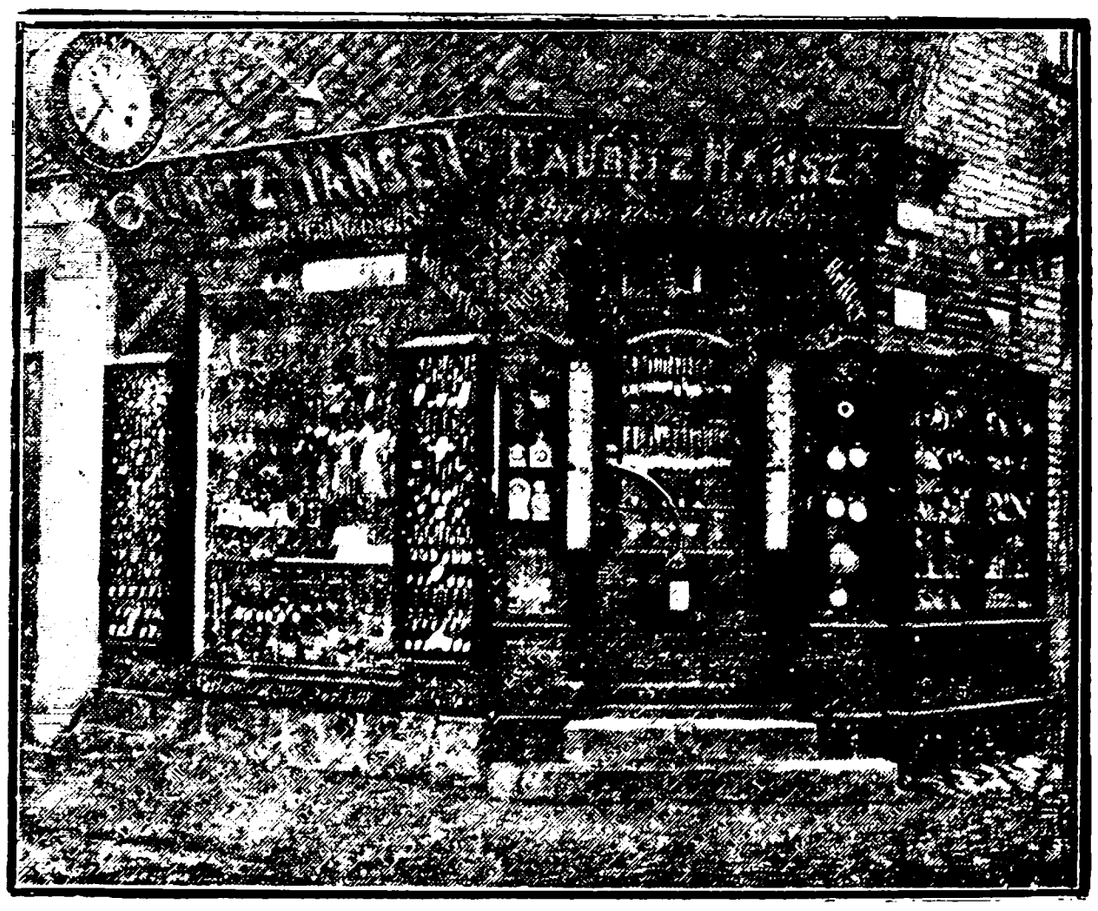

Lauritz Hansens Forretnings-Ejendom.

Uhrmager og Guldsmed *Lauritz Hansen* startede sin Forretning i 1912. Den omfatter foruden Uhrmagerforretning tillige Guldsmedeforretning samt Reparation af de forskellige Artikler indenfor disse to Brancher. Forretningen er beliggende paa Byens Hovedgade.

Stubbekøbing Maskinsnedkeri, der indehaves af N. P. Nielsen, tilvirker Møbler, særlig Spisestuemøbler en gros. Virksomheden er grundlagt 1894 af Indehaveren, og dens Omraade for Salg strækker sig over hele Landet, og de Specialiteter, der fremføres, har vundet betydeligt Indpas. Virksomheden beskæftiger 7 Mand.

Hjalmar Danielsen har overtaget sin Forretning 1915, den er beliggende paa Vestergade i Stubbekøbing og omfatter fuldstændig Herreekvipering og Herrelingeri. Forretningen har egen Systue for Herreskræderi.

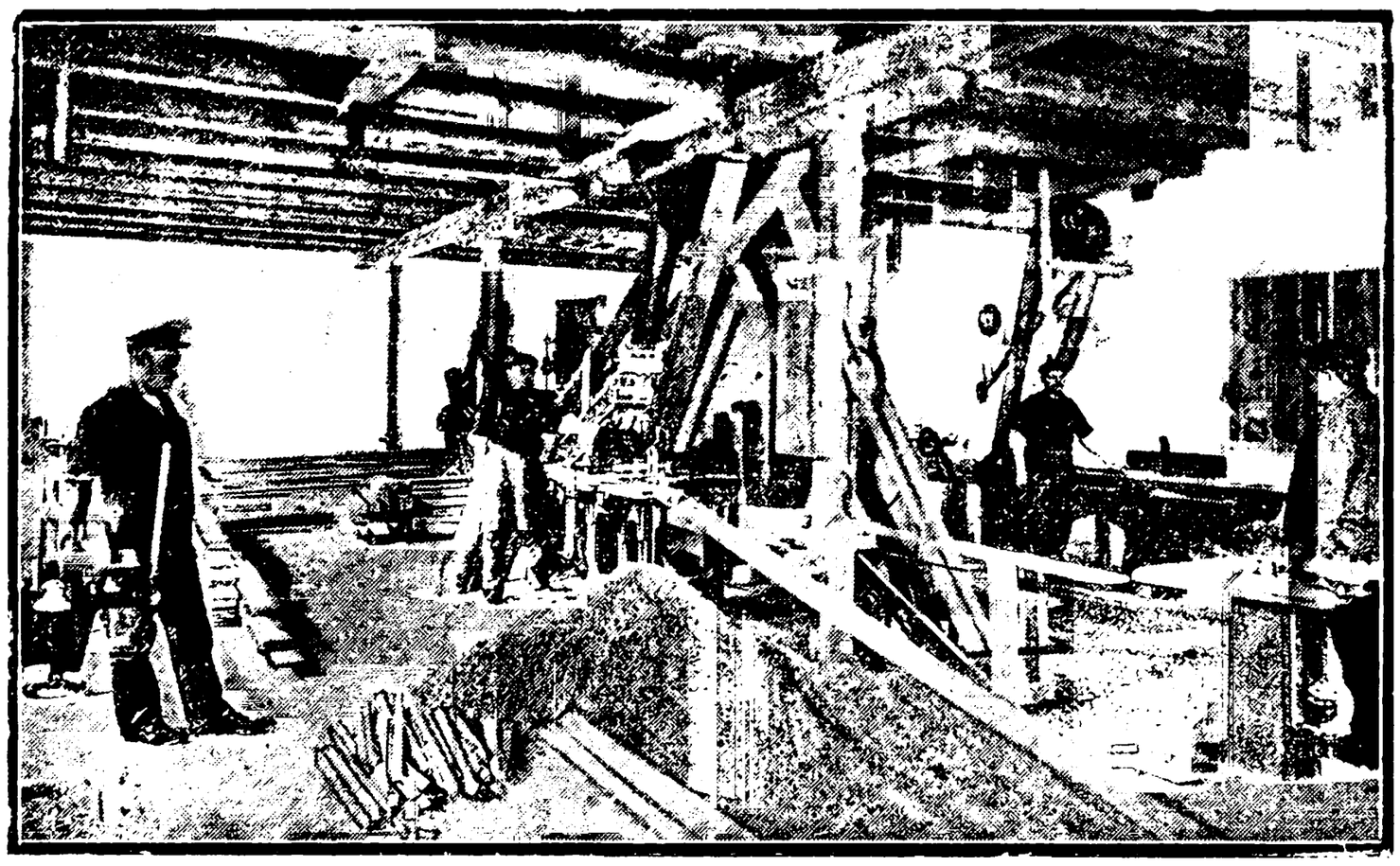

Interiør fra Stubbekøbing Maskinsnedkeri.

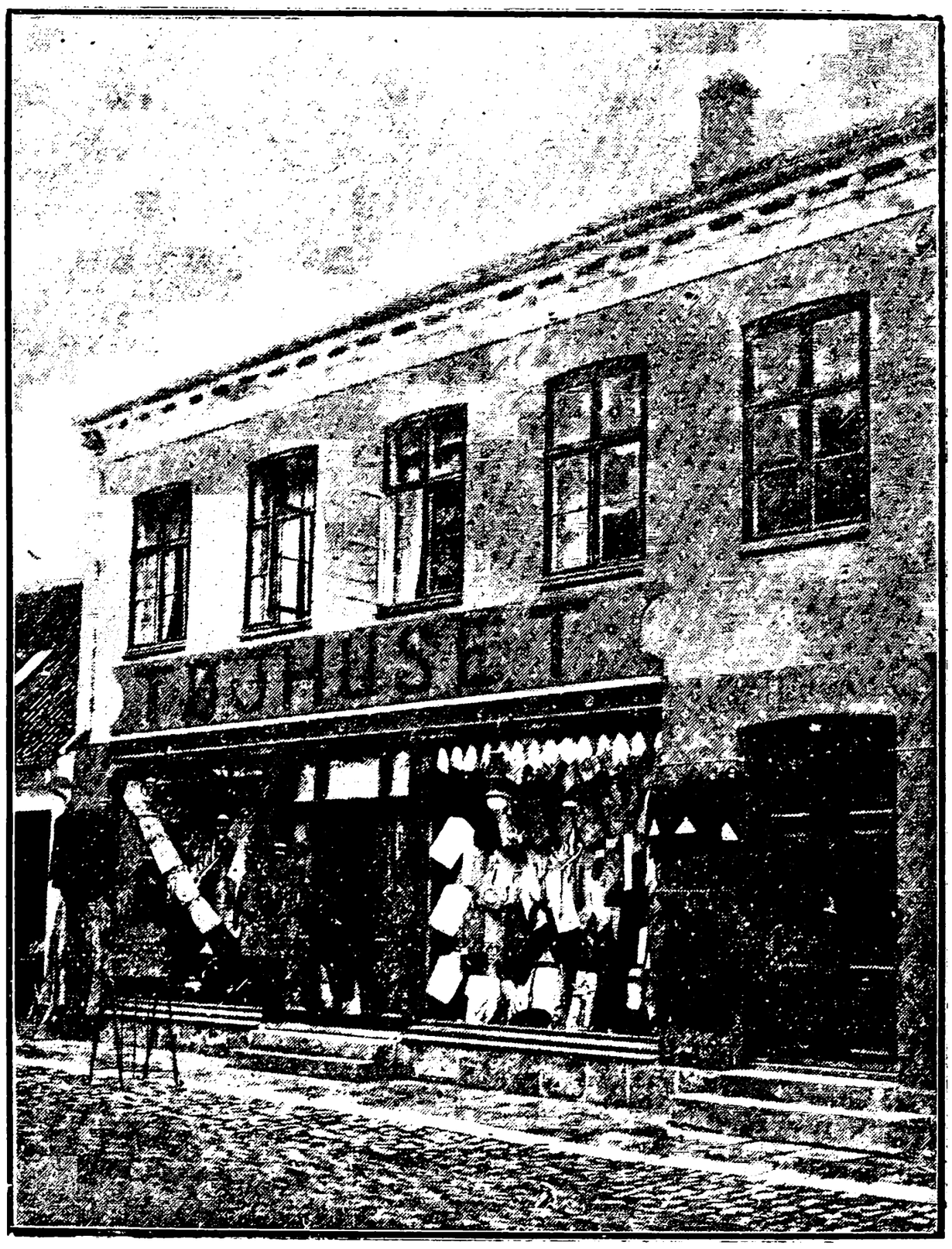

Tøjhuset ved Hjalmar Danielsen.

Firmaet Hansen Erchs Forretning.

E. E. Hansen Erchs Forretning er grundlagt den 24. September 1880 af E. Hansen Erch sen.; den omfatter blandet Manufaktur og fuldstændig Herreekvipering med egen Systue. Ved Virksomheden er beskæftiget 12 Personer. Den nuværende Indehaver, E. Hansen Erch jun., overtog Forretningen i Aaret 1909.

Stubbekøbing Skibsbyggeri er grundlagt af Skibsbygmester Otto Hansen i Aaret 1899 den 25. Maj; det er specielt Sejlskibe, der bygges, og fra dets Bedding er udgaaet 16 Sejlskibe — større og mindre — foruden en Del

Otto Hansen.

Baade. Virksomheden beskæftiger 10 Mand og har foruden Nybygning en Del Reparationer og en særlig Bedding for Reparation af Jernskibe. Hansen, der er født 1873, har faaet sin første Uddannelse i Marstal.

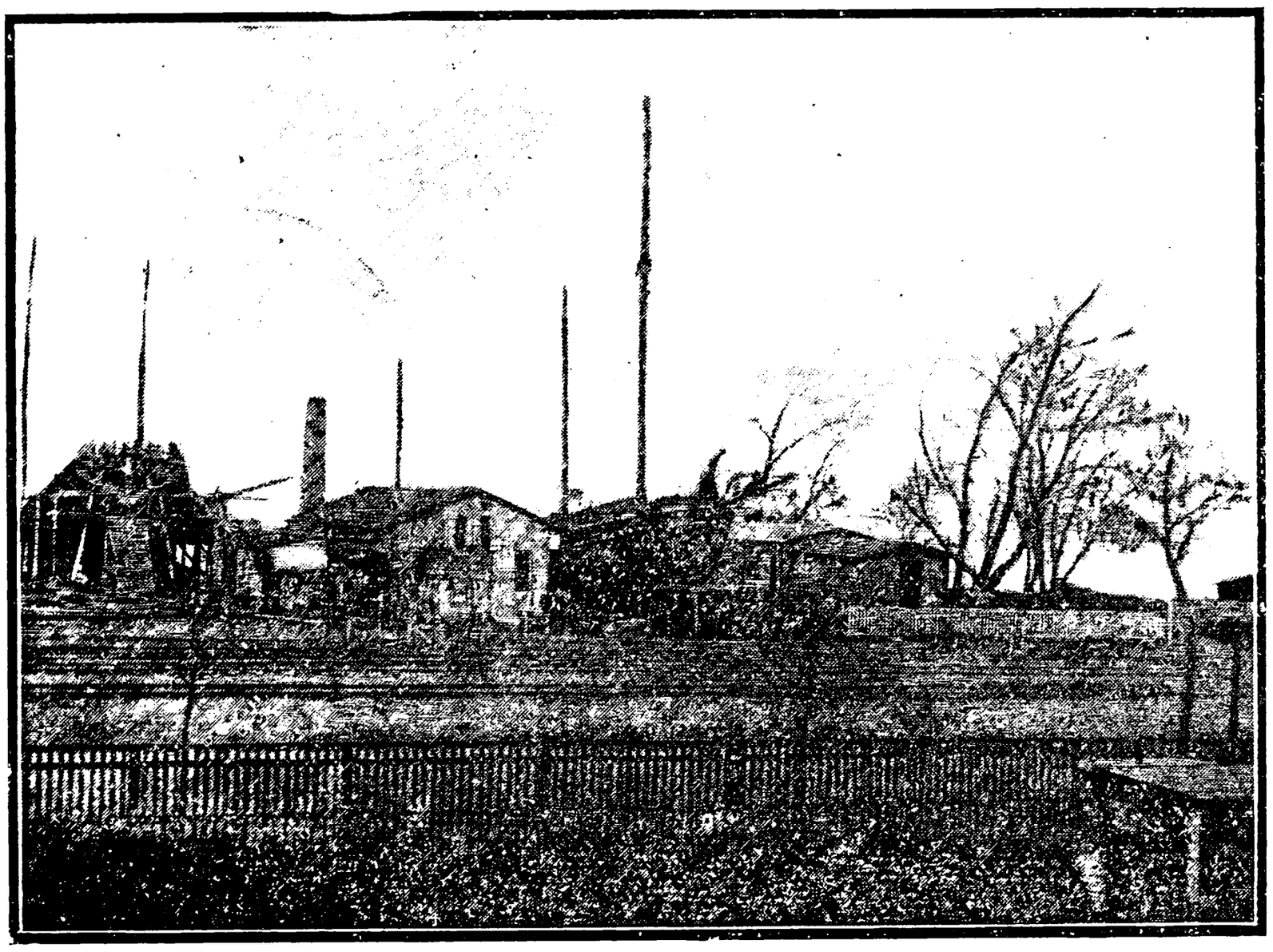

Stubbekøbing Skibsværft.

Vett & Wessels Udsalg i Stubbekøbing indehaves af Købmand L. Foldager, der grundlagde sin Forretning i 1904. Den omfatter blandet Manufaktur og iøvrigt alt, hvad der hører til en velassorteret Forretning paa dette Omraade. Foldager er født 1873 og uddannet i Manufakturbranchen.

2

Vett og Wessels Udsalg ved L. Foldager.

L. Foldager.

P. P. Adrian.

Fotograf *P. P. Adrian* har leveret Billedstoffet til denne Bog; han anerkendes af alle som en dygtig Fotograf med et elskværdigt og vindende Væsen. Vi bringer her et Billede af hans Atelier.

Adrians Atelier.

MARIBO

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

III. DEL

MARIBO

UNDER MEDVIRKNING AF

OVERLÆRER N. E. REMMER, MARIBO

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1918

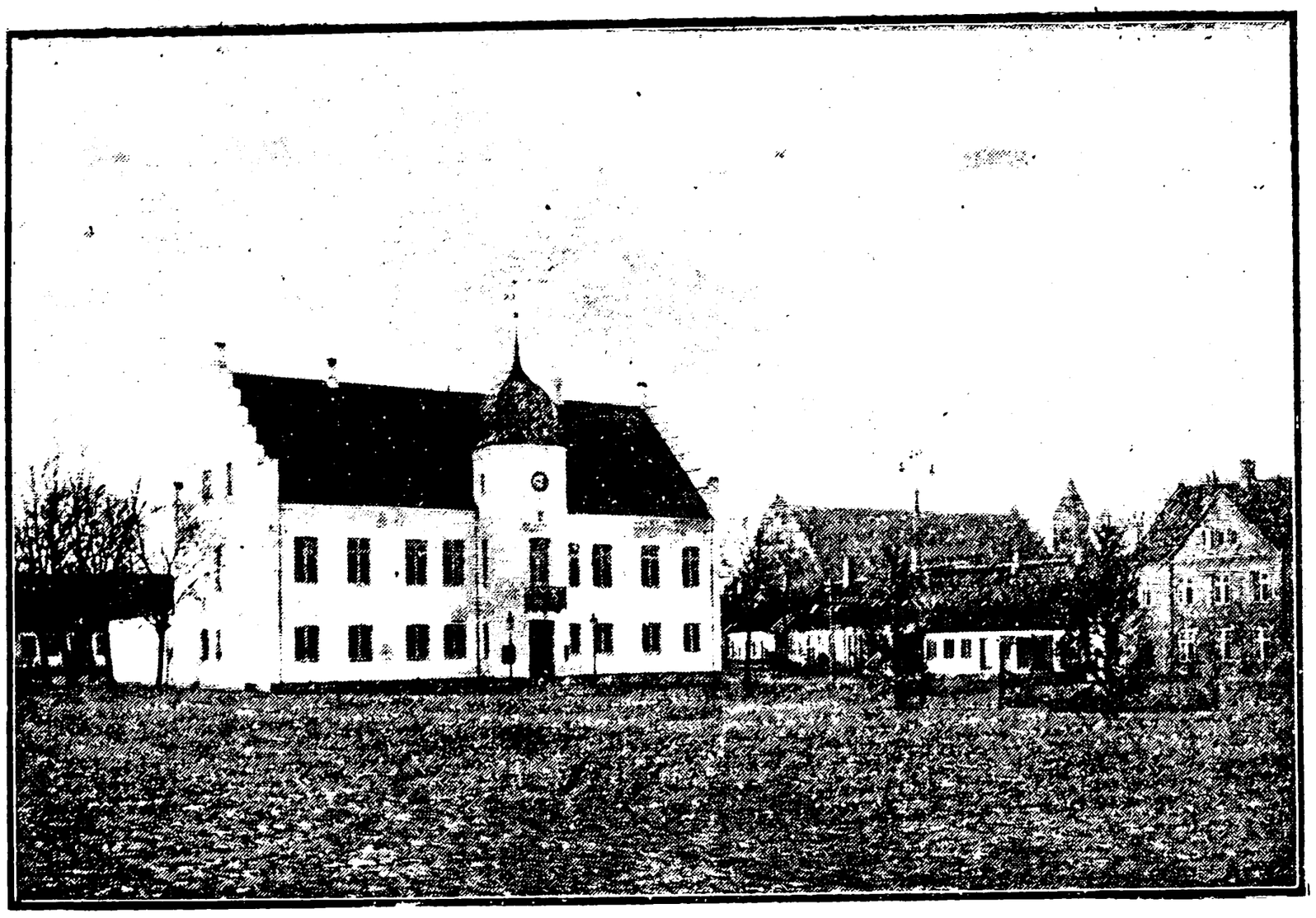

Raadhuset i Maribo.

MARIBO

NAAR MAN SOM TURIST kommer til Maribo — enten med Banen, der mærkværdigt nok stadig passerer gennem den mindst skønne Del af Lolland, eller ad Landevejen — forbavses man over to Ting. Først over at træffe en Købstad, der i Modsætning til mange af vore mindre Byer gør et ualmindelig tiltalende og *overskueligt* Indtryk. Man finder sig nemlig hurtigt til Rette i Maribo. Næppe er man kommen op paa Byens store, smukke, regelmæssige Torv med det karakteristisk kønne Raadhus, før man er orienteret og klar over, hvor Byens forskellige Dele ligger: Dér Østergade med sin Bydel . . . dér Vestergade med sit Terræn . . . dér den gamle, berømte Klosterkirke med sit Parti ved Søen. Det næste, som i Reglen forbavser den fremmede, saa snart han er naaet hen paa Udsigtshøjen paa den smukke Kirkegaard, er Byens ualmindelig skønne Beliggenhed, saadan som den grupperer sig paa Terrænet mellem den store Søndersø og den mindre Nørresø. Her er ikke nogen som helst imponerende, storslaaet Natur, her er heller ikke vældige høje Bakker og Skraaninger, men her findes — maaske i højere Grad end noget andet Sted i vort Fædreland — en sjælden idyllisk, smilende og hyggelig Natur, der netop paa Grund af Egnens fremskredne Agerbrug, dens tætte Bebyggelse og dens Masser af Plantninger og Haveanlæg gør et forunderlig venligt og betagende Indtryk. Alt bidrager til at forstærke dette: De store, frodige Skove, der indrammer Søerne, de tætte Buskadser, der klatrer op og ned ad de grønne Skrænter, og de mange smukke, skovklædte Øer, der ligger strøet omkring overalt. Ingen anden Indsø i Danmark, ikke engang Esromsøen og den besungne Furesø, kan i den Henseende maale sig med Søndersø ved Maribo. Naar man f. Eks. en

solklar, blikstille Sommermorgen staar ved Sygehusvejen og ser ud over Søens blanke Spejl hen mod *Hestø* og dens lille Unge: *Frueø*, har man et Panorama for sig saa dejligt og indtagende, at der ikke let findes Mage dertil. Og sejler man østpaa til den for sin overdaadige Fuglesang saa omtalte *Borgø* — der med sine høje Banker i Vest og med de røde Murstensbrokker overalt i Grunden minder om, at der her i henrundne Dage har ligget en Røverborg — saa vider Søen sig atter ud og danner den herligste Bredning med *Søholt*-Skovene mod Syd og *Engestoftes* prægtige Have og Skove mod Nord og med den ene lille skovklædte, feagtige Ø ved Siden af den anden. Hvilket mageløs dejligt Prospekt har man ikke her, saa fredeligt, saa yndigt, saa ægte dansk! Og stævner man derefter videre østpaa, kommer man til det idylliske *Sømod*, beliggende ved Søens østlige Ende, med et romantisk lille Fiskerhus og med en Hygge og Stilhed over de drømmende Skove, der er saa velsignet og velgørende for de trætte Nerver og Tanker. Paa Hjemturen undlader vi ikke at besøge *Søholt*, et smukt Herresæde med en Have, der er bekendt for sine høje, klippede Hække i fransk Stil. Det allerskønneste Punkt ved Søen er dog maaske nok Halvøen *Skelsnæs* med sine pragtfulde Træer paa Bakkeryggen, sin gammeldags Jagtpavillon og sine prægtige Skrænter, hvor man kan hvile ud i Fred og Ro — langt, langt borte fra Alverdens Krigsalarm og Elendighed.

Maribo har 2 a 3 smukke Anlæg, som i høj Grad forøger dens nærmeste Omegns Skønhed. Først *Trekanten* med den nyopdagede *Præstebakke* tæt østenfor. Dernæst *Bangs Have*, som Kommunen med Held i de sidste Aar har omdannet til en yndig Park. Her bemærker vi „Muslingskallen“ — en nydelig udgravet Sænkning i en Skraaning med kønne Træer som Midtribbe — samt „Hylddalen“ med en Natur-Talerstol. En smukkere og lunere Lavning til Brug ved Folkemøder kan vist næppe findes. Fra den nye Pavillon har man en glimrende Udsigt over hele den vestlige Del af Søen. Endelig maa Skoven *Lysemose*, beliggende langs Nørresø, ogsaa kunne regnes med blandt Maribos nærmeste Seværdigheder, skønt den hører ind under Grevskabet Knuthenborg. Ogsaa her findes der Voldbanker med Grave omkring, som paa Sagnets Vinger fortæller om svundne Tiders Fejder mellem trodsige, kamplystne Herremænd.

Alt ialt: Maribo har en overordentlig smuk Omegn, der kun har én Fejl: Den er endnu ikke bleven „opdaget“ af det store Publikum.

Maribo har sin Oprindelse fra Landsbyen *Skimminge*, der i den mørke Middelalder havde samlet sig ved Overgangen mellem de to Søer. Her var fra gammel Tid den letteste og naturligste Forbindelse mellem Vestlolland paa den ene Side og Østlolland og Falster paa den anden. To Aar efter at det berømte Birgittinerkloster i Aaret 1414 var blevet oprettet, gav Erik af Pommern den lille Landsby Købstadrettigheder. Kun yderst langsomt voksede Byen op i Læ af Klostermurene, ret som et Barn af det rige og mægtige Kloster. I Aaret 1672 talte den ikke flere end 444 Indbyggere, i 1769 504, i 1801 686. Men den havde ogsaa megen Modgang at kæmpe med Den ene Ildsvaade efter den anden faldt over den og lagde den i Aske. I 1596 hjemsøgtes den af en Ildebrand, „som ikke lod mange Huse tilovers“. Ogsaa Byens Sognekirke, der laa, hvor nu „Olsens Hotel“ ligger, blev et Rov for

Luerne, hvorfor Indbyggerne fra den Tid af fik Lov til at benytte Klosterkirken. 1713 var der igen en omfattende Brand og 1832 to vældige Brande. Og hvad Ilden ikke lagde øde, det kunde de hyppige Pestepidemier besørge. 1565 døde der paa Lolland ikke mindre end 15000 Mennesker af den skrækkelige Farsot, og 1701 hjemsøgtes Byen af en særlig lokal Pestsyge. Ogsaa Krigsulykker fik den lille By at føle. Da Karl Gustav paa sit berømte Tog over Bælterne i Begyndelsen af Februar 1658 landede ved Taars paa Lolland, kastede han sig — tyk og svær som han var, „den lille Borgmester" kaldet — i en Slæde og sprængte ad Maribo til, hvor hans sejrvante Krigere med Lethed adsplittede en Trop Bønderkarle, der skulde forestille at forsvare Byen. At den dog holdt sig oven Vande og endnu den Dag i Dag trods alt staar livskraftig, ja, er en ret velstillet Kommune i Sammenligning med mange

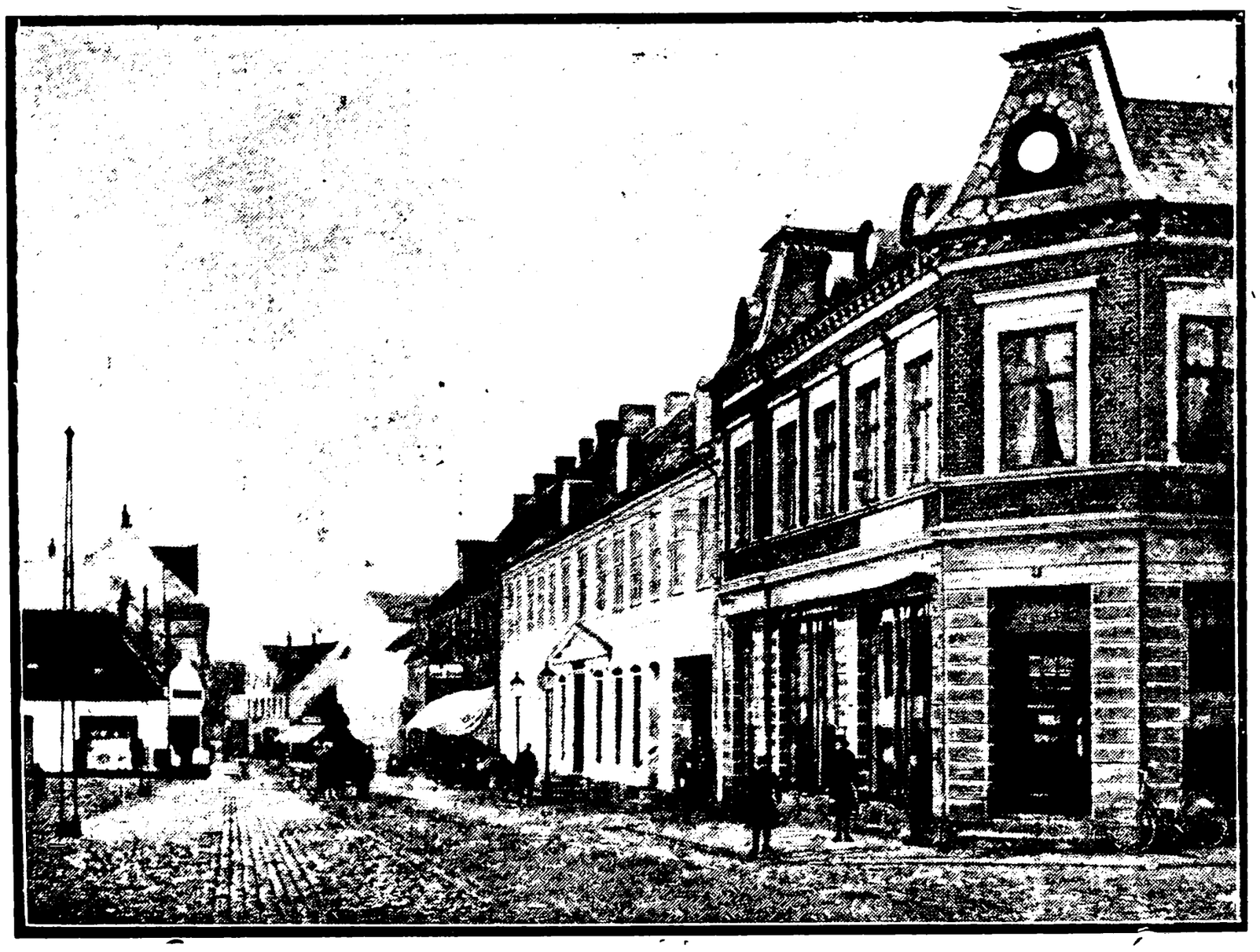

Gadeparti i Maribo.

andre udpinte Købstæder, det kan den dels takke sit frugtbare Opland for, dels den Omstændighed, at den stedse har besiddet en ualmindelig dygtig og driftig Handels- og Haandværkerstand. Dette viste sig ganske særlig i den sørgelige Nedgangstid efter Statsbankerotten under Frederik VI. Havde Maribo den Gang ikke haft dygtige Købmænd, som forstod at udnytte enhver Chance og drive en levende Handel med Øens Frembringelser ad „Skibevejen" over Havnestedet *Bandholm*, saa var den sikkert „gaaet nedenom og hjem". Men den holdt sig. Og paa dens Jubilæumsfest den 27. September 1916, da den fejrede sin 500-aarige Bestaaen som Købstad, viste det sig, at der er en Forudseenhed og et Initiativ blandt dens Borgere, som varsler godt om et energisk Arbejde i en lang og forhaabentlig ogsaa lykkelig Fremtid.

I Øjeblikket tæller Byen ca. 4200 Indbyggere.

Blandt de Bygninger, der særlig falder i Øjnene, maa nævnes det smukke *Stiftsmuseum*, der blev opført i 1889—90 efter Tegning af Professor *Ove*

Petersen, det kgl. Teaters Bygmester. Man forbavses over at finde en saa monumental Museumsbygning i en forholdsvis lille By. Den er da ogsaa kun blevet rejst derved, at Privatmænd i By og Omegn har ydet meget store Ofre. Ikke mindst var den rundhaandede og kunstinteresserede Lehnsgreve *A. V. Knuth* til Knuthenborg en bevaagen Støtte for Museet under dets Tilblivelse. Den drivende Kraft var og blev dog Købmand og Kaptajn *Lauritz Schrøder*, en sjælden idérig Personlighed, som med en mageløs Begejstring og Energi fik den store Plan gennemført. Den stilfulde Bygning med sine græske Offerskaale paa Taghjørnerne og med de gamle Runestene, opstillede i et kønt lille Anlæg foran ud mod Gaden, staar som et talende Vidnesbyrd om, at „hvor der er Vilje, dér er der ogsaa Vej". Dette bekræfter sig ogsaa, naar man træder ind i selve Bygningen. Man forefinder her en righoldig Samling

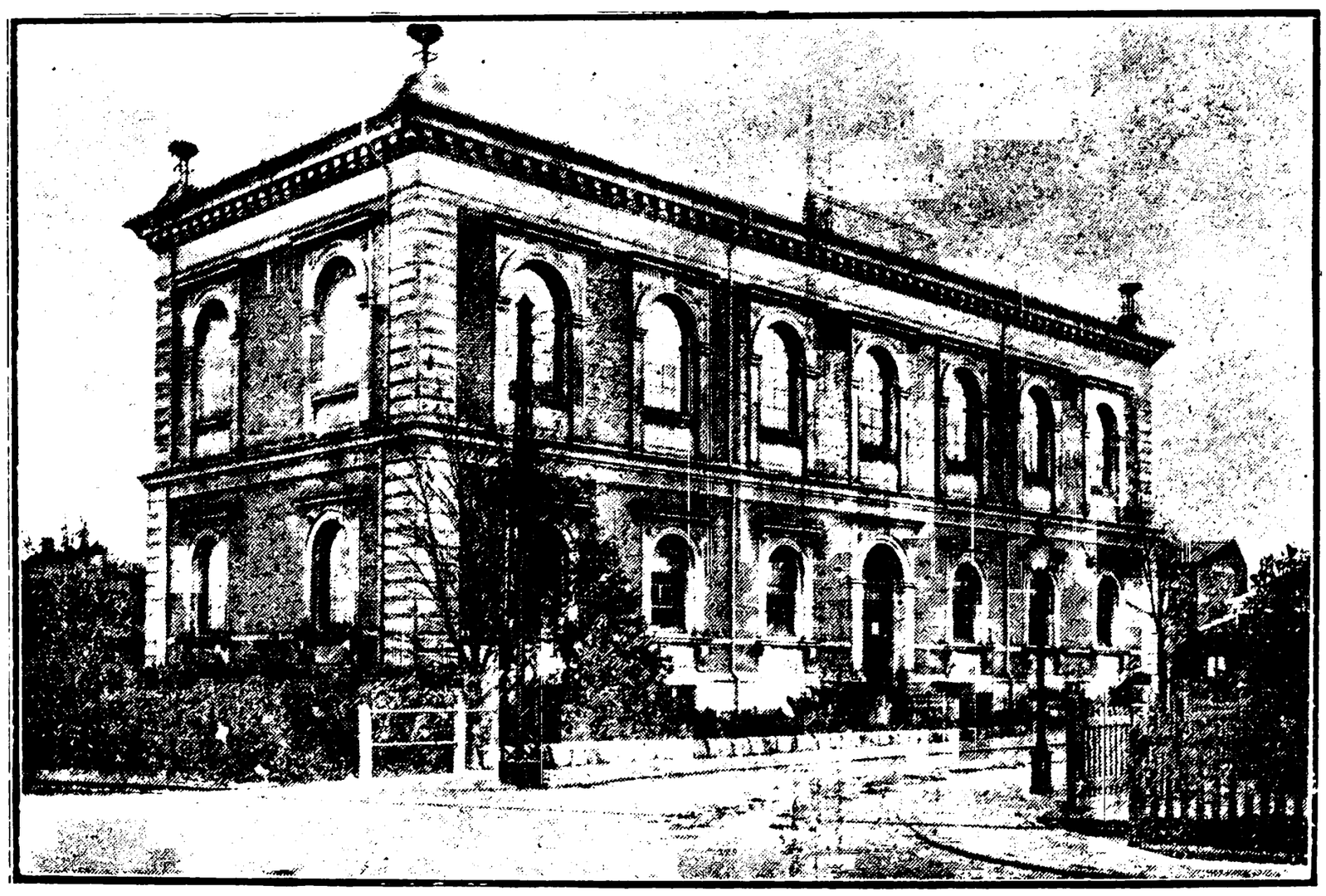

Stiftsmuseet i Maribo.

af Oldsager, udstoppede Fugle og Antikviteter, ligesom ogsaa et Par gamle Bondestuer med sjældent Husgeraad og mange Brugsgenstande afgiver Stof til interessant Belæring. Paa 1. Sal findes der en smuk Maleri- og Skulptursamling med mange ypperlige Kunstværker. I Kommuneskolernes nedlagte Gymnastikbygning paa den anden Side af Gaden har Museet opstillet en anselig Samling af gamle Landbrugsgenstande. — Museets Formand er Amtsforvalter *Holck*. I Kustode *Olsen* vil den Besøgende finde en lige saa kyndig som elskværdig Foreviser.

En anden Bygning, som ganske særlig tiltrækker sig Opmærksomheden, er *den gamle Klosterkirke*, der er opført efter Birgittinerordenens Regler. Som før omtalt paabegyndtes dens Opførelse 1414 Da Halvdelen af den var saa vidt færdig, at den kunde tages i Brug, ankom der fra Vadstena i Sverrig — Ordenens Hovedsæde — Munke med Helgenlevninger, der skænkedes til Klosterkirken. Ca. 50 Aar efter blev den anden Halvdel rejst, og dermed stod en af Landets største Kirkebygninger under Tag. Naar man kommer ind ad

en af de to Hovedindgange mod Øst, der er smykket med Birgittas Vaaben, et Kors i en Cirkel, befinder man sig i en temmelig skummel Forhal — et Symbol paa Jordelivet, der er strengt og mørkt, men fører ind til det lyse Himmerige. Dette stemmer ogsaa med det Indtryk, man faar, naar man træder ind i Kirken; thi det stilfulde, rene Kirkerum med de forskelligt hvælvede og ribbede Lofter, med de to Rækker kolossale Piller og med de mange store Vinduer, gennem hvilke Dagslyset i fuldt Maal strømmer ind, kan ikke andet end virke i høj Grad opløftende paa enhver. Efter Birgittas Paabud skulde alt i hendes Kirkebygninger været præget af Ydmyghed, Styrke og Alvor, og det er ogsaa gennemført i Maribo Kirkes simple og rene Stil. Der hviler i Sandhed Lys og Skønhed over det mægtige Kirkerum. Især gør det store Gavlvindue, der lader Lyset spille ind under Buerundingerne og giver dem alle mulige Farvenuancer, en ypperlig Virkning.

Den pompøse Altertavle er en Gave fra Borgmester *Søren Sørensen*, der levede paa Kristian IV's Tid. I Landemodssalen bag Alteret findes 6 Helgenlevninger, der 1818 blev fundet i et Gemme i Ryggen af den i Salen ophængte Kristusfigur. Blandt disse Levninger findes et lille Stykke af den Svamp, Frelseren drak Eddike og Galde af. To Figurer, forestillende den hellige *Augustin* og *Birgitta*, bør ogsaa nævnes. Endelig to Buster af de udmærkede Biskopper *Rasmus Møller* og *Monrad*. Det mest bemærkelsesværdige i Kirken er dog Kongedatteren *Leonora Ulfelds* Gravsted, der er anbragt i Kælderen under Daabskammeret. Leonoras Gravsten er opsat i Kammerets Væg, og paa den staar de bekendte, rørende Ord: „Herre, havde dit Ord ikke været min Trøst, da havde jeg forgaaet i min Elendighed." Ser man nøjere efter paa Stenen, vil man opdage, at den er revnet. Det hænger sammen med, at man i Tidernes Løb aldeles glemte Leonoras Grav og lod den forfalde. Saa vandalsk var man, at Stenen blev brugt som Bund i en Kalkbalje og paa den Maade halvvejs slaaet i Stykker. Den senere Opdagelse af Gravstedet lyder ganske mærkelig. Det var i 1827. To Drenge spillede en Dag Klink op mod Kirkemuren. Da sker det, at den enes Klinkskilling falder ned i en Revne mellem Brolægningen og Muren. Drengen stikker Fingrene ned i Revnen for at snappe Skillingen, men opdager derved til sin Forundring et lille Vindue i Muren under Stenbroen. Hurtigt løber han ned i Præstegaarden og fortæller Hændelsen til Sognepræsten, der faar Sagen undersøgt — og paa denne ejendommelige Maade skal Leonoras Gravsted være kommet for Lyset. Man brød Gulvet op og fandt i Kælderen, der var halv fuld af Vand, Beslag af en Kiste samt nogle Levninger af større og mindre Menneskeben. Dette kunde ogsaa meget godt stemme med Indskriften paa Gravstenen, som melder om, at 3 af Leonoras Børn var „nedersatte" i samme Gravkammer. Men hvor var Kongedatterens solide Egetræskiste bleven af? Underligt nok — der var ikke Spor af den! Nogle besindige Folk mente, at den Kalk, som var flydt fra Kalkbaljen ned i Graven, havde fortæret alt. Andre fæstede sig ved en Tradition, der lyder paa, at der straks efter Leonoras Jordefærd kom Befaling fra Øvrigheden i København til, at hendes Kiste skulde aabnes, da man mente, at der mulig fandtes vigtige Papirer i den. Men Sognepræst Roth — en brav Mand, der satte megen Pris paa den Afdøde — vilde ikke tillade denne Forstyrrelse af Gravfreden,

og han tilligemed nogle Borgere flyttede derfor i al Hemmelighed Kisten bort fra Gravkammeret og hen i en anden muret Begravelse under Kirkens Gulv. Dette Sagn har foranlediget, at man under Kirkens tvende Restaurationer (1861—65 og 1891--93) nøje undersøgte Grunden under Kirkegulvet. Men intetsomhelst har været at finde, og den bekendte Kunsthistoriker, Prof. Høyen — Kirkens daværende Tilsynsmand — havde sikkert Ret, naar han mente, at Leonoras Kiste hverken var bleven hensat paa et andet Sted i Kirken, ej heller ført til Udlandet (f. Eks. til Østerrig), hvad nogle har gættet paa. Det rimeligste er, at den er bleven staaende i Gravkammeret, men er bleven fortæret af Fugt og Kalkslam.

Hvis Kirkens alentykke Mure kunde tale, kunde de berette om mange mærkelige Ting. Men — de er tavse som Graven. Klosterets Arkiv, der blev

Udsigt fra Bangs Have. I Baggrunden den gamle Klosterkirke.

flyttet til Sorø, blev ødelagt ved Akademiets Brand 1813, saa de svundne Tiders Historie hviler i Dunkelhed. Men man ved, at Klostret var uhyre rigt. Da det ophævedes 1620, ejede det 3 Hovedgaarde, 477 Bøndergaarde, 5 Møller og over 100 Huse — hvilket repræsenterer en mægtig Kapital. Klosteret -- eller rettere Dobbeltklosteret — bestod af 16 grundmurede Bygninger (deraf 7 paa 2 Etager) foruden Ladegaarden, hvortil hørte flere betydelige Bygninger. Syd for Kirken laa Munkeklosteret, et Augustinerkloster, med 25 Munke (deraf 13 Præster), og Nord for den det store Birgittinerkloster med 60 Nonner. Klosterhaverne strakte sig over et betydeligt Terræn langs Søen („Klostersøen") og i Bredde helt hen mod det nuværende Torv og Vestergade. Nonnernes Arbejde bestod i Husgerning, Sygepleje, Haandarbejde og Sangøvelser samt Deltagelse i de 7 vidtløftige Gudstjenester i hvert Døgn. Den første Gudstjeneste begyndte allerede Kl. 4 om Morgenen(!), enten det var Vinter eller Sommer.

Da Reformationen blev indført her i Landet, blev Klostrene rundt om

lukkede og Nonnerne udviste. 1556 omdannedes Maribo Kloster til et adeligt Jomfrukloster, bestemt for Adelsmændenes ugifte Døtre. Det varede ikke ret længe, inden der højlydt klagedes over Adelsfrøkenernes slette Opførsel. De hang stadig ved den katolske Tro, drak altfor meget af Klosterets stærke Øl, var ufredelige og kivagtige og — hvad der var det værste — hengav sig til alskens Usædelighed sammen med Egnens unge Adelsmænd. Vi kan forstaa, at det maa ikke have været nogen lystelig Bestilling at være Abbedisse under saadanne Forhold og styre denne Hvepserede med al dens Sladder, Uro og Masser af Intriger. Den velbyrdige Abbedisse Margrete Urnes Ligsten (fra 1585), der findes øverst tilvenstre i Kirken, kunde synes at minde stilfærdigt derom. Under Abbedissens Billede, nede ved hendes Fødder, findes Billedet af hendes lille Hund, der trofast og hengiven kryber sammen og klynger sig til hende. Man har med god Grund gættet paa, at der heri kunde ligge et fint Vink om, at den lille trofaste Hund var det eneste jordiske Væsen, der havde været ærligt og oprigtigt mod den Afdøde, medens denne ellers i sin brydsomme Stilling kun havde fundet Ondskab, Forstillelse og Rænker. Under Kristian IV's Regering blev Tilstanden i Klosteret uudholdelig. Flere Gange sendte Kongen sine Raadsherrer til Maribo for at tale de oprørske Klosterdamer til Rette — men forgæves. En vis Søster Christence, der udmærkede sig ved sin ualmindelig skarpe Tunge, var nok især Anfører for Komplotterne. Til sidst blev det dog Kongen for broget. Han ophævede Klosteret 1620 og lagde dets Rigdomme ind under Sorø Akademi.

Klosterbygningerne henstod endnu en Del Aar, men blev saa nedrevet. Nogle af Stenene brugtes til Opførelse af Kirker (Vaabensted Kirke fik 160 000 Sten til et Taarn), andre til Herresæder, og kun ynkelige Rester blev tilbage. Nu findes der i den saakaldte „Aktiehave" — en Slags Klubhave ved Søen — kun en fattig Murlevning, der svagt minder om Fortidens Storhed. Ogsaa Munkeklosteret Syd for Kirken er borte. Da Leonora Christine fik anvist Maribo Kloster til Bolig, kom hun til at bo i Munkeklosteret — en daarlig, forfalden Bygning, der skulde rumme hende og hendes Hofstat, ca. 14 a 15 Personer. Leonora klagede over, at Kakkelovnene røg forfærdeligt, og Murene og Tagene var hullede og utætte alle Vegne. Men til sidst fik hun da saa nogenlunde Bugt med Ulemperne. Det er interessant at høre om, at hun under sit 13-aarige Ophold i denne gamle Bygning, der laa omtrent, hvor den nuværende Præstegaard ligger, oplevede ikke saa faa fornøjelige Dage. Den viljekraftige Kvinde var ikke for intet en Datter af Fjerde Christian. Hun veg ikke tilbage for en drøj Skæmt og havde, trods al sin Modgang og alle sine Ulykker, ikke saa lidt Livsmod og Humør tilbage. Hun gjorde Gæstebud for *Thomas Kingo*, naar han var paa Bispevisitats (Lolland hørte dengang under Fyns Stift), og hun holdt Fastelavnsløjer til største Moro for sit Tjenerskab. En af Pagerne — en køn lille Fyr — blev udklædt som Dukke og baaret om under megen Munterhed. I lige Maade foranstaltede hun Sommergilde med Dans for Egnens Ungdom. Hun havde en kær Datter hos sig og fik Besøg af sin Søn *Leo*, der var Feltmarschal i Østerrig. Dyr og Brændsel fik hun fra de omliggende, tætte Skove og Fisk fra Søen. Underligt nok: I det skønne lille Anlæg („Aktiehaven"), hvor Kongedatteren i sin Tid dyrkede sine „yndelige Blommer", dér nyder nu Maribos

Forretningsmænd paa de lumre Sommeraftener den svale Luftning fra Søen, medens Ungdommen faar sig en munter Svingom inde i Pavillonen. Ved Sct. Hansdagstide, naar . Aftenen lægger sit lette Slør over Søens Vande, blusser Tjæretønderne op, og Raketter, Sværmere og Guldstjerner kaster et feagtigt Skær over den dejlige Sø, hvor en af vor Histories berømteste Kvinder saa ofte fandt Fred for de urolige Tanker. Ja, Fortid og Nutid mødes — ofte paa underlig Maade!

Men Mindet om Leonora Christine lever stadigt i den venlige By. Hun er som en af Byens egne, om hvem man hygger med Pietet og Vemod.

Naar vi nævner Maribos smukke Omegn, maa vi ikke glemme at omtale *Knuthenborg Park* (anlagt 1865—66) som noget i sin Slags enestaaende her i Landet. Dette ejendommelige, storslaaede Anlæg med sine mægtige Indkørselsporte gør et overvældende Indtryk paa enhver Besøgende. Parken har en Størrelse af 1100 Tdr. Land og er omgivet af en Granitmur, 2 Meter høj og ca. 1 Mil lang. Hvilke dejlige, gamle Egetræer, hvilke stolte Grupper,

Borgmester Bay.

Telegrafbestyrer Møller.

Postmester Christensen.

hvilke sjældne Planter, hvilke lange Indkig og hvilke prægtige Bygninger findes ikke her! Lehnsgreve *Eggert Knuth*, der besad megen Smag og var særdeles berejst, lod Parken anlægge i engelsk Stil og forsyne med kostbare Bygninger. Her maa især fremhæves det henrivende Flintestenshus, den lækreste Jagt- eller Frokostpavillon, som tænkes kan. Hvor staar ikke de lyse Sandstensindfatninger omkring Vinduer og Døre ypperligt til den blaasorte Flintesten! Endvidere er der den smukke Godsforvalterbolig samt Skovriderboligen. Endelig Bandholmsgaarden, Grevens Bopæl, et dejligt lille Slot, lækkert og hyggeligt, der foreløbig træder i Stedet for det egentlige Herresæde, som endnu venter paa sin Opførelse.

Sofus Waldemar Bay, Borgmester, Byfoged og Birkedommer, er født 2. Oktober 1869; blev juridisk Kandidat 1895. Borgmesteren er Formand for det Lolland-Falsterske Fængselsselskab. Den 27. Septbr. 1916 udnævntes han til Ridder af Dannebrog.

Telegrafbestyrer *Møller*, Maribo, er ansat i Telegrafvæsenets Tjeneste 1885 og har væsentlig forrettet Tjeneste i Fredericia og København, indtil han 1. Marts

1915 ansattes som Telegrafbestyrer i Maribo. Paa Grund af Maribos centrale Beliggenhed udmunder en stor Del Telegraf- og Telefonledninger her, ligesom de vigtige, tyske Telefonledninger via Femern til Berlin og Hamborg passerer Stationen. Korrespondancen er ogsaa ganske betydelig og stærkt stigende, alene i Løbet af Krigsaarene forøget med 100 pCt. Embedet som Telegrafbestyrer her er derfor betydeligt og ansvarsfuldt. Møller var fra 1910—1915 Formand for Dansk Telegrafforening samt Formand for Centralorganisationen for Told- og Trafiketaterne det sidste Aar.

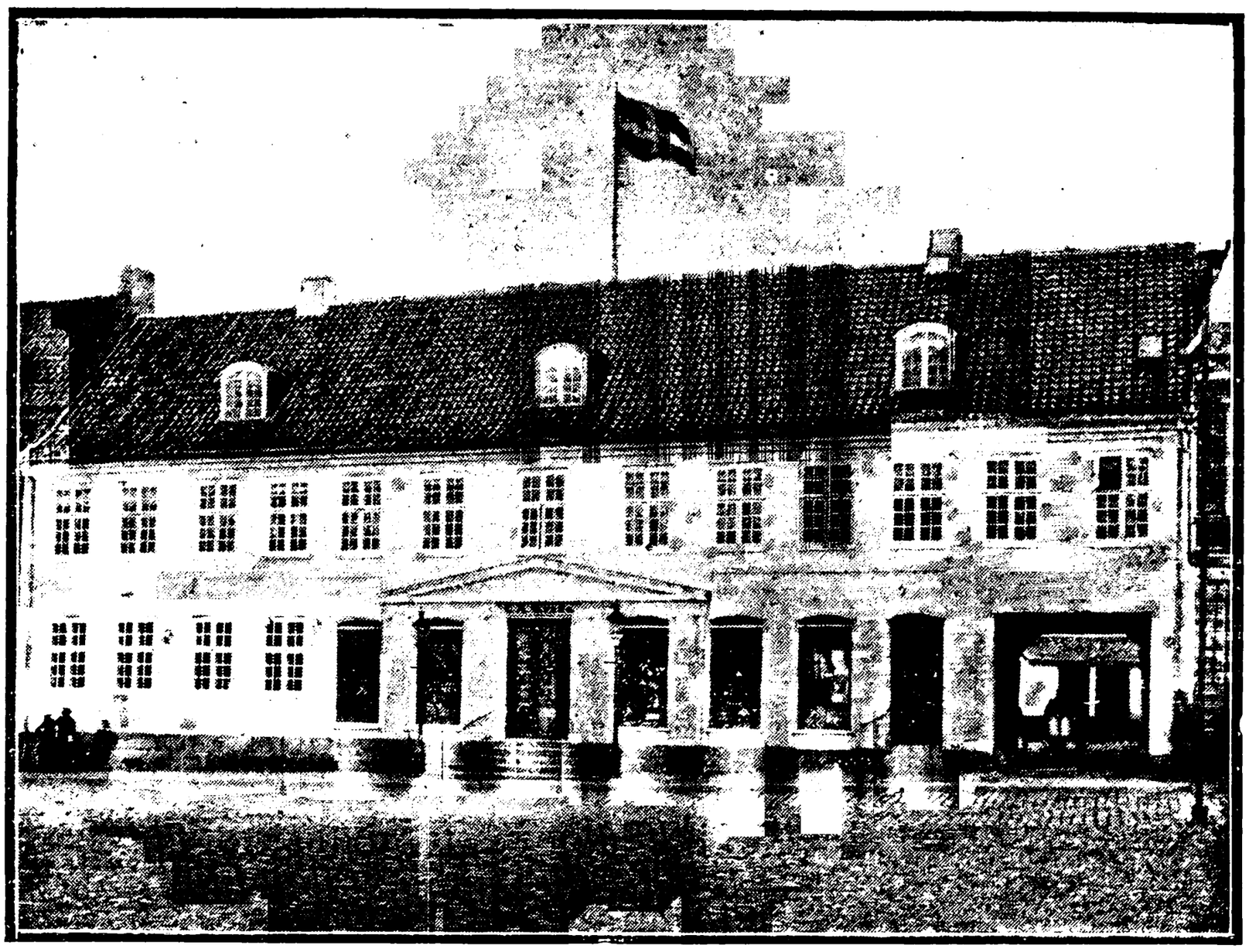

„Palæet". Firmaet Qvades Ejendom paa Torvet.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

MARIBO er Lollands Hovedstad, ikke i Kraft af dens Folkemængde, men paa Grund af dens centrale Beliggenhed og de Fortidsminder, der knytter sig til denne By. — Maribo har en dygtig og energisk Handels- og Haandværkerstand og har den Ære at huse et af Landets største Købmandsfirmaer, foruden mange andre solide og gode Forretninger og Virksomheder, der sætter sit Præg paa Byen og fører dens Ry udover Landet. — I det efterfølgende vil vi give et Billede af Erhvervslivet i Maribo, idet vi skildrer Handel, Haandværk og Industri.

Aktieselskabet *C. A. Qvade & Co.* er grundlagt i Aaret 1843 af Agent Carl Anton Qvade, der drev Forretningen indtil 1. Maj 1900, da Forretningen omdannedes til Aktieselskab med Sønnen Carl Qvade og Købmand Carl Thougsig som Aktieselskabets Ledere. To Maaneder efter Firmaets Omdannelse til Aktieselskab afgik Agent C. A. Qvade ved Døden. Agent Qvade var en dygtig og retskaffen Personlighed, der ikke var bange for at ofre sig, naar det gjaldt en god Sag.

Firmaet, der har til Huse i det smukke Palæ paa Torvet, omfatter Korn, Foderstoffer, Kul samt en speciel Afdeling for Kolonial; ved Bandholm Havn ligger Firmaets store Pakhuse og Lossekraner.

For at finde den historiske Oprindelse til *Maribo Dampmølles* Tilblivelse skal man helt tilbage til Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, da den rige

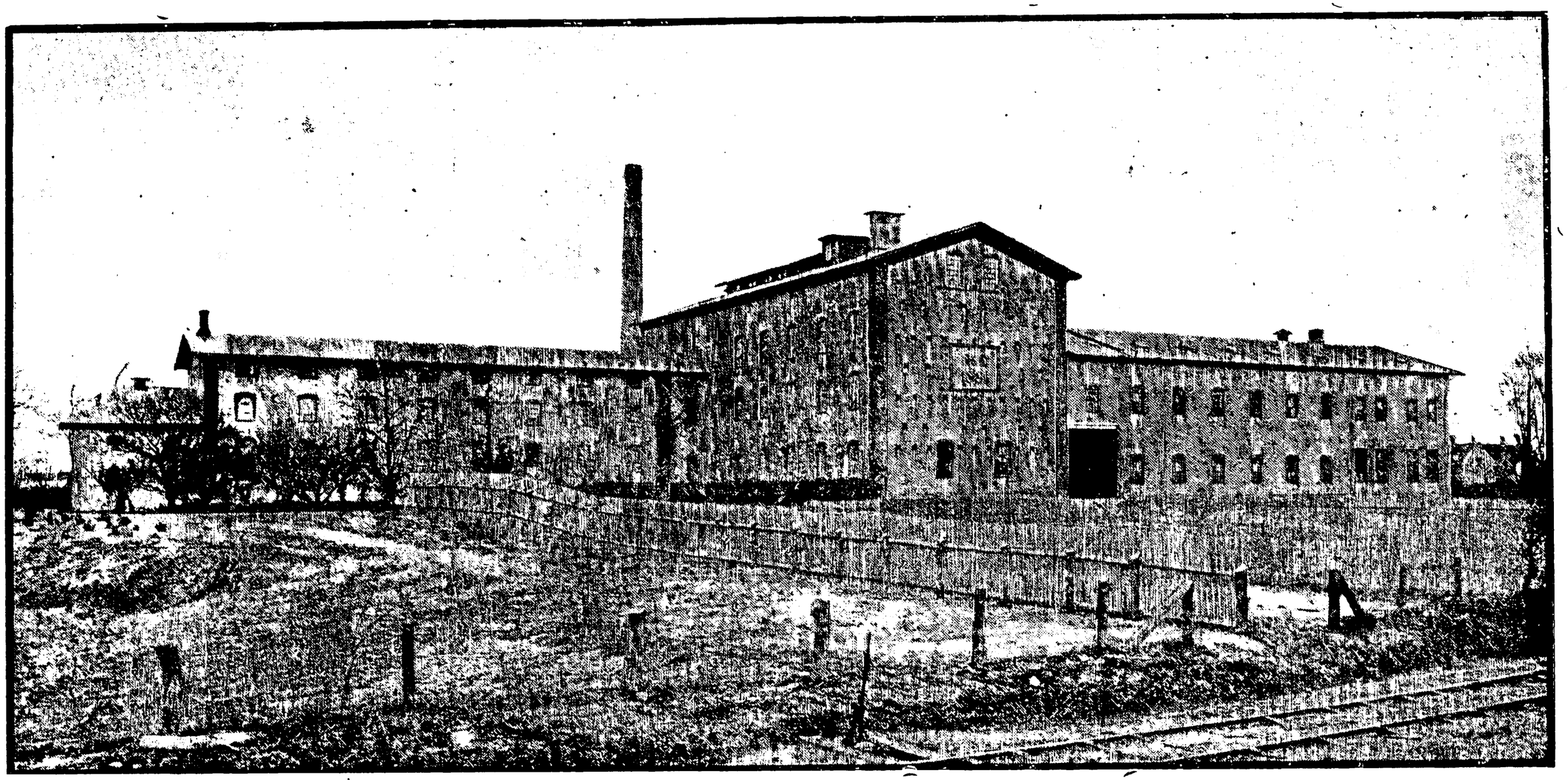

Maribo Dampmølle.

Møller Abel ejede de 4 Vindmøller, Nørre-, Øster-, Vester- og Søndermølle, der laa lige indenfor Toldbommene i Byens Udkanter. Vindmøllerne blev senere solgt til Møller Vollesen, hvis Enke senere blev gift med Møller L. T. Saunte. Den ene af Møllerne var oprindelig en gammel hollandsk Træmølle og laa paa det Sted, hvor Dampmøllen nu ligger, den danner da ogsaa det historiske Grundlag til den senere saa betydelige Virksomhed Maribo Dampmølle. I 1853 nedbrændte denne gamle Mølle, en ny blev bygget, den blev bygget som Vind- og Dampmølle; den 16. April 1881 brændte Møllen igen, og nu opførtes den i langt større Stil end tidligere. Aaret 1886 bliver dog det egentlige Mærkeaar for Dampmøllen, idet Sagfører, Bankdirektør Kjær paa egne og Agent C. A. Qvade, Købmand S. A. Jensen og Købmand Thorvald Petersens Vegne købte Møllen den 9. Maj 1886. Den 22. Juni samme Aar omdannedes Virksomheden til Aktieselskab med Agent C. A. Qvade som Bestyrelsens Formand og Richard Wilhjelm som adm. Direktør. Ved Agent Qvades Død i 1900 blev Bankdirektør Kjær Bestyrelsens Formand og i 1915 afløste Direktør Andreas Milling Direktør Wilhjelm som Dampmøllens Direktør. Da Aktieselskabet i 1886 overtog Møllen, baserede man særlig Virksomheden paa Eksport til Sverige, men de mægtige Toldmure, Sverige den Gang rejste for at værne sin egen Mølleindustri, slog hurtig Bom for denne Eksport. Et nyt Marked maatte findes, man valgte Hjemmemarkedet, men de danske Forbrugere var kræsne, de foretrak det udenlandske Mel, saa der var kun ét at gøre, tage Konkurrencen op og anskaffe nye, moderne og tidsvarende Maskiner, og det Produkt, Dampmøllen nu fik frem, stod fuldt paa Højde med Udlandets fineste. Senere hen er Dampmøllen yderligere udvidet, og yderligere Anskaffelser af Maskiner har fundet Sted, og nu er Maribo Dampmølles Produkter kendt som noget af det fineste i vort Land. Dampmøllen beskæftiger ca. 40—50 Mand.

A. V. Milling.

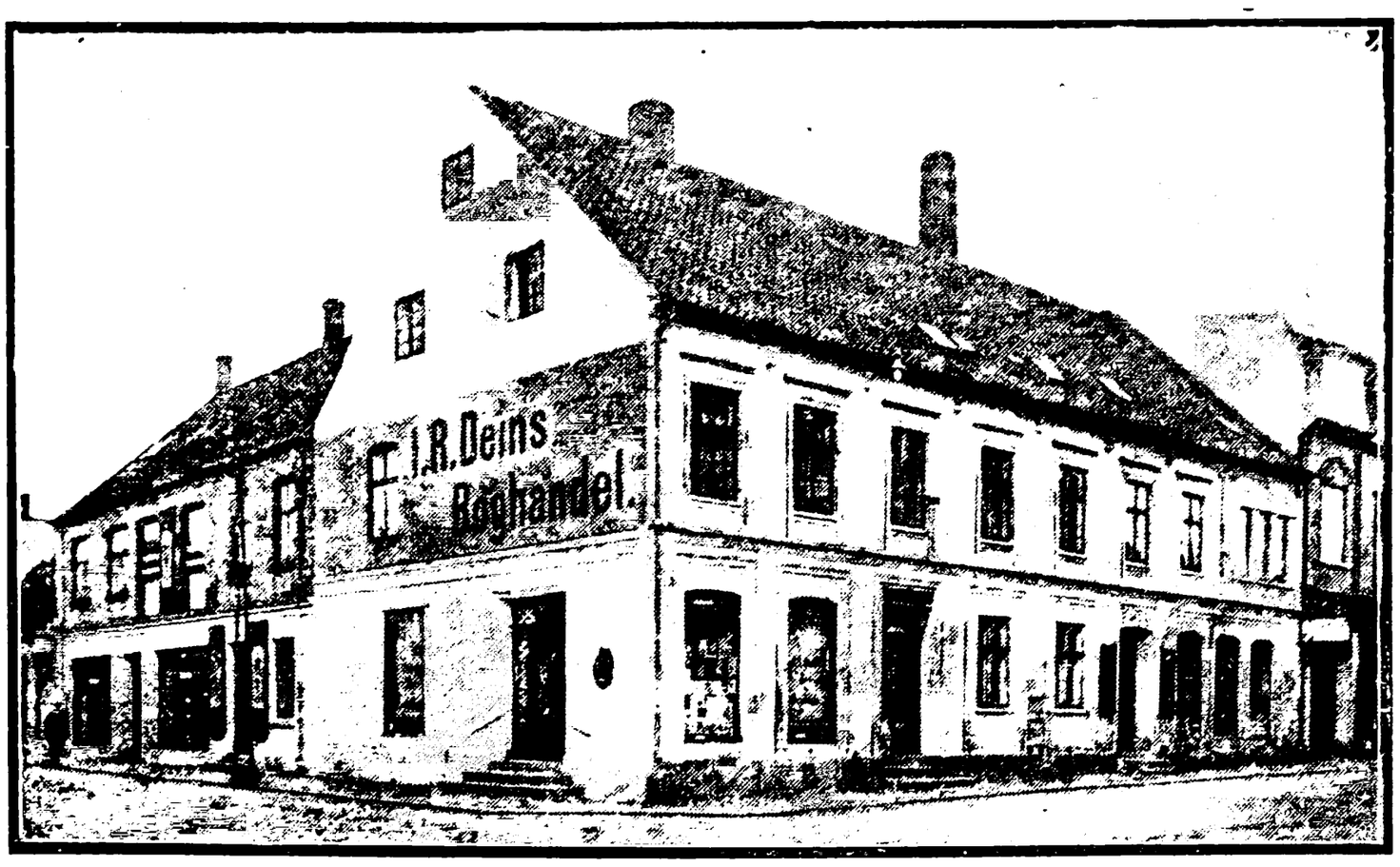

Købmand P. Hattens Forretnings-Ejendom.

Købmand *P. Hattens* Forretning er grundlagt i Aaret 1812, det er en stor og betydelig Virksomhed, der omfatter Kolonial, Korn og Foderstoffer samt Jern; har navnlig stor Landhandel. Købmand Hatten er en dygtig Forretningsmand, og hans Kolleger indenfor Handelsstanden har vist at tage hans Arbejdskraft i Besiddelse, han er saaledes Formand for Handelsforeningen i Maribo, Næstformand for Lolland-Falsters Handelsforening, Medlem af Bestyrelsen for Lolland-Falsters Handels- og Landbrugsbank.

Firmaet *Brødr. Henrichsens Eftfg.* er grundlagt i 1866 af Brødrene Emil og Fr. Henrichsen, der fra en ganske lille Begyndelse skabte en af Lollands

Chr. Petersen.

Haugaard-Jørgensen.

betydeligste Købmandsforretninger. Foruden almindelig blandet Købmandshandel paabegyndtes Ægeksport til England, senere byggedes en Præserveringsanstalt med store Cementkummer, hvori Æggene skulde opbevares. Denne Ægpræserveringsmetode lykkedes over al Forventning. Firmaet har paa flere Udstillinger opnaaet Anerkendelser for gode, velpakkede Æg. I 1912 overtog Købmand Johs. Schmidt Forretningen, den omfatter foruden Kolonial og Ægeksport Korn, Foderstoffer og Bygningsartikler.

Firmaet *Schrøder & Nielsens Eftfg.* blev i 1868 grundlagt af Lauritz Schrøder (f. 1819, d. 1903) og Jens Nielsen (f. 1840, d. 1896). I Aaret 1890

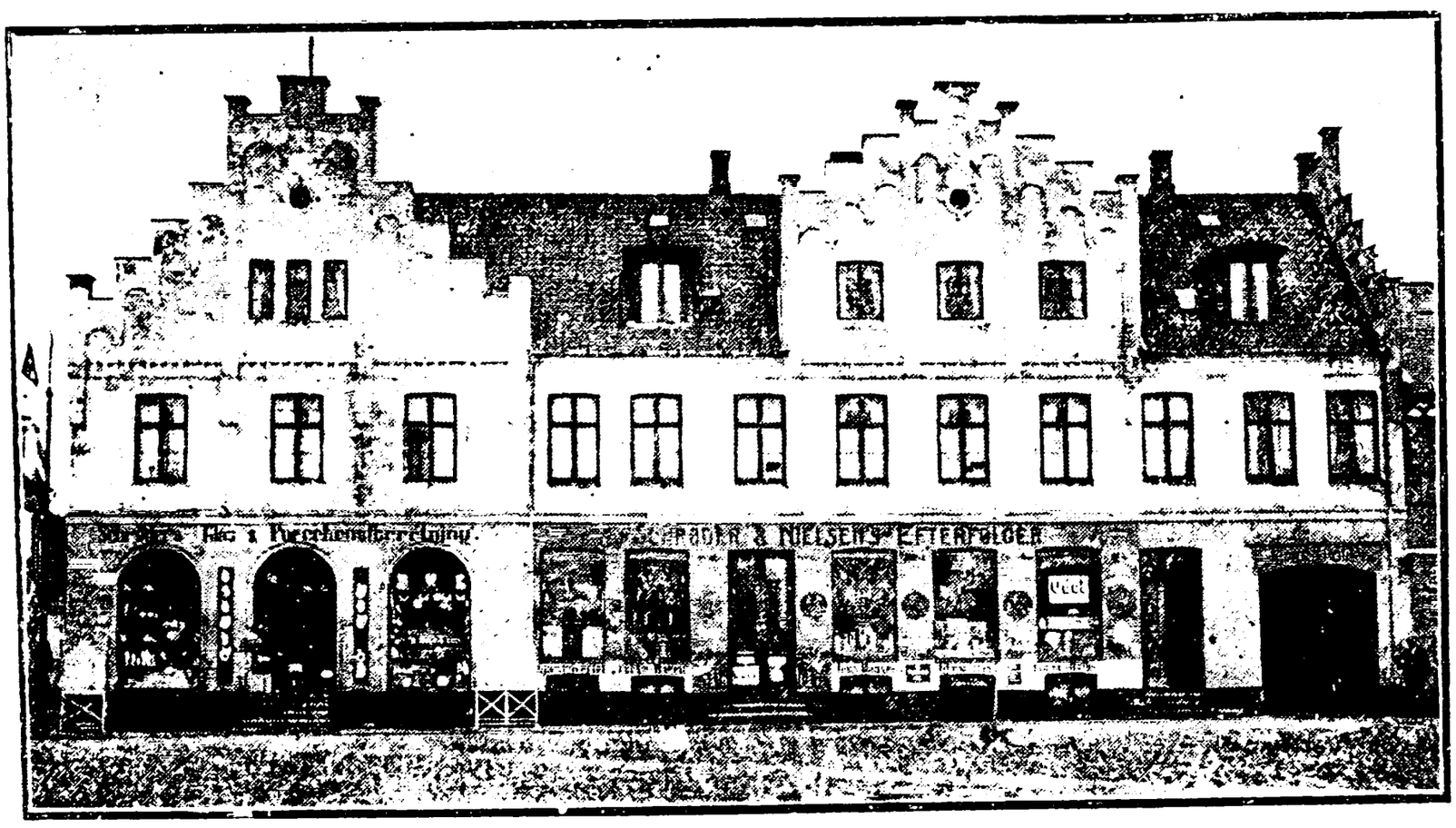

Firmaet Schroder & Nielsens Efterfølgers Ejendom paa Torvet.

indtraadte den nuværende Indehaver, Chr. Petersen, som Associe og har siden 1896 været Eneindehaver. Forretningen omfatter Papir, Cigarer, Tobak m. m. en gros samt desuden Tapet-, Farve- og Materialhandel.

Marilo Materialhandel indehaves af P. Haugaard-Jørgensen. I forrige Aarhundrede var det en af de ældste, største og mest ansete i Stiftet, den

Haugaard-Jørgensens Forretnings-Ejendom.

dreves i 3 Generationer af den da kendte Slægt Krøyer og handlede med Købmandsvarer, Korn og Trælast i Forbindelse med et større Brændevins-brænderi, — i hvis Bygninger nu Maskinfabriken Vulcan er installeret — gik for et halvt Aarhundrede siden over paa andre Hænder og overtoges af den nuværende Ejer i 1891, som da forandrede den til Material- og Delikatessehandel. I Ejendommens store Have, som gaar ned til Søen og er en Del af den gamle Klosterhave, findes de to store bekendte Taxtræer, der efter Stephan Nyelands Oplysninger skulde være opelskede i Urtepotter af Kongedatteren Eleonora Kirstine under hendes Ophold i Maribo Kloster og af Nonnerne være udplantede i Haven. — P. Haugaard-Jørgensen er Næstformand for Maribo Handelsforening.

Ejendommen, hvor Skaaning begyndte sin Forretning.

Frederik Skaanings Forretning er startet 1897, den er fra en ringe Begyndelse oparbejdet til sin nuværende Størrelse og har Gang paa Gang maattet ombygges, tilbygges og udvides for at give Plads til de forskellige Grene som Virksomheden omfatter. Forretningen handler med Kolonial, Korn, Foderstoffer og Markfrø. Til Virksomheden er knyttet Grovmølleri, hvortil benyttes Sugegasværk som Kraft. Til Belysning anvendes Elektricitet fra eget Elektricitetsværk. Frederik Skaaning, der er født i 1870, er en dygtig Købmand, der ved egne Kræfter har oparbejdet denne betydelige Forretning.

Købmand *Schoppes Efterfølger* er Købmand

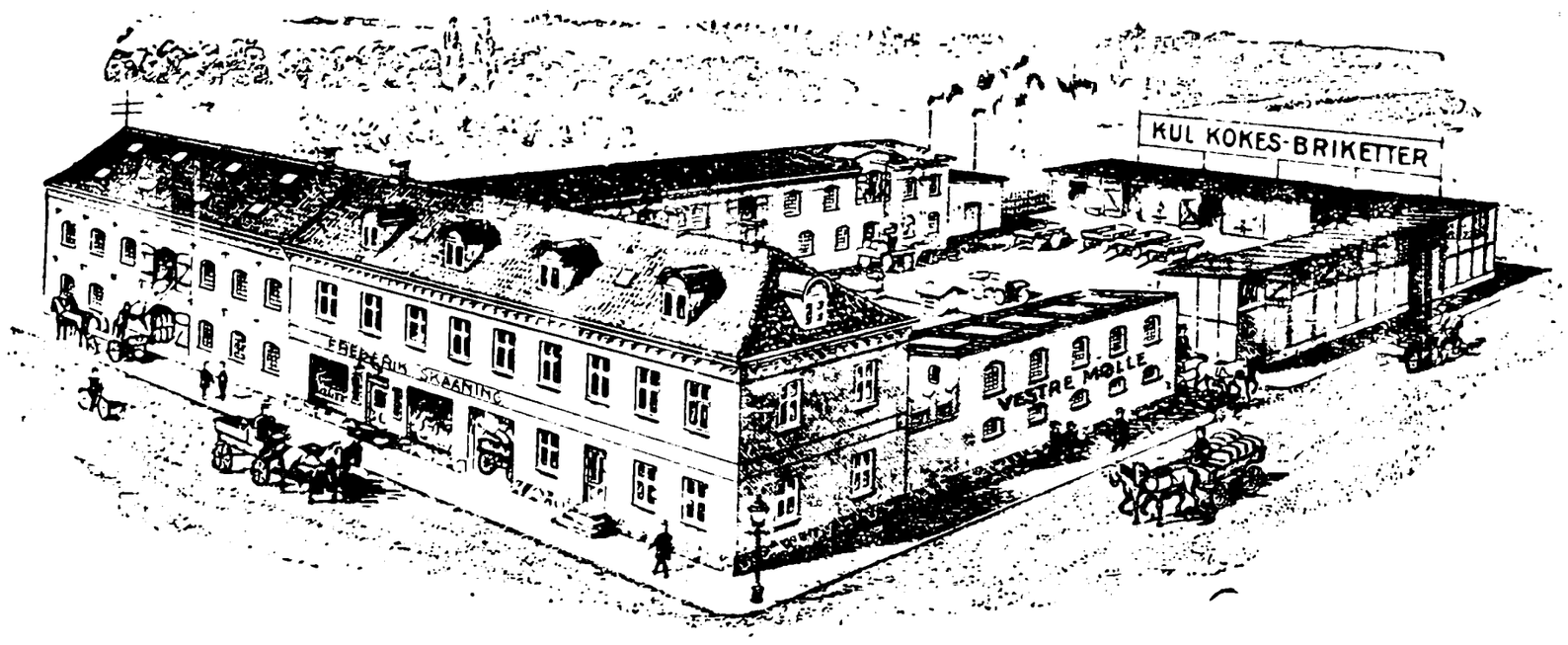

Købmand Fr. Skaanings Virksomhed i 1918.

Jens Lund. Forretningen blev grundlagt i 60erne af Schoppe og er overtaget af Lund i 1909. Det er en betydelig Virksomhed, der driver Handel med Kolonial, Kul, Foderstoffer, Frø og Kunstgødning. Forretningen har eget

Frederik Skaaning.

Jens Lund.

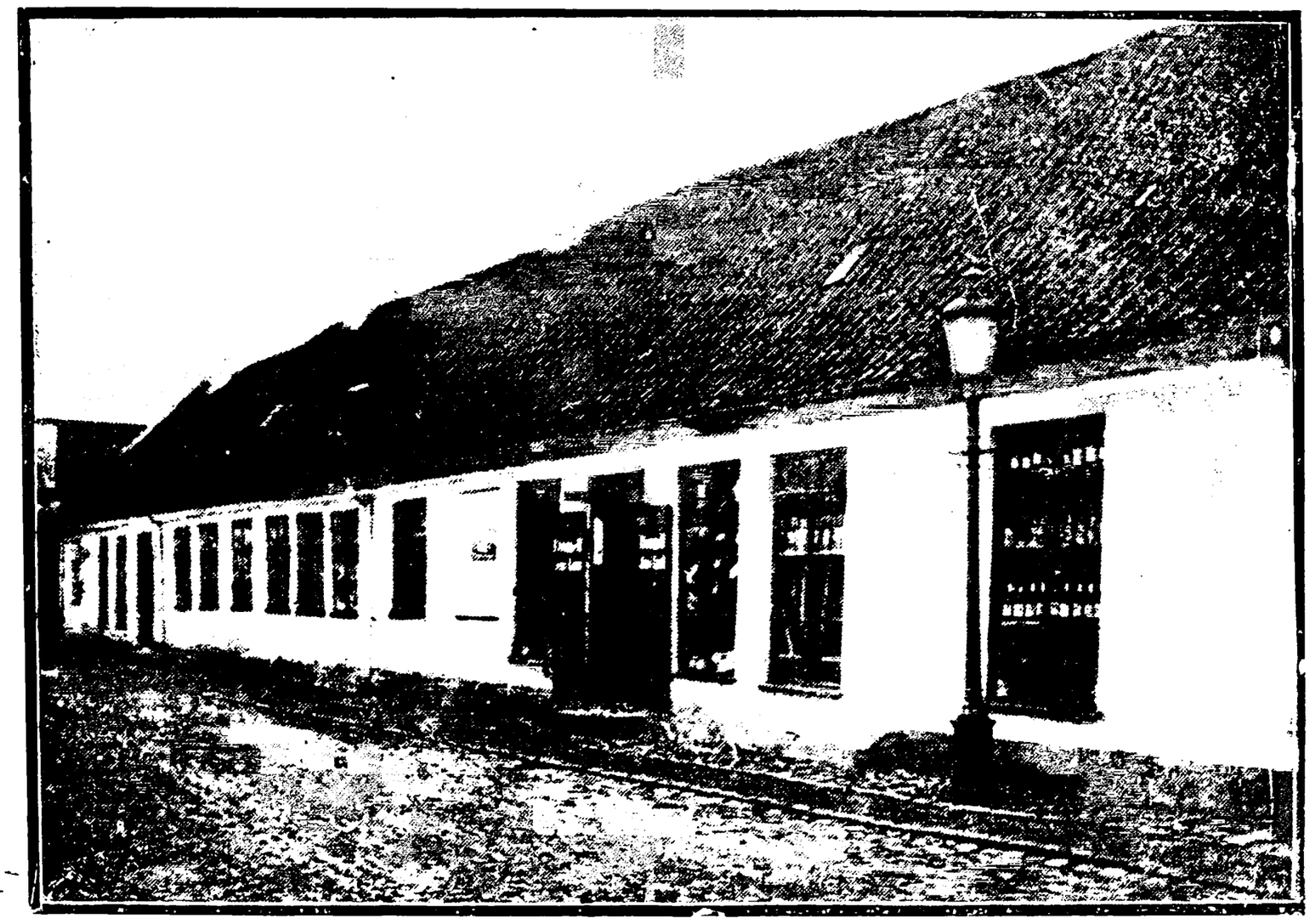

Schoppes Efterfølger ved Købmand Jens Lund.

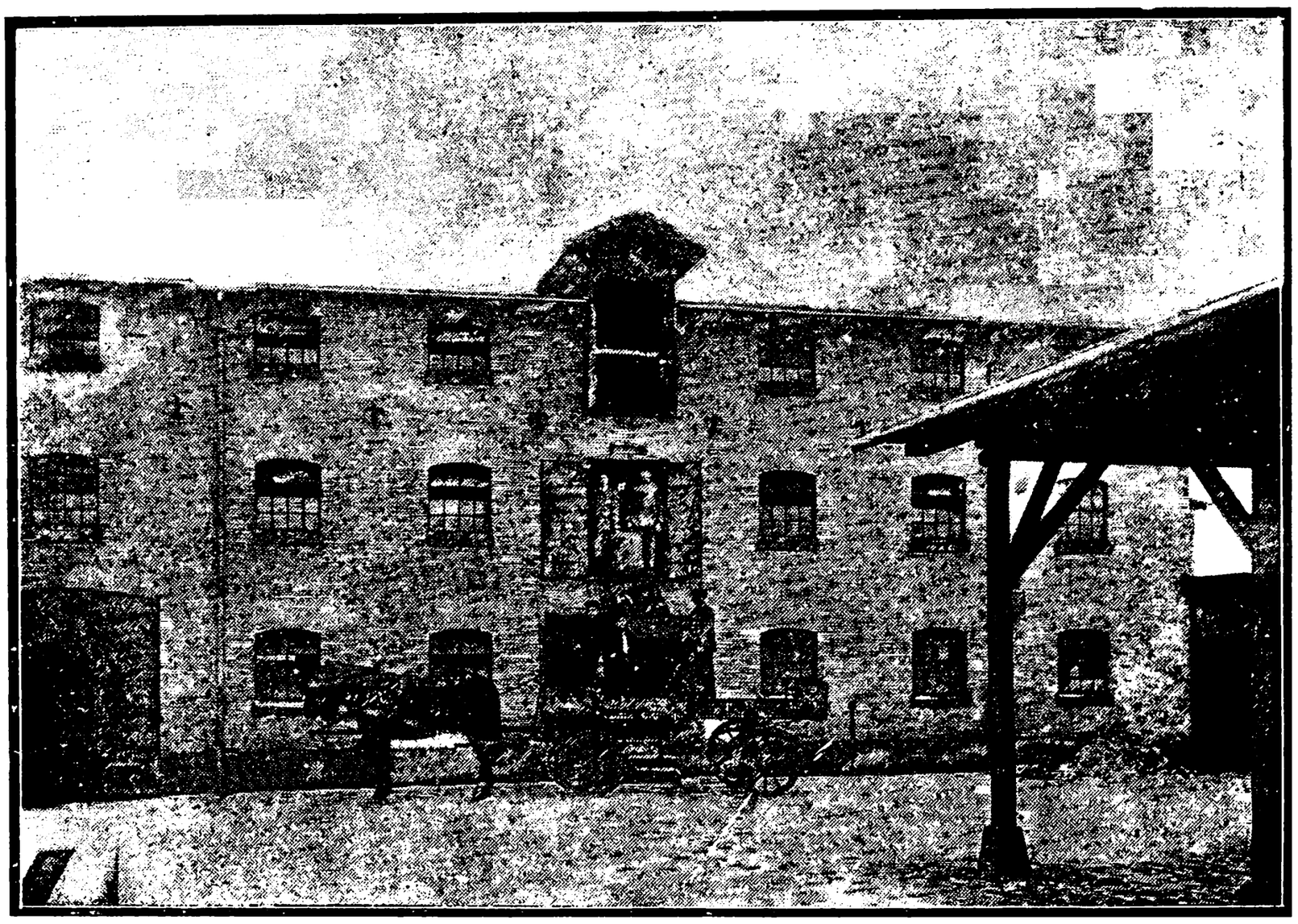

Jens Lunds Kornmagasin.

Malteri, og til Foderstofafdelingen er knyttet Gasmotoranlæg til Drift af Maskinerne, der benyttes til Knusning af Foderstofferne. Det nye og store Pakhus, som det har været nødvendigt at bygge, er opført 1912.

Maribo Trælasthandel er startet 1875 af Agent C. A. Qvade, Købmand H. A. Roug og Tømrermester Carl P. Saunte. Forretningens Omsætning er Trælast og Bygningsartikler. Virksomheden ledes af Forretningsfører H. Gluud, der tiltraadte Stillingen i Juni Maaned 1904.

Hans Gluud.

A. Mortensen.

Købmand *A. Mortensens* Forretning er grundlagt i Aaret 1743, den omfatter Kolonial, Korn, Kul og Foderstoffer samt Støbegods. Mortensen overtog Forretningen 1895.

Thorvald Petersens Efterfølger er Købmand V. Roepstorff. Forretningen er grundlagt 1870 af Thorvald Petersen, der i 1877 lod Ejendommen ombygge og indrettede store Butikslokaler. V. Roepstorff overtog Forretningen 1906, den omfatter Manufaktur og til den er knyttet Herre- og Dameskræderi.

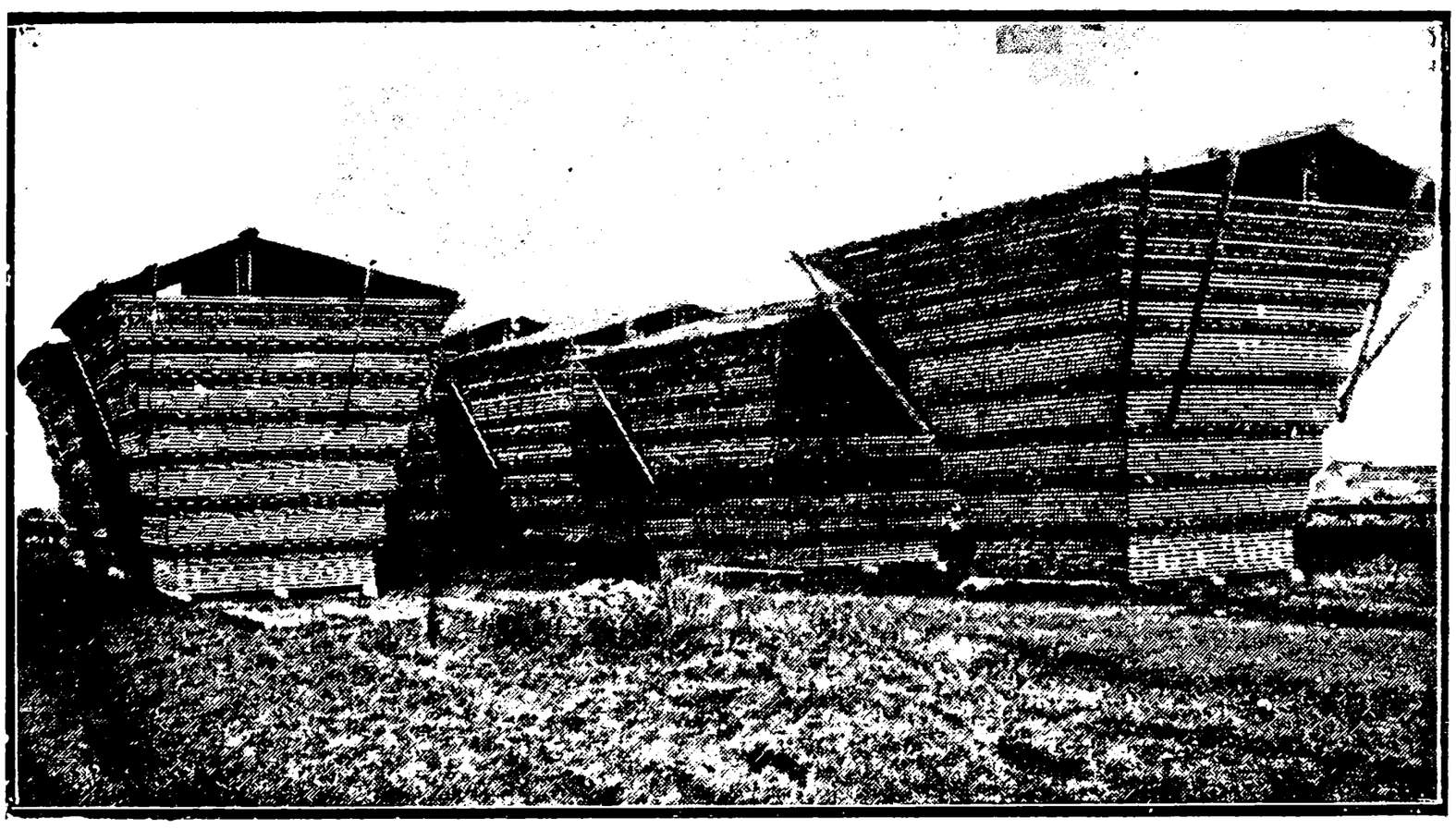

Fra Trælasthandelen.

Købmand *Otto Roug* hører til de yngre Forretningsmænd i Maribo, f. 1888, men staar dog som Leder af en af de ældste Isenkramforretninger i Byen. Forretningen er grundlagt 1865 af H. A. Roug, overtaget 1881 af Anton Roug, efter hvem Otto Roug blev Indehaver af den. Roug har faaet sin Uddannelse hos T. M. Werner i København og Kogel og Co., Lübeck.

Sten- og Billedhugger *Fr. Møller* har faaet sin Uddannelse i Aarhus, København og Udlandet. Den af ham ledede Forretning er grundlagt 1905, senere oprettedes en Filial i Nakskov. Møller driver foruden disse Virksomheder tillige Stenbrud paa Bornholm og i Sverig.

Snedkermester *Ludvig Frederiksen* har grundlagt sin Forretning 1896, den omfatter Fabrikation af Møbler efter egne Tegninger og paa egne Værksteder. Frederiksen har efter udstaaet Læretid gennemgaaet Teknisk Skole i København og rejst i Italien paa Stipendium to Gange, han er Formand for den lokale Snedkermesterforening og Bestyrelsesmedlem i Industriforeningen.

Maribo Trælasthandels Kontorbygning.

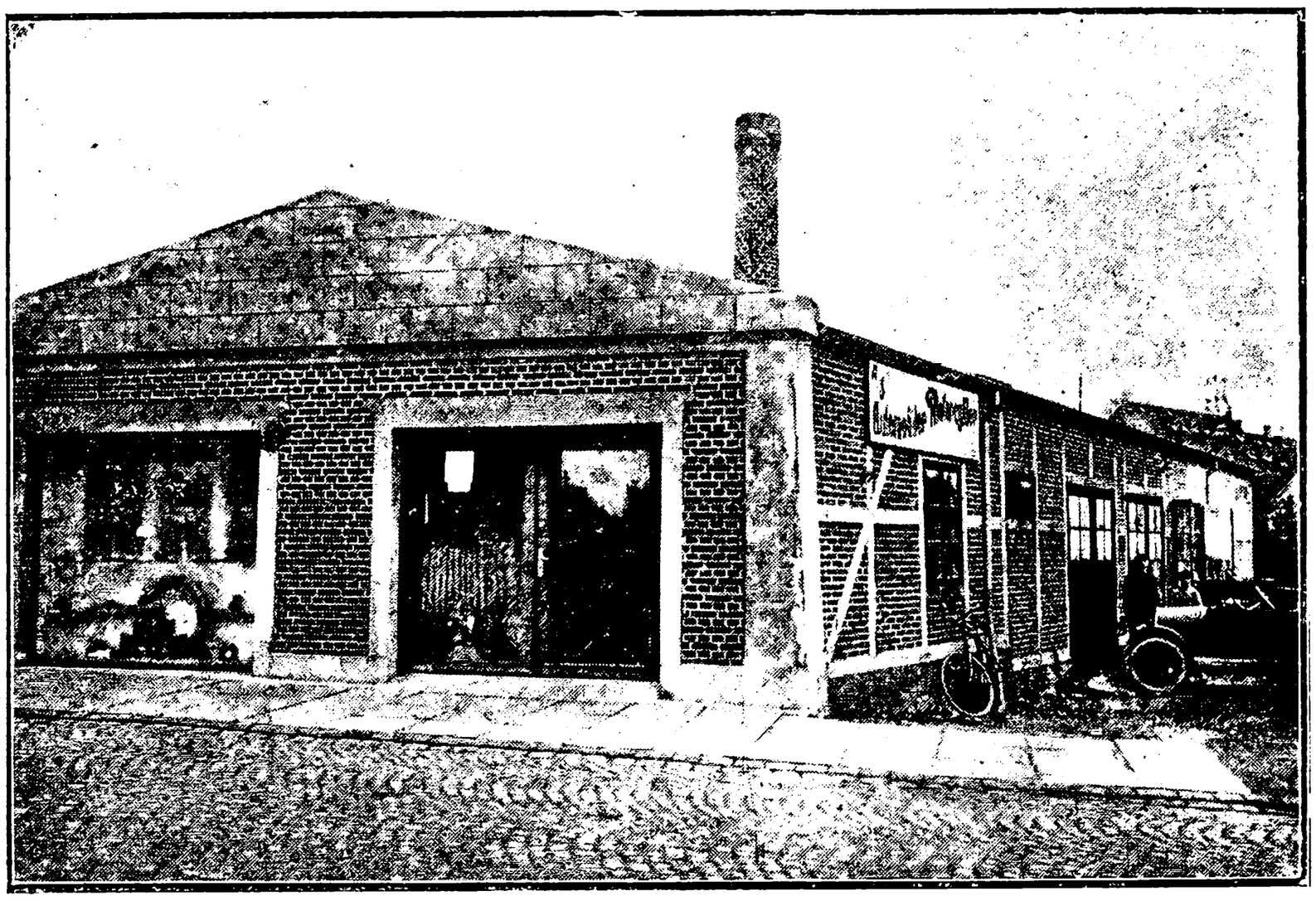

Aktieselskabet Motor.

Aktieselskabet *Motor* er startet 1916 og driver Handel med og Import af Motorer til Luksus- og Lastbrug. Dens Speciale er Fabrikation af Person-Tælleapparater, hvilken Virksomhed har vundet betydelig Tilslutning og Anerkendelse. Paa Fabriken foretages Reparationsarbejder af Luksus- og Lastautomobiler, den ledes af Forretningsfører S. P. Basse og beskæftiger under normale Forhold 12 Mand.

Udsalget paa Hovedgaden.

Købmand *Viktor Hansen*, der paabegyndte Forretning i Aaret 1911, handler med Landbrugsmaskiner af alle Arter og dermed beslægtede Artikler. Det er dog navnlig Tærskeværker og Høstmaskiner, Forretningen særlig er baseret paa, og det er ikke faa Leverancer, der er udgaaet herfra i Aarenes Løb. Hansen, der er født 1889, har lært Handelen i Nakskov.

Maskinfabriken *Vulcan* Maribo beskæftiger 30 Mand. Fabriken er grundlagt 1878 og overtaget af Fabrikant Chr. Pedersen 1908; dens Speciale er Landbrugsmaskiner af alle Arter og Roebaneanlæg, og navnlig for det sukkerroedyrkende Lolland er det af Betydning at have en Fabrik som Vulcan i sin umiddelbare Nærhed, der kan levere det fornødne Materiel til Anlægene.

Chr. Pedersen.

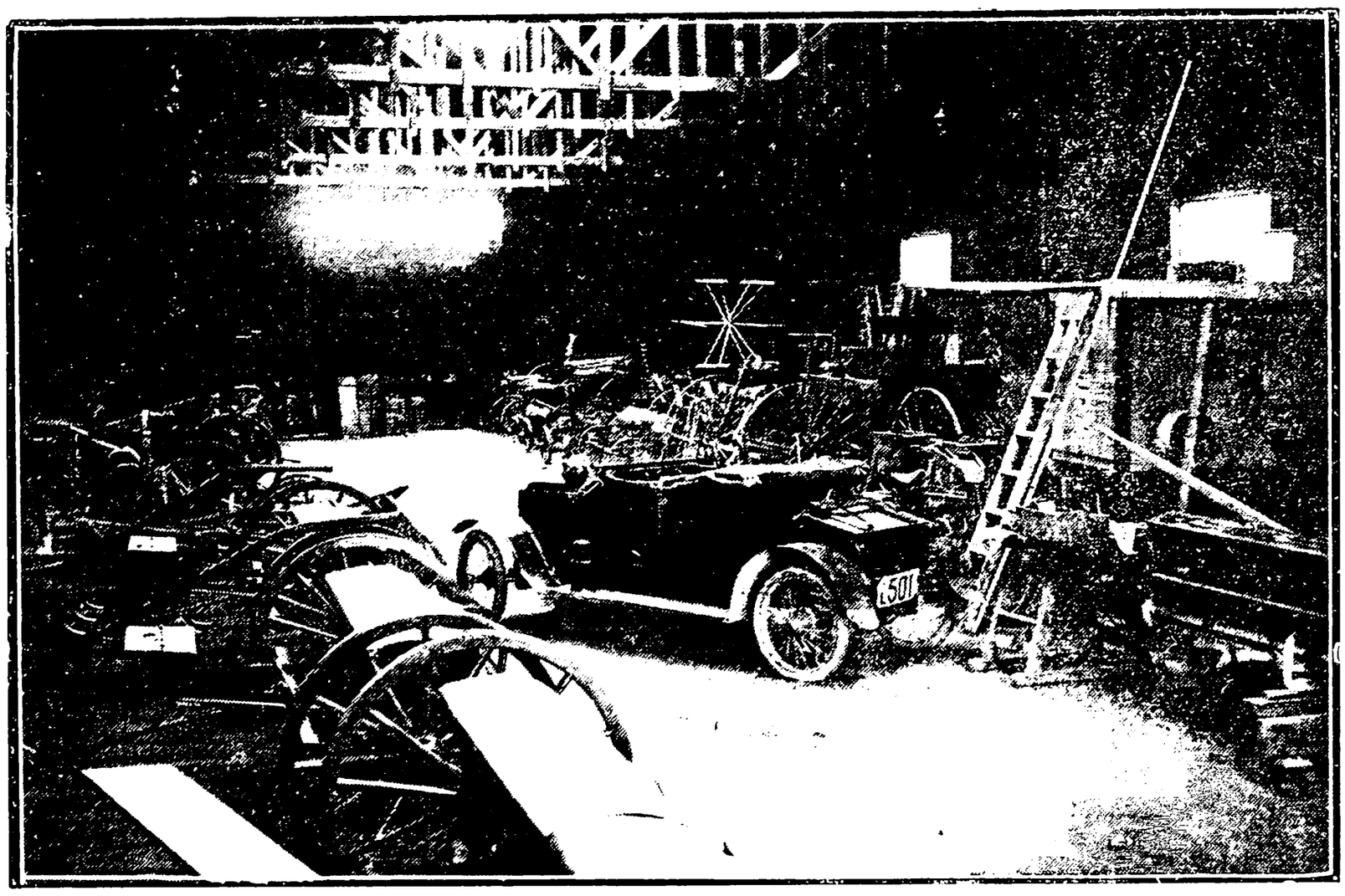

Fra Viktor Hansens Udstillingsbygning.

Fabriken Vulcan.

J. Christensens Forretnings-Ejendom.

Købmand *J. Christensen* overtog i Aaret 1914 den af Faderen i 1866 grundlagte Kolonialforretning. Foruden Kolonialvarer omfatter den finere Delikatesser, Vin og Konserves.

J. Christensen.

Thorald Christensen.

Thorald Christensens Forretning er grundlagt i Aaret 1855 af Købmand Schwartzlose, har derefter været paa flere Hænder, indtil den blev overtaget af Thorald Christensen, den omfatter finere Urtekram, Vine og Delikatesser.

Thorald Christensens Forretning.

Manufakturforretningen *Konkurrenten* i Maribo er grundlagt i Aaret 1901 af Købmand Nicolajsen, blev efter dennes Død en Aarrække drevet af hans Enke, indtil hun i 1915 overdrog den til Sønnen H. Nicolajsen, som den 1. November 1916 solgte den til Richardt Hasselback Bech og Knud Rasmussen. Forretningen, der er grundlagt som blandet Manufakturforretning, er i den forholdsvise korte Tid, der er hengaaet siden dens Grundlæggelse, arbejdet jævnt og støt frem, saa den nu indtager en anerkendt Plads blandt de Forretninger, der bidrager til at præge Byens Handelsliv, og der bliver fra Indehavernes Side lagt Vægt paa at fremføre Varer, der falder i Publikums Smag. Lokalerne er udstyrede med Smag og Vinduernes Dekoration i Hænderne paa dygtige Folk, der forstaar at arrangere fikst og tiltrækkende.

Jacob Lund.

Til en af de ældre og betydeligere Forretninger i Maribo maa henregnes Købmand *Jacob Lunds*, der er grundlagt 1887 af Indehaveren, den omfatter Korn, Kolonial og Foderstoffer. Lund, der er født 1856, leder selv Forretningen bistaaet af en Søn og flere Medarbejdere.

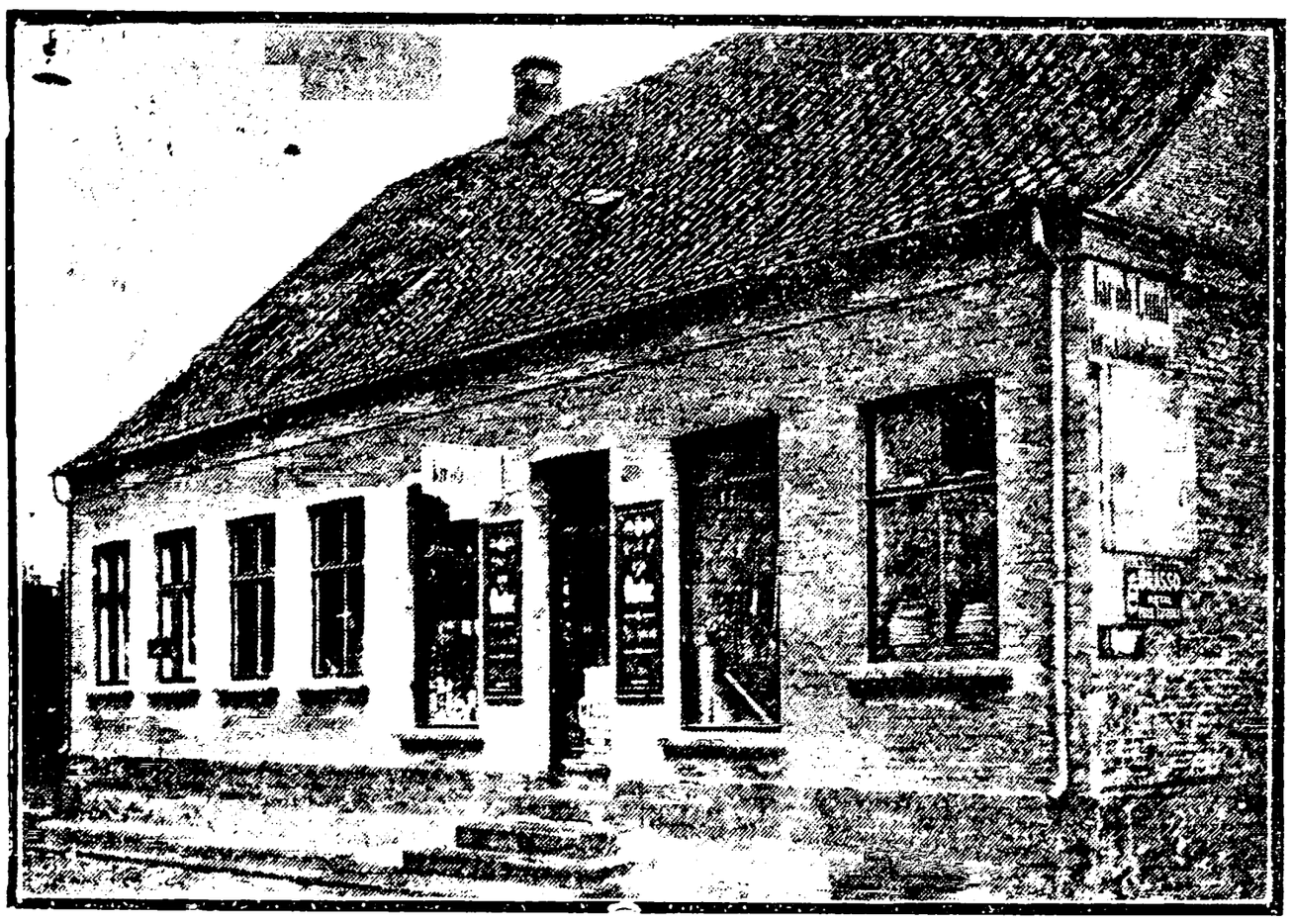

Købmand Jacob Lunds Forretnings-Ejendom.

Købmand *A. Lund* (født 1863) startede sammen med Broderen *Ove Lund* en Manufakturforretning i Aaret 1892, senere hen udtraadte Broderen O. Lund og startede selv sin egen Manufakturforretning i Saxkøbing. Forretningen i Maribo fortsættes nu under Navn af „Manufakturunionen“ ved A. Lund og hører til en af Byens største Forretninger indenfor sin Branche.

Bryggeriet *Thor*, Maribo, indehaves af Brygger Axel Jørgensen, der er udlært paa Frederiksens Bryggeri i Roskilde. Forretningen er grundlagt 1895 og er basseret paa Fremstilling af Hvidtøl og Malt. Til Virksomheden er desuden knyttet Depot for Carlsberg og De forenede Bryggeriers forskellige Ølsorter; der beskæftiges til Stadighed 16 Mand. Jørgensen er en alsidig

Konkurrenten ved Bech og Rasmussen.

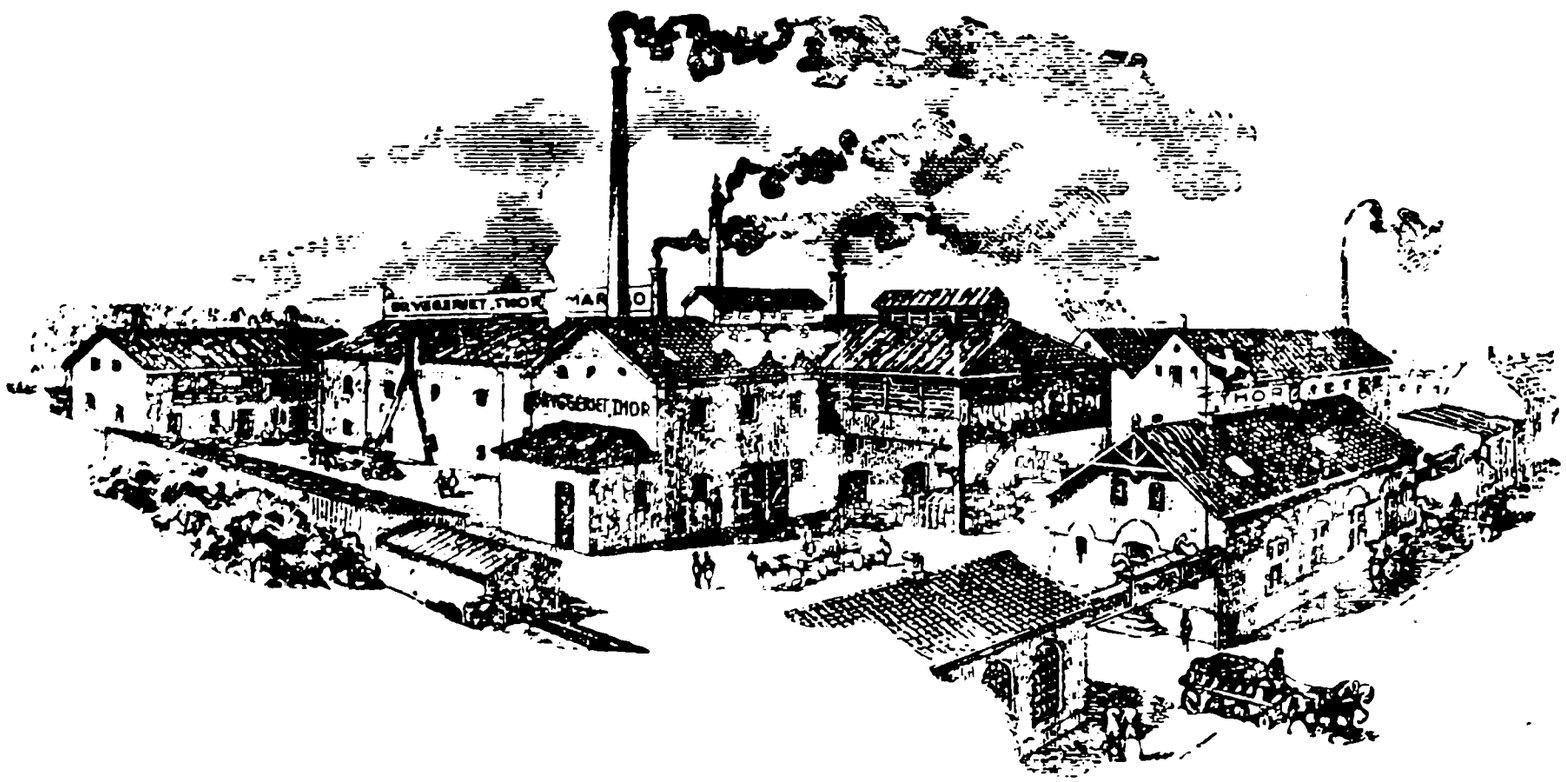

Bryggeriet Thor.

Mand, foruden sin Uddannelse som Brygger har han studeret Arkitektur og har modtaget Uddannelse som Arkitekt.

Skædermester *Carl F. Hansen*, født 31. Oktbr. 1861, har grundlagt sin Forretning 1901. Allerede 1886 løste han Borgerskab i Maribo som Skræddermester. Hansen har rejst en Del i Udlandet for at dygtiggøre sig i sit Fag, han er en kendt og afholdt Personlighed i Maribo, beæret med flere Tillidshverv, han er saaledes Formand for Foreningen af 1. Januar 1851 og Formand

Carl F. Hansen

Th. Petersen.

for den lokale Afdeling af De danske Forsvarsbrødre. Forretningen, der er meget betydelig, omfatter foruden Herreskræderi fuldstændig Herreekvipering og Handel med Pelsvarer.

Th. Petersen hører til de yngre Haandværkere i Maribo, han er født 1883, men har oparbejdet en god Forretning, som den veluddannede Mand han er. Petersen har set sig om i Verden og har med Uddannelse for Øje opholdt sig flere Aar i Frankrig, Tyskland og Schweits, har arbejdet paa det store Minnehousehotel ved Pyramiderne i Ægypten ved dets Opførelse, paa de store Sudan-Dampere og desuden to Maaneder i Jerusalem. Forretningen i Maribo har han grundlagt 1910, og han forarbejder selv sine Møbler. Specialiteten er Soveværelsesmøbler. Ved Siden af sit Haandværk beskæftiger Th. Petersen sig med Gymnastik og er Lærer ved Gymnastikforeningen.

Carl F. Hansens Forretnings-Ejendom.

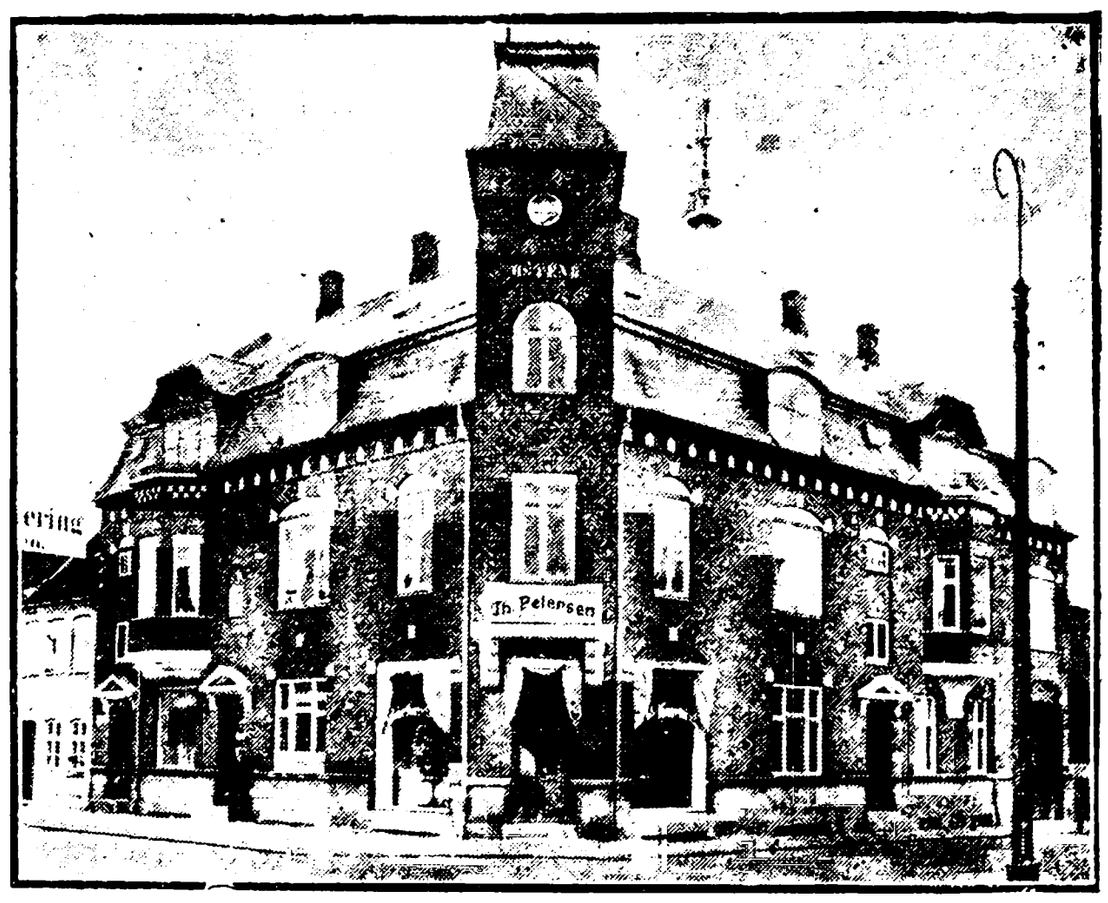

Th. Petersens Forretning.

M. Knudsens Forretningslokaler.

Uhrmager og Guldsmed *M. Knudsens* Forretning er grundlagt 1873 af Carl Knudsen, overtaget af Indehaveren 1892. Det er Stiftets største Forretning indenfor Branchen, leverer Kirke- og Taarnuhre over hele Landet.

C. P. Poulsen.

A. J. M. Hinrichsen.

Knudsen er tilkendt Sølv- og Broncemedaille for Uhre af eget Fabrikat. I et særskilt Lokale drives Guldsmedeforretning, der er paabegyndt 1905. Knudsen er Stifter af Lolland-Falsters Uhrmagerforening og Bestyrelsesmedlem i Industriforeningen.

Garver *C. P. Poulsen* overtog i 1899 den af Garver Petersen i Midten af forrige Aarhundrede grundlagte Forretning. Forretningen, der har til Huse i nye moderne Lokaler, omfatter foruden Læderhandel Salg af Drivremme, Indkøb af Huder og Skind.

C. P. Poulsens Forretnings-Ejendom.

A. J. M. Hinrichsen startede i 1911 en Virksomhed for Installation af elektrisk Lys og Kraft samt Salg af alle elektriske Artikler. Foruden sin Virksomhed i Maribo som statsautoriseret Installatør har Hinrichsen i de forløbne Aar udført mange elektriske Anlæg i Omegnens Herregaarde, Slotte og Mejerier og paa den Maade erhvervet sig en stor solid Kundekreds, ikke blot i Maribo By, men langt uden for Byens Grænser. Til Slut bør her nævnes en lille nyttig Opfindelse, som er Hinrichsens egen: et elektrisk Strygejern med automatisk Afbryder, der selv afbryder for Strømmen, naar dette ikke bruges. Opfindelsen har vist sig ikke alene at være praktisk, men yderst økonomisk og besparende og har sikkert en Fremtid for sig.

P. Hinrichsen har grundlagt sin Forretning den 9. December 1869, den omfatter Handel med og Tilvirkning af Skotøj paa eget Værksted. Ved Haand-

skomageriet beskæftiges 7 Mand. Til Virksomhedeu er knyttet en betydelig Læderhandel. Siden 1889 har Forretningsfører N. Hansen bestyret Skotøjsafdelingen.

Isenkræmmer *A. Thorlacius* overtog i Aaret 1915 en i 1908 startet Isenkramforretning i Maribo. Thorlacius lærte hos Evald Jensen i Svendborg.

P. Hinrichsen.

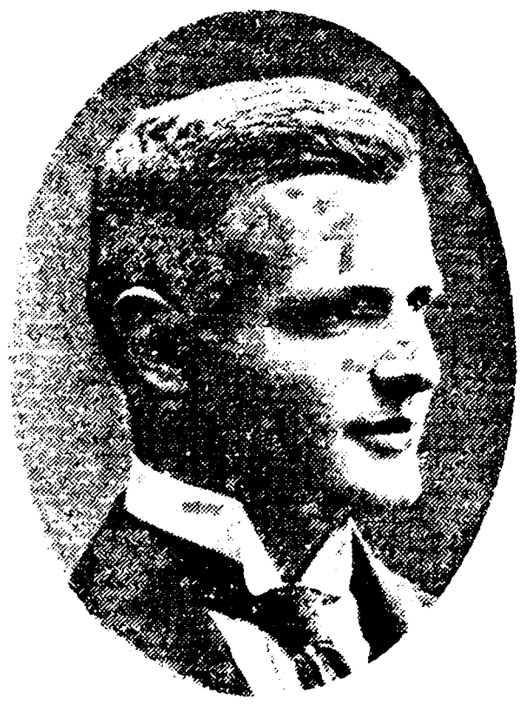

A. Thorlacius.

Alex Olsen.

Forretningen omfatter foruden Isenkram, Udstyr, Glas, Porcelæn, Vaaben og Ammunition og driver desuden Salg af Barnevogne.

A. Thorlacius' Forretning.

Guldsmed *Alex Olsen* har grundlagt sin Forretning 1894, det er en fin og nobel Forretning med et righoldigt Varelager af Smykke- og Nyttegenstande. Olsen udfører en Del Smykkearbejder paa eget Værksted.

Købmand *Julius Andersens* Forretning er overtaget af Indehaveren i Juli

Maaned 1915, den omfatter Kolonial, Vin og Delikatesser. Andersen, der er født 1882, har lært Handelen hos Jens Bjerre i Næstved.

Olsens Hotel i Maribo er Byens største og bedste Hotel, udstyret med al Nutidens Komfort Hotellet er bygget 1854. 1913 blev det med en Bekostning paa ca. 50,000 Kr. restaureret og moderniseret, her er 25 Gæsteværelser, Byens Theater og Lokaler for flere Foreninger og Byens Klub. Hotellet ledes af Johannes Jensen, der tidligere har været Medindehaver af Wandalls Hotel i Svendborg og Hovmester ved det amerikanske Gesandtskab i Konstantinopel.

SAKSKØBING

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE
I LOLLAND-FALSTERS STIFT

IV. DEL

SAKSKØBING

UNDER MEDVIRKNING AF

REDAKTØR, OVERLÆRER HANS RASMUSSEN
KØBENHAVN

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1918

SAKSKØBING

„Hvor Sakse rydded Skoven
og tømred Bjælkehus,
og hvor hans Børn med Ploven
brød gennem Ler og Grus, —
hvor Munke Teglsten brændte
og Folkets Hjerter vendte
imod den hvide Krist, —
hvor siden Kong Christoffer
saa grusomt blev et Offer
for Herrevold og List, —
i Dag vi holder Stævne“.

DE OVENANFØRTE LINIER er første Vers af en Sang, som for en Del Aar siden lød ved en stor Sangerfest i *Sakskøbing*. Som man ser, hævder Forfatteren, at Byens Navn stammer fra den Mand, som først har fæstet Bo paa dette Sted af Lolland, en Antagelse, der er højst sandsynlig, selv om den ikke just kan bevises. I alt Fald har Byens Navn absolut intet at gøre med de to Uldsakse, som i sin Tid, da Personnavnet „Sakse“ var gaaet af Brug, blev bestemt til Byens Vaabenmærke. En af Byens Marker hedder endnu „Saksemarken“, et Navn, som sikkert ligesom Byens Navn har sin Rod i Oldtiden.

Første Gang, vi træffer paa Byens Navn, er i *Valdemar II.s* Jordebog, hvor den kaldes *Saxtorph*. At der med dette Navn menes det nuværende *Sakskøbing*, er der ikke mindste Tvivl om, da Byen angives at ligge imellem *Worœby* (Oreby) og *Wapnæstath* (Vaabensted). Navnet „Torp“ angiver, at Byen ikke hører til Lollands ældste Bopladser; men det viser med afgjort Sikkerhed, at Byen er begyndt som *Landsby*. Imidlertid kaldes den ogsaa i samme Jordebog for *Saxakopingh*, hvoraf man sikkert tør slutte, at Byen netop paa den Tid er begyndt at hæve sig op til at være Købstad. *Nakskov* er Lollands ældste Købstad; men efter den kommer *Sakskøbing*. Trods den anselige Alder har Byen imidlertid altid kun været en *lille* By; en Gang var den Øens mindste Købstad, men er siden gaaet uden om *Nysted*.

Sakskøbing ligger, hvor *Sakskøbing Aa* („Blaa-Aa“) løber ud i Fjorden. Der har altid været Sejlads ind til Byen fra Smaalandshavet, selv om Sejlløbet aldrig har været synderlig dybt. Engang i gamle Dage har Sejlløbet rimeligvis strakt sig videre, hvor nu *Rodsted* store Mosedrag findes, forbi *Flintinge* og *Thoreby* ud til Guldborgsund. Herpaa tyder ikke alene Navnet *Guldborgland* for den nordøstre Del af Lolland, men ogsaa de talrige Kæmpe-

høje, som findes langs denne Strækning*), ligesom ogsaa gamle Landkort viser Sejlløbet.

Paa *Erik Glippings* Tid (1270) nævnes *Sakskøbing* som Købstad sammen med Nakskov, og hans Søn *Christoffer* har i Kong *Erik Menveds* Navn i Aaret 1306 udstedt et Kongebrev, det ældste af den Slags Breve man kender for Sakskøbings Vedkommende. I dette Brev befaler Kongen alle sine Mænd, *Møntere*, Vragere og andre, som bor der i Byen og driver Handel, at betale til Byen alle de Afgifter, som tilkommer Kongen af det Gods, som blev ud-

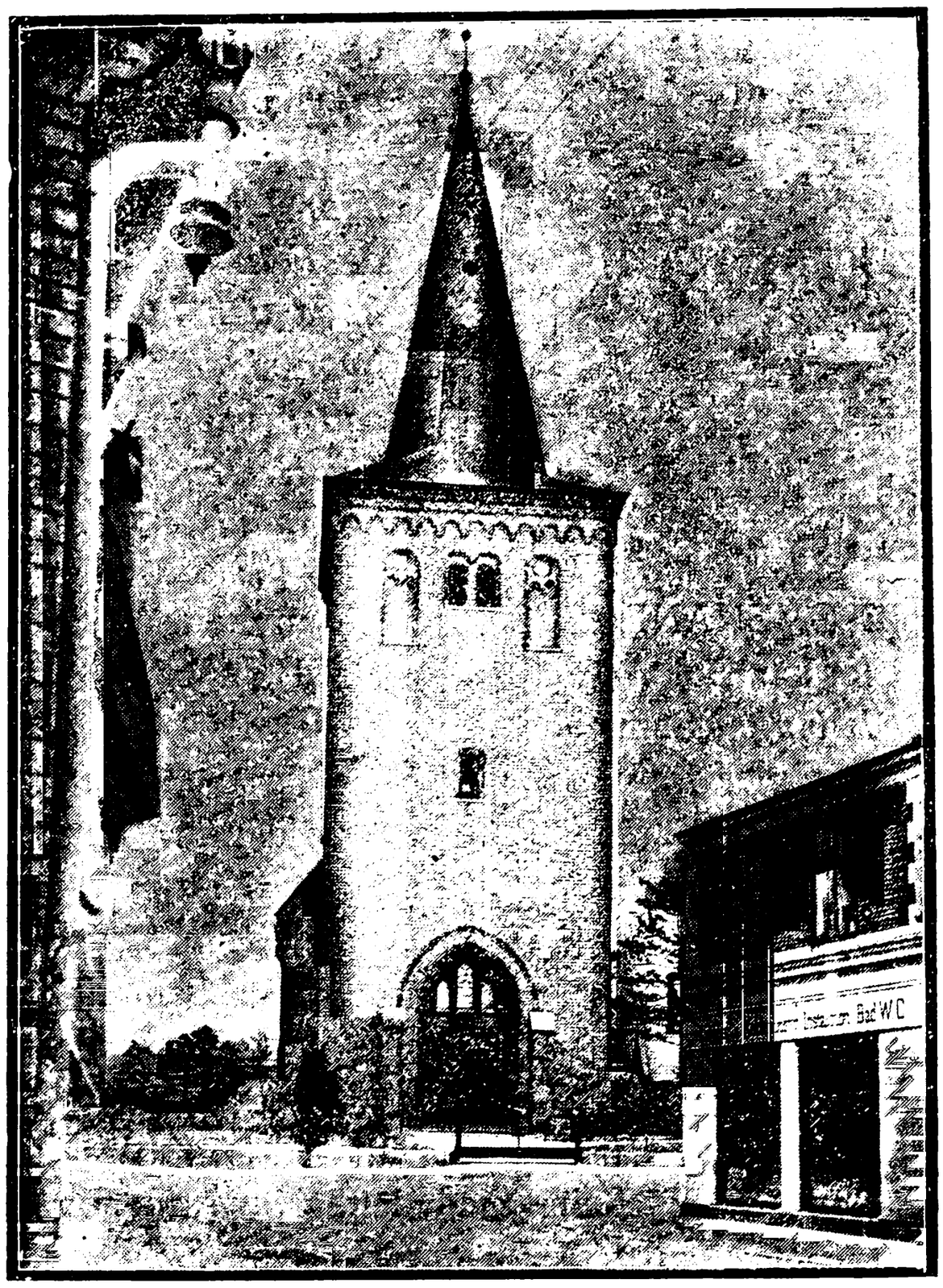

Sakskøbing Kirke.

ført af Byen, — altsaa nærmest en Toldforordning. Det mærkeligste ved Brevet er, at det nævner Sakskøbing — trods Byens Lidenhed — som kongeligt Møntsted (tilmed det eneste paa Lolland-Falster). Da Grev *Johan af Wagrien* („den Milde") i 1328 fik Lolland i Pant, nævnes det udtrykkeligt i Pantebrevet, at han fik fri Møntrettighed i Sakskøbing. De ældste Mønter, man kender herfra, er dog først fra *Christoffer II.s* Tid. Møntstedet har mulig været, hvor nu Fru *Estrid Rossings* Gaard ligger ved Torvet, da der i Haven ved dette Sted hyppigt er fundet gamle Sakskøbing-Mønter.

Paa hvad Tid Byen har faaet sine første Kongebreve med udtrykkelig Angivelse af særlige Købstadrettigheder, vides ikke. Hvis det første Brev ikke

*) Stenalder-Folkene holdt af at rejse Søkrigernes Gravminder i Vandets Nærhed.

er givet af selve *Valdemar Sejr*, saa kan det være rimeligt, at hans Søn *Abel*, der særlig tog sig af Købstæderne i sin korte Regeringstid, har udstedt det. De følgende Kongebreve peger i alt Fald hen til ældre Breve. Men det første egentlige Kongebrev, vi kender, er *Christoffer II.s* Brev af 27. Juli 1320, hvori han stadfæster alle de Rettigheder, som Borgerne har haft *i fremfarne Kongers Tid* i Danmark. At samme Konge i Aaret 1332 søgte Tilflugt i Sakskøbing, er omtalt ved Nykøbings Beskrivelse.

I den ulykkelige Tid, som laa mellem Christoffers Død og hans yngste Søn *Valdemar Atterdags* Tronbestigelse, stod Byen med det øvrige Lolland under Grev *Johan*, som den 24. Juni 1337 stadfæstede Byens Privelegier. Det samme gjorde *Christoffer af Bayern* 1442 og *Christian I.* 1449.

Det lille *Sakskøbing* har ikke i nogen fremtrædende Grad gjort sig bemærket i vort Lands Historie, ligesom ingen af vore fremragende Mænd eller Kvinder er født der. At Byen en kort Tid husede Kong Christoffer II. har dog sin Betydning, særlig hvis man af denne Omstændighed turde slutte, at denne By var en af de faa Pletter i Danmark, som ikke var sat i Pant til inden- og især udenlandske Herrer.

Efter Christoffers Død i Nykøbing F. opholdt hans Søn, Junker *Otto*, sig en Tid i Sakskøbing, og herfra drog han ud for at prøve paa at samle det adsplittede Rige, et Forsøg, der som bekendt fik et højst ulykkeligt Udfald ved Slaget paa *Tap Hede* (1334). Junker *Otto* tabte her baade Riget og Friheden, og da han flere Aar efter slap ud af *Segeberg* Fangetaarn, forsvandt han samtidig af vor Historie. Heldigvis var hans Broder *Valdemar*, trods sin Ungdom, Mand for at tage Opgaven op til heldig Løsning.

Næste Gang, vi hører *Sakskøbing* prøve paa at spille en Rolle i Landets Politik, var i *Greve-Fejdens Tid* Som de øvrige Købstæder paa Lolland og Falster sluttede Borgerne sig til Grev *Christoffer af Oldenburg*, som optraadte i den afsatte Købstadven *Christian II.s* Navn. Sakskøbing har altid fra Middelalderens Dage været omringet af en Række Herregaarde, og Forholdet mellem Herremænd og Borgere var ikke altid lige godt. Paa den Tid, vi her taler om, sad paa *Nielstrup* den mægtige Ridder *Johan Oxe*. De Sakskøbing Mænd fandt da, at det vilde være en god Gerning at indtage det befæstede Nielstrup, og i Forening med nogle Bønder og Folk fra Maribo drog de mod Borgen. Det var ind under Julen i Aaret 1534. Johan Oxe værgede sig imidlertid saa tappert, at Fjenderne ikke kunde indtage Nielstrup; men for øvrigt havde han det Uheld, at en af hans Kanoner sprang, da han vilde fyre den af, og saarede ham dødeligt, hvorefter han fandt sit sidste Hvilested i *Vaabensted* Kirke, hvad man endnu den Dag i Dag kan læse sig til paa hans Gravsten i denne Kirkes Vaabenhus.

Da Borgerne ikke havde Held til at indtage Nielstrup, drog de hen til Landsbyen *Bregerup*, som laa der, hvor nu *Knuthenborg Park* findes. Her var i Kirken et fint Helgenbillede, prydet med en Del Sølv. Dette Billede med samt Sølvet tog de Sakskøbing Mænd med sig; de var nemlig allerede paa dette Tidspunkt bleven gode Lutheranere, som gerne rakte Haand til at bekæmpe „det fordømmelige Papisteri". Men da der kom ordnede Tilstande igen i Landet, maatte de gode Borgere bøde for deres overdrevne religiøse Iver.

For øvrigt var Sakskøbing Borgere Mænd, som holdt paa deres Ret til

det yderste. De førte saaledes gennem et Par Hundrede Aar Proces med de *Vaabensted* Bymænd om Græsningsretten paa det fælles Overdrev og førte deres Sag til Sejr til Trods for, at Herremændene paa Nielstrup holdt med deres Bønder i Vaabensted. Det lykkedes nemlig Kong *Christian III.* at mægle Forlig, hvorved Græsningsretten tilkendtes Sakskøbingenserne, medens disse til Gengæld „til ævig Tid" hver Sommer skulde give Vaabenstederne to Tønder Øl til Pant paa god Forstaaelse.

De omtrent 100 Aar fra 1625 til 1720, da Danmark førte en hel Række for det meste meget uheldige Krige, betegner for hele Landet, og ikke mindst for Købstæderne, en stor Nedgangsperiode. Store Skatteudskrivninger, store Leverancer af alle mulige Naturalier i Forbindelse med svigtende Næringsveje, satte Købstæderne, især de smaa, i Knæ. De Indberetninger, man har

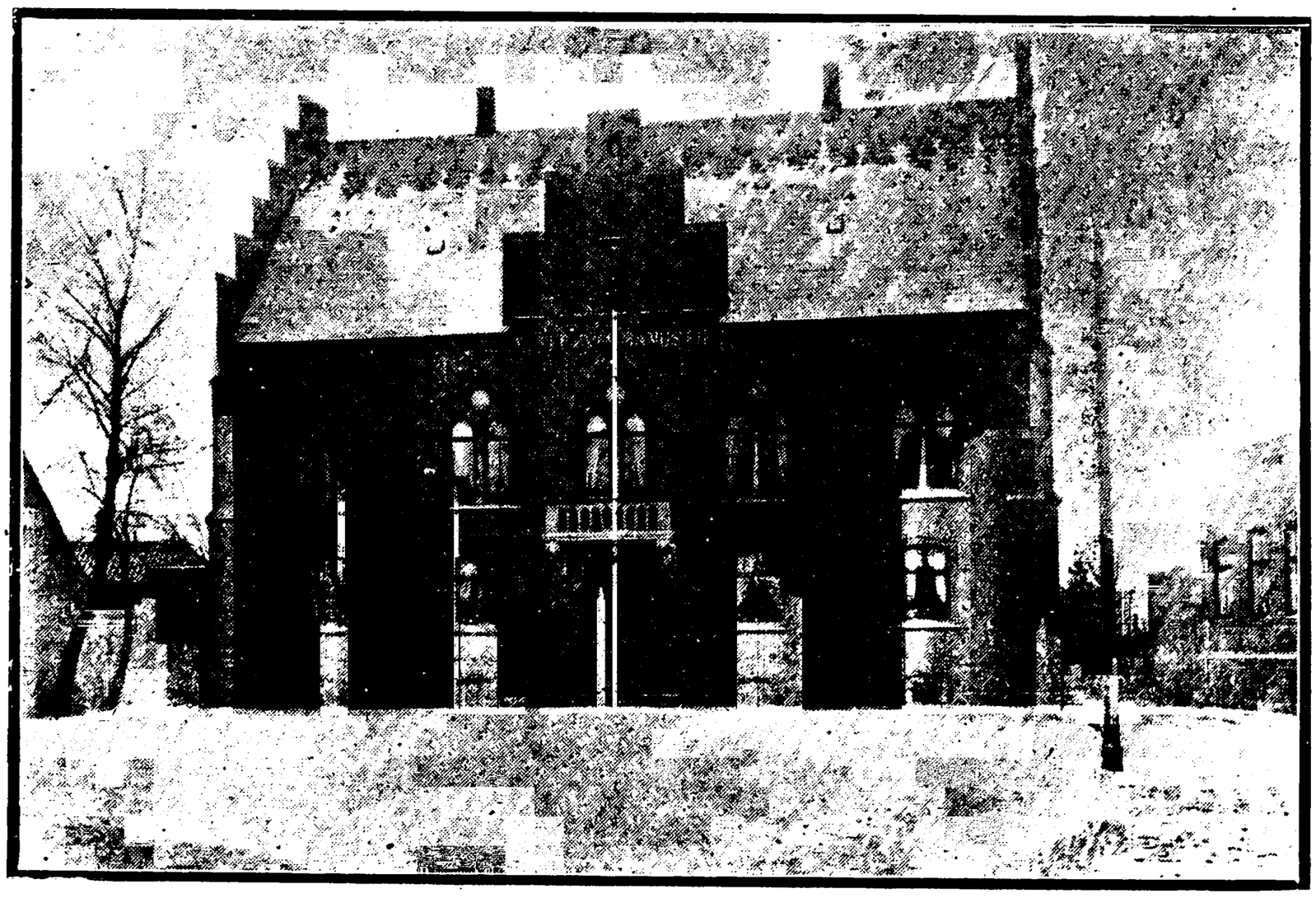

Torvet i Sakskøbing med Raadhuset.

fra Frederik III.s til Christian VI.s Tider, taler alle det samme trøstesløse Sprog. Lad os som Eksempel henvise til Byfoged *Morten Hammers* Indberetning om Byens Tilstand i Aaret 1735. Den begynder med følgende Indledning:

„Saxkiøbing Byes Handel har tilforn og endnu bestaaer af en liden Kornhandling og nogle grove Varer, som dens faae Kiøbmænd til Bondens nødvendigste Brug har haft at forhandle. Og er samt (lige) Borgerskabet mesten alle fattige og af ringe og slet Tilstand, undtagen 2 à 3".

Det fremgaar af Beretningen, at enkelte af Byens Købmænd havde Smaaskuder, hvormed de sejlede Korn eller Brænde fra Herregaardenes Skove til København, og naar det kom højt, kunde Skibene ogsaa gaa med Korn til Norge, Lybæk eller Flensborg. Skibene maatte nødvendigvis være smaa, da Fjorden var lavvandet; stak de for dybt, maatte de losses nede ved Fjordens Munding, ved *Oreby*, hvor der fra gammel Tid (ligesom nu til Dags) var en Skibsbro med Færgefart over til Fjordens anden Side, langs hvilken

Maltrupskoven strakte sig. Den gamle Kro, som endnu ligger umiddelbart ved Skibsbroen, er et Minde om det gamle Færgested.

I 1735 gaves der følgende Liste over Byens Handelsflaade:

„Saxkiøbings Skibsfart bestaar af 3de smaa Gallioter og 6 smaa Jagter, som ere tilhørende efterfølgende ibidem:

Hans Christensen. 1 gammel Galliot, kaldet „Ste. Johannes", drægtig 16 Læster, og 1 liden Jagt, kaldet „Haabet", paa 7 Læster.

Skipper *Morten Jensen.* 1 Galliot, kaldet „Engel Raphael", drægtig 14 Læster.

Sr. *Lars Rostocker.* 1 Galliot paa 14 Læsters Størrelse, kaldet „De toe eenige Brødre".

Niels Jensen. 1 nye Jagt, kaldet „De 5 Søstre", som endnu er ubrendt*).

Olle Rasmussen. 1 Jagt, „St. Anna" kaldet, paa 7 Læster.

Johan Hartvig. 1 Jagt, „Anna Sophie", paa 7 Læster.

Mads Læsøe. En liden Baad, „Haabet", paa 2 Læster."

Men der føjes den bedrøvelige Oplysning til, at disse Fartøjer „den største Del snart den meste Tid om Sommeren maa ligge stille i Havn formedelst Eyerne har Mangel af Kræfter i disse Tider at drive deris Handling etc."

Sætningen om, at „naar Bonden har Penge, har alle Penge", bekræftede sig i Tiden fra 1720 til henimod 1800, idet den usleste Tid for Bondestanden ogsaa betød Elendighed for Købstæderne.

Men een god Side var der ved den almindelige Fattigdom i de smaa Byer: Borgerne lærte at holde sammen og være hjælpsomme mod hverandre, et Karaktertræk, som er blevet bevaret i Sakskøbing, selv efter at de fattige Tider er overstaaede. Der er næppe mange Steder her i Landet, hvor Sammenholdet og Hjælpsomheden er større end i denne By.

Gaar man en Tur gennem Byens faa Gader, lægger man Mærke til, at der ikke findes nogen meget gamle Bygninger; en af Grundene hertil er, at Byen i tidligere Tider, da man endnu havde Straatage, har været hjemsøgt af store Ildebrande, saaledes i 1728, 1784 og 1800. En anden Grund, der har forhindret Bygningerne i at blive gamle er, at det først var i det sidste Aarhundrede, man begyndte at bygge ren Grundmur; tidligere var det altid Bindingsværkshuse. Det „Stenhus", hvor *Christoffer II.* skal have boet, og som endnu stod i *Arild Hvitfeldts* Tider (da det ejedes af hans Slægtning *Peder Hvidtfeldt* paa Berridsgaard) maa have været en den Undtagelse.

Den ældste Bygning i Byen er selvfølgelig *Kirken,* hvis ældste Del er opført omkring Aar 1200 i Rundbuestil af ypperlige røde Munkesten. Disse er rimeligvis brændt af Munke i Byens Nærhed; paa *Eremitagen* i Taars Sogn, altsaa ikke langt fra Sakskøbing, har der indtil for faa Aar siden været et Teglværk, hvor man brændte Mursten lige saa røde som de gamle Munkes.

Kirken var i den katolske Tid helliget Apostlene Peter og Paulus. Det svære Taarn er bygget i det 15de Aarhundrede, men først i 1852 fik det sit høje Spir (Fløjen er 45,84 m. over Jorden). Paa Korets Nordside fandtes i sin Tid en Tilbygning, hvori den i 1740 nedlagte *Latinskole* havde Plads.

---

*) D. v. s. endnu ikke registreret.

Ved en Hovedrestauration i 1863—64 blev Pulpiturerne inde i Kirken skaffet bort; Kirken fik igen sine rundbuede Vinduer, og Murene blev befriet for Kalkpuds, hvorved de smukke Friser paa Murens Overkant igen kom frem. Men ellers tog man i 1864 haardhændet paa de historiske Minder; de gamle Gravstene i Kirkens Gulv slog man itu for at bruge dem ved Anlæget af Kirkens Varmeapparat. Dog findes endnu i Kirken Gravstene over to Herrer til Berridsgaard, *Otto Huitfeld* († 1529) og *Jakob Huitfeld* († 1583) med deres Hustruer *Barbara Eriksdatter Blaa* og *Elisabeth Henriksdatter Friis*. Derimod maa det beklages, at Gravstenen over *Lasse Jensen Blaa* til Orebygaard († 1408) er forsvunden; det var nemlig den ældste Sten med dansk Indskrift, man ved af at sige. — De mærkelige *Kalkmalerier*, som blev fremdraget 1859 og 64 paa Kirkens nordlige Indervæg, maatte ogsaa for-

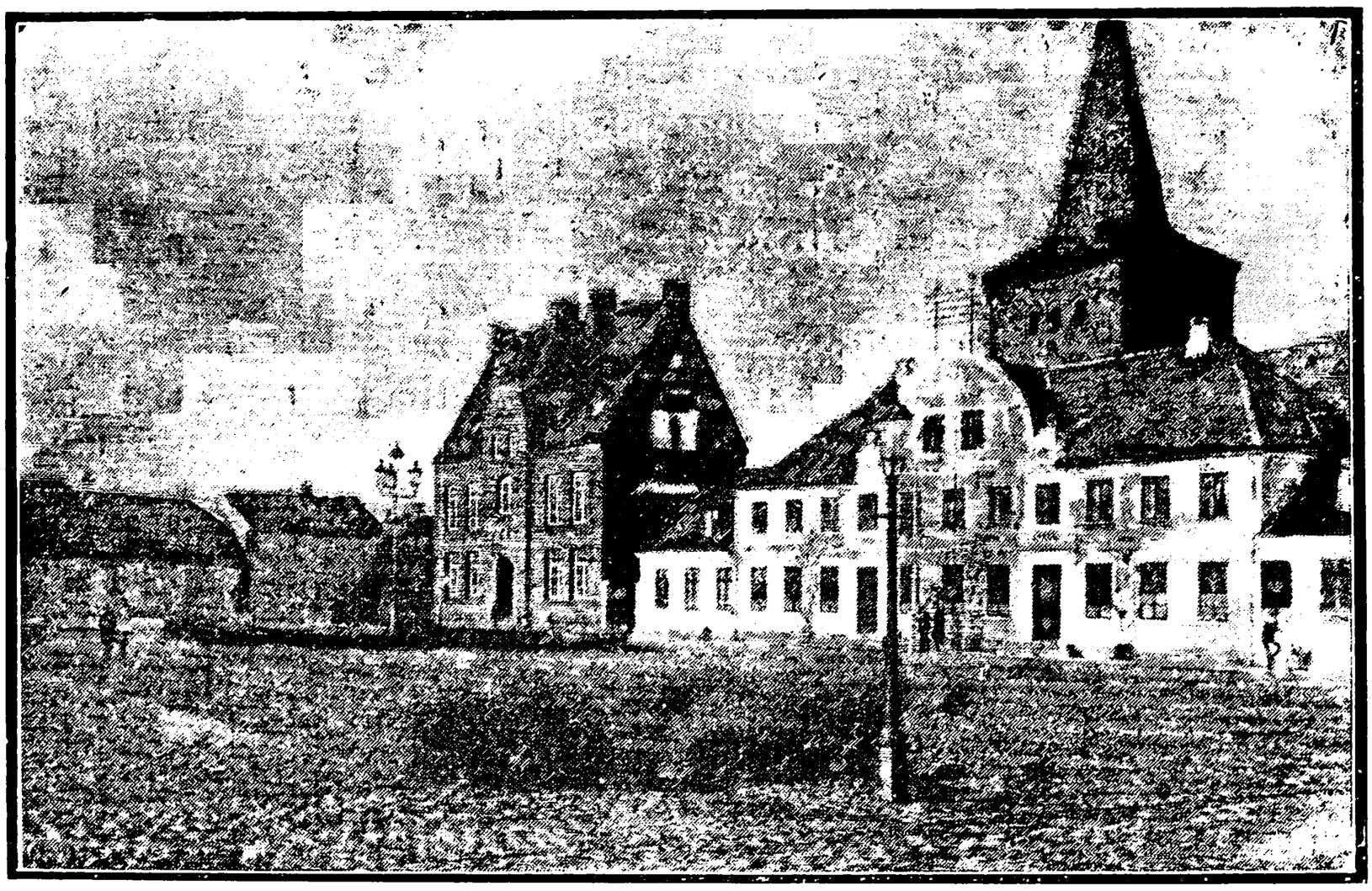

Torvet med Kirken i Baggrunden.

svinde; man har dog Afbildninger af dem paa Nationalmuseet. I Sakristiet hænger Portrætter af Præsterne *Niels Kastrup* († 1695) og *Chr. Fr. Winterberg* († 1706). Altertavlen, udskaaren i Eg, er fra Tiden hen imod Aar 1500; den fremstiller den kronede Himmeldronning med Barnet paa Armen og med Peter og Paulus ved Siderne. I Fløjene er en Del Helgenbilleder, bl. a. de to Helgenkonger *Olaf* den Hellige og *Knud* den Hellige. Prædikestolen er fra Christian IV.s Tid. Foruden flere Lysekroner hænger der under Hvælvingen i Kirkeskibet en fuldt udrustet Fregat med Aarstallet 1762 (det Aar, da vi var ved at komme i Krig med Rusland). De tre Kirkeklokker, af hvilke den ældste og største er fra 1422, er fortrinligt sammenstemt.

Paa den gamle Kirkegaard, som er omdannet til et smukt Anlæg omkring Kirken, findes nu kun et Par i Muren indsatte Gravstene, den ene over Legatstifteren, Købmand *Lars Hansen Junior* († 1803). Paa den nye Kirkegaard ved Enden af Vestergade, som toges i Brug 1812, findes bl. a et anseligt Mindesmærke for den i 1912 afdøde Købmand *Fritz Rasmussen*.

Det er rejst af Omegnens Sukkerroedyrkere som Tak for den afdødes store Arbejdet for Anlæget af Sukkerfabrikken ved Sakskøbing (1910).

Byens anseligste Bygning efter Kirken er det i 1886—87 efter Tegning af *Ove Petersen* i gotisk Stil opførte *Raadhus* med Retslokaler, Mødesal for Byraadet m. m. Den store Festsal er overordentlig smukt udstyret. Over Raadhusets Hovedindgang læses den lidt dunkle Indskrift: „Ret er hver Mands Eje". Meningen skal aabenbart være, at det er en af Menneskerettighederne at faa Ret, naar man har det.

Paa Torvet findes *Posthuset* samt den i 1847 byggede *Borgerskole* (udvidet 1878 og 1912). En privat *Realskole* (fra 1886) ligger i Vestergade.

Byens *Toldbod* ved Havnen er bygget paa Rørbæks Grund. Ved Enden af Vestergade staar endnu ganske uforandret en af Sakskøbings gamle Acciseboder, hvor man i sin Tid opkrævede Told af Varer, som førtes ind i Byen.

I Juniorsgade findes Byens *Sygehus*, der paa sin ret indskrænkede Plads har baade almindeligt Sygehus og Epidemi-Sygehus, ialt 18 Senge. Skraas overfor i samme Gade er *Fattighuset* med den opad samme byggede *Juniors Legatstiftelse*. Endelig kan nævnes, at der ved Hotel „Sakskøbing" paa Torvet er et særdeles smukt Teater opført 1901.

I de senere Aar er de saakaldte *Skovveje*, vest og syd for Byen, bleven mere og mere bebyggede, og for at imødekomme Kravet om mere Byggeplads er man i Færd med at anlægge en ny Gade, som skal føre fra Jærnbanestationen op til Torvet.

En smuk Alle fører fra Enden af Vestergade op til Maribo Amts *Pleje- og Tvangsarbejdsanstalt*, et ret omfattende Kompleks, anlagt 1865 paa en lille Bakke og senere flere Gange udvidet. Den til Anstalten hørende Avlsgaard med Hovedbygningen „Højen" og Haven omkring denne er en virkelig Seværdighed, hvis Anlæg skyldes Anstaltens nuværende mangeaarige Inspektør, *R. Nielsen*.

Nær *Jærnbanestationen* (anlagt 1874) ligger *Gasværket* (fra 1865, men flere Gange udvidet) samt *Vandværket* (1908) og *Elektricitetsværket* (1911).

Byens betydeligste Forening er *Industriforeningen*, stiftet 1868. Denne Forening har i flere Retninger virket godt for Sammenhold i Borgerskabet, og som haandgribelige Vidnesbyrd om dens Virksomhed staar dens *Stiftelse* ved Gaasetorvet. Den opførtes 1881 som Fribolig for trængende Medlemmer af Foreningen og deres Enker. Foreningen rejste endvidere i 1901 paa Torvet en *teknisk Skole*, en Bygning, som — skønt opført af den kendte Arkitekt *Glahn* i Nykøbing — er ret uhensigtsmæssigt indrettet. Desuden støtter Industriforeningen sine trængende gennem sit ret betydelige *Understøttelsesfond*.

Da *Sakskøbing* fra første Færd af er anlagt som en Udflytterby (Torp) fra en ældre Landsby, rimeligvis fra *Vaabensted*, er Byens *Jordtilliggende* kun ringe, i alt næppe 300 Tdr. Land, og da en Del af denne Jord tilmed har været af ret tarvelig Beskaffenhed, saa gav den i Fællesskabets Tid ikke Borgerne ret stor Indtægt, og stort bedre blev Forholdet ikke, efter at Jorderne for godt hundrede Aar siden var bleven udskiftede. Ret kuriøst var det, at adskilllige Borgere straks efter Udskiftningen forsøgte at gøre Lykke som „Tobaksplantører", — formodentlig for at forsyne Byens tre-fire Tobaks-

spindere med hjemmeavlede Produkter; men selv om Bønderne kunde døje denne Tobak, har Dyrkningen sandsynligvis ikke kunnet svare sig; i alt Fald ophørte den snart igen.

De af Byens Indbyggere, som ikke drev Handel var da væsentlig henvist til at søge deres Næring ved *Haandværk*, og for eet eller et Par Hundrede Aar siden blev der i *Sakskøbing* drevet adskillige flere Haandværk end nu til Dags. Der var talrige Skomagere, Skræddere og Vævere, Snedkere, Tømrere og Drejere, desuden Møllere (paa Byens to Møller), Felberedere, Handskemagere, Tobaksspindere, Pottemagere, Rebslagere, Bryggere og Brændevinsbrændere (Købmand *Carlsdorfs* Brændevin sattes omkring Aar 1800 i Højde med det berømte Maribo-Brændevin!) o. s. v. At der for et Par Hundrede Aar siden ogsaa levede en „Mestermand" der i Byen nævnes

Gadeparti fra Sakskøbing.

kun for Fuldstændighedens Skyld; hans Bestilling var ikke alene at udføre Bytingets Domme, men ogsaa de Domme, som faldt paa Omegnens Birketing.

En Del af Haandværkerne fik deres største Indtægt ved at drage om og opslaa deres Boder paa de Markeder, som blev afholdt i Lolland-Falsters øvrige Købstæder; men Fortjenesten var i alle Tilfælde saare beskeden.

Da Tiderne hen imod Midten af forrige Aarhundrede bedredes, var det et Held for Byens Haandværkere, at der i dens Omegn var saa mange Herregaarde, der gav god og sikker Fortjeneste. Denne Omstændighed bidrog i høj Grad til, at der opstod en dygtig og anset Haandværkerstand i Sakskøbing. Som Eksempler kan nævnes Murermestrene *C. Reinau* og *C. Østerberg*, Malermester *Johannes Jørgensen*, Tømrermester *C. C. Luckmann*, Snedkermester *N. P. Larsen*, Smedene *P. og S. Rasmussen* (Fader og Søn) samt *Jørgen, H. C. og Johan Jørgensen*, Fader, Søn og Sønnesøn, som i mere end hundrede Aar har haft den samme og stadig voksende Forretning.

Saa længe hele den nordøstlige Del af Lolland var henvist til Sakskøbing

som Købstad, var Byens *Handel* efter Forholdene ikke ringe; men den fik et ret haardt Stød, da Broen fra *Nykøbing* F. til Lolland blev anlagt i 1868. Ligeledes har Oprettelsen af talrige Brugsforeninger i Sognene rundt omkring Byen selvfølgelig ogsaa gjort sin Indflydelse gældende; men Byens dygtige Handelsstand har dog overstaaet alle Besværligheder og staar for Øjeblikket saa sikkert som nogen Sinde. Blandt tidligere Tiders Købmænd kan nævnes *Niels Caspersen Siø* († 1735), om hvem „*Siøs Park*" ved Maribovejen endnu minder; endvidere den før nævnte *Lars Hansen Junior* († 1803), og i det 19de Aarhundrede *M. C. Fester, Fritz Rasmussen, Chr. Kromannn, P. Hansen* og *Aug. Green*.

Hvad der i de senere Tider har bidraget i ikke ringe Grad til Byens Opkomst, er Anlæget af flere *Fabrikker*. Saaledes anlagde *H. C. Frederiksen* i 1875 *Sakskøbing Maskinfabrik* og Aaret efter et *Jærnstøberi*. Efter at have bragt disse Virksomheder i god Gang solgte han dem (1890), hvorefter han i 1893 anlagde den første danske Cyklefabrik („Anglo-Dane") og Fabrik for Lastautomobiler paa Frederiksberg. Foruden nævnte Fabrik, der nu ejes af *H. Jacobsen*, findes endvidere *Th. Peitersens* Maskinfabrik. Saa er der et anseligt *Fællesmejeri* i Søndergade; i samme Gade findes *H. P. Brandstrups* ret betydelige Ølbryggeri. Endelig er der i Vestergade det i 1897 oprettede anselige *Savværk*. Dette har i 1917 oparbejdet Smørdrittelstaver af 20,000 Rm. Træ foruden at have bearbejdet en betydelig Mængde andet Gavntræ. Der arbejder stadig 20 Mand hele Aaret paa Værket.

Men blandt Fabrikkerne maa først og fremmest nævnes den af „De danske Sukkerfabrikker" i Aaret 1910 anlagte *Sukkerfabrik* ved Sakskøbing, en af de største Fabrikker af sit Slags i hele Verden. Her blev i 1917 oparbejdet Roer fra 6000 Tdr. Land, tildels ført til Fabrikken paa de 77 km. Roespor, der fører til den fra alle mulige Sider. Til Fabrikken er knyttet en stor Stab af Funktionærer, og i „Kampagnen" er Arbejdsstyrken selvfølgelig betydeligt forøget.

Foruden det Gavn, Byen paa flere Maader har af denne betydelige Fabriks Nærhed, er den ogsaa Skyld i, at *Sakskøbings Havn* i de senere Aar er bleven betydelig forbedret. Allerede i 1885—86 kostede man en hel Del paa de aldeles forfaldne Bolværker og uddybede Sejlløbet til ca. 8 Fod; men derved paadrog Havnekassen sig en saa stor Gæld, at Byen, som indestod for Renter og Afdrag, i en Aarrække maatte tilskyde 4--5000 Kr. aarlig. Saa bedredes Forholdene ved Oprettelsen af „*Østlollands Dampskibsselskab*", som satte en Damper („Guldborgland") i regelmæssig Fart mellem Sakskøbing og København. Herved opnaaedes saa meget, at Havnen kunde klare sig. Men da Sukkerfabrikken kom, krævede den større *Bolværksplads, Bane* mellem Havnen og Fabrikken og et saa dybt *Sejlløb*, at Kulskibene fra England kunde gaa ind i Havnen.

Da det lykkedes at faa „De danske Sukkerfabrikker" til pekuniært at interessere sig for Havnens Forbedring, fik Byraadet under Ledelse af den dygtige Borgmester *V. Gandil* Mod til at tage fat paa det store Arbejde. Sukkerfabrikkerne laante Havnen 100,000 Kr. rentefrit samt afdragsfrit i de første ti Aar, og i Aarene 1914—15 blev Arbejdet udført med en Bekostning af ialt 362,934 Kr., hvoraf Kr. 338,633 gik med til den egentlige Havn (med

Baadehavn) og Sejlløbets Uddybning til 14 Fod. For Tiden er man i Færd med baade ved Anlæg af en ny Vej (mellem Havnen og Savværket) og ved Anlæget af *en Forbindelsesbane* mellem Havnen og Jærnbanestationen at forbedre Trafikforholdene yderligere.

Havnens Regnskab ballancerede i 1916—17 med Kr. 34,103; Bro- og Havnepenge udgjorde Kr. 26,900. Havnens Værdi angives til Kr. 519,032, og dens samlede Laan andrager Kr. 421,382.

Kommunens Regnskab udviste i 1916—17 en Ballance paa Kr. 178,176,22. I Formue- og Lejlighedsskat var paalignet Kr. 52,354,26. Af Udgiftsposterne nævnes: Renter af Gæld 18.034,58; Afdrag paa Gæld Kr. 11,153,85; Fattigvæsenet Kr. 10,144,81; Alderdomsunderstøttelsen Kr. 8,344,88; Skolevæsenet Kr. 15,538,45; Rets- og Politivæsen Kr. 6,760,06; Hjælpekassen Kr. 1,857,35; Medicinalvæsen Kr. 5,625,20.

Byens *Areal og Hartkorn* udgør: for Bygrundene $24\frac{3871}{10000}$ ha med Hartkorn 6 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $^1/_2$ Alb., og for Markjorderne: $133\frac{7565}{10000}$ ha med Hartkorn 18 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. $1^1/_2$ Alb.

Endnu tilføjer vi, at Byens statsunderstøttede *Folkebibliotek*, som tæller 2000 Bind, i Aaret 1917 havde 7000 Udlaan.

Da Sakskøbing aldrig har spillet nogen fremtrædende historisk Rolle, er det ganske naturligt, at Byen er fattig paa *Mindesmærker*. I Kirken findes en *Mindetavle* for dem fra Sognet, som faldt i Krigene 1848—50 og 1864, en Fortegnelse, som indledes med følgende Linier:

„Krigsmænd, som
med Sværd i Haand
for Fædreland
gav deres Liv,
er denne Sten
til Minde sat.
H. R.“

Paa et Hus i Vestergade er indsat en Marmortavle, hvis Indskrift minder om, at Digteren *Emil Aarestrup* boede i dette Hus fra 1838 til 1849. Et virkeligt Minde fra Middelalderen havde Byen i den gamle *Brønd* paa Torvet, hvis ypperlige Vand havde glædet de skiftende Slægter i adskillige Hundrede Aar. Men i 1906 lykkedes det nogle hos hvem Sansen for de gamle Ting ikke var saa levende, at faa denne Byens gamle Brønd nedlagt. Der er dog nu en stærk Stemning oppe for ikke alene at faa den draget frem for Lyset igen, men ogsaa for paa Torvet at faa rejst en *Sten*, som kunde minde om den Tid i Landets Historie, hvor Sakskøbing kom til at spille en Rolle. Det er os en Glæde at kunne stille følgende Linier til den paagældende Kommittés Raadighed:

„Da Danmarks Rige var plat forødt
og Folket i Krig og Fejde forblødt,
da søgte i denne fattige By
Christoffer den Anden for Fjenderne Ly, —
det eneste Sted i hans fordums Rige,
hvor han endnu havde lidt at sige. 1332.

Herfra Junker *Otto* med Lollands Mænd
drog ud for at vinde Riget igen.
De kæmped med tappert Mandemod
og ofred' for Landet Liv og Blod. 1334.

Men atter Sol over Danmark oprandt,
da *Valdemar Atterdag* Riget vandt. 1340".

By- og Herredsfoged Valdemar Gandil (født 1868) har siden 1911 været Borgmester i Sakskøbing. Af større under hans Ledelse udførte kommunale Arbejder, maa særlig fremhæves en i 1914—15 stedfunden Udvidelse af Havnen, samt Uddybning til 14 Fod af Sakskøbing Fjord i hele dens Længde, endvidere Anlæg af en Havnebane, samt Omordning af Kommunens Regnskabsvæsen, den indre Udsmykning af Byens Raadhus.

Borgm. Valdem. Gandil.

Borgmester Gandil er Formand for Naturfredningsvæsnet for Lolland-Falster, Næstformand i Repræsentantskabet for Lollands Spare- og Laanebank, Medlem af Consistoriet for den fransk-reformerte Menighed i København, beklæder desuden forskellige andre Tillidshverv. Borgmester Gandil er en nobel og pligtopfyldende Embedsmand.

Andres Gartner Sommer Prior (født 1869) er Sognepræst for Sakskøbing Menighed. Cand. theol. 1894, foretog flere Udenlandsrejser 1894—95 og 1895—96. Prior er Formand for Hjælpekassen, Værgeraadet, Menighedsraadet og Skolekommissionen.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

SAKSKØBING er næst efter Nakskov den ældste af Lollands mange Købstæder; den har ført en ret stille Tilværelse og ikke deltaget meget i det rastløse Liv, der kendetegner mange af vore Købstæders Historie. Dog har Nutiden bragt megen Forandring heri, og det skyldes Byens dygtige Handels- og Haandværkerstand, der har forstaaet Tidens Krav og ikke er veget tilbage for at bringe pekuniære Ofre, naar en Sag tog deres Interesse fangen. Den betydelige Udvidelse af Havnen bidrager ogsaa til at gøre Forholdene bedre, og vi kan vist med Fortrøstning spaa Sakskøbing en Fremgangsperiode.

I det efterfølgende vil vi skildre Erhvervslivet i Nutidens Sakskøbing, idet vi omtaler Handel, Haandværk og Industri.

Firmaet *Fritz Rasmussen & Co.*, Aktieselskab, stiftedes den 16. Januar 1880 af Købmand Fritz Rasmussen, R. af D., som den 2. April 1912 afgik ved Døden, og efter hans Død fortsattes Forretningen som et Aktieselskab med en fuldt indbetalt Kapital af 400.000 Kr., som for den langt overvejende Dels vedkommende ejes af hans Enke og Børn.

Forretningen, der nu omspænder et Areal, beliggende umiddelbart med Facade til den ene Side til Byens Hovedgade, hvor Butiker og Kontorer samt Privatbolig for Lederen findes, og til den anden Side umiddelbart til Havnekaj, af knapt 3 Tdr. Land, har en Omsætning af ca. 4 Mill. Kr. aarlig og omfatter dels detail Forretning i Kolonialvarer, Isenkram, Jern samt Trælast og Byggningsartikler, dels Import af Kul og Foderstoffer, samt Kornhandel og Kunstgødningshandel. Forretningen har Filial i Guldborg L. og har i Tidernes Løb været Medstifter af og er endnu Medinteressent i beslægtede Forretninger, der hver paa sin Vis tjener Firmaets Formaal, saaledes „Sakskøbing Savværk“, „Østlollands Dampskibsselskab“, „Grængegaardens Teglværk“. Firmaet beskæftiger daglig ca. 40 faste Funktionærer og Medarbejdere, foruden de betydelige Styrker, som finder forbigaaende Anvendelse ved Losning og Ladning af Skibe eller ved tilfældigt Arbejde.

I Tilslutning til de Lolland-Falsterske Jernbaner har Firmaet sin egen Baneforbindelse via Havnen til sine Tømmerpladser.

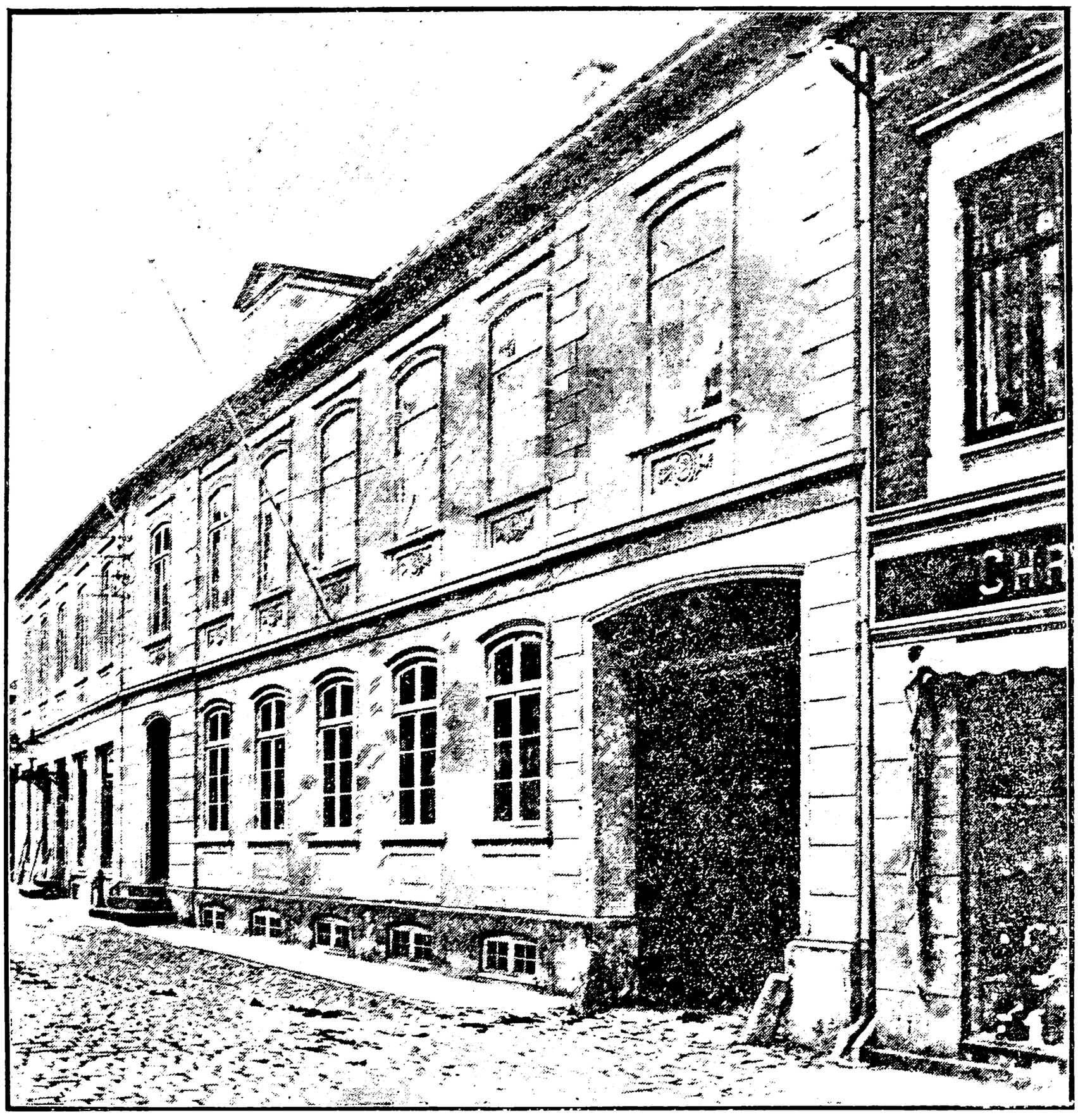

Firmaet Fritz Rasmussen & Co.

Firmaet *Aug. Green* i Sakskøbing kan lede sin Oprindelse tilbage til Aaret 1815, da Margrethe Pedersdatter, Enke efter Forpagter paa Raahaugegaard Johan Christian Kronmann, første Gang ansattes til Næringsskat. Hun drev selvstændig Købmandshandel i sin Ejendom paa Torvet til 1822 under Firma „Madam Kronmann & Søn P. Kronmann". Sønnen fik Skøde paa Ejendommen 17. Marts 1823. Aar 1825 fik Peder Jacob Kronmann Borgerskab som Købmand. Ved Skøde af 7. Aug. 1854 fik Christian Kronmann Ejendommen overdraget. Han ombyggede den 1867, indrettede store Butikslokaler, opførte Magasin i Gaarden og drev en efter Forholdene stor blandet Købmandshandel, til han 11. April 1895 afstod den til den nuværende Indehaver, Aug. Green, der i flere Aar havde været Bogholder hos Nakskovfirmaet Aug. Freuchen & Co. Allerede samme Aar henflyttedes Forretningen til den nyopførte Ejendom paa Byens Torv. I Gaarden er opført Magasin for Korn og Foderstoffer med Elevator samt Møllerianlæg. Forretningen omfatter Kolo-

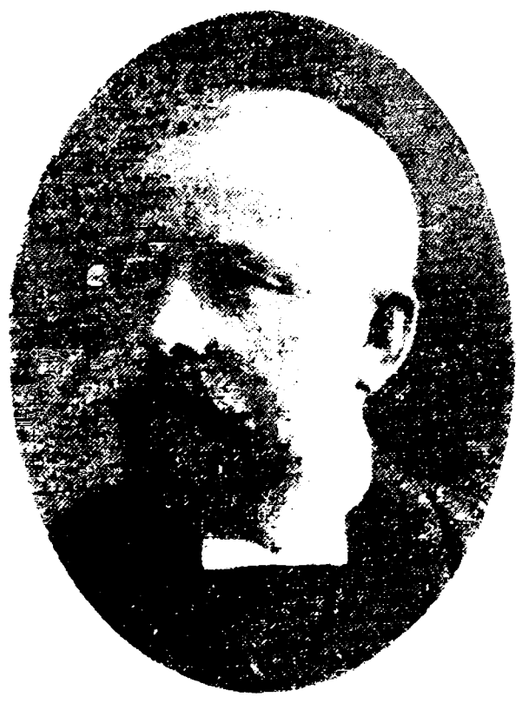

Aug. Green.

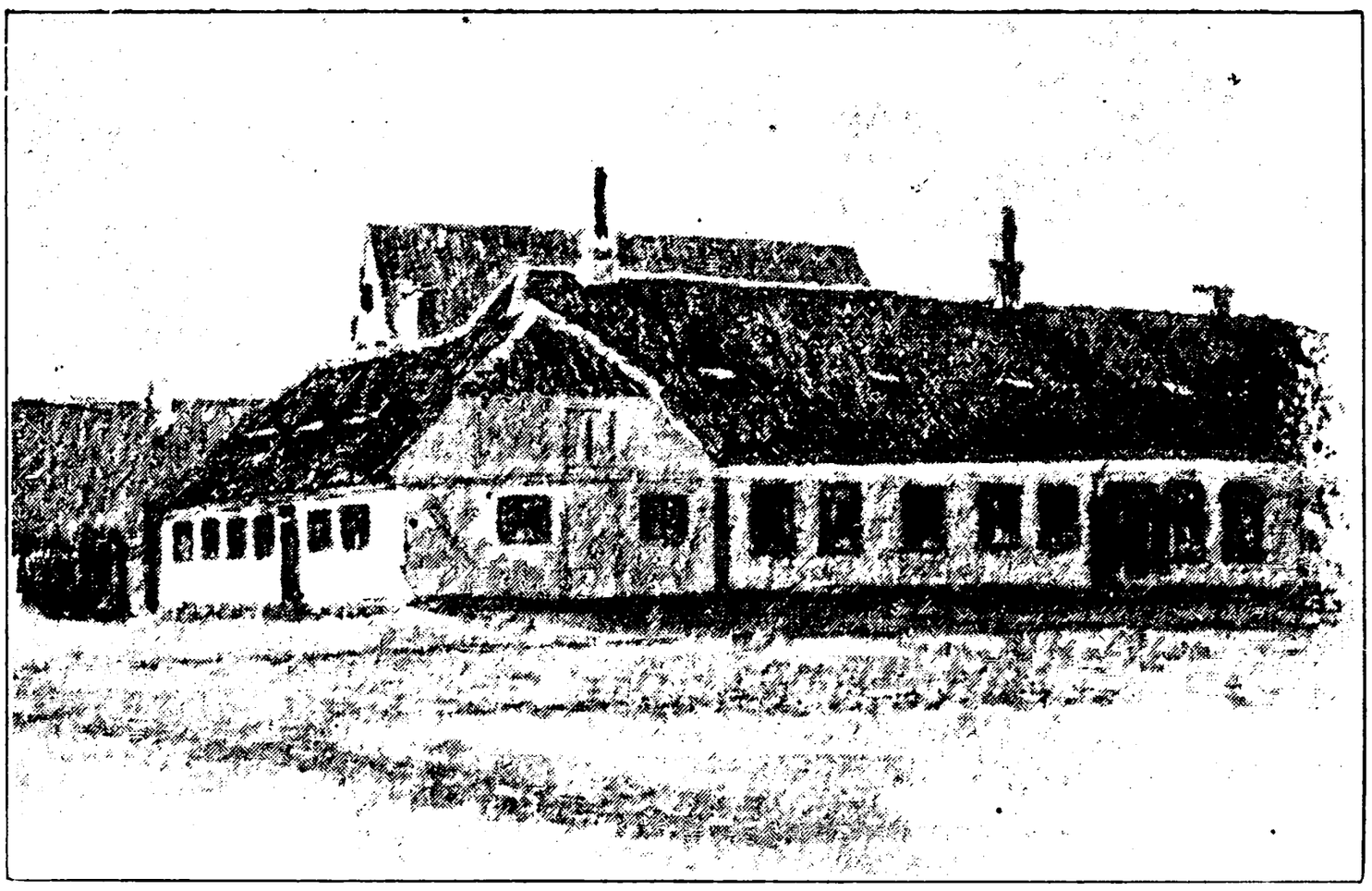

Den gamle Forretning.

nial, Delikatesser, Kornvarer, Foderstoffer, Kul, Koks, Markfrø og Gødning. — Aug. Green er en afholdt Mand, i Besiddelse af mange Tillidshverv, Formand for Handelsforeningen, Sakskøbing Savværk og Østlollands Dampskibsselskab, ligesom han tidligere gennem flere Aar har været Medlem af Byraadet.

Fabrikant *H. F. Hansen* startede i sin Tid sammen med Philipsen i Slagelse en Virksomhed for Anlæg af elektrisk Lys og Kraft. I Aaret 1917 overgik denne betydelige Virksomhed til H. F. Hansens Søn Axel Hansen, der nu har udvidet Forretningen til ikke alene at omfatte elektriske Kraftanlæg, men tillige almindelige elektriske Installationer, og har nu Butik og Udstillingslokale paa Torvet i Sakskøbing. Fabrikant H. F. Hansen er Formand for Grundejerforeningen og Tiendekommissær.

Købmand *O. Lund*, født 1868, er Indehaver af Vett & Wessels Udsalg i Sakskøbing. Lund startede sin Forretning 1899, og som de fleste af Magasin

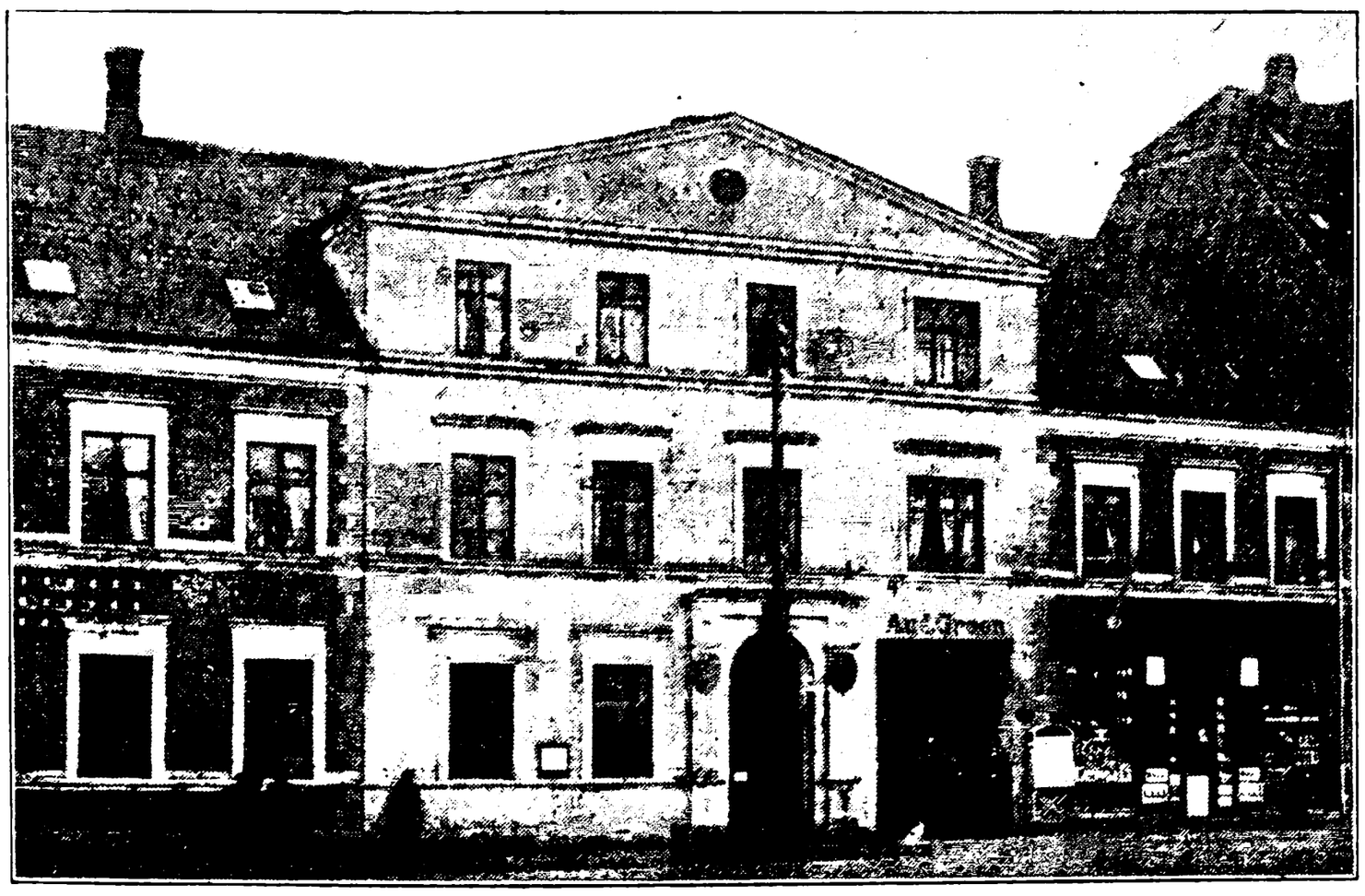

Firmaet Aug. Greens nuværende Forretning.

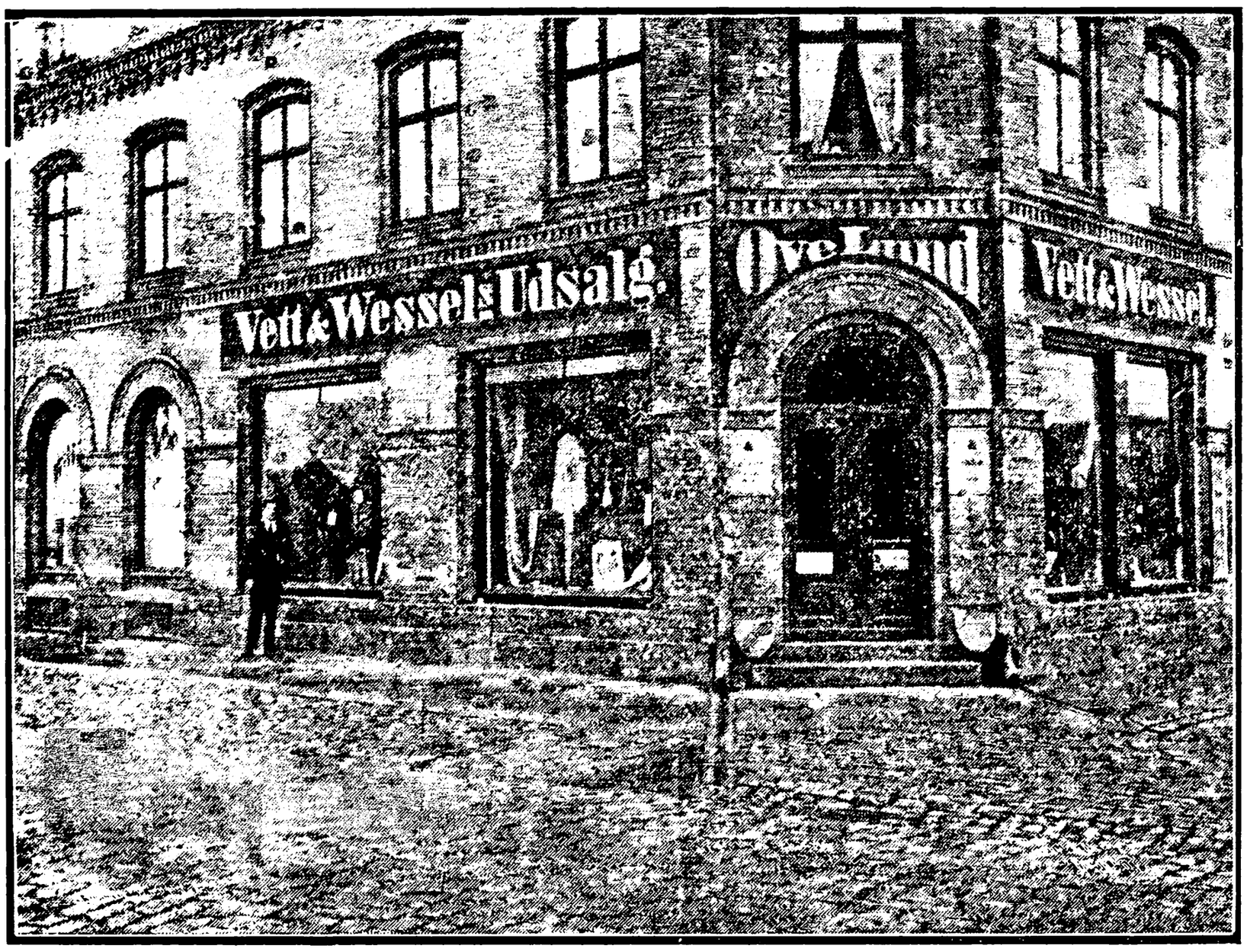

Vett & Wessels Udsalg ved Ove Lund.

du Nords Forretninger maa denne henregnes til en af de førende. Den omfatter almindelig blandet Manufakturhandel, Damekonfektion og Hvidevarer.

Blandt de Firmaer, der har bidraget til at sætte Præg paa Handelslivet i Sakskøbing, maa nævnes *P. Hansen*. Firmaet hører til de ældre og blev fra først af startet som en almindelig jævn Købmandsbod, men det varede ikke længe, inden den optog andre Grene i sig, og er nu meget omfattende. For at nævne nogle af de Artikler, der føres, skal her anføres, at Forretningen nu handler med Kolonialvarer, Grus, Sten, Trælast, Støbegods, Markfrø, Kunstgødning, Cement m. v. P. Hansen har ved sin Købmandsdygtighed formaaet at skabe dette store Foretagende, og inden sin Død opnaaede han at se sig i Spidsen for en Virksomhed, der til Stadighed beskæftiger 25 Mand. Efter hans Død fortsættes Forretningen uforandret af hans Enke med Hr. Th. Johansen som Forretningsfører.

P. Hansen.

Den gamle Ejendom, hvori Firmaet P. Hansen startedes.

Hr. Th. Johansen

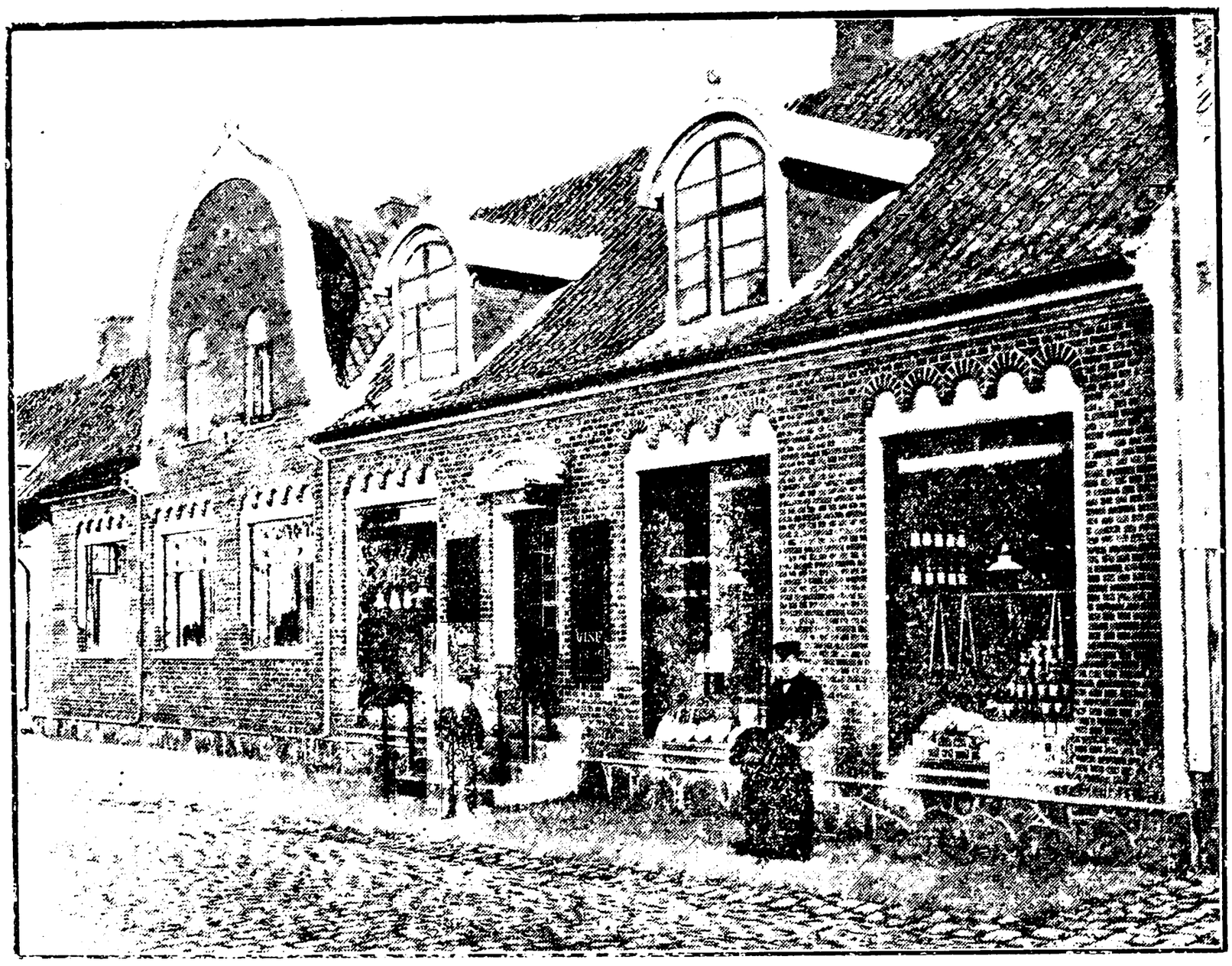

Firmaet P. Hansens Forretnings-Ejendom.

er en dygtig Forretningsmand, beæret med flere Tillidshverv, bl. a. er han Medlem af Sakskøbing Byraad.

Industriforeningens Formand er Blikkenslagermester *Hakon Lund;* den af ham ledede Forretning er etableret 1859, overtaget 1909. Foruden sin

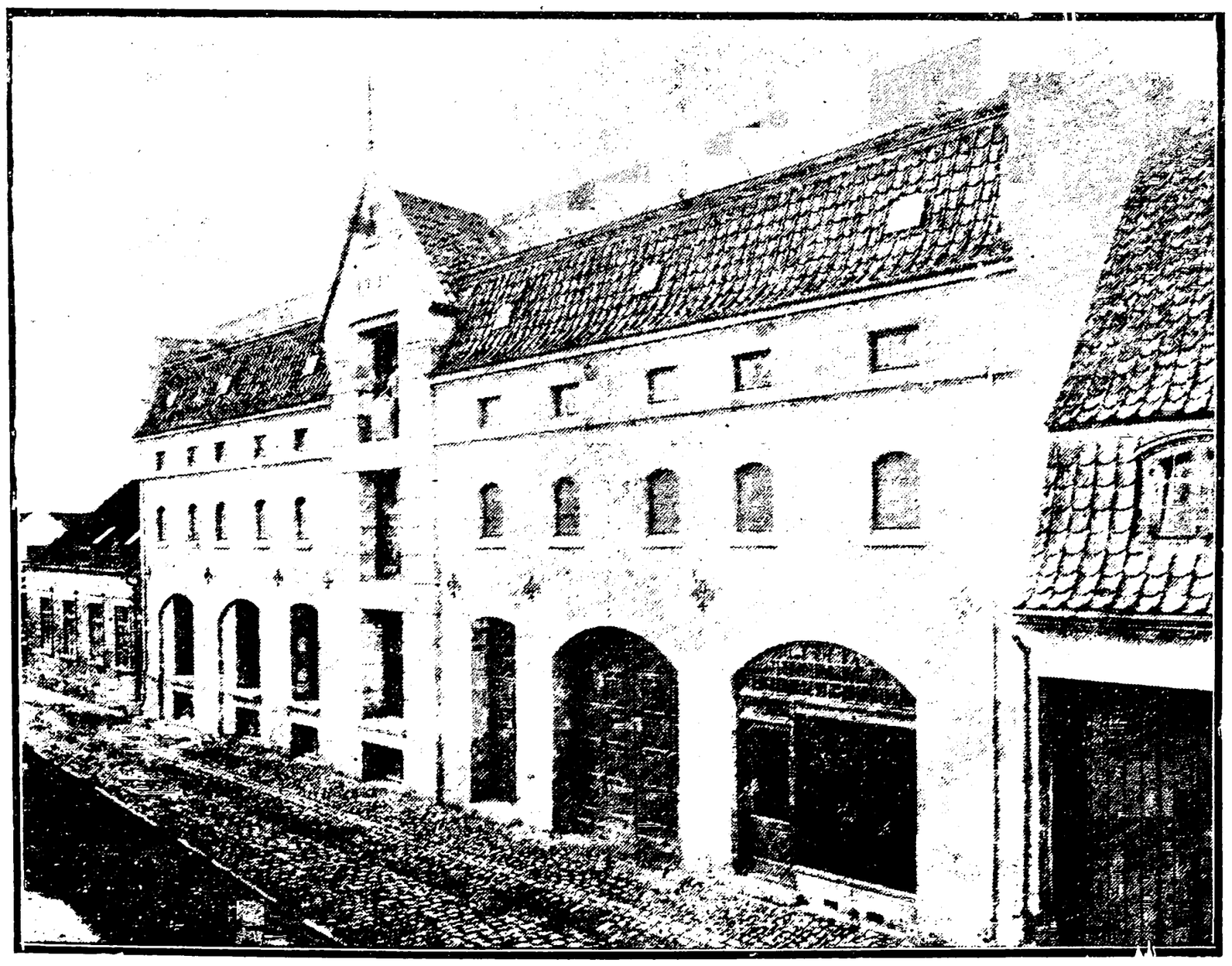

Firmaet P. Hansens Kornpakhuse.

Blikkenslagerforretning har Lund Autorisation som Gas- og Vandmester. Lund er Formand for Foreningen af Blikkenslagere i Lolland-Falsters Stift.

Herman Jacobsens Forretning er grundlagt 1837 af P. Mackeprang, der drev den til 1876. Dette Aar overtoges den af Sønnen Axel Mackeprang,

Hakon Lund,
Fmd. f. Haandv. & Industrif.

H. P. Brandstrup.

som var Indehaver af den til 1898, da den blev overdraget til Anton Klitholm, som i 1913 solgte den til Herman Jacobsen. Forretningen omfatter blandet Manufaktur og Damekonfektion.

H. P. Brandstrups Hvidtølsbryggeri er grundlagt i 1861, overtaget af nuværende Ejer H. P. Brandstrup 1887. Foruden Hvidtølsbyggeri, Maltgøreri driver Brandstrup Sodavandsfabrik. Virksomheden beskæftiger 10 Mand.

Købmand *Carl Kraghs* Manufakturforretning er grundlagt af Indehaverens Fader i Aaret 1864, den har Eneudsalg for Sakskøbing af det store Firma

„Kontantforretningen". Indehaver Herman Jacobsen.

Messens forskelligartede Varer indenfor Manufakturbranchen. Carl Krag overtog Forretningen ved Faderens Død i 1911; før han overtog den, havde han i 5 Aar været optaget som Kompagnon. Det er en betydelig Virksomhed, der

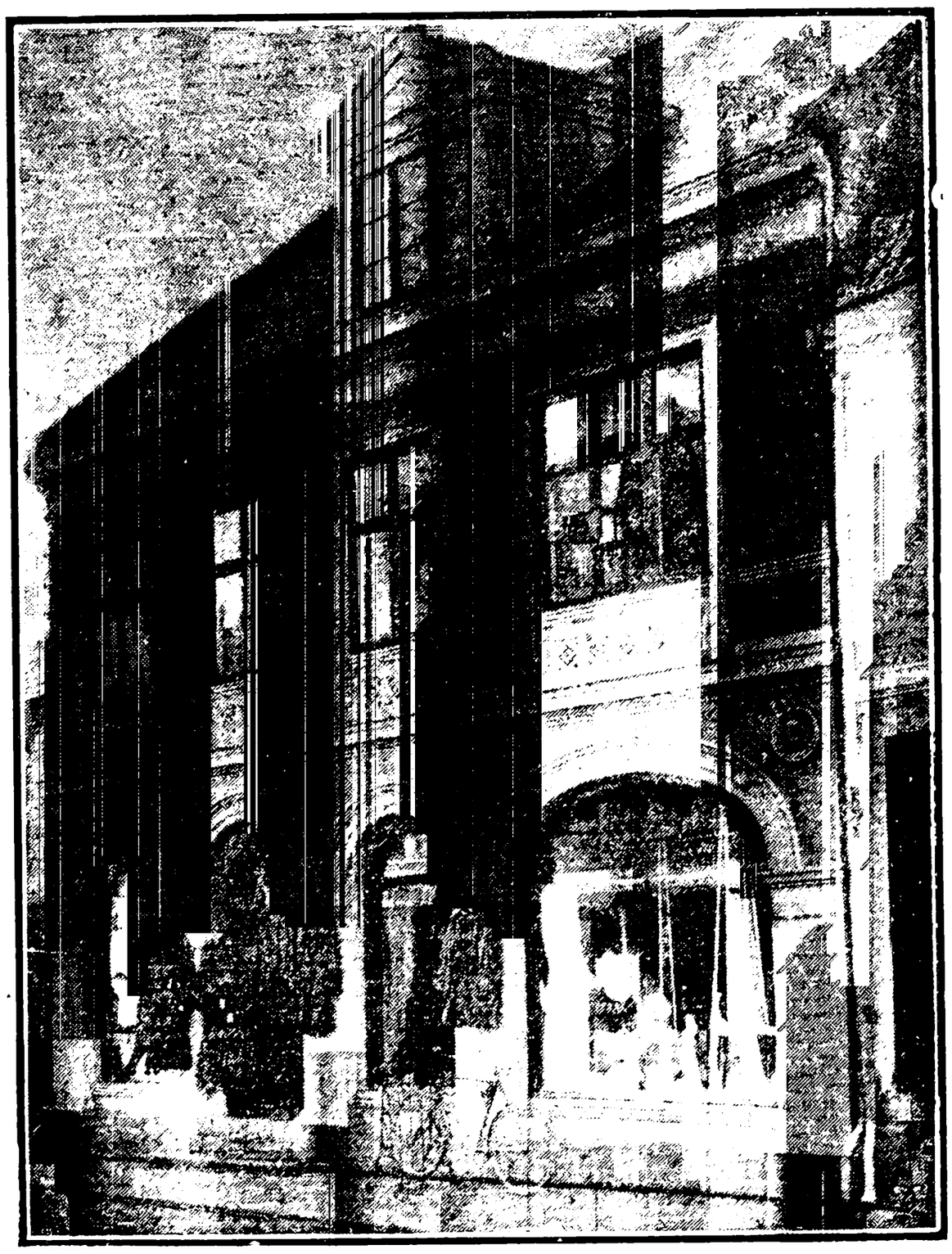

„Messen". Indehaver Carl Kragh.

beskæftiger et større Personale. Chr. Krag er Medlem af Ligningskommissionen og Medlem af Handelsforeningens Bestyrelse.

Den ældste Uhrmager- og Guldsmedeforretning i Sakskøbing indehaves af *Carl Ibsen*. Forretningen grundlagdes i Aaret 1859 af L. P. Ibsen, over-

Carl Ibsen.

M. Hansen.

taget af Sønnen Carl Ibsen i 1891. Forretningen er beliggende paa Torvet. Carl Ibsen er Medlem af Bestyrelsen for Industriforeningen, Medlem af Ligningskommissionen, i Bestyrelsen for Grundejerforeningen og Kong Frederik den 8. Mindelegat.

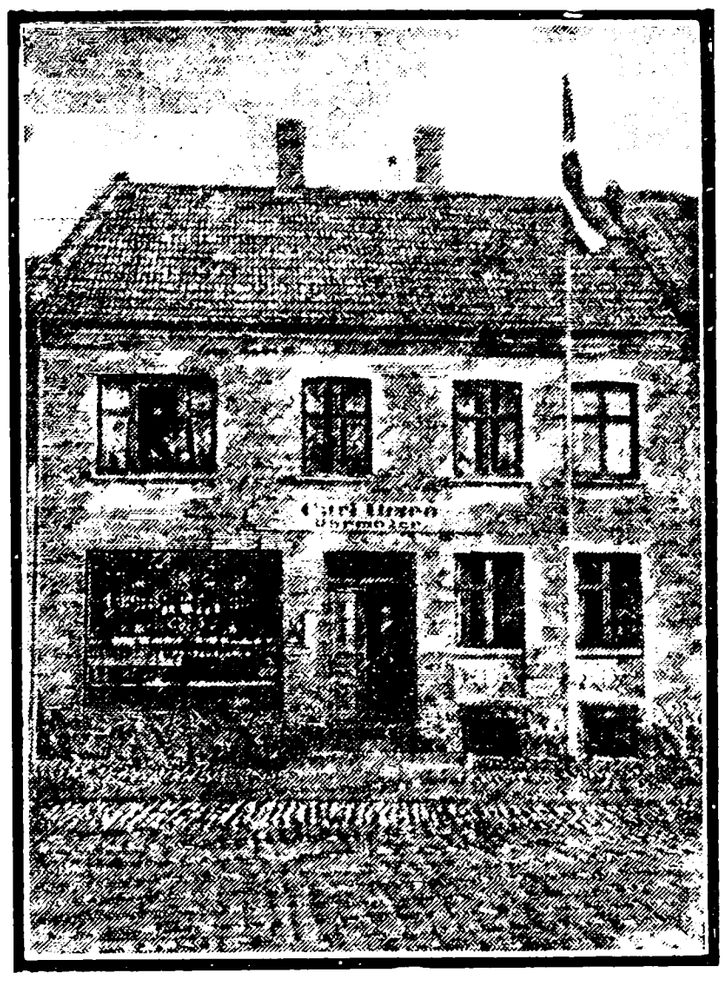

Carl Ibsens Forretning.

Sakskøbing Savværk er grundlagt i 1897. Det er et fuldt moderne Savværk, forsynet med de bedste Maskiner paa dette Omraade. Værket, der har Dampkraft, leverer Elektricitet til Byen; det beskæftiger til Stadighed 12 Mand. Virksomheden ledes af M. Hansen, en dygtig og afholdt Mand, Medlem af Sakskøbing Byraad og Medlem af Industriforeningens Bestyrelse.

En af Byens yngre Haandværksmestre er Snedkermester *H. V. Knudsen* (født 1886), der lærte hos Snedkermester Frederiksen i Maribo, senere hos Chr. V. Plum, København, udførte der bl. a. Snedkerarbejdet til Bing & Grøndahls Butiksinventar. I 1914 nedsatte han sig som Snedkermester i Sakskøbing, i de fire Aar, der er gaaet siden Starten, har han allerede faaet Lejlighed til at vise sin Dygtighed som Haandværker; af hans Arbejder bør her nævnes Inventaret til Industri- & Landbrugsbankens Kontor, Borgmesterkontoret, Kæmnerkontoret. Virksomheden beskæftiger nu 5 Mand.

Snedkermester *Rames Hansen* har overtaget sin Forretning i Aaret 1909, den omfatter Tilvirkning og Forarbejdning af Møbler. Hansen er udlært i Nakskov, har derefter rejst flere Aar i Udlandet for at blive en dygtig Haandværker og opholdt sig flere Aar i Tyskland og Schweitz, navnlig i de store Snedkerbyer Mainz, Stuttgart og Zürich. Hansen er i Bestyrelsen for Foreningen Dansk Arbejdes Sakskøbing-Afdeling.

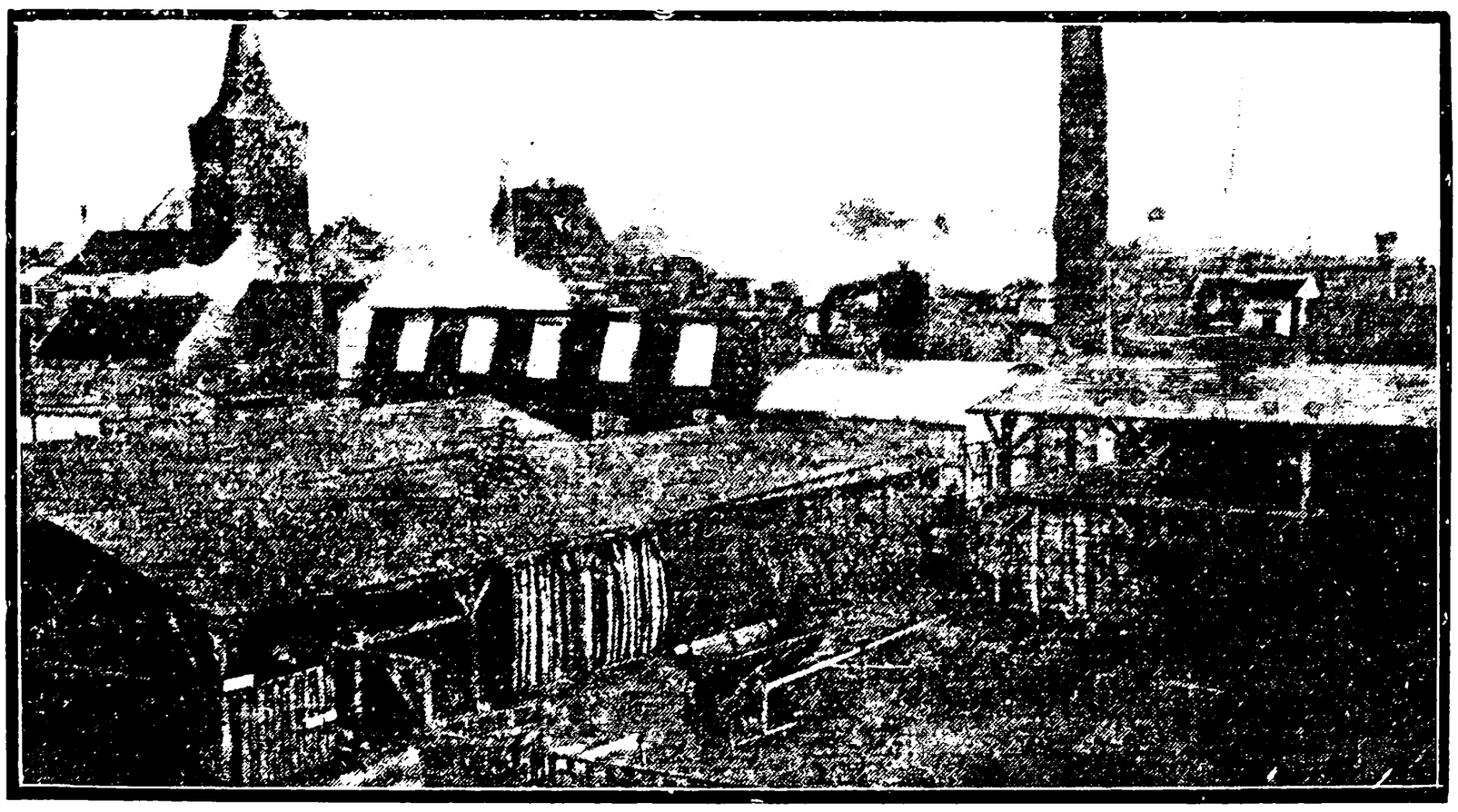

Sakskøbing Savværk.

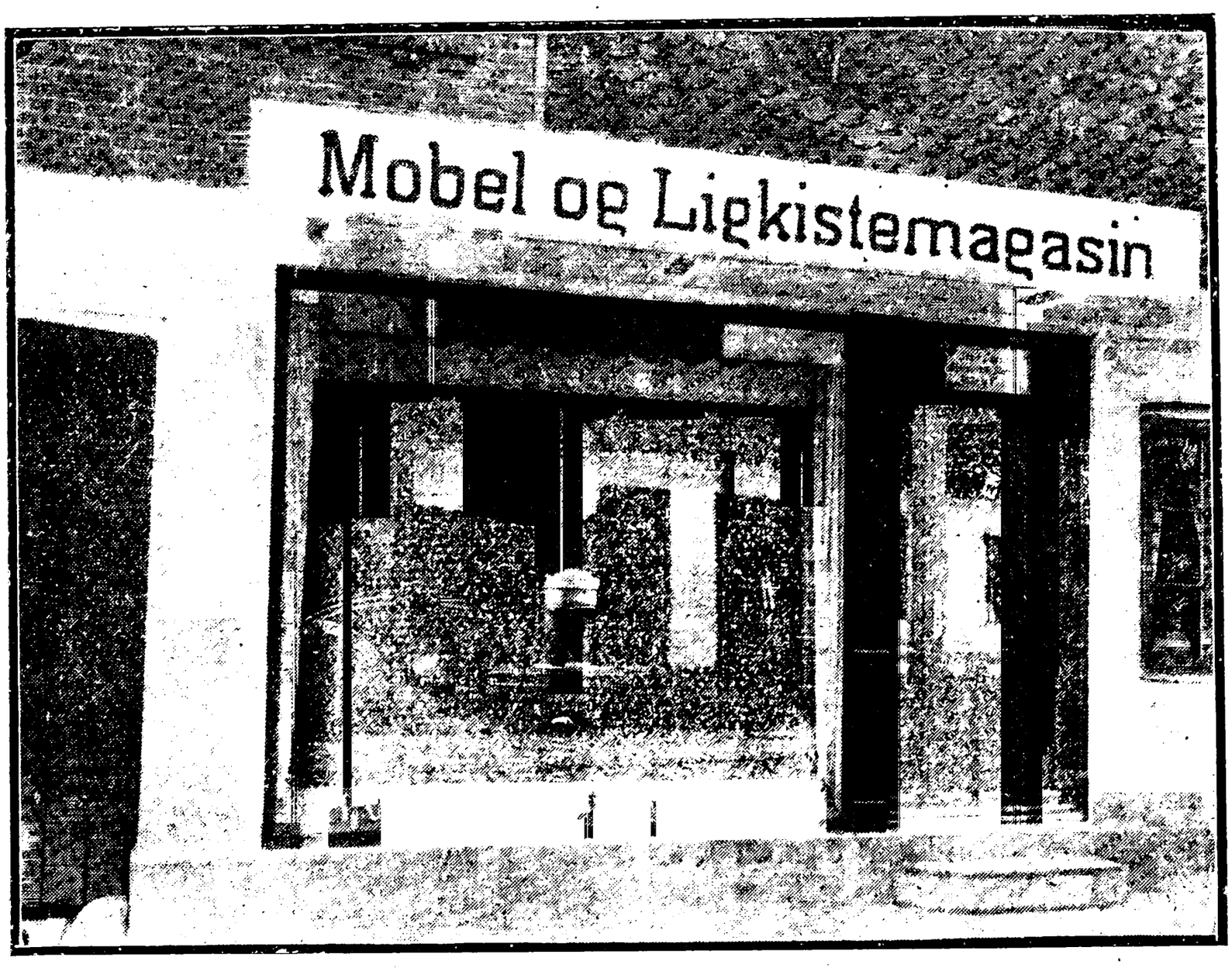

H. V. Knudsens Forretning.

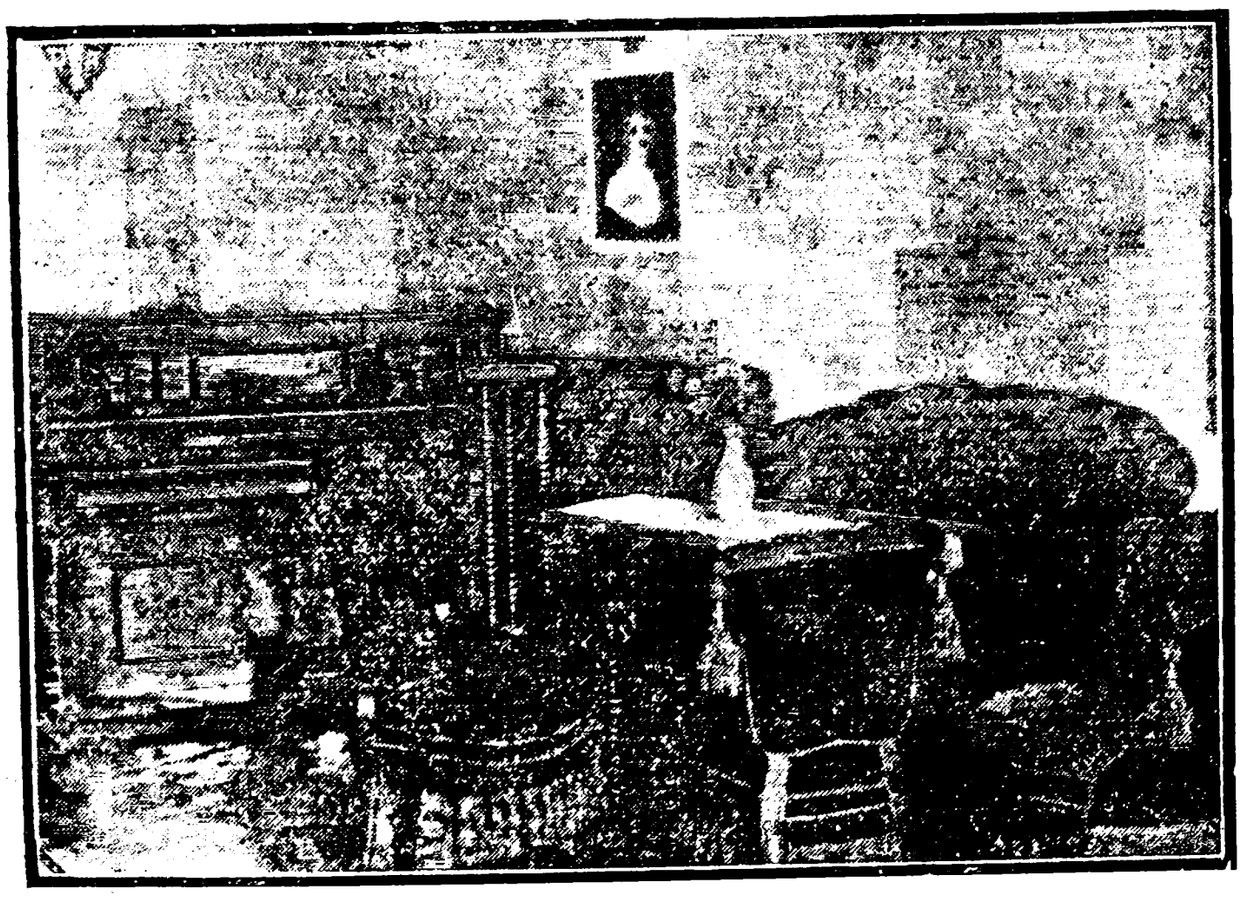

Fra Rames Hansens Møbeludstilling.

H. V. Knudsen.

Rames Hansen.

Danmarks ældste Dampmølle findes i Sakskøbing (Dampmølle siden 1854). I Aaret 1899 overtoges den af den nuværende Indehaver, Frk. *Laura Møller,* den tilvirker alle Mølleriprodukter og driver foruden Handel med Korn og Klid.

Sakskøbing Dampmølle.

Palmehaven i Sakskøbing indehaves af Restauratør R. Bredo, der grundlagde Forretningen 1916. Det er en nobel og tiltalende Restauration, der i smagfulde og hyggelige Lokaler byder paa virkelig god Musik. Forretningen besøges derfor ogsaa af det bedre Publikum. Bredo er Medlem af Bestyrelsen for Beværterforeningen.

Interiør fra Palmehaven i Sakskøbing.

RØDBY

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

V. DEL

RØDBY

UNDER MEDVIRKNING AF

REDAKTØR REGNAR PETERSEN, RØDBY

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1918

RØDBY

RØDBY er Danmarks næstsydligste By; kun Nysted gør den Rangen stridig i den Retning. Men udadtil — for den store Omverden — staar Rødby som vort Lands sydligste Udgangspunkt mod Syd, thi dens Havn, der ligger 7 km syd for Byen og i Modsætning til de andre lolland-falsterske Købstadhavne ved selve Havet, er nærmere den tyske Kyst end nogen anden dansk Havn.

Rødby har sin særlige Historie. Ingen Historiker har nogensinde kunnet gransket ud, hvornaar den blev Købstad. Man ved i den Henseende intet andet at fortælle, end at den langt op i den nyere Tid blev betragtet som halv Købstad og halv Landsby. Med lidt god Vilje kan man dog regne med, at den blev Købstad 1454, idet Kristian den Første da gav Indbyggerne Frihed til „ligesom Købmænd at handle paa Tyskland i Betragtning af den store Umage, Kost og Tæring, Almuen havde med at overføre Kongens Bud til Tyskland." 1506 fik Rødby endvidere Ret til ogsaa at handle med Bønderne og udenlandske Købmænd, og 1517 stadfæstede Kristian den Anden Byens gamle Rettigheder, som atter blev bekræftet 1528.

Nogen større Rolle har Rødby ikke spillet gennem Tiderne; den maa i den Henseende slaa Øjnene beskeden ned ved Siden af Nakskov, Maribo og Nykøbing. Det er i det hele taget det beskedne, der har været mest fremtrædende ved Rødby i tidligere Tid. Men helt uden Betydning har Staden dog ikke været. For Aarhundreder tilbage var den Overfartssted til Holsten og Femern — Lollands sydlige Naboø. Naar de danske Konger med deres Følge rejste til det sydlige Udland, drog de over Rødby, og Overfarten til Holsten foregik fra dens Udhavn, Dragsminde. Adskillige Beretninger fra den Tid lever endnu blandt Befolkningen paa Sydlolland. Det meste er vel nok Sagn, bygget over et lille Gran af Virkelighed. Der fortælles, at da Kristian den Fjerde engang var i Rødby paa Rejse til Holsten, undrede han sig over, at de Rødby Mænd ikke hilste ham med saa stormende Ovationer, som der blev ham til Del alle andre Steder i Landet. Han spurgte Byens Degn, hvad man mon kunde have mod Landets Konge paa denne Plads. „Intet andet, Deres Majestæt," svarede Degnen, „end at I aldrig haver ladet Eders kongelige Støvler reparere i denne Stad, hvis Haandværkere er lige saa fingernemme, som Deres Majestæt er klog paa Sværd og Landes Styrelse." Fra det Øjeblik blev der syet adskillige Par Kongestøvler i Rødby.

Rødby bærer et Skib i sit Vaaben. Gennem Aarhundreder — indtil for faa Aar siden — førte den en fortvivlet Kamp for at hævde sig som Søkøbstad. Som Følge af de idelige Oversvømmelser ved Kysten var Byen i sin Tid lagt ca. 7 km inde paa Øen, og dens Føling med Havet foregik gennem Fjorden, der gik helt op til Byens vestlige Del og til den nordlige ved det saakaldte Kirkenor. Nogen rigtig Havn har der aldrig været ved selve Rødby; dertil var der for grundet Vand, og de økonomiske Kræfter tillod ikke en Uddybning. Som før berørt, havde Byen sin Udhavn ved Kysten, først Dragsminde, senere Kramnitze. Naar de hvidklædte Smakker stod ind gennem Fjorden og kom med Hamborg- og Lybæk-Varer, maatte fladbundede Smaafartøjer sejle Skibene i Møde for at faa ladet Varerne om Bord, og Udskib-

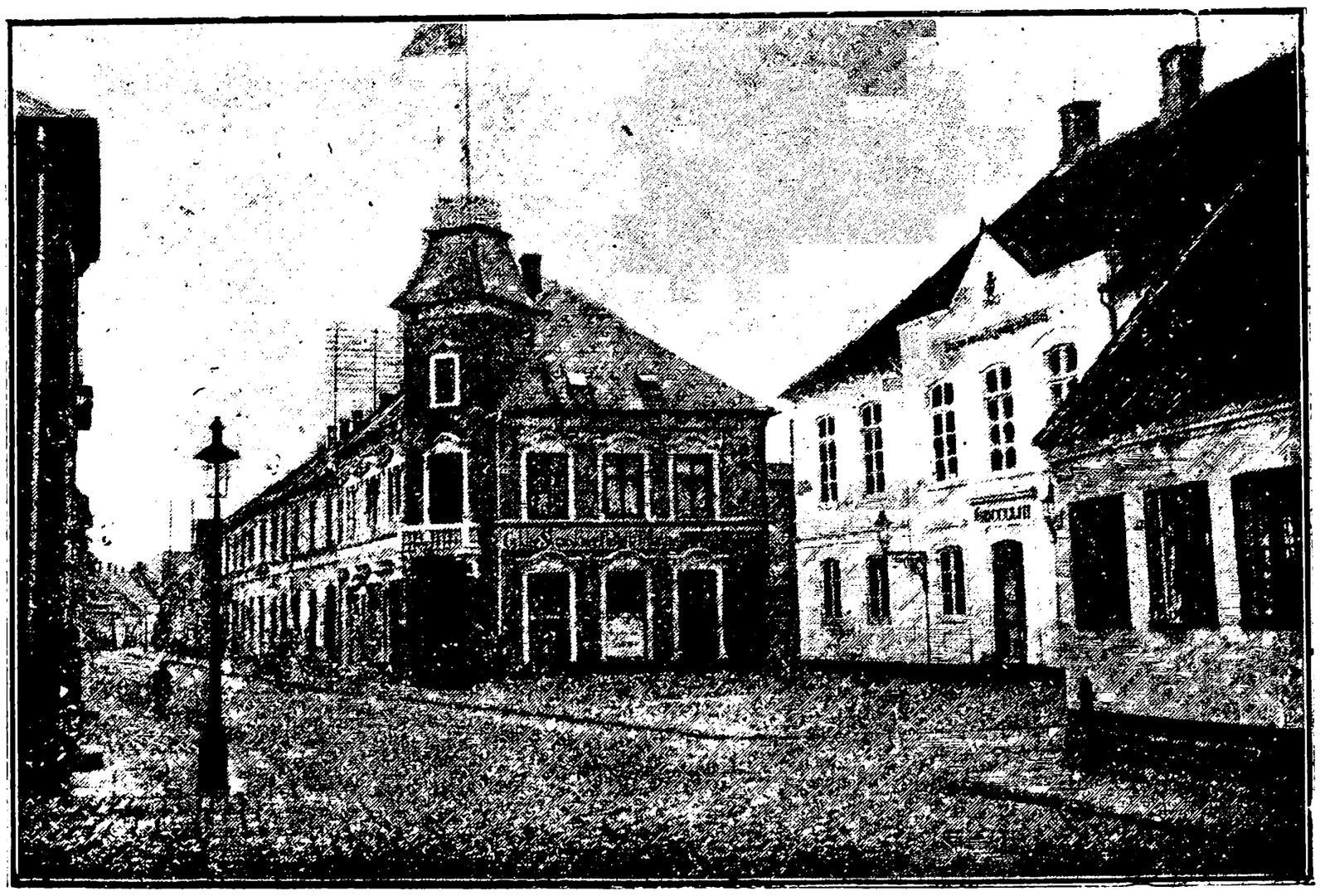

Hovedgaden med Raadhuset, tilhøjre et Hjørne af Hovmans Købmandsbod.

ningen foregik naturligvis paa samme Maade. En forholdsvis anselig Flaade havde Rødby dog for et Par Aarhundreder tilbage, idet den bestod af en halv Snes større og mindre Fartøjer, der navnlig gik i Fart paa Femern og Holsten. Udførslen af Korn spillede i de Tider en ret betydelig Rolle for Lolland, der var Hvedens og Ærternes Land — som den nu er blevet Sukkerroernes.

Byens Udhavne led stærkt under de stadige Tilsandinger. Dragsminde sandede fuldstændig til 1749, og der blev da Udhavn ved Kramnitze, en Havn, der bestaar den Dag i Dag som Fiskerihavn, mens Rødby — hvad vi senere skal komme til — for nogle Aar siden har anlagt en større, tidssvarende Fiskeri- og Trafikhavn omtrent Syd for Byen..

Rødby har ikke danset paa Roser gennem Tiderne. I det 16. Aarhundrede var den saa stærkt tynget af Afgifter, at Kongen maatte fritage den for adskillige af disse, som sikkert ogsaa har været uretfærdige, da Indbyggerne maatte svare Afgifter baade som Borgere og Bønder. Men Afgifterne i begge Retninger kom af, at Byen baade drev Handel og Haandværk og Landbrug; denne sidste Næringsvej har Beboerne befattet sig med til langt op mod den

nyere Tid. Baade Haandværkere og Handlende havde et anseligt Antal Kreaturer, som havde Tilhold paa de udstrakte Jorder, der hørte til Kommunen. Thi har Rødby alle Dage hørt til de mindste Byer i Landet, har dens Kommuneareal været et af Landets største, hvad det iøvrigt stadig er. 1776 fik Rødby af en Historieskriver Betegnelsen „denne over alle uanselige Købstad," og endnu op imod Midten af forrige Aarhundrede blev den karakteriseret som mere lignende en Landsby. 1551 afbrændte det meste af Byen, og 1774 hjemsøgtes den atter af en stor Brand. Desuden har Byen gentagne Gange lidt under Stormflod, saaledes 10. November 1694 og 13. November 1872.

Efter en af de store Brande, der i sin Tid hjemsøgte Byen, var det under Overvejelse at genrejse Byen ved Østersøen (eller rettere Femernbælt eller Lollandsbælt), men Havets Overflade stod som en stadig Trusel, og at Modstanden mod at flytte Byen til Kysten var velbegrundet, fik man et rigeligt Bevis paa ved den store Stormflod 1872, da Østersøen væltede sine Vandmasser ind over en stor Del af det sydlige Lolland, tog flere Huse ved Kysten med paa sin Vej og oversvømmede Rødby, saa Vandet stod meterhøjt i Gaderne. Stormfloden krævede adskillige Menneskeliv, navnlig paa Egnene Vest for Rødby, og til Minde om den ulykkelige Dag er der ved Rødby rejst en Støtte. Efter Stormflodskatastrofen blev der langs hele Lollands Sydkyst rejst mægtige Diger, der adskillige Gange siden har bestaaet deres Prøve overfor Havets Angreb ved Novembertide. Sidst i 1904 var Vandstanden i Østersøen omtrent saa høj som 13. November 1872, og havde Digerne ikke været, vilde en ny Katastrofe have været uundgaaelig.

Anlægget af Stormflodsdigerne fik overordentlig stor Betydning for Rødby og Omegn. En stor Del af Jorderne, der er beliggende i Kommunen, og som ved Havets idelige Angreb kun delvis kunde dyrkes til Trods for den gode Jordbund, indgik nu i Agerland, der til enhver Tid sikkert kunde regnes med, og Opdyrkningen af andre Arealer, der laa nærmere Kysten, tog sin Begyndelse. Der blev vundet nyt Opland, Velstanden steg blandt Kommunens Landbrugere, hvad der selvsagt satte sit Præg paa Omsætningen i Byen. Men endnu større Betydning med Hensyn til Erobringen af nyt Land og derigennem paa længere Sigt nyt Opland fik Tørlægsningsarbejderne i Rødby Fjord, som Rødby i Midten af forrige Aarhundrede havde afhændet til Udtørring og dermed afskaaret sig Retten til nogensinde atter at faa Føling med Havet ad den Vej. Før Digerne anlagdes, søgte et engelsk Konsortium at tørlægge Fjorden ved Hjælp af et Par store Dampmaskiner — Beregningerne var forkerte, og Resultatet blev blot, at Hundreder Tusinder Fr. gik tabt. Tørlægningsarbejderne fortsattes fra anden Side, men først da det lollandske Digelag fik Haand i Hanke med Sagen, lykkedes det at naa til større positive Resultater, og nu er der et Projekt fremme, udarbejdet af Ingeniør *H. M. Markersen*, Rødby, om at tørlægge hele Fjorden. Projektet, hvis Realisation vil koste op imod en Million. Kr., synes at skulle blive til Virkelighed i en overskuelig Fremtid. Rødby Fjord har Nilbund, og hvor før de stolte Smakker pløjede de blaa Bølger, vil der inden mange Aar have rejst sig en Række større og mindre Landbrug, og Landeveje vil strække deres Fangearme ud og trække nyt Opland til Byen.

II.

Af offentlige Bygninger i Rødby kan nævnes Kirken, der er opført i Kristian den Fjerdes Regeringstid og er Slotskirke. Kirken er opført af røde Mursten og bestaar af Skib med tresidet Koralslutning. Fra Taarnet, der har en Højde af ca. 60 Alen, er der Udsigt over en større Del af Lolland og Østersøen over til Femern. Maleriet i Altertavlen er indsat 1894 og er udført af *A. Dorph;* det gengiver Kristus hos Martha og Maria. Døbefonden er af Sandsten, Døbefadet fra 1606 og Alterkalken fra 1466. Begge Klokkerne er fra det 15. Aarhundrede.

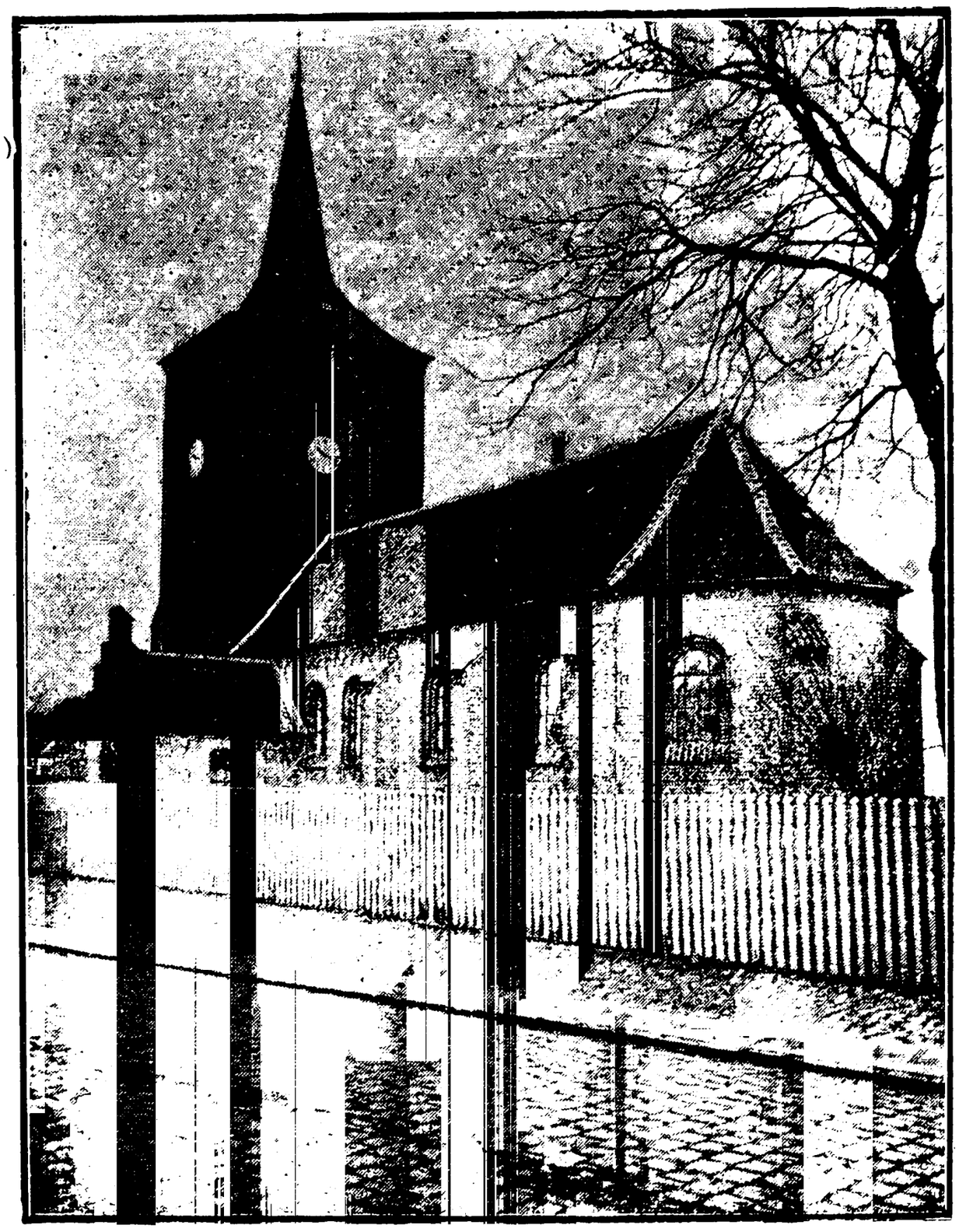

Kirken.

Raadhuset er opført 1863 og er Byens stateligste Bygning. Det har en fornem tilbagetrukken Beliggenhed ved Østergade (Hovedgaden). Det er opført i 2 Etager og har Inskriptionen: „Ingen maa tage sig selv Ret".

Den nuværende Skolebygning opførtes i 1905 og ligger bag Lærerboligen i Nørregade, saa den kun i en liden Grad kommer til sin Ret. Desuden har Kommunen en 2 Etages Skolebygning i den opblomstrende Havneby. Foruden Borgerskole („Friskole") har Rødby Mellemskole og Realskole. Overlærer *Frederik Hansen*, der i en Menneskealder har ledet Rødby Skolevæsen med stor Dygtighed, tog sin Afsked 1. April d A., og Kordegn *Holger Jensen* fungerer indtil videre som Overlærer.

Teknisk Skole er opført 1895 af Haandværker- og Industriforeningen, der den 5. April i Aar fejrede 50 Aars Jubilæum. Teknisk Skoles Forstander er Kommunelærer *M. P. Larsen*, og Snedkermester *Jul. Hansen*, R. af Dbg., er Formand for Haandværker- og Industriforeningen.

Overlærer Fr. Hansen.

Borgmester Johs. Jensen.

Af offentlige Bygninger nævnes videre Alderdomshjemmet i Mellemgade, og Haandværker- og Industriforeningens Fribolig i Hovedgaden.

Gasværket er anlagt 1895 og Elektricitetsværket 1913; sidstnævnte er nylig paa Grund af Petroleumsmanglen blevet udvidet med et større Dampanlæg.

Banegaarden ligger udenfor Byen og i Ringsebølle Sogn. Denne Beliggenhed i en Landkommune, et Fejlgreb de vise Fædre i sin Tid gik med til ved en utrolig Kortsynethed, har haft til Følge, at der i denne til Rødby grænsende Nabokommune har rejst sig en Villaby i Skattely — en Udvikling, Byen er gaaet Glip af.

Sognepræst A. Liisberg.

Sagfører H. C. Ruder.

Ligesom Overlærer Hansen har Sognepræsten, *A. Liisberg*, nylig taget sin Afsked, efter at han har været Præst i Rødby siden 1905.

Byens Politimester og Borgmester, *Johs. Jensen*, har beklædt Embedet siden 1909. Borgmester Jensen er en moderne Politimestertype, forstaaende og human, og som Byraadets Formand har han en særlig Evne til at skære gennem det smaatskaarne og uvæsentlige.

Byens Kæmner er fhv. Auktionsholder A. Jørgensen, der overtog Embedet Nytaar 1918, efter at han havde virket i Rødby i 25 Aar, og hans Kendskab til de lokale Forhold er kommet ham til Gode i det ny Embede.

III.

Rødby laa i mange Aar i en blid og sød Tornerosedrøm. Byen saa ud, som den havde set ud gennem mange Aar. Stenbroen var toppet, Græsset bredte sig frodigt allevegne, og i Rendestenen gik Hønsene og Ænderne og søgte efter lidt til Livets Ophold. Der skete intet fra det offentliges Side. Byraadets Dagsorden var altid uhyre kort, og hvad Borgernes Repræsentation besluttede paa Raadhuset, var der ingen, der brød sig videre om — og fik heller intet at vide om; thi der kom ingen Journalister i Raadet. Det var ikke Skik og Brug for en Menneskealder siden, og for Resten vilde der ogsaa have været grumme lidt at referere. Alt stod i Stampe.

Men Byen vaagnede. For ca. 25 Aar siden indvalgtes nu afdøde Sagfører *H. C. Ruder* i Byens Raad, og han blev Byens Pioner, Foregangsmanden paa næsten alle Omraader. Lidt efter lidt samlede Ruder Traadene i sine Hænder og gav sig til at reformere, først langsomt og med en medfødt konservativ Forsigtighed, senere med større Kraft, dikteret af et Udsyn, man ikke før havde kendt i den lille By. Og han fandt Forstaaelse hos det øvrige Raad. Der blev anlagt Gasværk, den toppede og knudrede Stenbro blev erstattet med en moderne engelsk Brolægning, Rendestenen forsvandt, Kloaker traadte i Stedet, og ad privat Vej blev anlagt Vandværk.

Lystskoven, der var anlagt i 70-erne, fik en Pavillon, og Kommunens Veje blev plejet, hvad de haardt tiltrængte.

Men navnlig en stor Tanke arbejdede Sagfører Ruder med, og det var at faa genrejst Rødby som Søkøbstad. Projektet om en Stor-Rute Hamborg-København via Rødby havde siden Midten af forrige Aarhundrede været fremme, og ved dette Projekts Realisation vilde Rødby ved Kysten (Syltholm) faa en stor og moderne Havn. Men det gik uhyre langsomt med dette Projekts Fremme. En stor Del af Rigsdagens Medlemmer manglede Forstaaelse af Sagen — eller de mente, at denne Stor-Rute over de sydlige danske Øer kunde sætte Jylland og Fyen ud af Spillet. Nu har Projektet hele Rigsdagens Tilslutning, og Ruten er utvivlsomt en Kendsgerning ikke længe efter Verdenskrigens Slutning.

Rødby kunde ikke vente med at blive genrejst som Søkøbstad, til Femern-Ruten blev Virkelighed. For en halv Snes Aar siden tog Sagfører Ruder og nuværende Folketingsmand, daværende Medlem af Rødby Byraad *Moesgaard-Kjeldsen* sammen med flere den lokale Havnesag op. Forslaget gik ud paa Anlæg af en Fiskerihavn ved Lollands Sydkyst og Sagen vandt begejstret Tilslutning ikke blot i Rødby Kommune, men over hele Oplandet. I 1908 paabegyndtes Havnens Anlæg, og i Juli Maaned 1912 indviedes Havnen ved en storstilet Festlighed. Det blev ikke blot en Fiskerihavn — Fiskeriet havde blot været Løftestangen — Halvdelen af Havnebassinet blev forbeholdt Trafikken, og før Krigen kom, var der bleven oparbejdet en ret betydelig Trafik paa Havnen, der desuden blev anløbet af en Rutedamper til

Lybæk, og en lokal Forbindelse Rødby Havn—Femern med Tilslutning til København og Hamborg-Togene staar overfor sin Realisation.

Men Krigen lukkede i billedlig Forstand Havnen. Gennem Femernbæltet — en af Nordeuropas stærkest trafikerede Søveje — hvor før talrige Dampere Dagen igennem saas pile af Sted, ses nu kun de tyske Panserkolosser, og de fredelige Handelsdamperes tudende Signaler var blevet afløst af Krydsernes Kanontorden.

Rødby var imidlertid vaagnet af sin Tornerosedrøm, og den havde ikke til Hensigt at lægge sig hen at slumre igen. Der var vaagnet et aldrig hvi-

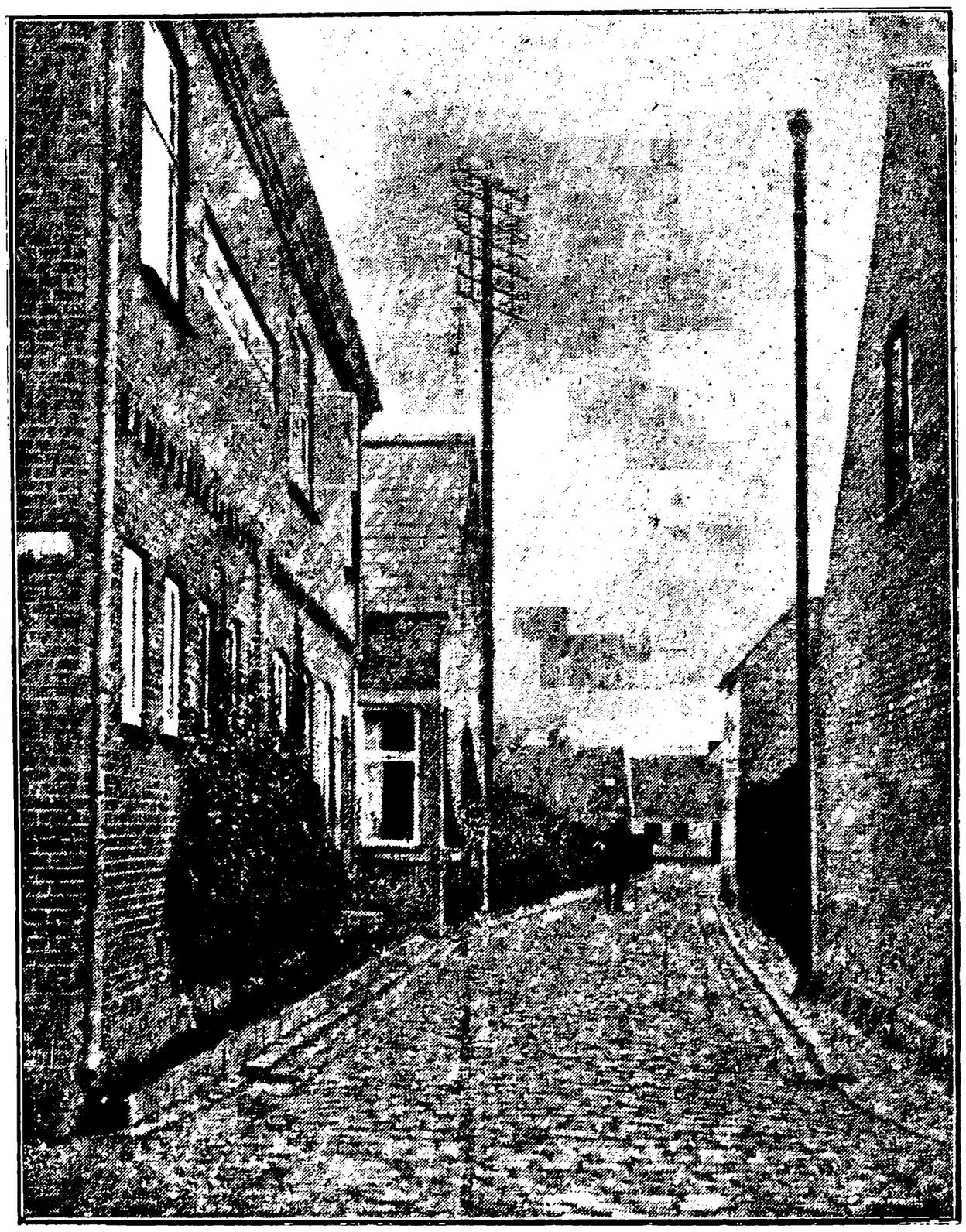

En ejendommelig Gaard (Mellemgade).

lende Initiativ. Et Par Aar før Krigen havde der rejst sig en Bank og et Dampskibsselskab („Rødby Havn"), ligesom andre større Virksomheder havde set Lyset.

Ved Aabningen af Rødby Havn var der blevet ansat en Mægler ved Havnen, Hr. *A. Andersen*, der sammen med d'Hrr. Ruder, Moesgaard-Kjeldsen og flere Borgere i og udenfor Byraadet slog store Brød op — men ikke større, end man kunde bage dem.

I 1915 vedtoges paa et stærkt besøgt Møde paa Hotel „Rødby" at anlægge et Jernskibsværft ved Rødby Havn.

Dette Værft, der for kort Tid siden er blevet indviet og nu har en Række

store Dampere under Bygning, blev Anledning til den Stor-Udvikling, Kommunen nu er inde i.

Da Rødby Havn indviedes i 1912, skrev en af Nabobyernes Journalister spydigt, at han havde været til Fest paa en Prærie. Det var ondskabsfuldt, men der var lidt i Ordene, al den Stund det *var* over et ret øde Sted, Dannebrogsflagene og Det forenede Dampskibsselskabs Malteserflag vajede — udstrakte Engaraler med et forblæst Præg — men ikke mange Huse og endnu mindre en By.

Nu er Byen — der bærer Navnet Rødby Havn — vokset op, Hus efter Hus og Gade efter Gade er skudt op som Paddehatte. Ikke hastigt opklistrede Cementkasser, lagt tilfældigt, men stilfulde Bygninger, ordnede efter

Parti fra Østergade.

en moderne Bys smukke og stilfulde Linjer, Gader saa brede som Boulevarder, — Kloak, Elektricitet o s. v. — og Jernbanen med Sidegangswaggoner lige udenfor Døren. Og inden denne Bog gaar i Trykken, vil der sikkert til 36 Tdr. Land ved den opblomstrende By været taget i Anvendelse i Luftrafikkens Tjeneste.

Rødby og Rødby Havn er to forskellige Byer i samme Kommune. Dette er ikke ganske almindeligt, hvad det heller ikke er, at to saadanne Byer har deres Jernbane. Og de to Byer har samme Borgerrepræsentation — og endda aldrig nogen Tovtrækning. Det er gamle Rødby, som har skabt Rødby Havn — Havnen og Byen —, og den løser sine faderlige Pligter paa en samvittighedsfuld og omsorgsfuld Maade. Thi Rødby ser stort paa Sagen. Byen véd, at holder den blot det store Svinghjul derude ved Østersøen i god Drift, vil Maskineriet oppe i den gamle By ogsaa komme til at klapre godt. Det *koster* at anlægge en ny By, men nu er de store Virksomheder i den ny By blevet til Virkelighed, Hundreder af Skatteydere er kommet, og trods de store Ka-

pitaler, der er anvendt, kan man selv i disse Tider nøjes med en taalelig Skatteprocent.

Rødby Havn og Rødby har Jernbaneforbindelse med Maribo — Nabobyen, Konkurrentbyen, som ikke altid ser med milde Blikke paa, hvad den mindre By kan tillade sig. Og to ny Jernbaneprojekter arbejder Rødby for Tiden med, Projekter, der maa regnes for Kendsgerninger; de vil føre Banen fra Rødby til Nakskov og fra Rødby til Nysted, og Byen vil dermed blive et Knudepunkt for en stor Del af den lollandske Jernbanetrafik. Fra alle 4 Verdenshjørner vil Togene komme dampende til den lille By, der sent begyndte at vokse, men nu inden længe vil være hel voksen, og naar Fredens Dage kommer, vil der blive en Trafik paa Havnen som ingen Sinde tidligere. En lokal Dampskibsforbindelse Rødby Havn—Femern vil blive realiseret, foruden at de gamle Rutedampere vil anløbe Havnen.

Det store Æventyr, der dog intet har med Digtning at gøre, men hviler paa Virkeligheden, er Rødby—Femern-Ruten, som vil føre de store, gennemgaaende Tog til og fra Udlandet over Rødby — Togene fra Stockholm, Kristiania, Hamborg og længere mod sydvest kombineret med Paris og Madrid.

Rødby Havn vil blive Danmarks ny Esbjerg — men forhaabentlig uden økonomiske Rystelser!

IV.

Sydlolland har en ejendommelig Natur, skovfattig som kun faa Egne i Landet. For blot et Hundrede Aar tilbage fandtes her store Skovarealer, men de maatte vige for Hveden, og nu farer de herskende sydvestlige Vinde uhindret hen over den flade Egn — henover Sukkermarkerne og de vidtstrakte Engstrækninger. Men Naturen paa Sydlolland har sin Charme Der er noget af den jydske Ensomhed paa sine Steder af Kysten, milelange Engarealer uden Trævegetation, „furet og vejrbidt"; hist og her lyser Sandets hvide Pletter, andre Steder smaa Oaser med frodigt Græs, isprængt gule og havblaa Blomster. Et Næt af Kanaler gennemskærer disse Arealer — Kanaler i snorlige Linjer, blot nu og da en svag Bøjning. De virker som Aaer i jydsk Ensomhed, de svulmer ved Vaar og gaar over deres Bredder, og store Strækninger omdannes til Sø.

Karakteristisk for sydlollandsk — som lollandsk — Natur er de ejendommelige Markskel — de kanadiske Popler —, der plantedes i sin Tid paa Opfordring af Statsminister Reventlow for at virke drænende paa de lavtliggende Jorder. Disse Pilehegn, hvoraf der i de sidste Aar er ryddet en Mængde, staar i stramme Geledder; om Sommeren liver deres fyldige, brede Krone op i de skovløse Egne, mens de om Vinteren tegner sig som lidet æstetiske Riskoste.

Rødby Folk har ikke blot Sans for det rent praktiske og forretningsmæssige, men viser ogsaa æstetiske Interesser. Den er Stiftets eneste By, som har en Plantningsforening, som i de senere Aar har løst en Række smukke Opgaver ved Anlæg af Læhegn, og ved Rødby Havn forestaar Anlæget af et større Parkanlæg.

V.

Fra hele Landet er Blikket rettet mod det endnu saa lille Rødby — den ny Udfaldsport mod Syd. Rødby er jævnlig nævnt i Udlandets store Blade i Forbindelse med Femern-Ruten. Handel, Haandværk og Industri har god Jordbund hernede. Og man søger i enhver Henseende at klare sig selv, man gaar nødig udenbys, naar der paa nogen tænkelig Maade er Mulighed for, at man kan klare Skærene indenfor sine egne Vægge. Tidligere saa man Trælastvognene fra den mindre By Nysted komme og forsyne Rødby, nu har Byen sin egen store Trælasthandel; før købte man Kul hos Nabobyen i Klatpartier, nu arbejder et stort, lokalt Kulkompagni. Og saaledes i alle Henseender. Altid nye Jern i Ilden, hvad der præger det lokale Blad „Rødby Avis“ mere end noget andet.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

RØDBY førte i mange Aar en stille Tilværelse, men Forholdene har i de senere Aar ændret sig — takket være nogle energiske Borgeres Fremsyn, og ingen véd i Øjeblikket, hvor store dens Fremtidsmuligheder vil blive — det vil vel nok de nærmeste Aar kunne bringe en Løsning paa. — Dens Beliggenhed, dens Havn og det store Skibsværft er altsammen Faktorer, der maa regnes med, og det er ganske forstaaeligt, at der næres store Forventninger. — I det efterfølgende vil vi give et Billede af Nutidens Rødby, idet vi skildrer Handel, Haandværk og Industri.

Rødby Bank blev stiftet i Aaret 1912 og har siden dens Oprettelse været et virksomt Led indenfor Byens Erhvervsliv, idet den stadig paa en

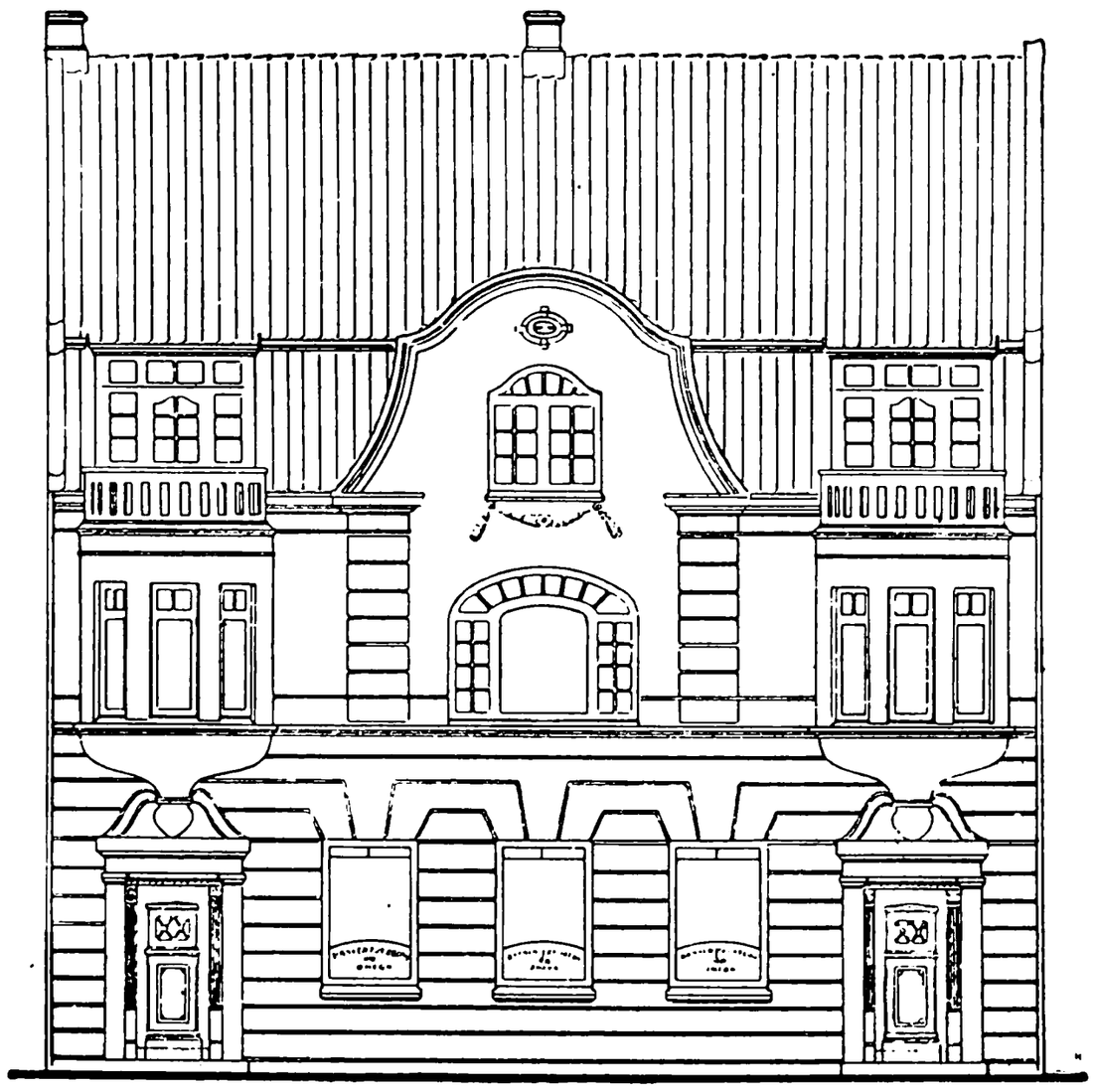

Banken for Rødby og Omegn.

virksom Maade har deltaget i de ny Foretagender, der er startet i Byen og dens nærmeste Omegn, saaledes A/S Rødby Havn, Rødby Havns Jernskibsværft m. fl. Bankens Aktiekapital blev ved Starten fastsat til 100,000 Kr., dog saaledes at Bestyrelse og Repræsentantskab kunde udvide den med

50,000 Kr. Bankens Ledelse kom til at bestaa af en Bestyrelse paa 6 Medlemmer, et Repræsentantskab paa 18 Medlemmer og den administrerende Direktør. Banken har i de faa Aar, den har bestaaet, haft en ualmindelig Fremgang, som det vil ses af nedenstaaende Oversigt over dens Regnskab.

	Ultimo Decbr. 1912-1913		Ultimo Decbr. 1914		Ultimo Decbr. 1915		Ultimo Decbr. 1916	
Kassebeholdning	22,211	83	30,494	82	15,185	45	42,833	33
Vexel-Konto	132,701	58	193,090	16	237,259	72	320,990	59
Kasse-Kredit-Konto . . .	66,149	29	185,461	98	219,743	99	256,720	52
Udlaan	509,728	92	468,115	22	1,014,023	21	3,656,578	29
Fonds- og Aktie-Konto .	3,190	00	3,125	00	62,225	00	13,000	00
Inventar-Konto	4,100	00	2,500	00	1,000	00		
Aktiekapital-Konto	100,000	00	100,000	00	100,000	00	100,000	00
Reservefonds-Konto . . .	4,000	00	7,500	00	15,000	00	35,000	00
Indlaans-Konto	461.462	76	675,564	01	1,038,329	92	2,321.407	35
Folio-Konto	103,040	72	128,605	76	161,477	55	424,813	11
Korrespondenter	32,639	25	51,867	22	160,628	87	1,168,310	93
Konto-Kurant-Konto . . .	21,846	85	7,708	31	53,034	70	38,197	18
Rente-Konto	4,353	13	4,310	64	5,151	30	1.750	00
Udbytte-Konto	6,000	00	6,336	00	7,728	00	10,000	00
Gevinst- og Tabs-Konto	91	38	4,629	68	8,587	03		
Rediskonterede Vexler.							139,000	00

Bankens Bestyrelse bestaar af følgende Medlemmer: Proprietær G. Svendsen, Formand, Købmand Chr. Engelbredt, Næstformand, Købmand Bohn Hansen, Forpagter V. Ingemann, Amtsraadsmedlem, Gaardejer H. P. Pedersen og Skibsrheder A. Andersen.

Bankens administrerende Direktør er Hr. C. L. Andersen.

Aktiekapitalen er gentagne Gange bleven udvidet.

Kaptain *A. Andersen* grundlagde sin Virksomhed i Rødby i Aaret 1911. Han var født den 11. Septbr. 1856 og kom til Søs i 14 Aars Alderen, tog

A. Andersen.

Arthur W. Andersen.

senere Styrmandseksamen og sejlede i 24 Aar som Fører for C. K. Hansens Rhederi. Hans Søn, Arthur W. Andersen, som lige siden Starten har været Fuldmægtig i Virksomheden, har faaet sin Uddannelse som Skibsmægler og

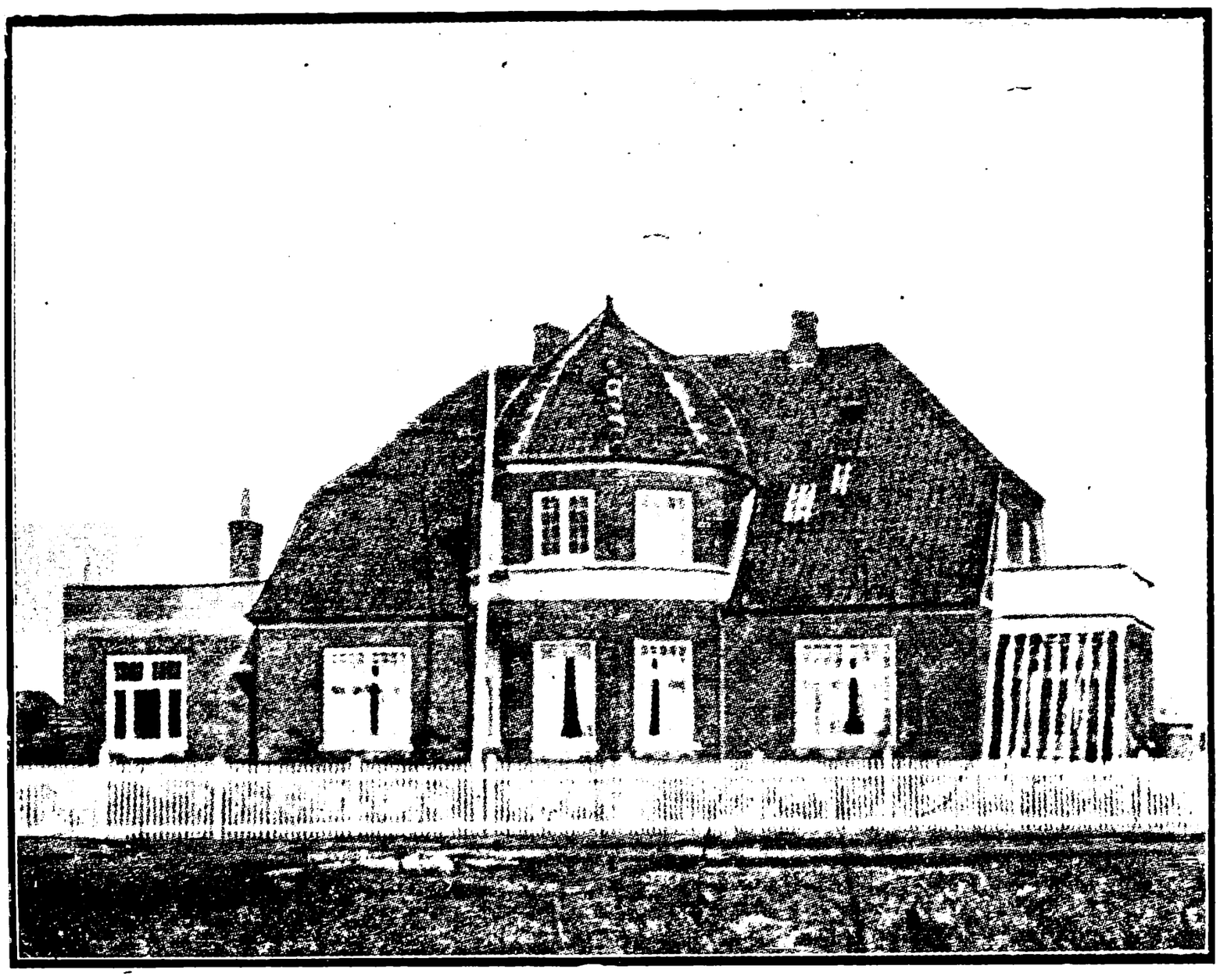

Firmaets Kontorbygning ved Rødby Havn.

Skibsrheder i England og Rusland. Virksomheden omfatter Skibsmæglervirksomhed, Spedition og Ekspeditionsvirksomhed, og driver tillige en stor Rhederivirksomhed. Foruden Hovedkontoret i Rødby har Firmaet Kontor i Amaliegade i Københavnn. — Det er selvsagt, at en Mand, der har skabt en saa

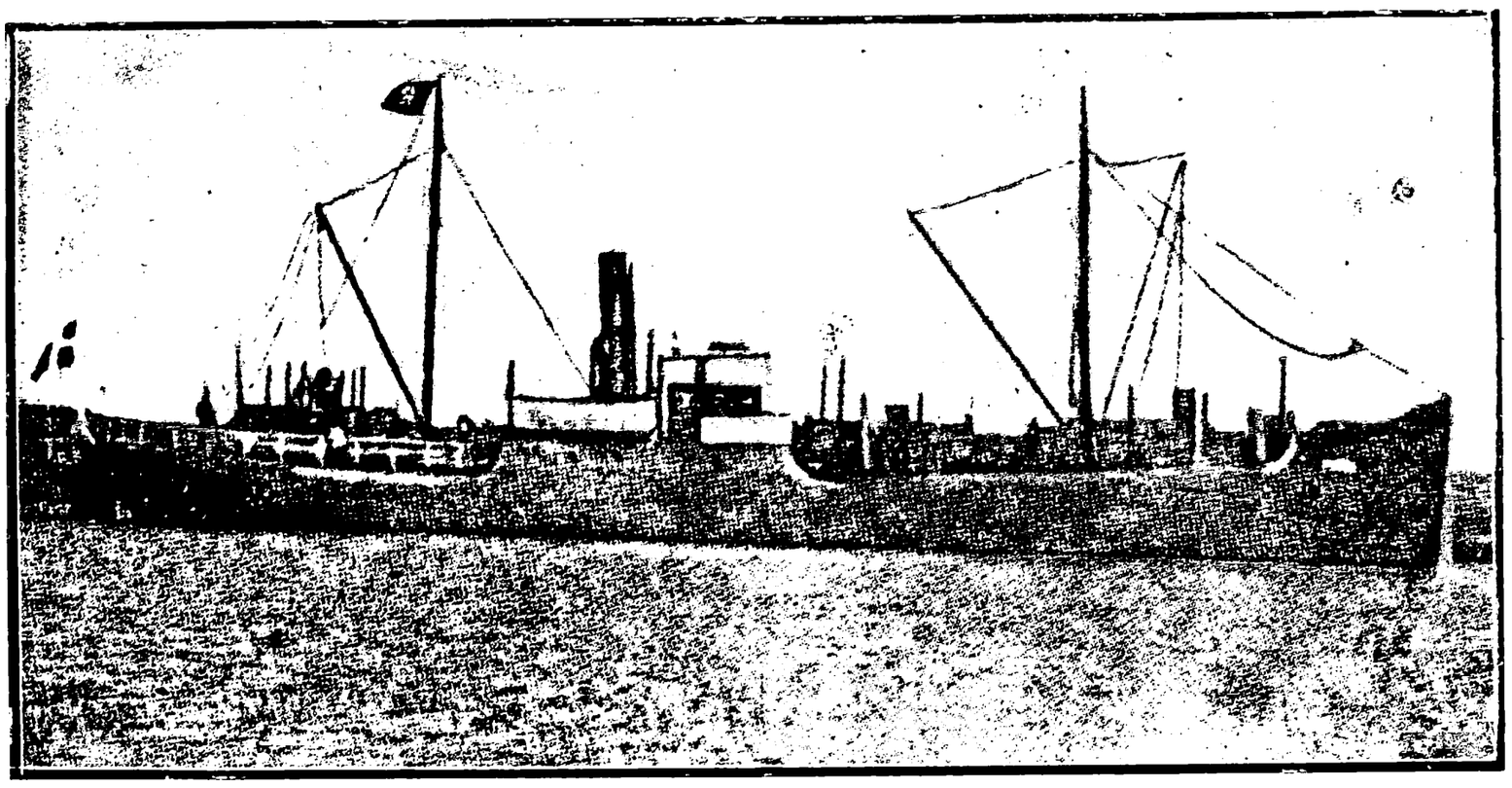

Et af Andersen & Søns Skibe.

betydelig Virksomhed i Løbet af faa Aar, ikke faar Lov til udelukkende at hellige sine Evner paa sin Forretning alene; der er meget andet, der har kaldt paa ham og lagt Beslag paa hans Evner, saaledes det store Jernskibs-

værft, for hvilket han er Formand for Bestyrelsen, Banken for Rødby og Omegn, som han er Medstifter af og hvor han endnu er Medlem af Bestyrelsen. — Den daglige Ledelse i Rødby forestaas af Sønnen, Skibsrheder

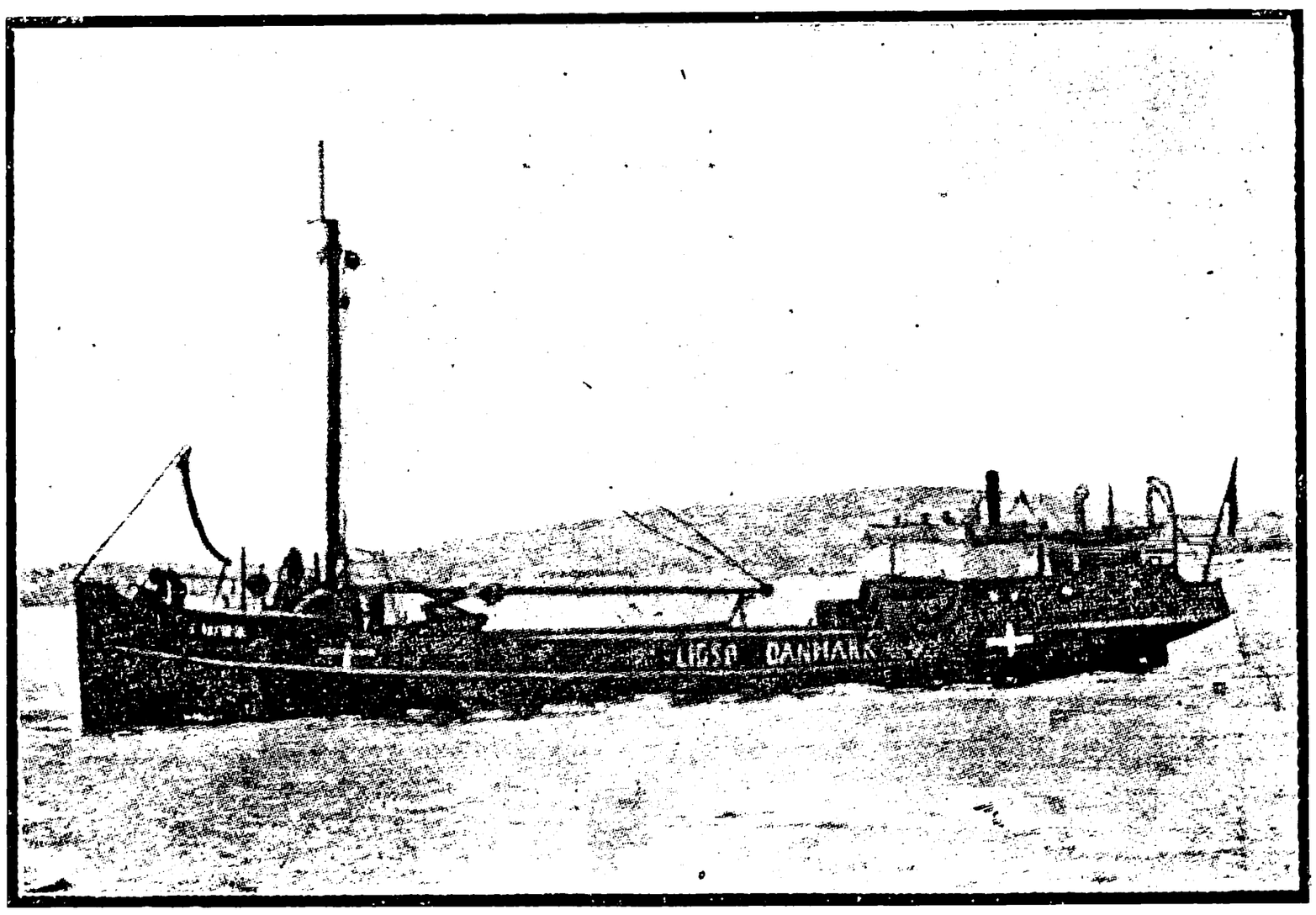

Et af Andersen & Søns Skibe.

Arthur W. Andersen, medens Kaptain Andersen selv leder Virksomheden i København.

Ved et Møde den 5. Januar 1916 startedes *Rødby Havns Jernskibsværft*, efter at betydelige Forarbejder var udført af Mægler A. Andersen, Godsejer Moesgaard-Kjeldsen og Ingeniør Markersen. Der startedes med en Kapital af ½ Mill. Kroner, som senere udvidedes med 2½ Mill. Kroner. Anlægget omfatter et Areal af ca. 7 Tdr. Land og kan levere Nybygninger paa indtil 4000 Tons. Det er indrettet med betydelig Udvidelse for Øje, bestaar af en stor Skibsbygningshal, en Klejn- og Grovsmedie, Riggeværksted, Galvaniseringsanstalt, Afslagningshal. Der er tre store Byggebeddinger, en Patentophalerbedding og en 33 Meter høj Mastekran, Jernbaneskinneanlæg med Forbindelse til Rødby Havnebane. Administrationsbygningen, der har sin Plads paa Stormflodsdiget, er indrettet med alle Nutidens Krav. Direktør for Værftet er Ingeniør Gottlieb, der tidligere har været ansat ved „Wulkan Werke“ i Stettin. Bestyrelsen bestaar af Skibsmægler A. Andersen, Formand, Godsejer Moesgaard-Kjeldsen, Sagfører Ruder, Proprietær Hansen-Darket, Ingeniørerne Markersen og Eigil Neergaard.

Direktør Alfr. J. Nielsen.

Rødby Trælasthandel, Aktieselskab, hører ogsaa til de Forretninger i Rødby, der har været med i den Udvikling, der har haft saa stor Betydning for Byens Vækst i de senere Aar.

Det er Købmand S. E. Hansen, Rødby, der er

Fader til denne Virksomhed, der grundlagdes som en særlig Afdeling i hans allerede da omfattende Købmandsforretning. I 1902 begyndte S. E. Hansen at handle med Trælast og Bygningsartikler, og kastede sig med særlig Energi over denne i Byen forholdsvis nye Branche, som ogsaa hurtig fandt sin Berettigelse. Tidligere maatte nemlig Byens og Egnens Forbrugere søge Nabobyerne, naar der var Tale om Leveringer af større Betydning, og der blev snart almindelig Tilfredshed, da man nu i sin egen By kunde faa de Byggematerialier, man ønskede.

Da Rødby Havn i 1912 blev aaben for Sejladsen, fik Forretningen en Chance, idet Varerne — som tidligere maatte tages hjem i Banevogne — nu kunde komme søværts frem. Dette gav naturligvis Forretningen Konkurrencedygtighed overfor lignende Virksomheder i Stiftets øvrige Byer.

I 1913 overgik Trælasthandelen til et Aktieselskab, som straks udvidede Forretningen ved at købe mere Grund og bygge flere Lagerbygninger. Aktiekapitalen laa nærmest paa udenbyes Folks Hænder, indtil 1. Januar 1917, da lokale Folk opkøbte samtlige Aktier. Forretningen er saaledes nu et rent lokalt Foretagende, som sikkert, med Havnebyens Opvækst for Øje, gaar en lys Fremtid i Møde.

Aktieselskabets Bestyrelse bestaar af Bankdirektør C. L. Andersen, der er Formand, Købmændene Axel Hansen og Bohn Hansen, Guldsmed L. Sørensen, alle af Rødby, samt Skibsrheder A. Andersen, Rødby Havn. Direktør Alfr. J. Nielsen leder Forretningens daglige Drift.

Firmaet *A. Olsen og Søn* er grundlagt i Aaret 1909. 1917 optoges Sønnen H. A. Osholm som Medindehaver. Forretningen omfatter Kolonial, Korn,

A. Olsen.

H. A. Osholm.

Kul, Foderstoffer, Kunstgødning, Markfrø, Brænde, desuden Import af Tørvestrøelse. Olsen er Medlem af Udvalget for Rødby Havn og Formand for Kornnævnet.

Rødby har Æren af at huse en af de rigtige gamle Købmandsgaarde, som nu snart hører Fortiden til, med Interiør fra vore Forfædres Tid, præget af en egen gammeldags Hygge. Forretningen indehaves af *J. H. Hovmand* af Firmaet H. C. Hovmand. Den er grundlagt i 1826 og staar endnu i sin oprindelige Skikkelse. Forretningen handler med Grovvarer og Trælast, og Hovmand driver ved Siden af et betydeligt Landbrug.

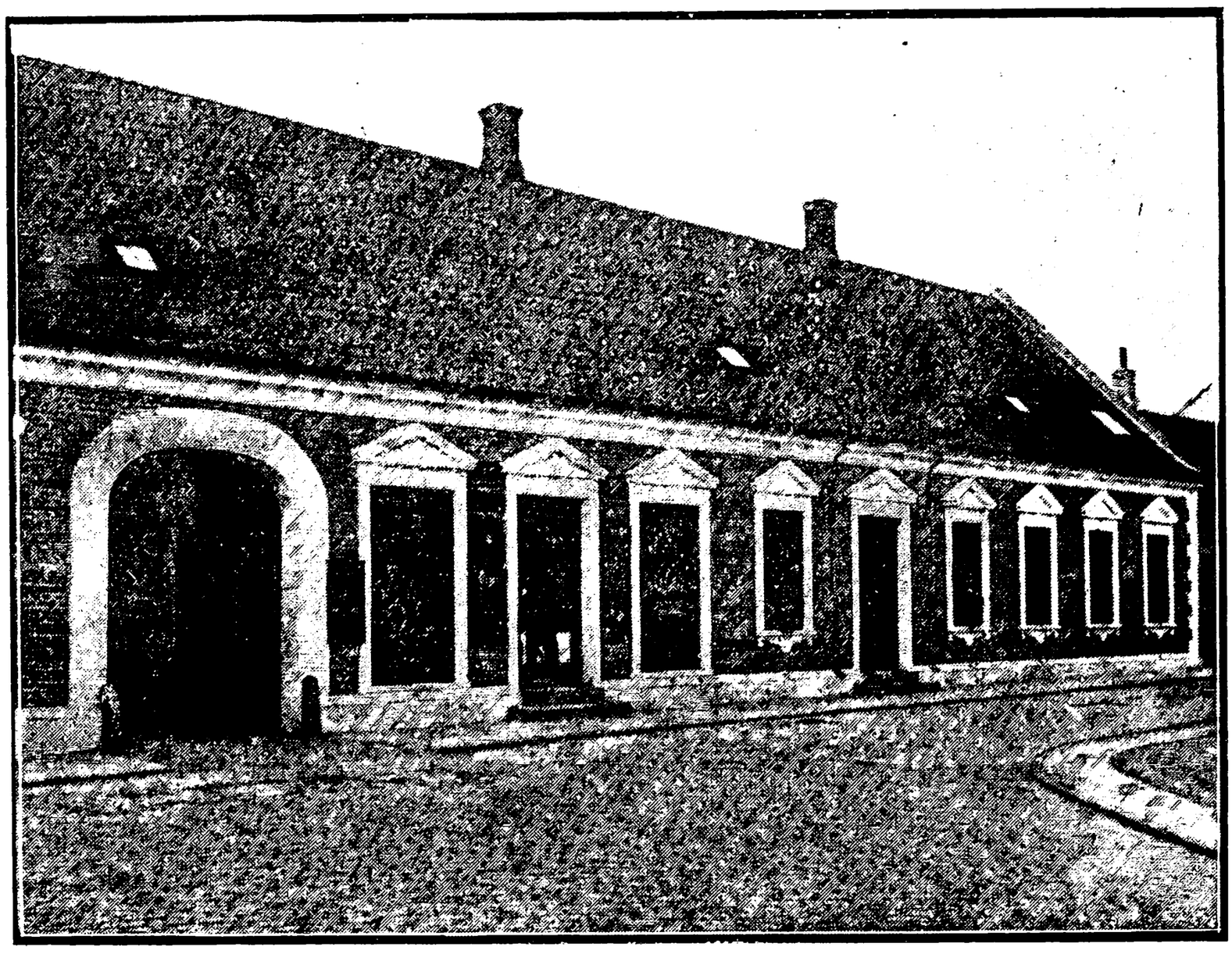

Firmaet A. Olsen & Søns Forretnings-Ejendom.

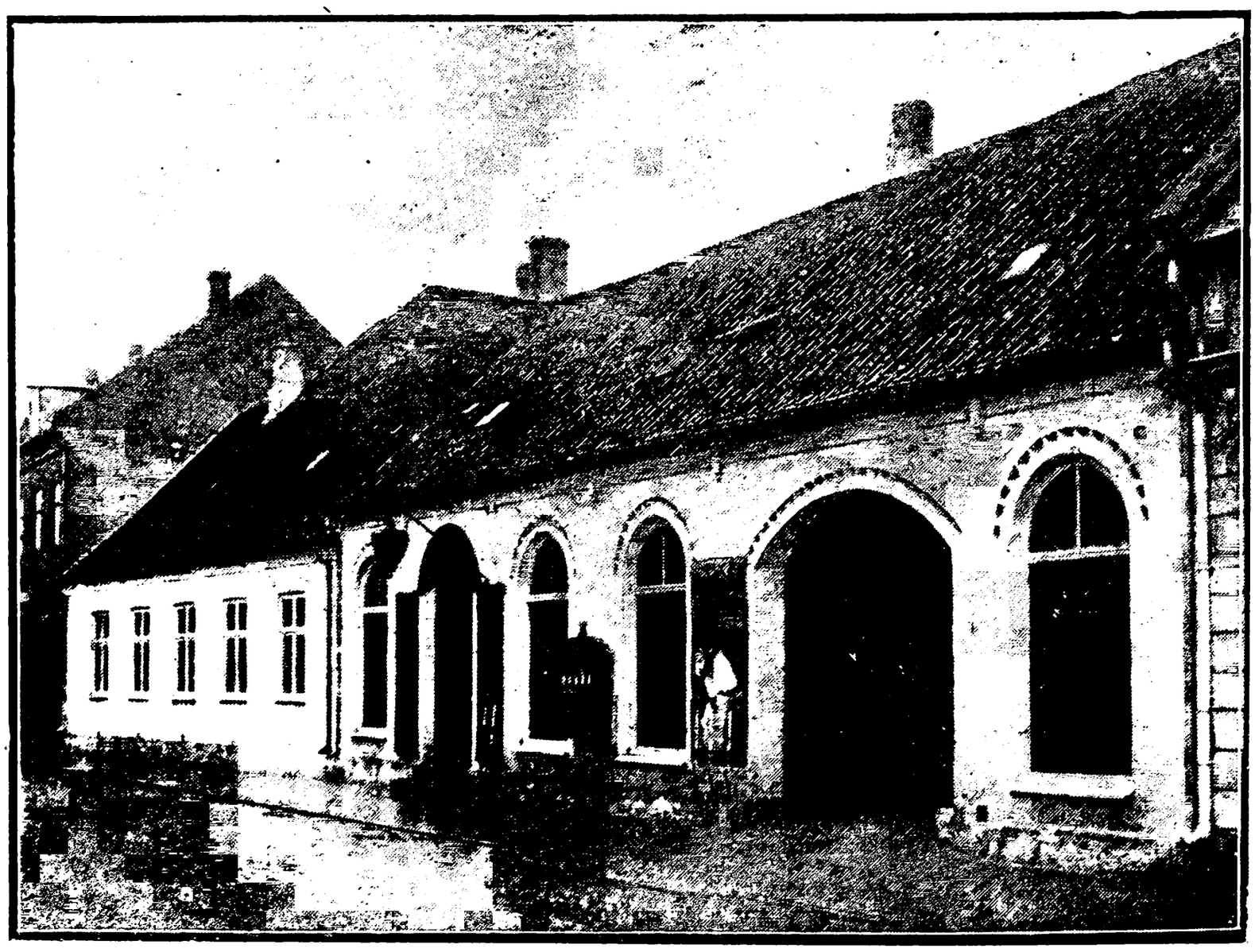

Firmaet Frantz Larsens Forretnings-Ejendom.

Firmaet *Frantz Larsen* er grundlagt 1846 af Købmand Ibsen, overtaget 1860 af afdøde Grosserer Elmquist, der 1877 optog Frantz Larsen som Kompagnon, og 1888 helt overdrog Forretningen til ham. Den nuværende Inde-

Frantz Larsen.

Harald Larsen.

S. F. Hansen.

haver ansattes i 1914 som Bestyrer og fik 1917 Forretningen overdraget som Eneindehaver. Den omfatter Kolonial, Korn, Kul, Koks, Foderstoffer, Cement, Støbegods samt Kunstgødning, og er gennem Aarene oparbejdet til en betydelig Forretning.

En af Handelsstandens Veteraner i Rødby er Købmand *S. E. Hansen*, idet han allerede i 1876 fik sin egen Forretning, kun 22 Aar gl. I 1902 knyttede han en Afdeling for Trælast til sin Købmandsforretning. — Denne

S. E. Hansens gamle Købmandsgaard (Aar 1897).

Afdeling solgtes dog til et Aktieselskab i 1913 og drives nu under Navn af Aktieselskabet Rødby Trælasthandel. — Købmand S. E. Hansen er Typen paa den gode Borger, agtet og velanset overalt, og bebyrdet med mange Tillidshverv.

Firmaet A. G. Larsen.

Købmand *A. G. Larsens* Forretning er startet i Aaret 1860 som blandet Købmandsforretning. Den nuværende Indehaver indtraadte i Forretningen som Leder i 1912. Forretningen omfatter Kolonial, Markfrø, Kunstgødning, Cement og Kul.

Axel Hansen,
Grundlæggeren.

P. M. Pedersen,
(den nuv. Indeh.),
Fmd. f. Handelsforen.

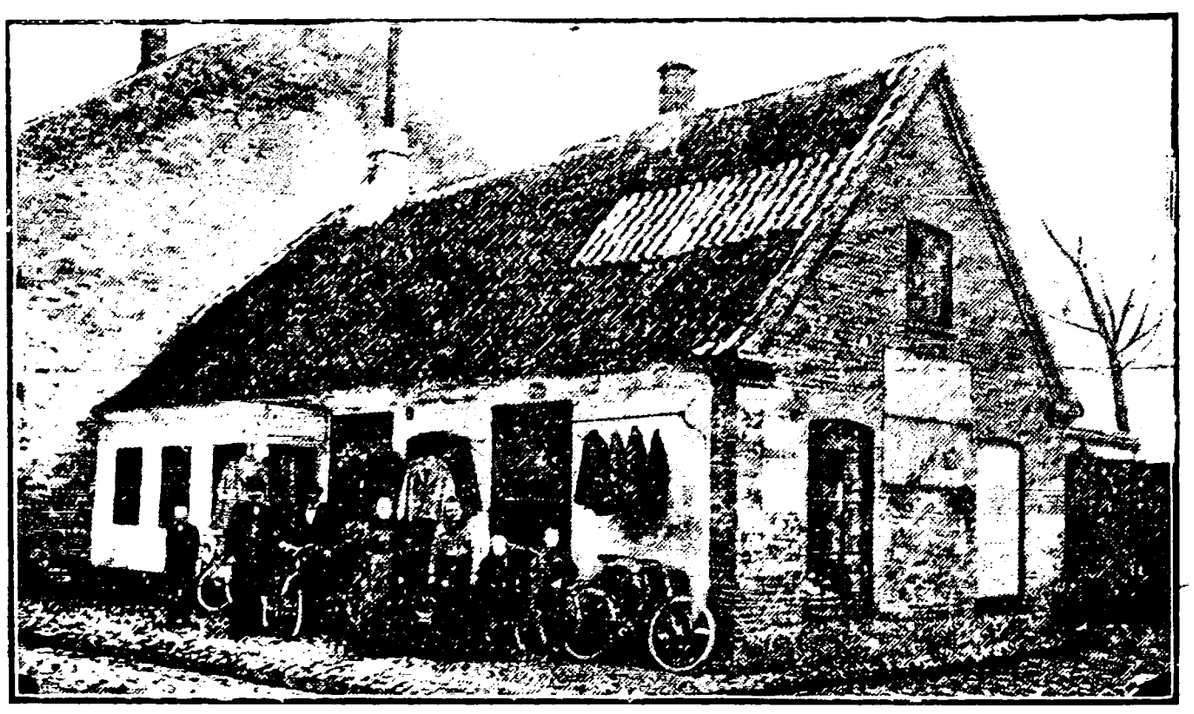

„Det gamle Hus", hvor Axel Hansen startede sin Forretn. 1890.

I Aaret 1890 startede *Axel Hansen* under ret beskedne Forhold en Manufaktur- og Herreekviperingsforretning i Rødby Under hans dygtige Ledelse voksede Forretningen betydeligt, og han opnaaede inden Afstaaelsen

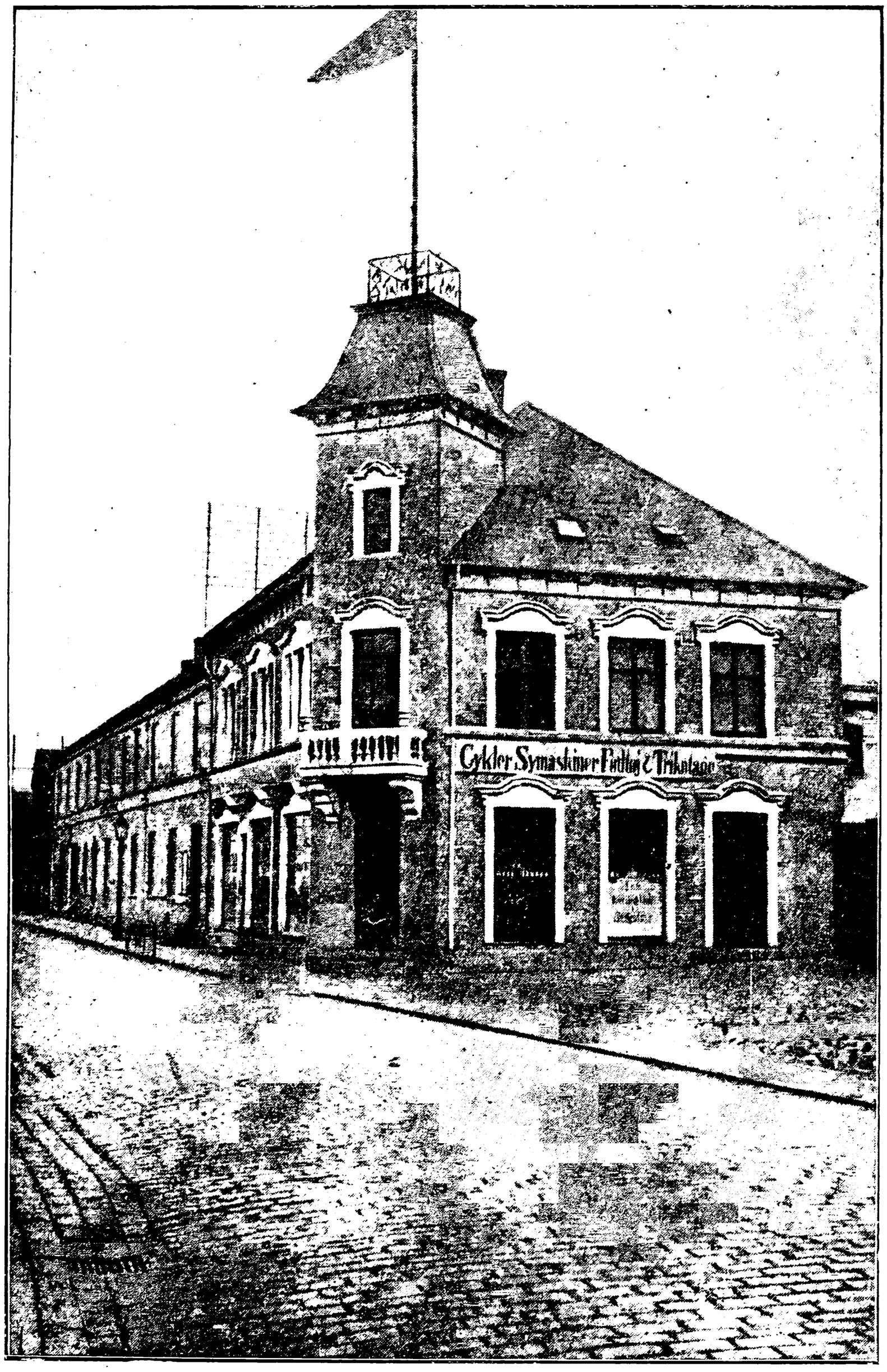

Grome & Goldschmidts Udsalg ved P. M. Pedersen.

i 1914 at være Indehaver af Byens største Manufaktur- og Herreekviperingsforretning. Ved Axel Hansens Fratrædelse i 1914 overtoges hans Forretning af Firmaet Crome & Goldschmidt og fortsættes nu under dettes Firmanavn

med Købmand P. M. Pedersen som Forretningens Leder. — Købmand P. M. Pedersen er ingen ny Mand i Rødby, idet han tidligere har været Leder af Crome & Goldschmidts Udsalg paa Østergade. Han er sikkert den rette til at lede den store Forretning, som nu beskæftiger 18 Personer. Foruden Manufaktur, Herrreekvipering og Damekonfektion har Forretningen eget Skræderi. Købmand P. M. Pedersen er Formand for Rødby Handelsforening.

Laurits Sørensen.

Urmager og Guldsmed *Laurits Sørensen* er en kendt og afholdt Mand i Rødby, beæret med mange Tillidshverv og bebyrdet med meget Arbejde i Offentlighedens Tjeneste. Sørensen er saaledes Medlem af Rødby Byraad siden 1908, Formand for Elektricitetsværket og Skovudvalget o. m. a. — Sin Forretning startede Sørensen 1894.

Købmand *Bohn Hansen* har grundlagt sin Forretning 15. Maj 1901. Den omfatter alle Artikler indenfor Isenkram-Branchen, som Køkkenudstyr og Støbegods. Bohn Hansen har faaet sin Uddannelse hos Chr. Pihl, Rønne, Soph. Larsen, Nakskov, og C. Sørensen, Lemvig. Bohn Hansen er Medlem af Ligningskommissionen, i Bestyrelsen for A/S Rødby Havn, Banken for Rødby og Omegn, Handelsforeningen og Grundejerforeningen.

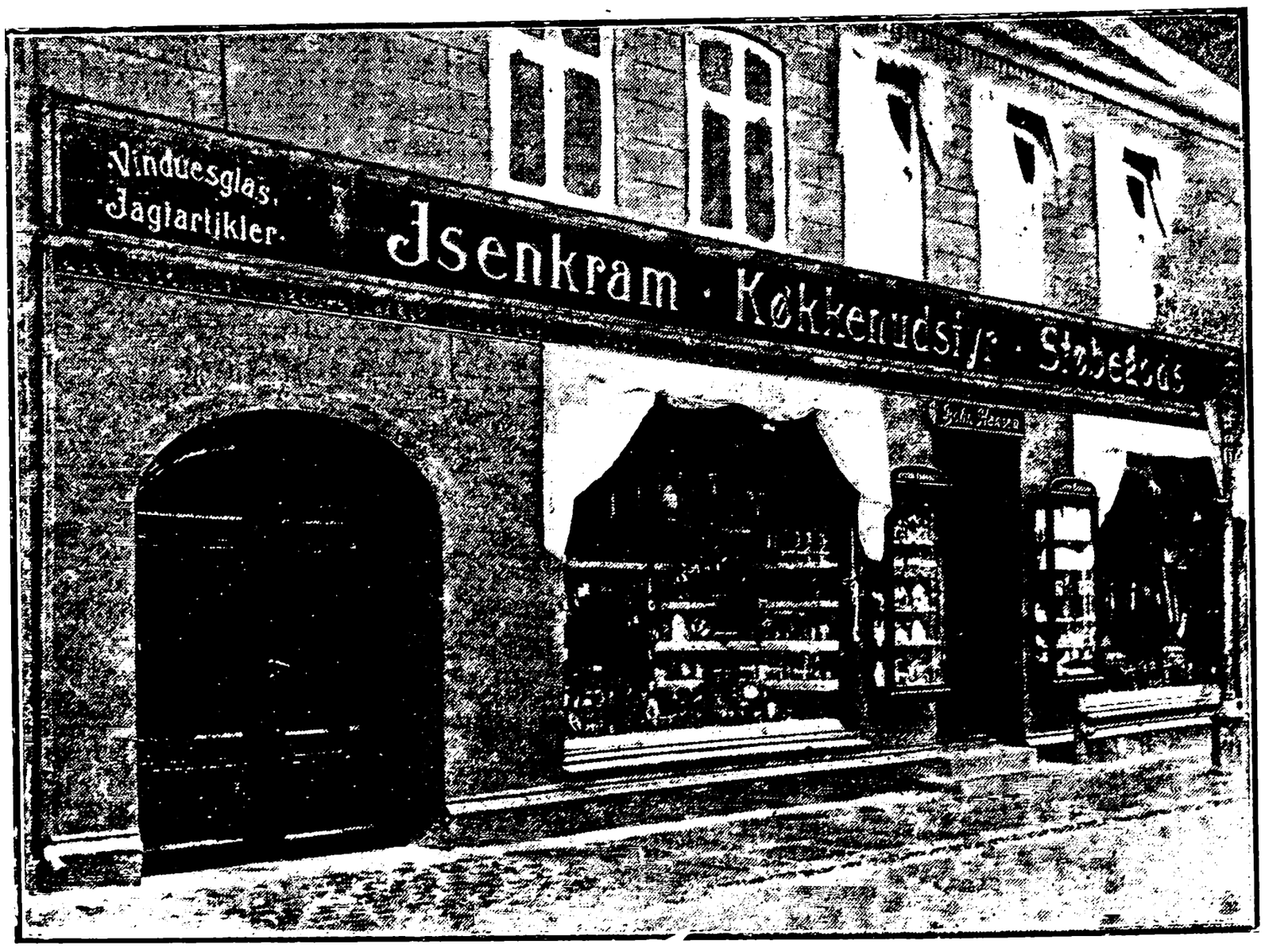

Firmaet Bohn Hansen.

Købmand *Christian Engelbredt* startede i Aaret 1894 i Rødby under meget beskedne Former en Forretning med Salg af Manufakturvarer. Allerede $1^1/_2$ Aar efter maatte Engelbredt udvide sin Forretning og flyttede samtidig ind i den Bygning, hvor Forretningen endnu har til Huse. Forretningen,

Firmaet Chr. Engelbredt.

der næste Aar kan holde 25 Aars Jubilæum, er i de forløbne Aar gaaet betydeligt frem og beskæftiger nu ca. 10 Personer. Købmand Engelbredt, der er Medlem af Bankens Bestyrelse, var gennem en Aarrække Formand for Rødby Handelsforening.

Købmand *Rauns* Manufakturhandel er grundlagt i Aaret 1873, overtaget af Raun 1. Septbr. 1892. Sønnen C. E. Raun er Leder af Forretningen siden

Raun sen.

Raun jun.

1914. Det er en betydelig Virksomhed, der omfatter Manufaktur, Herreekvipering og Damekonfektion med Systuer for Herreskræderi, Damekonfektion og Drengeudstyr.

Vald. Jensens Garveri og Læderhandel i Rødby er grundlagt 1872 af Jensens Fader. Fra en ringe Begyndelse er den arbejdet op til sin nuværende Størrelse — en Virksomhed, som er med til at præge Erhvervslivet i Rødby. Jensen er Lohgarver og driver sammen med Garveriet en betydelig Læderhandel. Forretningen har han overtaget 1. Maj 1911.

Firmaet Rauns Forretnings-Ejendom.

Garverfirmaet J. M. Jensen.

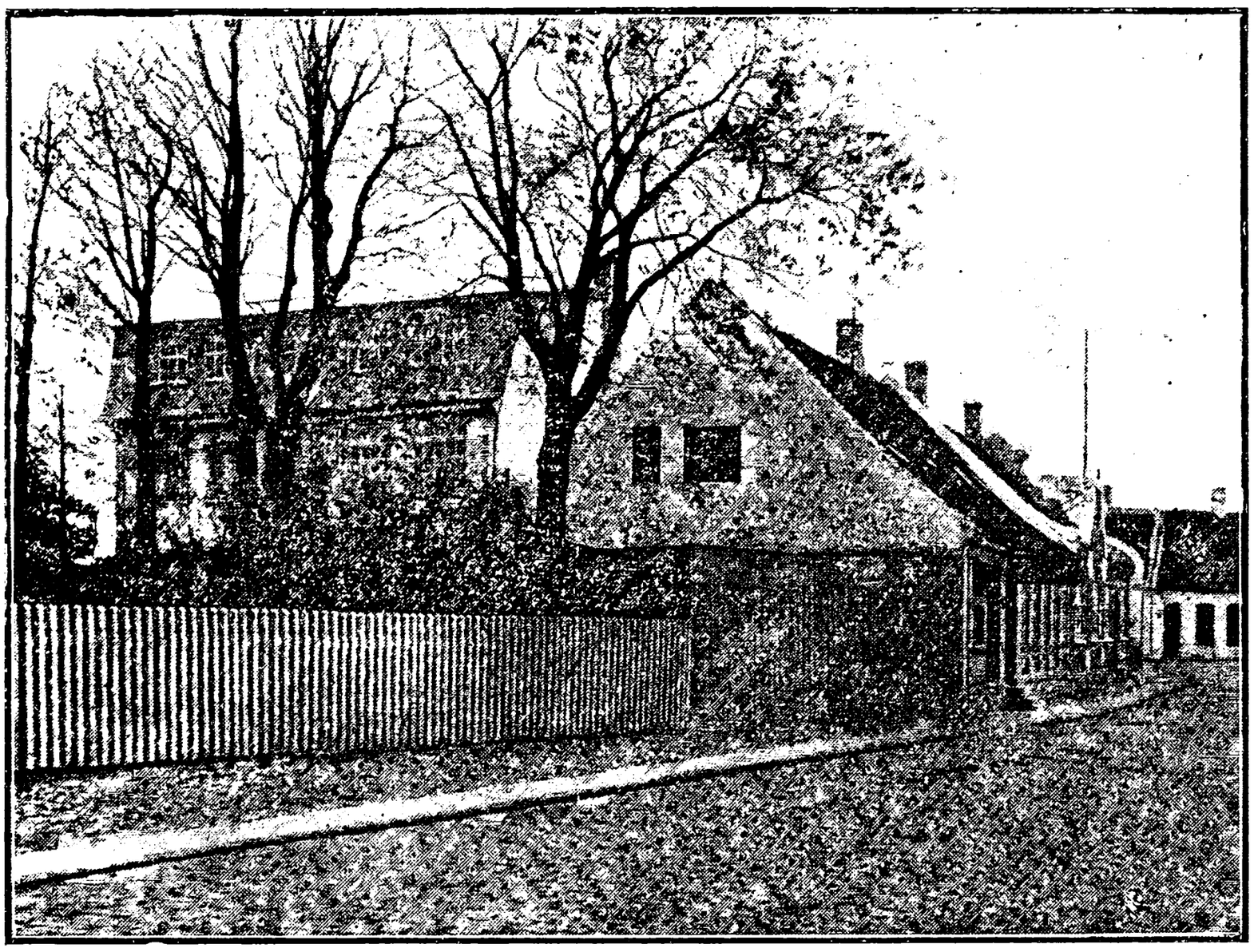

Fra Holger Hansens Virksomhed.

Hotel Rødby, ogsaa kaldet Klüvers Hotel.

Holger Hansen.

Snedkermester *Holger Hansens* Forretning er grundlagt af J. Aarby i Aaret 1870, hos ham har Hansen faaet sin Uddannelse. Forretningen overtog han 1912. Virksomheden beskæftiger 12 Mand og er baseret paa Fabrikation af Møbler i alle Størrelser med betydelig Eksport, navnlig til København.

Hotel Rødby, saakaldt Klüvers Hotel, er Byens Samlingssted. Her forefindes store, lyse og hyggelige Restaurationslokaler og Forsamlingssale. Hotellet indeholder Byens Teater og Lokaler for Odd-Fellow-Ordenen og Rødby Klub. Her er lyse og gode Gæsteværelser med gode Senge, og Hotellet er bekendt for sin gode Servering. Hotellet ledes af Magnus Rønnebeck, der i tre Aar før Overtagelsen har været Overkelner paa Olsens Hotel i Maribo.

NYSTED

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

VI. DEL

NYSTED

UNDER MEDVIRKNING AF
FHV. STIFTSFYSIKUS, DR. MED. C. A. HANSEN
NYSTED

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1918

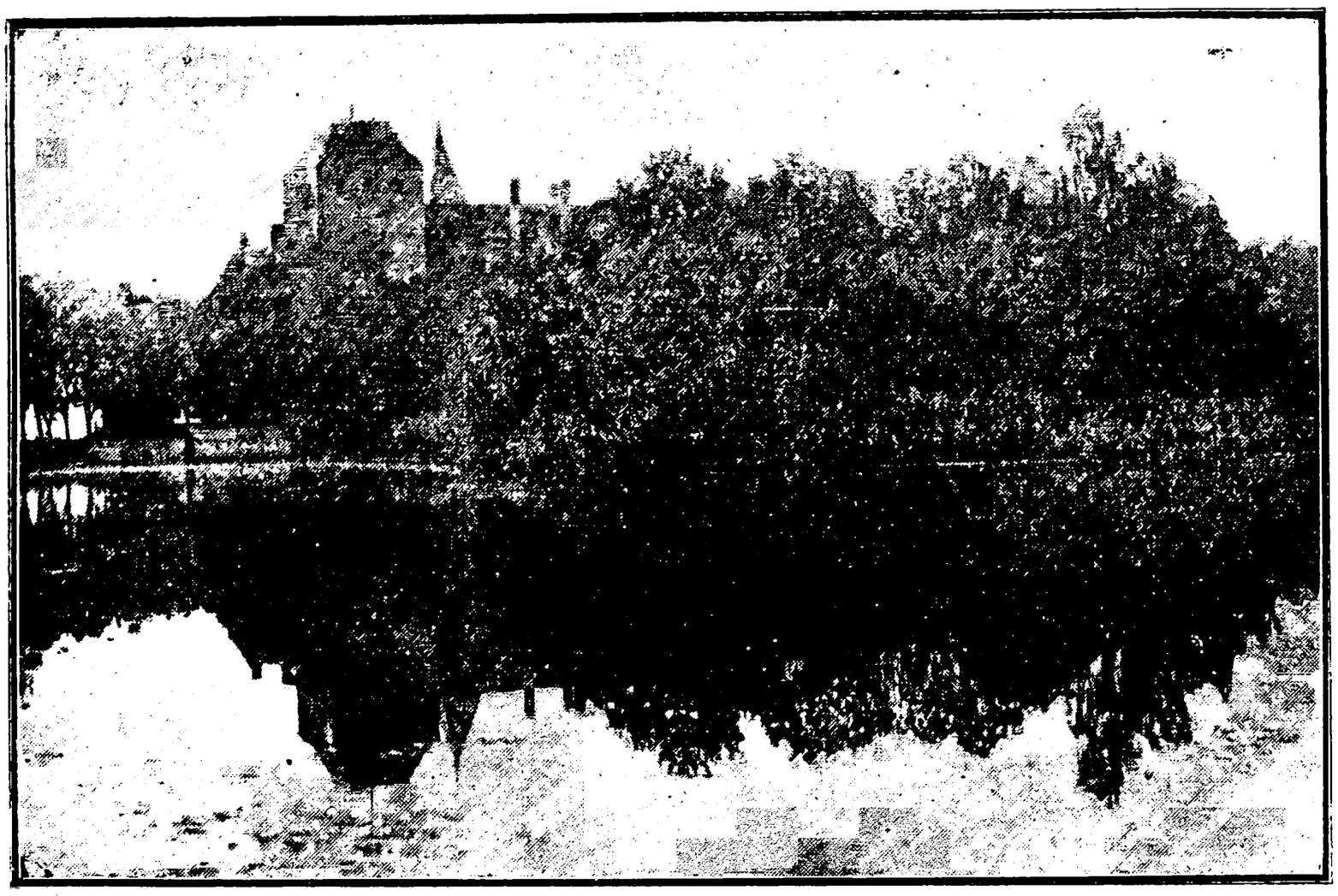

Aalholm Slot.

LIDT OM NYSTED I FORTID OG NUTID

DEN 7. DECEMBER 1909 kunde Nysted fejre sit 500 Aars Jubilæum som Købstad, idet Erik af Pommern nævnte Dag Anno 1409 skænkede Byen *Købstadrettigheder.* Han gav ved det i den Anledning udstedte Kongebrev sine „kære Borgere af Nystade i Lolland fri og frelse for alle Haande Arbejde og Skat, som de hertil have været vante til at give og gøre til vort Slot Aaleholm." Byens Indvaanere havde altsaa forinden været vornede under *Aalholm.* Det er vel overhovedet Tilstedeværelsen af denne Borg, der har givet Anledning til dens Opkomst, idet den baade har skaffet Arbejdsfortjeneste og ydet Værn og Beskyttelse, hvortil der i hine Tider i høj Grad trængtes. Thi Genboerne hinsides Østersøen var de berygtede Vender, hvis Røvertogter var en Svøbe for den danske Kystbefolkning. Foruden Aalholm har vel ogsaa det Aar 1286 umiddelbart Øst for Byen anlagte *Franciskanerkloster* bidraget til at trække Folk til Stedet.

Hvor mange Indbyggere, Købstaden har haft i den første Tid, vides ikke; den tidligste Opgørelse er fra 1672, da der skal have været 691 Beboere. Et Aarhundrede senere (1769) var Tallet gaaet ned til 486; i 1801 naaedes atter 690, og fra nu af er der en ganske langsom Stigning op til de 1536 Indbyggere, vi havde den 1. Febr. 1916.

Nysted har altsaa gennem hele sin Tilværelse været en meget lille By; den er den mindste paa Lolland-Falster og en af de mindste i Riget. Paa Forhaand vilde man være tilbøjelig til at antage, at en Søkøbstad, kun ca. 8 Mil fjernet fra den tyske Kyst, maatte frembyde særdeles gunstige Betingelser for Handel og Søfart og derigennem for Fremgang og Trivsel. Men man gør da Regning uden „*Rødsand*". Dette er et $3^1/_2$ Mil langt Sandrev, der i en

Mils Afstand fra Land strækker sig langs Kysten fra Hyllekrog i Vest til Sydspidsen af Falster i Øst; ved denne Barrière afspærres Nysteds Havn fra umiddelbar Forbindelse med det dybe Hav. Der er vel et Par Render igennem Revet: „Østre og Vestre Mærker“ og „Kroghaveløbet“ inde ved Falster, men Besejlingen frembyder Vanskeligheder, og Dybden er ikke for store Skibe. Der er ganske vist gjort meget i de senere Aar for at regulere og uddybe Sejlløbet og forbedre Havneforholdene, men for den store Trafik egner de sig dog ikke.

Da nu paa den anden Side Oplandet er ret begrænset og Beliggenheden i det hele taget noget bortgemt, fjernt fra Samfærdslens Pulsaarer, vil man forstaa, at Udviklingsmulighederne har været ret indskrænkede.

Nysted har derfor alle Dage været en beskeden lille By; den har aldrig

Udsigt over Nysted.

spillet nogen fremtrædende Rolle paa Begivenhedernes Skueplads, og hvad angaar dens indre Liv igennem Tiderne, saa foreligger der kun sparsomme Efterretninger, og det maa desuden antages, at adskilligt Materiale til Oplysning herom er gaaet tabt ved Raadhusets Brand under den store Ildebrand 1654. Det vil næppe være muligt paa Grundlag af de Data, som hidtil er fremdragne, at give en sammenhængende og udførlig Fremstilling af Byens Historie. Her skal kun meddeles en paa spredte Træk baseret flygtig Oversigt, der først for det sidste Tidsrums Vedkommende, det, som falder indenfor Mands Minde, vil faa et lidt fyldigere Indhold.

Nysteds første Aarhundrede som Købstad er vistnok forløbet ret roligt og fredeligt. Det næste, det 16. Aarhundrede, derimod bragte Ufredsaar og bevægede Tider, som heller ikke lod denne lille By uberørt; Dønningerne fra de store Begivenheder: Grevens Fejde og Reformationens Indførelse, naaede ogsaa hertil. Byens Borgere, der stod paa Kristian den Andens Side, overrumplede 1534 Aalholm, medens Lensmanden, *Jørgen von der Wisch*,

var fraværende, og overgav det til Grev Christoffer. Men to Aar efter tilbageerobredes det af de kongelige Tropper. Reformationen medførte *Klosterets* Ophævelse 1538; det var Graabrødrenes sidste Tilflugtssted i Danmark. Jordejendommene inddroges under Aalholm, Bygningerne nedreves, og Murstenene fik Anvendelse mange Steder, saa langt borte endog som Kolding og København. Paa Pladsen, hvor Klosteret havde ligget, opførtes 1891 en Højskole. Ved denne Lejlighed fandtes ved Gravninger i Grunden betydelige Levninger af Munkesten, Kampstensfundamenter og murede Render. Højskolen bestod ikke længe, allerede 1902 solgtes den og overgik til Privateje. Nu minder Navnet „Klostergaarden" om den oprindelige Bebyggelse.

I det 17. Aarhundrede oprandt en sørgelig Tid for Landet som Følge af Kristian den Fjerdes uheldige Krige og fremfor alt „Svenskekrigen". 1666 skriver Borgmesteren i Stubbekøbing: „Hvad Skade den Krig foraarsagede Byen, er ikke til at beskrive, den gamle By er totaliter ruineret." Saa galt gik det ikke i Nysted. Vel hører vi, at nogle svenske Marodører trængte ind paa Aalholm for at tvinge Slotsforvalteren, *Iver Nielsen,* til at udlevere sine Penge; men de fordreves ved hans Kones, *Johanne Lerches,* djærve Optræden og de tililende Nystedborgeres Hjælp. Nysted kan uden Tvivl takke sin afsides Beliggenhed, udenfor den svenske Hærs Hovedronte gennem Lolland, for, at den ikke led nogen større Overlast. I det hele taget synes den sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede for Nysteds Vedkommende, i Modsætning til den sørgelige Tilstand i mange andre Købstæder, at have været en forholdsvis god Tid, der har udmærket sig ved en vis Velstand og Foretagsomhed. Det er det Indtryk, man faar ved Gennemlæsningen af det af Kordegn *Hans Jacob Wejer* 1761 forfattede Haandskrift: „Copie af Nyested Kirckes forefundne Amindelses-Tegninger, Monumenter, Graf-Skrifter etc." Dette værdifulde Manuskript opbevares i Landsarkivet i København; en Afskrift forefindes i Sognepræstens Arkiv i Nysted. Med stor Nøjagtighed beskriver han alle Mindesmærkerne og afskriver de Inskriptioner, der findes paa dem. De allerfleste, og deriblandt de anseligste og kostbareste, er fra det 17. Aarhundrede og navnlig dettes sidste Halvdel. Man faar ved Hjælp af dem ikke blot et udstrakt Personalkendskab, men ogsaa et levende Indtryk af Tidens Tænkemaade og aandelige Fysiognomi. Alt dette vilde være gaaet tabt, hvis ikke *Wejer* havde reddet det fra Forglemmelse. Thi i Aaret 1862 blev der foretaget en Reparation af Kirken, og ved den Lejlighed gik man saa hensynsløst og pietetsløst frem, at man bortskaffede, solgte eller ødelagde det meste af det gamle Inventar, der, selv om det ikke havde megen Kunstværdi, dog var af betydelig kulturhistorisk og genealogisk Interesse. Flere Steder her i Byen finder man endnu ituslagne Ligsten med halvt eller helt udslettede Skrifttræk som Trappetrin ved Gadedørene.

Hvad der endvidere i høj Grad bidrager til at anskueliggøre denne Tidsalder for os, er de to fortræffelige, oliemalede, legemsstore Portrætbilleder i Kirken — saavidt gik man dog ikke i Vandalisme, at ogsaa de maatte dele Skæbne med det øvrige. Det ene forestiller *Knud Matzen Lerche* og Hustru *Sophia Antoniidatter Bathe;* han var Sognepræst her fra 1618 til sin Død 1666 og tillige Provst for Musse Herred. Det andet er et Familiebillede af Svigersønnen, Slotsforvalter (eller Amtsskriver) paa Aalholm *Iver Nielsen*

(f. 1615, † 1666), der tillige var Købmand og Raadmand i Nysted. Ved Siden af ham staar hans Hustru, *Johanne Lerche*, Præstens Datter, der er omtalt ovenfor; foran dem deres 8 Børn. En anden af Provstens Døtre ved Navn *Sidsel* var gift med *Mathias von Westen* (f. 1613, † 1677), Borgmester i Nysted, Stamfader til den bekendte Familie *von Westen*. Det var allesammen velhavende Folk, der skænkede Lysekroner, Altertavle, Epitafier og Gravstene „dem selv til stedsevarende Afmindelse og Kirken til Beprydelse." Provst *Lerches* Søn, *Oluf*, blev hans Efterfølger i Embedet, og Medlemmer af Slægten levede i ansete Stillinger her i Byen lige til Midten af det næste Aarhundrede, saa at man med en vis Ret kan tale om Familien Lerches Tidsalder. I denne

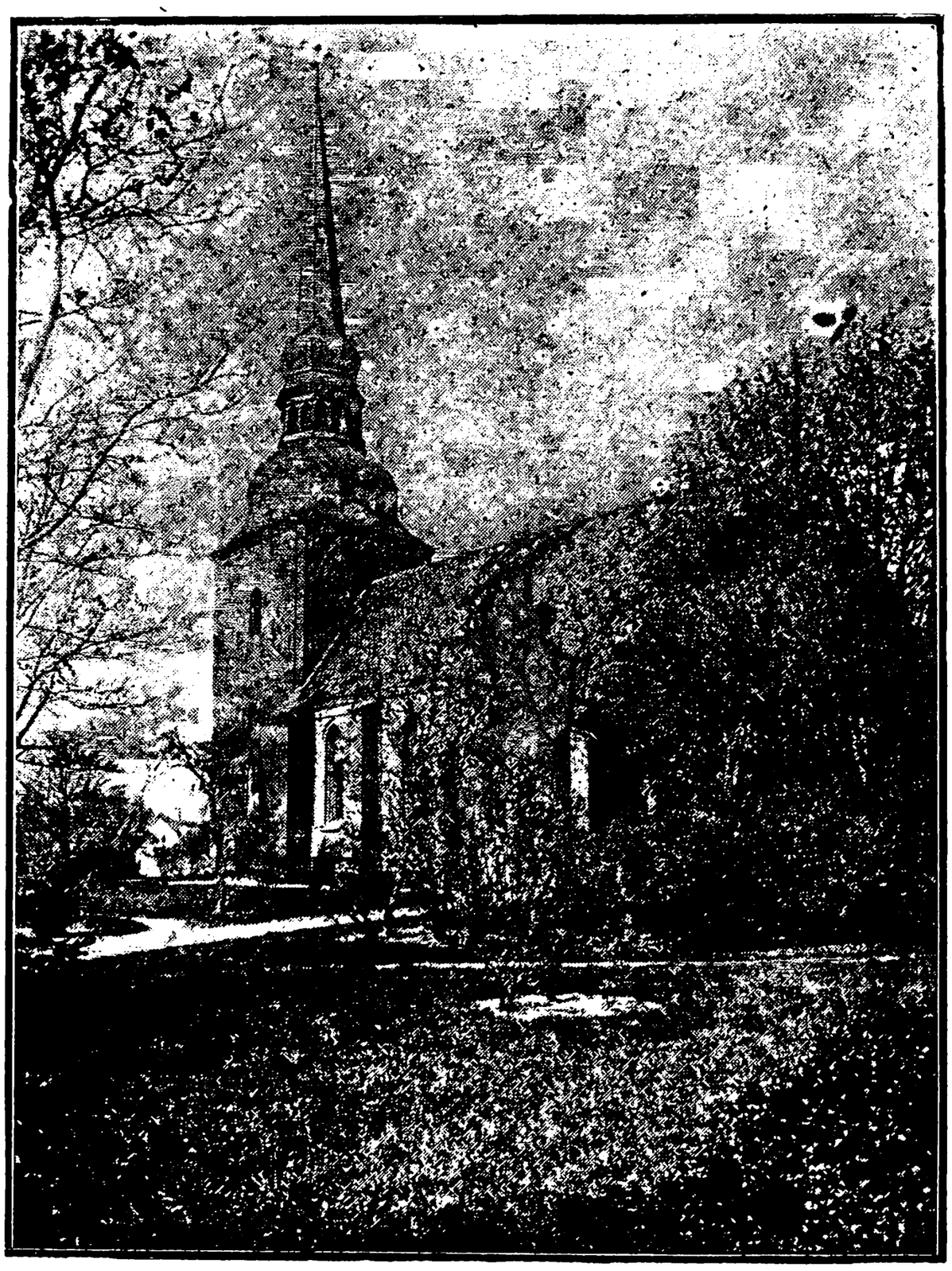

Kirken i Nysted.

Periode faldt den tidligere omtalte store Ildebrand 1654, der rasede i Byens søndre Del „og hasteligen paa 2 Timers Tid borttog mere end 200 (!?) Vaaninger", hvoriblandt Raadhuset og Præstegaarden. Heldigvis skaanedes *Kirken*. Den havde faa Aar i Forvejen (1650) faaet opsat sit overordentlig skønne Spir (173 Fod, 54.2 m højt), og 1643 var den saakaldte „Nye Kirke" blevet tilbygget paa Nordsiden, desværre ikke til Pryd for denne. Vil man se Kirken fra dens smukkeste Side, skal man stille sig paa Sydsiden, her findes en gammel Udbygning, det Pappenheimske Kapel, med en smuk, med Kamtakker prydet Gavl. Saavel i det ydre som i det indre fremtræder Kirken nu til Dags som en gotisk Bygning, men det er ikke usandsynligt, at den oprindelig

er opført i romansk Stil, som en Gang i gammel Tid ved Ombygning er bleven ændret. Kirkens Indre gør et særdeles smukt og harmonisk Indtryk, især efter den under Professor *Holms* Ledelse Aar 1900 foretagne omfattende Restauration. Den prægtige Altertavle, skænket 1694 af Kammerraad *Fridrich Suhr* som Afløser af *Knud Lerches* Gave, straaler nu i sin oprindelige rige Forgyldning og Farvepragt.

I det 18. Aarhundrede gik det tilbage med Byen, hvad der allerede kan sluttes af det formindskede Indbyggertal (se ovf.). 1735 skriver Byfoged *Alrøe* (*K. C. Uldall* i Lolland-Falsters historiske Aarbog 1918, S. 39): „ — — der skal neppelig findes nogen Kiøbstad, og her i Landet (ɔ: Lolland) aldelis ingen, hvor Indbyggernes Vilkor i Almindelighed er saa ringe og fattige og de Velhavende saa faae som her, og vel heller ikke har nogen Kiøbstad saa ofte med Ildebrand været hjemsøgt og ødelagt som denne Bye.“ Nogle faa Aar før denne Beretning (1729) brændte 33 Huse, og 2 Mennesker indebrændte. Den latinske Skole, der laa midt i Ildhavet, reddedes dog. Men ikke længe efter nedlagdes den tillige med Latinskolerne i flere andre Smaabyer ved kgl. Reskript af 17. April 1740. Den sidste Rektor var *Hans Mossin*, hvis Navn senere blev saa sørgelig bekendt ved den Gunslevske Mordsag (1756). Efter Skolens Nedlæggelse blev *Hans Jacob Wejer* Lærer ved den nyoprettede „Danske Christendoms Skole“; han døde 1779. I første Halvdel af det omhandlede Aarhundrede indtog Familierne *Flindt* og *From* en fremragende Stilling i Borgerskabet. At *Jacob Flindt* var en velstaaende Mand ses deraf, at han kunde købe Herregaarden Nielstrup (1732). Nysted havde allerede paa den Tid en Stivelse- og Pudderfabrik, der nød Anseelse langt ud over Byens Grænser. Den laa ved Piledammen, den Dæmning, der forbinder Nysted med Aalholm, og ejedes 1735 af en Mand ved Navn *Dresler*. Den bestod lige til Midten af det 19. Aarhundrede; 1824 udførtes 28986 Pd. Stivelse.

1776 stod det berømte *Slag ved Herritslev*, 1/2 Mil Vest for Nysted. Ved Forordning af 2. Septb. 1773 var Brændevinsbrænding bleven forbudt paa Landet og saaledes bleven en Særrettighed for Købstæderne. Da Borgerne i Nysted fik Nys om, at Bønderne i H. desuagtet drev den gamle Fabrikation, drog de i stort Optog, ledsaget af Toldbetjentene og under Anførsel af Byfoged Gierløv, af Sted til Landsbyen. Men Bønderne satte sig kraftigt til Modværge og drev Angriberne paa Flugt. Men bagefter maatte de fortryde det; thi 11 af Synderne dømtes til Kagstrygning og Tvangsarbejde.

I Kapertiden i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede strandede en Del engelske Skibe paa Rødsand. De Nysted Bjergere tjente gode Penge og „reddede“ adskillige værdifulde Varer.

En Indtægtskilde for Fiskerne har de talrige Sælhunde været, der holder til paa Rødsand. En Dag i Aaret 1802 ihjelslog 4 Mand ikke mindre end 915 Stykker.

En vigtig Begivenhed var Indførelsen af *Borgerrepræsentationen* i Henhold til Forordningen af 1837. 5 af Borgerne valgte Mænd fik fra nu af en lovhjemlet Indflydelse paa Byens Styrelse. Dens første Formand var Købmand *H. H. Suhr* (f. 1794, † 1850), og blandt Medlemmerne var den bekendte Digter *Emil Aarestrup* (f. 1800, † 1856). Han havde siden 1827 været praktiserende Læge i Byen; men hans Virksomhed som Borgerrepræsentant blev ikke af

lang Varighed, thi allerede 1838 flyttede han til Sakskøbing. Hans Bopæl var Adelgade Nr. 90 („Aarestrups Sted"). Der var straks meget at tage fat paa for det nye Bystyre. 1839 opførtes et nyt Raadhus, 1852 en ny Skolebygning. 1840 udskiftedes Skovjorden, 1845 anlagdes den nuværende Kirkegaard (udvidet 1885), Gader blev brolagte o. s. v. Byen havde henligget i en næsten middelalderlig Tilstand, flere Gader var ubrolagte, kun forsynede med en Række Kampesten i Midten til Brug for Fodgængere. De tre Indgange til Byen var spærrede ved Bomme, og ved Siden af dem laa *Akciseboderne*, hvor Toldbetjente holdt Vagt for at opkræve Told, „Sise", af de Varer, som

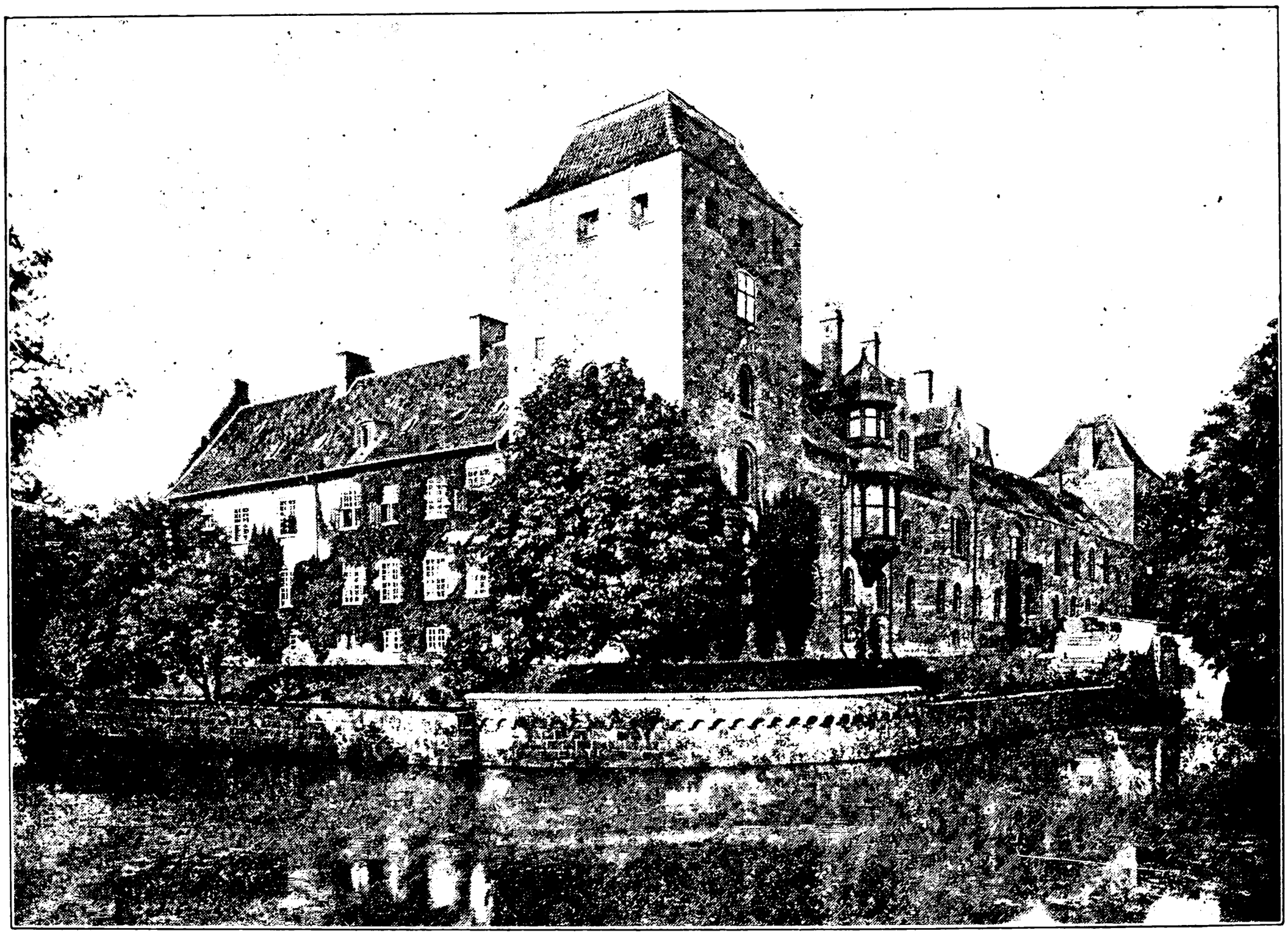

Aalholm Slot.

indførtes. Smugleri var selvfølgelig en yndet Sport, som man ikke behøvede at skamme sig ved. Først 1851 forsvandt dette Stykke Fortid. Mange Huse, navnlig i Sidegaderne, var endnu ind i 30erne tækkede med Straa. Om *Gadebelysning* var der ikke Tale; turde man ikke vove sig ud i Mørket, maatte man forsyne sig med Haandlygte — ligesom i det Herrens Aar 1918! Først i 1868 opstilledes Standere med Petroleumslygter; de afløstes en Overgang af Acetylenlamper, fra 1902—1913, da Kulgassen toges i Brug.

I *Aaret 1848* gik Patriotismens Bølger højt her som andetsteds. Man vilde forsvare sin By til det yderste. Borgervæbningen holdt Øvelser paa „Skansen", hvor nogle smaa Kanoner var anbragt; der oprejstes Bavner, og Vagtposter udstilledes om Natten. Et mægtigt Røre vakte det, da det Rygte gik, at to Spioner var trængt ind i Byen; det antog stedse større Dimensioner,

saa at man tilsidst var ganske vis paa, at det var selve Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Noer. Heldigvis viste det sig kun at være et Par sølle ungarske Rottefældemagere, der var paa Forretningrejse.

1868 ophævedes Borgerrepræsentationen og afløstes af *Byraadet*, bestaaende af 7 af Borgerne valgte Mænd og en af Kongen beskikket Borgmester som Formand. Skibsbygger *F. R. Sparre* (f. 1826, † 1904) var Medlem af begge og sad i det hele 33 Aar i Kommunalbestyrelsen.

I 1860erne og Begyndelsen af 70erne tog Kornhandelen et stærkt Opsving, hvilket fornemmelig skyldtes *Chr. Bønnelyches* Energi og Dygtighed. Han var født 1816 og nedsatte sig 1846 som Købmand i Nysted. Han døde 1898 i København. I hans Tid strakte Byens merkantile Opland sig langt udover dets nuværende Grænser; det naaede mod Øst til Færgegaarden ved Guldborgsund og imod Vest lige til Holeby, og næsten hele Kornproduktionen fra dette vidstrakte Omraade strømmede ind i Bønnelyches Magasiner og i mindre Mængder ogsaa i *Adrian Bekkers* (f. 1816, † 1890). *Bønnelyche* var Byens mægtigste Mand, og uagtet han ikke indehavde nogen offentlig Bestilling, var det dog hans Vilje, der i de fleste Tilfælde gik af med Sejren. Der var imidlertid to Omstændigheder, som blev skæbnesvangre for denne store Bedrift: først Broen, der i 1867 byggedes over Guldborgsund og tilvejebragte en direkte Forbindelse imellem det østlige Lolland og Nykøbing, og for det andet Lollandsbanen, der tillige med Tværbanen Bandholm-Rødby fuldførtes i Aaret 1874. Stationen i Holeby gav Konkurrenterne i Maribo fuldstændig Overtaget. Og saa kom som Gnisten i Krudttønden Firmaet Nyeland & Benzons Fallit. I Februar 1879 gik begge de store Nysted-Købmænd fallit med Passiva paa tilsammen ½ Million Kroner — en for den Tid meget stor Sum.

Denne Katastrofe kom for de fleste som en Overraskelse, og Stemningen i Byen var meget trykket, saa meget mere som flere andre Borgere blev medinddragne i Ulykken. Da der nu tillige paa den Tid oprettedes Brugsforeninger rundt omkring paa Landet, og bestandig flere Haandværkere nedsatte sig i Landsbyerne, saa det virkelig højst betænkeligt ud for Nysteds Næringsliv. Det er næsten ubegribeligt, at det slap saa nogenlunde uskadt igennem Krisen. Trods alt bedredes alligevel Forholdene lidt efter lidt; ja, selve B.s fordums Forretning, der 1883 overtoges af *Svend Wichmand* (f. 1859), har rejst sig igen og hævet sig til en af Stiftets betydeligste og mest ansete. Allerede nu begyndte man at tænke paa Anlæg af en *Jernbane* som Redningsmiddel i Miséren, og der fremkom mangfoldige Planer, der drøftedes lidenskabeligt paa Møder og Tomandshaand. Først 30 Aar efter realiseredes de.

Men ellers antog Byens Liv atter sit rolige, stilfærdige Præg; der skete ikke store Forandringer i nogen Retning. Byraadet var sparsommeligt og vilde ikke forøge Byens Gæld, der var bragt ned til 20.000 Kr. Man kunde endnu træffe enkelte Repræsentanter for den rigtige, gammeldags Borgertype, brave Mænd og Bypatrioter med et lidt snævert Syn og en aarvaagen Mistænksomhed overfor det nye og fremmede. De to Foreninger: Haandværkerforeningen, stiftet 1852, og Industri- og Arbejderforeningen, stiftet 1868 af Dr. *G. Lütken* (f. 1839, † 1906), der havde taget Del i Oplysningsarbejdet i Hovedstaden, laa i stadig bitter Fejde med hinanden, indtil de i Aaret 1876 sluttede sig sammen under Navn af *Industri- og Haandværkerforeningen.* Den bestaar

endnu og har under Smedemester *Westrup-Glejes* (f. 1851) mangeaarige, dygtige Formandskab udrettet meget til Fremme af aandelige Interesser. Den har opført en teknisk Skole (1903) og samlet et velforsynet Udlaansbibliotek. Pastor *C. E. Christiani* (f. 1817, † 1901), „Danmarks mest veltalende Prædikant", var Sognepræst i Nysted fra 1871—86. I denne Periode begyndte Politiken at sætte Sindene i Bevægelse og udsaa Splid i Befolkningen; de gamle Borgere var yderst konservative og betragtede det næsten som en Forbrydelse at nære liberale Anskuelser; de var fuldblods „Estruppere", som det den Gang hed.

Den 15. December 1910 aabnedes *Jernbanen* til Nykøbing, og herfra daterer sig et Vendepunkt i Byens Udvikling. 1912 byggedes en ny Skole — et Par Aar i Forvejen (1908) var der oprettet en kommunal Mellemskole og en Realklasse. 1912 lagdes Kloakledning i Gaderne; 4. Decbr. 1912 stod Elektricitetsværket færdigt, 18. Febr. 1913 Gasværket, 8. Juli 1913 Vandværket, hvorved muliggjordes Indretningen af W. C., der nu er indlagt i mange Ejendomme. Paa én Gang blev vi delagtiggjorte i alle disse Goder, som Nutidsmennesker betragter som Livsfornødenheder; der var sat Fart paa for at indhente det forsømte. Det var som en voldsom Spurt, et vældigt Spring fra én Tidsalder til en anden, næsten som fra Frederik den Sjettes Dage til den nyeste Nutid. Ja, vi har endog faaet noget saa hypermoderne som en valgt Borgmester, idet Kommunelærer *J. C. Larsen* (f. 1870) den 25. April 1917 fik sin Udnævnelse som saadan. Dette er nu Aversen af Medaljen. Men hvordan ser Reversen ud? Byens Gæld er i Løbet af en halv Snes Aar steget til 700.000 Kr. Det gamle Byraad vilde være besvimet af Rædsel. Men maaske er Princippet: „ikke gøre Gæld!" ikke ubetinget fordelagtigt i det lange Løb, i ethvert Fald ikke, hvor det gælder produktive Virksomheder og hygiejniske Forbedringer.

Festsmykket Gade i Nysted i Anledning af Kongebesøg.

Og saa vil jeg afslutte denne lille Beskrivelse af Nysted i Fortid og Nutid med et Besøg paa „Skansen". I gamle Dage gik Nysteds Beboere deres Spadseretur i Aalholms Park, i Hestehaven eller Folehaven, og noget at byde fremmede paa havde de ikke. Disse drog da ogsaa igennem Byen næsten uden at værdige den et Blik. Det var nemlig *Aalholm*, Besøget gjaldt, det ældgamle, ærværdige Slot med de historiske Minder og den berømte Park. Med en saadan Seværdighed af første Rang kan Nysted naturligvis aldrig konkurrere; men nu til Dags vil de fremmede Turister dog ikke fortryde, hvis de afslutter Dagen i Skansepavillonen.

Det var i Aaret 1902, at Kommunen erhvervede „Skansejorden"; den skulde omdannes til et Lystanlæg, hvortil den ved sin Beliggenhed og sine Terrænforhold fortrinligt egnede sig. Det var Borgmester *Holck* (f. 1843, †

1917), der havde faaet Ideen, det var hans Fortjeneste, at den blev virkeliggjort, hans Ære, at den blev udført saa smukt og storladent. Anlæget var saa at sige hans Hjertebarn. Med Rette er der derfor rejst ham en smuk og anselig Mindestøtte som Udtryk for Beboernes Taknemmelighed. Thi ogsaa disse har faaet Anlæget kært; ja, der gives efter vor Mening ikke skønnere Plet paa Lolland-Falster. At ogsaa andre har faaet Øje for Stedets Fortrin, derom vidner de talrige besøgende, der i Bil, i Vogn, paa Gykle, med Toget eller i Baad strømmer til fra alle Kanter. Naar de har frydet sig ved de naturskønne Omgivelser, finder de i Pavillonens „Palmehave" god Musik og — hvad der paaskønnes — god Mad. Vi Nystedere synes, at Sceneriet tager sig helt „mondænt" ud, og føler os stolte paa vor Bys Vegne. Men mest nyder vi de stille Timer derude i Naturens Skød. Hvor er der ikke vidunderlig dejligt en Sommeraften, naar Østersøen udbreder sin vide Flade i den dæmrende Belysning, medens Blinkfyrene paa Gedser og Hyllekrog vekselvis udsender deres Glimt!

Vender vi os til den anden Side, ligger Nysted ved Norets inderste Bugt. Den lille By synes at slumre trygt i Sommernatten, flankeret, som den har været i mere end 500 Aar, af de to ærværdige Kæmper, Kirken og Slottet, en paa hver Side. Drømmer den maaske, at den som en Fugl Føniks svinger sig op fra den gamle, fattige Rede? Qvid seqvatur sciri non potest; ingen véd, hvad Fremtiden vil bringe.

Dr. H.

Byens Sognepræst er Provst *Johannes Leonhardt Faartoft*, f. 1856 i Hillerød, Student 1873, cand. theol. 1880, Kateket og Skoleinspektør i Helsingør 1882—92, Seminarieforstander i Ranum 1892—96, Sognepræst til Rye og Sonnerup, Sjælland, 1896—1908, Sognepræst til Nysted fra 1908 — og Provst for Musse Herred, Lolland-Falster, 1909—16.

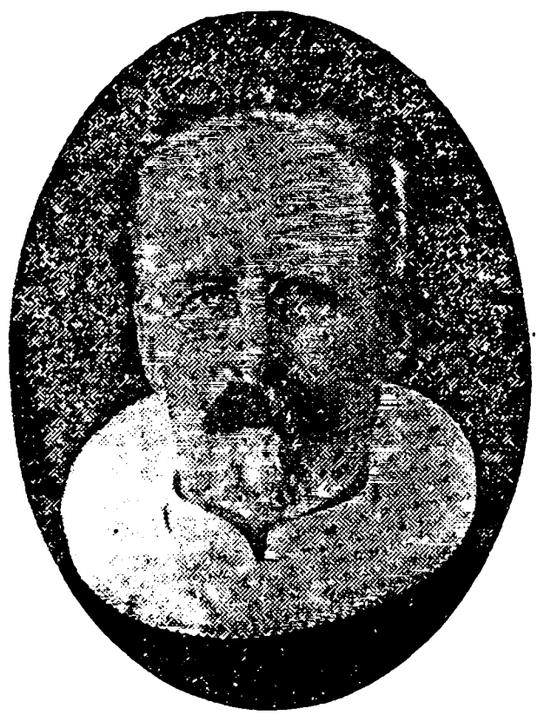

Provst Faartoft.

Borgmester J. E. Larsen.

Fhv. Stiftsfysikus, Dr. med. C. Hansen.

Fhv. Stiftsfysikus, Dr. med. *Carl Adam Hansen*, f. den 11. Febr. 1847. Stiftsfysikus 1901—1915, Medlem af Sundhedskommissionen 1879—1903, af Ligningskommissionen 1881—83, Overligningskommissær 1897—1902, Medlem af Skolekommissionen 1882—1903, af Oversundhedskommissionen for Maribo Amt 1889—1915, Medlem af Værgeraadet, Medlem af Byraadet 1885—1903.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

NYSTED er i Folketal kun en lille By, men derfor fører den ikke en upaaagtet Tilværelse, takket være dens Indbyggeres Forretningsdygtighed og Fremsynethed. I de senere Aar kan der ogsaa spores Fremgang paa mange Omraader, og Anlæget af Baneforbindelse har ogsaa virket foryngende og gavnligt for Byen — til Trods for at den fører til en større By, og af mange blev imødeset med Ængstelse paa Grund af Konkurrence. — Vi vil i det efterfølgende forsøge at give et Billede af det Liv, som leves i Byen, idet vi skildrer Handel, Haandværk og Industri.

S. Wichmands Forretnings-Ejendom.

Købmand *S. Wichmand* har overtaget sin Forretning 1883; det er en af de betydeligste saavel i Byen som i Lolland-Falsters Stift. Forretningen omfatter foruden almindelige Købmandsvarer som Kolonial tillige Foderstoffer,

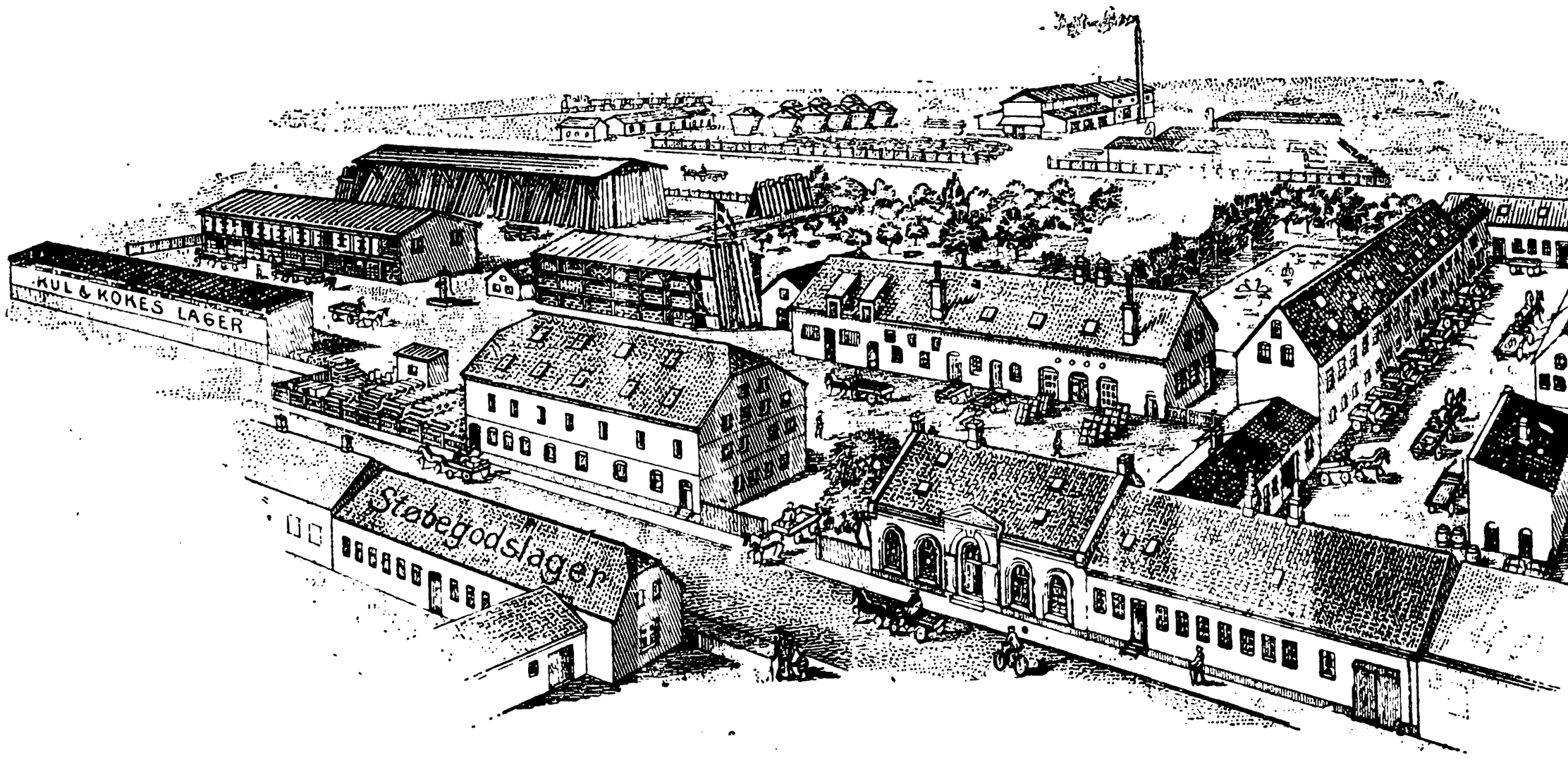

Udsigt over S. Wichmands Etablissement.

Trælast, Korn, Kul og Støbegods. Til Virksomheden er knyttet et betydeligt Savskæreri. Der beskæftiges ialt 32 Mennesker. — Købmand S. Wichmand har siden 1890 været Formand for Handelsforeningen, og gennem 22 Aar har han virket som Byraadsmedlem. Wichmand er oplært i den samme Forretning, som han nu selv er Indehaver af.

S. Wichmand.

Jakob E. Tommerups Forretning er grundlagt i Begyndelsen af det attende Aarhundrede som ganske ringe Købmandshandel, men er gennem Aarene oparbejdet til en betydelig Virksomhed. Købmand Tommerup har overtaget sin Forretning den 1. Novbr. 1905. Forretningen, der beskæftiger 11 Mand ved Ekspedition og paa Lager, omfatter Kolonial, Grovvarer, Trælast, Korn, Kul, Markfrø samt Støbegods foruden eget Maltgøreri. Jakob E. Tommerup er Medlem af Byraadet, Formand for Ligningskommissionen samt Formand for det kommunale Nævn.

Formand for Nysted Sangforening er Boghandler *Johs. Wiberg* (f. 1874). Wiberg lærte Boghandelen hos Boghandler P. Brandt i Svendborg; foruden Boghandel driver Wiberg Cigar- og Tobakshandel. Boghandler Wiberg er Medlem af Bestyrelsen for Nysted Haandværker- og Industriforening.

Ejendommen, hvor Tommerup begyndte Forretning.

Firmaet *H. J. G. Rossing* er grundlagt 1856, overtaget af den nuværende Indehaver, Købmand Georg Rossing, i Aaret 1887. Forretningen omfatter Kolonialprodukter, Kul og Brænde.

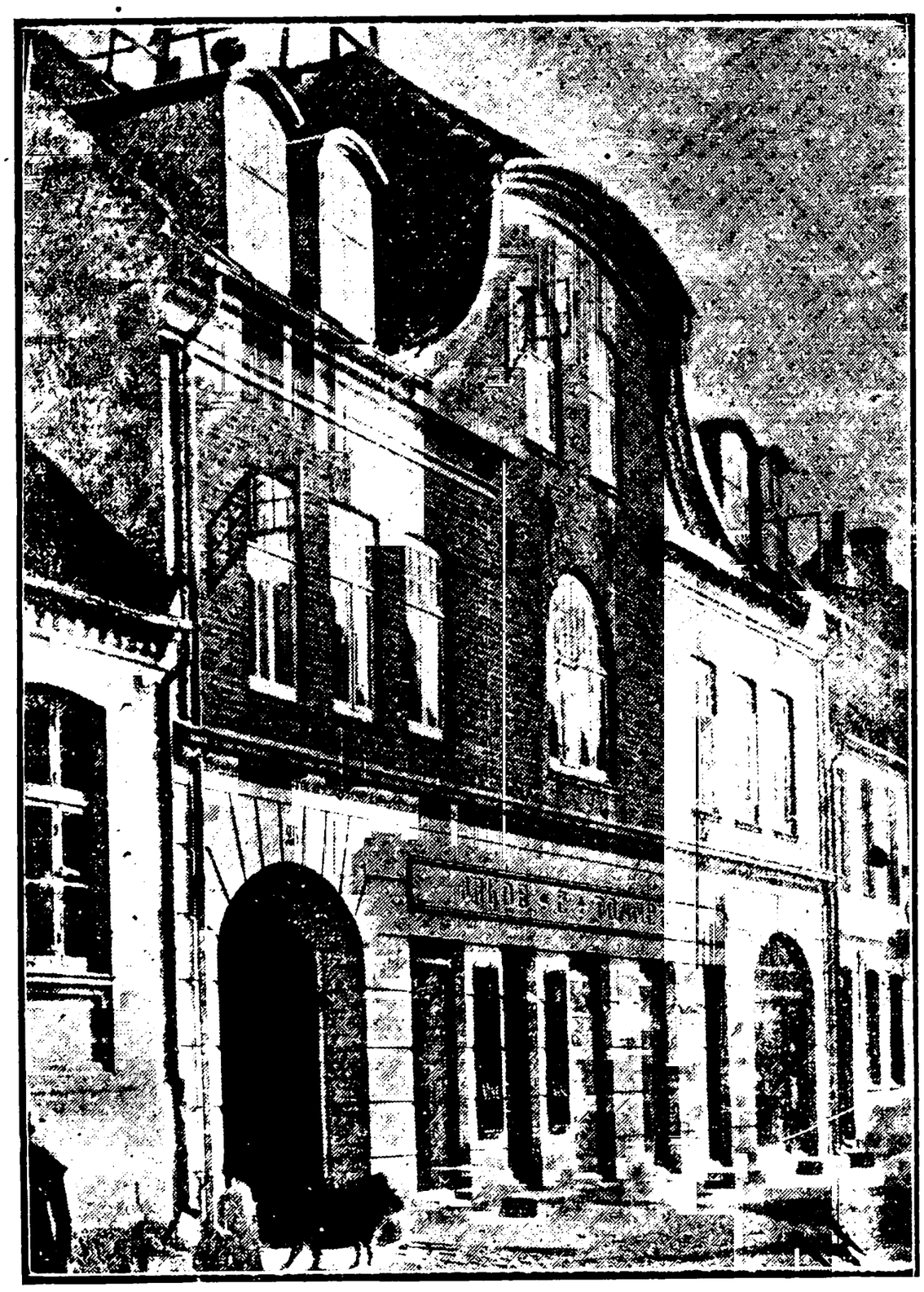

Jakob E. Tommerups Forretnings-Ejendom.

Jakob E. Tommerups Forretnings-Ejendom.

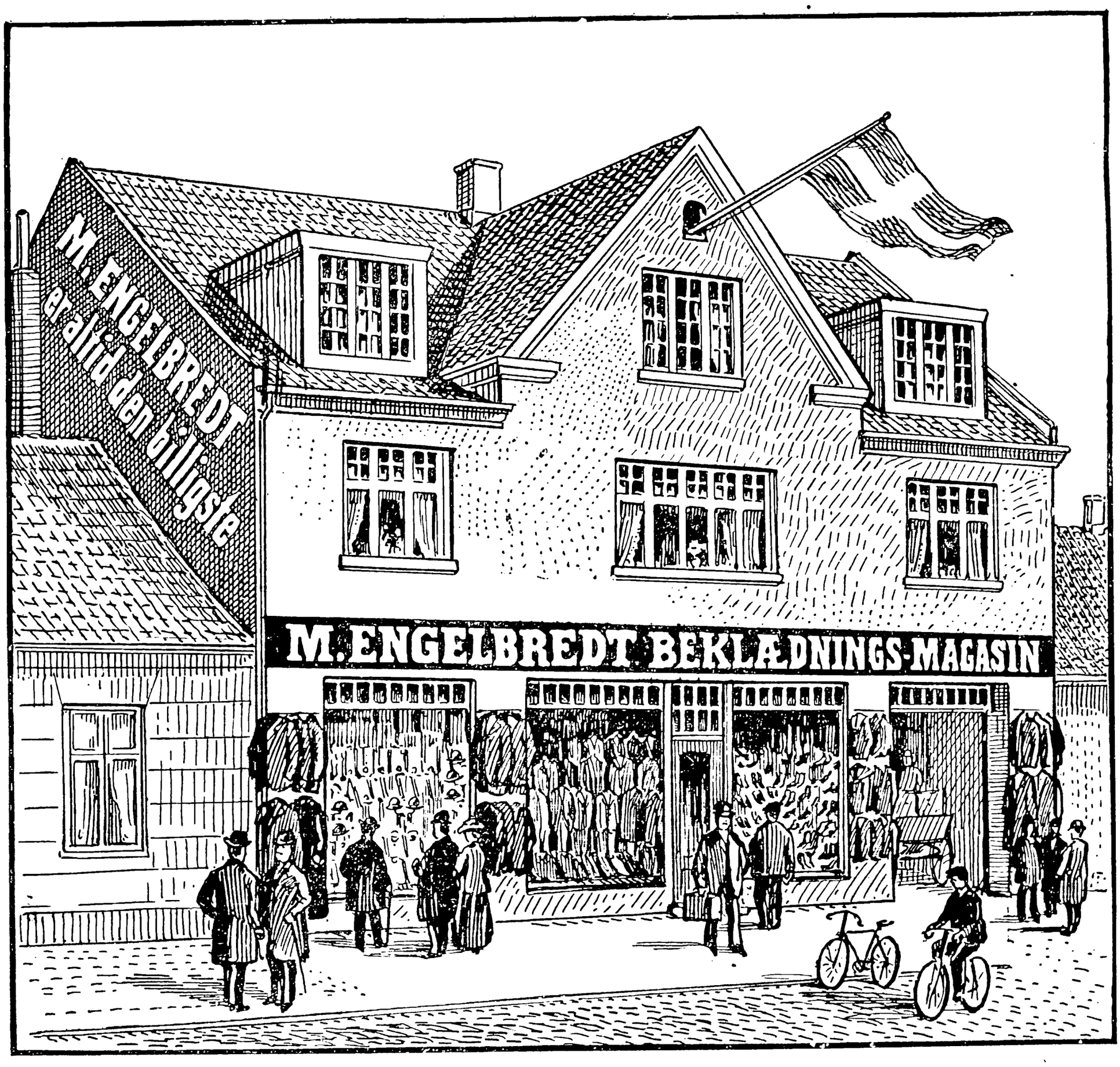

Købmand Engelbredts Forretnings-Ejendom.

Købmand *M. Engelbredt* grundlagde sin Forretning i Aaret 1909 under ret beskedne Forhold. Forretningen er i den forholdsvis korte Tid, der er hengaaet siden Starten, gaaet ret betydeligt frem og er nu installereret i store moderne Lokaler paa Byens Hovedgade. Forretningen omfatter foruden Herre-ekvipering, Trikotage og Fodtøj et stort Klædelager. Købmand M. Engelbredt

Johs. Wiberg.

Knud B. Petersen.

f. 1886) lærte Handelen hos Broderen Jacob Engelbredt i Rødby. Engelbredt er Medlem af Bestyrelsen for Nysted Haandværker- og Industriforening.

I Aaret 1913 overtog *Knud B. Petersen* en almindelig Købmandsforretning

Nysted Materialhandel.

i Nysted. Forretningen, der har været drevet en længere Aarrække, omdannedes samtidig ved Knud Petersens Overtagelse til Materialhandel. I 1917 købte Købmand Petersen Ejendommen, hvori Forretningen har til Huse, og indrettede nye og tidssvarende Lokaler.

En af de yngre Haandværksmestre i Nysted er Snedkermester *Alfred Mortensen*, idet hans Forretning først er startet i Aaret 1912. Mortensen

Alf. Mortensen.

A. J. Krøll.

lærte hos Clausen i Nysted, rejste derefter nogle Aar i Schweitz, Tyskland, Østrig og Italien, inden han nedsatte sig som Mester i Nysted i 1912. Paa hans Værksted forarbejdes Møbler i alle Stilarter.

Guldsmed *A. J. Krøll* har grundlagt sin Forretning i Aaret 1910; den omfatter saavel Guldsmedeforretning som Uhrmagervirksomhed og er velassorteret paa disse Omraader. Krøll er Bestyrelsesmedlem i Lolland-Falsters

Carl Mortensens Forretning.

Uhrmagerforening. Han modtog sin første Uddannelse hos Uhrmager Isak S. Jensen i Stege.

F. W. Bischoffs Garverivirksomhed er grundlagt af Bischoff sen. i Aaret 1864, med hvem F. W. Bischoff var associeret i flere Aar, samtidig med at han drev selvstændig Forretning for egen Regning, indtil han ved Faderens Død overtog hele Virksomheden. Forretningen drives som Lohgarveri og Produkthandel. Bischoff er Repræsentant i Sparekassen.

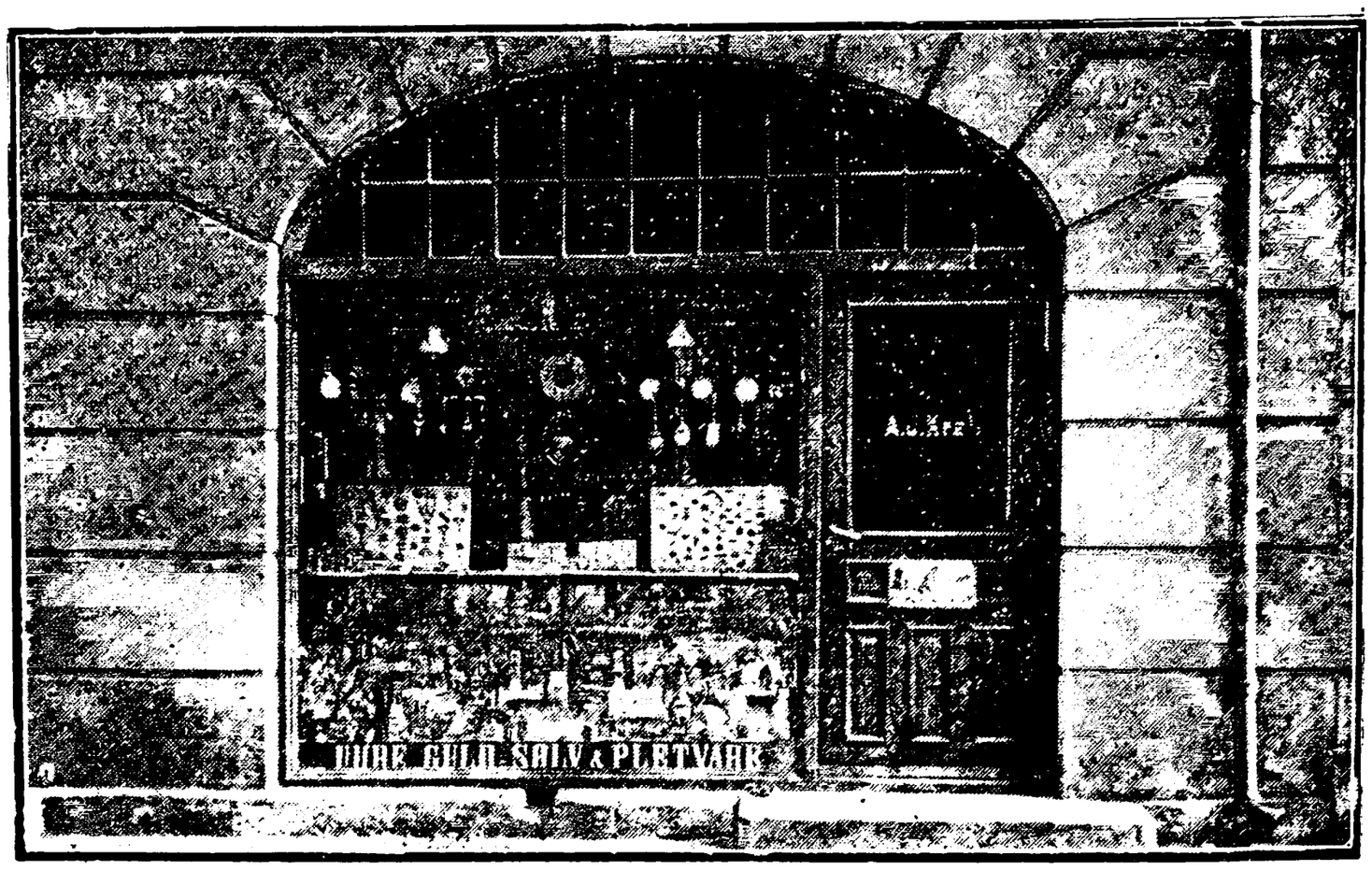

A. J. Krølls Guldsmedeforretning.

Skrædermester *M. P. Madsens* Forretning er grundlagt i 80erne. Den omfatter foruden Herreskræderi tillige fuldstændig Herreekvipering. Forretningen er beliggende paa Byens Hovedgade, umiddelbart ved Hotel Nysted.

F. W. Bischoffs Ejendom.

M. P. Madsens Herreekviperingsforretning.

Nysted Hotel er bygget i Midten af forrige Aarhundrede, overtaget af Hotelejer Carl Jensen i Aaret 1911. Det er Byens eneste 1. Klasses Hotel med hyggelige, velmonterede Restaurationslokaler og 10 fuldt monterede

F. W. Bischoff.

M. P. Madsen.

Carl Jensen.

Gæsteværelser. Desuden indeholder Hotellet Byens Theatersal, flere store Selskabslokaler samt Billardsalon. Der er over det hele en vis gammeldags Hygge, som mange Gange savnes i de nyere, mondæne Hoteller. I Hotellets store Have er der om Sommeren Koncert. Foruden Hotellet driver Jensen Pavillonen i Skanse-Anlæget.

Illustrationerne i Beskrivelsen af Nysted i Fortid og Nutid skyldes Fotograf *Rasmussen*, Nysted.

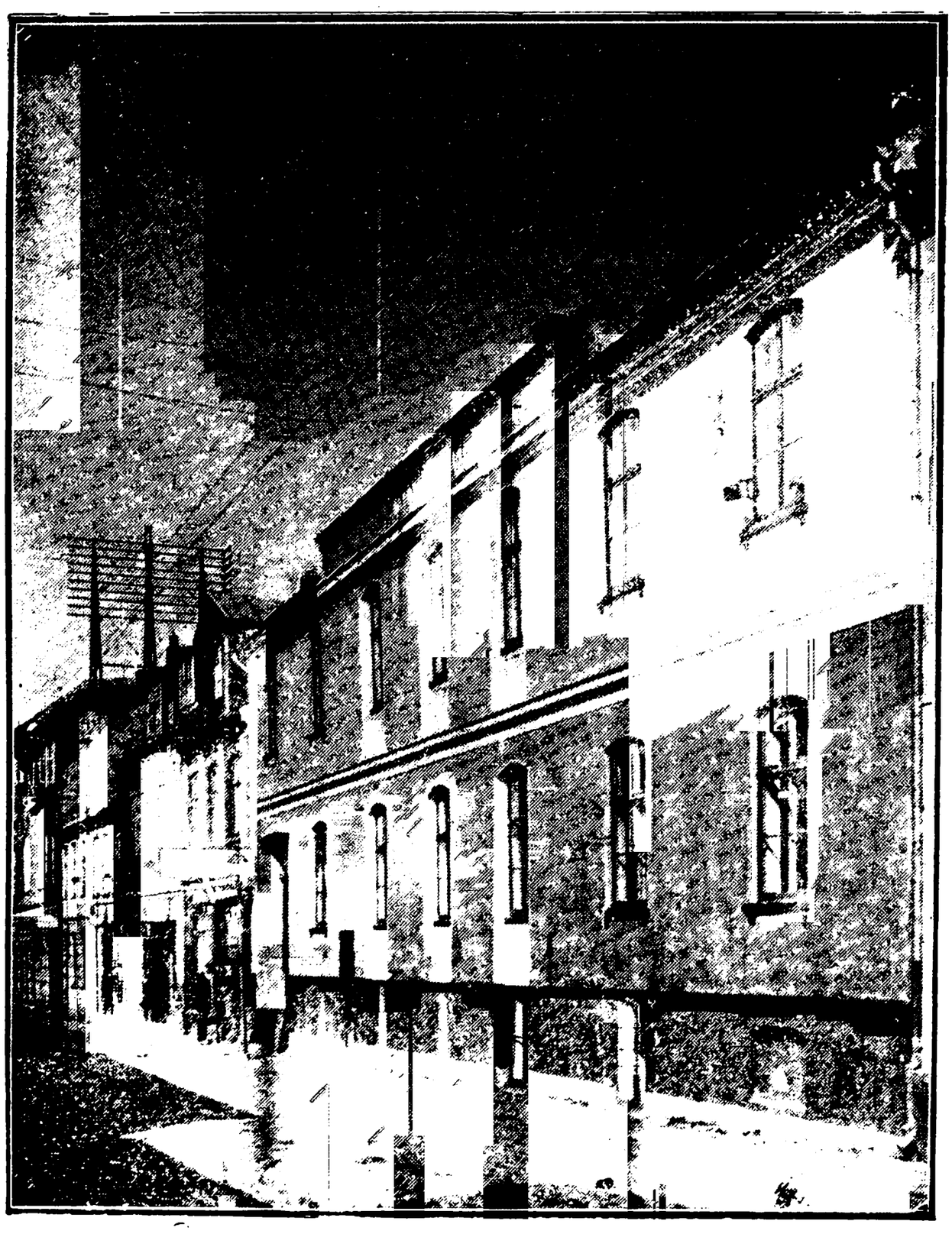

Nysted Hotel.

NAKSKOV

DANSKE KØBSTÆDERS HISTORIE OG DERES ERHVERVSLIV
REDIGERET AF O. HOUGAARD OG A. WEDDERKOP HEDEGAARD

KØBSTÆDERNE I LOLLAND-FALSTERS STIFT

VII. DEL

NAKSKOV

UNDER MEDVIRKNING AF

REDAKTIONSSEKRETÆR K. JUUL CHRISTENSEN
NAKSKOV

UDGIVET AF
DANSK HANDEL & INDUSTRI FORLAG
ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1918

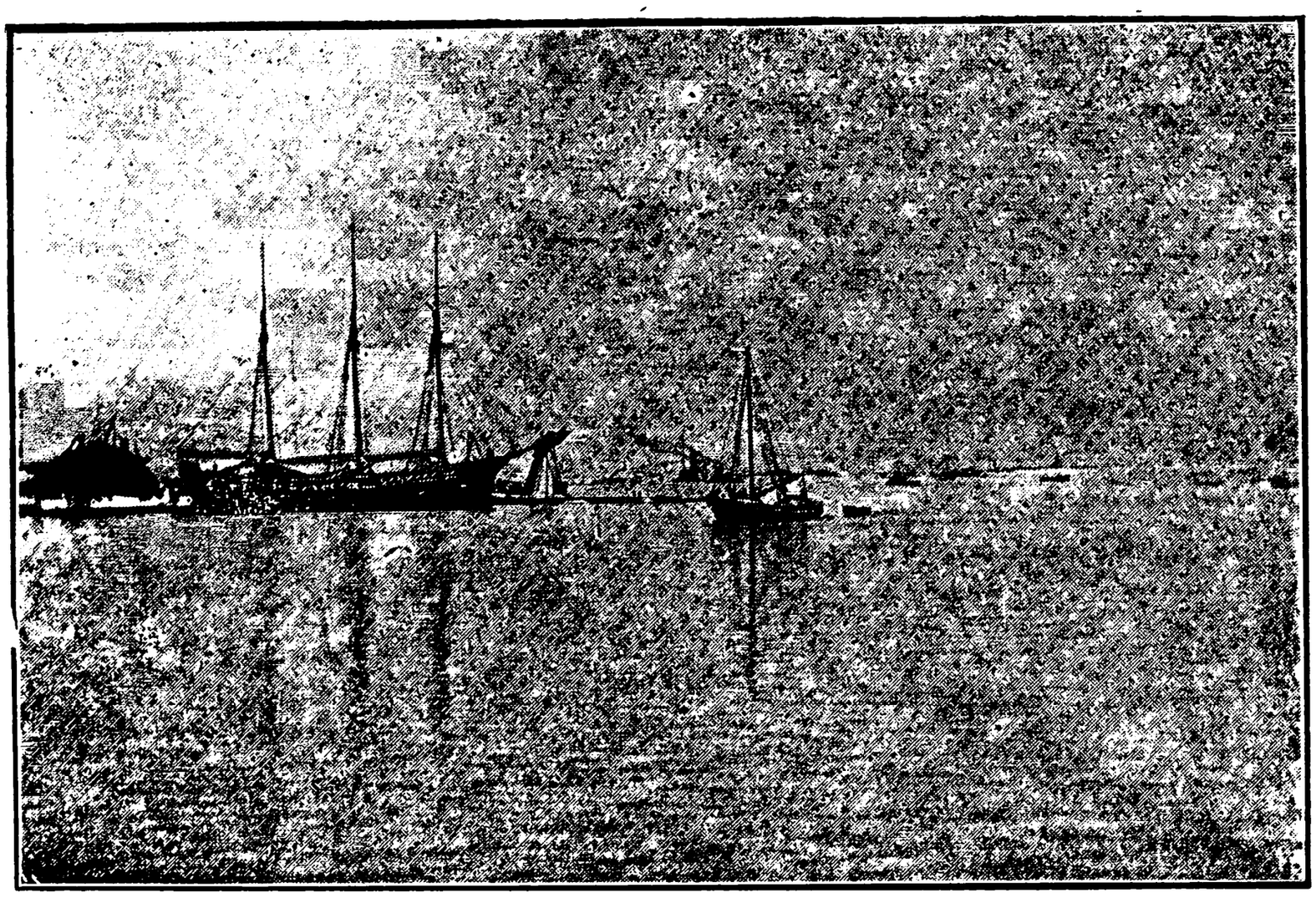

Udsigt over Nakskov Fjord.

NAKSKOV

I.

NAKSKOV er sikkert en af Landets ældste Byer. Oprindelig har den sandsynligvis været et Fiskerleje, som de skiftende Konger har forlenet med en Række Privilegier; det er i hvert Fald en Kendsgerning, at Nakskov i Valdemar II.s Jordebog — det store Haandskrift fra Midten af det 14. Aarhundrede — betegnes som Købstad. Allerede et Aarhundrede forinden, nemlig i 1266, vides det, at Nakskov var en efter Datidens Forhold ret anseelig Bebyggelse. Erik Glipping besøgte da Byen i Anledning af det Forlig, han sluttede med Ærkebiskop Torkil af Reval, og som Tegn paa sin „synderlige Gunst“ skænkede han Byen en hel Del Jord, deriblandt den saakaldte „Skov“. Nu er der jo ikke andet end Navnet tilbage. Før Svenskekrigens Tid har der været en Del Skov Vest for Byen. Det kongelige Gavebrev er Udgangspunktet for den ældste historiske Viden om Nakskov. Erik Glipping gav i 1274 Byen lige Privilegier med Næstved, og disse bekræftedes i 1290 og 1293 af Erik Menved. Af de Privilegier, Byen fik i den følgende Tid, maa nævnes, at Erik Menved Aaret 1300 gav den Ret til at sætte efterladende Betalere i Gældsfængsel; Kristoffer af Bajren gav i 1445 Byen Ret til Sejlads, og under Frederik II.s Regering blev der i 1539 givet de af Byens Borgere, der var født paa Kronens Godser, Frihed for Stavnsbaand.

Om selve Byens Historie i disse Aarhundreder er der i store Træk at sige, at den overvejende stod i Hanseaternes Tegn. Den nære Beliggenhed ved Tyskland gjorde, at navnlig Lybækkerne spillede en store Rolle her, ja paa et vist Tidspunkt var i den Grad dominerende, at de ikke alene havde

hele Handelen, men ogsaa Skibsfarten i deres Hænder og ved deres Indførsel af Nødvendighedsgenstande tillige i høj Grad skadede Haandværkerstanden, ja omtrent bragte den til Ruin. Og rent galt blev det, da Kong Hans tog Kampen op mod Hanseaterne De plyndrede da (1510) Byen totalt, og da denne Udaad var øvet, stak de Ild paa Husene og røvede endvidere to Kirkeklokker, som blev ophængt i St. Gertruds Kirke i Lybæk. Men ikke fornøjede hermed sejlede de op ad Fjorden, der den Gang strakte sig langt ind i Landet, og plyndrede Halster Kloster. En meget stor Del af Nakskovborgerne var flygtede ud til Aunede, og de Aunede Bønder indlagde sig ved denne Lejlighed stor Fortjeneste ved tappert at tilbagevise Lybækkernes Angreb paa deres Landsby, en Bedrift, der i flere Aarhundreder medførte betydelige Skatte-

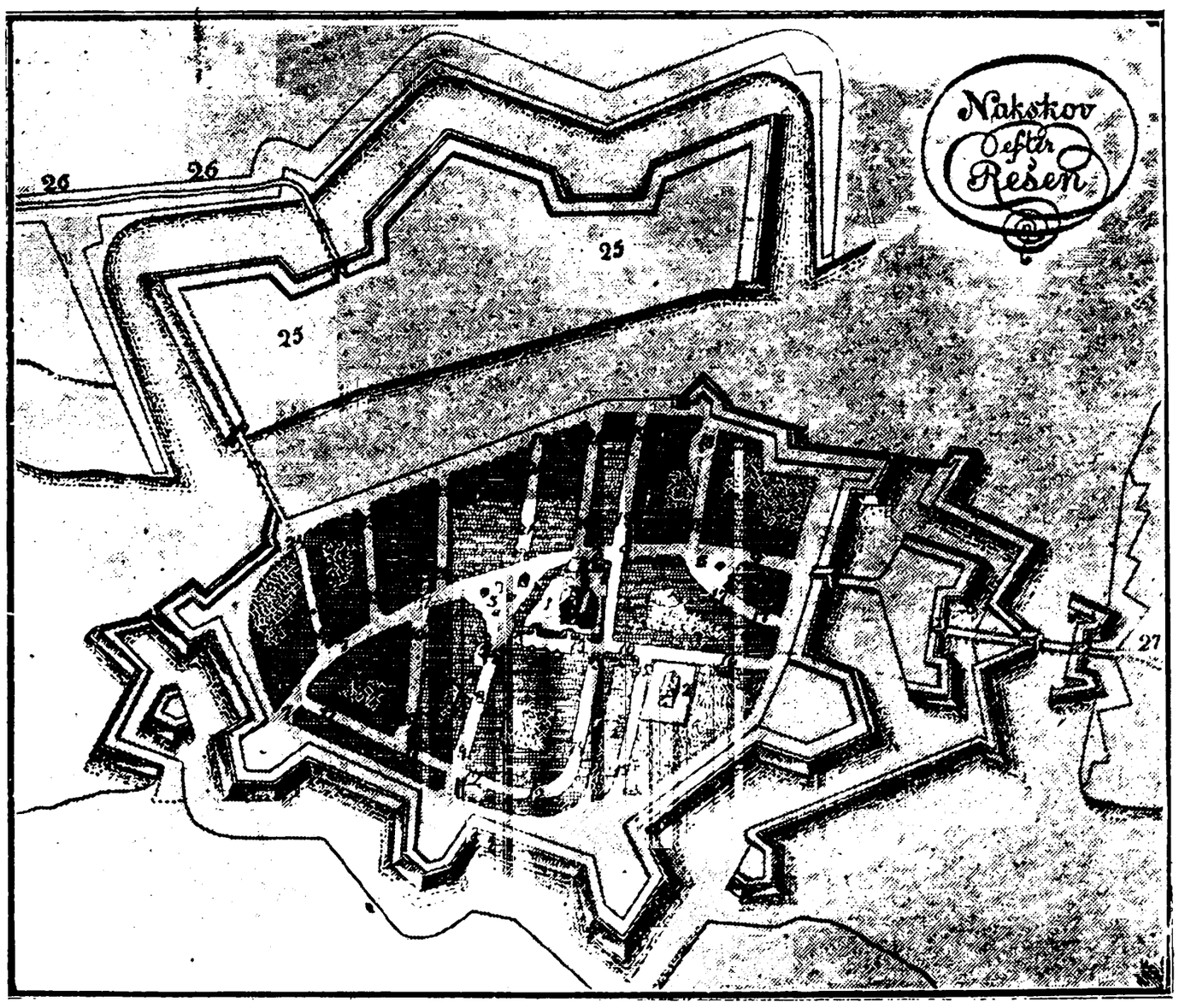

Gammelt Kort over Nakskov.

lettelser som Belønning. Lybækkerne slap ikke helt ustraffede fra deres Togt. Rigsadmiral Henrik Krummedige havde faaet samlet en Del Skibe, gik i Land i Nærheden af Nakskov og leverede Lybækkerne et Slag, der kostede dem ca. 400 døde og Fanger, medens Resten flygtede i Uorden tilbage til Skibene, til Dels efterladende det Bytte, der var blevet taget under den røveriske Færd.

For at værne Nakskov mod denne Slags Ubehageligheder havde Kong Hans paa den lille Ø Slotø ude i Fjorden ladet opføre en lille Borg, som skulde beskytte Indløbet til Nakskov. Bygningsmaterialerne blev hentet fra Ravnsborg ved Kragenæs, og der opførtes nu paa Slotø et rundt Taarn, hvorfra to Mure strakte sig ned til Stranden. Mod Landsiden var Taarnet skærmet af en bred Grav, uden for hvilken der var endnu en Vold samt en Ydergrav. Endnu ligger der temmelig betydelige Ruinrester paa Øen, og det kan af disse ses, at Taarnet har været opført af svære Munkesten for Yder- og Indermurenes Vedkommende. Mellemrummet mellem den er til Dels bleven

udfyldt af utilhugne Søsten og det hele er bundet sammen af Kalk, der efter den Tids Skik blev pisket. Det gjorde den mere haard og modstandsdygtig over for Vejrliget, og det er en Kendsgerning, at den kun langsomt forvitrer. Ruinerne blev i 1895 fredlyste. Kong Hans anlagde iøvrigt et Skibsværft ved Slottet, hvad Christian IV senere i en kortvarig Periode drog lidt Fordel af. De to første Skibe, hvormed Kong Hans grundlagde Danmarks Sømagt, blev byggede paa Slotø. De hed „Engelen" og „Mariam". Det første er antagelig opkaldt efter Borgen, som var døbt „Engelsborg". Disse to Skibe var paa 400 Læster, og „Engelen" hørte senere til en Eskadre, der krydsede i Nordsøen for at tage en Dyst med „Sørøvere og andre Skalke", der vilde øve Strandhugst paa Norges Kyster. Størrelsen af Slottets Besætning var meget varierende. Under en af Lensmændene — Ridder Albert Glob — var en betydelig Styrke samlet der, medens der f. Eks. i 1520, da den mægtige Biskop Jens Andersen Beldenak sattes i Fængsel paa Slottet af Christan II, kun var en Slotsskriver og 4 Mand foruden de 4 Soldater, som havde ført Bispen til Øen. Slottet stod og forfaldt; det blev en Del udbedret af Christian IV, da han senere vilde til at benytte Beddingen til Skibsbygningen. Han lod dog kun bygge et Par Skibe paa Øen, saa kaldtes Folkene bort, og Slottet faldt i Ruiner. Og efterhaanden som dette skete, kom Landboerne fra Brandershev og Sandby og hentede sig Bygningsmateriale paa Øen af de nedstyrtede Sten. Det kan endelig tilføjes, at der i Vinteren 1917 blev afdækket en betydelig Del af den gamle Bedding paa Øen, ved at Isen skurede Sandet væk.

Efter dette lille Sidespring vender vi atter tilbage til Nakskov og skal et Øjeblik se paa, hvorledes Nakskovs Befæstning laa. Engelsborg havde tydeligt vist sin Utilstrækkelighed til at dække Byen mod Lybækkerne, og Christian III lod derfor i 1547 Byen omgive af en Vold og en Grav. Til at hjælpe med paa disse Fæstningsværkers Opførelse blev Bønderne paa Lolland og Falster tilsagt. I Friis' „Mindeblade om Nakskovs Fortid" meddeles, at Volden begyndte ved Enden af Vejlegade, gik Nord om Byen over den saakaldte „høje Kat" (Kat ɔ: Vold) langs Kattesundet til Enden af Sønder gade, hvor der stod en muret Port. Ogsaa for Enden af Tilegade og Vejlegade var der murede Porte. I 1629 blev Fæstningen yderligere forbedret. Det var Christian IV, der lod den gamle Vold forsyne med Voldgange og Brystværn. Ned mod Fjorden anlagde han en Bastion „Ølkarret" og Øst for Byen en helt ny Vold med tre Bastioner: „Maribos", „Tilegades" (omtrent hvor Banegaarden nu ligger, og som i sin Tid kaldtes „Brudesengen") samt „Søndergades". Ved „høje Kat" lod han Volden endnu mere forhøje og anbragte et svært Batteri der. Mod Fjorden blev der mærkeligt nok ikke lavet noget, ud over at han lod Broen til Færgelandet forny og anbragte en Spærring i Havnen, saa fjendtlige „Brandere" kunde holdes ude. Ogsaa Frederik III lod Fæstningsanlæggene udbedre. Han anlagde saaledes „det skønne Hornværk" uden for Vejlegades Port „med Raveline og Contrescarpe" samt en mindre Vold fra „Ølkarret" hen til Tolderens Bro (ved Tolderensstræde). Der kan endnu hist og her ses Rester af disse gamle Volde. Bag Posthuset ligger en lille Stump, og Direktør Trentemøllers Villa, „Bakkehuset", er opført paa saadan en gammel Voldrest. Ogsaa i Købmand H. C. Krøyers Have er der Spor af det gamle Fæstningsanlæg.

Det har sikkert ellers ikke været lysteligt for de gæve Nakskovborgere, at deres By blev en Fæstning, idet dette medførte en for Beboerne temmelig byrdefuld Vagttjeneste, thi ikke alene skulde der være Vagt paa Raadhuset, men ogsaa ved Byens tre Porte, og Indbyggerantallet var jo ikke overvættes stort. Byen lignede ellers de fleste andre danske Byer paa denne Tid. Husene var af Bindingsværk, og foran de fleste var et Bislag. Hovedgaderne var brolagte med store Sten i Midten, og i Smaagaderne gik Rendestenen midt ned igennem. Ud for Raadhuset stod „Kagen", en ottekantet blytækket Stenmur med en Ring i hvert Hjørne for de arme Syndere, der skulde straffes her. Vandforsyningen skete fra aabne Brønde, og Bagerne falbød skiftevis frisk Brød ud for Raadhuset.

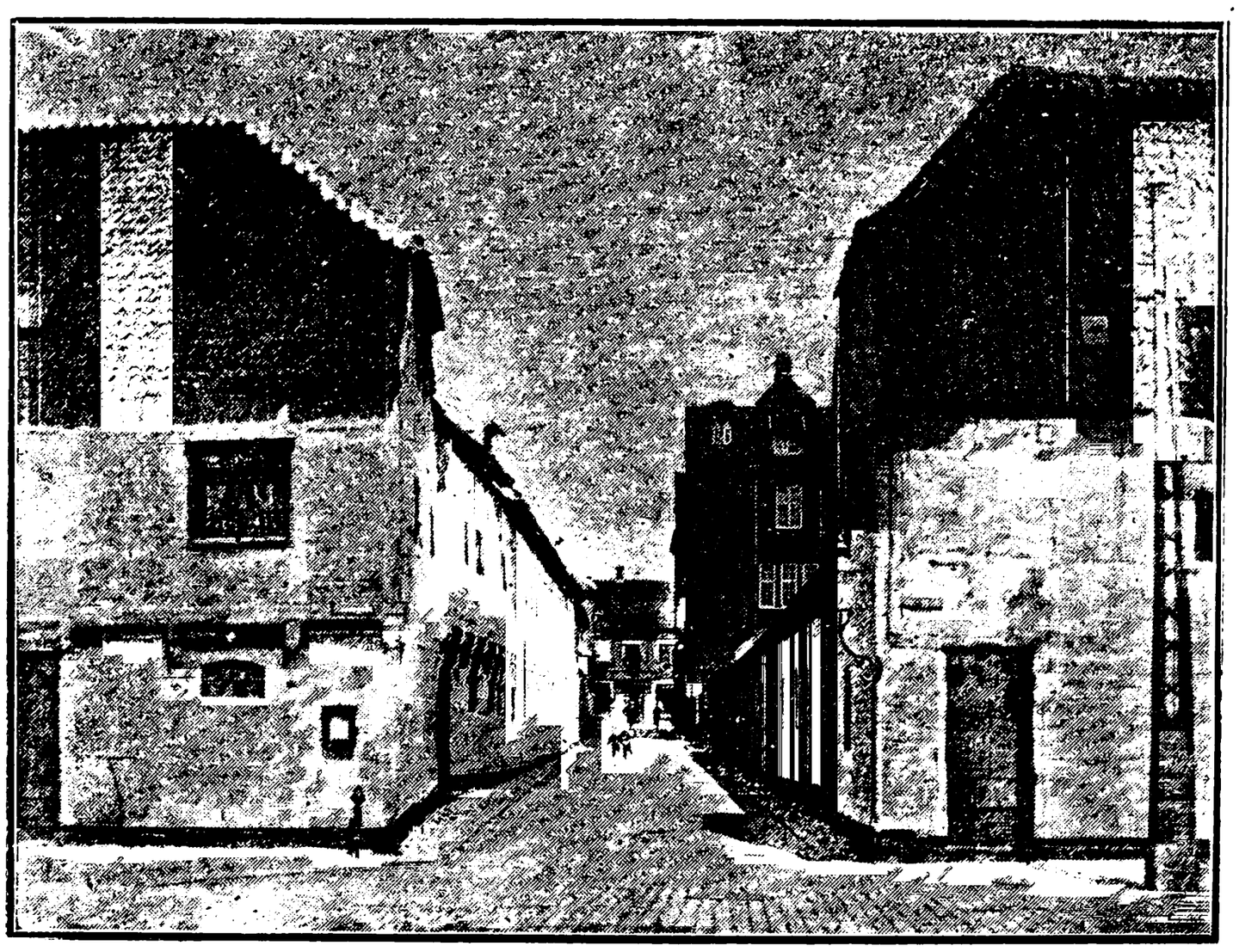

Gamle Huse i Nakskov (Badstuestræde).

Saadan var Forholdene, da det Søndag den 7. Februar 1658 under Gudstjenesten pludselig rygtedes, at Svenskerne under Carl Gustav var paa Vej mod Nakskov efter at være gaaet over Isen fra Langeland. Rygtet havde imidlertid været for tjenstvilligt. Det var ikke Carl Gustavs Mening at ville give sig i Kast med den efter Datidens Forhold saa stærke Fæstning, men Borgerne var nu en Gang blevne stærkt skræmte, og da Ulfeldt indfandt sig med en Trompeter og en Afdeling svenske Ryttere uden for Byen for at forhandle med Besætningen og Borgerskabet, fik han det for Nakskovitterne lidet smigrende Resultat ud deraf, at der allerede efter knap en Times Forløb blev afsendt en Deputation til den svenske Konge for at overgive Byen til ham. Kongen var omtrent naaet halvvejs til Maribo, da Deputationen indhentede ham og samtidig fik han Meddelelse om, at 400 Mand, der var paa Vej til Undsætning af Nakskov, var fangede. Carl Gustav udskrev en Brandskat paa 20,000 Rdl., og der blev straks lagt en svensk Garnison paa to Regimenter ind i Byen, og de forlod den først igen den 11. Marts, en Uge senere, end dette ifølge Roskilde-Freden skulde være sket.

Den forhastede Overgivelse medførte straks Rygter om, at der havde været Forræderi med i Spillet. Der var en Besætning paa 2000 Mand i Byen, velsagtens udelukkende Tyskere under Kommandanten Frants Edmund, og disse kunde nok have holdt den Styrke Stangen, Carl Gustav vilde afse til Nakskovs Belejring. Nakskovitterne fik da ogsaa straks Øgenavnet „Lygtedrejere". Friis fortæller, at medens Deputationen var ude for at lede Fjenden op for at overgive ham Fæstningen, var der en Borger, som for at satirisere over Garnisonens Fejghed tog Lygte og Lys og efter Diogenes' Eksempel gik ud ved højlys Dag, hvor en Del Officerer stod, ligesom han ledte efter noget. En af dem spurgte ham da, hvad han ledte efter, og Svaret lød: Efter Soldater.

Var saaledes Nakskovs første Prøve som Fæstning forsmædelig, blev den næste saa meget mere ærefuld, og det til Trods for, at Fæstningen ikke var rigtig forberedt paa at modtage Fjenden, skønt man havde forudset en Belejring. Fra Regeringen var der sendt en Mand herover, som skulde sørge for Byens Udrustning, men da Svenskerne de sidste Dage i April og de første Dage i Maj 1659 mødte op uden for Voldene, manglede der baade tilstrækkeligt Mandskab og Ammunition. Hele Garnisonen var paa omkring 1000 Mand, og man raadede næppe over 50 Kanoner. Af Besætningen var de 200 Byens egne Borgere, 500 var hvervede Soldater — Tyskere eller Sjællændere — og Resten Bønder, Haandværkssvende og Tjenestekarle. Desuden var der oprettet et Brandkorps, der, anført af Borgmester Niels Nielsen, i høj Grad bidrog til, at Byen ikke blev helt ødelagt. Svenskerne rykkede frem under Ledelse af Carl Gustavs højtbetroede Mand General-Admiral Wrangel. Han havde med sig et Belejringskorps paa 9 Rytterregimenter og 3 Fodfolksregimenter. Denne Styrke samledes ved Arninge, hvorfra 2 Eskadroner sendtes til Fredsholm og et Rytterregiment til Sæbyholm. 3 Rytterregimenter stod under hele Belejringen i Arninge som Reserve, medens Resten — det egentlige Belejringskorps — med Hovedkvarter paa Helgenæs lejrede sig sammen med Artilleriet paa Madeskov.

Skal man regne Belejringen fra den Dag, det første Blod flød, bliver det den 6. Maj. Ved Abildtorpe stødte nogle danske Ryttere under Ritmester Vardøhus sammen med Svenskerne og mistede en Kornet og en menig Rytter samt havde nogle saarede. Svenskerne gik paa deres Side heller ikke Ram forbi, idet de havde et Tab af en Ritmester og Rytter, som haardtsaaret faldt i Nakskovitternes Hænder og senere døde i Nakskov. Wrangel forsøgte samme Dag at bemægtige sig Stubbelandet, en lille Ø i Fjorden, men Nakskovitterne, der havde indset, hvor vigtig denne var, fik let Angrebet afvist. Svenskerne begyndte nu at gaa systematisk frem og indrette sig med en længere Belejring for Øje. De lavede et Par Skanser, en paa Barnholm og en, der forøvrigt kan ses endnu paa den lille overfor liggende Hesteholm (Hestehovedet), for derved at beherske Indløbet. I Sipperenden lagde Wrangel tillige et Krigsskib. Det næste Punkt, Svenskerne rettede deres Angreb imod, var Stensø. Her fandtes paa den sydøstlige Side en Skanse af Hensyn til de Vadesteder, der førte over til Fredsholm og Saunsø, men efter en haard Kamp Natten mellem den 13. og 14. Maj faldt Stensø i Svenskernes Hænder, og der blev straks opført et Par stærke Skanser, hvoraf den ene

blev udstyret med 6 og den anden med 10 Kanoner. Wrangel, der aabenbart nu mente, at han havde erobret en af Hovedhjørnestenene i Fæstningen, sendte en Trompeter til Byen for at opfordre til Overgivelse, men denne Gang kendte Nakskovitterne deres Pligt, og Parlamentæren blev sendt hjem igen med den Besked, at Nakskov vilde blive ved Kong Frederik. Følgen af denne Afvisning blev et Bombardement, idet Wrangel om Aftenen lod det regne ned over Byen med gloende Kugler. Et Barn blev saaret og en Staldbygning kom i Brand — det var al den Skade, som anrettedes derved.

Svenskerne maa imidlertid aabenbart have troet, at Byens Besætning var mindre, end den i Virkeligheden var. Det er den eneste Maade, hvorpaa man kan forklare, at de den 18. Maj — altsaa to Dage senere — forsøgte en Storm samtidig mod to af de stærkest befæstede Punkter, antagelig under den Forudsætning, at disse var svagest bemandede. De blev slaaet tilbage med Tab. Fredag før Pinse blev Byen igen bombarderet, men ligeledes uden Virkning, idet mange af Bomberne enten faldt i Vandet eller sprængtes i Luften. Derimod foretog Fjenden sig intet Pinselørdag, og efter hvad der senere oplystes, havde dette en meget naturlig Aarsag, nemlig Ammunitionsmangel. Pausen varede imidlertid kun den ene Dag, 1. Pinsedag begyndte Beskydningen igen, og nu rettedes den hovedsagelig mod Kirken, hvis Taarn fik en ubetydelig Skade. Svenskerne gik nemlig ud fra, at Borgerne i stort Tal vilde søge ind i Kirken, naar Bombardementet stod paa, og de havde tillige faaet at vide, at Fæstningens Krudt opbevaredes der til Trods for Sognepræstens, Magister Vidsteds kraftige, men virkningsløse Protest. Det var i Begyndelsen af Svenskernes Bombardement, Folk søgte Ly i Kirken, men man blev snart fortrolig med Faren, og da tilmed det frivillige Brandkorps udrettede et stort Arbejde, gled Livet snart sin vante Gang. Ugen efter Pinse sagtnede Svenskernes Ild paany — Ammunitionsmangelen gjorde sig gældende — for saa til Gengæld at begynde med meget stor Kraft den 30. Maj, da der var kommen ny Tilførsler. Svenskerne valgte fortrinsvis Natten til Bombardementet, og det var som tidligere nævnt særlig Kirken, det gjaldt. At nogle Bygninger kom i Brand er ganske naturligt, men da baade Brandmænd og Indvaanere hjalp hinanden, blev Ilden hindret i at brede sig. Ved 2-Tiden om Natten til den 1. Juni fik Svenskerne endelig det Held med sig, at en Bombe ramte Kirken, som var fyldt af Mennesker. Men Bomben sprang mod en Pille og kun een blev alvorligt saaret; det var en Officersfrue. Ogsaa den 3. Juni slog en Bombe ned i Kirken, og da kunde det nær være gaaet galt, for den faldt lige i Nærheden af Krudtets Opbevaringssted, saa det var en ren Guds Lykke, at Kirken ikke sprængtes i Luften. Det er jo forøvrigt betegnende for, hvor lidet fuldkomment, Artilleriet var, at Svenskerne kun naaede disse faa Træffere, til Trods for, at deres Ild var koncentreret mod Kirken.

Svenskerne havde nu ligget en hel Maaned foran Byen, og de var ikke kommen stort videre, end da de begyndte. De greb saa til en anden Fremgangsmaade. Den 4. Juni begyndte de at grave Løbegrave, og Nakskovitterne foretog Dagen efter et Udfald for at hindre dette Arbejde, men opnaaede intet derved. Tværtimod havde man et Tab af 2 døde, og Svenskerne var 4 Dage senere nær inde under Fæstningen. Der blev da foretaget et nyt Ud-

fald, og denne Gang tilsmilede Lykken Nakskovitterne, idet det lykkedes dem at tilføje Svenskerne et Tab paa 120 Mand. Den vellykkede Bedrift kostede imidlertid Anføreren, Bernbachs, Liv og to Borgere toges til Fange. Af Smaaepisoderne fra de Dages Kampe maa ogsaa nævnes, at det lykkedes Nakskovitterne at faa brændt de to Vejrmøller af, der stod uden for Byens Porte. Borgernes Melforsyning skete gennem Hestemøller, hvoraf Byen selv havde to, en i Kongenstofte og en i Rebslagergade.

Det heldige Udfald fra Fæstningen medførte, at Svenskerne forstærkede Bombardementet. Mange af Skuddene fra Stensø ramte Kirketaarnet, men uden at anrette særlig stor Skade. Det var ikke alene glødende Kugler, der blev anvendt; imellem kom der ogsaa nogle store Sten, og en af disse dræbte en Bonde. Det var under dette voldsomme Bombardement, den ejendommelige Hændelse indtraf, hvorom Sognepræsten beretter i Kirkebogen: „Philip Gravers Hustru blev skudt Hovedet af paa hendes Seng, som hun sad og gav sit Barn Patte, saa Barnet efter hendes Død fandtes paa hendes Bryst med Patten i Munden og blev overløben af sin døde Moders Blod". Natten mellem den 17. og 18. Juni foretoges et Rytteriangreb mod Søndergades Port samtidig med, at man fra Stensø forsøgte at stikke de Skibe i Brand, der laa i Havnen. Begge Dele mislykkedes og ikke bedre gik det, da Svenskerne den 18. stormede Hornværket ud for Vejlegade Bro. Gang paa Gang førte Svenskerne Tropper frem, men stadig blev de slaaet tilbage. Tre Gange fornyede Svenskerne Angrebet, og de var saa tapre, at de en enkelt Gang trængte Forsvarerne saa meget, at de kunde komme helt op paa Volden. Det var dog kun et Øjeblik, og de Svenskere, der var naaet saa langt, maatte bøde med Livet for denne Dristighed. Denne Træfning var meget blodig, og der var Tab paa begge Sider. Man ved, at der blandt andet faldt 3 svenske Majorer. Ogsaa det Forsøg, der blev gjort fra Havnesiden paa at faa Skibene i Brand, mislykkedes. Medens Branderen sejlede ind mod Byen, var Nakskovitterne nemlig saa heldig at skyde Styrmanden, og Fartøjet drev saa hjælpeløst om, indtil nogle behjærtede Mænd fik fat i det og uskadeliggjorde det.

Der fulgte nu den 19. Juni et nyt, voldsomt Bombardement mod Kirken, og ved denne Lejlighed faldt en Bombe ned i Koret under Gudstjenesten. Kirken var fyldt, og alle Byens tre Præster var i Koret, da Bomben slog ned. Der var ikke mindre end 130 Mennesker, der havde indtegnet sig til Nadveren den Dag, og 7 Børn skulde døbes, men Begivenheden skete, inden Altergangen begyndte, og derved blev Ulykkens Omfang sikkert saa ringe, som den blev. Bomben brød ind gennem Korhvælvingen, medens Menigheden sang en Salme, og den faldende Bombe slog en Ligsten i Stykker, hvis Stumper saarede en Skoledreng. De løsrevne Sten saarede Præsten paa Hoved og Armen, ødelagde en Alterstage og skamferede Alterkalken. Alle de, der befandt sig i Koret, flygtede, da de saa Bomben komme. Kun Sognekapellanen, Niels Saxtrup, trykkede sig ned i en Stol, men da han hører Bomben falde mod Ligstenen, tror han den er eksploderet og rejser sig for at flygte ud af Kirken. Han var dog ikke kommen midt ud i Koret, før Bomben sprang, og ved den senere Undersøgelse af Skaden blev det godtgjort, at et Stykke havde knust den Del af Stolen, hvor Præsten først havde trykket sig ned.

Han var saaledes lykkeligt blevet frelst ved sin Fejltagelse. Der blev kun saaret to, den ovenfor nævnte Skoledreng og en Tjenestepige, men Kirkens Kor var jo bleven en Del skamferet. Svenskerne, der saa smaat havde haabet at ramme Krudtmagasinet, da de saa Bomben dale ned i Kirken, blev skuffede, men de fik selvfølgelig forstyrret Gudstjenesten.

Natten mellem 21. og 22. Juni forsøgte Svenskerne paany at sende en Brander ind i Havnen, men ligesom første Gang uden Held — ogsaa denne blev erobret, inden den naaede at gøre nogen Skade. Den følgende Nat prøvede Svenskerne atter, men Strømmen var stærk, og den bragte Fartøjet saa meget ud af Kurs, at det drev ned paa den Beskyttelsesbom, Christian IV havde ladet lave netop til at fange Brandere paa, og her brændte det, medens Svenskerne rasede og Nakskovitterne gottede sig.

Alle disse Forsøg paa at storme Fæstningen eller bringe den til Overgivelse ved Bombardement var altsaa mislykkede. Mere heldige var Nakskovitterne derimod med deres Angreb paa Stensø Natten mellem den 29. og 30. Juni. Togtet blev foretaget i Baade, og det lykkedes saa fuldstændigt, at Svenskerne maatte opgive deres Stillinger og trække sig tilbage. Nakskovitterne sløjfede de svenske Batterier og lavede nogle ny Forskansninger mod Ydersiderne som Værn mod fremtidige Overfald. Stensøs Erobring var overordentlig betydningsfuld, idet Nakskov derved slap fri for en „Sydfront“ for saa meget mere at kunne vie de andre af Fæstningens Punkter Opmærksomhed.

Der var nu gaaet 2 Maaneder, og Fjenden var ikke naaet et Skridt videre, end da han begyndte Belejringen. Bombardementet fortsattes imidlertid og samtidig gravede Svenskerne sig frem mod Hornværket, hvor de den 9. Juli overrumplede Ravelinen foran dette. Dette var Dødsstødet for Fæstningen. Ikke alene havde Fjenden nu en Stilling lige under Hornværket, men hvad værre var, Fæstningen begyndte at mangle Mandskab og Ammunition til med Kraft at kunne forsvare sig. Wrangel var bleven afløst af Steenbock som Overkommandant over de svenske Tropper, og han lod gennem en Trompeter Byen opfordre til Overgivelse. Det skete ikke. Derimod sluttedes en Vaabenstilstand paa 2 Dage — den 11. og 12. Juli. Udefra kunde Nakskov ingen Hjælp faa. Frederik III vilde gerne hjælpe Byen, men forhindredes deri af Hollænderne, Franskmændene og Englænderne. Efter Vaabenstilstandens Udløb, begyndte Kampen saa paany, men allerede Natten mellem 13. og 14. Juli erobrede Svenskerne Hornværket efter en rasende Kamp, og nu kunde de skyde med Geværer ind i Byen. Der var kun 4 Tønder Krudt tilbage, hele Kirkens Blytag var anvendt til Kugler, den tyske Del af Besætningen begyndte at blive uvillig, og den 15. Juli maatte Borgerne saa overgive deres modigt forsvarede By til Svenskerne.

Saafremt Svenskerne havde overholdt Betingelserne for Overgivelsen, havde disse ikke været haarde, saaledes fik Garnisonen Lov at drage bort med klingende Spil, og det blev lovet, at Borgernes Liv og Gods skulde være ukrænket. Men det gik anderledes. Saa længe Stenbock havde Kommandoen blev Kapitulationsbetingelserne overholdt, men snart kom Svenskernes tidligere øverstkommanderende Wrangel tilbage, og nu fik Borgerne rigtignok Kærligheden at føle og det i den Grad, at Byen blev helt ruineret. Friis beretter, at der maatte udredes en Brandskat paa 22,000 Rdlr. og hver

Dag leveres 7 Tdr. Øl, 6360 Pd. Brød, 4224 Pd. Kød eller Flæsk samt tilsvarende Kvanta Ærter, Gryn o. s. v., hvilket tilsammen kostede Byen 14,744 Rdlr. Kong Carl aflagde straks efter Fæstningens Indtagelse Byen et Besøg. Han var en forholdsvis billig Gæst og kostede kun 100 Rdlr. daglig i de tre Dage, han var her. Derimod maatte Byen betale 4000 Rdlr. til Wrangels Frue, som var her i 12 Dage. Svenskerne skaanede saaledes ikke Borgerne økonomisk, og i andre Retninger blev disse ogsaa forfulgt. Fængslinger forefaldt der mange af, og de svenske Soldaters Tøjlesløshed gav Anledning til mange pinlige Optrin.

Gammelt Bindingsværkshus.

Saavidt der foreligger Oplysninger udgjorde Byens og Fæstningens Tab under Belejringen 81 Mennesker, men de saaredes Antal har rimeligvis været adskilligt større. Af de faldne var 7 Officerer og blandt de andre var 25 Borgere, 22 Bønder samt 5 Kvinder.

Man vil af den stærke Brandskatning af Byen kunne forstaa, at den blev økonomisk ødelagt, og det er ikke uforklarligt, at mange søgte at komme bort fra de sørgelige Forhold. Byen blev forladt af en Mængde Mennesker, og endnu tre Aar efter maatte der patrouilleres paa Gaderne om Natten for at forhindre, at de tomme Huse blev nedbrudt eller Døre, Stolper og andre Ting blev stjaalne. Man kan ogsaa se det af Skatterne, hvor daarligt Byen var stillet, thi medens den i 1657 havde kunnet yde 3040 lødige Mark, kunde den saa sent som i 1664 kun præstere 650 Mark. Fra Regeringens Side

blev der foretaget forskellige Ting for at hjælpe Byen paa Fode igen, saaledes gav Frederik III i 1667 Byen Skattefrihed i 8 Aar og halv Skattefrihed i de næste 16 Aar. Tillige gav han Byen „Stapelret“, hvorved den blev Oplagssted for hele Lolland, men denne Forrettighed kunde de andre lollandske Købstæder ikke unde Nakskov, og nogle Aar efter maatte Byen af med Privilegiet igen.

I 1689 blev Garnisonen trukken bort fra Nakskov, som dermed ophørte at være Fæstning. Det var et føleligt Tab for Byen, men Borgerstanden havde dog efterhaanden faaet et godt Greb paa at tjene Penge, og Byen kom paa Fode igen. Skibsfarten øgedes i udstrakt Grad til Trods for, at Sejlløbet var vanskeligt og Havnen daarlig. I 1740 var et halvthundrede Skibe hjemmehørende her i Byen, men det synes, som om Energien og Foretagsomheden har stagneret. Fremmede Skippere og handlende blev hyppige Gæster i Byen, og nu blev Forholdet efterhaanden det, at Nakskovitternes Velstand tog af, samtidig med, at de fremmedes voksede. Navnlig var Ærøboernes Indflydelse stor. De købte Skibene af Nakskovitterne, og ikke tilfredse hermed gik de ogsaa Nakskovitterne i Bedene ved at købe Korn op hos Bønderne. Nakskovs Beliggenhed voldte iøvrigt de rejsende, som kom landværts, en Del Besværligheder, endnu helt op til det 19. Aarhundrede. Vejene var jo ikke gode i de Tider, og Vandet fra Markerne blev ofte afledet ud til dem, saa de var opblødte og upassable, og da Pilene langs Vejene tilmed kun blev stynede med Aars Mellemrum, var de rejsende om Natten stærkt udsatte for at komme til Skade. Kom de saa endelig til Vejs Ende med hele Lemmer, kneb det med at faa Logis. Thi medens Byen havde et i Forhold til sit Indbyggerantal — højst 1600 — meget stort Antal Værtshusholdere, nemlig godt en Snes, var der kun een eneste Gæstgiver. Ogsaa Postgangen var det saa som saa med. Thi medens de fleste Købstæder i Landet fik Post to Gange ugentlig fra Københnvn, fik de lollandske Købstæder kun hver ottende Dag. Og saa var det tilmed saa viseligt indrettet, at Posten kun blev bragt til Stokkemarke, hvor Nakskov med en Bekostning af 50 Rdlr. aarlig selv maatte hente den. Embedet som Postmester var forenet med Stillingen som Birkedommer ved Baroniet Kristiansdal og Herredsskriver i Sønderherred.

Et meget vigtigt Kildeskrift til Nakskovs Historie i den ældre Tid er den saakaldte „Perlestikkerbog“. Det er en Foliant paa 1100 Sider. Navnet har den faaet efter Anders Pedersen Perlesticher, der først var Skolelærer her i Byen og senere fra 1618 Sognepræst, til han i 1629 døde under den Pestepidemi, der bortrev omtrent Halvdelen af Byens Befolkning. Anders Perlesticher har sandsynligvis faaet Ideen hos en af sine Formænd i Embedet, H. Jost, der var Præst i Nakskov fra 1572—1590 og havde nedskrevet forskellige Ting, der var sket før og under hans Embedstid, og Anders Perlesticher fortæller ikke alene, hvad der hændte i hans Tid, men ogsaa „huad Hand aff gamle Folkis kunde forfare“, for „icke att siuntes mere effterladen“ end Jost, hvis Optegnelser benyttes i „Perlestikkerbogen“. For denne Nidkærhed har han faaet sit Navn bevaret i „Perlestikkergade“, og Bogen opbevares som et Klenodie i Kæmnerkontorets ildfaste Skab. Mange mærkelige Ting fortæller denne Bog; man kan blandt andet af den se, at Overtroen ikke har været mindre her i Byen end i det øvrige Land, og at der

ogsaa i Nakskov har funden Heksebrændinger Sted. Den 15. September 1572 blev Johanne Mogensdatter brændt for sine „Misgerninger“ til Trods for, at hun „sagde Nej ved sin Himmeriges Part, at hun vidste ingen Trolddomskunster med nogen Kvinde i Nakskov By“. Da hun imidlertid skulde bekende, hvad enten hun vilde eller ej, blev hun pint saa længe, at hun tilstod at have øvet Trolddomskunster mod 10 andre Kvinder i Nakskov. Fire Aar efter blev 3 andre Kvinder brændt for samme „Forbrydelse“. „Guud veed med huad Rett“ skriver Perlesticher.

Henrettelser har heller ikke været ukendte i Nakskovs Historie, særlig i den Tid, Byen havde Garnison, og i Byens Arkiv findes en uhyggelig Priskurant, der viser hvilke Takster Skarpretteren, der var Mestermand for Lolland og Falster, var berettiget til at faa.

Hvad Oplysningen angik, stod det i Almindelighed ret maadeligt til. Der fandtes en Latinskole, som laa i Nærheden af Kirken ud mod Vejlegade. Senere flyttedes Skolen til Hjørnet af Vejlegade og Volden, hvor den var, indtil den ophævedes i 1838. I Latinskolen var der 4 Klasser, der undervistes af Rektor og to Hørere. Elevernes Antal var ikke stort; der var i 1770 kun 16 og i 1796 25. Den danske Skole var meget maadelig. Skolelæreren havde 70 Rdlr. i aarlig Løn, hvad der forøvrigt blev anset for at være en ualmindelig god Betaling. Til Sammenligning kan anføres, at Landsbylærerne her i Stiftet kun havde højst 12 Rdl. aarligt i Løn samt 4—12 Tdr. Rug og Byg; det kunde de selvfølgelig ikke leve af, men maatte tage Høstarbejde eller lignende. Læreren i den danske Skole i Nakskov skulde gratis undervise 24 fattige Børn, og han fik 2 Sk. ugentlig for hvert Barn over dette Antal, naar de kunde læse, 4 Sk., naar de tillige havde lært at skrive og 6 Sk., naar de havde lært at regne. Men det var ikke stort bevendt med Lærdommen. Efter Lærebogen lærtes Religion, men dermed var det næsten ogsaa gjort, thi det var ikke ualmindeligt, at Skoleholderen knap selv kunde regne og skrive. Skolen havde 40—50 Elever, og foruden dem fandtes 3—4 „Læremødre“, som holdt „Puge- eller Vinkelskoler“.

I Middelalderen havde Nakskov ogsaa et Helligaandshus, der vistnok var grundlagt i det 14. Aarhundrede. Det blev lagt i Aske ved den store Brand, der hjemsøgte Byen i 1420, men snart genopført. Ved Slutningen af Aarhundredet er det rimeligvis blevet forandret til et Kloster, som efterhaanden kom i Besiddelse af ikke saa lidt Jordegods. Efter Reformationen blev Klostret, der laa, hvor nu Forsørgelsesanstalten ligger, omdannet til Tøjhus, og i 1689 blev det nedbrudt sammen med Klosterkirken.

II.

Nakskov Kirke er opkaldt efter Sømandshelgenen St. Nikolaj. Den er opført i den katolske Tid, men dens nøjagtige Data kendes ikke, dog menes det at have været omkring Begyndelsen af det 15. Aarhundrede. Kirken har et Hovedskib med tre høje Hvælvinger samt to lavere Sideskibe, ligeledes med Hvælvinger, og udskilt fra Hovedskibet med 6 Piller. Koret er tresidet og lavt ligesomt Sideskibene. Indtil 1653 var Koret mindre; det blev da udvidet med en saakaldt „Omgang“. Denne spillede en betydelig Rolle under Svenskernes Belejring i 1659, da adskilligt Krigsmateriel blev anbragt her

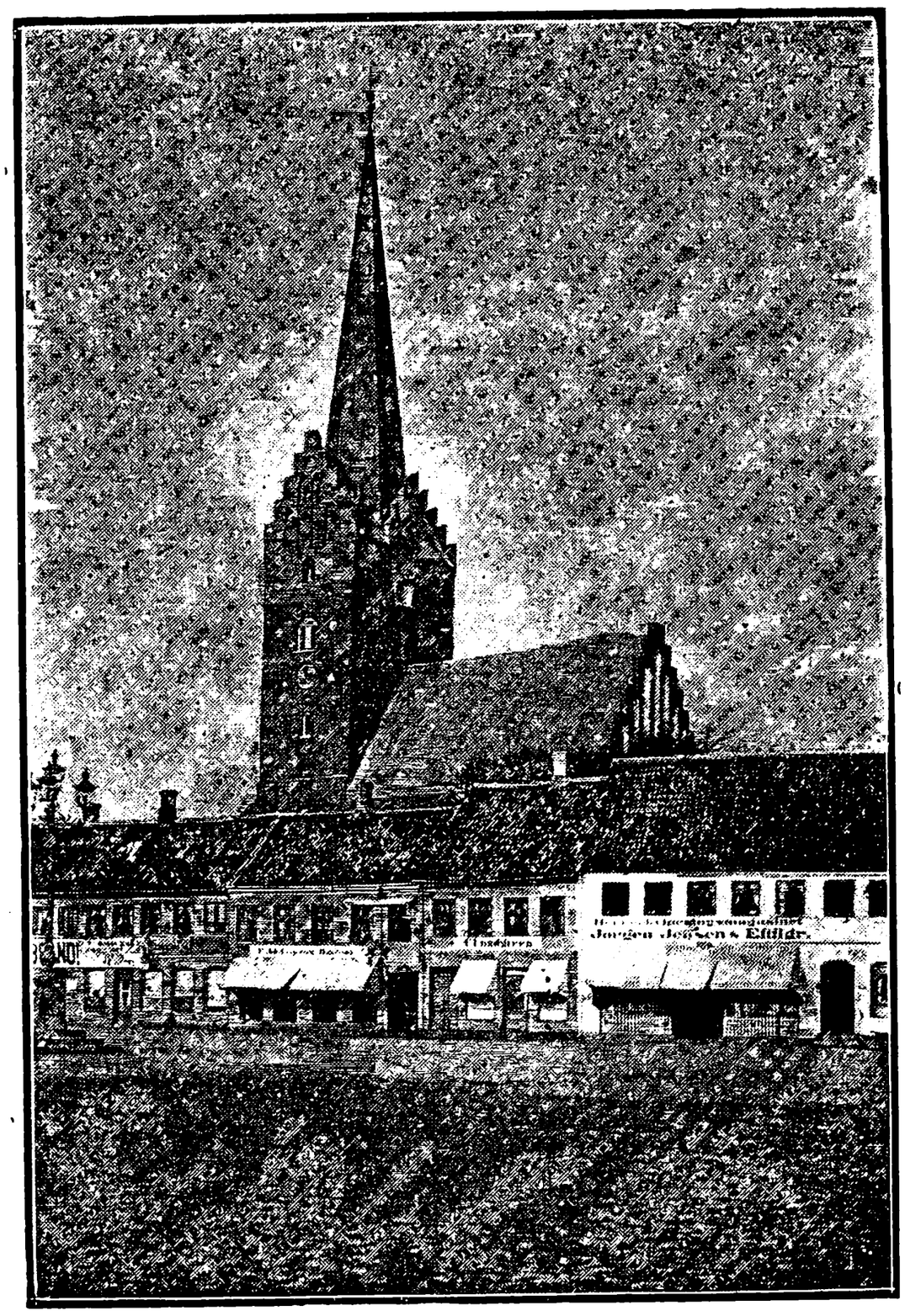

Kirken i Nakskov.

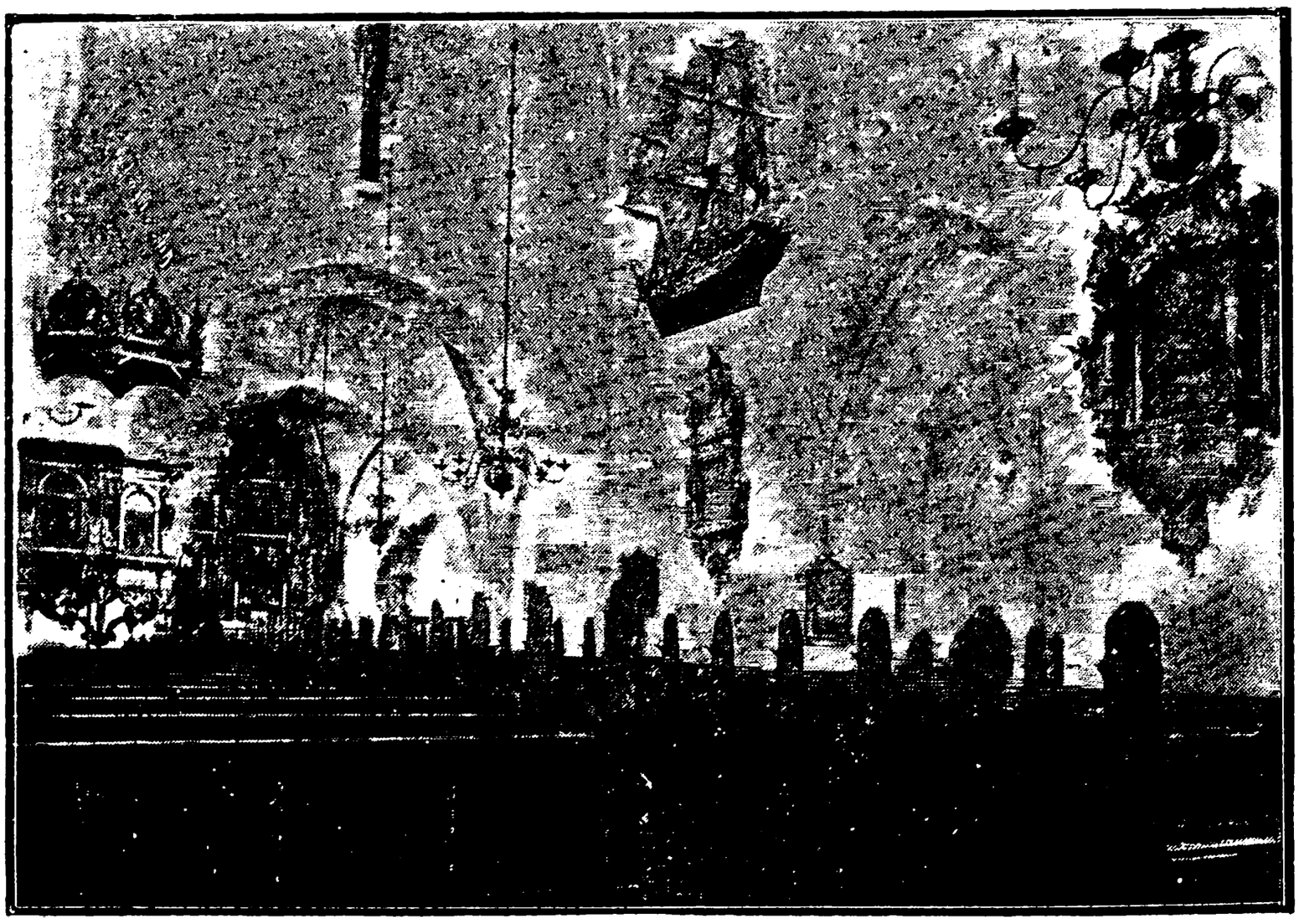

Det indre af Kirken.

og ikke mindst Ammunitionen. Det medførte som foran omtalt, at Kirken blev draget ind under Bombardementet, og de Begivenheder, der blev en Følge heraf, er kendt af det foregaaende. Til Minde om Bombardementet blev der paa det Sted, hvor den sidste Bombe gik ind over Alteret, opsat en forgyldt Trækugle i Hvælvingen. I Aarenes Løb er Forgyldningen forsvunden, og den er nu helt sort. Granaten fra hin mindeværdige Dag opbevares i Koret, hvor den ligger paa en lav Stensokkel. I Taarnets Vestside er der endvidere indmuret 5 Kanonkugler fra de bevægede Dage. Ligesom Kirkens enkelte Dele til Dels er byggede til forskellige Tider, saaledes er ogsaa nogle af dens Tilbygninger forsvunden Tid efter anden. I 1830 blev det saakaldte Riegelsenske Kapel paa Taarnets nordre Side nedrevet, og i 1859 blev et Vaabenhus paa Sydsiden revet ned under en Hovedreparation, Kirken undergik. Samtidig blev Hovedindgangen atter anbragt paa den Plads i Taarnets Vestmur, hvor den nu findes. Kirkens Profil eller rettere dens Spir har

Pastor Holch.

Skoleinspektør,
cand. mag. Poulsen.

undergaaet mange Forandringer i Tidernes Løb, hovedsagelig paa Grund af de Lynnedslag, der har fundet Sted i det. Oprindelig var det vist et højt, slankt Spir, der prydede den, men det ramtes i 1587 af Lynet og blev stærkt beskadiget. En Reparation fandt først Sted 30 Aar efter, men man har aabenbart ikke haft synderligt Held med sig eller anvendt den fornødne Omhu, for allerede den 25. Februar 1625 blæste det ned under en Storm. At sætte et nyt op vilde man nu ikke indlade sig paa, og Taarnet fik i Stedet et lille Spidstag, der misprydede Kirken omtrent i et Hundrede Aar. Det var om dette Tag, man har det bekendte Ord af Frederik IV: „Aldrig saa jeg saa stor en Mand med saa lille en Hat". I det 18. Aarhundrede fik Taarnet takkede Gavle, men da et Lynnedslag i 1882 nødvendiggjorde en Hovedreparation, blev de atter taget ned. Et 92 Fod højt Spir blev sat op i 1823, og det afløstes i 1906 af det nuværende.

I den katolske Tid havde Kirken ikke mindre end 10 Altere, deriblandt et for „lille vor Frue" og — — Skomagernes. Reformationens Indførelse her i Byen gik iøvrigt ret stilfærdigt af. Det var en Bondesøn fra Skovbølle, Peder Boesen, der blev den første lutherske Præst her. Han rejste sig pludselig en Dag i Kirken og skældte Præsten, Hr. Søren, ud, da han stod og

talte mod Lutheranerne, og da Peder Boesen havde faaet sagt, hvad han vilde, fik han Menigheden med sig ud paa Kirkegaarden, hvor han saa prædikede for dem. Han døde 1565. — Altertavlen er et smukt Stykke Billedskærerarbejde i sen Barokstil. Den stammer fra 1657 og er lavet af Mester Anders i Odense. Kirken fik den som Gave for en Bøde, som Adelsmanden Christian Uhrne maatte af med, fordi han havde slaaet den Viborgpræsts Søstersøn ihjel. Prædikestolen er ligeledes af stor Kunstværdi og stammer fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. Den er skænket Kirken af Raadmand Tyge Sørensen og hans Hustru, hvis Billeder findes i Lydhimlen. Fra samme Tid stammer den smukke Skranke, der er opsat under det i 1856 anskaffede Orgel. Skranken stod oprindelig over Korbuen; den har 13 Nischer med Figurer af Kristus og Apostlene. Saavel Altertavle som Prædikestol og Skranke blev i 1897 restaureret under Ledelse af Professor Magnus Petersen. Døbefonten er af Alabast med et Sølvfad, ciseleret efter Tegning af Lorenz Frølich. Der findes forskellige Epitafier og enkelte Dele af saadanne rundt i Kirken.

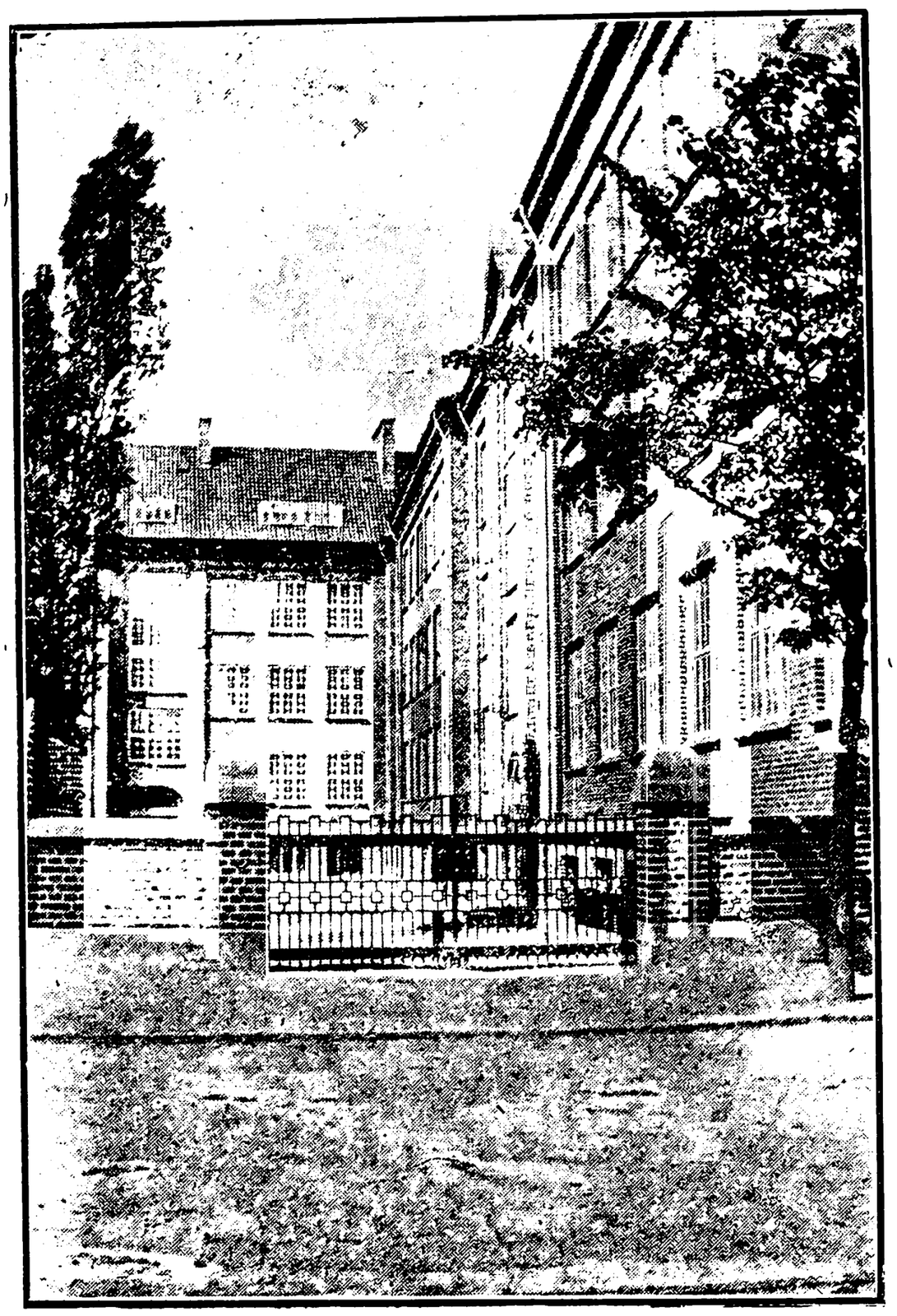

Indgangen til Skolegaarden.

Kirken har i sin Tid været omgivet af en Kirkegaard, der begrænsedes af en Ringmur. Senere flyttedes Kirkegaarden til Maribovej, og da det vedtoges at nedlægge den fra 1904, benyttedes den ny i 1884 anlagte ved Svingelsvej.

De senere Aar har medført en betydelig Ændring i Skoleforholdene. Indtil for et Aar siden laa den kommunale Mellem- og Realskole i Vejlegade forbunden med den almindelige Kommuneskole paa Ølkarsvej. Paa Nørreboulevard laa den kommunale Pigeskole. I 1913 opførtes en Friskole paa Rødbyvej og Aaret efter begyndtes Opførelsen af et stort Skolekompleks ved Elektricitetsværket, og hvori Hovedskolen nu har Plads. En Gymnastiksal med Badeanstalt og Skoletandklinik byggedes lige over for. Endelig byggedes i 1917 en Forskole paa Taarsvej. Ved Skolevæsenet er ansat to Overlærere, hvoraf den ene, cand. mag. Jens Chr. Poulsen, tillige er Skoleinspektør og har Tilsyn med det samlede Skolevæsen. Skolevæsenet beskæftiger 44 Lærere og Lærerinder foruden de to Overlærere. Foruden den kommu-

nale Skole findes en privat Mellem- og Realskole, der ledes af Skolebestyrer Neisig, og en Forberedelsesskole, der ledes af Frk. Gerda Hoffmeyer.

Byens Overslag for 1917—18 ser iøvrigt saaledes ud:

Indtægt.	Kr. Ø.	Udgift.	Kr. Ø.
Overskud fra forrige Aar.	100,000,00	Byens Bestyrelse	23,511,16
Renter af Kapitaler	20,482,19	Fattigvæsenet	51,940,00
Indtægter af Kom Ejend.	190.149,17	Tilskud til Hjælpekassen ..	15,000,00
Afgifter af faste Ejendomme	2,920,00	do. til Arbejdsløshedsk.	3,000,00
Kendelser if. Næringsloven	20,390,00	do. til Arbejdsanvisn..	2,211,34
Forbrug af Aktiver.....	7,814,00	Alderdomsunderstøttelsen.	45,550,00
Tilskud fra Staten if. Lov		Underst. til Børn af Enker	2,850,00
af 15. Maj 1903	4,400,00	Skolevæsenet	129,010,00
Andre Indtægter	400,00	Rets- og Politivæsen	22,784,66
Paalignede Skatte.....	410,000,00	Medicinalvæsenet.....	23,963,81
		Gader og Veje	20,129,00
		Byens Belysning	10,400,00
		Begravelsesvæsenet.....	620,00
		Den offentlige Renlighed .	4,800,00
		Brandvæsenet	4,441,79
		De offentlige Lystanlæg ..	4,857,18
		Renter af Gæld	125,197,90
		Afdrag paa Laan.....	83,908,24
		Udgifter, de afh. ved Laan	0,00
		Andre Forøgelser af Aktiver	5,517,00
		Bidrag til forsk. Institutioner	5,552,80
		Andre og uforuds. Udgifter	71,210,60
		Oversk. ved Aarets Udgang	100,000,00
	756,555,48		756,555,48

Desuden er der Menighedsudgifter til et Beløb af 21,941,94, men dette er lignet paa Menigheden.

III.

I det sidste Hundredaar er Nakskovs Udvikling foregaaet støt og roligt, og fra 1671 Indbyggere i 1801 er Byen nu vokset til at tælle 10,662 i Efteraaret 1917. Inden for disse Tal ligger der et maalbevidst Arbejde fra Borgernes Side paa at føre deres By frem, saa den kunde hævde sig i Konkurrencen med de andre Provinsbyer.

Forinden vi ser paa de Ting, der har været medvirkende hertil, maa vi et Øjeblik opholde os ved den Katastrofe, der i 1872 hjemsøgte Lolland. Den 13. November brød en Stormflod ind over Landet med en Voldsomhed, man næppe nogen Sinde har set Mage til. Allerede Natten til den 13. begyndte Vandet at stige, og det fortsatte ret jævnt, indtil det lidt op paa Formiddagen pludselig voksede med stor Voldsomhed, medens en forrygende Snestorm fra Nordost blæste op. Ved 6-Tiden om Aftenen var Vandet paa sit Højdepunkt. Det stod da inde i Husene langs Havnen, mange Steder indtil en Alen højt, og paa Gaden svømmede Bjælker, Tønder o. s. v. om

mellem hinanden. Ved 1-Tiden om Middagen var Dæmningen omkring Saunøs bleven gennembrudt, og uhyre Vandmasser styrtede ind gennem det frembragte Hul og for at gøre Ødelæggelsen mere fuldkommen, brød Vandet fra Færgelandet og fra et Hul i Dæmningen ved Stensø ned over Arealet, der i Løbet af et Par Timer var fuldstændig oversvømmet. Ved Vejlegade Bro var der den Gang en Sluse. Ogsaa over den brød Bølgerne sig Vej, dannende et stort Vandfald og fyldte Engene mod Svingelen. Fra mange af Husene paa Madeskov maatte Beboerne flygte, medens Vandet anrettede store Ødelæggelser paa Huse og Indbo. Enkelte Steder naaede Vandet endog til Hustaget. Ved Vejlegade Bro skete en Ulykke, ved at en Vogn med flere Personer sank igennem Broen, der var ødelagt af Vandet, og herved druknede en ung Kone. Den voldsomme Naturbegivenhed medførte i Nakskov

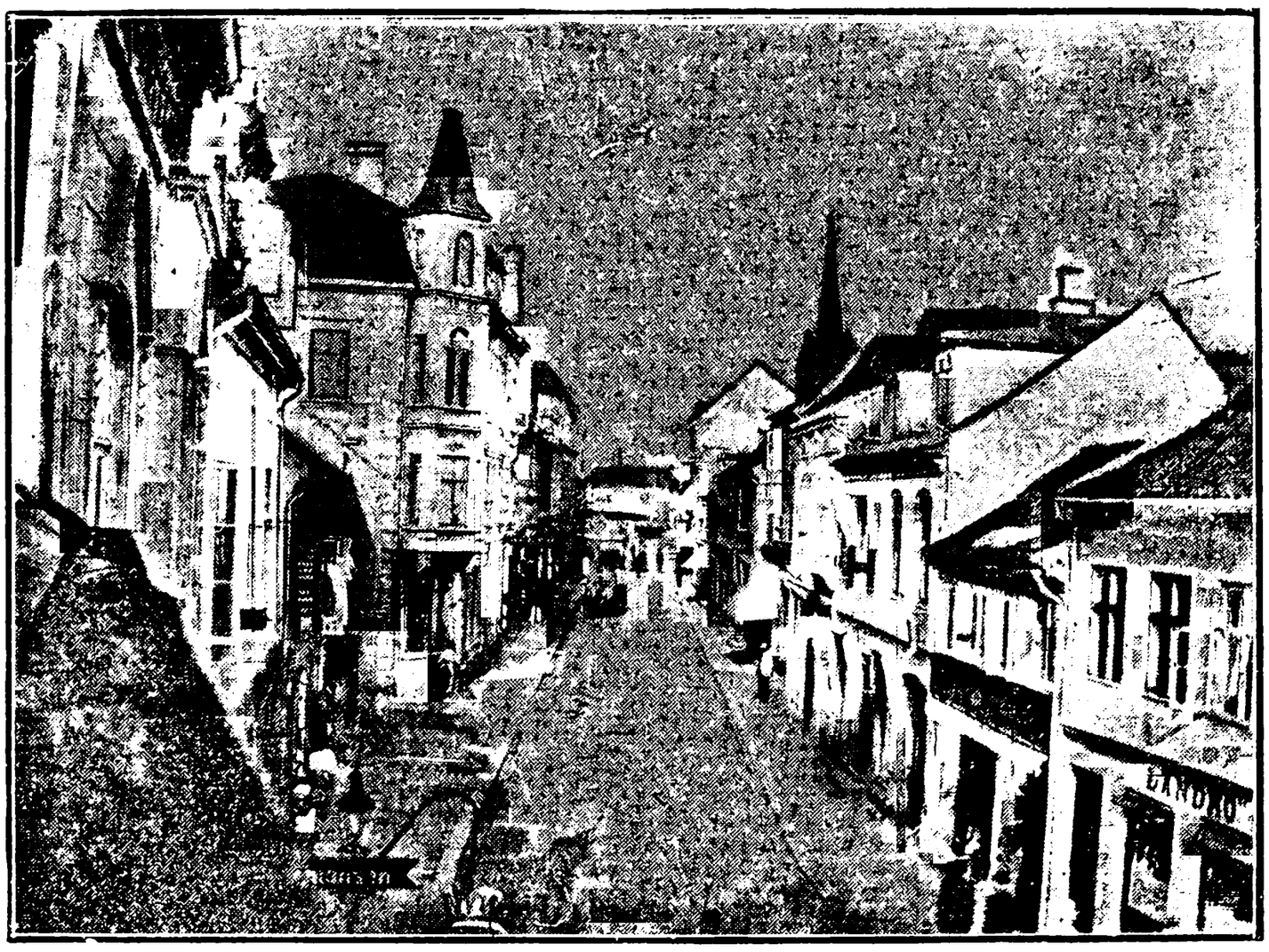

Parti fra Søndergade.

blandt andet, at den gamle Træbro til Færgelandet, „Langebro“, blev afløst af Dæmningen med Nybro, hvorved man dannede Indrefjorden.

I en Beretning som denne er der een Ting, man ikke kommer uden om, det er Svingelen, den lille, smukke Lystskov, der er alle Nakskovitters Kæledægge. I 1803 nævnes Svingelen første Gang i Markprotokollen. Svingelsmosen antages at være en Del af det Moseareal, som igennem mange Aar i Fællesskab udnyttedes af samtlige Lodsejere af Købstadens Jorder. Friis mener, at Skoven er opstaaet ved, at den paa den nordligste Side af Svingelsvej liggende i 1868 fuldstændig ryddede lille Kratskov „Christiansdals Enghave“ efterhaanden bredte sig over den nordlige og vestlige Del af Svingelsmosen; den bestod da kun af Hassel med enkelte unge, selvsaaede Ege. Efterhaanden som Krattet voksede op og fik Karakter af Skov, blev Opmærksomheden henvendt paa en Fredning af Trævæksten, der kom Forhandlinger i Gang mellem Kommunen og Lodsejerne om førstnævntes Overtagelse af Skoven, og i 1844 fik Kommunen Ejendomsretten overdraget, blandt

andet mod at betale 500 Rigsdaler Sølv til Lodsejerne („Markkassen"). Det skyldes et Initiativ fra J. F. Thorsen, E. F. Dan, forskellige Byraadsmedlemmer og Bestyrelsen for den borgerlige Forening, at der i 1879 blev gjort noget for at forbedre Adgangen til Skoven. Med en Bekostning af 5000 Kr., hvoraf Kommunen betalte 1500 Kr., blev der anlagt Fortov langs hele den 1800 Alen lange Strækning samtidig med, at der blev plantet langs Vejen. Som Skovfogedbolig tjente i Begyndelsen det gamle Markvogterhus, men da det efterhaanden blev ikke saa lidt brøstfældigt, blev det fuldstændig ombygget i 1883. I 1894 opførtes den Træbygning, som benyttes til Sommerteater.

Med Navnet Svingelen forbinder enhver Nakskovit Minderne om en Række glade Timer, men stærkest i Erindringen staar vel nok Svingelen, fordi den er uløseligt knyttet sammen med den eneste Fest i hele Aaret, hvor man rigtig slaar sig løs: Fugleskydningen. Traditionen med denne aarlige Fest kan rimeligvis føres tilbage til det gamle Papegøjelav, der eksisterede allerede paa Belejringens Tid. Men vil man ikke anerkende dette, kan den regnes fra 1750, da Kong Frederik V var i Nakskov. I 1826 holdtes Fugleskydningen første Gang i Svingelen. Ellers havde den foregaaet paa „Møllebakken" i Nærheden af, hvor nu Gasværket ligger. Dette Terrain benyttedes ogsaa til Eksercerplads for „Borgerkoret" og i Byens Fæstningsperiode var den Eksercerplads for Garnisonen, Spidsrodsplads og Rettersted.

Mange store og smukke Fester er afholdt i Svingelen og hertil har i høj Grad bidraget, at der har været Samlingspunkter i Skoven, dels ved Skovfogedhuset, hvor i sin Tid „Nyborgens Dansetelt", et stort Træskur, tiltrak de unge, dels ved den i 1836 stiftede „Den borgerlige Forening".

Har „Den borgerlige Forening" i Svingelen opfyldt sin Mission som et Tilflugtssted for Byens Borgere i deres Fritid, har andre Foreninger paa mange Omraader ydet en værdifuld Indsats i Byens Liv og Udvikling. Først og fremmest maa nævnes den i 1854 stiftede Haandværker- og Industriforening. Foruden sin særlige Opgave i Haandværkets og Industriens Interesse har den formaaet at samle Borgerne i stedse større Tal, saa dens Sammenkomster altid præges af Borgerskabet. Foreningen har til Huse i sin egen Bygning, der samtidig er Hotel. Ikke mindst ved de i 1868 og i 1898 afholdte Udstillinger har Foreningen spillet en Rolle, og ved i 1855 at oprette og stadig støtte den tekniske Skole har Foreningen løst en Opgave af stor Betydning. Det maa nævnes, at de understøttende Sammenslutninger har sat sig smukke Frugter, f. Eks. i Haandværkerfriboligerne, der ejer to Ejendomme med 12 Lejligheder i hver, endvidere Stiftelsen „Den borgerlige Forening", flere Stiftelser, forskellige Interesseforeninger, Sportsforeninger, tre Sang- og Korforeninger o. s v.

Ser man paa de offentlige Institutioner og Foretagender, falder det stærkt i Øjnene, hvor stor Byens Udvikling har været. I 1860 blev Gasværket anlagt, men det maatte i 1898 udvides betydeligt for at tilfredsstille Behovet. I 1884 anlagdes Vand- og Kloakværket i Nærheden af Nybro paa de Levninger af Fæstningsværkerne, „Runddelen" og „Gammelgrav", som Konsul Bøttern da ejede. Kloaksystemet er ret enestaaende og vist forøvrigt det eneste i sin Slags i Danmark, da det er grundet paa Kloakvandets Anvendelse til Overrisling af Engarealer. I 1909 toges Elektricitetsværket i Brug. Det er

senere udvidet meget stærkt, saa det nu ogsaa omfatter et Højspændingsanlæg, der forsyner en stor Del af Nørreherred med Strøm. — I 1840 var der blevet opført et nyt Raadhus, men da Lokalerne viste sig at være for smaa, efterhaanden som Tiden gik, blev det nuværende Raadhus opført i 1875. Ogsaa for de gamle har Byen sørget. Vest for Gasværket er opført et stort og smukt Alderdomshjem med et lille, venligt Anlæg foran Medens vi taler om Anlæg kan det ikke noksom fremhæves, at der i Byen har været en Trang til at skabe smukke Partier gennem Anlæg Saaledes blev der i 1866—67 ved Beplantning og anden Forskønnelse søgt at skabe noget ud af de gamle Volde og Grave i det saakaldte Voldanlæg, men man havde ikke Fornøjelse deraf i ret mange Aar; thi da Banen blev anlagt i Begyndelsen af Halvfjerdserne, maatte Anlægget give Plads for denne og Vejen dertil, og det, der nu gaar under Navn af Voldanlægget er kun de smaa tilbageblevne Rester. Man har saa som ovenfor nævnt skabt en lille Idyl ved Alderdomshjemmet, og i Indrefjorden er der ligeledes fremelsket et Anlæg. Men det var de offentlige Bygninger, vi slap fra. Foruden de tidligere nævnte store Skolebygninger, der er opført i de senere Aar, er der ved Havnen bygget et stort Pakhus, der samtidig med at afgive de for Dampskibsselskaberne og Vejerboden nødvendige Rum tillige har Opholdsstue med tilhørende Badeanstalt for Havnens Arbejdere, Kontorlokaler for forskellige Firmaer o. s. v. Den i 1880erne opførte Toldbod har under Krigen maattet vige Pladsen for en ny, rummelig og moderne indrettet Bygning.

Ja, hermed er vi naaet ned til Havnen, og efter den Rolle, den spiller i Byens Liv eller i hvert Fald gjorde før Krigen og — som det haabes — ogsaa vil komme til det efter den, maa vi skænke den nogle Linier. Indtil Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Havnen kun ringe Dybde, og Sejlløbet gennem Fjorden var meget daarligt. Kom der større Skibe, maatte de derfor lade eller lægte en Fjerdingvej fra Byen, og dette medførte store Ekstraudgifter. Det blev da i Slutningen af det 18. Aarhundrede besluttet at uddybe saavel Havn som Sejlløb, men det var først under Treaarskrigen i Midten af forrige Aarhundrede, der blev taget alvorligt fat paa at udvide Sejlløbet, og samtidig uddybedes det til 13 Fod. I 1875—76 gik man videre til 14 Fod og samtidig skete der store Opfyldninger, hvorved Havnepladsen udvidedes med det Areal, hvor nu Havnepakhuset, Toldboden m. m. ligger. Ved samme Lejlighed skabtes Havnen ved Marienlyst Dampmølle. Trafikken paa Havnen tog stadig til, og i 1912 stod Nakskov som den syvende største af de danske Havne, hvad Importen og Eksporten angik. I mange Aar havde Spørgsmaalet om det saakaldte „lige Løb“ staaet paa Dagsordenen, og umiddelbart før Krigens Udbrud var man gaaet i Gang med ny store Havnearbejder. Samtidig med, at selve Havnen skulde uddybes og forbedres ved Bolværksanlæg paa Færgelandssiden, blev der taget fat paa Udgravningen af et nyt Sejlløb, og Arbejdet hermed er trods de Vanskeligheder, Krigen har skabt, blevet fortsat siden. Den fra Opgravningen indvundne Fyld er bleven brugt til en Landvinding paa Færgelandssiden, som, naar den bliver færdig, vil komme til at omfatte et Areal paa 100 Td. Ld. I 1917 paabegyndtes paa en Del af det opfyldte Areal Opførelsen af et stort, moderne Skibsværft, og dette i Forbindelse med Havnen planlagde i Slutningen af samme Aar en stor Udvidelse

af Havnearealerne paa den nordre Side af Fjorden, efter at Skibsværftet havde købt den nedbrændte Havregrynsfabrik „Ota“. Der næres fra mange Sider stærke Haab om en stor Fremtid for Nakskov Havn — maatte de gaa i Opfyldelse, saa Havnen bliver i Stand til at forrente de store Kapitaler, der er anvendt til dens Forbedring.

I det Liv og den Udvikling, der præger Byen, tager Pressen livlig Del. Det ældste af Bladene eller rettere det, der kan føre sin Oprindelse længst tilbage, er det konservative „Vestlollands Avis“. Oprindelig hed Bladet „Nakskov Avis“, men samtidig med, at det den 1. Oktober 1886 gik over til et Aktieselskab, skiftede det Navn. I Februar 1868 begyndte „Nakskov Tidende“ at udkomme. Ogsaa det har skiftet Navn, idet det nu har Hovedtitlen „Tidende“ med Tilføjelsen „for Nakskov, Maribo og Rødby“. Fremdeles er der „Nakskov Folkeblad“, et Aftryksblad af det radikale Blad i Nykøbing. Det begyndte at udkomme i Januar 1893. Endelig er der „Lolland-Falsters Socialdemokrat“, hvis Levetid dateres fra 1901. Der er ikke længe imellem, at Bladene veksler nogle drøje Hug, men uanset hvilken Partifarve, de har, sker det ud fra Betragtningen af at ville det bedste for Byen og dens Borgere.

Redaktør Erichsen.

— — — Nakskov er en By i stærk Udvikling. Forskellige Steder skyder der smaa Havebyer op for at kunne tage mod den Befolkningstilvækst, de ny Virksomheder og deriblandt særlig Skibsværftet, i Øjeblikket tilfører Byen. I det hele taget er Nakskov efter sin Befolknings Størrelse en af de af Landets Købstæder, der har de fleste Huse. De høje Kaserner med de mange Beboelser kendes næsten ikke her, og gaar man ud ad de lange Veje i Forstæderne, rummer Hus efter Hus kun højst et Par Familier. I Byens Udkanter ses endnu hist og her et straatækt Hus, men ogsaa midt inde i Byen kan man i Gadepartier og i de gamle Købmandsgaarde faa Indtryk, der leder Tanken tilbage paa Byens mindeværdige Historie. Gamle og skæve Bindingsværksbygninger og snævre Stræder fortæller om det Nakskov, der svandt. Men dvæler Borgeren end et Øjeblik ved de Minder, Byen rummer, varer det dog ikke længe, før han atter staar midt i Virkeligheden, parat til en Dravat for den og for deres Fremtid, som han haaber bliver lige sad glorværdig ad Fredens Vej, som dens Fortid var det gennem heroiske Bedrifter.

ERHVERVSLIVET

HANDEL, HAANDVÆRK OG INDUSTRI

FAA DANSKE KØBSTÆDER kan i Forhold til sin Størrelse opvise saa mange store Købmandsfirmaer som Købstaden Nakskov. Den Nakskov-Købmand har altid vist at være en foretagsom og driftig Mand, der ikke var bange for at tage Konkurrencen op og skaffe sig Kundekreds ikke alene i vort eget Land, men ogsaa i det store Udland. — I første Halvdel af det 17. Aarhundrede drev de saaledes en stor Søhandel med Norge, Tyskland, Holland, England, ja, endogsaa til Spanien strakte deres Forbindelser sig; denne Periode var Handelens Stortid for Nakskov. Men Stortiden fik en Afslutning, Svenskekrigen kom, Handelen stagnerede og blev delvis lagt øde. — Saa gik der et Par Hundrede Aar; Havnen, denne vigtige Færdselsvej for Nakskov, blev i Midten af forrige Aarhundrede uddybet og betydelig forbedret, og nu yderligere forbedret ved Aarhundredskiftet. Jernbanen, som for et halvt Hundrede Aar siden blev ført igennem Lollands frugtbare Jorder, skabte ogsaa udmærkede Handelsbetingelser for de Nakskov-Købmænd. Disse for Byen saa vigtige Færdselsveje bragte igen Handelen frem, saaledes at den nu er i stadig Fremgang og Trivsel. — Nakskov har fostret flere betydelige Handelsnavne; Navne som Hage og Bøttern vil længe huskes, men et Navn, som nok gør sin By størst Ære, er sikkert Handelsgeniet, Etatsraad H. N. Andersen, Østasiatisk Kompagnis Stifter.

Paa efterfølgende Sider vil vi fortælle om Erhvervslivet, saaledes som det former sig i vore Dage, idet vi skildrer Byens Bankvæsen, Handel, Haandværk og Industri.

Den 11. Oktober 1842 oprettedes i Nakskov „*Sparekassen for Nakskov og Omegn*“ som en almindelig Sparekasse for sin By og dens Opland, men allerede efter et Par Aars Forløb fik Sparekassen Agenturer i de øvrige lollandske Byer, senere ogsaa paa Fejø og flere andre Steder paa Lolland, og i 1854, samme Aar som en Del af vore ældste og største Provinsbanker stiftedes, gik den, i Trit med Udviklingen, over til ogsaa at drive Bankvirksomhed, i hvilken Anledning den tog Navn af „Lollands Spare-, Laane- & Discontobank“. Dette Navn blev imidlertid i 1880 som Følge af Sparekasseloven forandret til „Lollands Spare- & Laanebank“, og som Spare- og Laanebank drev den da gennem Aarene en kombineret Bank- og Sparekassevirksomhed for hele Lolland.

I 1912 fandt der endelig en Sammenslutning Sted mellem Sparebanken og den danske Landmandsbank, hvorved Banken fik Firmanavnet „Den danske Landmandsbanks Hypothek- og Vekselbank, Aktieselskab, Nakskov Kontor, heri optaget Lollands Spare- og Laanebank, stiftet 1842“ og den Basis, paa hvilken den kan tage alle de forskelligartede og betydelige Opgaver op, der kræves af en Bank i vore Dage.

Det Reservefond, der paa dette Tidspunkt var opsparet, og som udgjorde een Million og fire Hundrede Tusinde Kroner, blev derved tillige delvis frigjort, men det tjener dog stadig til Sikkerhed for de i Lollands Spare- og Laanebank indestaaende Kapitaler; iøvrigt har Landmandsbanken naturligvis overtaget det fulde Ansvar for Bankens Midler, de i Sparebanken indestaaende ligesom de fra denne overførte og øvrige nye Indskud.

Bankens Direktion.

V. Reimer, R. af Dbg.

Johs. Huus, R. af Dbg.

L. Wilhjelm.

Det forannævnte Reservefond er anbragt i Kreditforenings- og Kreditkasseobligationer, og Renterne af dette kan for de to Tredjedeles Vedkommende benyttes til Fyldestgørelse af velgørende eller almennyttige Formaal paa Lolland, medens den øvrige Rente tillægges Reservefondet. Det Beløb, der saaledes har kunnet anvendes i ovennævnte Øjemed, har andraget aarlig noget over 40.000 Kr.

Naar Lollands Spare- og Laanebank imidlertid ophæves, det vil sige, naar den sidste Sparer har hævet sit Tilgodehavende, vil hele Renteindtægten blive anvendt til lignende Formaal, idet der da af det Beløb, Reservefondet til den Tid vil udgøre, under Bestyrelse af Direktionen og Repræsentantskabet dannes et Fond efter Indenrigsministeriets nærmere Bestemmelser.

Den Indlaanskapital, Banken havde ved Sammenslutningen, og som da udgjorde ca. 35 Millioner Kr., er siden meget betydelig forøget, og Banken har i mange Aar indtaget en Plads som en af de allerstørste Provinsbanker i Danmark.

Banken, der altid har været ledet med Dygtighed, parret med Forsigtighed, har sine store Fordele derigennem, at den driver alle Arter af saavel Bank- som Sparekasseforretninger, og ved, at den gennem sine Afdelinger betydeligt letter Pengeomsætningen paa Øen, hvis enkelte Dele staar i livlig Forretningsforbindelse med hinanden. At Befolkningen har Øjet aabent herfor,

Landmandsbankens Nakskov-Afdeling.

viser sig ved den stadige Stigning i Bankens Omsætning, og til Belysning af dens Betydning som Spareinstitut anføres, at det samlede Tal af Sparere udgør ca. 40 000, det vil sige, hvert andet Menneske paa Øen har Penge staaende i Banken.

Ledelsen af Virksomheden er underlagt Repræsentantskabet og Direktionen. Repræsentantskabets Medlemmer fungerer tillige som Delegerede for Landmandsbanken.

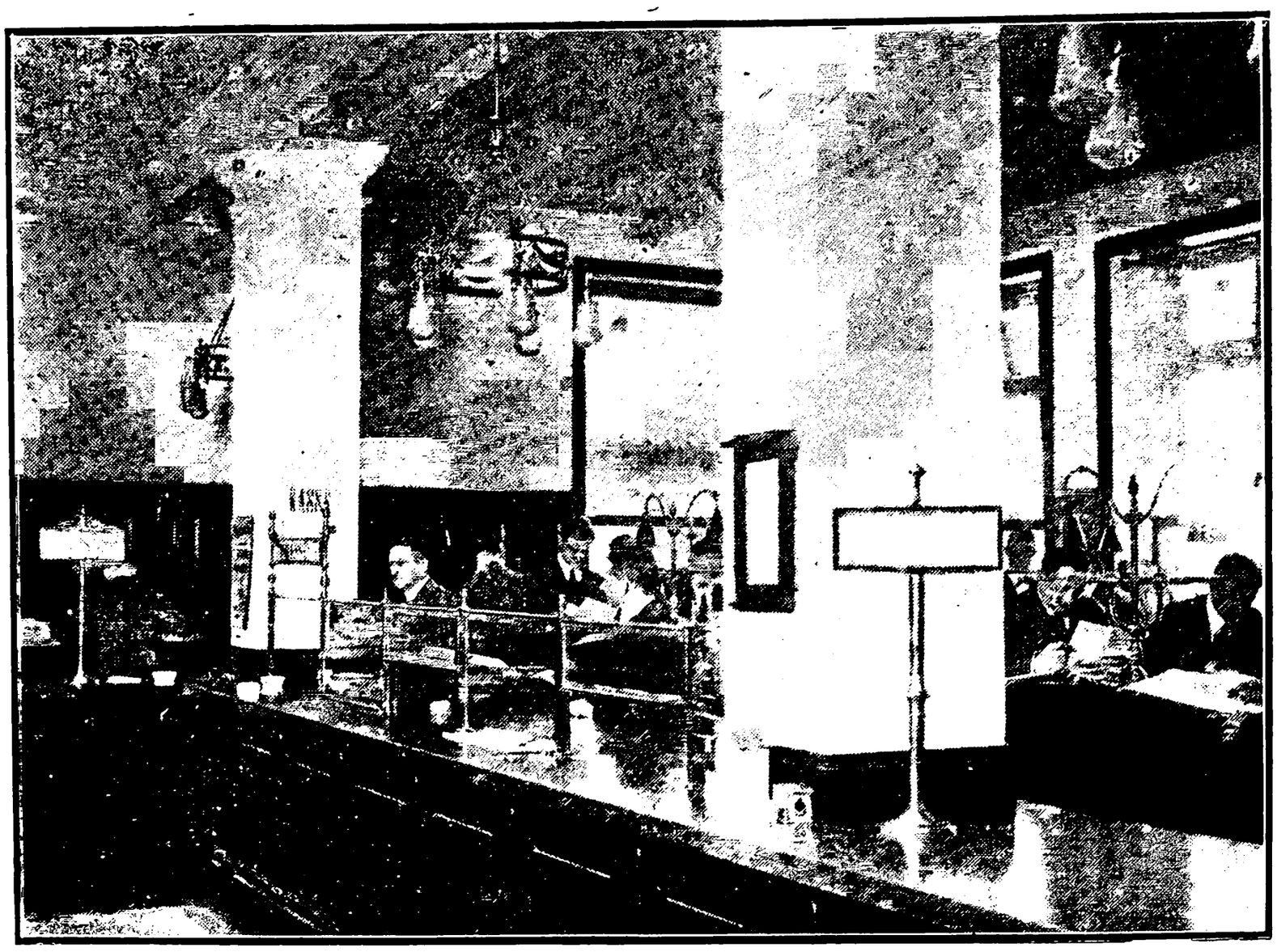

Interiør fra Bankens Lokaler.

Repræsentantskabet bestaar af Købmand Carl Qvade, R af Dbg., Maribo (Formand), Borgmester V. Gandil, Sakskøbing (Næstformand), Garver F. W. Bischoff, Nysted, Mægler, Konsul H. C. Hovmand, Bandholm, Sognefoged, Kammerraad H. Jensen Møller, Dbmd, Herritslev, Borgmester, Byfoged J. Jensen, Rødby, Hofjægermester, Godsejer A. Konow, Gammelgaard, Overinspektør C. Olsen, Hardenberg, Partikulier H. Pedersen, Dbmd, Sæddinge, Proprietær H. Skafte, Sannagaard, og Købmand Julius Tarp, Nakskov.

Direktionen bestaar af Bankdirektør V. Reimer, R. af Dbg., som er administrerende Direktør, Købmand Johs. Huus, R. af Dbg., og Godsjer L. Wilhjelm, Øllingsøgaard.

Afdelingerne i Maribo, Rødby, Sakskøbing, Nysted, Bandholm, Pederstrup, Stokkemarke og paa Fejø ledes af lokalkendte, velansete Mænd.

Foruden Direktionen er der paa Lolland ansat 42 Embedsmænd i Bankens Tjeneste, deraf alene ved Hovedsædet i Nakskov 26 Personer.

Lollands Handels- & Landbrugsbank, A/S, er startet i Aaret 1907 med en Aktiekapital paa 400.000 Kr. Bankens stærke Vækst nødvendiggjorde en Udvidelse af Aktiekapitalen; paa et Møde i April 1912 vedtog man at udvide Aktiekapitalen til 1 Million Kr. Nu stiger Omsætningen Aar efter Aar, Filialer oprettes i Maribo, Søllested og Horslunde, og nu om kort Tid staar Hovedsædet for en større Ombygning, saaledes at Banken nu faar egen Bygning til sine Hovedkontorer. Bankens Bestyrelse bestaar af Godsejer L. Rasmussen, Fredsholm, Formand, Proprietær A. Galsgaard, Lille Kjøbelev, Købmand P. Hatten, R. af Dbg., Maribo, Redaktør N. Th. Petersen, Nakskov, Direktør H. P. Pedersen, Søllested, og Godsejer A. Ziersen, Wilhelmshøj. Formanden for Repræsentantskabet er den ansete Købmand H. C. Krøyer, Nakskov. Adm. Direktør er E. Østergaard. — Omstaaende Oversigt over Bankens Regnskab viser, hvor mægtigt Omsætningen er gaaet frem i de forløbne 10 Aar, der er gaaet siden Starten.

Den lollandske Landbostands Sparekasse i Nakskov begyndte sin Virksomhed den 10. Decbr. 1870 med Kontor i Fruegade i Bagermester Holms Ejendom, dog kun i 2 Aar; dernæst henflyttedes Kontoret til Snedkermester Hansens Ejendom, ogsaa i Fruegade, i 1½ Aar. Da Sparekassen allerede den Gang havde betydelig Fremgang, blev det taget under Overvejelse at finde et passende Lokale i Søndergade, hvortil den henflyttedes 11. Aug. 1874, hvor den dog selvfølgelig boede til Leje, men i Aaret 1885 købtes Ejendommen og indrettedes derefter større og bedre tidssvarende Lokaler. I alle disse Aar var Sparekassens Formand Gdr. Gotfred af Holleby, og som først paa Grund af sin høje Alder nedlagde sit Arbejde 1. April 1904, hvor der da indestod Sparemidler til ialt 2.600.000 Kr. og Reservefond af 87.000 Kr. Den efterfølgende Formand blev Gdr Chr. Frederiksen, Harpelunde, der kort efter at være valgt til Formand afhændede sin Ejendom og flyttede til Sparekassens Hjemsted Nakskov. Sparekassens Tilvækst forøgedes fra 1904—09 med 2 Millioner, saa det blev Bestyrelsen klart, at der maatte skrides til Erhvervelse

Chr. Frederiksen.

Oversigt over Lollands Handels- & Landbrugsbanks Virksomhed.

	Aktiekapital Kr.	Reserver Kr.	Overskud Kr.	Udbetalt Udbytte %	Total Omsætning Kr.	Korrespondenter: Remitteret Kr.	Korrespondenter: Saldo 31. Decbr. Kr.	Indlaan: Indgaaet Kr.	Indlaan: Indestaaende 31. Decbr. Kr.
1/5 1907 31/12	400.000	0	4.700	6 = 4½ % p. a.	20.235.000	3 308.600	+ 213.500	895.800	530.000
1908	400.000	3.000	27.600		37.644.000	5.914.700	+ 80.600	1.132.400	753.400
1909	400.000	8.100	30.200	5	50.892.000	7 540.300	+ 72 500	1.158.200	907.700
1910	400.000	15.100	33.300	5	53.596.000	8.321.200	+ 91.100	1.372.600	1.193.300
1911	400 000	23.300	41.400	5½	59 423 000	8 461.300	÷ 148.000	1.624.800	1.408.600
1912	1.000 000	61.000	87.300	6	126.754.000	20 838.200	+ 104.400 ÷ 936.500	3.024.300	2.294.800
1913	1.000.000	91.000	128.800	6	185.122.000	28.950.400	÷ 470.400	4.172.400	3.108.400
1914	1.000.000	127.100	132.200	6	200.361.000	35.216.900	+ 492.700	4.791.200	4.101.200
1915	1.000 000	163.000	150 500	7	249.419.000	34.572.600	+ 623.200	7.212.000	5.905.300
1916	1.000.000	214.500	247.800	8	503 246 000	61.253.700	÷ 993.400	11.662.200	9.753.300
1917	1.000 000	256 900	185.400	8	396 213.000	56.441.900	+2.111.900	15.412.300	13.312.300

af en Ejendom, der kunde afgive større, velindrettede Lokaler end de hidtilværende; med dette for Øje lykkedes det Bestyrelsen i 1908 at afkøbe Bagermester F. Friis' Ejendom til 120.000 Kr., hvorfra Virksomheden fortsættes,

Interiør fra Sparekassen.

og i de Aar, siden Henflytning til dette Lokale, er Indskudene nu vokset til 10.000.000 og Reservefonden til 410.000 Kr.

I Aaret 1850 kom den 30-aarige *Aug. Freuchen* til Nakskov (egentlig udsendt af Agent Benzon i Stubbekøbing) for der i Byen at paabegynde en Købmandsforretning, særlig med Opkøb af Korn for Øje. Det var Agent Benzons Mening at udvide sin Forretning til ogsaa at omfatte Vestlollands frugtbare Jorder, og Aug. Freuchen var udset til den Mand, der skulde vove Forsøget. Det viste sig ogsaa ret snart, at han var den rette Mand, det varede ikke længe, før han fik Lov til at handle for egen Regning, og nu gik Forretningen frem Aar for Aar. Foruden almindelig Butikshandel drev Freuchen

Aug. Freuchen.

Chr. Berg.

Import og Eksport af Korn og Foderstoffer baade paa Ind- og Udlandet. I 1882 blev det nødvendigt at dele Forretningen; den gamle Bestyrer af Butiksforretningen, Købmand H. P. Jensen, overtog denne Afdeling for egen Regning,

og Freuchen fortsatte selv Kornforretningen indtil 1886, da han trak sig tilbage og overlod Svigersønnen, Chr. Berg, Hovedforretningen, der fortsatte den under Firmanavn af Aug. Freuchen & Co. · Freuchens Søn, Elius Freu-

Akts. Aug. Freuchen & Co.s Kontorbygning.

chen, fik derimod overladt den til Forretningen tilknyttede Trælasthandel og drev denne indtil sin Død 1891, hvorefter den da kom tilbage til det gamle Firma igen Under Købmand Bergs dygtige Ledelse voksede Forretningen betydeligt, saavel i Størrelse som i Anseelse; navnlig tog Eksporten af Maltbyg til Udlandet til i Omfang. I 1904 maatte Berg trække sig tilbage paa Grund af vaklende Helbred, og samtidig omdannedes Firmaet til Aktieselskab med Købmand Berg som Bestyrelsens Formand og hans fleraarige Medarbejdere C. Henriksen og Aug. Jacobsen som Aktieselskabets adm. Direktører. Firmaet Aktieselskabet Aug. Freuchen & Co. hører med til Provinsens største.

Firmaet *H. Chr. Huus* er grundlagt i Aaret 1802 af Købmand J. N. Huus, der foruden Købmandsforretningen drev et ret stort Malteri. Forretningen

C. Henriksen.

Aug. Jacobsen.

laa den Gang som nu paa samme Sted, den kendte gamle Gaard paa Torvet. J. N. Huus drev Forretningen til sin Død i 1833, hvorefter Enken fortsatte Forretningen indtil Aaret 1844, da Sønnen H. Chr. Huus kom hjem og overtog Forretningen. H. Chr. Huus var oplært i flere store blandede Urtekramforretninger i København; den gode Uddannelse sporedes snart, Kundekredsen tiltog betydeligt, saadan at det i 1853 blev nødvendigt at ombygge Forhuset, og nu byggedes efter Datidens Forhold en ret imponerende Forretnings-Ejendom. I 1877 døde H. Chr. Huus, og dennes Søn, Johannes Huus, bestyrede

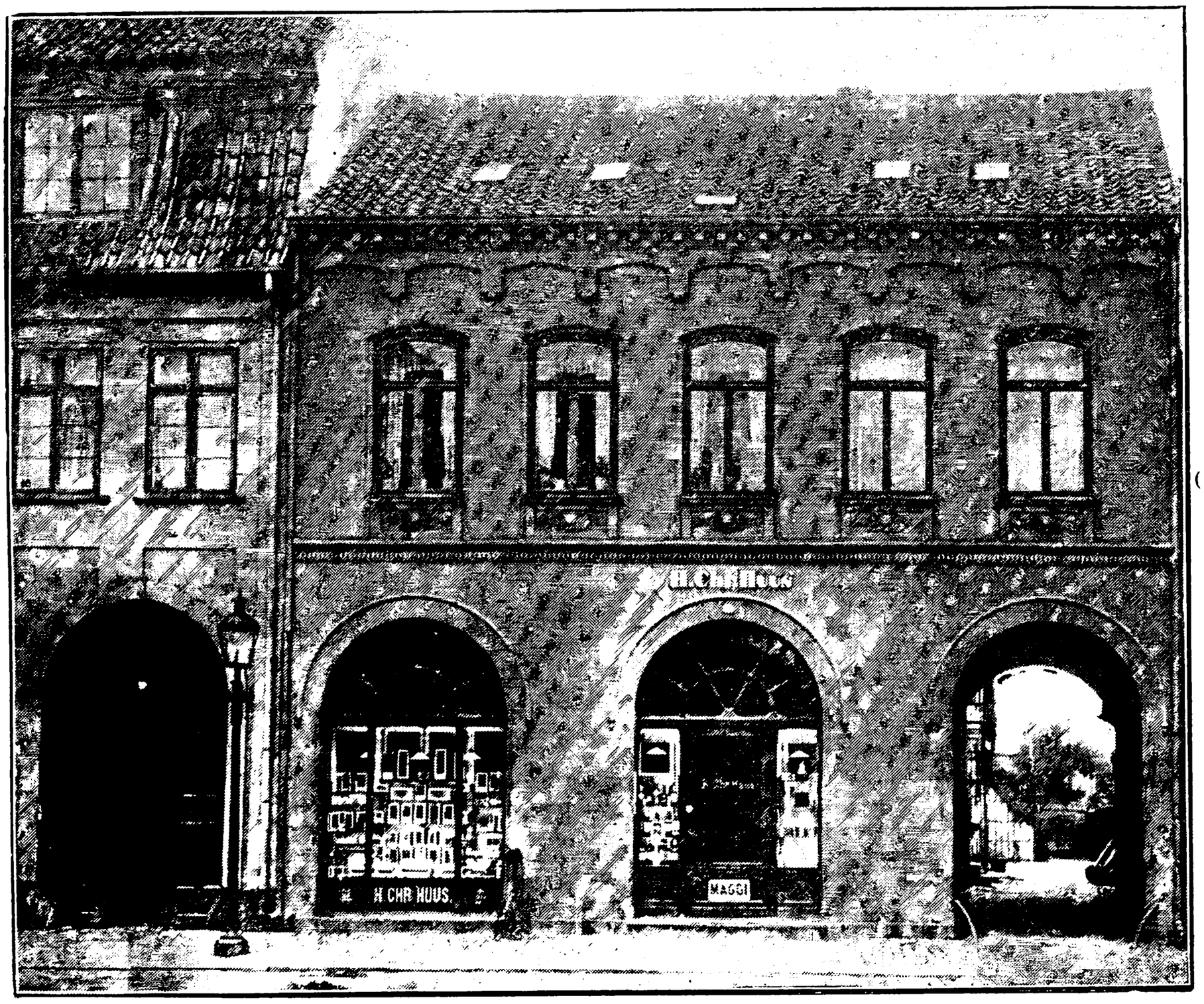

Firmaet H. Chr. Huus' Ejendom paa Torvet.

nu Forretningen for Moderen indtil 1889, da han selv overtog Forretningen. Johannes Huus moderniserede Forretningen, byggede et Sidehus til den Gang han overtog Virksomheden. Under hans Ledelse voksede Forretningen betydelig og oparbejdede tillige en betydelig en gros Afdeling, som Forretningen flere Gange maatte udvide. I 1916 overdrog J. Huus Forretningen til sin mangeaarige Medarbejder H. Friis. Købmand H. Friis (f. 1878) lærte Handelen hos Købmand Lund i Aalborg, en gammel Medarbejder fra den Huus'ske Forretning. Købmand J. Huus, der er fhv. Formand for Handelsforeningen, Direktør i Landmandsbanken og desuden beæret med et Utal af forskellige faglige og filantropiske Tillidshverv, er dekoreret med Ridderkorset.

Firmaet *T. G. Krøyer* er grundlagt i Aaret 1843 af den nuværende Indehavers Fader, T. G. Krøyer, der begyndte under meget smaa Forhold. Tønnes

Georg Krøyer var en driftig Handelsmand; foruden sin Butikshandel drev han Kommissionsforretning for Broderen Christian Krøyer, der den Gang drev en betydelig Kornforretning i Nakskov. Efter Broderens Død i Begyn-

T. G. Krøyer,
Grundlæggeren.

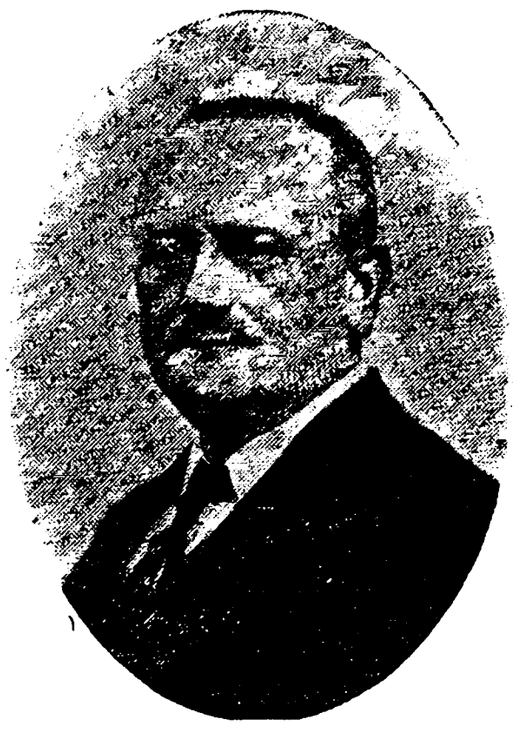

H. C. Krøyer,
Fmd. for Handelsforeningen.

delsen af 60erne begyndte T. G. Krøyer at købe Korn ind for egen Regning og nedlagde samtidig Brænderiet, der hørte til Ejendommen i Nygade. Nu tog Handelen til saavel i Størrelse som i Omfang, og den saa tidligere beskedne Købmandsforretning var efterhaanden bleven en af Byens betydeligste Forretninger. T. G. Krøyer døde i Aaret 1892, 75 Aar gammel. Allerede den

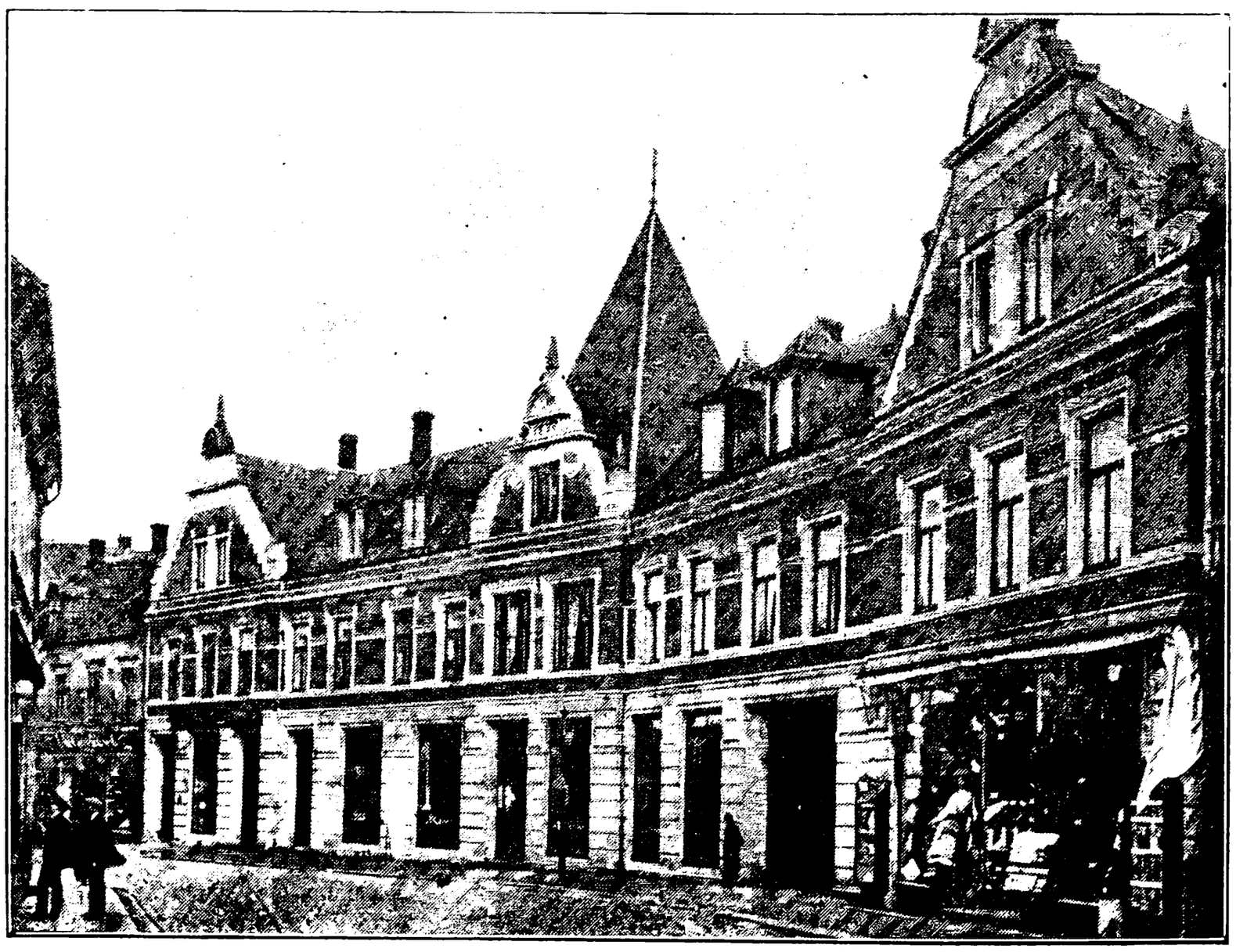

Firmaet T. G. Krøyers Forretnings-Ejendom.

31. Juli 1889, 3 Aar før Faderens Død, overtog Sønnen, Holger Christian Krøyer, Forretningen for egen Regning, og den førtes som Forretning med Korn, Foderstoffer, Kul, Kunstgødning, Kolonial og Hørkram. I Aarene 1892

—95 ombyggedes Firmaets Ejendomme fuldstændigt til moderne og tidssvarende Forretningslokaler. I 1909 optoges H. C. Krøyers Søn, Tønnes Georg Krøyer, i Forretningen og fik Prokura. Købmand H C. Krøyer (f. 1856) lærte

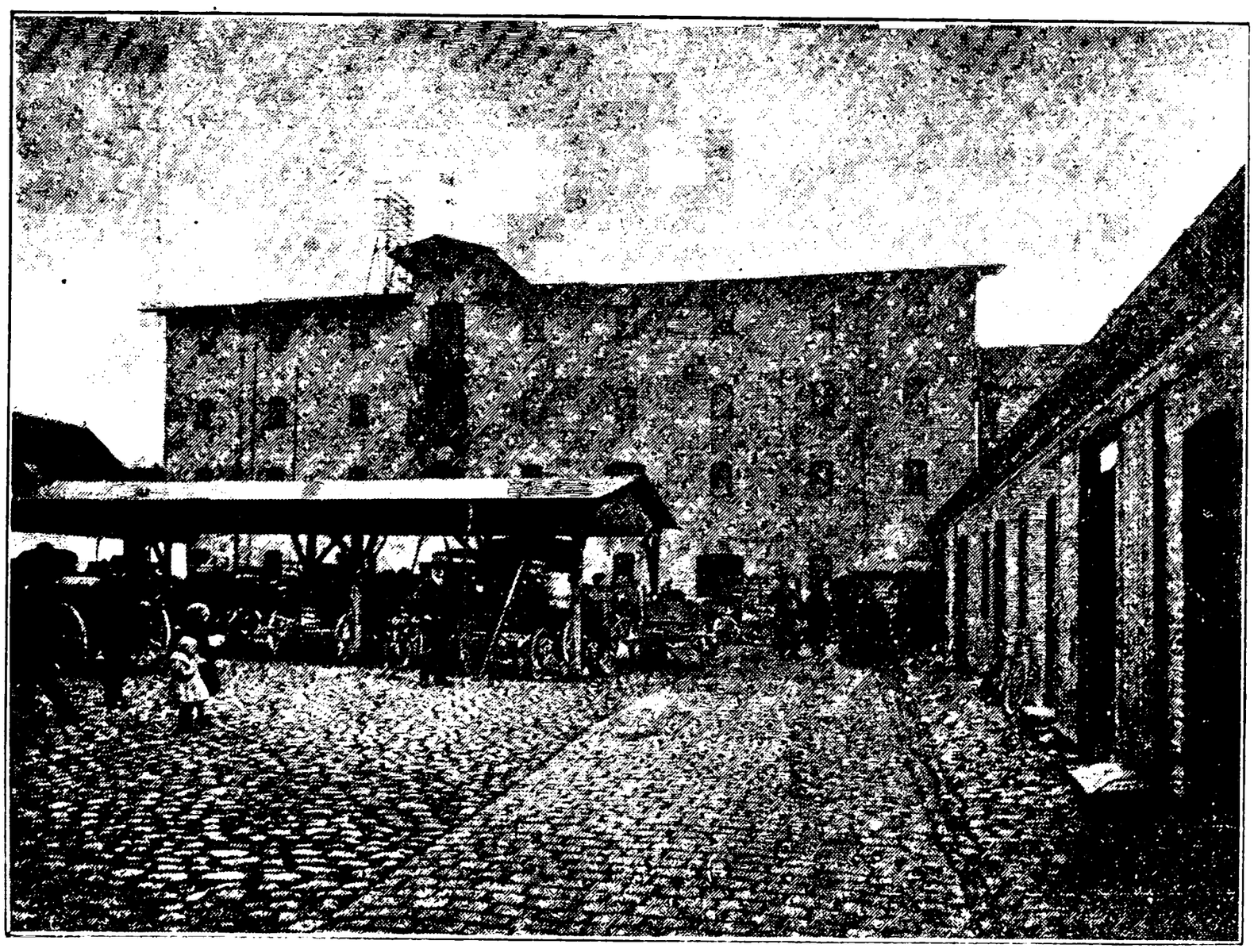

Fra Gaardspladsen hos T. G. Krøyer.

Handelen hos P. Jørgensens Sønner i Odense, var derefter en kort Tid i Udlandet, inden han indtraadte i Faderens Forretning i Aaret 1880. H. C. Krøyer er Medlem af Nakskov Byraad gennem 24 Aar, Formand for Handelsforeningen og Formand for Repræsentantskabet for Lollands Handels- og Landbrugsbank.

Aktieselskabet *Knud Dan & Co.* er grundlagt i Aaret 1827 af Købmand Erik Christian Dan, der drev Forretningen indtil sin Død 1863, hvorefter den

Emilius Fr. Dan.

Knud Dan.

Johs. Munk.

overgik til Sønnen Emilius Fr. Dan Købmand Emilius Fr. Dan var en betydelig og anset Mand, beæret med mange Tillidshverv af sine Medborgere, bl. a. Formand for Repræsentantskabet i Østifternes Kreditforening, i Besty-

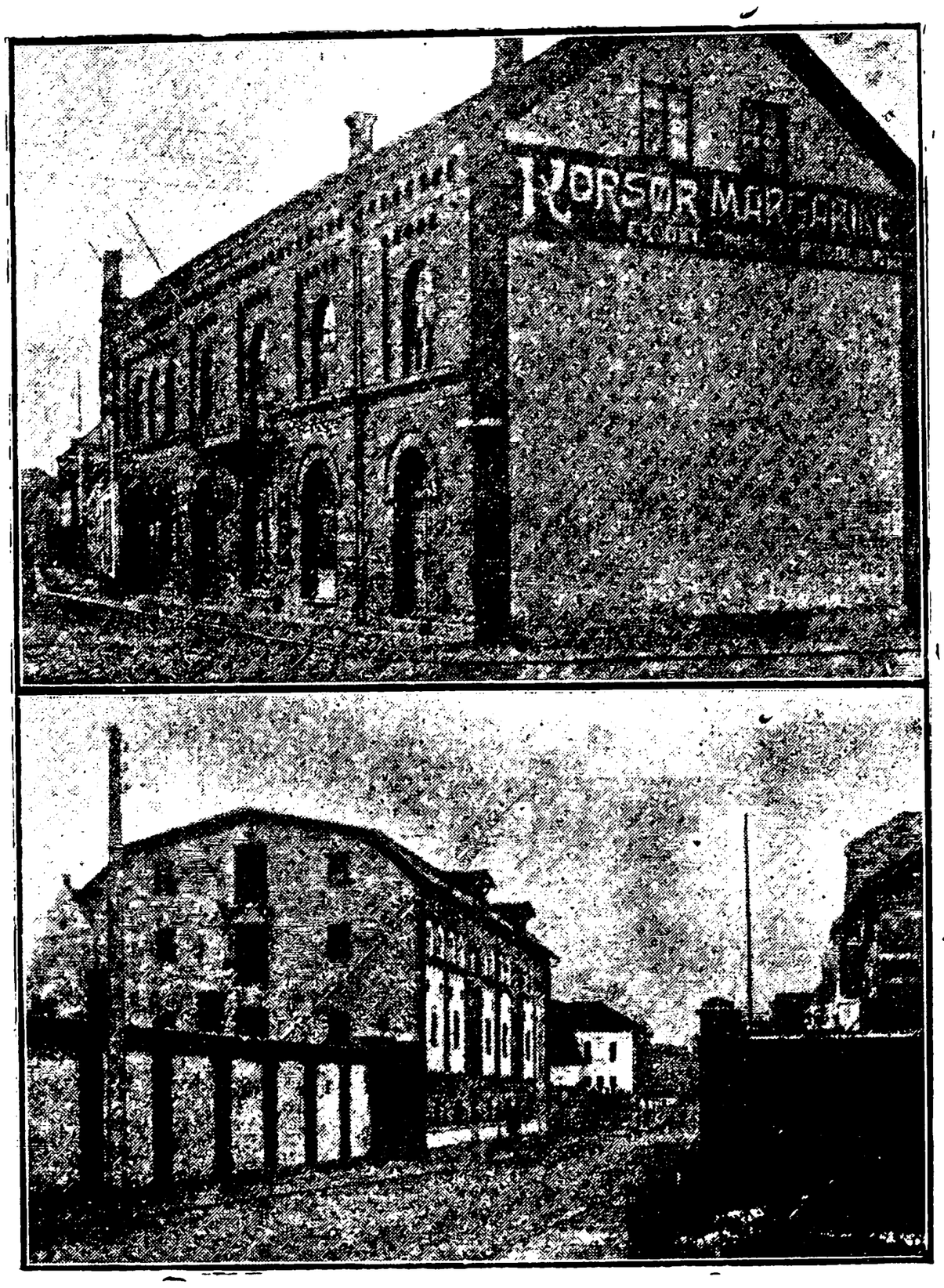

Fra Akts. Knud Dan & Co.s Virksomheder.

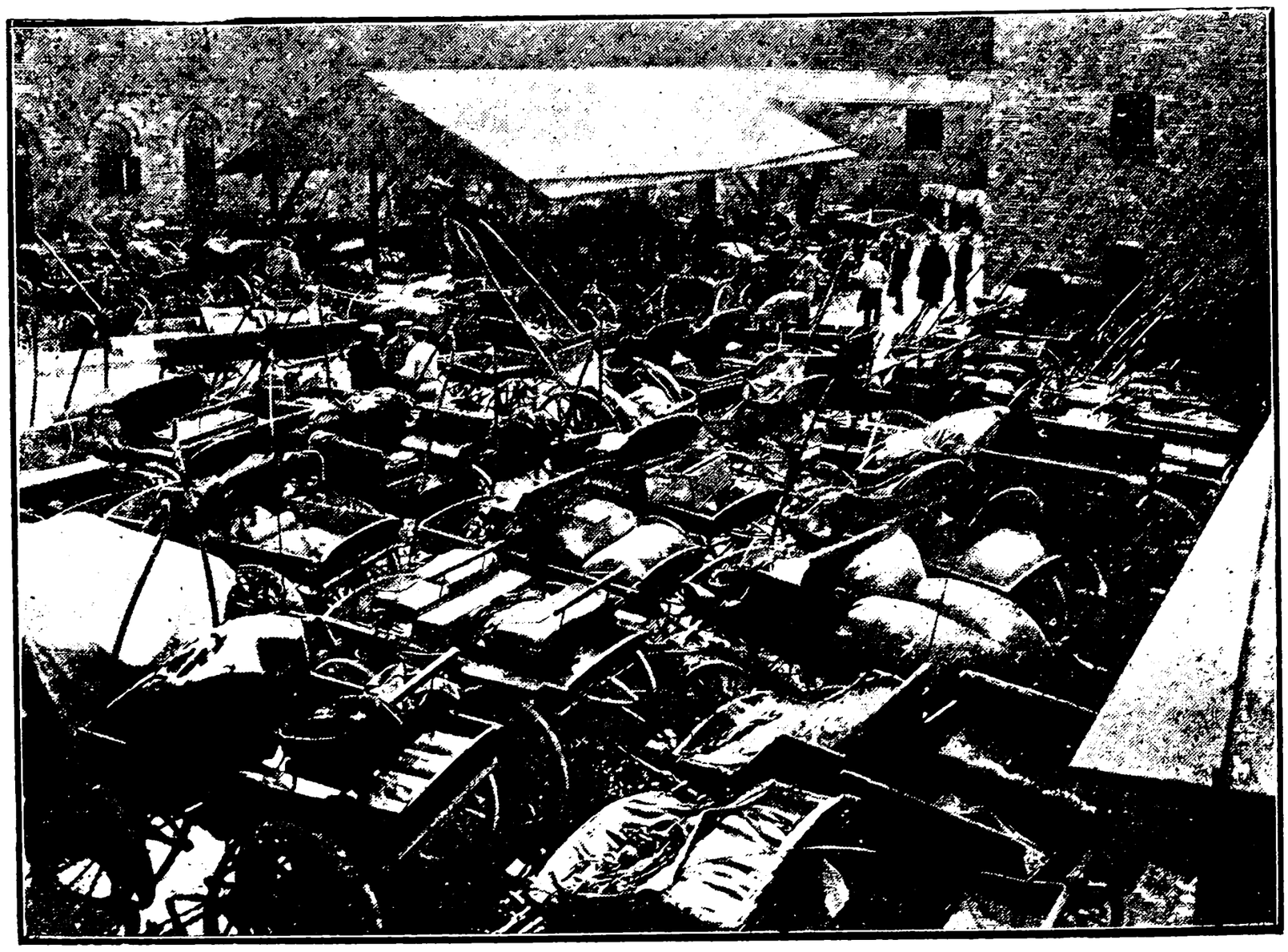

Fra Gaardspladsen hos Knud Dan & Co.

relsen for de Lollandske Jernbaner, Medlem af Nakskov Byraad gennem 33 Aar; som Medlem af Byraadet udførte han et stort og fortjenstfuldt Arbejde for sin By. Efter Konsul Bøtterns Død blev Dan udnævnt til svensk og norsk Vicekonsul. Under Konsul Dans Ledelse voksede Forretningen til en efter Provinsforhold betydelig Størrelse; i 1895 overdrog han Forretningen til Sønnerne Einar og Knud Dan, der fortsatte Forretningen under Firmanavn E. F. Dan & Sønner indtil Aaret 1902, da Einar Dan overtog den af Faderen i Aaret 1896 startede Tagpapfabrik. Knud Dan forsatte derefter Forretningen under eget Firmavavn. Konsul E. Fr. Dan døde i en Alder af 70 Aar, foruden R. af Dbg. og Dbgm. var Konsulen dekoreret af den svenske Konge med Vasaordenen; efter hans Død i 1907 blev Sønnen, Knud Dan, svensk Vicekonsul. Broderen, Einar Dan, var i Aaret 1901 blevet udnævnt til hollandsk Vicekonsul. I Aaret 1914 omdannede Knud Dan Firmaet til Aktieselskab under Navn af Aktieselskabet Knud Dan & Co. med Konsulerne Knud og Einar Dan, Grosserer Julius Christensen og Rentier Chr. Munk i Bestyrelsen, som adm. Direktør Konsul Knud Dan og som Meddirektør Johs. Munk, som i en Aarrække har været Forretningens Medarbejder. De to i Forening leder nu den betydelige Virksomhed, der omfatter Korn, Frø, Foderstoffer, Kul og Støbegods.

Købmand *Julius Tarp* har lært Handelen hos det gamle ansete Firma H. Chr. Huus i Nakskov; efter udstaaet Læretid frekventerede han et Handelskursus og blev derefter ansat hos Konsul Wittursen, Næstved, og var der,

Julius Tarp.

Gustav Tarp.

til han i Maj Maaned 1883 overtog egen Forretning. Forretningen var grundlagt af Købmand og Borgerrepræsentant M. K. Saaby i 1844. I 1857 blev den overdraget til J. P. Skibsted; da denne døde 1875 solgtes Forretningen til Herredsfuldmægtig N. P. Andersen, som drev den videre under Firmanavnet J. P. Skibsteds Efterfølger. Da Tarp overtog Forretningen, antog han sit eget Firmanavn. Tarp er en dygtig Købmand, der har ført Forretningen betydeligt fremad, saa betydeligt at det har været nødvendigt at ombygge og fuldstændig forandre den. Og da Pladsen til Trods for Udvidelsen dog blev for lille, købtes i 1911 den saakaldte Hageske Gaard ved Havnen, omfattende stort Kornmagasin, Foderstoflager, Stalde og Hovedbygning. Gaarden var opført af Konsul Christoffer Hage og kom senere i Konsul Georg Frederik Bøtterns

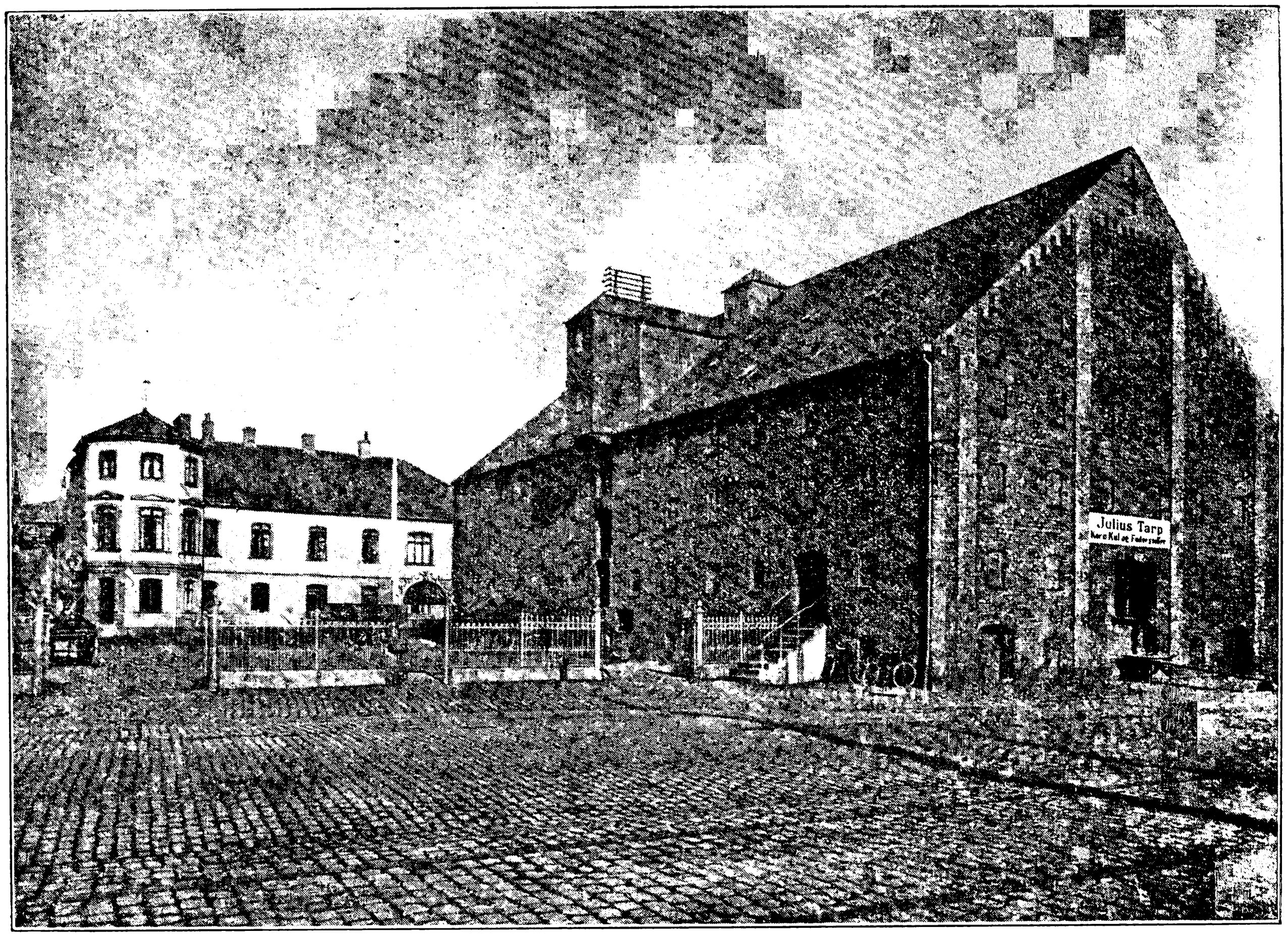

Den tidligere „Hage- & Puggaard'ske Gaard", som nu ejes af Julius Tarp.

Besiddelse. Julius Tarp købte den af Konsulinde Bøttern. Forretningen omfatter alt, hvad der kaldes blandet Købmandsforretning, Korn, Foderstoffer, Kolonial, Kul, Markfrø, Jern, Cement og mange andre Ting. Tarps Søn

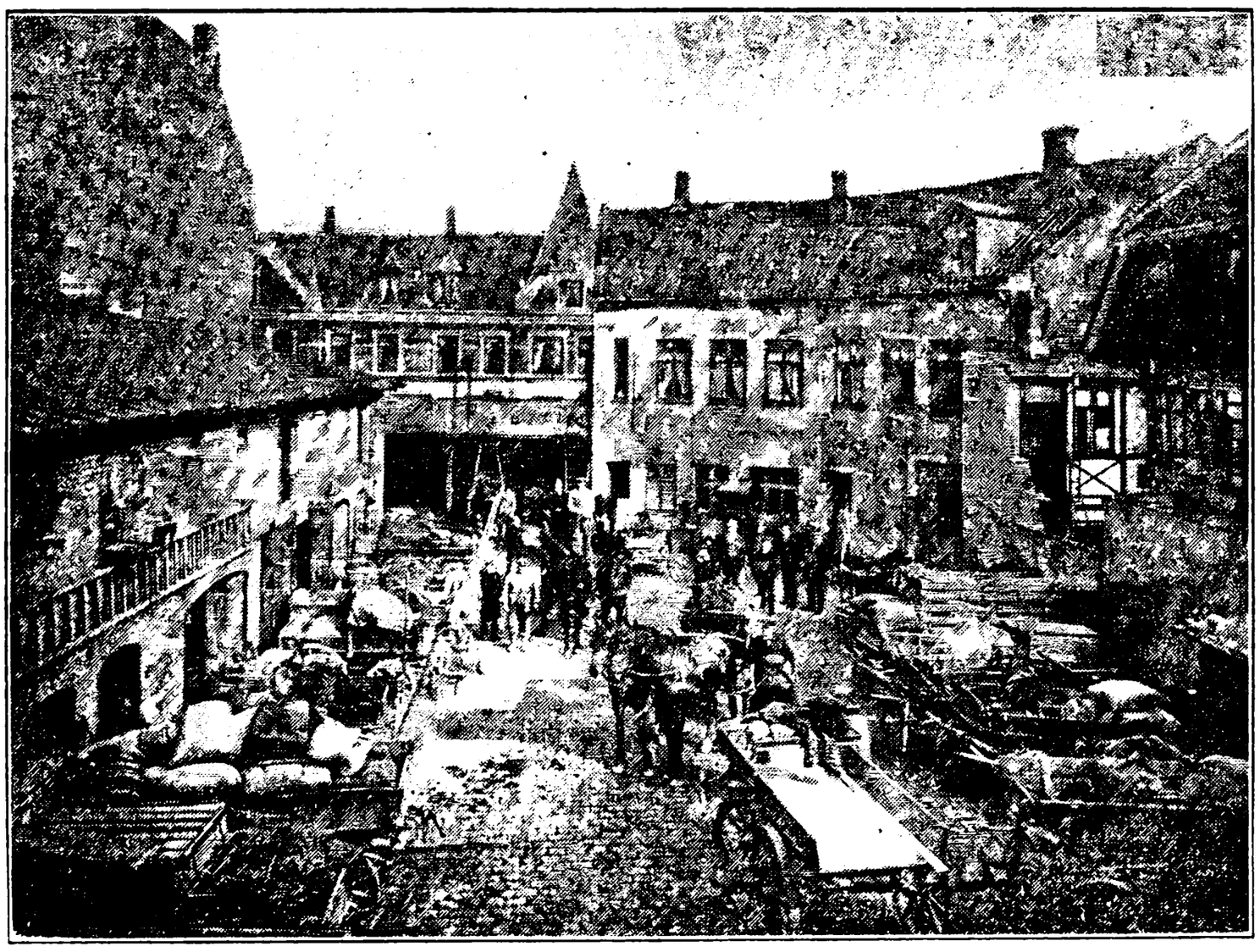

Fra Julius Tarps Gaard.

Gustav Tarp, er indtraadt i Forretningen og forestaar sammen med Faderen den daglige Ledelse.

Aktieselskabet *Vestlollands Trælastforretning* kan egentlig siges at være grundlagt 1789 af Købmand Søren Winchell. Efter hans Død 1824 overgik

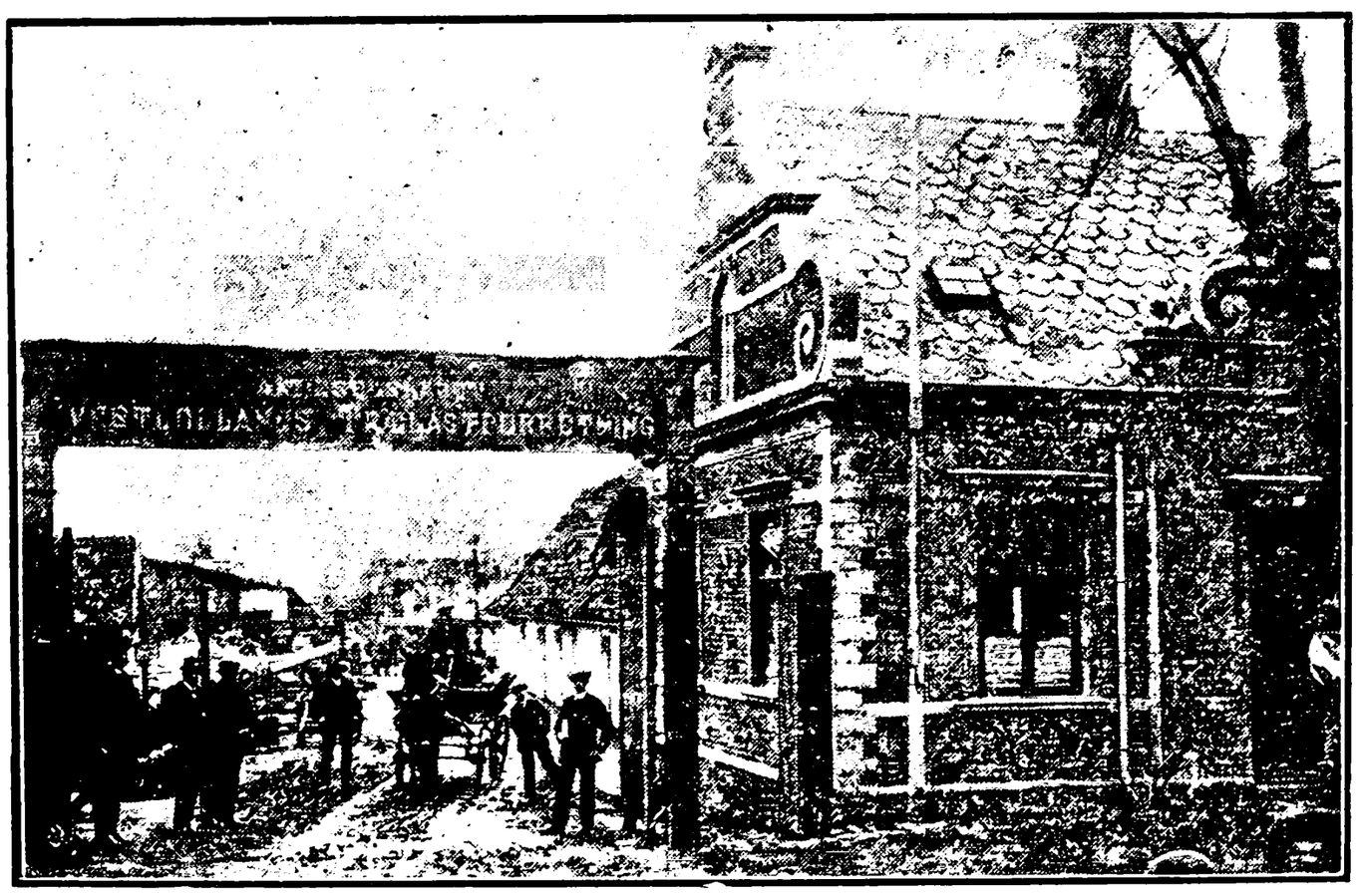

Akts. Vestlollands Trælastforretning.

den til Sønnen P. S. Winchell og med ham begynder først rigtig Trælasthandelens Historie. Han fragtede Sejlere til Byen med Trælast. Winchell var ogsaa paa andre Omraader en foretagsom Mand; naar saaledes Ostindie-

farerne kom til København, tog han derind, købte op og solgte videre til de Handlende paa Øerne i Østersøen. 1866 afstodes Forretningen til Svigersønnen, Konsul Georg Frederik Bøttern, og det var denne, der gjorde Forretningen kendt over hele Danmark. Bøttern døde 1891, kun 50 Aar gammel, og med ham gik en anset og dygtig Forretningsmand bort. 1896 overtog de to Brødre L. J. Winchell Bøttern og Julius Bøttern Forretningen selvstændigt; den drives med Trælast med tilhørende Savværk og Maskinsnedkeri, fra 1897 Kul, Korn og Foderstoffer og en Cementvarefabrik, der er oprettet 1896. I 1908 udtraadte Julius Bøttern, og Forretningen overgik den 1. August 1911 til det nuværende Aktieselskab og omfatter Trælast, Bygningsartikler, Savværk i Forbindelse med Køb og Salg af udenlandsk Træ, specielt Egetræ, afskaaret til Tømmer og Planker til Skibsbygningsbrug, Cementvarefabrik, der ogsaa beskæftiger sig med Entreprise-Arbejder. Maskinsnedkeriet bortforpagtedes 1911 til Snedkermester J. P. Jensen, der driver det som selvstændig Virksomhed, der dog paa forskellig Maade er knyttet til Trælastforretningen.

Direktør J. O. A. Bøving leder Forretningens daglige Drift. Aktiekapitalen er 300.000 Kr.

I 1911 blev Kulforretningen udskilt og drives nu videre som selvstændig Aktieselskab under Navn Nakskov Kulimport med L. Johs. Winchell Bøttern som adm. Direktør.

Nakskov Tømmerhandel, Aktieselskab, var oprindelig et Led i den store Forretning Aug Freuchen & Co. og er endnu ved mange Baand knyttet til denne, selvom Forbindelsen forretningsmæssigt set forlængst er ophørt.

Tømmerhandelen er grundlagt 1850 af Aug. Freuchen; da han 1886 trak sig tilbage, overdrog han Tømmerhandelen til sin Søn Elius Freuchen, og da denne døde i 1891, gik den tilbage til det gamle Moderfirma, der den Gang

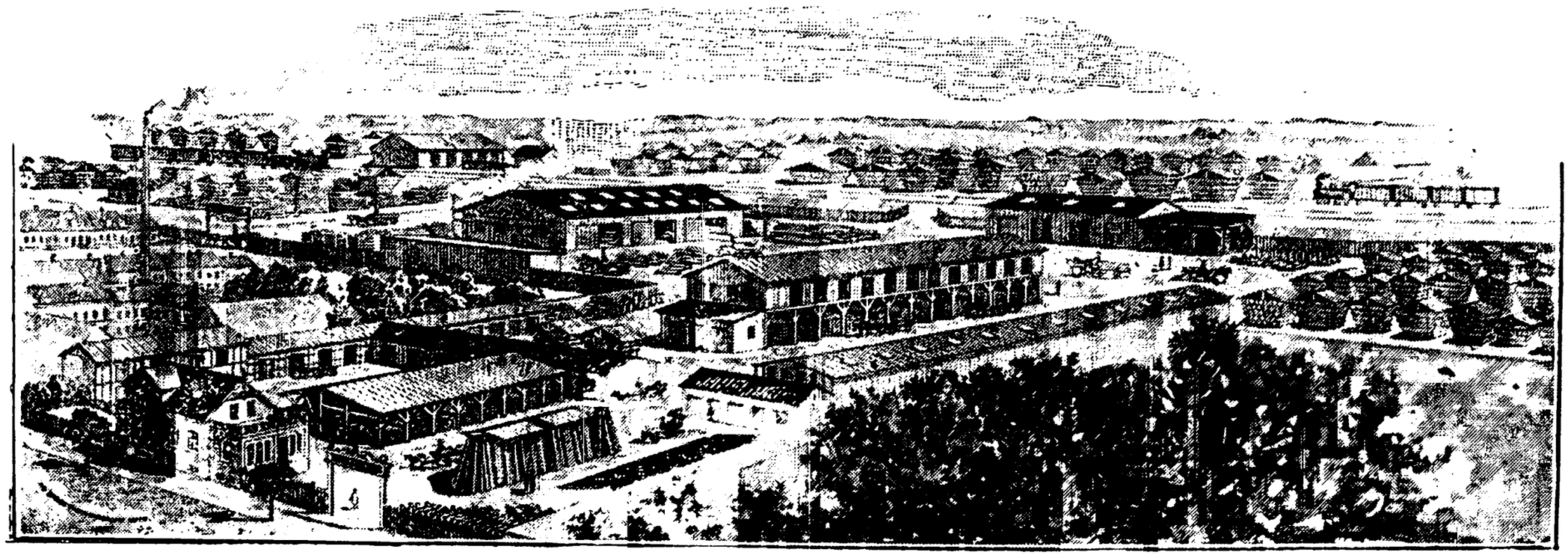

Udsigt over Tømmerpladsen.

ejedes af Aug. Freuchens Svigersøn, Chr. Berg, og blev nu i mange Aar ført som Afdeling af Moderfirmaet med Bergs mangeaarige Medarbejder, Philipp Brorson, som Bestyrer. 1903 forpagtede Brorson Trælastforretningen for et Tidsrum af 11 Aar og gav den samtidig Navnet Nakskov Trælasthandel.

Ved Forpagtningens Udløb overtoges Forretningen paany af Købmand Berg, og er siden dreven videre med Sønnen Poul Berg og Carl Matthiesen

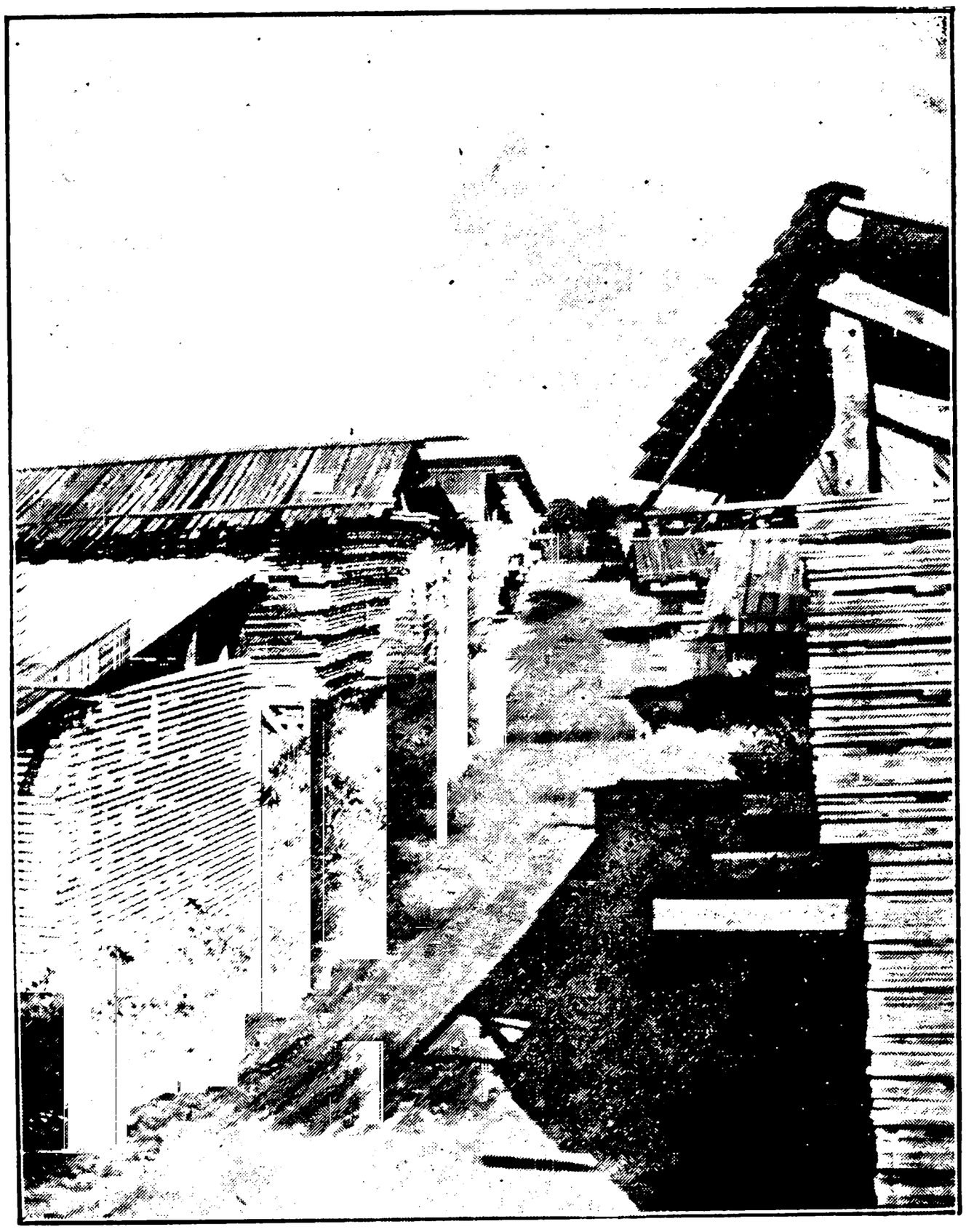

Stabelgade.

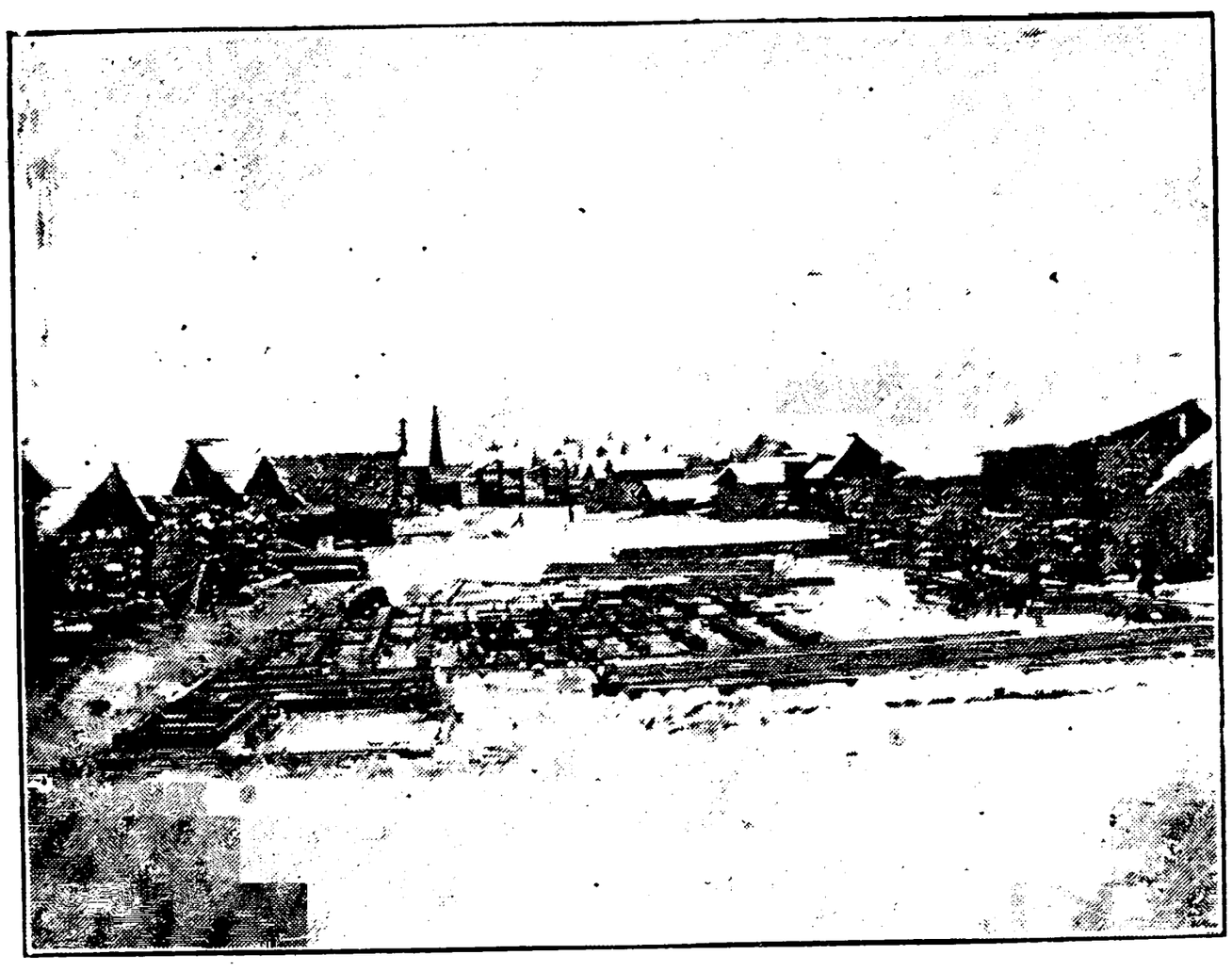

Afbindingsplads.

som Direktører og Købmand L. Chr. Berg som Formand i Selskabets Bestyrelse. Forretningen omfatter inden- og udenlandske Træsorter og Bygningsartikler. Til Virksomheden er knyttet et betydeligt Savværk, forsynet med Nutidens bedste Maskiner til Bearbejdelse af det Træ, der sælges fra Tømmerhandelen, og forsynet med Maskiner til Pakkassefabrikation og til Skæring af Skibsplanker.

Nakskov Tømmerhandel hører til Byens største Virksomheder, og de Traditioner, der er skabt af Aug. Freuchen, holdes stadig i Ære og føres videre af de nuværende Indehavere.

Firmaet *Carl A. Rasmussen* er startet af C. A. Rasmussen den 25. April 1889 i et lille Hus i Nærheden af Torvet i Nakskov. Der begyndtes ganske smaat, men da Rasmussen var en dygtig Forretningsmand, gik det stadig fremad, og det varede ikke længe, inden det blev nødvendigt at se sig om efter større og bedre Lokaler, det gik heller ikke an at lade Virksomheden ligge stille, medens Forandringen foregik — og her viser sig Rasmussens Genialitet — han lod paa Byens Torv opføre et Træskur og førte her fra Forretningen, medens han opførte den ny Ejendom, som han indrettede med praktisk Sans for det nyttige og præsentable. I denne Ejendom installeredes saa Forretningen, og det varede ikke længe, inden den opnaaede at blive en af de største Fabriker for Herreklæder udenfor København og en af de største Herreekviperingsforretninger, der beskæftiger 40 Svende og Syersker. Ved flere Lejligheder, ikke mindst ved Jubilæet i 1914, modtog han Beviser for den Tillid, han nød som Forretningsmand, og den Agtelse, han som Menneske havde vundet. Carl A. Rasmussen døde i Sommeren 1917, og med ham

Carl A. Rasmussen.

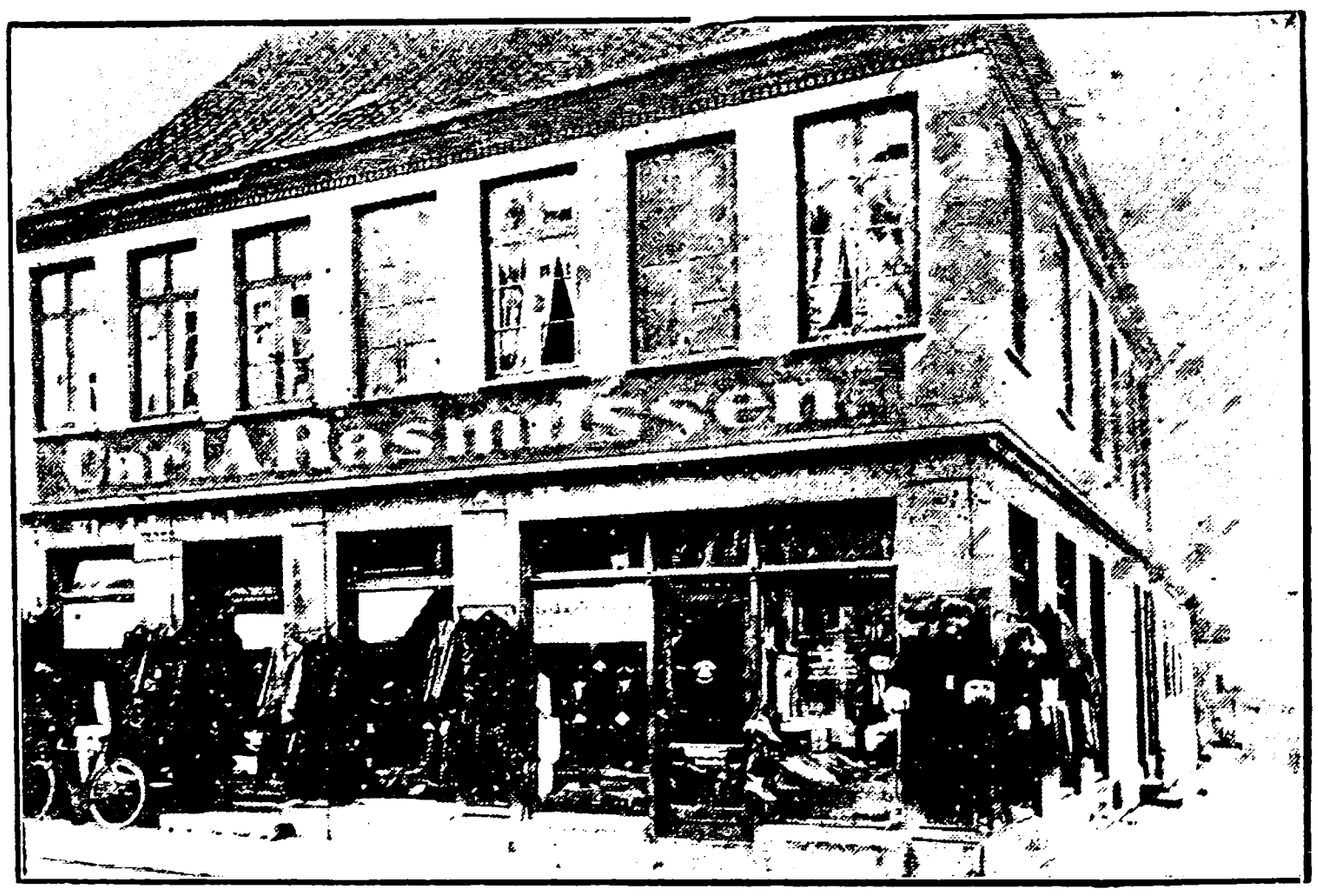

Ejendommen, hvori Carl A. Rasmussen startede Forretningen i 1889.

mistede Nakskov en dygtig Forretningsmand og et nobelt og godt Menneske. Den store Forretning føres videre i samme Aand af Enken og en af Sønnerne, bistaaet af to Disponenter.

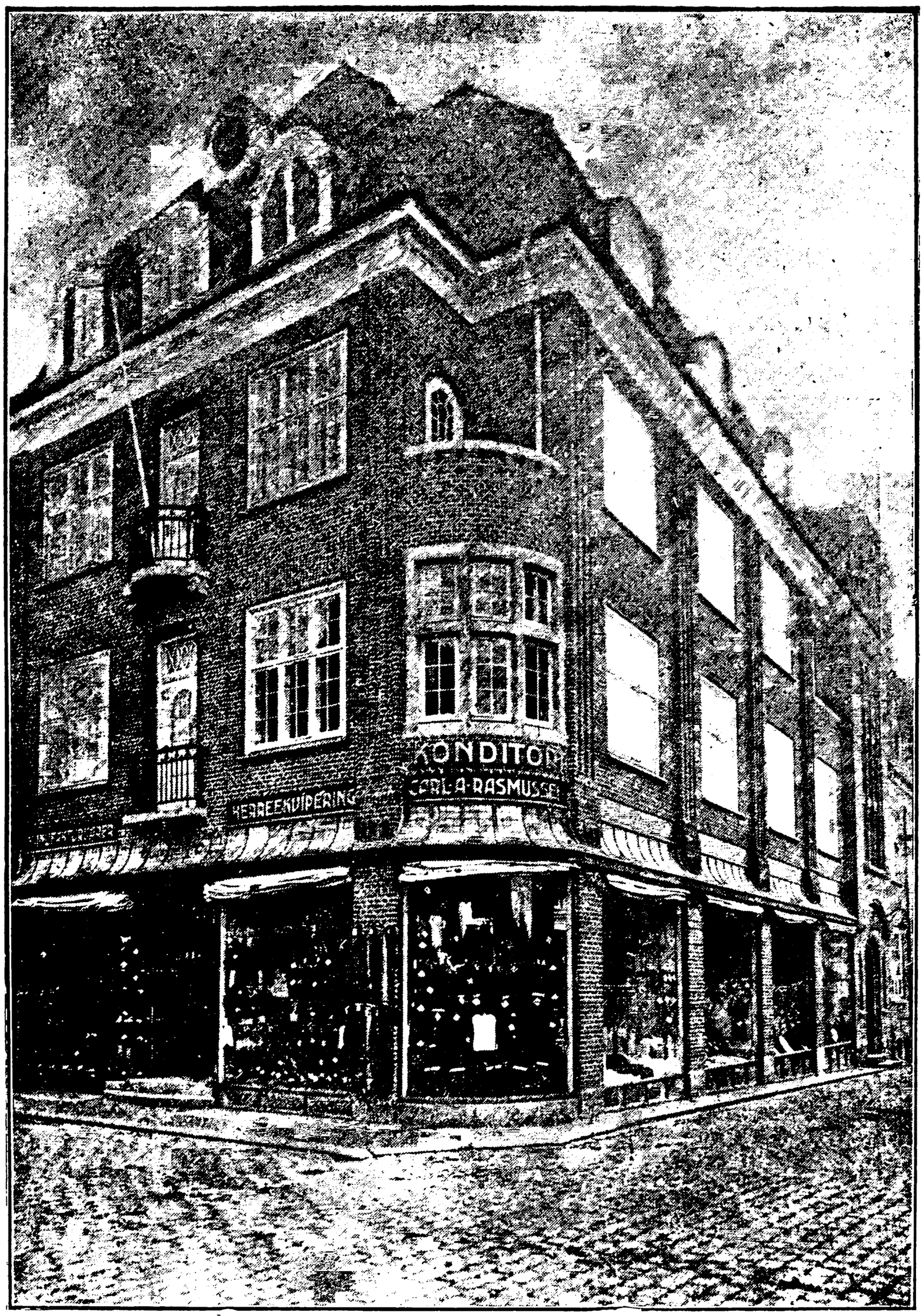

Firmaet Carl A. Rasmussens Ejendom 1918.

I. F. Thorsen,
Grundlæggeren.

Hjalmar Thorsen,
nuværende Indehaver.

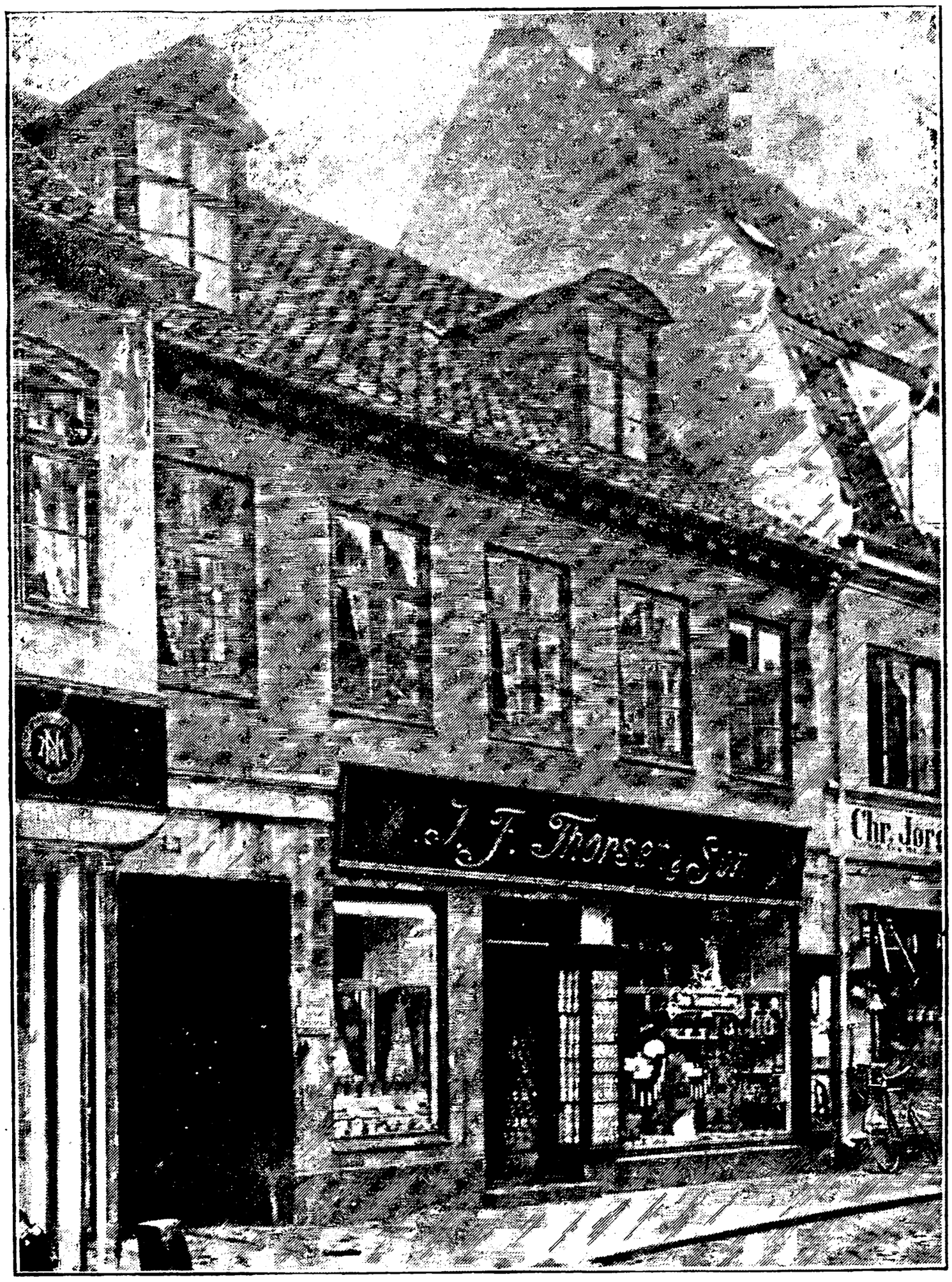

I. F. Thorsen & Søns Forretning paa Hovedgaden.

Firmaet *I. F. Thorsen & Søn* kan føre sin Oprindelse tilbage til Midten af forrige Aarhundrede, da Grundlæggeren, I. F. Thorsen, drev Opkøb af Huder og Skind. Den 16. April 1860 løste I. F. Thorsen Købmandsborgerskab og startede Købmandsforretningen, som han drev ved Siden af Opkøbet af Huder og Skind. Senere optog han Forretningen med Æg og skabte sig en betydelig Forretning paa dette Omraade. Det var særlig Eksport af Æg til England og Tyskland, han kastede sig over. I 1898 trak Købmand Thorsen sig tilbage fra Virksomheden; Sønnerne Bernhard og Hjalmar Thorsen overtog derefter

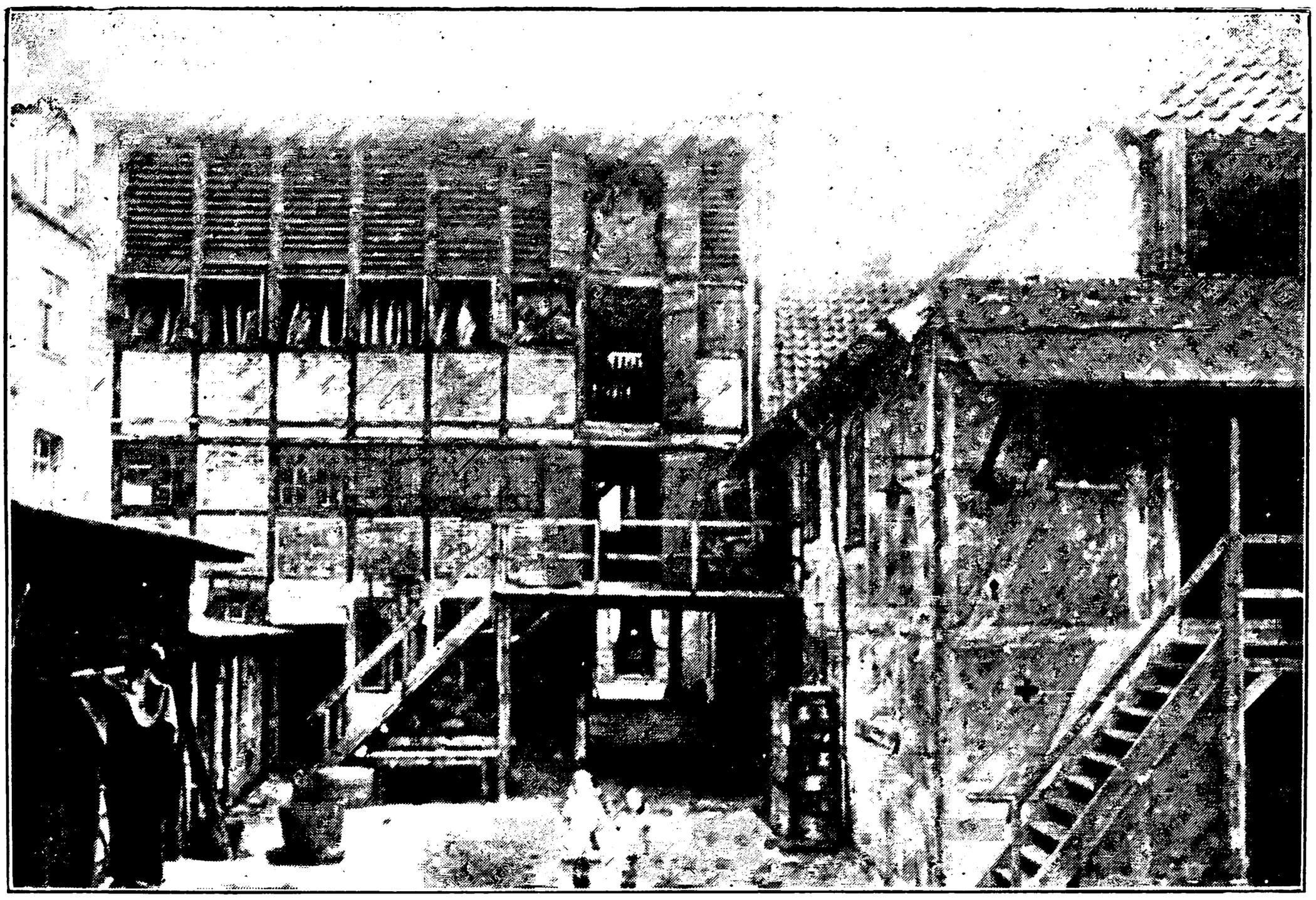

Gaardinteriør fra I. F. Thorsen & Søn.

Virksomheden. 1900 døde I. F. Thorsen og den 16. Marts 1916 døde Sønnen Bernhard Thorsen. Forretningen fortsattes derefter under Firmanavnet I. F. Thorsen & Søn med Købmand Hjalmar Thorsen som Indehaver. Foruden Ægeksport, Opkøb af Huder og Skind, Købmandshandel er der oparbejdet en betydelig en gros Afdeling, og Forretningen nyder overalt Anseelse for sin reelle Behandling af sine Kunder.

Soves Dampmølle, Nakskov, er oprindelig startet som en ganske almindelig Stubmølle og omtales allerede under Svenske-Belejringen i 1659. Der var den Gang tre, og de to ejedes i Midten af forrige Aarhundrede af Skipper Christian Sove. 1855 opførte Skipper Sove en Dampmølle, som han kaldte Søndergades Dampmølle, men som almindelig kaldtes Soves Dampmølle, og inden han døde 1868 kunde han se den i god Fremgang. Hans yngste Søn, Skibskaptajn Peter Lauritz Sove, overtog derefter Møllen og lod den i 1883

ombygge; nogle Aar forinden havde han ladet det til Møllen knyttede Bageri forsyne med moderne Dampovne Der indførtes stadig Forbedringer og 1888 fulgte en ny Ombygning, under hvilken der blev indlagt de sidst opfundne og mest moderne Møllerimaskiner. Peter Sove lod 1899 Virksomheden overgaa til et Aktieselskab under Navnet „Soves Dampmølle og Bageri". I Spidsen for Aktieselskabets Bestyrelse staar Købmand F. Øberg, Bankdirektør Reimer og Direktør Chr. Bigum. Forretningen ledes af Direktør Chr. Bigum.

Chr. Rasmussen.

Vinhandler *Chr. Rasmussen* grundlagde sin Forretning 15. Novbr. 1887; senere har han overtaget Carlsberg-Depotet, Nakskov Mineralvandsfabrik og Nakskov Konservesfabrik. Det er en stor og omfattende Virksomhed, Rasmussen er Leder af og hvis forskellige Traade holdes sammen af ham. Forat illustrere Betydningen skal her anføres, at der af Carlsberg-Øllet gennem Depotet er solgt 4 Millioner Flasker Øl. Indenfor Mineralvandsfabrikationen er det særlig Apollinaris, der lægges Vægt paa, og indenfor Konservesindustrien Saft og Marmelader. Ved Siden af disse forskellige Virksomheder har Rasmussen Enerepræsentationen for Aktieselskabet Krystal-Isværket, og paa dette Omraade er det heller ikke Smaating, der præsteres; der leveres hver tredje Dag Sommeren igennem 25.000 Pd. Is. Forretningens Hoveddomicil er Østergade, hvor Vinlageret og Kontoret har til Huse, medens Konserves- og Mineralvandsfabriken og Depotet er beliggende paa Hoskjærsvej. Virk-

Chr. Rasmussens Vinhandel.

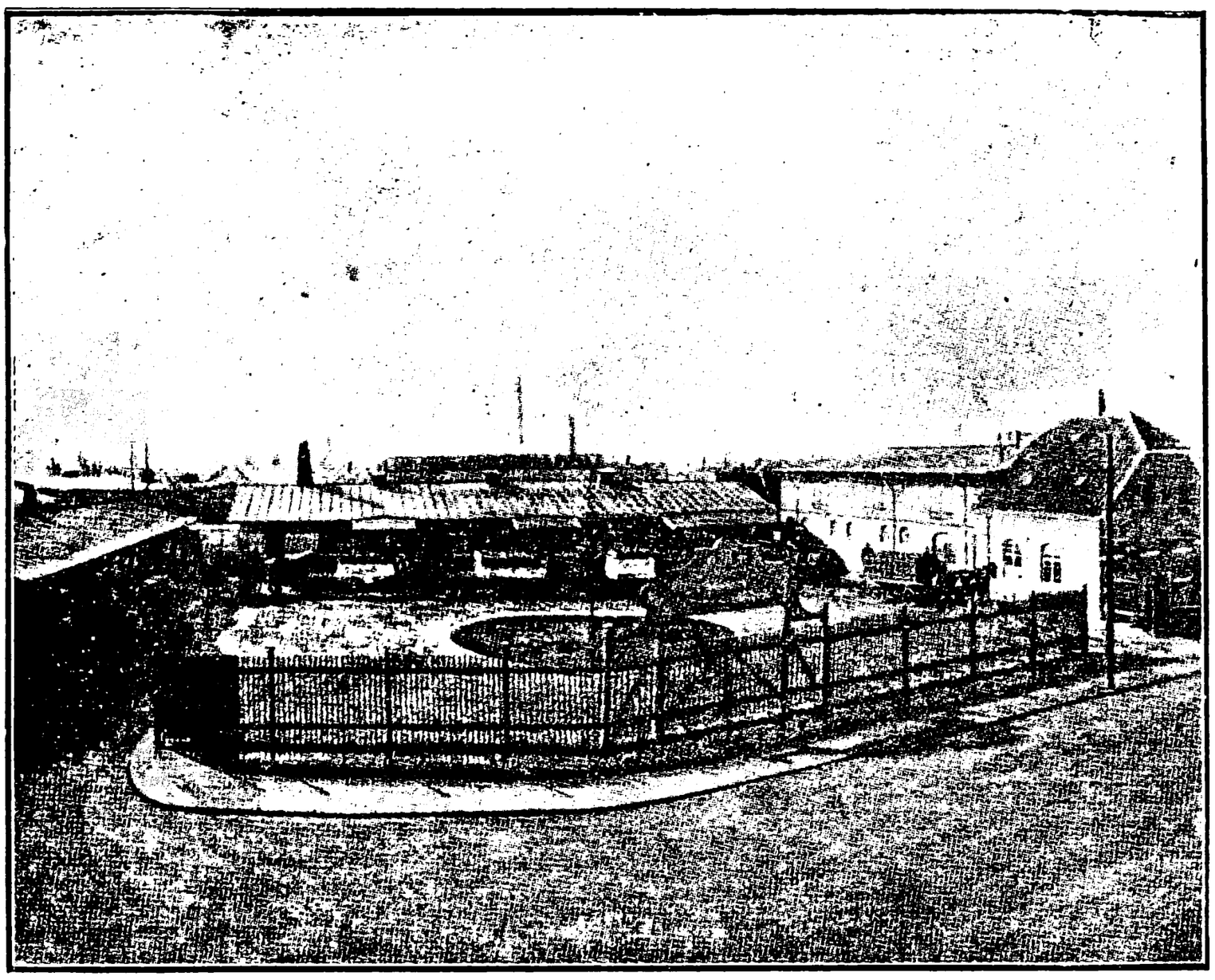

Fra Chr. Rasmussens Mineralvandsfabrik.

somheden beskæftiger 30 Mand. Rasmussen har opnaaet at faa tilkendt Sølvmedalje for sine Fabrikata. I det offentlige Livs Tjeneste har han ligeledes præsteret et Arbejde; han har tidligere gennem flere Aar været Medlem af Nakskov Byraad og er for Tiden Formand for den borgerlige Forening i Svingelen.

Depotet ved Jernbanen.

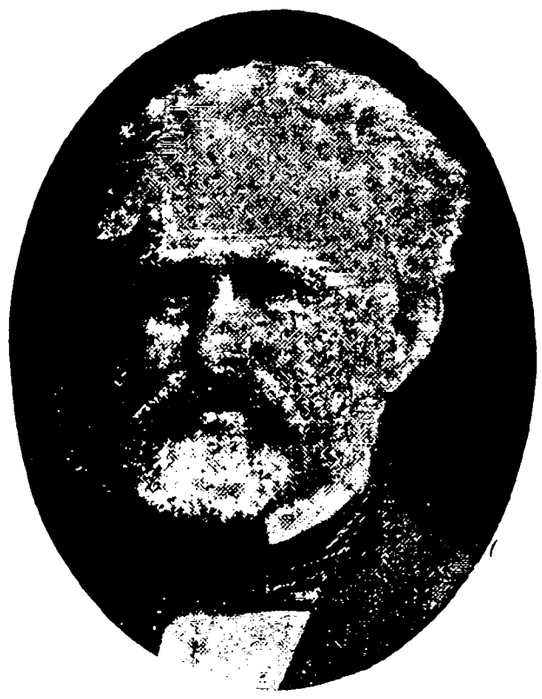

J. A. Jørgensen.

Firmaet *J. A. Jørgensen* er grundlagt 1804 af Theodor Peter Wulffeldt af Næstved og omfattede da almindelig Købmandshandel, Klædehandel med tilhørende Farveri. Forretningen overtoges af Sønnen, Carl Wulffeldt, hos hvem Johannes Augustus Jørgensen, f. 1828, død 1905, i Aaret 1847 blev ansat og fik Prokura 1849, og 1852 købte Købmandsgaarden, der forblev i den Wulffeldtske Families Eje, idet J. A. Jørgensen ægtede Datteren af Grundlæggeren. Efter J. A. Jørgensens Død overtoges Forretningen af Sønnen, Theodor Carl Chr Jørgensen, f. 1855, d. 1915, hvis Enke, Edele f. Meyer, nu fortsætter Forretningen. Den omfatter Klædevarer, Linnedvarer og Manufaktur.

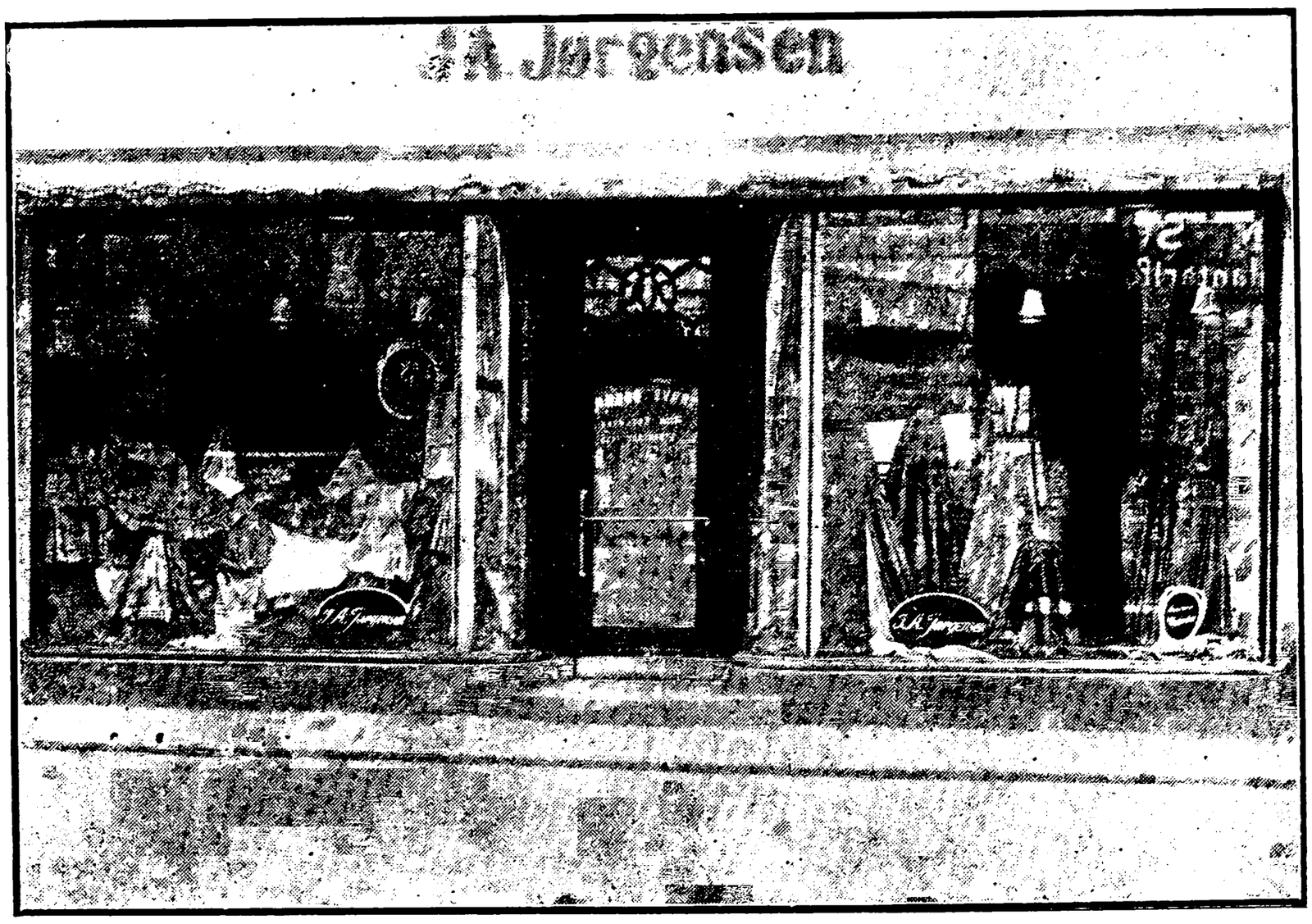

Firmaet J. A. Jørgensens Lokaler paa Søndergade.

Købmand *K. Knudsen* begyndte sin Forretning i Nakskov i Aaret 1882; det er en gammel og anset Forretning, der omfatter Handel med Kolonial, Korn, Kul, Mejeriartikler, Drivremme, Olie, Frø m. m. Forretningen ledes stadig af K. Knudsen personlig, og den er i stadig og stærk Udvikling.

H. Nielsens Handelsgartneri er startet af afdøde Handelsgartner H. Nielsen 1877, overtaget af Sønnen, Ferdinand Nielsen, 1908. Den drives som specielt Blomstergartneri og Formering til Viderekultur. Forretningen har en betydelig Eksport til hele Skandinavien og er anerkendt for sine gode Frembringelser. Der findes 20 Drivhuse til Fremelskning af de forskellige Kulturer, og der beskæftiges nu 15 Personer. Ved H. Nielsens Død i 1908 adskiltes Gartneriet og Butiksforretningen, saaledes at Sønnen, Johs. Nielsen, blev Indehaver af denne Del, og den ældre Søn, Ferdinand Nielsen, overtog Gartneriet.

Firmaet K. Knudsens Ejendom paa Torvet.

Købmand *Carl Lundborg* begyndte Forretning i Nakskov den 9. Oktbr. 1899 i den af Købmand Reffs 1873 under Firmanavn Vett og Wessels Udsalg, Nakskov, startede Forretning. Den omfatter alt, hvad der henhører under Manufaktur, er særlig specialiseret i hvide Varer og Dækketøj. Som de fleste af Magasin du Nords Udsalg har denne hurtig opnaaet at blive regnet til de bedste indenfor Branchen. Lundborg, der er født den 29. August 1869, er Formand for Haandværker- og Industriforeningen og Medlem af Repræsentantskabet for Lollands Handels- og Landbrugsbank.

Købmand *Chr. Hansen* har grundlagt sin Forretning 1899 som blandet Manufakturhandel, Sengeudstyrsforretning og Damekonfektion. Hansen begyndte ganske smaat og har i de forløbne Aar maattet udvide flere Gange, sidste Gang i Foraaret 1916, og skal atter udvide i indeværende Foraar.

Johs. Nielsen.

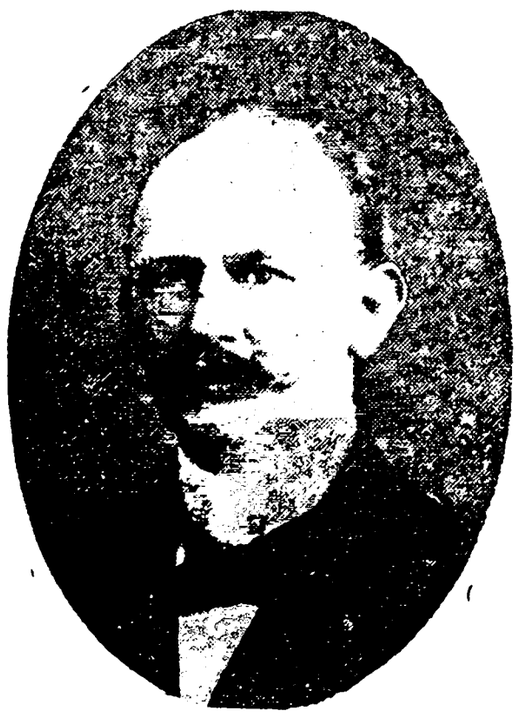

Carl Lundborg,
Fmd. f. Haandv.- og Industrif.

Vett & Wessels Udsalg ved Carl Lundborg.

Chr. Hansens Forretning.

Forretningen beskæftiger 4 Kommisser, 3 Damer og 2 Lærlinge foruden Chefen, der til Stadighed deltager i den daglige Ledelse.

Chr. Hansen.

Niels Hansen.

Den af Manufakturhandler *Niels Hansen* drevne Forretning er startet i April Maaned 1897 af Theodor Sørensen, overtaget af Hansen 1899, der i 1906 henflyttede den til den nuværende Ejendom, hvor der indrettedes store og moderne Lokaler for Ekspedition, og dog har det været nødvendigt at udvide flere Gange. Forretningen handler med alle Artikler indenfor Manufaktur

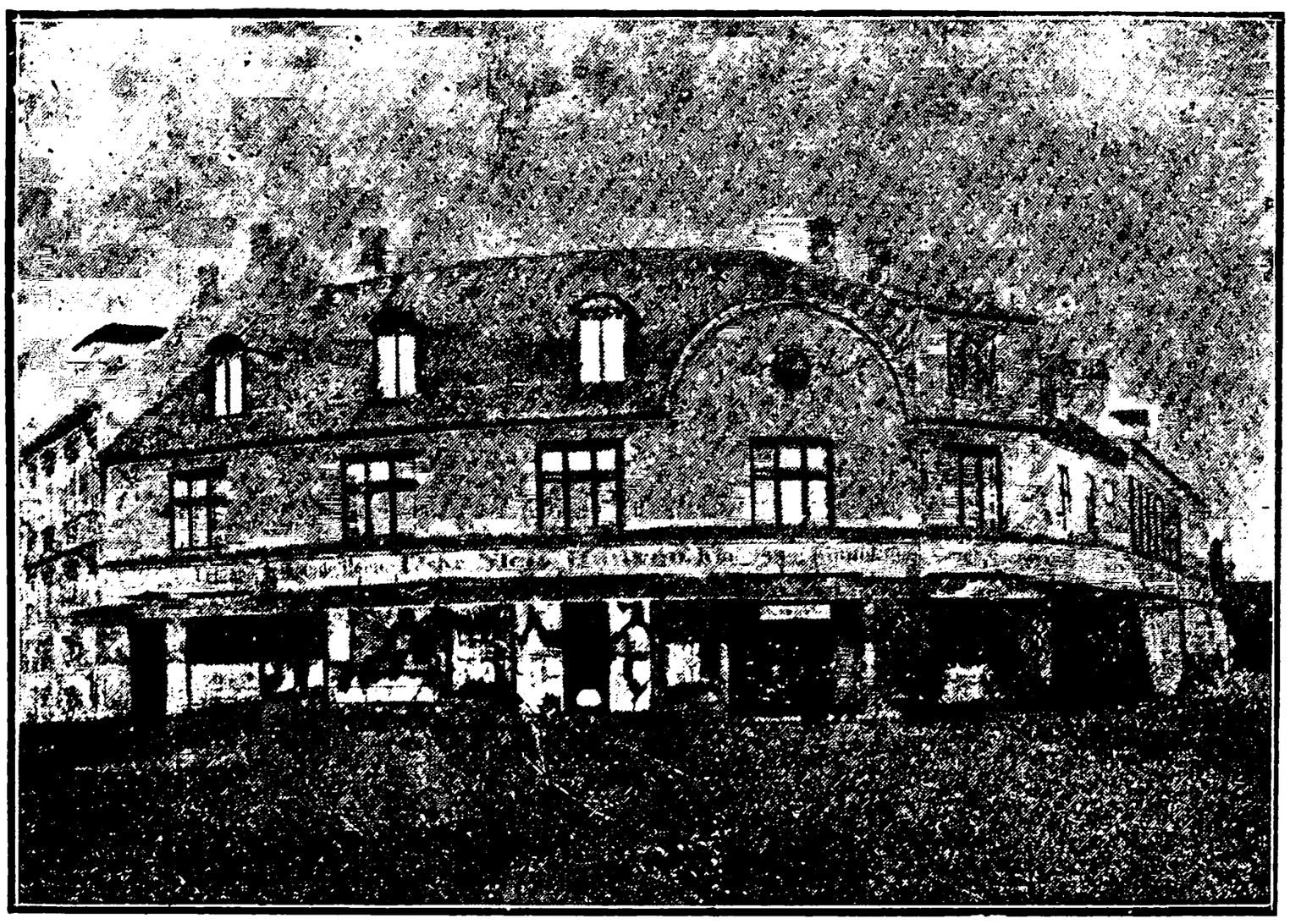

Niels Hansens Forretning.

og Trikotage og har eget Fjerrenseri — det eneste i Nakskov. Ved Ekspeditionen beskæftiges 9 Personer. I den til Virksomheden knyttede Systue beskæftiges 5 Syersker og 1 Direktrice.

H. P. Larsen.

Harald Rasmussen.

H. P. Larsens Guldsmedeforretning er grundlagt 1883 af Indehaveren selv. Der begyndtes i en lille Butik paa Hjørnet af Søndergade og Nygade, men efterhaanden som Forretningen udviklede sig, blev Pladsforholdene for smaa, og i 1886 henflyttedes Forretningen til den nuværende Ejendom Søndergade 9, som blev købt 1894 og ombygget i 1915. Her indrettedes moderne og stil-

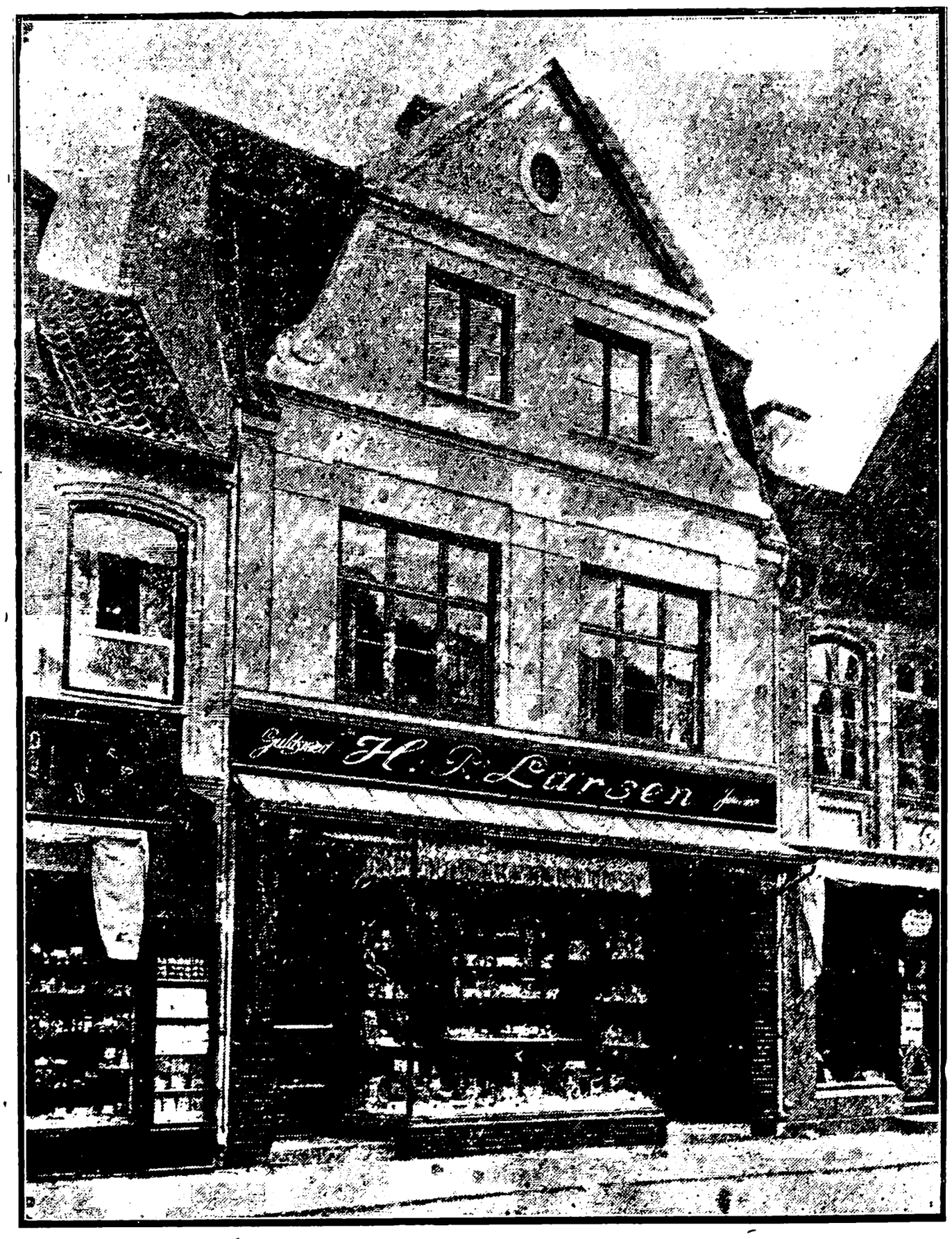

H. P. Larsens Forretning.

fulde Lokaler, svarende til den Højde, som Forretningen nu indtager. H. P. Larsen er født 3. Septbr. 1856, han lærte hos daværende Guldsmed Rose, Nykøbing Falster. Foruden den almindelige Butiksforretning og de herhenhørende Reparationer udfører Larsen en Del Sølvsmedearbejder, saavel efter egne som efter bekendte Kunstneres Tegninger. Larsen er Bestyrelsesmedlem i Haandværkernes Fribolig i Nakskov.

Skibsmægler *Harald Rasmussen* indtraadte i 1892 som Fuldmægtig i sin Svigerfaders Mæglerforretning. I Aaret 1896 overtog han Mæglervirksomheden efter Svigerfaderen, Skibsmægler Casper Andrea, og fortsatte denne under Navn af Casper Andreas Efterfølger. Det gamle ansete Mæglerfirma, der snart kan fejre sit Halvthundrede Aars Jubilæum, ledes med Dygtighed af Harald Rasmussen, bistaaet af Firmaets fleraarige Fuldmægtig Halfdan Rasmussen.

Aktieselskabet *Den danske Mælkekondenseringsfabrik* er startet som en lille Fabriksvirksomhed i Aaret 1908. 1910 flyttedes Virksomheden ind i den

J. Bjerre.

Andreas Hansen.

C. Brandt.

nuværende Fabrik, som flere Gange er bleven udvidet og nu har en Omsætning paa 4 Mill. Kr. aarlig. Virksomheden ledes af Direktør Johannes Bjerre, f. 30. Maj 1862. Bjerre er Medlem af Nakskov Byraad.

Købmand *Andreas Hansens* Forretning er startet for en Aarrække siden af Købmand Kreibel. Hansen har overtaget den 1910; den omfatter Kolonial, Korn, Foderstoffer, Kul, Brænde, Kunstgødning og Markfrø samt desuden Hovedoplag af Pressegær for Nakskov og Omegn. Det er en betydelig Forretning med stor Omsætning.

Vinhandler *L. Ebbesen* har grundlagt sin Forretning i Aaret 1870; den omfatter Import af Vine og Spirituosa fra Udlandets bedste Huse. Forretningen, der til Stadighed har til Huse i den Ejendom, hvor den startedes, kan snart se tilbage paa et halvt Aarhundrede og har igennem disse mange Aar erhvervet sig en trofast Kundekreds. I den daglige Ledelse deltager Sønnen G. Ebbesen.

Købmand *C. Brandts* Materialhandel er overtaget af Indehaveren 1894 i Decbr. Maaned. Den omfatter Materialhandel, Kolonial, Sygeplejeartikler samt Farvehandel. I den Tid, Brandt har haft Forretningen, har det været nødvendigt at udvide den to Gange, sidste Gang for saa kort Tid siden som i 1915; den fremtræder nu i en moderne og tiltalende Skikkelse.

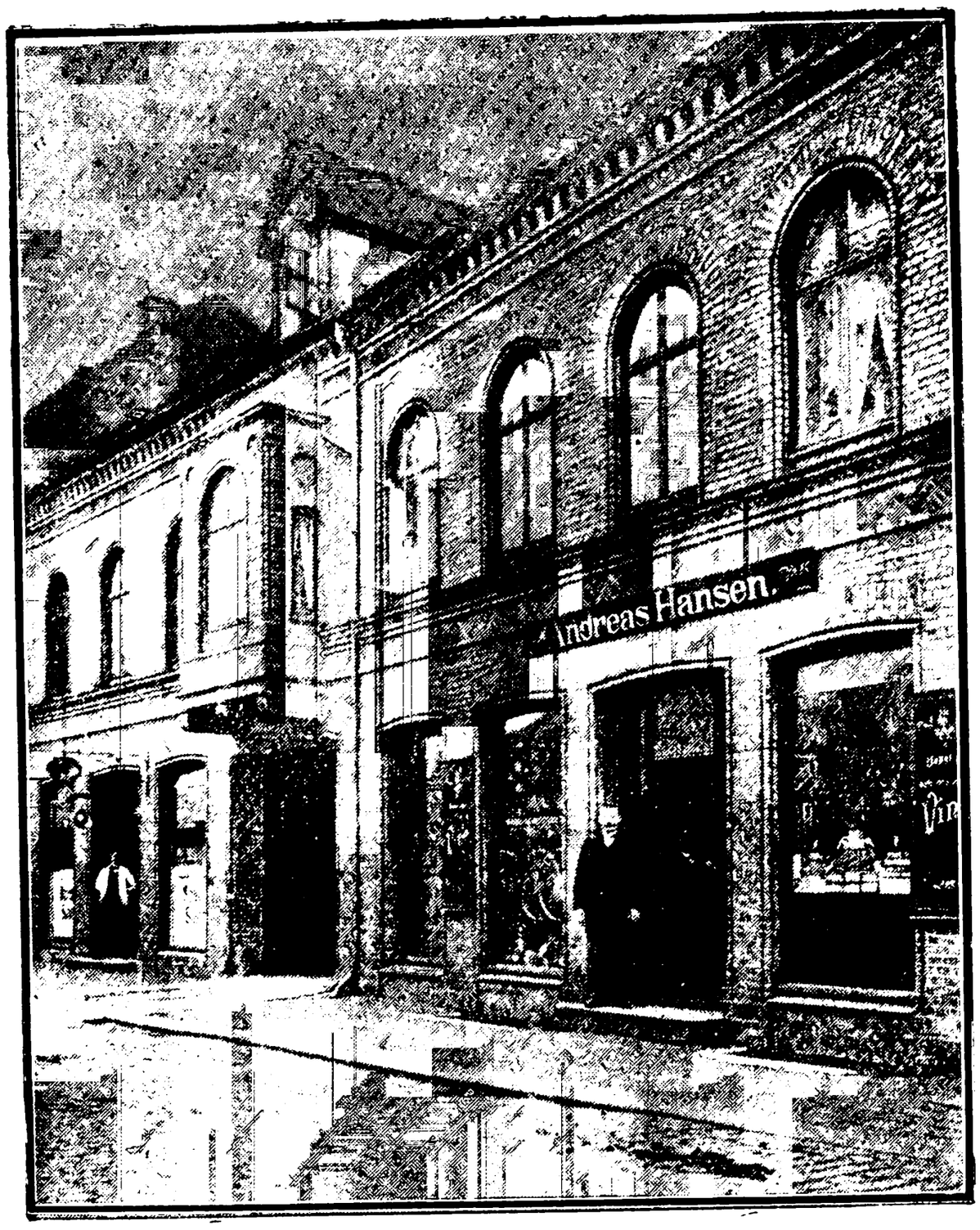

Andreas Hansens Forretnings-Ejendom.

L. Ebbesens Vinhandel.

C. Brandts Forretning.

Hatte- og Bundtmager *C. J. O. Caspersen* er født i Aaret 1856. Han begyndte Forretning i Nakskov 1883 som Hatte- og Bundtmager Foruden Varer af eget Fabrikat føres Fabrikationsvarer fra Ind- og Udlandets bedste Fabriker. Caspersen har stræbt efter at kunne tilfredsstille ethvert rimeligt Krav og har vundet mange Venner ved sin bramfri Fremtræden og noble Forretningsførelse, og det er mange, der gennem de 35 Aar har fundet Vej til den kendte Forretning paa Torvet i Nakskov.

Installatør *Johannes Bruun* begyndte Forretning som elektrisk Installatør i Aaret 1902. Forretningen omfatter alt, hvad der rummes under Betegnelsen elektrisk Installation, Lys- og Kraftanlæg. Blandt de Arbejder, der er udført af J. Bruun, skal her anføres Nakskov Brandallarmerings-Apparater, hvis Vedligeholdelse stadig sorterer under Forretningen, desuden Installeringen af alt det elektriske Materiel til Byens Sygehus og Arbejdsanstalt, foruden flere Hundrede andre Arbejder i og ved Byen og ved Højspændingsanlæget. — Johannes Bruun, der er født 8. Juni 1880, er fra 1910 Medlem af Hovedbestyrelsen for Provins-Installatørforeningen.

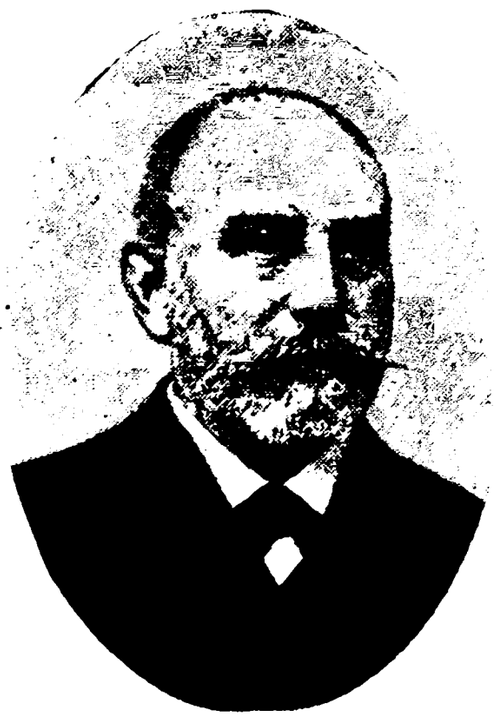

C. J. O. Caspersen.

Johs. Bruun.

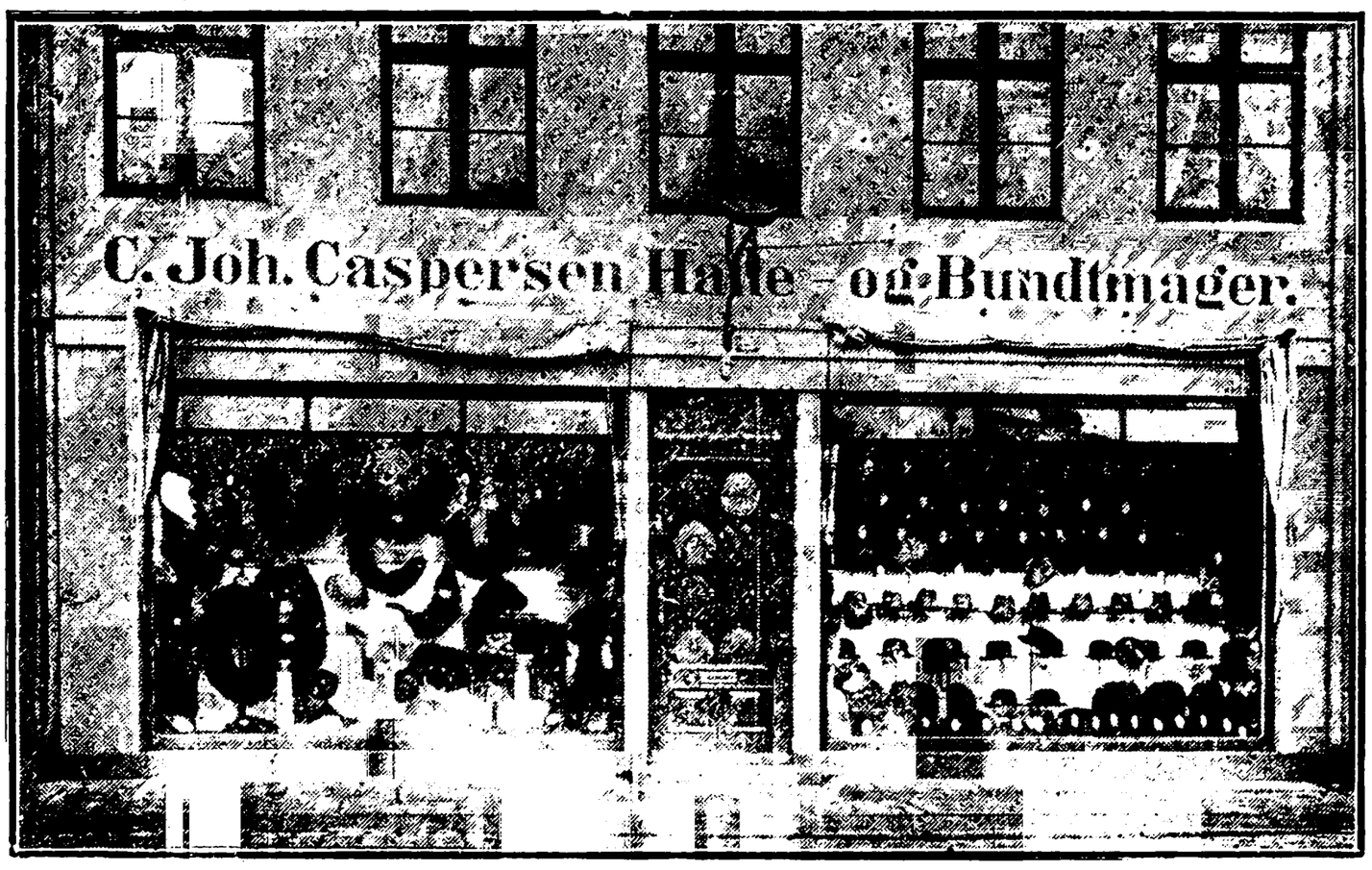

Caspersens Ejendom paa Torvet.

C. V. Jørgensen paabegyndte Forretning i Nakskov 1913, idet han overtog den af Firmaet Kemp og Lauritzen, København, oprettede Virksomhed med Anlæg af elektriske Installationer og Lys- som Kraftanlæg. Jørgensen har ikke alene fortsat, men ogsaa betydeligt udvidet Forretningen, hvis Speciale er Anlæg af Driftscentraler. Forretningen har Domicil paa Søndergade, men da Lokalerne paa Grund af den store Vækst, den er i, er for smaa, henflyttes den i Løbet af Aaret til Søndergade 35, hvor der vil blive indrettet særlige Værksteder for elektriske Artikler. Virksomheden beskæftiger 5 Montører, 5 Lærlinge, 1 Lagerforvalter og 2 Ekspeditricer og Bogholdersker. — C. V. Jørgensen, der er født 1885, har gennemgaaet det første Statskursus for Elektroteknik her i Landet og er desuden maskinkyndig uddannet paa Helsingør Jernskibsværft

Johs. Ingvardsens Forretning i elektriske Artikler er grundlagt i Aaret 1902. Foruden Forretningen i Nakskov har Ingvardsen Afdeling i København med Salgskontor paa Raadhuspladsen samt i Reykjavik paa Island. Ingvardsen er autoriseret Installatør og udfører alle herhenhørende Arbejder — navnlig Kraftanlæg. Desuden har Ingvardsen Enerepræsentationen for Firmaet R. A. Lister & Co. Ltd., Dursley, England.

C. V. Jørgensen.

Johs. Ingvardsen.

C. V. Jørgensens elektriske Etablissement.

Nakskov Materialhandel er startet af Cand. pharm. V. Ingerslev i Aaret 1868; den blev 1911 overdraget til den nuværende Indehaver Jul Hansen, der har lært Handelen hos Brødrene Henriksen, Maribo. Forretningen omfatter Material, Kolonial, Sygeplejeartikler, photografiske Artikler samt Malervarer. Den føres under det indregistrerede Navn Nakskov Materialhandel. Jul Hansen, der er født 1865, er Medlem af Haandværker- og Industriforeningens Bestyrelse og Bestyrelsesmedlem i den borgerlige Forening.

Nakskov Støbegodsforretning var fra Begyndelsen knyttet til almindelig Købmandsforretning, men blev, da den nuværende Indehaver, C. P. Christensen, i 1893 overtog den, forandret til kun at omfatte Støbegods. Forretningen gik betydelig frem og blev i 1897 ombygget og udvidet. Forretningen om-

J. Ingvardsens elektriske Etablissement.

Nakskov Materialhandel.

fatter nu Støbegods af alle Arter, Eneforhandling af Hess' Fabrikata, Middelfart, og Voss' Fredericia. Til Virksomheden er knyttet Depot for Tuborg og De forenede Bryggeriers Fabrikata.

Bryggeriet Trianglen og Mineralvandsfabriken Karolinekilde er grundlagt 1876 af Brygger Ørum, der solgte Virksomheden til Wedege Mathiasen, senere overdraget P. M. Christensen og 1916 overtaget af den nuværende Ejer, Th. Mikkelsen. Bryggeriet omfatter Tilvirkning af de forskellige Hvidtølssorter, og paa Mineralvandsfabriken fremstilles alle gangbare Sorter Mineralvande,

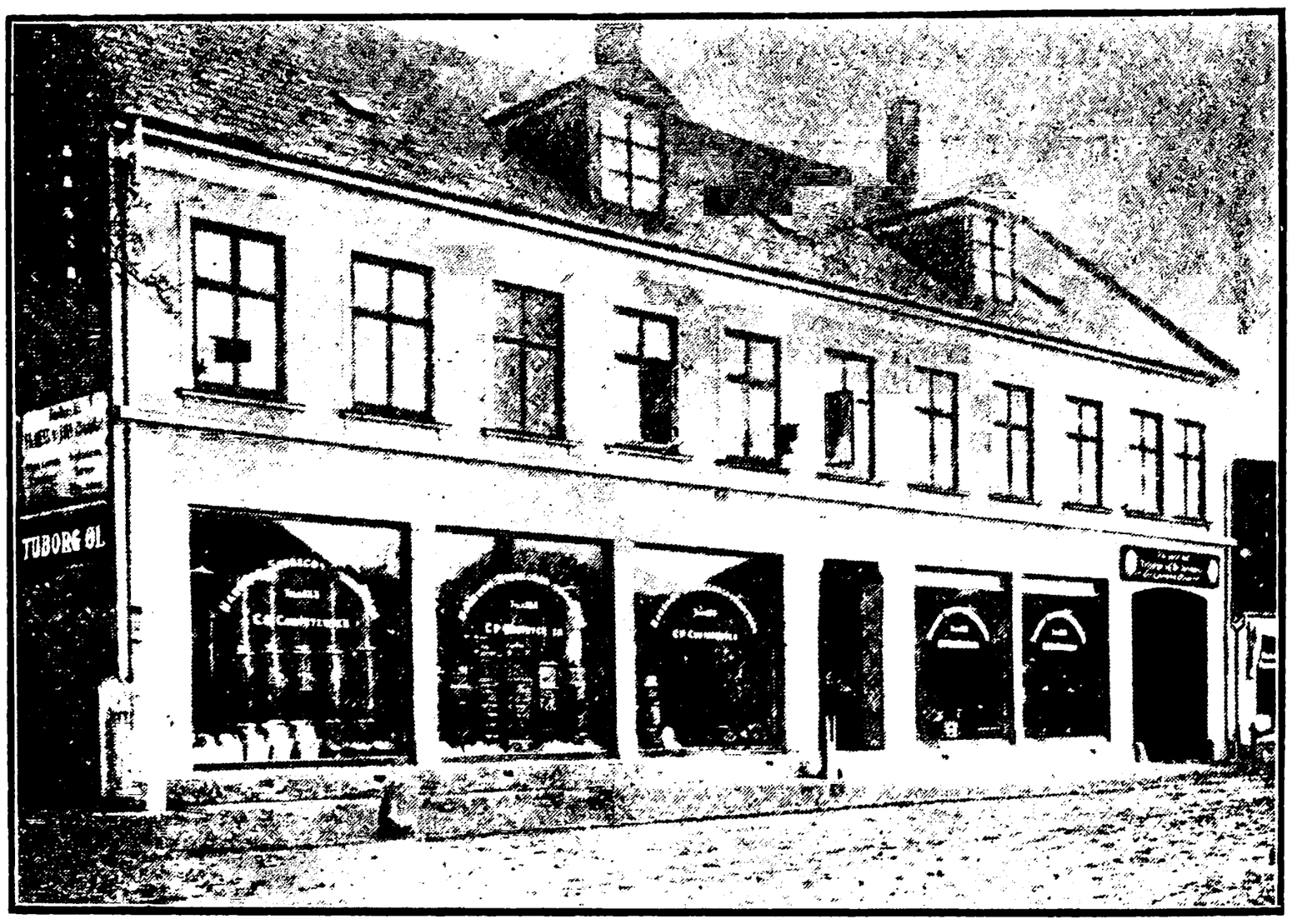

Nakskov Støbegodsforretning ved C. P. Christensen.

som har vundet betydelig Indpas i Byen og Oplandet paa Grund af sin fortrinlige Kvalitet. Der er tilkendt Fabriken Sølvmedalje i Aaret 1898.

Snedkermester *H. Alf. Jørgensen* paabegyndte Forretning i Aaret 1910 med Fabrikation og Salg af Møbler i alle Stilarter. De fleste af de Ting,

C. P. Christensen.

Th. Mikkelsen.

som forhandles i Forretningen, er tilvirket paa eget Værksted, og at det ikke er Smaating, der forarbejdes, fremgaar af, at der til Stadighed er 30 fuldt monterede Værelser paa Lager. Jørgensen, der er født 1874, er udlært i Faderens Forretning og har efter udstaaet Læretid med Uddannelse for Øje rejst i Tyskland, Frankrig og Skandinavien. Jørgensen er Formand for og Medstifter af Arbejdsgiverforeningen og Formand for den lokale Snedkermesterforening.

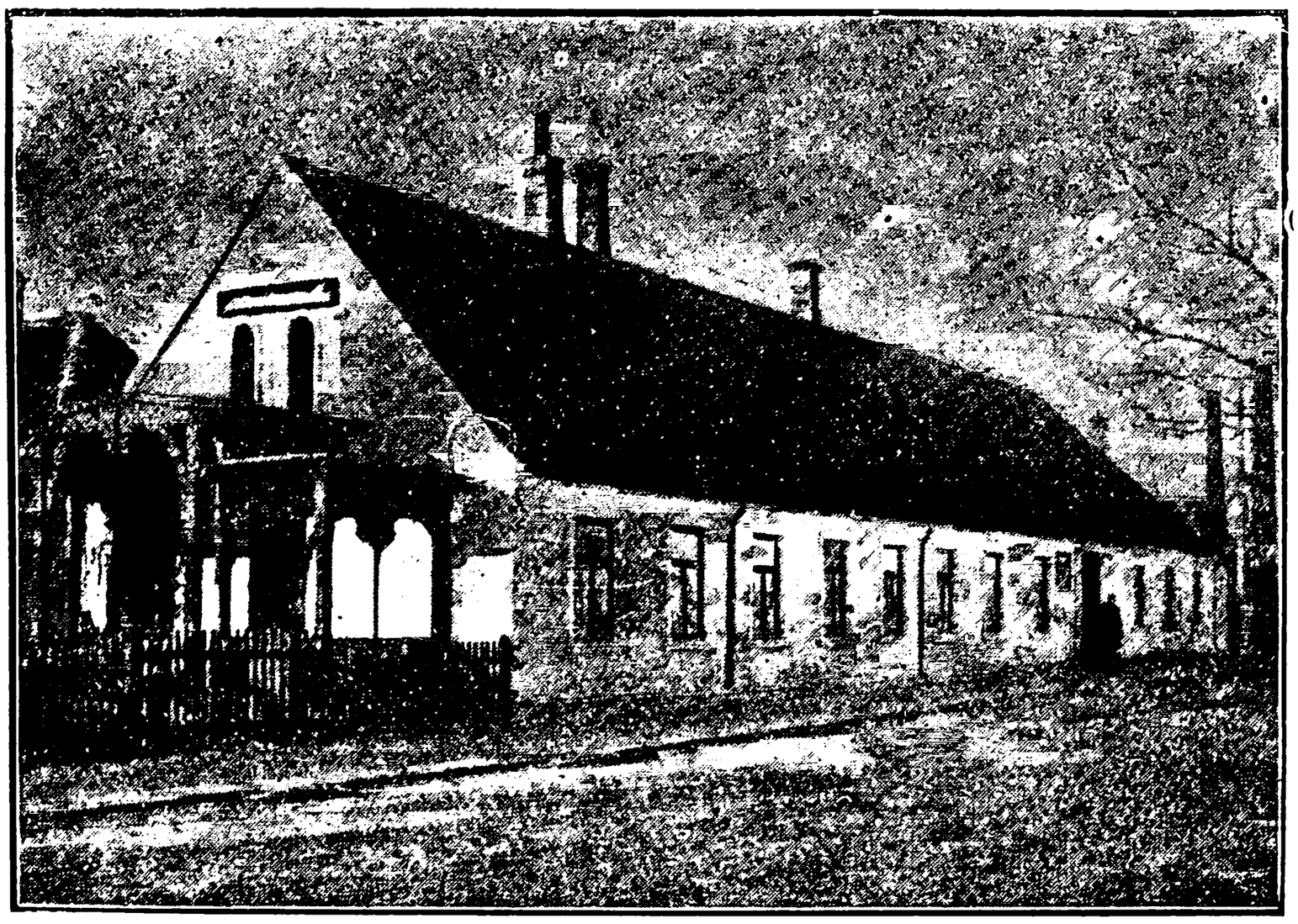

Bryggeriet Trianglen.

Snedkermester *D. Hansen* startede under meget beskedne Forhold sin Forretning i Aaret 1907. I 1912 flyttedes Virksomheden hen til Pilegade 11, hvor den nu har til Huse i store tidssvarende Lokaler. D. Hansen (der er

født 1867) har lært sit Fag i Aarhus hos den bekendte Møbelfabrikant P. Thorsen, arbejdede derefter nogle Aar hos Brødr. Plum, København, inden han nedsatte sig som Mester. Fra en liden Begyndelse har D. Hansen oparbejdet sin Forretning til at blive Byens største i sin Branche; det er særlig

H. Alfr. Jørgensen.

D. Hansen.

Fabrikationen af de finere Møbelarter, der er Forretningens Speciale. I 11 Aar var Hansen Medlem af Nakskov Byraad, men Forretningens stærke Vækst kræ ede, at han helt maatte hellige sig denne.

Købmand *C. C. Jensen* startede 1. April 1890 sin Forretning under Navn Dansk Textil-Lager, C. C. Jensen. I de siden 1890 forløbne Aar har Forretningens stærke Vækst krævet, at den har maattet udvides flere Gange. For-

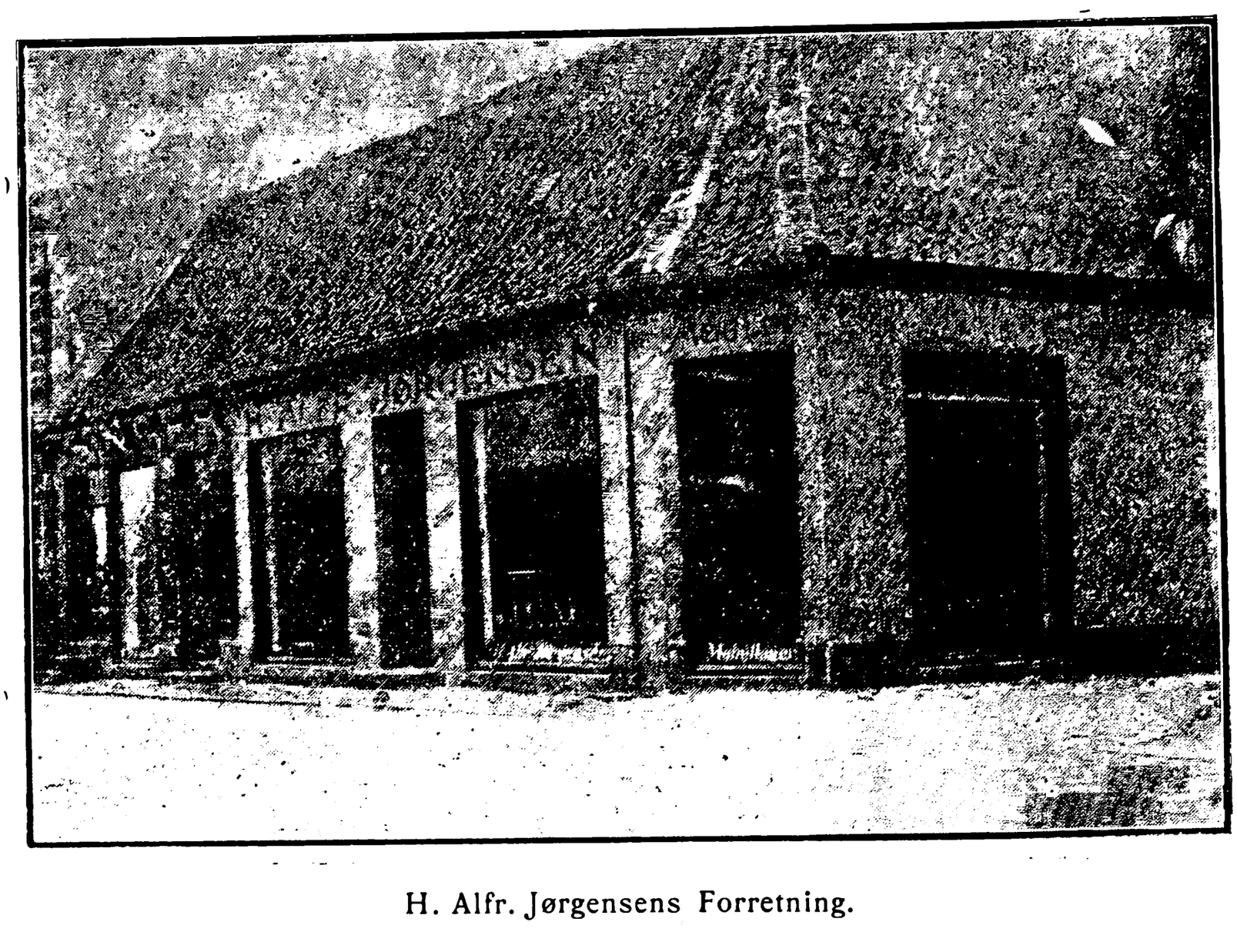

H. Alfr. Jørgensens Forretning.

retningen omfatter blandet Manufaktur, Damekonfektion og fuldstændigt Sengeudstyr. C. C. Jensen er Kasserer i Handelsforeningen og i den borgerlige Stiftelse og har i 8 Aar været Medlem af Ligningskommissionen.

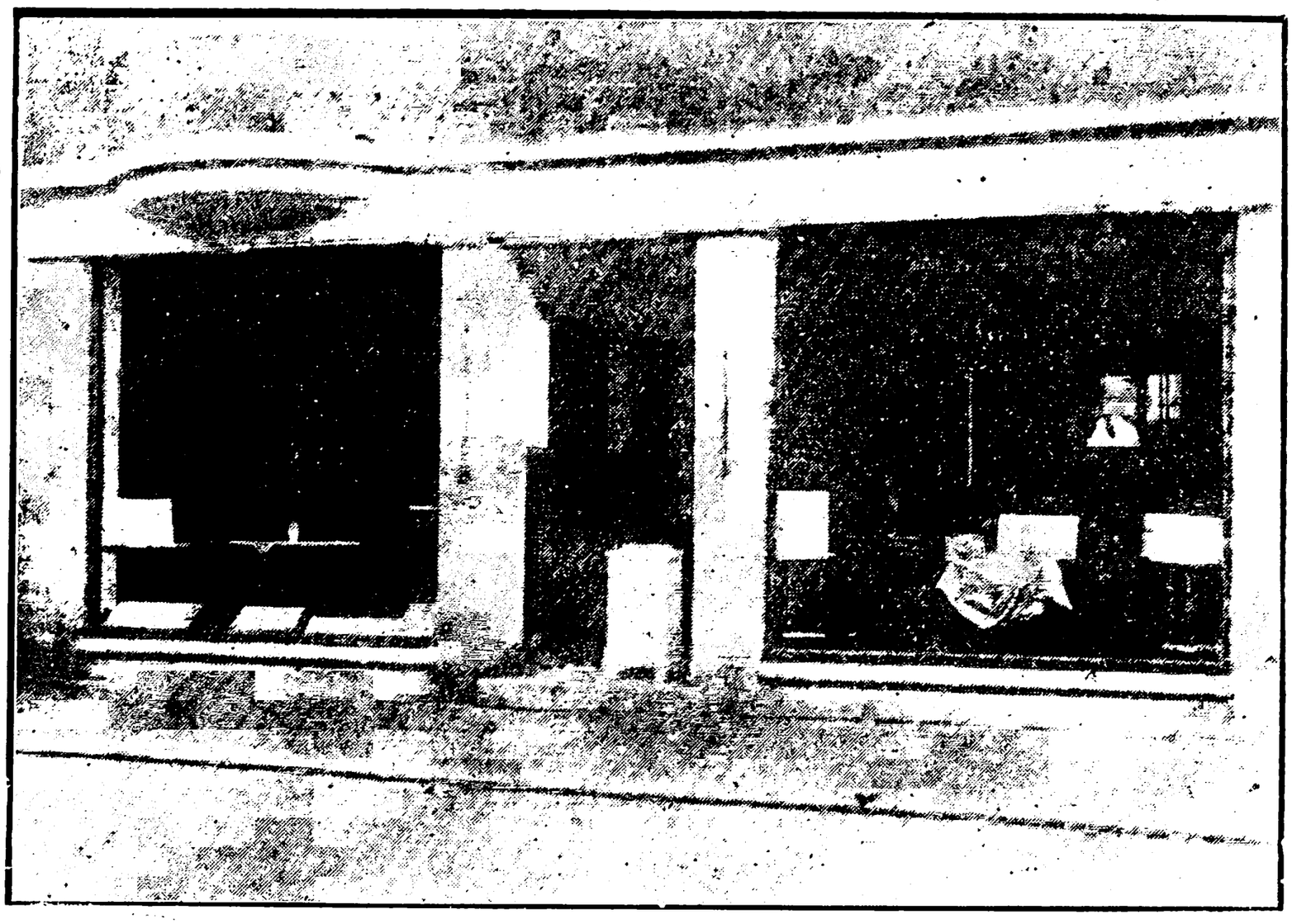

D. Hansens Forretning.

Manufakturforretningen *Monopol* er startet i Aaret 1914 af Købmand N. Chr. Jensen, der er uddannet i Nykøbing hos Valentin Jensen. Jensen var derefter sammen med Broderen Medindehaver af Dansk Textil-Lager i Faaborg, inden han begyndte nærværende Forretning. Den omfatter blandet Manufaktur, er dog nærmest Specialforretning i Damekonfektion og færdigsyede Ting inden for Modebranchen. Forretningen er ombygget og udvidet 1916.

P. G. Schmidt, Guldsmed, Gravør og Sølvsmed, begyndte sin Virksomhed i Aaret 1916. Schmidt er udlært Sølvsmed og udfører ikke saa faa Sølvsmedearbejder paa sit Værksted og særlig efter egne Tegninger. Det er ellers ikke almindeligt at finde Sølvsmede ude i Provinsen, der selv udarbejder

Dansk Textil-Lager ved C. C. Jensen.

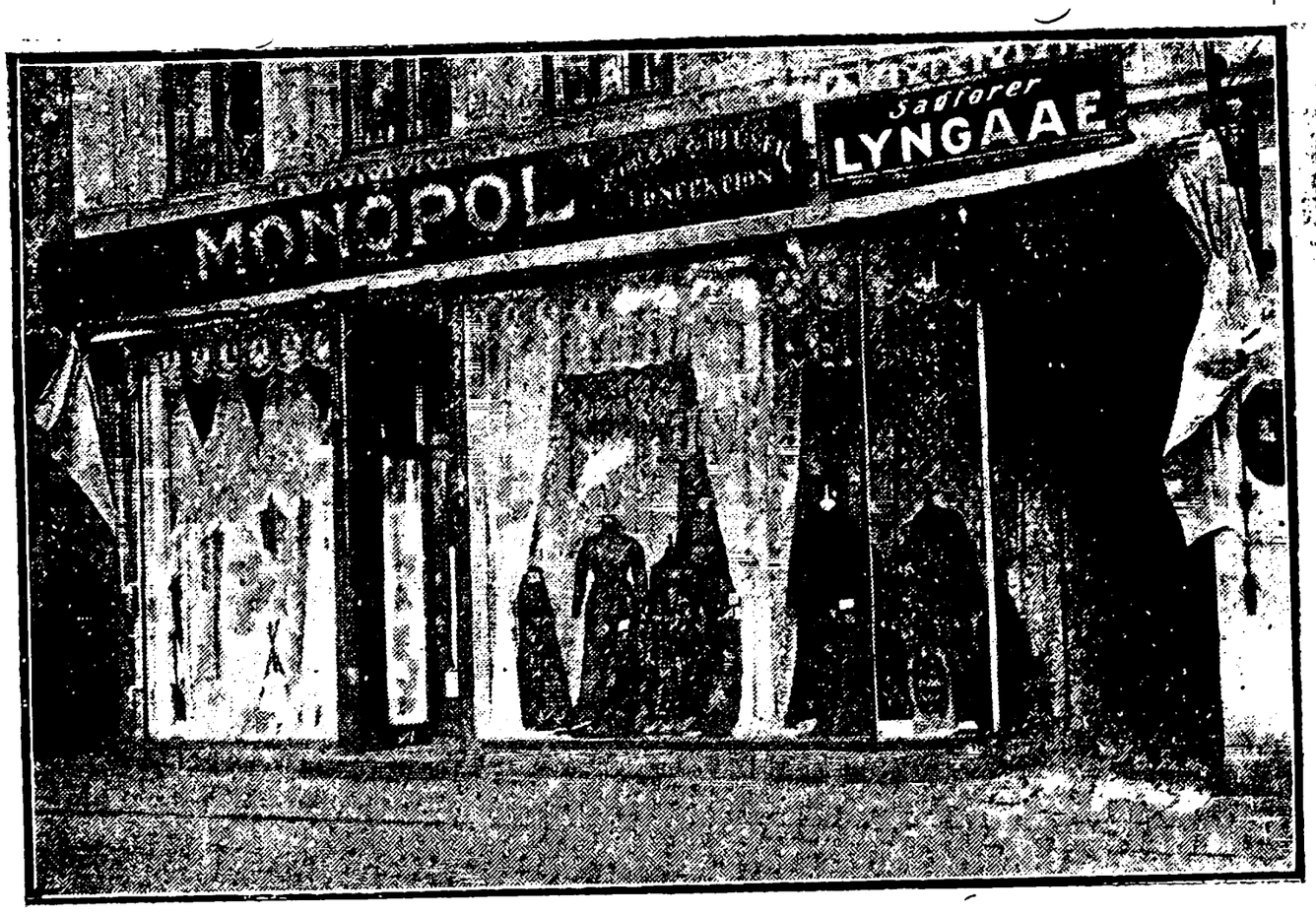

N. Chr. Jensens Forretning.

N. Chr. Jensen.

P. G. Schmidt.

P. Frederiksen.

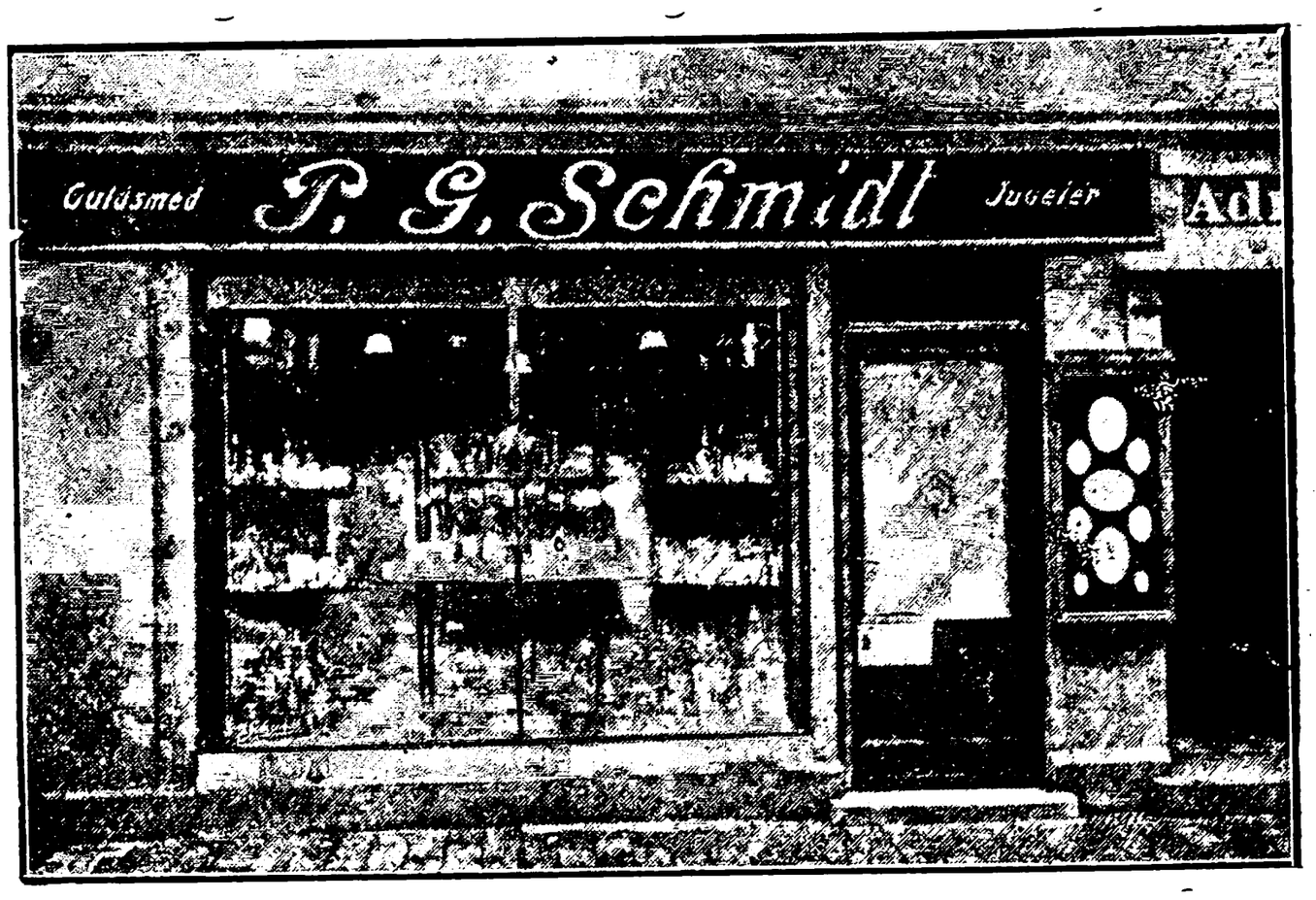

P. G. Schmidts Forretning.

P. Frederiksens Forretning paa Torvet.

Sølvsmykker og Nyttegenstande, men desto mere paaskønnelsesværdigt er det. Iøvrigt er Schmidts Forretning forsynet med alt, hvad der hører til Branchen og er tiltalende og nobel. Schmidt er udlært hos Diderichsen, Fredericia, og har arbejdet hos Holger Kyster i Kolding i 6 Aar; her har han samarbejdet med flere af vore mest bekendte Kunstnere.

I Aaret 1892 overtog *P. Frederiksen* en i 1862 startet Uhrmagerforretning. Forretningen laa den Gang i Pilegade, men henflyttedes i 1916 til nærværende Ejendom paa Torvet. Forretningen omfatter foruden almindelig Uhrmager-

Carl Frederiksens Forretning.

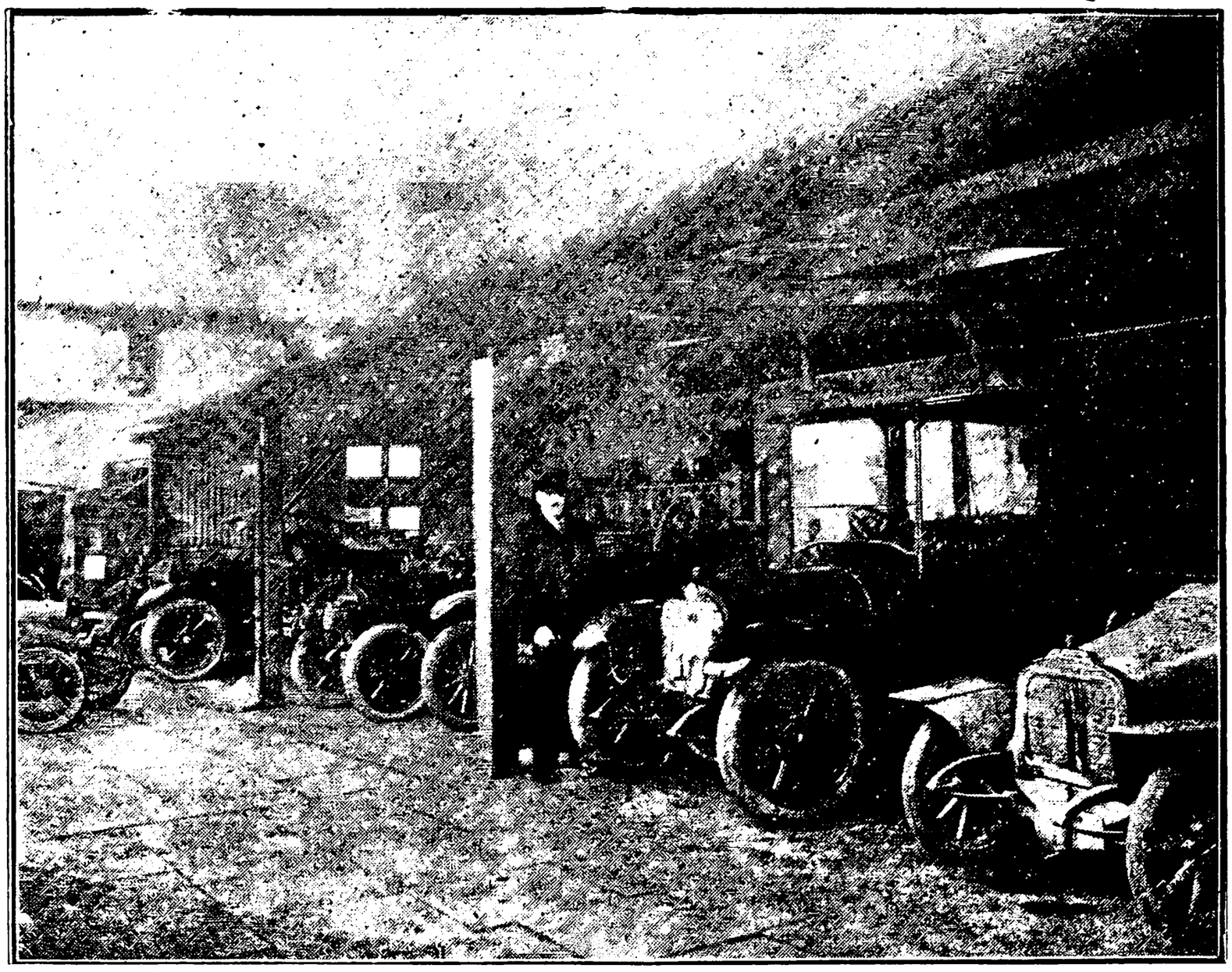

Fra Nakskov Automobilbørs.

forretning Salg af optiske Artikler og Musikinstrumenter. P. Frederiksen (f. 1860) lærte sit Fag i Nakskov hos J. Sørensen.

Købmand *Carl Frederiksens* Maskinforretning er startet i Aaret 1912; den omfatter Salg af Landbrugsmaskiner af alle Arter samt Motorer. Forretningen, der er begyndt ganske smaat, er allerede vokset til en betydelig Virksomhed med stor Omsætning. Forretningen er startet af Carl Frederiksen, og det er gennem hans Ledelse, at den er udviklet til en Faktor, der maa regnes med, naar Talen er om Køb og Salg af Landbrugsmaskiner.

Nakskov Automobilbørs indehaves af Cyklefabrikant Axel Olsen, der

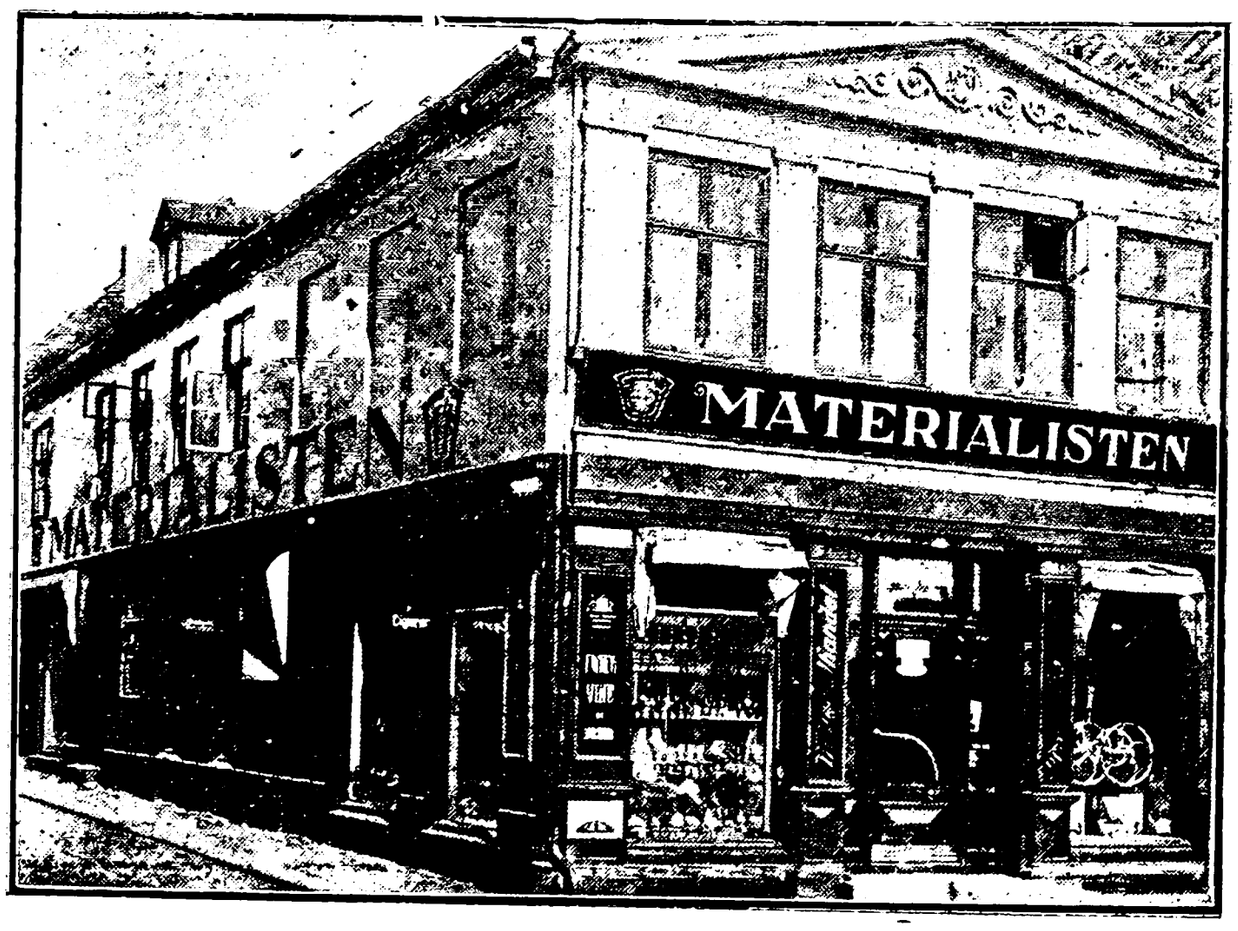

„Materialisten", Torvet.

paabegyndte Forretning 1907 med Reparationsværksted for Fiskeribaadsmotorer og Forhandling af og Reparation af Cykler. Senere er Baadmotorforretningen udskilt, og denne drives nu som selvstændig Forretning med Undtagelse af Lystbaadsmotorer, der drives under Moderforretningen. Virksomheden omfatter nu Forhandling og Reparation af Automobiler, Cykler samt Motorcykler i Forbindelse med autoriseret Køreskole for Automobilister. Foruden Hovedforretningen Nr. Boulevard har Forretningen Lokaler Søndergade 45 i Nakskov.

Købmand *Carl Emil Jørgensen* i Nakskov er bedst kendt under Navnet Materialisten paa Torvet. Den af ham drevne Forretning er grundlagt i 70erne af Chr. Frisenette, omfatter alt indenfor Materialhandelen saavelsom Kolonial,

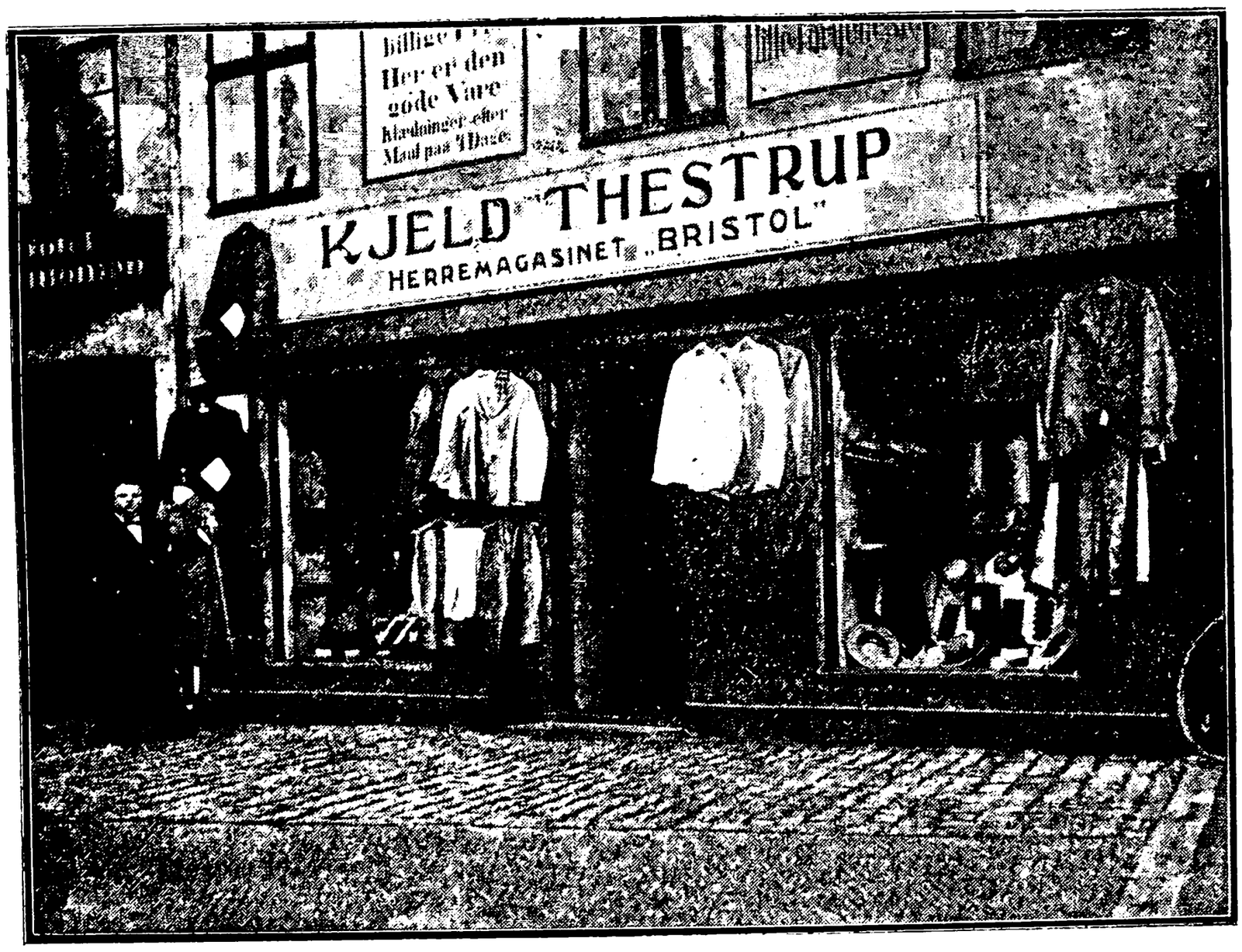

Kjeld Thestrups Forretning.

photografiske Artikler, Farvehandel og Sygeplejeartikler. Jørgensen overtog Forretningen 1918 efter exam. pharm. Emanuel Jensen, har lært Materialhandelen hos cand. pharm. Ingerslev, Nakskov, og Konsul Nandrup, Næstved.

Købmand *Kjeld Thestrup* grundlagde i Aaret 1911 Herreekviperingsforretningen Bristol. Den er baseret paa at kunne levere alt indenfor Herreekvipering og Herrelingeri. Thestrup kom til Nakskov 1904 og løste Borgerskab 1907. Slægten har forøvrigt tidligere været knyttet til Byen, idet Provsten, senere Biskop i Aalborg, Frants Thestrup var Provst i Nakskov fra 1684—98 og i sin Embedstid (1691) fik tillagt Brænderslev som Anneks til Nakskov Menighed.

Nakskov Tapet- & Farvehandel (startet 1905) overtoges i 1909 af Købmand *Ove Schou*. Ove Schou er uddannet i det kendte og ansete Tapetfirma i Aarhus Jensen & Johnsen. Forretningen er under hans Ledelse vokset betydeligt og hører nu til en af Stiftets største. Foruden detail Salg drives en ret betydelig en gros Forretning.

Ove Schous Forretning.

Uhrmager *B. S. Hansen* etablerede sig i 1895 i Koppel, flyttede 1898 til Nakskov, hvor han fortsatte Forretningen i Nygade 9. Forretningen er i de forløbne Aar gentagne Gange udvidet, saaledes at begge Butikslokaler i Stueetagen nu optages af Forretningen. Foruden Uhrmagerforretning omfatter Forretningen en særskilt Afdeling for Musikinstrumenter, samt Udsalg af Hermann N. Petersen og Søns Pianoer og Flygler. B. S. Hansen (der er født 1871) er Medlem af Bestyrelsen for Stiftets Uhrmagerforening.

Handelsgartner *N. Hansen* (f. 1853) lærte Faget paa Herresædet Hindsgavl; efter endt Uddannelse opholdt han sig en Del i Sverig, kom under Anlæget af Sukkerfabriken til Nakskov og begyndte her i 1880 sin Virksomhed som Handelsgartner. Foruden Blomstergartneri drev han i mange Aar en betydelig Forretning med Salg af forskellige Vindruesorter. Forretningen er i de førløbne 38 Aar, der er gaaet siden Starten, gentagne Gange betydelig udvidet ved Køb af Jord og Tilbygning af Drivhuse; saaledes er der fornylig af Byens Jorder tilkøbt 2 Tdr. Land. I den daglige Ledelse af Virksomheden deltager nu Sønnen, Ove Hansen, der er oplært i Faderens Gartneri.

Ove Schou.

C. Meiborg.

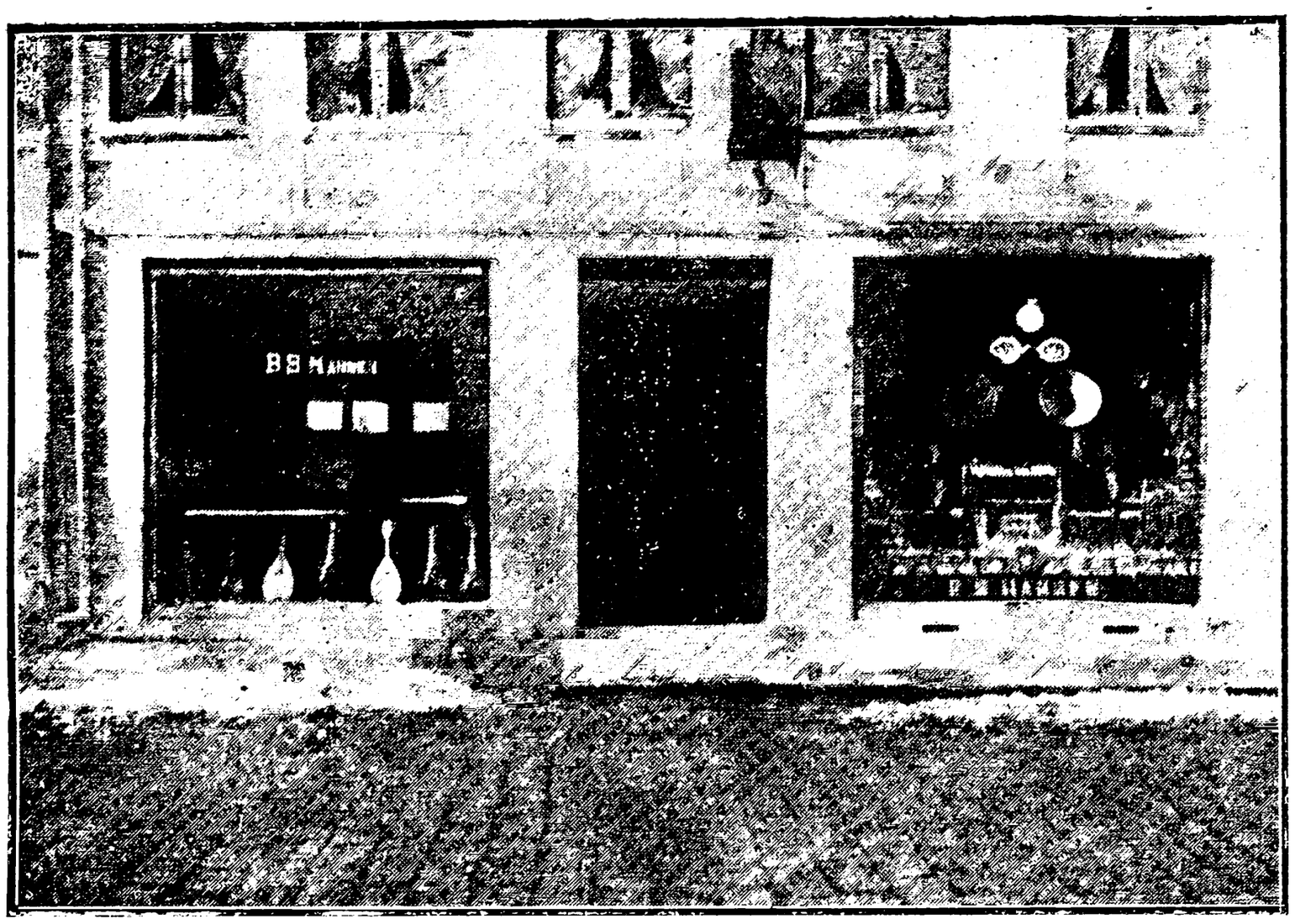

B. S. Hansens Forretning.

Handelsgartner *C. Meiborg* startede sin Forretning i Nakskov i 1890, efter at han i 10 Aar havde drevet Forretning i Odense. Forretningen i Nakskov omfatter specielt Blomstergartneri og Eksport af Smaaplanter til hele Skandinavien. Virksomheden beskæftiger til Stadighed 6 à 8 Mand, og der findes 9 Drivhuse, hvori Aarstidens forskellige Arter af Blomster og Smaaplanter drives frem. Meiborg, der er født 1857 i Assens, har lært Gartneriet paa Wedellsborg.

Skomagermester *Julius Palles* Forretning er etableret i Aaret 1849, udelukkende som Haandskomageri, men efterhaanden som Forholdene krævede

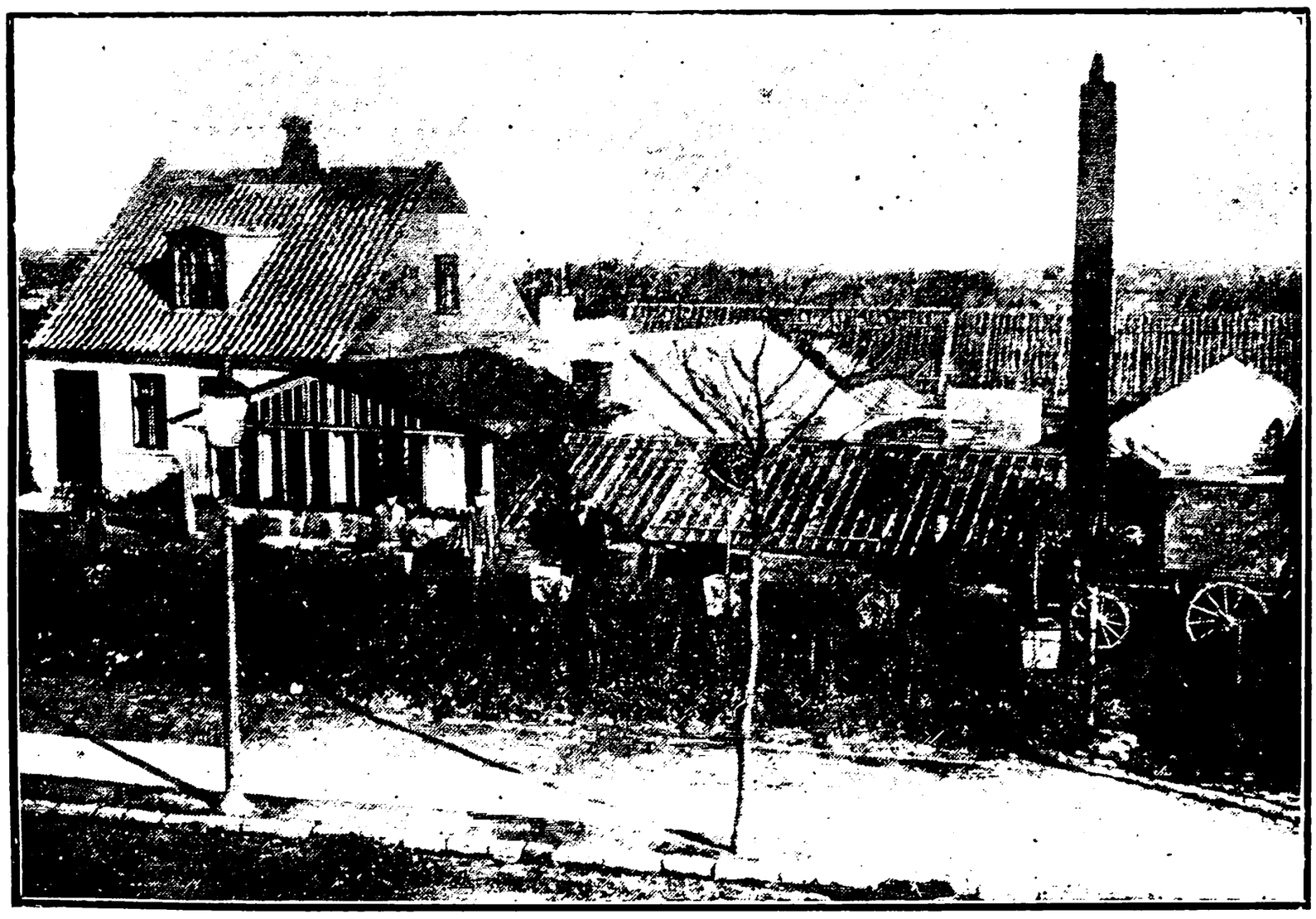

N. Hansens Handelsgartneri.

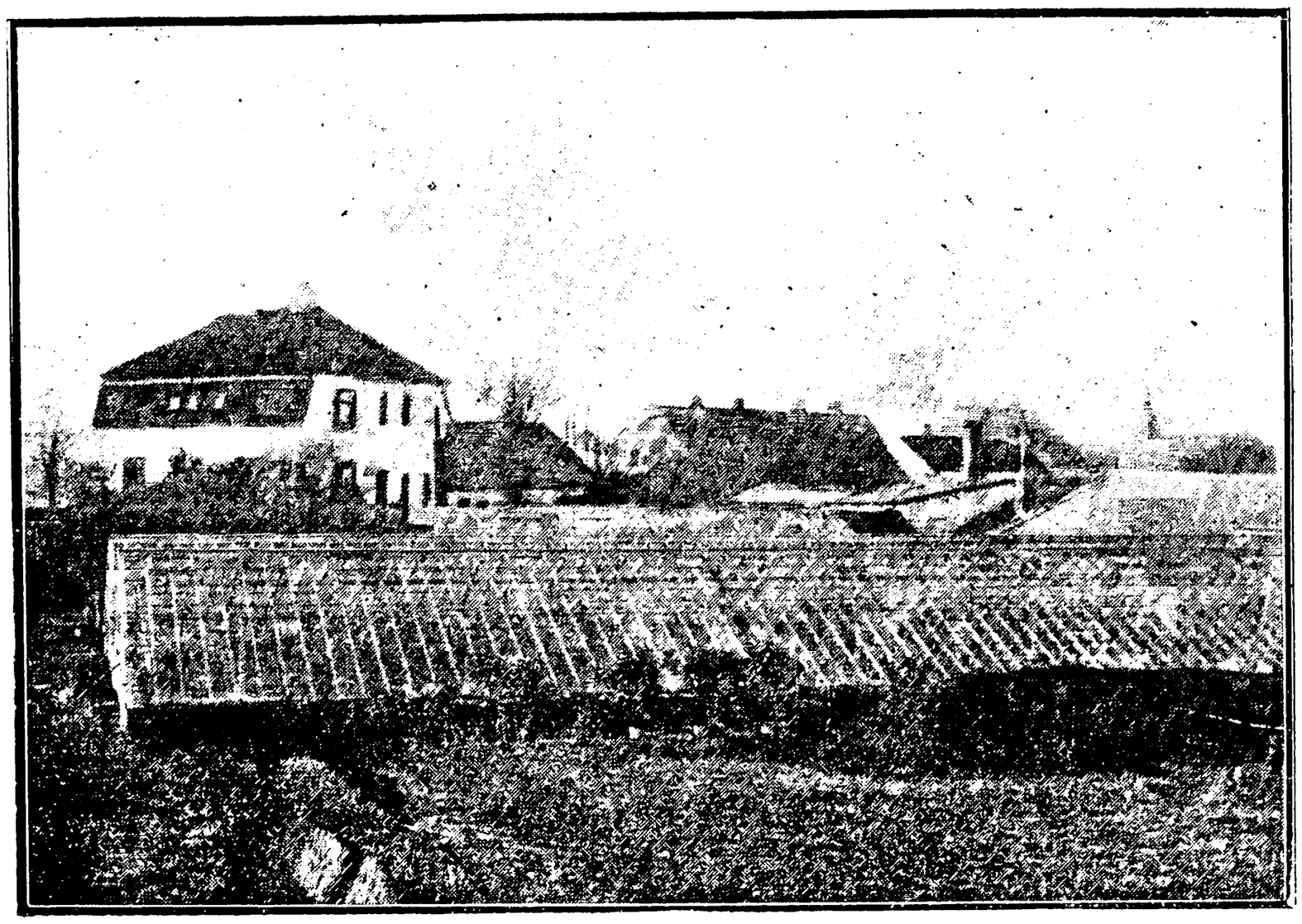

C. Meiborgs Handelsgartneri.

det gaaet over i sin nuværende Form, med Handel fra Butik som det væsentligste. Forretningen hører til de ældste i Nakskov, og Palles Navn er kendt og agtet blandt Beboerne; at han ogsaa har vundet Anerkendelse blandt sine Fagfæller bevises ved, at han er Formand for den lokale Skomagermesterforening og Bestyrelsesmedlem i Centralforeningen af Skomagermeste i Østifterne.

Maskinfabriken *Nakskov* er grundlagt 1874 af Jernstøber Frederiksen, overtaget 1890 af Fabrikant Wm. Petersen. Den omfatter Jernstøberi, Maskinfabrik og Kedelsmedie og beskæftiger under normale Forhold 32 Mand.

Valdemar Lehmann, Apotheker i Nakskov siden 1. Oktbr. 1916, overtog Apotheket efter Apotheker F. C. V. Flagstad, der fik Bevilling 8. Novbr. 1911. Flagstad afgik ved Døden 13. Novbr. 1915.

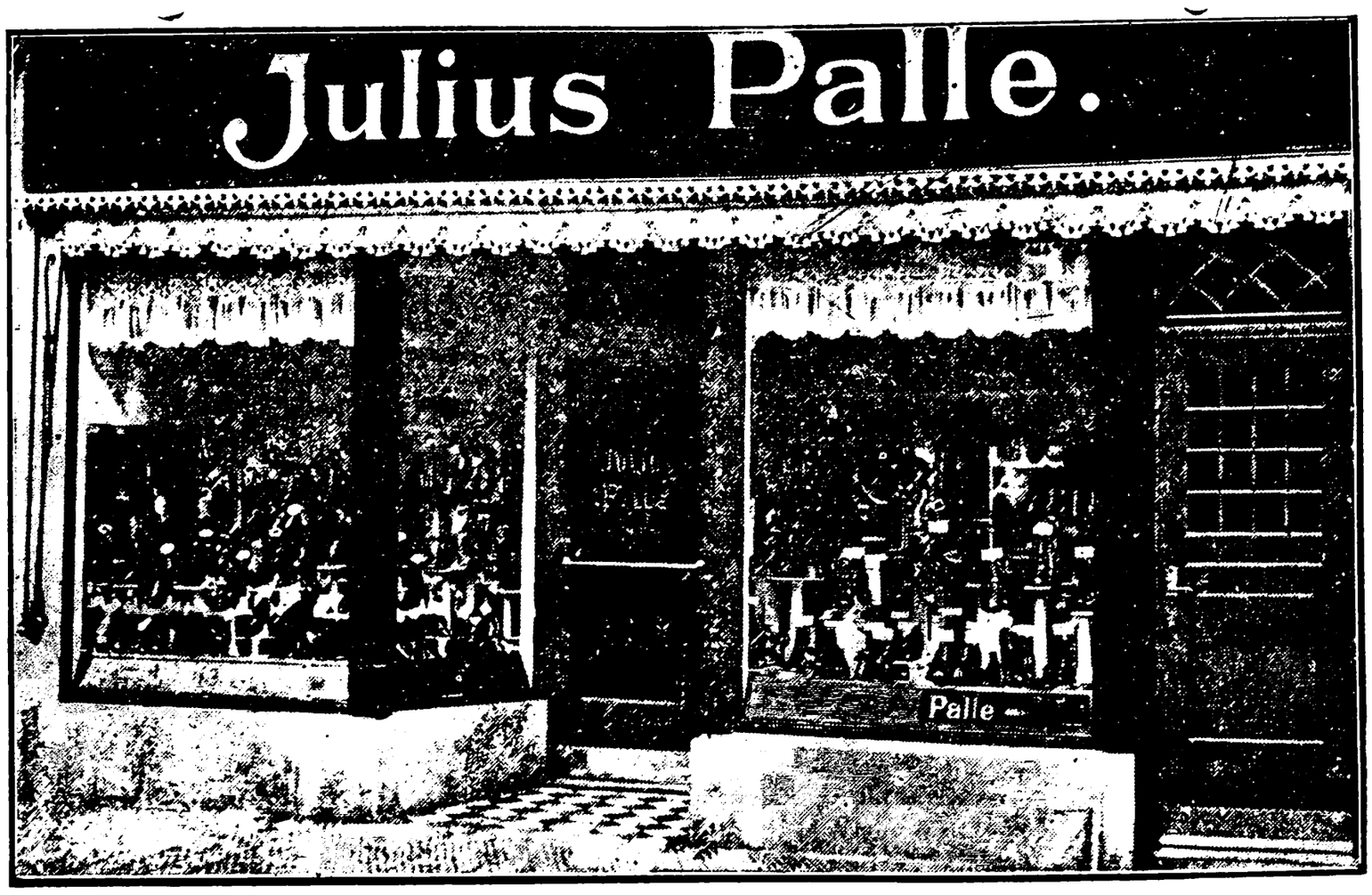

Julius Palles Forretning.

Th. Clausen.

Th. Christoffersen.

Blandt de ældre Forretninger i Naskov findes Kunstdrejer *Th. Clausens*. Den er grundlagt 1656, i den urolige Tid inden Svenskekrigen, og har i dette

Th. Clausens Forretning.

lange Aaremaal stadig været i den samme Families Eje. I Aaret 1796 henflyttedes den til Søndergade til den Ejendom, hvor den endnu har til Huse. Th. Clausen overtog Forretningen 1908; den omfatter nu, foruden alt hvad

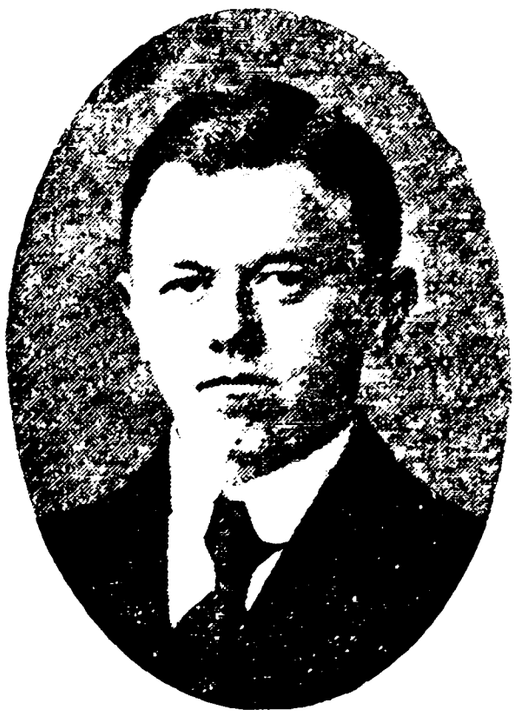

Selch.

Poulsen.

Th. Christoffersens Forretning.

der hører under Kunst- og Trædrejeri, tillige en meget betydelig Cigar- og Tobaksforretning.

Thorkild Christoffersen er Indehaver af Skotøjsforretningen Skotøjsbørsen, som han startede 1913 paa Nytorv og 1916 henflyttede til den nuværende Ejendom, Søndergade 53. Her indrettedes moderne og tidssvarende Lokaler

Forretningen. Foruden det egentlige Butikssalg er til Forretningen knyttet

Selch & Poulsens Forretning.

Reparationsværksted, og Christoffersen driver desuden Haandskomageri, idet han udfører en Del Arbejder efter indleverede Bestillinger.

Selch & Poulsens Skotøjsforretning er grundlagt i Midten af forrige Aarhundrede, henflyttet til nuværende Ejendom 1885, overtaget af Selch & Poulsen 1917 efter Alfr. Thorsen. Forretningen omfatter foruden Skotøjsudsalget et første Klasses Reparationsværksted, hvor alle Nutidens nyeste og moderneste Maskiner forefindes.

Johan F. Hermansen.

P. Hermansen.

Konditor *P. Hermansens* Konditori og Bageriforretning er grundlagt 1873 af Johan F. Hermansen, den tidligere Formand for Industri- og Haandværkerforeningen i Nakskov. I 1911 blev den overdraget til P. Hermansen. Forretningen startedes oprindelig som almindelig Bagerivirksomhed, men er efterhaanden omforandret til hovedsagelig Konditori. 1914 ombyggedes Ejendommen, og Forretningen moderniseredes samtidig, og der indlagdes de mest moderne og bedste Maskiner, der kunde faas, saa den nu er en anerkendt og stærkt

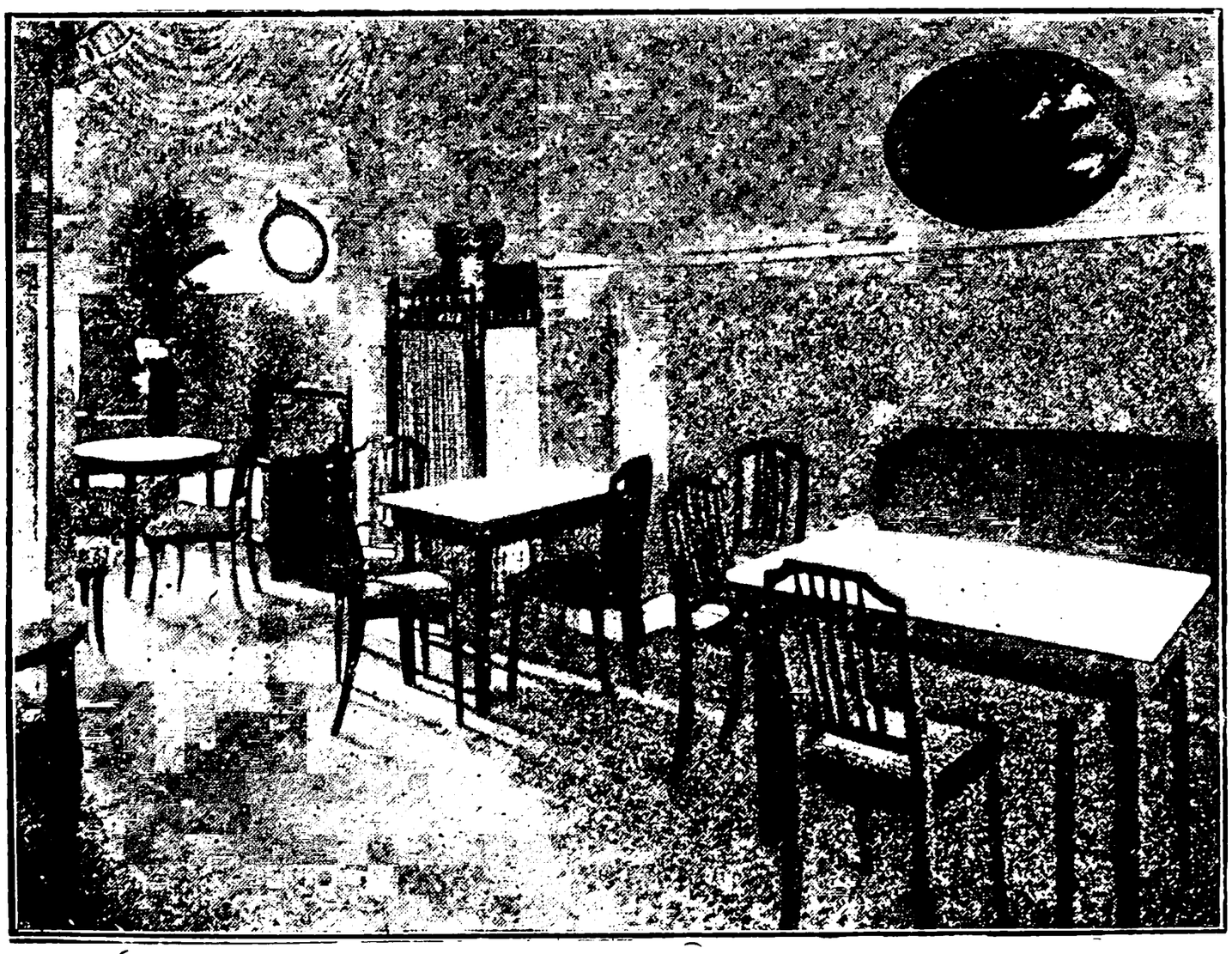

Interiør fra Hermansens Konditori.

Interiør fra Hermansens Konditori.

søgt Forretning med hyggelige Lokaler til Ekspedition og Servering. P. Hermansen, der er født 1876, er uddannet i Faget hos Frkn. Knudsen, Odense. Han er Medlem af Industri- og Haandværkerforeningens Bestyrelse.

I indeværende Kapitel om Nakskov har vi væsenligst beskæftiget os med Byens Handel og Industri samt de Mænd, der er knyttet dertil. Vi har paa denne Maade forsøgt at give et Billede af denne Bys driftige Handelsstand. Vi mener imidlertid, at vi ikke bør slutte dette Kapitel uden først at nævne et Par af Byens bedste Hoteller.

Marius Devantier,
Fmd. for Loll.-Falsters Stifts Hotelværter- og Restauratørf.

Byens største Hotel er Hotel „*Skandinavien*“. Hotellet, der er udstyret med al Nutidskomfort, er helt igennem et første Klasses Hotel. I Hotellets hyggelige Restaurant er der daglig Koncert af et første Klasses Orkester, der altid samler et stort Publikum; foruden de hyggelige Restaurationslokaler findes der stilfulde, elegante Selskabslokaler for større og mindre Selskaber samt 40 smukt monterede Gæsteværelser. Desuden har Hotellet Teatersal, hvor Byens Teaterforestillinger finder Sted.

Den nuværende Ejer af Hotellet, Marius Devantier, købte Hotellet i Juni 1916. Hotelejer Devantier er Formand for Stiftets Hotelværter- og Restauratørforening.

Hotel „*Harmonien*“ i Nakskov er bygget af Haandværker- og Industriforeningen, og denne Forening har stadig sine Møder og selskabelige Sammenkomster her. Hotellet er moderne udstyret med al Nutidens Komfort, har 14 fuldt monterede Gæsteværelser, flere Selskabslokaler og Foreningslokaler, og alle større Selskabeligheder og Møder afholdes i Hotellet. Hotellets

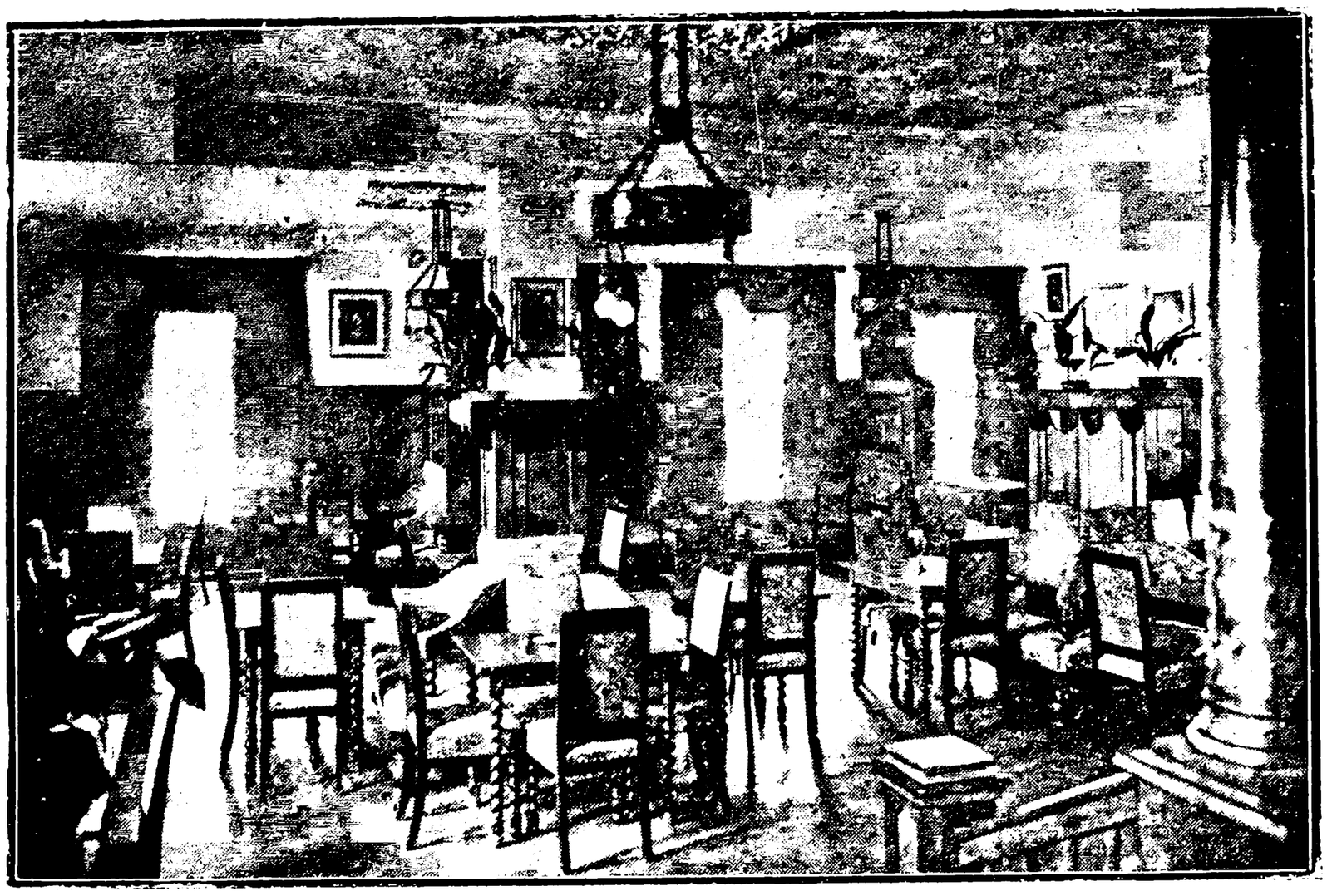

Hotel Skandinaviens Restaurant.

Vært, R. Christensen, er uddannet dels paa forskellige større Hoteller her i Landet, dels paa større Hoteller og Restauranter i England, Tyskland og Frankrig. Virksomheden beskæftiger ialt 22 Mennésker. Restauranten er i de senere Aar forandret til et stort Lokale med tilstødende stor Spisestue og flere mindre Lokaler til snævrere Sammenkomster og mindre Spisninger. Det hele gør et venligt og tiltalende Indtryk, som ikke formindskes ved længere Ophold.

Vi har nu i indeværende Kapitel skildret Erhvervslivet i denne driftige Stad, forsøgt at give et Billede af Handelens og Industriens Mænd, der hver for sig bidrager sit til at højne sin By.

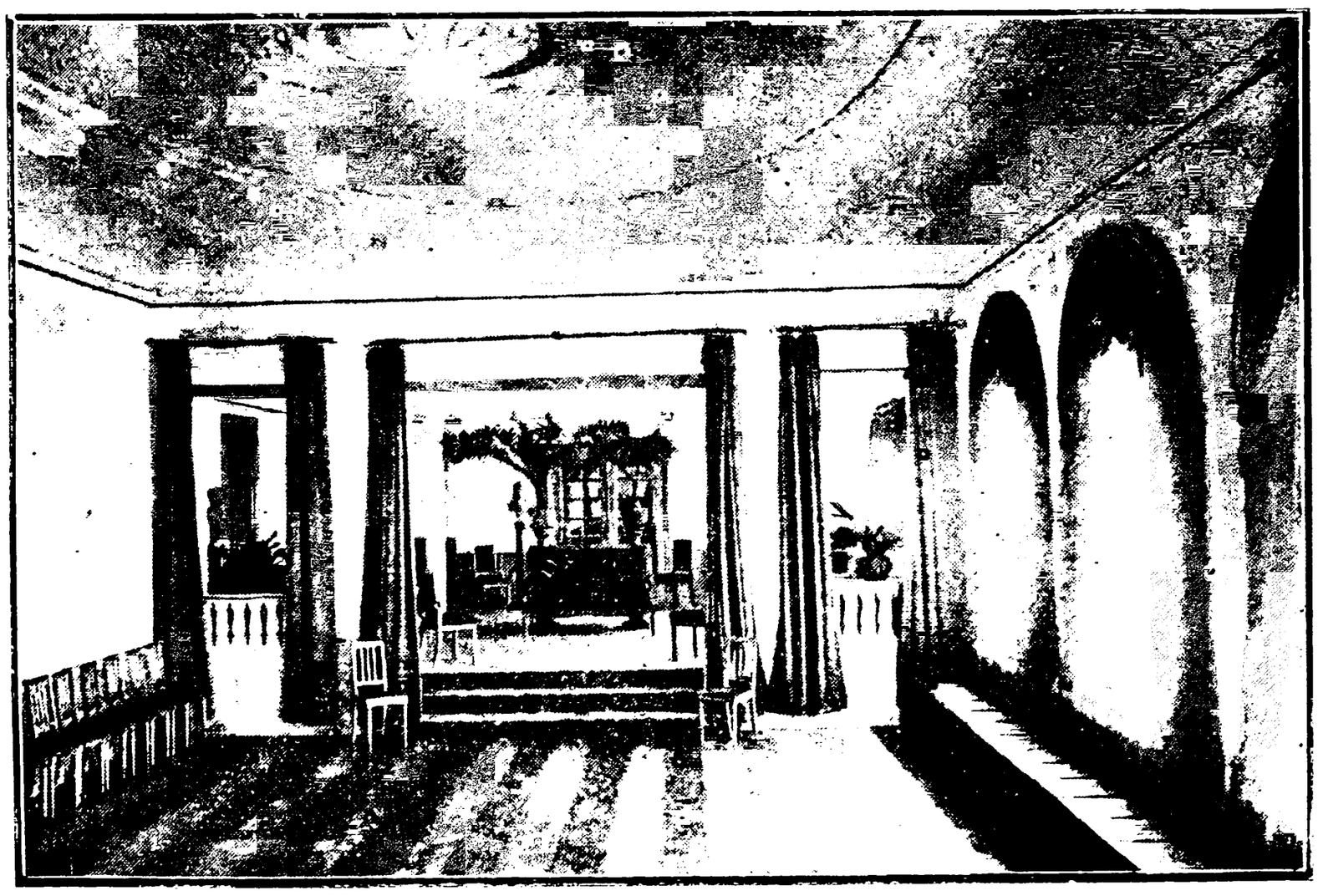

Et af Hotel Skandinaviens Selskabslokaler.

Hotel Harmonien

Nakskov, den syvende Del af Stiftsbogen „Lolland-Falsters Stifts Købstæder", er Afslutning paa denne Stiftsbog, idet vi nu har omtalt alle Stiftets syv Købstæder, nemlig Nykøbing F. I, Stubbekøbing II, Maribo III, Sakskøbing IV, Rødby V, Nysted VI, Nakskov VII.

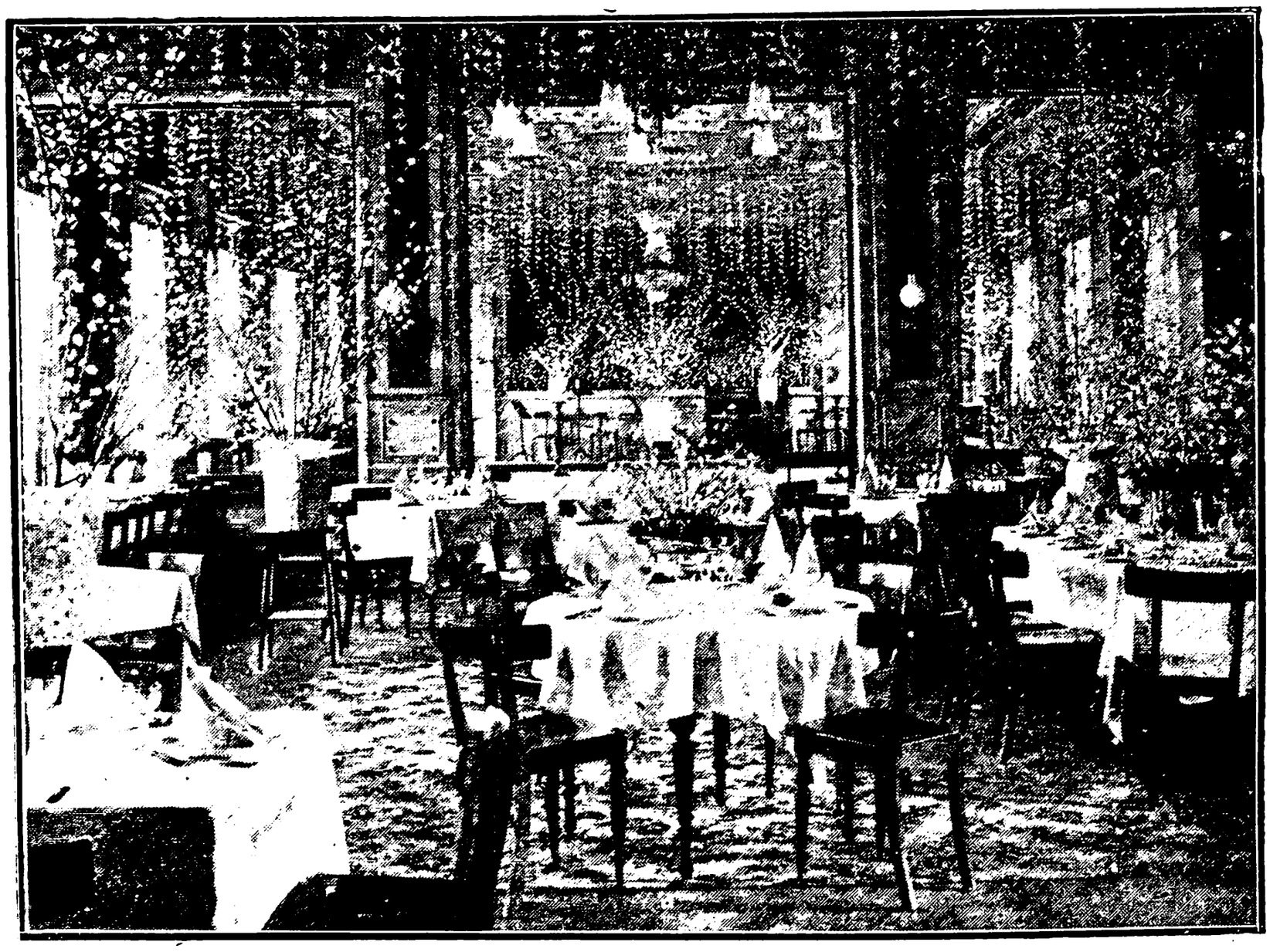

Fra Hotel Harmoniens Selskabslokaler.

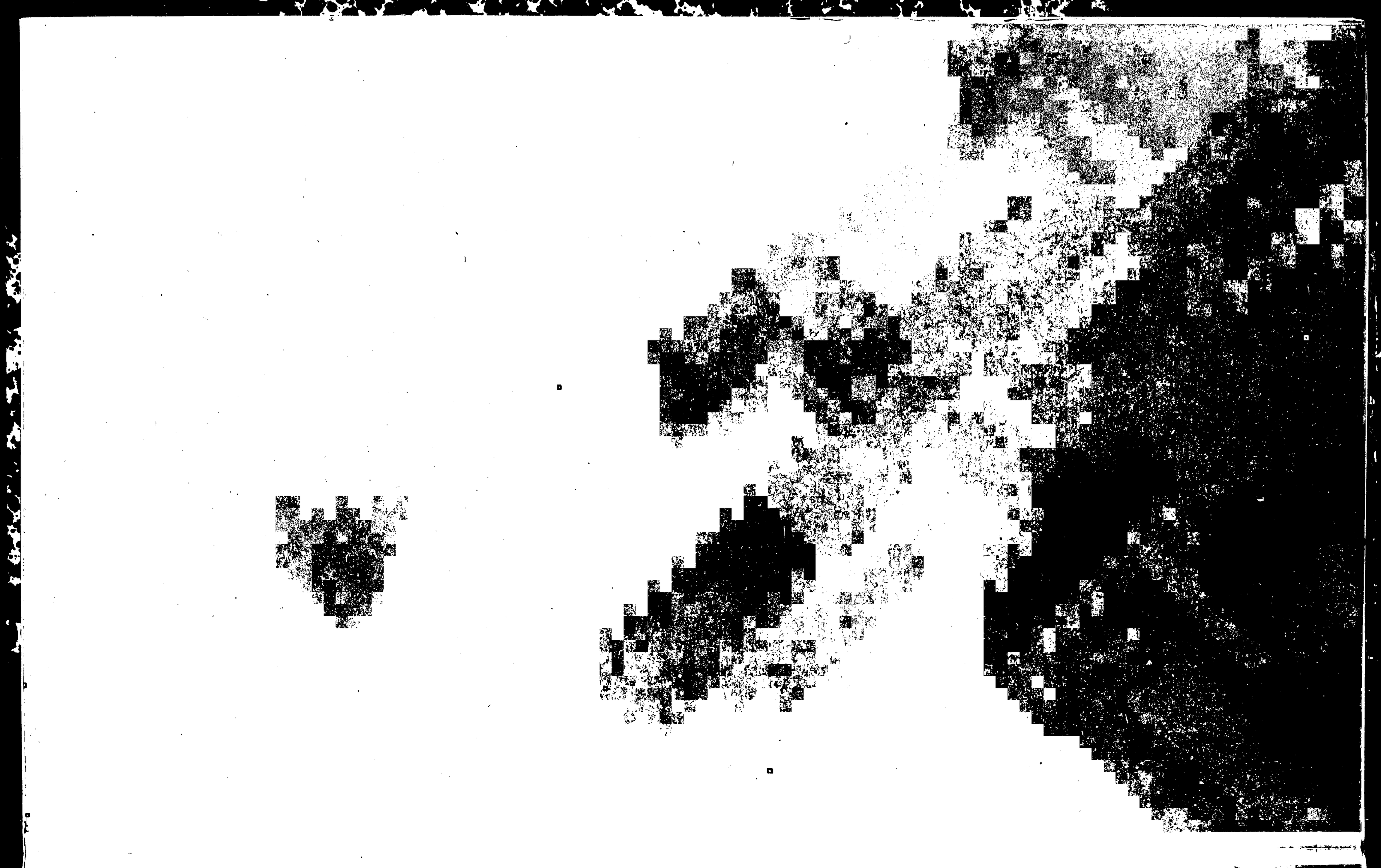

J. V. RODES
EFTFL.
J. SKRÆM